

LITERATURA

CATALANA

R. 10.995

LA RENAIXENSA

TAULA

	Págs.		Págs.
<i>Agulló y Vidal Ferrán</i>		<i>Armengol de Badia Agnés</i>	
Marina	9	A la meva mare	330
A bordo	401	La dona catalana	455
L' incendi del «Adela»	465		
Casus belli	733	<i>B</i>	
<i>Albert G.</i>		Una familia de cantants (de Dau-	
L' aucell	240	det)	577
<i>Aldrich de Pagés Trinitat</i>		<i>Balaguer Victor</i>	
Primera invasió francesa	408	Lo cant dels Almugàvers	4
<i>Alió Francisco</i>		<i>Barber y Bas Francisco</i>	
Semblansas populars.	81	Cant á la mare.	520
<i>A. M. P.</i>		<i>Bartrina Francisco</i>	
Maig	303	Quadret	76
Juny	432	<i>Bassegoda Bonaventura</i>	
Juliol	444	Lo miquelet de Ripoll	44
Agost	511	<i>Bassegoda R. E.</i>	
Octubre	687	Les dues ombres (balada)	638
Desembre	815	La Universitat de Cervera	758
<i>Andreu Cabrelles Ramon</i>		<i>Batlles Joseph</i>	
Cant de la ignoscencia	517	Colon á Barcelona.	781
<i>Anóni ns</i>		<i>Baulenas Valenti</i>	
Lo somni.	65	La creu dels realistas.	381
Una fontada.	417	La oració del rey.	764
La presa de la «Tornado»	452		
Lo lladre honrat (traducció) 529 y	545	<i>Berga Joseph</i>	
Sense cor.	752	Llegenda.	449
La mort d' un ambiciós.	769	Carta oberta.	565
Metamórfossis	813		

	Págs.		Págs.
<i>Bertran y Bros Pau</i>		<i>E. M.</i>	
Tradicions populars catalanas.	236	Un amor.	28
<i>Blanch y Romani Joseph</i>		<i>Estapé Pagés Jaume</i>	
La balada de la vida.	554	La trompeta d'en Biló.	472
<i>Boquer Trinitat</i>		Lo mon.	544
*	671	<i>Fàbregas Casanovas</i>	
<i>Bosch de la Trinxeria Carles</i>		Deliri.	446
Lo sastre Ferruxó.	33	Somni.	543
Un poeta rossellonés.	785	Brots d'estiu.	656
<i>Briç Francesch Pelay</i>		<i>Falp y Pláns Joseph</i>	
Lo lliri del Prat.	209	A la Srta. Juliana Mas.	288
<i>Brosa y Sangerman</i>		<i>Franquesa y G mis Joseph</i>	
La bordeta.	141	Montgrony.	216
<i>B. S.</i>		Faulas cantadas (traducció).	241
Com ensenya la natura.	301	<i>Franquet y Serra Joseph</i>	
<i>Camós Joan Bta.</i>		L' albat.	13
Intimas.	395	Obrint l' album de D. ^a M. de D.. . . .	234
Lo bot salva-vidas.	428	La tornada del rossinyol.	396
<i>Campmany Antoni de P.</i>		<i>Freixa y Cos Joan</i>	
Hivern.	392	Sor Clara.	1 y 17
<i>Capella Francisco de P.</i>		A missa.	128
Pleguém la botiga.	593-609-625	<i>G. S.</i>	
641 y 658.		Lo cant del aucell.	586
<i>Casas y Pallerol Jaume</i>		<i>Genís y Aguiló Martí</i>	
A la Srta. Elvira Nonell.	175	Passavents.	96-113-129-145-161
Colon.	809	177 y 193.	
<i>Collell Jaume</i>		<i>Gili y Güell Antonia</i>	
Cap d' any.	6	Lo mal net.	844
<i>Cortils y Vieta Joseph</i>		<i>Guanyabens Emili</i>	
Lo Tresor del Romeu.	257	Lo darrer glop.	494
Lo senyor Pau.	305	<i>Guimerá Angel</i>	
En Jaume Ferrer de Blanes.	673	En lo desert.	59
Nurolada d'estiu.	737	L' enxaneta.	391
<i>Costa y Llobera Miquel</i>		<i>I</i>	
Dos sospirs.	42	A las senyoretas.	508
<i>Cots y Soldevila Pere de</i>		<i>Junyent Rovira Miquel</i>	
La viola y la dalia.	63	Mes de Maig.	334
Cansó.	431	<i>Llinás Carles</i>	
Desde Sant Geroni.	495	Forse altro canterà con miglior	
<i>D. A. B.</i>		plectro.	513
No pot ser.	207	<i>Llombart Constantí</i>	
<i>Daudet Alfons</i>		Homenatge á Colon.	700
La mort del delfí.	289	<i>Llorente Teodor</i>	
		Lo rosari de la yuda.	70

	Págs.		Págs.
<i>Maragall Joan</i>		Rondalla	683
De teulas amunt	30	*	731
Romansa sense paraulas.	176	Pe'l mar	798
Las rosas.	272	<i>Olivo Joaquim</i>	
<i>Martí y Folguera Joseph</i>		A la rosa	271
Castellans de Catalunya.	570	<i>Oró y Pla Pere</i>	
<i>Marull Francesch</i>		Flor del cel	463
La sardana	582	<i>Pagés de Puig Anicet</i>	
<i>Masífern Ramon</i>		Tu y jo.	32
La sardana	223	<i>Parés Alfons M.</i>	
L' aglenya	487	*	144
<i>Mas y Casanovas Joseph</i>		*	336
Ramell de flors místicas.	190	*	735
La resclosa (faula).	527	<i>Pascual Emili</i>	
Montserrat	366	La Quera.	78
¡Pobre patria!	412	La Brucataná	268
Cor ferit	468	Inventari	557
<i>Mateu Ramon</i>		Cantan...!	585
Lo pessebre mullat	49	A Colon	686
A cau d' orella	299	Pecat de promescs.	812
Una fontada.	417 y 433	<i>Penya A. M.</i>	
Lo número 13	753	Els Jochs Florals de 1888.	475
<i>Matheu Francesch</i>		<i>Penya de Amer Victoria</i>	
Lo rossinyol de Montserrat.	43	Lo bon Jesuset.	80
<i>Mercadé y Martí</i>		A Maria en sa gloriosa Assumpció.	574
*	400	<i>Piferrer Juli</i>	
Cant del butxí	461	Soletat.	239
Insomni	506	<i>Planas y Font Claudi</i>	
Oració.	848	Las tripas del gall.	21
<i>Moliné y Brasés Ernest</i>		Lo rellotje	220
Cuadret	8	¡Monja!	378
*	384	A la sorra.	458
Sempre	688	Apunte	471
<i>Muntanyola Pere</i>		La justícia d' en Peret	721
A la meva mare	12	<i>Pons y Gallarza Joseph Lluís</i>	
Patria	589	Lo treball de Catalunya.	283
Símbols	768	<i>Pons y Massaveu Joan</i>	
<i>Nadal Lluís B.</i>		Coblas de solter	91
Festa major	606	A la bona de Deu.	337-354 y 369
<i>Novellas de Molins Jaume</i>		<i>Reventós I.</i>	
A la meva amor	61	Cansó	527
Cansons populars	225	<i>Ribot y Serra Manuel</i>	
L' arbre de Catalunya	325	La primavera	538
*	426	<i>Ricart y Giralt Joseph</i>	
Primavera	479	Excursió	689
Lletra.	559	<i>Riera Batlle Dolors</i>	
*	509	Naixement	469
La mort del vell	650	Jorns d' estiu	704

	Págs.		Págs.
<i>Riera y Bertran Joaquim</i>		<i>Trayter E.</i>	
Comanda	170	Un dia á Cadaqués	561
<i>Rocamora M.</i>		<i>Ubach y Vinyeta Francesch</i>	
Enuig	172	Lo trapeci	55
A una mare	415	Primavera	238
Missatge	439	La flor del fajol	322
A una núvia	591	Lo 6 y 'l 14 de Juny de 1808	805
* *	608	<i>Urgellés Depares Manuel</i>	
<i>Roca y Sans Ramon</i>		Carnestoltas	292
Rosalía	551	<i>Urrecha Frederich</i>	
¿Per qué somreyas?	719	La darrera nit	481
<i>Rosselló Geroni</i>		<i>Valldeneu Estapé E.</i>	
La venjansa	31	La orfaneta	111
Lo cant del segador	389	<i>Valldeneu Estapé Pau</i>	
<i>Salvador Telesforo</i>		La batxillera	273
Cant al mariner	524	La ampurdanesa	705
<i>Sans y Guitart Pau</i>		<i>Valls y Vicens Agustí</i>	
Al Centre Escolar Catalanista	801	Sortint dels Jochs Florals	79
<i>Sardá Joan</i>		<i>Valls y Vicens Joseph</i>	
Endressa	95	La font	158
<i>Serra y Font Marian</i>		Lo cant del taper	622
Lo ball de las morratxas	497	<i>Vayreda Marian</i>	
<i>Taronj i Cortés Joseph</i>		Granada	385
Després de la Comunió	265	<i>Verdaguer de Cots Carme</i>	
<i>Terré Manuel</i>		Lo plany de la viuda	831
Un arbre del Paradís,	351	<i>Verdaguer Jascinto</i>	
<i>Thos y Codina Terenci</i>		Lo teberinte	447
La vinguda dels Sants Reys	47	<i>Yxart Joseph</i>	
<i>Tintoré y Mercader Lluís</i>		Discurs de presidencia en l'Ateneu	
Montserrat	445	Barcelonés	817 y 833
<i>Torres y Reyató Jascinto</i>			
Amorosa	541		

SOR CLARA

I

En lo convent de X—no cal dir d' ahont ni quín,—morí ja fa molt temps una monja que per espay d' alguns anys hi feu la vida dels benaventurats en la terra; mitj boja, lela per complet, no perturbá may en res las prácticas religiosas ni 'ls quefers materials de sas germanas de reclusió; sens altre manía que la de donar continuament corda á un rellotge de paret penjat en un recó de galería y abandonat allí per inservible, anava d' aquí d' allá del convent, corria pe'l claustre, pujava á las celdas, baixava al hort y ab la mitja rialleta als llabis, balandrejant lo cos, los brassos penjant, sempre anava á parar al mateix terme: á contemplar l' horari del rellotge, agafar la cadeneta dels pesos, penjarlos amunt, y entornarsen; per ella aquell ingrát *xerre....ech* de las rodas giravoltant vertiginosament, debía traduhirse en la mes agradable de las armonías. Es en vá dir, que no tenia pas temps de girarshi d' esquena, que 'ls pesos ja tornavan á ser baix: la molla era trencada....

Rellotge y ella, bona parella ¡duas máquinas espatlladas!

Se la coneixia en la *casa* ab lo nom de Sor Clara; fora del convent, *allà en lo mon*—com diuhen las monjas—l'anomenavan Madroneta; avuy per avuy en que d'ella ja no'n queda mes que 'l recort y en que aquest encara ab prou feynas es esmentat en las llargas nits d'hivern quan prop del braser se contan historias estranyas y qüentos de fantasía, ó allà en lo convent quan á posta de sol, baix las arcadas del claustre de germana á germana s'escáu per etzar á establirshi aquella corrent d'impresions francas é íntimas que fá que ragi dels llabis la paraula sense 'l raser del fingiment, ni 'l disfrés de la hipocresía, sol deixarse de banda 'l dictat d'*esperitada* que l'ignorant fanatisme en lo poble ó en la comunitat 's dona á la difunta Sor Clara y se la coneix allavoras, per la *enamorada boja*.

Sa historia ab mes ó menos variants generalment es escoltada pe 'l poble ab aquella nota de curiositat quan no ab aquella mitja rialleta que sol acompanyar á la ressenya d'alguna de tantas lluytas que'n la vida tenen apariencias d'inverossímils, sobre tot, quan aquell que la fá y 'ls que la escoltan, no 'ls hi vá ni vé res en ella, ni en ella 's troban. En cambi, recordada en lo claustre, lo penós sospir y la amarganta llágrima solen parlar traydorament del estat subjectiu d'altres Sors Claras que Madronetas un temps, poden també esdevenir á enamoradas bojas; cap y á la fi, tals sospirs y tals plors provenen sempre d'una passió quals petjadas no 's perden pas en lo lllindar de la casa santa; d'un sentiment que no s'esboyra ab l'encéns de l'altar en las tenebrosas voltas de la iglesia; d'una ilusió que pocas vegadas segueix la vía d'aquells cabells qu'escampa en terra la estisora que pretén fer enmudir los vanitosos encants naturals de la bellesa; perquè en últim resultat, la cerca d'un hort per alta que sia, las arcadas d'un claustre per misticisme que revelin y las parets d'una celda per soletat que respirin, no son prou pera separar d'*allà del mon*, las vidas que ab més ó ménos severitat poden enclourer.

• • •

La Madroneta no 's feu monja per vocació.

Tothom ne sab d'istorias d'aquestas en que 's dona compte de la perversitat d'un home, de las exigencias d'un pare

desnaturalisat, de las adversitats de la vida, de las miserias y flaquesas d' aquest mon, ¿perqué donchs repetirne un' altre?

La Madroneta devía tenir uns divuyt anys, quan una nit ja ben tart, lo servey de la casa corria d' assí d' allá endressant perentoriament sillons y cadiras en las salas; crestalls y safatas en la cuyna; taulas y armaris en lo menjador y apagava per últim una á una las llums que havían cremat tot' una vetllada y cremavan encara en mitg d' una atmósfera viciada, darrers testimonis d' una festa, que com tantas altres, solen serho per tothom, escepció feta per aquells mateixos que l' han donada á sos amichs en honor de qualsevol celebritat ab assistencia de parents, coneguts y convidats.

En aquell' hora y en una de las cambras de la casa, la més reduhida de totes, semblava haverhi consell de familia. Lo pare d' ella sermonejá llarga estona á la Madroneta; lo silenci d' aquésta no degué semblarli prou eloqüent, quan ab lo major tó d' enfado va dirli:

—Inútil es que persisteixis en aquest cremador silenci, ni pretenguis continuar ab tan aborrida conducta; no ignoro ja de molt temps las tevas amagadas relacions ab l' Alfons, pobre xicot á qui has donát alas en va; perque mentres jo visca, no será mal lo cel s' enfonsi, lo teu espós; será bo, trevallador, honrat, digne...

—¡Pare!...

—No preguis: esborra 'l passat si en ton cervell s' hi di-buixa y no 't recordis més d' ell; ¡jo ho mano!

Y la Madroneta intentá obehir y volgué no recordarlo. Mes passaren mesos y anys densá que fins l' Alfons va creuers olvidat per ella, y al últim doblegantse á la llarga lluyta de sa passió no estingida; buscá 'l repós que no trobava en lloch del mon, dintre d' un claustre.

JOAN FREIXA Y COS.

(Seguirá.)

LO CANT DELS ALMUGAVERS

(De la tragedia *Los Pirineus*)

RAIG DE LLUNA

L'almugaver deu viure—la vida del combat
sens mes plahers ni joias—que set, perills y fam:
sas solas amoretas—occir, ferir, lluytar;
lo tálam de sas bodas—las vilas flamejant;
per sola vianda, feras,—y per beguda, sanch.

ALMUGAVERS

Avant, avant! Despértat, ferro!

RAIG DE LLUNA

Avuy es lo gran dia—del coll de Panissars,
si tornan los francesos,—d' aquí no passarán.
Lo dia que vingueren—ningú 'ls pogué contar;
lo dia que s' entornen—bé prou que 'ls contarán.
Almugavers, ja es hora.—¡Au donchs! Coltells en ma!

ALMUGAVERS

¡Despértat, ferro! ¡Firá́m! ¡Firá́m!

RAIG DE LLUNA

Quan los francesos vingan,—son auriflama alsant,
son auriflama á trossos—los vents se l' endurán,
sas tendas nos esperan—aném allí á fer carn:
esmicará sos ossos—la dent de ma destrál;
los morts cayguts á terra—los corbs se 'ls menjarán.

ALMUGAVERS

¡Firá́m! ¡Firá́m! A carn! A carn!

RAIG DE LLUNA

Ni per llevar sisquera—un sol ha de quedar,
ni rey, infant y príncep,—ni bisbes ni llegat.
¡Au, donchs! Despértat, ferro!—Lo sol avuy veurá
escórrers per las penyas—á degotalls la sanch,
que avuy es lo gran dia—del coll de Panissars.

ALMUGAVERS

¡Avant! Avant! Despértat, ferro!
¡Firá́m! Firám! A carn! A carn!

VÍCTOR BALAGUER.

Mestre en gay saber.

CAP D' ANY

Lo moviment de la pèndola
no 'm dona pler de mirál,
y á voltes mos ulls s' hi clavan
com si aquell cercle d' aram
que 's mou á dreta y esquerra
sempre ab lo mateix compás,
digués coses á mon ánima
que solzament ell les sab,
ó tingués algun misteri
que á ningú 'l vol revelar.
La fressa que fa al gronxarse
es remor que 'm dona esglay,
me sembla que es la rialla
seca, irónica, infernal
que 'l temps volador enjega
quan s' esmuny de nostres mans,
deixantnos per recordança
cabells blanchs y desenganys.

En eix punt de les dotze hores
lo bronzo ha dat lo senyal;
més tristes les batallades

que altres voltes m' han semblat
y s' ha ficat dins mos ossos
del martell lo colpejar,
pensant que llavors finava
per sempre més un altre any.
¡Aixís s' escola la vida
y 's torna abir lo demá,
y lo que més lluny s' espera
prest ens passa pel costat,
y quant volém fiturarlo
ja ha fugit per no tornar!
Les sonores campanades
dins mí un eco han despertat;
d' altres anyades finides
he fet memoria ab esglay;
y com los castells de boyra
que alça 'l sol ab son escalf,
bromades de recordances
han passat pel meu devant,
fantasmes de millors días,
ombres de mos perduts anys
que feya alçar ma memoria
de la fossa del passat.

Y en tant, gronxantse la péndola
fresseja sens may parar:
si fa igual pich cada volta
no marca 'l mateix instant;
y així l' home en eixa terra,
romeu perdut y llassat,
de son pas deixa per rastre
dies que fugen volant,
fins que deixant dins la tomba
lo vestit vell y esquinçat,
veu les fites d' una terra
hont lo temps no passa may,
hont les hores son centuries
y 'ls dias eternitats.

CUADRET

Sola tú dins sa cambra y jo fora
dalintme de tristor;
tú teclejant cançons de melangía
qu' escolto silenciós;
las tenebras, fantásticas senyoras
del ample corredor,
deixan pas á la llum qu' ompla ta cambra
estremintse de por;
pe 'l forat de la clau surt resplandenta;
com espasa de foch,
sadolla del llampech de ta mirada
y de sospirs d' amor;
barrejadas ab ella van las notas
del piano melangiós.

E. MOLINÉ

MARINA

Deu te quart festa major
y 't fassa ben arrivada
ab ton trajo de plahers
y lo teu róssech de ballas.

La platja t'espera ja;
dos envelats l'engalanan
y s' ensaja 'l floviol
per refilá en las sardanas.

Antany al darte comiat
te 'l varem dar ab recansa,
per tos balls enlluhernadors
per las sardanas de plassa,

Per l' aixam de forasters
y la típica cucanya,
que, com va ser la d' antany,
no se 'n farà pas cap d' altre.

La mar blava com lo cel
s' entretenia ab manyagas,
los cranchs prenian lo sol
sobre las rocas clapadas

Mar de llum encegada
sobre la mar s' escampava
y lluhia un sol al cel
y un altre sol en l' onada.

Las barcas de tot l' entorn
varen veni endiumenjadas
rams de flors al cim del pal,
rissats gallarets y flámulas.

Si no inflava vela 'l vent,
los rems fendian las ayguas
deixant caure un devassall
de gotas d' or brillejantas.

Los joves hi anavan drets
y las ninas assentadas
ab aquells rostres galans
aixamosits ab riallas.

Tot bullia en terra y mar
la gent hi xiuxiuhejava,
esglahonantse al jayent
de la platja arrasserada.

Sobre de l' ample *escull* *gros*
hi penjava la cucanya
cimbreganthi espategant
la bandera cobejada.

Los bailets, miij despullats
ab quin afany hi pujavan,
i malehit lo sabó moll
que no deixava agafarla !

Quinas riallas tothom
quan veyan los bailets caure,
aixecant un remolí
que á tots los bots espurnava !

Quan arribavan al cim,
quins picaments y gatzara !
la copla vinga tocar
tirabous llarchs y sardanas

Y 'l vensedor tot nadant
á cercar lo premi ab ansia
y altre volta á esperar torn
regalant aygua salada.

Quin bo dava de mirar
aquella bonica platja
aquell bellugueig de caps
rich de tons y llum brillanta,

Y la mar, com sí hi gosés
de veures tant festejada,
s' adormía al bes suau
que li tornava la platja.

Deu te quart festa major,
y 't fassa ben arribada;
com ho foren las d' antany
sigan enguany las cucanyas.

FERRAN AGULLÓ y VIDAL.

À LA MEVA MARE,

LO DIA DEL SEU SANT

En eixa festa gran y d'alegría,
¿ qué podria oferiuse, Mare mia,
que d' un amor inmens lo símbol fós,
si escorcollant lo mon, no trovaria
may res digne de vos ! ?..

Las mes joliusas flors, foran poch bellas;
no guardan los palaus prou joyells d' or,
ni te 'l mar, ni la terra prou tresor,
ni 'l mon prou maravellas !
¡ Si foran poch, per vos, grapats d' estrelles !!

¿ Qué oferiuse puch, donchs, en esta diada,
si ja vostre es mon cor, Mare estimada ! ?

FERE MUNTANYOLA

Barcelona, jullol de 1891.

L' ALBAT

Tot just l' alba ha despuntat
tenyint lo serrat
d' una llum rosada,
y ja aprop del finestró,
ab débíl claró
treballa una mare.

S' ha posat á fé un coixí
de roba de llí
d' esponjosa llana ;
quan la feyna 's va acabant,
la jove plorant
lo rega ab sas llágrimas.

Perqué sia més bufó,
ab punt de festó,
lo volta de randa ;
tantost l' ha ben enllestit,
ab rostre afligit
se n' entra á la cambra.

Allí jau de sòn fillet
lo cos, ja tant fret
que sembla de marbre,
ab los ulls envidrats,
los llabis tencats,
manetas creuhadas.

Com si estés encondormit
damunt d'aquell llit,
lo mort no esglayava
¡poncella d'un roserar,
que á mitj esclatar
lo vent l'ha esfullada!

Li besa ab deliri greu
sa cara de neu
y torna á besarla,
li posa 'l vestit mellor
y ab aygua d'olor
perfuma 'l cadávre.

De sòn cargolat cabell,
de seda un capdell,
li 'n trenca una mata;
l'abrassa per cop derrer
y ab cor ben sencer
lo fica á la caixa.

Col-locà sobre 'l coixí,
sòn cap, que guarní
ab bella garlanda,
féta ab brots de taronger
y groch violer,
cullits á trench d'alba.

Los ulls amarats en plor,
s'assenta ab dolor
propet d'aquell àngel,

de la cera 'ls espetechs
y uns fondos gemechs
ompliren la cambra.

La mirada en lo sèu fill,
com dintre un spill
cercantbi bonansa ;
mentre 'ls grats perfums d' amor
qu' eixían del cor
l' espay sadollavan,

En l' excés del sofriment,
del viu sentiment
la jove gosava,
trobanthi mès suau consol
que, seca pèl sol,
la fió en la rosada.

Soliloqui maternal
qu' en hora fatal
dos homes trencaren,
enduent sent lo cosset
del ros infantet,
colom sense tara.

Com si un llamp l' hagués ferit,
llensant un gran crit,
s' aixeca la mare,
y reclama 'l sèu tresor,
la joya mellor
que avuy li robaren.

No suspira ab plany més viu
voreta del riu
la tortra boscana
quant l' unglot del esparver
del niu falaguer
li pren sa fillada.

La mareta sanglotant
va saborejant
las dolsas paraulas
que li deya l' infantó,
la mel del petó
derrer que li dava.

Li recorda 'l pensament
los Reys d' Orient,
los jochs y la palma;
mès l' esclat de l' amargor
li apaga en són cor
la llum d' esperansa.

Abatut del tot l' esprit,
quedá ben rendit
lo cos de la mare,
com las flors que l' huracá
de sobte arrancá,
marcint lo brancatje,

Fins que un astre ab sa claror
desfá la espessor
d' aquella boyrada,
fentli veure 'l seu fillet,
gentil angelet
que al cel se 'n pujava.

La rialleta que li feu,
fou placit adeu,
que vá aconhortarla ;
s' ajonolla, aixuga 'l plor
y eleva al Senyor
ferventa pregaria.

JOSEPH FRANQUET y SERRA.

SOR CLARA

(Acabament.)

II

UN any de novicia! — solía esclamar, á solas los primers días, tement que son esperit flaquejaría avans d' arribar á son terme. — ¡Un any de novicia! ¿quí sab? preguntavas ella mateixa, distreta, los ulls sens mirar en lloch y somiant impossibles. De sopte tornant en sí, s' adonava de sa distracció y severament se reprenía. Per ella, aquellas lletras altas, amplas y, negras que 's destacavan demunt la blanca cals de las parets en corredors y escalas, en las celdas y en lo claustre, aquell lletrero de SILENCI que 's repetía imponentse per tot arreu, sério y magestuós, característich en l'ordre d' aquell convent, no tenía pas la mateixa significació que pera las altres germanas. Ella que jamay badava boca, era per la seguida y somiadora rondalla del seu cor per la que llegia esferehida aquellas lletras. ¡SILENCI! La seva ánima no sabía llegirlas.....

Mes aquell any passá corrent, corrent com sol ferho 'l temps fins quan las penas nos rodejan, si presumim y endeviném altres días de pitjors torments, dóls y miserias.

La Madroneta prefessá[marcida, no pas mística. Pero aquell

aspecte constant d'aclaparament, son posat trist, sa mirada sempre baixa, sa veu condolguda, sa incondicional sumissió y 'l retraïment á tota mena d'expansions durant un any que fou per ella de martiri, li conquistaren la fama de virtuosa y santa.

—¡Quí pogués serho!—contestá á la Superiora, casi alegre, com satisfeta d' haber vensut en la lluyta de sos duptes é indecisions, quan sortint del chor l'acompanyá á la nova col·da. — ¡Quí pogués serho!

No habían pás transcorregut tres días d'aquell en que professá, quan fou cridada Sor Clara pera vetllar á una de las monjas, bon xich malalta, pitjorant cada día més y quin estat requería aquells cuydados. Cap com ella: un angel de bondat á la espona del llit ¡quin be no li faría!

Acceptá gústosa l'encàrrech: tantas y tantas nits passá de vetlla á solas, que algunas més en companyia no li podian desplaure; mes que fós aquesta, una tísica casi agonitzant, malalta sols de cos, no aixís con ella de l'ánima, aconsolant-se de sentir ja entre la quietut d'aquella casa de santetat la quietut del sepulcre y trobant un benefactor remey á sos dolors, quan sofridora llegía als peus d'un Sant-Crist que en la paret d'enfront hi había — com en totas las celdas. — «*Si patissis, contempla aquesta Imatge, y allavoras, si t'atreveixes, queixat.*»

Y ella que horas y més horas aná confegint de memoria aquellas paraulas, ben lluny lo pensament de las realitats aclaparadoras que la rodejavan, quan mitja nit fou passada se 'n vegé distreta Sor Isabel — la malalta — semblá revenir del ensopiment en que tot sovint queya, talment dormida; mes son despertar, revifalla postrera de sa vida, malferí á Sor Clara.

Tot seguit desvari: una historia incongruent de profans amors li fou contada; á cada mot deslligat, endevinadora de la ilació que 'l panteig robava á aquella novela potser, potser realitat desgarradora, anava creixent son interés mentres s'olvidava d'aquella malalta agonejant recordadora d'un home que la estimá sens esperansa, que visqué sols per ella y que morí una vesprada muralla enllá del convent, y á poch de despedirse.....

Sor Isabel terminá 'l desvari ab una rialleta.

Sor Clara s'estremí de pena vessant amargantíssim plor.

A posta de sol la enterrarian. Tota la tarde passaren al chor las monjas pregant per ella; de cós present dintre una caixa de fusta blanca, una créu negre en la tapa, per anellas quatre bagas de corda d' espart.... l' últim vot de pobresa.

A l' hora fixada quatre germanas agafaren una d' aquellas bagas cada una; altres tantas al costat ab blandons encesos, las restants al darrera en professó salmodiant absoltas, empengueren, deixant al chor las novicias, lo camí de la cripta.

Sor Clara per primera vegada baixava á aquell subterrani de sostre ample y baix com si sas voltas, aixafadas en un instant volguessin despendrers desmenussant bordóns, empenyent columnas y trabucant capitells á dreta y esquerra; columnas y capitells, basas, pilans y voltas, tot pesant, robust, feixuch, aclaparador, pera tancar en reduhit lloch lo silenci, las tenebras, la feredat y la mort que s' hi respira en aquell ayre humit, romátich, fret y calurós com d' ayguas podridas dins la bauma amagada en un recó de montanya. Una llantieta al mitj, no ben plena d' un oli verdós al vesllúm d' aquella ténue llumeneta que ni era prou pera esvahir la foscor d' entremitj las tres cadenas que engroixidas pe 'l rovell la sostenían devallant del bordó d' una volta, y allá al fons, alt de tota l' alsada que aquesta permetía, un Sant-Crist los brassos de banda á banda — mes lloch hi haguessin fet mes llarchs ho foren — Li tapava 'l rostre una espessor de cabells, negres, esbullats, que li donava — Deu me perdó — una impressió esgarrifadora, tal, que á sa presencia, Sor Clara barrejant potser en son pensament la seva historia passada ab lo desvari de Sor Isabel, d' aquella que mirava allá en terra, morta, dintre aquell misteriós lloch que per sempre mes la tancava, com la tancaria á n' ella pera tothom, va sentirse una corrent com d' aygua gelada per tot lo cós, esclaff un xiscle agút, estrident y prolongat que ressoná en las parets de la cripta ab tó aspre é ingrat, y, balantsantse en avant, caygué en terra de tota sa llargada.

La pujaren á la celda sas companyas y per moltes horas los ulls oberts sense espresió, la boca closa sens paraulas, restá com morta; quan despertá, despertá ab aquell posat de bena-

venturada que conservá durant la vida. Per un quant temps, ab la mitja rialleta parlava á las monjas d' un tal Altons que á la vesprada aniria al convent, com aquell de Sor Isabel y saltaría la paret del jardí per veurer á n' ella..... Y esparverada, de cop girava esquena y fugint corrents:

— ¡Lo matarían, lo matarían! — esclamava.

Temerosa de que l' hora arribés, s' encarava ab lo rellotge, unas vegadas pera aturar enguniosa sa marxa, altres pera donar mes pressa á sas agullas. Fins que 'l rellotge 's desmanegá pera ferli companyia.

Aixís visqué anys y mes anys respectada per son estat; mes un dia d' hivern, en l' hora aquella de trista recordansa sempre per ella, una verdadera alarma en lo convent la tragué de tant llarch somni. La Mare tornera al tancar lo reixat de ferro que separava la galeria d' un trós de camp qu' era horta y jardí á la vegada, li semblá veurer ombras per aquell indret y la veu de ¡lladres! s' esbombá esferehint d' espant á monjas y novicias. No hi había recó ni amagatall prou amagat pera enquibirse. Sor Clara entre ellas, cega, topá ab la porta de la cripta, ahont jamay mes se la había pogut fer baixar y á tomballons per las escalas caygué estenallada als peus de la Santa Imatge.

L' endemá al matí la trobaren allá; un farcell informe, pe' 'ls habits embolcallada, recargolats á son cós com mal faixantla y 'l rostre desfigurat, la boca entregirada, los ulls enfora 'l crani, botaruts, blanchs y entelats, y, cara á vall, uns viots de sanch que rajá d' una ferida que en lo front va ferse al caurer.

¡La esperitada!

•••

De com despres de morta vá saberse en lo convent la historia de la Madroneta, no s' ha aclarit may; no hi faltava á fora qui digués—lo poble tot vol explicarsho—que tots los seus detalls habian passat com per un cedás, per la reixeta del confessionari; pero la recadera de las monjas, aquella tia d' ulls de fura, trafaguet com ella sola, al sentirho en algun rotllo de devotas parroquianas, rodava 'l cap y se 'n sortía barbotejant: ¡Malas llenguas, malas llenguas!

JOAN FREIXA Y COS.

Barcelona i de Janer de 1892.

LAS TRIPAS DEL GALL

QUIN Nadal, Dèu mèu, quin Nadal!
La dona al llit, mitj tulida; jo sense poder guanyar un mós de pá,... esguerrat!... Sembla ahir, que aquella maleïda màquina de ca 'n Sala va agafarme la cama dreta, quan anava á mudar una agulla que un grumoll de cotó m' havia partit, y com si fos una palleta me la va entortolligar, petantme l'os per quatre puestos!... y véus' aquí un pobre home honrat, trevallador... reduhit á la miseria!... á captar, ab la vergonya á las galtas, un mosset de pá per portar als llavis, un esquins de roba ab que cubrir las carns y defensarlas d' aquest fret, que glassa l' ànima!...

¡Quín Nadal, Dèu mèu, quin Nadal!... Quan s' acosta una diada d' aquestas es quan anyoro aquell temps!... Jo trevallava y 'l dissapte cobrava lo setmanal, divuyt ó vint pessetonas. Ella, la Lluïsa, també me 'n portava un altre de deu ó dotze—feya feynas á las casas que 'ls mancava minyona, y com que es tan neteta y endressada, tothom la venía á buscar; tota la setmana tenía feyna—juntavam los dos setmanals y ella 'ls guardava, ben guardadets á la calaixera. Cada día ne treya un parell de pessetas per la vida y lo demés ho ficavam á una

guardiola... Que venia un dia que teniam un gasto extraordinari —'l dia que la Lluisa va ser padrina de la criatura de sa germana— donchs rompiam la guardiola, se 'n treya lo que s' havia de menester, y lo que sobrava ho ficavam dintre un' altra... y aixis Deu nos ajud, ¡si 'n viviam de bè!... ¡cap príncep coronat se dona tan bona vida!... Que s' acostava Nadal... donchs allí tres ó quatre dias avans no podían pas faltar un parell de capons... anessin al preu que volguessin: no miravam prim... y en sent lo dia de Nadal ¡quina disbauxa!... Aixó sí: ella y jo solets; Deu nos hi ha volgut; no 'ns ha donat cap fill... Donchs sols, ben solets! no m' agrada que s' hi fiquin parents y adherents dintre casa; no, cap. No son més que un niu de rahons. De desde que va haverhi aquell disbarat ab la germana de la dona, de la Lluisa, jo, jo mateix vaig dirli: mira, noya: ja ho sabs; tot lo nostre es teu; però aixó sí: á casa no m' hi tornis á posar los peus may més: es la manera de no renyir may!... Y ben bé que ho ha cumplert: sobre tot desde que som *pobres*! Avans venia un cop á l' any; després després jo vaig pendre mal, la Lluisa va agafar lo dolor... y may més l' hem vista. ¡Deu li dongui bona sort!

Y si 'n feyam de brometa tots dos: ¡quinas riallas! ¡Alló era una delicia!... Allavoras encara no me 'n adonava prou: ara ho veig, ara, que passém tot lo sant dia, ella jemegant, jo... jo consumintme.

Fins me sembla que 'l sol ho fá á posta, de ferlos més tristos aquets dias: ja 'n fa cinch que plou, cinch dias que no 'ns ha vingut á veure 'l sol... ¡l' únich braseret del pobre!... y sempre la pluja batent los vidres dels porticons, y 'l cel sempre emboyrat. trist!... Avans, jo me 'n recordo, feya uns dias alegres, bonichs... ara no; tot está trist, tot... fins lo meu cor!...

¡Qué farém demá!... igual que ahir, que avans d' ahir... que l' altre!... ella jemegarà; jo 'm consumiré!... ah! y per compte dels capons d' avans menjarém una sopeta dels rosegons de pá sech que arreplegaré aquesta tarde y una arengada que ab la vergonya al front y 'l condol al cor rebré, pel mitj overt cancell de las minyonas de casas bonas...

Y deixá la medicina en una cadira al capsal del llit de la malalta perquè la prengué quan sentís tocar dos quarts de cinch al rellotje de la Parroquia; prengué la bossa per posar-

hi 'ls rosegons y baixá la fòsca escaleta fent repicar las cros-sas á cada esglahó que baixava.

Era 'l día avans de Nadal, plovió y las gotetas, despresa del mantell grís que 'l cell embolcallava, queyan pausadament y al arriivar á terra obrían bambolletas en l'aygua que entre las fangosas roderas s'escorría? pluja embutllufada, pluja de durada.

* * *

¡ Quína mica de trasbals hi havia á la cuyna de ca'n Serraclara !... la cuynera no s'hi entenía. Ja te rahó 'l ditxo : puja més lo farciment que 'l gall ; però encara ne tindría més si deya : més feyna dóna 'l farciment que 'l gall. Y un gall com aquell !... alló no era gall... era un burro ! ; Pobre bés-tia, penjada cap-per-vall d' un cláu en 'un recó de la cuyna, decapit, tot nú ab lo fret que feya ! — groch, — verament feya llástima.

Y entre tant en un fogó fregían las salsitjas, en un altre lo llomillo, mes enllá bullían los ous, per trinxarlos, quan fòs-sin ben dusos, y barrejarlos ab la carn que la senyoreta de la casa—; la mateixa senyoreta !—anava trinxant ab lo tallador... fins la senyora y tot presenciava las mecánicas del farciment... y ara falta llart, ara 'm sembla que hi ha pochs ous, ara tiréu sal al llomillo... y anadas y vingudas... la cambrera corrent d' un cantó al altre, la cuynera vermella, afadigada... ; un ver-dader trasbals !... y entre tant d'aquellas payellas s' anava alsant una fumera espessa, substanciosa... que no mes ab l'olor ja satisfeya.

—D' aquestas tripotas no sé pas que ferne ; per tot arreu me fan nosa ! — deya la cuynera, referintse á las tripas que junt ab lo cap y las potas tant aviat eran á la taula, com sobre 'ls fogóns, com á l'ayguera... anava un, y perquè li feyan nosa sobre la taula las portava als fogóns ; llavoras la cuynera, en-fadada perquè no li deixavan remenar ab desahogo las paye-llas, las etzivava, en mitj de l'ayguera ; anava la cambrera per rentar lo plat de la sanch y li feyan nosa allí y las portava á un' altre banda... y allá van las pobres tripas d' un cantó á l'altre !...

A tot aixó entrava 'l senyoret de la casa — que estudiava tercer any de medicina—y comensava, agafantlas: Veu, mà-mà?... aixó es lo *recto*; es l' intestino principal que desemboca...

—¡ Cállá, brut! véste 'n d' aquí, que no tens rés á ferhi! — li contestava ella rihent.

—Ay, ay, y vosté que 's podria saber que hi fá aquí?... déixim explicar que al ménos apendrà de fisiología... Donchs, com li deya, aquest es...

—Antonio, Antonio, cridava allavoras la mare, vina que 'l noy no 'ns deixa fer rés, dihent cada porqueria!...

—Oy no, papá... es que 'ls dono una lliçó de fisiología práctica, véu? aixó que véu aquí es lo *recto* que...

— ¡ Vés qui 's deixa bigoti!... l' interrompia 'l pare tot somrihent.

Y mentrestant las payellas bullían, lo fum s' anava espes-sint, tothom corria, cridava, reya... tot era animació, vida, alegría... y al defora la pluja anava cayent pausada y lenta obrint bambolletas en l' aygua que s' anava escorrent pels caminals d' arena del jardí ahont la cuyna donava.

—¡ Qué hi fa que plogui, tots som á casa y tots estém ben contents! deya la senyora de la càsa...

—Senyora, hi ha un pobre: digué entrant á la cuyna la cambrera.

—Té, donali cinch céntims... ah, escolta, vina; dígalí si vol las tripas del gall-dindi.

—Ay, si; que si no me las tréuhen ben aviat del davant me farán tornar ximple; saltá la cuynera.

—Diu que sí: ja ho crech!

—Donchs vés pórtalashí y que li fassin bon profit.

Y continuá dintre la cuyna la gatzara y l' alegría entre 'l fum de las payellas, y al defora la pluja continuava cayent ab tota la despacientadora calma de la pluja d' hivern.

—¡Lluisa, Lluisa!... ja tením dinar per demá... menjarém gall-dindi, figúrat, ¡gall-dindi, com los senyors!...

—¿Sí? ¿qui te 'l ha donat?

—Una bona senyora del Carreró... oh, prou me 'n recordo de la casa!... No es gran cosa, las tripas, lo cap y las potas, per ells no es rés, no 'ls agrada, però per nosaltres... no 't dich!... quin caldo que farém!... Mira: comprarém tres

unsas d' arrós... no: mitja lliura!... *bueno*; mitja lliura; farém caldo ab las tripas... després... un rostidet ab las tripas, lo cap y las potas... oh, y ab lo que sobri fins ne tindré pel día de Sant Esteve!... Tú 't llevarás; probarém de llevarte, ben poch á poquet y apoyante ab las mevas crossas arrivarás fins á la taula y... ¡já veurás quin dinar que 't faré... ni un prímpcep dina com dinarém demá!... Ara no mes nos faltaría que sortís lo sol: ab la llum y l' escalforeta quin Nadal mes alegre que passaría, quin Nadal, Dèu meu, quin Nadal!...

Y la pobre tulideta somreya tristament ab las il-lusions del pobre coixet.

* *

Y'l sol va sortir, y va sortir espléndit, radiant, vessant llum, calor y vida... ¡quín día mes hermós! Ni un núvolet, ni un retall de boyra enllorava 'l blau puríssim del cel; l' ayre era fresch però templavan sa cruhesa 'ls raig tebis d' un sol que després de sis días d' ausencia tornava á abraçar á sa estimada la terra ab tota la vehemencia, ab tota l' efussió d' un amor á proba d' anys y panys de durada... ¡quín día mes hermós!

La terra, rentada la cara ab la pluja, era neta com una patena; l' aufábrega que adornava la finestra de la tulideta era verda que donava goig de mirar.

L' ayre era transparent, límpit; semblava que no n' hi hagués; las montanyas se veyan á quatre passas, semblava que se 'n poguessin contar tots los pins dels boscos, tots los codols del rocám. Los pardals després de tants días de quietut forsose volavan alegroys desencongint las entumidas alas, perseguintse ab dolsos piu-pius, capbusantse, tornantse á alçar, describint graciosas curvas, y anant per fi á reposar en lo mes alt d' alguna teulada.

De bon matí totas las campanas de totas las iglesias entonen ab sas llenguas de metall un hymne inmens, grandió...
¡Gloria in exelsis Deil...

¡Quín día mes hermos!...

S' havían cumplert los desitjos del pobre coixet: la llum del sol entrava fins á mitj piset; l' escalforeta 'l caldejava tot...

mes ay, la pobre tulida no podía pas llevarse... cá, ni pensarhi!

Tota la nit s' havia queixat d' un dolor al costat esquerra que la feya patir cruelment; sentía un fret estrany y 's tapava...

De bon matí se va llevar: quín día mes felís, pensava, semblará llavoras, quan no eram *pobres!*... Se 'n aná á plassa y comprá la mitja lliura d' arrós, lhart, especies... de tot, fins un porronet de ví ransi... L' alegría que traspuava 'l cel li arribava al fons del cor y somrihent sense saber de qué, murmurava: ¡quín día mes hermos!...

Al arribar á casa s'eva deixá tot lo comprat al costat de las tripas en la taulera del menjador y entrá á son quarto á veure si la malalta se podría llevar. Ab un día tant bonich com fá, 's deya, que molt será que no poguém arribar á Sant Joseph pera ohir una missa al {ménos de las tres que avuy diuhen!...

—¡Ja ho tením tot aquí, Lluisa!... digué tot alegre al entrar; mes de sopte queda parat... fret... petrificat... ¡Válgam Dèu! quina cara la pobre malalta... groga com una cera, ab unas ulleras fins á mitja cara... los llavis morats... las dents afinadas.

—Qué tens... que t' ha passat!... digué plé de terror... Ella ni pogué contestar: lo panteig l' aufegava.

Tant depressa com podía va corre á casa 'l metge. Encara bó: va trovarlo que sortía de casa per passar la visita y un quart després tornava ab ell. L' accés havia passat; la malalta havia recobrat una mica de color; però, ab tot, al entrar lo metge murmurá: *malu, malu!*...

La féu destapar; treyentse un mocador de la butxaca lo posá al pit esquerra de la malalta y apoyanthi 'l cap, l' auscultá bona estona. Li feu preguntas.—¿A quin' hora li ha vingut lo dolor?... ¿com se trovava ahí?...—Després li prengué 'l pols y encabat li digué, bé, vaja,... no tingui por que no será rés aixó!...

Mes anant á l' escala, acompanyat del coixet, llavoras digué la veritat:

—Ho sento molt, però no hi ha remey: heu de portarla al Hospital. Aquest piset no té cap condició, l' humitat regala del sostre, es rónech. Lo réuma li ha atacat lo cor y un réuma al cor es joch de pocas taulas. Si la deixéu aquí es morta; si la

portéu al Hospital... qui sab!... també podria salvarse perque estará tant ben cuidada com aquí—jo 'n soch lo metge—y además estará en molts millors condicions... Vaja, á Deu siau!...

Ell, lo pobre, ni pogué contestar; lo plor lo ennuagava.

*
* * *

Poch va costar de tréurela del piset: del Hospital mateix ne portaren una camilla; dos homes l' agafaren, ben embollicada ab los llensols y 'ls abrichs, y se l' endugueren. Ni una paraula va dir. Sols al passar per la porta del piset una llágrima despressa de sas parpellas rodolá per la neu de sas galtes esblanquehidas.

Ell, al costat de la camilla, l' acompanyá fins á la porta del Sant Hospital. Allí li digueren que no podia passar endavant. La visita no s' obría fins á las duas de la tarde; llavors, si volía, podia veure á sa esposa y estarse ab ella fins á las set del vespre.

Poch á poch se 'n torná á casa seva: pujá lentament los esglahons de l' escala... Qué llarga la va trovar, qué trista... qué fosca; obrí la porta que havia deixat ajustada y...

Un raig de sol, alegre com un somris d' infant s' escorria pels vidres del balcó trencantse en mobles, parets y rajolas; mil bolvetas viroladas anavan y venían, pujavan y baixavan dintre aquell raig d' or fós. Sobre la taula hi trová encara 'l plat ab las tripas del gall-dindi... l' ampolla del ví ranci s' al-sava d' entre tres ó quatre paparinas closas... pel defora 'ls pardals anavan y venían piulant... pel carrer passavan uns quants cantant y rihent... ¡Tot se burlava d' ell, de sas il-lusions d' ahí, de sa desgracia d' avuy, de sa soledat de demá!... tot se 'n mofava!... tot l' escarnia!...

Caygué en una cadira y plorá fins que las llágrimas se li estroncaren!

CLAUDI PLANAS y FONT

UN AMOR

¡Quína tristó 'm corprén en las nits fredas
d' aquest hivern pahorós, quan foll repasso
mon amor que ha fugit com feble boyra!
A fora udola 'l vent y á dins mon ánima,
cantan plegats lo cant de la tempesta
y llampegan mos ulls fets una flama.
¿Quí hauría dit, amor, tendré poncella
vergonyosa y humil, qu' en vostre cálzer,
sols hi guardessey fel y un cor de roca
que no guía l' amor sas bategadas?
En vostra boca viva y riolera,
santuari de dolsor, nihuet de gracias,
¿quí capdellar sabría 'ls mots malévols
que sortiren rabents, bronzint per l' ayre
contra mon cor que sols per vos batega?
¡Y tant qu' us he estimat! allá en lo claustre
del convent solitari, quan tranquila
vostra infantesa bella hi rodolava,
ja pregava per vos, sense coneixe'us;
jo veyá reflectirse en las imatjes
del altars del Convent una llum pura,
una claror divina, que 'm donava

alas al cor per abastar la gloria
d' un mistic ideal, pur, inefable.
¡Qué 'm plavía resar devant de Verge
d' un altar amagat!... sas mans juntadas,
mirava 'l cel ab ulls anyoradissos!...
Devant d' aquella imatge jo resava
un jorn d' estiu mas oracions darreras,
y us vegí, dolsa amor, quan las germanas
lo col-legi de noyas conduhían
á rebre 'l Pá sagrat... ¡Oh imatge santa!
jo creguí que benévola sortires,
ohint mos prechs, d' aquell altar de marbre,
donchs no t' hi vegí més; mos ulls encesos
pe'l mateix amor místich, contemplaren
l' altra verge que, humil, genolls en terra,
en mitj d' un estol d' ángels, combregava.
Foreu, amor, la encarnació viventa
del ideal del meu cor, d' aquella imatge...
Restí encisat quan vostra veu melosa
entonava en lo chor los divins cántichs
y us mirí fit á fit... fins que la vista
aixecareu de terra, conturbada,
y vostra cara s' enrojí al veure'm...

.
¡Quín amor fou lo nostre! jo us amava
com als sants del altar, callats é inmóvil;
raig de celistía, vostra suau mirada
anunciava un nou jorn que may venía...
¡y 's pon avuy, quan apuntava l' alba!...

E. M.

DE TEULAS AMUNT

Tot hi es hermós y gran : la blavó inmensa,
la del astre ruent marxa pausada,
l' au lleujera que 's llença
á rabejars' de llum, la nuvolada
que s' hi estén negrenca y remorosa,
la suau y agradosa
claror de lluna qu' á somniar convida,
l' estelada esparjida
d' ací y d' allá en riquíssima barreja,
nits y jorns y horas baixas,
ias ombras hont la llum hi guspireja,
colors que 's moren, carminencas faixas,
tot lo que hi passa, y torna, y fuig, y 's mostra,
tot hi es hermós y gran... y ben lluny nostre.

JOAN MARAGALL.

LA VENJANSA

(De Huland).

El criat n' ha mort al comte,
n' ha mort son senyor l' esclau,
d' ésser cavaller un día
lo foll desitx l' emportá.

En lo bosch mentres cassava
li aficá al pit son punyal;
pera amagar lo cadavre
á dins el riu lo llansá.

Vestse la blanca armadura
y cavalca en son cavall;
mes quan passa per lo pont
salta 'l cavall empinat.

Y quan sent los estreps d' or
que li feren los costats,
bola el cavall fent espuma
y llansa al riu lo malvat.

Bregant ab les ones rema,
rema ab brassos, peus y mans
mes la armadura es pesanta
y á fons s' emporta al vassall.

GERONI ROSSELLÓ

Mestre en Gay Saber.

TU Y JO

Eixas lleugeras plomas
que 'l vent abat y enlayra,
las papallonas febles
de vol baix é insegú',
los glops de vuyda escuma
qu' estufa 'l bés de l' ayre;
tot aixó qui ho diria
me fá pensar áb tu.

Lo cap de la palmera,
l' arrel qu' esfonsa 'l roure,
lo temps que renaix sempre,
l' espay que no té fí,
las gegantinas rocas
que sols Deu pot somoure
tot aixó, no m' ho neguis,
me fán pensar ab tú.

ANICET DE PAGÈS DE PUIG.

LO SASTRE FERRUXÓ

PER qué li deyan Ferruxó? .. Es nom estrany... será sens dubte un motiu... Donchs, com se diu?—Com se diu? ningú ho sab; es lo sastre Ferruxó, veusho aquí, y no vulguin saber més.

Un dia de primavera, los vehins del carrer major del vilatge montanyés, la Pomareda, vegeren obrirse una botiga que feya anys y panys era tancada. L' estadá que l' habitava hi venia terrissa, llíquets, cebas y arangadas; tenia nomenada per fer l'aillioli que en los dias d' hivernás recomfortava 'l pahidor dels pagesos. La fam l'en va treurer, y desaparegué. La botiga se tancá y las taranyinas cubriren las escletxas y marchs dels batents.

Era un diumenge al matí; quina fou la sorpresa dels pomarenchs, al eixir de missa matinal, de veure oberta la botiga encantada, neta flamant, y, defora, enfiloy de penjorellas lligadas ab vergas de avellaner: faixas y barretinas vermellas y moradas, mocadors de pita, armillas viroladas, calsas de cotó de botó de banya que 's corda sota l' aixella, etc., etc.; sobre 'l mostrador pessas de drap de burat, sarguill, canem y llana... demanin... l' interior de la botiga adornat de lleixas ben provehidas de bona mercaderia.

Prompte se formá un rotlló de pagesos y pagesas devant la botiga del sastre nou quín se veyá plantat darrera 'l taulell, tot satisfet, la mitja cana á la má. Un home de uns sexanta anys; calvo, de closca lluhenta, baixet, cara embogada, rogenca, ulls petits ribetejats d' anxova, mitj aclucats, sonrisa beata de bon jan, mes un xich felina. Portava casquet de vellut de cotó, gech de faldons d' amplas butxacas, calsas de color de oliva, sabatas negras de felpa. Pero lo que 'l caracterisava més als ulls d' aquells pagesos eran las arracadas que portava al orella: duas diminutas anelletes d' or.

Tothom volgué estrenar la botiga del sastre nou. En Ferruxó no s' entenía de feyna; era un embull de gent; aquell diumenge la mitja cana y las estisoras anaren en dansa fins al vespre; omplí lo calaix de sous y llaunas. (1)

En la Pomareda may se havía plantat botiga de robas; sols hi havía una botiga, á cal Xalat, hont venían agullas, betas, fils y botons. Los pomarenchs anavan á Olot los días de mercat á provehír de la vestidura que 'ls hi feya menester.

Passaren días y més días; lo sastre sempre afeynat, venent y prenguent midas. D' hont era? d' hont venía? era viudo? casat? fadrí? ningú ho sabia; quant se li preguntava feya la mitja rialla y responía garsas per perdús. Era de pocas paraulas; no sortía may de la botiga; no se 'l veyá ni á passeig, ni en cap taberna. Darrera la botiga, en estansia fosca, hi tenía un catre hont durmía, y un fogó per amanir la pitansa diària; joh! se contentava de poch: llegúms, un tallet de porch los diumenges; las arangadas y ganyas de bacallá que consumía tot l' any no tenían fí ni compte. Com no se 'l veyá may á missa, no sé quina mala llengua feu corre qu' era juhéu, y sens dubte parent del estanya-paellas que ve un cop l' any al poble alguns días ans la festa major a estanyar cassas y perols, culleras y forquillas, ab la manxa de fuell, allá sota 'l lladoner de la plasseta. Per xó en Met, lo taberner, veyent que no li donava cap quarto á guanyar, en vista de la seva tacanyeria comensá per anomenarlo Ferruxó, y prompte tothom li digué

(1) De las pessetas y mitjas pessetas lluhentas, primas y casi borradas, los pagesos ne dihen *llaunas*, nom ben adequat. No es d' estranyar que cap nació no 'ns vulga admetra en llurs tractats monetaris; cap d' ellas permetria que circulés una moneda usada com la nostra y de tan poch valor.

Ferruxó. Ell se 'n reya: si, si, digaume Ferruxa, Ferruxó... mentres me portéu quartos, me 'n fum de la virolla!

S' estava tot lo sant dia de cul sobre un tauladet, camas crehuadas, y cus que te cus!

Quan entrava un pagés, s' alsava depressa.

—Que us cal? padrí.

—Voldria unas calsas de burat d' alló baratet.

—Be está... Li desplegava pessas de drap sobre el taulell... aqueixa farà per' vos.

—Quant val?

—Sis pessetas la cana.

—Carau! mestre, com y anéu!.. Us en pagaré un duro, ni un quarto més.

—Vaja! prenem mida.

Li prengué mida ab la mitja cana. No s' hi mirava gayre; com las calsas que portavan aquells pagesos eran tan amplas de dalt com de baix, no 's servia may de la beta. Los hi feya calsas de devanaler, apretant molt ventre y pit, amplas á las camas, abotonadas sota l' aixella ab lo tradicional botó de banya.

Lo botó de banya que los pagesos del Empordá portavan y portan encara, s' acaba de perdre; era molt célebre. N' hi havia de totes midas, de grossos com un duro, fets en forma de cúrria; los pagesos richs lo portavan esculpit, de banya transparent; valían un ral y fins mitja pesseta; los jornalers y serveys de la masía lo portavan de boix, valían dos quartos. La única població hont se fabricaban eixos botons de banya, era Banyolas; de aquí ve sens dubte la seva etimología de banyas y no de banys com alguns venen á suposar; eixa es la opinió del apotecari de Besalú, en Basili Mirapeix, senyor molt bromista.

Lo sastre Ferruxó ne tenia de tota mena y de tos preus. Després de pendre la mida de las calsas del pagés, li tragué una capsa plena de botons de banya.

—Trieu.

Ne triá un prou gros.

—Quant val?

—Un ralet.

—Es car; á Banyolas me lo darán per sis quartos.

—Donchs, mestre, anau á comprarlo á Banyolas.

—Prou hi aniré.

Tal dit tal fet. L'endemà se 'n anà calsat d'espardenyas á Banyolas, tres horas de caminada; esmorsá al hostal; usá las espardenyas, y á la tarda torná triomfant al poble, ensenyant lo botó qui li havia costat sis quartos. Deya als seus companys: aquell juheu del sastre nou s' pensava enganyarme; me 'n demanava un ral; á Banyolas me l' han donat per sis quartos.

..

May home mes xalat que nostre sastre Ferruxó. Los diumenges y días de festa la parada que feya al davant de sa botiga del carrer major ab llatas y cordills, d' hont penjavan tota mena d' estofas, atreyan los pagesos y sobretot las pagesetas embabiecadas, com moscas á una bresca de mel: mocadors de seda; jipons bons y fets festonats de trenzilla; caputxas de bayeta; capas de pastó... enfilais violats de tota mena que 'l ventijol feya voleyar... semblava verament un altar de la professó de Corpus. Ell s' estava dret al pas de la porta com una aranya al centre de sa tela, fregantse las mans, sos ulls molls mitj aclucats de satisfacció, cara riallera. Feya estona que una dona ab sa filla s' estavan plantadas, admirant colorayna.

—Qué us cal? mestressa.

—Voldría unas faldillas per la noya.

—Entreu, triéu... n' hi ha de tot preu .. baratet! baratet! y tu? noya maca.

—Un mocador de pita pel cap... aquell violat que teniu penjat.

Li despenjava ab la forqueta, ab lleugeresa.

—Tè, te 'l regalo... val sols una pesseta.

Las samarras de pell de moltó dels pagesos se convertían en bons gechs de drap de burai; los gipons y faldillas de las donas en telas de sarguill de bona llana... Tota una revolució en las costúms económicas dels pomarenchs. Tots los durillos

y monedas columnarias guardadas d' anys y panys en culs de mitjas, passaren com per encant dins lo calaix del sastre Ferruxó. La Pomareda ja no era lo poble rónech montanyós; se civilisava, se transmudava. Los pagesos dels pobles dels encontorns, de Salas, Bassegoda, Beuda, plens d' envidia deyan: al cul del sach veurém las engrunas. Lo digne párroco de la Pomareda, Mossen Pere, assustat, predicava los diumenges contra 'l luxó, aquell afany de las donas de anar bonicas, lo que portava la depravació de las bonas costúms. En Ferruxó, aquell juhéu que no anava á missa, era per' ell un delegat de Satanás que ben cert causaría la perdició de sos amats feligresos. Mes ningú se l' escoltava; las caritats disminuían, com també la celebració dels aniversaris anyals dels difunts. Dèu nos enguart que vingués una mala anyada! .. los pomarenchs anirían á captar. En moltes casas ja 's notavan la falta de quartos. Los avis de 80 anys, aferrats á las costums de la vellura, s' escandalisavan de veure aquella mudansa; n' auguravan malorías y castichs de Deu.

Quan lo sastre Ferruxó hagué escurat la bossa dels pomarenchs, comensá per deixar diners als més necessitats.

Entrava un pagés en la botiga fent 'l payo, ulls baixos, tot xano xano, callat. Lo sastre ja endavinava lo que volía.

—¿Qué voleu? bonhome.

—Ja veuréu... us voldria dir quatre paraulas á solas.

Lo feya entrar al arrera botiga; encenía un llumet.

—Digau.

—Me fa menester una onsa; he pensat que me la deixariau.

—Certament. Farém un paper, ¿sabéu? un senzill pagaré firmat per dos testimonis: me 'n pagareu d' interés l' any un duro cada mès, y me retindrè un duro pels gastos.

—Home, ne feu un gra massa!

—Encara gracias!... si no hu voleu deixeuho—y li posava la onsa d' or sobre 'l taulell, fentla drinsar y saltar, per hipnotisar-lo.

El Pagés firmava 'l pagaré, y s' emportava la onsa.

En poch's anys vingué que 'ls pomarenchs se trobaren tots endeutats.

La usura més que la venda enriquí 'l sastre Ferruxó quin se vegé prompte amo de mitj poble.

No mudá per xó sas costums; se 'l veyá ab la mateixa ves-

tidura que portava al venir á Pomareda, aixó sí, lluhenta de llantias y crassosa; dormint al arrera botiga, amanintse ell mateix la pitansa diària. ¡Qué n'havía de tenir de grogas! Havía comprat la casa hont vivía; més lo pis de dalt era desocupat; no 'l volgué llogar de por que no 'l robessin. Los seus deutors li anavan barretina en má, implorant espera pe 'ls pagos de interessos; ell no s'entenia de rahons: ó diners ó el procurador.

Tant va apretar 'l clau que 's produí en lo poble un rencor rabiós contra del juhéu.

. . .

Una nit d'hivern, á la una de matí, bufant fort canigonench, los pomarenchs, revetllats, assustats per las campanas del poble que tocavan á foch, corrian pe 'ls carrers ab perols y galledas: foch! foch á ca 'l Ferruxó. La botiga plena de teixits de cotó cremava com un lluet; las flamaradas activadas pe 'l vent surtian per las finestras. Mossen Pere, l'alcalde, el jutge de pau foren d'els primers á donar disposicions; tothom s'hi feu de valent; se formá la cadena; las galledas passavan de má en má desde 'ls pous y fonts del vilatge; mes tot fou en vá: la teulada s'enfonsá ab gran estrepit, sepultant dins sas runas tota la casa.

Y 'l sastre?... hont es?... s'ha salvat?...

En Ferruxó que dormía á la estancia fosca de darrera, sens dubte no pogué atravessar per fugir la botiga abrandada, puig morí abrusat; ni un os de sa carcanada s'trobá.

Castich de Deu! digué Mossen Pere.

Castich dels pomarenchs! digueren las malas llenguas de Bassegoda.

Obra del dimoni! digueren sos acreedors... arri! á cremar al infern!...

C. BOSCH DE LA TRINXERÍA.

La Junquera 8 Janer 1892.

EN LO DESERT

Fins l' horisont s' aixampla lo sorralench llensol:
ni un arbre; ni una fulla; ni l' eco d' una veu;
ni un terme; ni una vía; ni un rastre en aquell sol
d' una serp ó d' un peu.

No mès tota enrojida pel sol aponentat,
com una trista vela del mar sobre l' abím,
s' aixeca entre las boyras del ayre caldejat
la tenda de Selím.

Damunt de la alcatifa reposa 'l bereber,
al fons de las pestanyas enterbolits los ulls;
un bras entorn la esposa; l' altre errant pe'l plaher,
revolcantse en sos rulls.

Ella li diu, besantlo sobre del pit tot nú:
—No hi trobo en la camella ni un escorrim de llet;
lluny es lo pou de Kébis y no 'ns respon ningú;
y, ay, mon espós, tinch set!—

Ell de gonolls dressantse mira ab enuig l' espay;
—Sempre 'l desert y sempre l' esborronant repós!
Potser la llum que's colga no ha d' aixecarse may
pera nosaltres dos!

Perquè del cor dels pares t' he arrebastat crudel,
tany de palmer dolsíssim, gloria dels llochs nadíus!
Sagnan tos peus y ploras; y, anem, oh 'l meu anhel,
sens esma y fugitiu! —

Calla Selím quan ella al coll se li ha penjat:
—¿Com desitjar mos pares, los ulls dintre tos ulls,
Si en lo teu pit que 'm crema jo 'm fonch com lo brescat
y gota á gota 'm culls?—

Ay que rabent s' acosta de lluny fonda ramor!
L' espós surt de la tenda, la esposa l' ha seguit;
puja, s' aixampla, enrotllals esporucant negror,
y 's miran fit á fit.

La escuálida camella remuga y s' estremeix,
aplata 'l coll y ensuma la pols d' assí d' allá.
Salta la tenda á trossos; la fosca 'ls engoleix:
es lo respir d' Alá!

Es lo Simun feréstech d' estrampols giravolts,
que colga las estrellas la sorra encabritant!...
Ab la muller als brassos, entre aquells mars revolts
Selim camina errant.

Van galta sobre galta l' ayre de foch bebent;
los ulls á mitja testa com una bolva enduts;
ara cayent y alsantse y ara de nou cayent,
fins als genolls retuts.

Amunt amunt l' arena ja 'ls lliga á mitjant cos;
ja sobre 'l pit rodola; ja vá la mort venint!...
Quina ramor estranya... Potser Alá es piadós
Es un xacal fugint.

Mes un respir escoltan devora d' ells perdut,
y apar con si una llengua los hi llepés lo front;
manyaga la camella flayrant se n' ha vingut
pera morir ahont son.

Lluyta l' alarb, las onas cent voltas ha apartat
del rostre de la aymada qu' en lo fatich ja pert;
una se 'n vé espantosa—Sálvans Alá!—han cridat.
Mes l' ona 'ls ha cubert.

.....

Com ull sagnós de hiena s' ha esparpillat lo sol;
arreu altre vegada la frèstega quietut;
en los espays ni un núvol y en l' arrugat llensol
no més la solitut.

ANGEL GUIMERA.

Mestre en Gay Saber.

DOS SUSPIRS

A dins la llar s' escalfavan
un vespre, á encesa de llums,
la vella... resa que resa,
la jove... mirantse 'l fum.

¡ Ay ! llavors digué la jove
y la vella ¡ ay, bon Jesús !
— ¿ Qué teníu are, padrina ?
— Filla meva, ¿ qué tens tú ?

Cap d' ellas torná resposta,
pero pensaren al punt:
— ¡ Si ho sabíau, padríneta !
— ¡ Si ho sabías, juventut !

MIQUEL COSTA Y LLOBERA.

LO ROSSINYOL DE MONTSERRAT

(COPIADA DEL ALBUM DE LA VERGE)

Vora la Verge santa
de Montserrat,
lo rossinyol hi canta
bó y amagat.

—Vosaltres que passavau
per est camí,
si la ditxa cercavau
veniu assí.

Al bell mitx d' esta roca
lo temple hi ha
de la Verge qu' invoca
tot catalá.

Es la verge morena
que 'ns vetlla á tots;
deuli 'l cor per ofrena
fidels devots.

Si teniu vida trista
l' alegrará,
quan 'un cop l' hajau vista
no us deixarà.

F. MATHEU

LO MIQUELET DE RIPOLL

La xurma esperitada—pe 'l claustre se n' ha entrat;
ja cáhuen las columnas—com pins destralejats,
ja van cap á la esglesia—ja 'n passen lo llinar,
las armas amatentas—los ulls fora del cap,
la flastomia als llabis—lo cor sedent de sang.
Las donas los atían—ab xiscles infernals,
las trenas esbulladas—la roba arrossegant.
¿De mares com aquellas—quins fills, donchs, n' eixirán?

La esglessia está deserta—com cambra sepulcral;
dessota de las voltas—los crits van ressonant,
á cada pas que donan—un crit mes fort que may,
las donas, están follas—los homes, ubriachs;
ja apilan las faxinas—lo foch ja está calat
las serps de flamaradas—s' enfilan á cent pams;
Lo rotllo de bagassas—entorn giravoltant
bé sembla esbart de bruixas—en nit de temporal.

Las flamas, com s' enlayran—las voltas socarrant!
al véure 'ho la brivalla—¡quin riure y follejar!
en mitx de la disbauxa—entonan lúbrichs cants.
com mes cruxeix la llenya—mes llenya hi van tirant;

al foch llansan retaules—los triptichs y los sants,
imatges veneradas—potejan sens pietat,
l' estátua del gran Jofre—al foch s' está acabant
y sòls la del Sant Cristó—s' escapa de sas mans.

Saquejan los sagraris—ab cobdiciós afany,
sagradas vestiduras—etjegan Ter avall,
las Formas esbocinan—en mitx del camí—ral;
se 'n van cap á las tombas—los morts á profanar,
sepulcres escorcollan—la llosa alsapremant,
sacseja que sacseja—fins torsen los parpals,
la forsa no 'ls hi basta—la llosa no 's móu pas
com si 'ls guerrers que tancan—s' hi haguessen aferrat.

Ressonan las campanas—com clams de pietat;
la folla s' esgarria—y als monjos vá cercant,
ay! del que mitx oviran—si 'l poden encalsar.
De cop, un d' ells avansa—de lladre te 'l posàt
de miquelet dú 'l traje—bo y fet un esparrach,
la faixa virolada—li guarda lo punyal;
ja 's fica per las celdas—guaytant y furejant
com tigre sanguinari—que 's migra en son aguayt.

Lo miquelet abansa—las celdas tot mirant,
quan n' es á la darrera—la porta trova ensà
d' un colp de carrabina—l' ha obert de bat á bat.
Un monjo hi trova á dintre—de mes de vuytanta anys,
sa barba es com l' armini—y l' orcle de son cap,
vagueja sa mirada—perduda pe 'l cel blau
sos llabis tremolosos—murmuran baix un psalm
y van sos dits d' ivori—rosaris desgranant.

Lo miquelet avansa—y d' ira llansa un bram;
ja vá per matá' al monjo—ja aixeca lo punyal,
lo pobre vell li allarga—sas descarnadas mans
—«Germá, que Deu vos mira!—¿perqué voleu ma sang?»—
L' agafa entre sas urpas—per terra lo rebut,
ja l' eyna li ha enfonsada—sos ulls son dos volcans
y encara lo bon monjo—son ánima entregant
diu com Jesús:—«Perdónal,—Deu meu, no sab que 's fá.»—

Lo miquelet s' espanta—y fuig desesperat
la veu d' aquell vell monjo—omplintli 'l cor d' esglay
á dins de sas aurellas—s' hi arrapa com un cranch.
Camina á las palpentas—lo pit li vá mancant,
com mes avant camina—molt mes allarga 'l pas.
ja torna á sé á la esglesia—l' incendi no ha minvat
y encara van los lladres—d' açi d' allá voltant
sinistres tots y cegos—com vol de rat-penats.

Ja arriba á la portada—frenétich y açorat,
lo crit de sa consciencia—som crim va recordant;
ab veu clara y terrible—se sent amenassar,
sas mans mira sangnantas—y llansa lo punyal,
aixeca ab pór la testa—giranla á tots costats,
sols veu duas estátuas—del arch en los brancals:
en l' un, y veu San Pere—en l' altre, hi ha Sant Pau
com dos guardians de pedra—que 'l segle onzé hi deixá.

Lo miquelet s' esvera—los sants al contemplar;
li apar que ab ira justa—los rektan sos esguards,
que un d' ells, d' aquell bon monjo—te 'i rostre angelical
y de sa boca inmóvil—la véu sent escapar's
que ab fort ressó á sa aurella—li diu:—«¡No matarás!!»—
Sentintla, ja 's redressa;—reprén lo seu posat,
d' un colp de carrabina—lo cap li fá saltar
y al botre al pit tocantli—lo deixa estinellat.

Lo miquelet afina—morint per sa maldat,
de dins sa boca enterca—s' escola un doll de sang
las ombras del cap-vespre—lo van á enmortallar;
las voltas de la esglesia—lo foch vá enderrocant,
y 'ls llops farts del carnatge,—l' estol dels condempnats
s' en fuig per la porxada—hont lo miquelet jau,
y en sa infernal fugida—per damunt d' ell passant
la xurma esperitada—li axafa lo seu cap.

LA VINGUDA DELS SANTS REYS

Nits de lluna clara las nits del Janer,
vetlladas de somnis cap com la dels reys;
tot dormint ¡quins somnis! ¡quins somnis despert!
¡quins castells en l' ayre! ¡quín beure a galet!

—May á la infantesa jo tornar podré—

Mestres m' acotxava, tremolant de fret,
la mare ja 'm deya que sentía als Reys:
para bé l' orella, escolta ¿no sents?
¿no sents la musica? de segur, son ells.

—May á la infantesa jo tornar podré—

Si m' en deurán durne de coses, lós Reys
ab tantes pregaries com els hi só fet!
Dorm, la mare deya, calla y dorm, fill meu,
que si no dormías, no 't durían res.

—May á la infantesa jo tornar podré—

Tot fentne bacaynes, ja 'm sembla que 'ls veig,
ja 'm sembla que venen per lo meu carrer;
l' un es rós y jove, l' altre blanch y vell,

lo mitjà qu' es negre, cavalca 'l derrer.

—May á la infantesa jo tornar podré—

Cavallers y patges, van darrera d' ells;
de matxos y caixes, n' hi ha un reguitzell;
¡Quins renills de poltros! ¡Quín trepitx de gent!
¡Quín trontollar d' òrgans! ¡Quín glatir de dents!

—May á la infantesa jo tornar podré—

L' endemà á trench d' auba, me 'n llevo amatent
per escorcollarne frissant lo cistell;
mes si de joguines n' es curull á seny,
de llaminadures no 'n vullau pas mes.

—May á la infantesa jo tornar podré—

Tan sols lo Rey negre no m' ha portat res,
de carbó ni cendra no 'n só trovat gens.
—¿Veus, deya la mare, que t' han dut los Reys?
Prou, prou; mare meva, ja ho veig y ho entench.

—May á la infantesa jo tornar podré—

Deu vos ho pach mare, vos ho pach al cel,
y vos dó posada aprop dels Sants Reys.

TERENCI THOS Y CODINA.

Mestre en Gay Saber.

LO PESSEBRE MULLAT

À MON AMICH, LO LLOREJAT POETA LLUIS TINTORÉ MERCADER

Aquest ja hi ha dos anys que l' oncle Quel no 'n fá. Y si li preguntéu com es que ha deixat correr la seva taleya de cada any, teníu per segur que si no vos respon ab un gesto de mal humor, prou se posará á riure ab totes las ganas del mon... ¡Ey! aixó de posarse á riure d' aquest terme vos ho semblará als que no 'l coneixéu ben bé com jo... Lo qu' es l' oncle no ríu pas tant de bon grat per dins com per fora.

¿Y sabeu de que vé tot aixó? De resultas del darrer pessebre que va fer.

Eram per allá 'ls vols de Nadal. L' oncle Quel casibé sempre 'l comensava per aquest temps, perque, si val á dirho, no s'hi entretenia pas gayre en la seva obra. Res; qüestió de quatre montanyas de suro, uns quants cabassos de molsa per tapar las esclerxas; mitja dotzeneta ó mes de casas de cartró... d' istil modern, que contrastavan bastant ab las figuras del temps de la vinguda de Jesuchrisi, y com á adorno algun que altre reguerot imitat en lo possible ab vidres sobreposats damunt

de tires de paper blau... y santa-bona María; ja tenia l' home un pessebre que 's podia ben veurer.

Aquell any l' oncle ensibornat pel senyor Antonet, antich company seu y vehí del segón pís, que li feu notar lo ignorantó qu' era figurar l' aygua ab vidrots y papers blaus, quan podia ferse molt senzillament la cosa ab aygua viva y natural, s' empenyá en que tenia de posar en lo pessebre una *cascata* (aixís ne deya ell), pero una *cascata* veritable y natural, tal com ell y 'l seu amich n' havían vistas més de dos y més de quatre en altres pessebres.

Recordo que hi vaig arribar un día cap al tart, y vaig trobarlo enfilat dalt del pessebre, ja mitj guarnit, bregant ab uns llistons que volia clavar en las vigas del sostre.

—¿Per qué será tot aquest aparato?—vaig preguntarli.

De prompte no respongué. Solament va ferme una mitja rialla molt significativa.

—¿Be; ¿qué no 's pot saber l' objecte de aqueixa andrómina que clava aquí dalt?

—¡Y per qué vols que siga, home de Deu, sino per la *cascata*! .. ¡Oh! y si sabesses la feyna que 'm dona... Ja veurás, fesme 'l favor d' allargarme una punta d' aquestas més llarguetas que trobarás en aquest caixó... ¿Qué no las trobas?... Busca bé, busca bé...

Per fi vaig trobar las puntas que 'm demanava l' oncle.

—Tingui—vaig dir, allargántlashi.

—Ara aguantam una mica l' escala, bon minyó.

En aquell moment se sentí una veu de dona que cridava desde las habitacions apartadas.

—¡Noy!... ¡Miquel!...

—¡Bó!... que deu voler ara aquella—feu l' oncle, deixant de clavar per un moment una punta.—¿Qué vols?...

—Vina, sisplau.

—¡Oh! t' haurás d' esperar, noya, porque ara no puch deixar aixó.

Y... ¡pim!... ¡pim!... ¡pim!... seguí clavant la punta.

—¡Pero, home, vina, si vols!...—insistí la veu de la tía.

—¿Qué t' ha agafat ara!... ¡Mare dè Deu!... Hi hauré d' anar, porque sino sería capassa de... Ja aguantas be la escala, ¿eh, noy?... Bueno... anem á veure qu' es lo que vol la teva tía... Ja t' estarás una mica aquí... Si vols entretente posant molsa per las voras d' aquestas montanyas... Tú mateix.

Y després de deixarme sol per espay de uns deu minuts, va tornar tot dihent:

—Ves, noy, ves lo que volia la teva tia... Que posés jo en persona la torrada ab vinagre al coll de la menuda porque no se la volia deixar posar per ningú mes que per mí...

—¿Qué fa la Carmela, oncle?

—Cá, no es res... Una mica d'enginas, com sempre. Ja sabs que á cada punt nos hi trovém... Bueno: ara torném á la feyna.

Y aixís dihent, lo bon home's torná á enfilar. Semblava com si talment s'hi hagués de guanyar la vida fent pessebres, ab l'afició que s'ho prenía.

Jo ja 'm cansava d'aguantar la escala ditxosa. Sort que no vaig tardar á trobar un substitut.

Era 'l vehí del segon pis, lo senyor Antonet, que venía á veure com anava l'obra del seu «deixeble.»

—¡Ola, ola, *intrépido!*—digué, entrant en lo cuarto ahont nos trobavam l'oncle y jo;—sembla que la cosa va endavant... ¡Ah!... ¿Tens un ajudant avuy?... Aixís ray...

—Vaja, ¿qué hi dius, *Tonet?*

—Home, que ja fa una planta d'alló mes tot aixó. Ara no mes falta...

—La *cascata*, ¿oy?... Y donchs, ¿per qué 't pensas qu' estich treballant ara... ¡Oh! y qu' ara com ara ho estava dihent al meu nebot... ¿Sabs qu' es tot un romanso aixó de l'obra aquesta y 'm dona mes feyna de la que 'm pensava?

—¿Ja tens encarregat lo dipòsit per l'aygua?—preguntá 'l senyor Antonet, com si 's tractés de una casa propia.

—No 'n fa pochs de días... Penso que demá 'l tindré aquí.

—Jo, ab lo seu permís..—vaig dir, veyent que la conversa s'anava allargant y ab los brassos ja miij adormits de tant d'aguantar la escala.

—¿Ja te 'n vols anar, Ramonet?—feu l'oncle Quel.

—Sí senyor... Tinch d'arribarme per forsa á casa de un amich meu... Lo senyor Antonet ja 'm farà 'l favor de sostindrèr la escala ..

—Prou, home, prou—contestá l'aludít ab sa calma imperturbable.

Y vaig anarmen després de saludar á la tia y entrar á veurer la malalteta.

Al cap de tres ò quatre días vaig tornarhi... Val á dir que no hi vaig anar avans per por de que l' oncle 'm tornés á fer aguantar la escala.

L' oncle estava més atrafegat que may. Colocava nn canó de goma desde 'l dipòsit que havia de provehir la cascada, fins á unas rocas ajuntadas rústicament ab siment y argila, per hont havia de saltar l' aygua á son degut temps.

La canalla estava molt engrescada ab tot alló, y esperava ab verdadera ansia 'l moment ditzós de veurer baixar l' aygua *natural*.

La tia Tuyetas, la *senyora* del oncle Quel, havia avisat ja á tots los vehins de l' escala per l' endemá, día senyalat per la inauguració oficial de la *cascata*.

Lo senyor Antonet, orgullós de haber tingut tan gran idea, no tenia prou boca pera contarho als amichs: sobre tot, que no faltessen á la inauguració.

—Y bé, oncle—vaig dirli al arribar—com té tot aixó?

—Mira, ja no més falta que fer la proba. A mí 'm sembla que te de marxar bé... ¿no trobas Antonet?

—Y es clar que hi anirà home... Com si no sapiguessen lo que tením entre mans.

—Ves ab compte, que ara ab lo peu has tirat una casa á terra .. Té, ja torna á estar dreta. Bueno: ¿qué 't sembla, que fem la proba?

—Per mi sí—contestá 'l senyor Antonet.—Pots cridar á la Tuyetas y á la quitxalla.

—Tens rahó... Pero primer asseguremnos bé de l' éxit de la cosa.

—Si ja está assegurat l' éxit, home... No sé de que tens por.

L' oncle Quel feu anar á la seva familia al cuarto del pessebre. Fins la minyona hi comparegué.

Mestrestant lo senyor Antonet, amagat derrerera las cortinas que formavan l' últim terme del pessebre, trafiquejava perque la cosa anés ab tota regla.

—¡Ara va á sortir lo sol!—digué lo senyor Antonet desde dins.

Y, en efecte, tot y sent entrada de fosc, l' home feu sortir lo sol pel mitj de las montanyas del fondo, bastantli á tal objecte encendre un cap de ciri que hi había derrera una ampolla de ví ranci tapada ab un cartró, que tenia al bell mitj una obertura rodona.

La sortida del sol fou acullida ab crits y altrás manifestacions de alegría per part de la canalleta; éxit que semblava preparar lo que sens dúpte obtindría la proba de la suspirada *cascata*.

—¡Quant vulguis!...—digué en veu baixa l' oncle desde dalt d' un tamboret, dirigintse al senyor Antonet que 's trobava á superiors alturas acabant de colocar lo canó de goma á son lloch.

—Ja acabo d' estar llest... Espérat... Bueno. Ara va: á la una, á las dos... ¡y á las tres!...

Obrí l' aixeta de pas... Mes veusaquí que sense volguer, lo senyor Antonet, tot baixant l' escala, fica 'l bras per entre mitj del canó, cedeix lo dipósit y... ¡patarraxop!... cau aquet damunt lo pessebre, produhint una verdadera inundació y deixant com uns xops á tots los que 'ns trobavam allá á la vora.

Las criaturas se posan á plorar, com si acabés de succehir una gran desgracia; la tia ab prous treballs pot endúrselas d' en mitj d' aquell bassal; l' oncle, parat, mut, ab la boca oberta; lo senyor Antonet esqueixantse de riure, y jo sense saber si posarme á riurer com ell y probant de aixugarme poch ó molt la roba ab una cortina vella que vaig trobar á ma...

—Y bé, res... Total, no... val... la .. pena—digué, encara sense poguer casibé enrahonar, lo senyor Antonet.

—¡Mare de Deu Santíssima!... Y quin tarrabastall,—feu per sa part lo pobre oncle Quel donant lo primer pas, després de sa estupefacció.

—No, d' aygua ja me n' esperava—vaig observar jo,—pero no pas tanta.

—Bueno. Deixemho correr... Bæn mirat jo n' he tingut la culpa. Se m' ha entortolligat aquest bras ab la goma y... ¡Bah! Miquelet, mira, tal día farà un any.

—Tú sempre 'l mateix home. T' envejo la tranquilitat.

—Y donças... quina 'n fora que no 'ns ho prenguessem aixís!... Si anem á mirar, ab aquell devassall d' aygua 'ns ha sortit sense voler una cosa que no la esperavam.

—¿Qué vols dir?

—Home! qu' hem tingut pessebre ab such, vethe aquí.

—Aquella sortida encara pogué fer esclafir la rialla á l' oncle Quel.

Pero 'l fet es que desde llavors may més ha fet pessebre.

RAMÓN MATEU.

Desembre de 1891.

LO TRAPECI

De duas brancas floridas
un bell trapeci he penjat,
y de floretas cullidas
totas de rosada humidas,
las dos cordas he trenat.

Propet seu la font rodola
lo blau del cel retratant,
la llum del sol tornassola
un aixam d' aucells qu' hi vola
alegres xerrotejant.

Y al jugar entre 'l fullatje
novellench, l' oreig somriu
perque sab que en tal paratje,
amagat entre 'l brancatje,
un rossinyolet té 'l niu

Ansia. amor, corrèmhi á l' hora,
batèmhi abdós sens retard,
que si 'l món tal pler no anyora,

es sols perquè encara ignora
lo qu' es gronxarse y cantar.

Vòlta 'l bras á ma cintura;
jo la corda agafaré
y al gronxarnos per l' altura,
cantèm, que millor ventura
ningú sab, ni ningú té.

Potser lo cant al sentirnos
lo rossinyolet del niu,
voldrà més y més johirnos
y ab las passadas seguirnos
de son gorgoreig festiu.

Y 'ls altres aucells á l' hora
lo to de sa veu prenent,
al trovador de l' aurora
que ab sos cants los enamora,
farán l' acompanyament.

Quín goig!... Al fer la branzida
volejarán tos cabells
y ab la voreta gornida
del vestit, de l' herba humida
mourás los brinets novells.

A cada nova blincada
lo brancatje 'ns ruixará
ab perlas de la rosada
y al redrés, altra vegada
á ruixarnos tornarà.

Y aixís, abrassats gronxarnos
al vèurens l' oreig, gelós
y ab essensas de embullarnos
los cabells, á acariciar nos
vindrá las galdas als dos.

Y tú 'm dirás carinyosa
seguint lo compás del bres,
ab veu pel va-y-vé conmosa:
—Grónxa, que ara soch diixosa,
més depressa, encara més. —

Quín pler!... En la vida entera
no 's pot trovar pas mellor...
Degué ser en primavera
al naixer la flor primera
quan al mon vingué l' amor.

Jo tinch per mi que seria
un trapeci 'l seu bressol
que 'l vent d' assí allà mouria,
ja qu' es l' amor, vida mía,
tan mestre en aixecá 'l vol.

Mes, vína, dolsa amoreta,
al trapeci muntèm ja
y vínga una cansoneta;
agáfatem ben estreta
que al ayre 'l trapeci va.

Lo sol desfá las neveras,
l' aygua 'l terreny ha filtrat,
grilla la llevó, y la sava
per l' arrel se va enfilant,

zim, zam...

verdejan plans y colladas,
brota l' arbre novells tanys;
tot floreix y l' amor gosas,
de flors coronant son cap.

Cantan los aucells alegres
pels fruyters saltironant,
cau la flor, lo sol madura
la fruyta ab son ardent raig,

zim, zam...

y l' amor que á las orellas
cireretas s' ha penjat,
juga ab los aucells que frisan
per podèrlashi picar.

Y ve l' Agost; per las vinyas
va l' amor llaminejant
y á cada gotim que aplega
sos llabis fa dilatar;
zim, zam...
quan del cup lo nou vi tasta
sa rojor diu si li plau,
tant lo tasta y saboreja
que sos ulls flamejan llamps.

Y ab l' ardencia y la bullida
que en son pit va fermentant,
quan la neu cubreix la terra
ja 'n té prou per retornars ;
zim, zam ..
vingan neus, frets y glassadas
que 'l bon temp ja tornarà,
y un hivern no ha d' acabar-lo
lo foch que en son pit hi haurá.

L' amor es etern ; sas galtas
lo temps no ha d' arrugar may,
y cantarà y riurà sempre
sent jove en totas edats ;
zim, zam...
vejé com lo sol naixía
per entre estels clarejant,
y no 'l plorarà quan morí
perque no sab de plorar.

Quan en l' ayre á ma boja fantasía
deixo lo vol vertiginós alsar,
una dolsa rosada de alegría
mon cor, que bat sens treva, ve á ruixar.

Sospés per dos cadenas lluminosas
de raig de estrellas, veig gronxarse al món,
desfent ab lo va-y-vé las tormentosas
boyradas que 's refregan pel seu front.

Y sentat demunt d'ell, com puga estarse
al trono un imperant, miro al amor,
miro al amor d' assí d' allá gronxarse,
del regne de la llum á la foscor.

D' allí, contempla á l' auba, riallera
escampar perlas desde prop del cel,
rodá 'l carro del sol per l' ampla esfera
y estendrer á la nit son lústich vel.

Y aixís quan la tempesta descargola
lo feix dels llamps que fa escampá' y brunzí';
com quan l' huracanada 's ventijola
y al món corona l' arch de Sant Martí;

ell gronxantse somriu, somriu y canta
deixant en l' ayre sos cabells volar,
que ni lo buyt hont penja 'l món l' espanta,
ni 'l raig del sol li fa los ulls tancar.

Per més que veja encendres y apagarse
estrellas brillejants de mil colors,
y caurer en lo buyt ò condensarse
per fer juntas un sol ab sas clarors;

per més que un cataclisme inmensurable
aixeque vías láctees d' altres móns,
res torva del amor, qu' es inmutable,
lo plácit balandreig, ni las cansons.

Ell sab que tart ò prompte vindrá un día
en que 'l món per l' avench ha de rodar,
hont, botent y estrellantse per la vía,
estrellas, sols y móns van á parar.

Mes, ab sas alas, quan cruixir escolte
los estreps ab que Deu aguanta 'l món,
avans que al abimarse giravolte,
d' un vol al cel ell tocará ab lo front.

Y passará tot somriguent sas portas,
devant de Deu s' inclinará festiu,
y li dirá : — Pare y Senyor, son mortas
totas las rassas, mes jo encar' soch viu.

Y si volguesses perdonar als homes,
perque de un vol pügan muntar aquí
jo de mas alas puch tiráls las plomas.
Senyor, ho vols? — Y Deu dirá que sí.

Tornèmhí, dolsa amoreta,
á gronxarnos y á cantar,
vínga un' altra cansoneta,
que ventura més completa
may al món podrèm gosar.

Y aixís, mentre aquesta vida
va la humanitat passant
desficiosa y aflijida,
abrassats, d' una branzida
passèmla tú y jo cantant.

FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

(Mestre en Gay Sab.r.)

A LA MEVA AMOR

(Flor natural en lo certamen del Ateneo Arenyench del any 1889.)

Dels somnis de mas nits d' estiu, febrosas,
ets tú la realitat, aymada meva;
tú ets l' àngel del amor, tú ets la esperansa
que 'm retorna del cel la ignota perla
pel temporal llesada vers las rocas
y fins avuy per son estotx coberta.
Tú ets la vesprada del estiu, calmosa,
de perfums sadollada que ensopeixen,
tú ets la estreha gentil del trencar l' auba,
tú ets lo sol tropical que escalda y crema;
tú ets la dona arrogant que en mon deliri
cercava en va pel mon, malalt de febre,
no trovante no mes que entre mas notes
ò arreconada al fondo de nra pensa.
Tú ets la huri voluptuosa que algún día
somnia, entre catifas, lo Profeta;
tú ets la Vénus gallarda ahont s' inspiraren
artistas, trovadors, bards y poetas,
fent immortals sos quadros y sas obras
copiant y cantant tas forn as belles.

¡Qué 'n fa de temps que t' aymo, vida mía!
t' aymava per instint ans de coneixet
puig que mos ulls encare no encegares
que ja estava mon cor glatinte sempre.
Jo 't daría, amor meu, tota ma vida
si 't fes felís lo munt de sas miserias,
jo 't daría ma sang gota per gota,
per veure't per sentirte, per comprendre't.
¡Oh vida de ma vida! ¿qué desitjas?,
¿qué vols d' un pobre cor que tant sedeja?
éll t' estima com may aymar podria
á ningú mes que á tú, per tú batega
dintre del pit tancat, com dins la tomba,
com la llopa gelosa dintre reixas.
Qué vols de mí, amor meu; deix sols que mirin
mos ulls tos ulls de foch y que 's recreme
mon ánima infelís dins de tas ninas
com subtil papalló dins la foguera.
Déixam sentir tan sols de los teus llavis,
com l' auba somrisents, dolsos com bresca,
no mes una vegada «que m' estimas»
com s' estima als vint anys, morint de febre,
que m' estimas, amor, com jo t' estimo,
com may mes estimar puga en la terra,
y després fes de mí lo presidari
que com l' aucell entre barrots se queixa;
digas follía á mon amor, tot hora,
tráctam com vil esclau entre cadenas,
mes déixam ser l' oreig rublert d' aromas
que ab tos cabells ilustrosos joguineja,
la mar que suaument mor á tas plantas,
la hermosa llum que tot lo jorn te besa
y de ton cos, com palma vincladissa,
déixam que eternament jo sia l' eura.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

LA VIOLA Y LA DALIA

(FAULA.)

Passejantme pel jardí
de bon matí,
vejí gronxantse
una flor de bells colors,
tota primors,
tota elegancia.

Al rebre 'l bes del oreig
d'entre l' arbreig
ella 's mostrava;
vaig atansarme á la flor,
no dava olor,
¡¡era una dalia!!

Mes un olor vaig sentir
que 'm feu glatir;
la flor buscava,
y una viola 'm vá encisar,
la vaig trobar
sota una mata.

¡Pobra dalia! tens primor,
mes sens olor
que n' ets de falsa!
La violeta sempre humil,
no es tan gentil,
mes l' ayre embauma.

Ninetas, fugíu d' orgull,
sols se recull
al cel la flayra.
Eixa faula recordeu,
violas sigueu,
peró may dalias.

PERE DE COTS Y SOLDEVILA

SOMNI

(DE PIERRE LOTI)

VOLDRIA conèixer una llengua á part, en la que's poguessen escriure las visions de mos somnis. Quan jo hu probo ab los mots ordinaris, no conseguixo més que construir una especie de relació poca solta y pesada, al través de la que los que'm llegeixen segurament no dehuen veure res; jo sol, puch encara distingir, darrera d'aquests mots acumulats, l'abim insondable.

Sembla que 'ls somnis, fins aquells que nos semblan los més llargs, tenen sols una duració apenas apreciable, res més que eixos instants sempre molt fugitius en que l'esperit flota entre la vetlla y 'l somni; més nos hem enganyat per sa rapidés excessiva ab que sos miratjes se succeheixen y cambian; havent vist passar tantas cosas, 'ns dihem: he somniat tota una nit, mentres que apenas hem somniat un minut.

La visió de que vaig á parlar potser no ha tingut com duració real, més d'alguns segons, perque fins á mí m'ha semblat molt breu.

La primera imatge s' es il·luminada dos ó tres vegades, per sacsejades lleugeres, com si, darrera un transparent, se puijés pausadament una flama.

Per de prompte una resplendor indecisa, de forma allargada, atrayent la atenció del meu ànimo al sortir de la son absoluta, de la nit y del no-esser.

Després la resplendor se torna un raig de sol, entrant per una finestra oberta y dibuixantse en terra. En lo mateix temps, la meua atenció més excitada, s' inquieta de sobre; recort vago com lo llampech d' alguna cosa que va á torbar-me fins al fons de mon ànima.

Aixó 's precisa; es lo raig d' un sol de tarde, venint del jardí ahont dona aquesta finestra; — jardí exòtic ahont, sens haverlos vist, sé ara que hi ha *manguiers*. En aqueix rastre lluminós cayent sobre 'l trespol, l' ombra d' una plania del jardí se retalla y tremola suaument — l' ombra d' un bananer.

Y ara las parts relativament obscuras s' il·luminan; — en la penombra, los objectes se dibuixan; y ho veig tot ab una esgarritansa inexpressable.

No obstant, res més senzill; una petita habitació d' alguna casa colonial, ab murs de fusta, ab cadiras de boga. — Sobre d' una cònsola, un rellotje del temps de Lluís XV, cual pendul fá un *tic-tac* imperceptible — mes jo ja he vist tot aixó y tinch conciencia de la impossibilitat ab que 'm veig de recordarme ahont, y m' agito ab angunia darrera d' aquesta especie de vel tenebrós que está á un punt donat en ma memoria, deturant las miradas que jo voldria enfonsar més enllá, dintre no sé quin recó més pregón.

... Es bé la tarde; es bé la claror daurada d' un sol que va á estingirse — y las agullas del rellotje Lluís XV senyalan las sis. — Las sis de quin día perdut per un may més en lo abim etern? de quin día de quin any, llunyá y desaparegut?

Aquestas cadiras tenen també un ayre antich: sobre d' una d' ellas hi ha un ample sombrero de dona, de palla blanca, de una forma passada de moda fá mes de cent anys — mos ulls s' hi aturan y llavors sento una esgarritansa tot estranya. — La llum baixa, baixa; ara, es apenas la térbola claror dels *somnis ordinariis* .. Jo no comprench, jo no sé — mes en despit de tot, sento que he estat al corrent de las cosas d' aquesta

casa y de la vida que s' hi fa — aquesta vida més melancòlica y més desterrada de las colonias d' altre temps, allavors que las distancias eran més grans y las mars més desconegudas.

Y mentres que 'm miro aquest sombrero de dona, que s' esborra poch á poch, com tot lo que hi ha allí, en grisos crepuscolars, me vé aquesta reflexió, feta en lo meu cap per un altre. «Aixó es, que *ella* ha tornat.»

— En efecte: *Ella* 'apareix — *Ella*, darrera meu sens que l' hagi sentida venir; *ella* quedant en la part fosca, en lo fons de la habitació hont aquest reflexo de sol no arriba; *ella*, molt vaga com un croquis trassat en colors morts sobre l' ombra grisa.

Ella, molt jove, criolla, sens res al cap, ab rinxos negres al voltant del front á la antiga; ab hermosos ulls, semblant volguer parlarme, ab una barreja d' esferahiment trist y de candor infantil; potser no absolutament bella, mes possehint lo suprem encis... Y además sobretot sent *ella!* *Ella*, un mot d' una dolcesa esquisida de pronunciar; un mot que, prés en lo sentit que jo l' entench, reuneix en ell tota la rahó que 's té de viure, expressa fins lo inefable y l' infinit. Dir que la reconeixia seria tonto, expressarme malament y sense forsa; hi havia molt més, tot mon ser se llensava á n' ella, ab gran forsa y com encadenada, per recobrarla; y tenia aquest moviment no sé que de cego, d' ofegat, com l' esforços impossible d' algú que cerqués sa propia respiració y sa vida, després d' anys y anys passats sota la llosa d' un sepulcre...

..

Ordinariament una emoció molt forta soferta en un somni sol rompre sos fils impalpables, y s' es acaba: un se desperta; la frágil trama una vegada trencada flota un instant, després torna á caurer. se desvaneix tant mes prompte quant l' esperit s' esforça á retenirla, — desapareix com una glassa estripada en lo buyt, que 's voldria perseguir y que 'l vent s' endú molt lluny.

Mes nó, aquesta volta, no 'm despertá y continuá 'l somni tot apagantse; lo somni s' allargá deixant un rastre moridor.

Un instant, varem quedar l' un devant l' altre, aturats, en

nostre anhel de recorts, per jo no sé quina inèrcia; sens veu per parlarnos y casi bé sens pensament, crasant sols nostres miradas de fantasmas ab una sorpresa y una deliciosa angustia... Després nostres ulls també 's velaren, y esdevingueren unas formas encar més vagas, executant cosas insignificants é involuntarias. Lo llum baixava, baixava sempre; no s'hi veyia casibé gens — Ella sortí, y la seguí en un especie de saló de emblanquinats murs, vast, y moblat ab prou feynas com de costum en las habitacions dels plantadors.

Altre sombra de dona que allí 'ns esperaba vestida de criolla — una dona d' edat que tot seguit reconeguí y que se l'hi semblava, sens dupte sa mare, — s' aixecá al acostarnos y los tres sortirem, sens habernos convingut, com obehint á una costum... Deu meu, quantas paraulas y quantas llargas frases, per esplicar pesadament tot aixó que succehia sens duració y sens soroll, entre personatges diáfans com reflexos moventse sens vida en una foscó sempre creixent, més descolorida y més térbola que la de la nit.

Sortirem tots tres, al crepuscol, en un carreró trist, trist, vorejat de casetas colonials baixas sota grans arbres; al cap de vall, la mar, vagament acolorida; una impressió d' estranyesa, de llunyá desterro, quelcom de lo que se debía observar en lo sigle passat en los carrers de la Martinica ó de la Reunió, més ab la gran claror de menos, tot aixó vist en aquesta penombra hont viuen los morts. — Grossos aucells voltejaban en aquell cel pesat; malgrat la foscó, se tenia conciencia de estar en aquella hora encar clara, que vé després de sol post. — Evidentment feyam en aixó un acte acostumat; en aquestas tenebras sempre més densas, que no eran las de la nit, feyam *nostre passeig de cada tarde*.

Mes, las impressions percebudas anavan sempre apagantse; las duas donas ja no 's veyan; no 'm quedava d' ellas mes que la noció de dos espectres lleugers y suaus caminant al costat meu... Després, ja res més; tot s' apagá per sempre en la nit del son veritable.

Vaig dormir llarch temps després d' aquest somni, — una hora, ó dugas horas; jo no ho sé; al despertar, al retorn de mon pensament, tot seguit que un primer recort me revin-

gué, vaig sentir aquesta especie de connció interior que fa fer un sobressalt, y obrir ben bé 'ls ulls... En ma memoria, retroví tot seguit la visió en son instant més intens, aquell en que de repent havia pensat ab ella, al reconeixer son gran sombrero llensat sobre aquella cadira, y ahont, darrera meu, ella havia aparegut... Després lentament, poch á poch, me vaig recordar de tot lo demés: los detalls tant precisos d'aquesta habitació ja coneguda, aquesta dona de més edat entrevista en l'ombra, aquest passeig en lo carreró desert. . Ahont donchs havia jo vist y estimat tot aixó? Vaig buscar ràpidament en mon passat ab una especie d'inquietut, ó ansiosa tristesa, creyentme segur de trobar més.... nó, res, en lloch; dins ma propia vida, res de semblant..

Lo cap humá está plé de innumerables recorts, apilotats de cualsevol manera com fils embrollats d'una troca; n'hi ha á milers de milers tancats en obscurs recons d'hont no surtirán may; la má misteriosa que 'ls agita y 'ls remena 'n pren alguna volta los més ténues y los més difícils d'agafar per portarlos un instant en la llum, durant lo repós que segueix ó precedeix als somnis.—Lo que acabo de explicar no reapareix certament may més, y encar que reapareixés una altra nit, no 'n sabría res més d'aquesta dona y d'aqueix lloch de desterro, perque en mon cap sens dupte no hi ha res més que li pertogui; es lo darrer fragment que deu finir allí hont s'es parat mon somni; lo comensament y la continuació sols existían en altres cervells desde llarch temps tornats en pols.

Entre mos ascendents, he tingut marins quals vidas y aventuras no conech sino molt imperfectament; y certament hi ha, jo no sé ahont, en algun petit cementiri de las colonias, vellas ossamentas de la joveneta del gran barret de palla y dels negres rinxos; l'encís que 'ls ulls havian exercit en un de mos desconeguts antecessor ha sigut bastant poderós per llensar un daurat reflexo misteriós fins á mí; jo he pensat ab ella tot un día .. y ab una melangia tan estranya!

(Le livre de la Pitié et de la Mort.)

LO ROSARI DE LA VIUDA

Es la Nit de Difunts, freda y trista.
Dorm lo Mas entre 'ls roures del bosch
Está tot quant alcansa la vista
En la terra y el cel, negre y fosch.

Allá dins, á la llum tremolosa
Del vell tronch, que flameja en la llar,
Se congrega, callada y paurosa,
La familia del mort á resar.

Acarona la mare endolada
En sos brassos l' infant mes petit;
Altres dos, completant la niuhada,
De sos peus y sa falda fan llit.

La germana major á la mare
Mira, y besa, y esclata en un plor;
Los germans creixcudets, de son pare
S' enrecorden, y al punt li fan cor.

Los pastors, los servents de la casa,
Cors de ferro enjamay conmoguts,
Contemplant dolorits lo que passa,
S' agenollen pensívols y muts.

Alsa l' avi, vellet centenari,
Per senyarse, la má, feta un gel;
Y comensa la Viuda el Rosari:
«¡Pare nostre, que estás en lo cel!»

«¡Pare nostre!» son llabi sospira,
Y afanyós de son mal l' esperit,
Li presenta, hon los térbols ulls gira,
Renovats los torments que ha sufrít.

Veu—y encara la imatge la espanta—
Tota plena la cambra de llums;
Y el Vicari, en la má la hóstia santa,
Entre prechs y clarors y perfums;

Y el malalt, que la fe transfigura,
Rodejat d' esplendor celestial;
Y ab la destra, que estén, aspra y dura,
Benehint á la esposa lleyal.

Veu demprés que tots ploren y resen;
Y el cadavre, en lo mitj, cego y sortí:
Y els fills créduls, que besen y besen
La má freda del pare ya mort!

Veu la casa nupcial trista y muda;
Lo pou sech; lo celler y el trull vuits;
Veu la ovella, que corre perduda:
Veu los bous, del aladre esjunyits.

Veu penjada del mur la corbella;
Groguinós lo mallol, herm lo prat;
Veu parents y vehins, que ab sa rella
Van reduint la paterna heretat.

Veu trucar la miséria á la porta;
Veu la fam, que á les mares fa por;
Veu, rendida, esglayada, mitj-morta,
Que 'l pá acapten los fills de son cor!

Les entranyes la febre li crema;
Son pit omplin glopades de fel,
Y prorromp en l' angúnia suprema:
«¡Pare nostre, que estás en lo cel!»

Y de sopte, com llum que més negres
Fa els horrors de la fosca y la nit,
De sa vida los dies alegres
Veu brillar en son seny afligit.

¡Clara font, ahont, ayrosa donzella,
E la anava, corrent y cantant,
Y allí, omplint la gentil canterella,
L' esperava, de goig tremolant!

¡Balls joyosos en mitj de la plasa!
¡Nit de alvades, de música y trons!
¡Llarch noviatge á la porta de casa!
¡Boda plena de fe y de ilusions!

¡Alta pinta daurada! ¡Arracades
De esmeraldes! ¡Agulles de argent!
¡Sabatetes de seda escotades!
¡Gipó just! ¡Mocador transparent!

¡Mas alegre, que riu y blanqueja
Pera rebre á la nóvia triomfal!
¡Blau esbart de coloms, que aleteja
Jubilós sobre l' ample portall!

¡Valls cobertes de pámpols y espigues!
¡Arbres verts á lo llarch dels camins!
¡Blanchs ramats de les aspres garrigues,
Que sestejen á l' ombra dels pins!

¡Hort ombriu, que Maig ompli de roses!
¡Cambra oberta al primer raig del sol,
Hont tot ple d'esperances diïjoses.
Junt al llit, ya s' agrunsa 'l bressol!

Sobre tota eixa ditja passada
Esten ara la Mort negre vel;
Y en plors tendres la viuda esplayada,
«¡Pare, crida, que estás en lo cel!»

«Tu donares, ¡oh Pare! als meus dies
Benhaurances que no mereixquí;
No vull altres plahers ni alegríes;
No 't demane ya res pera mí.

A ta santa clemencia me ampare,
Resignada á ma mísera sort:
No te crida la viuda: ¡es la mare!
Busca auxili; no oblit, ni conhort.

¡Per lo plor d' estos hórfens, que escalda
Nit y día mon cor maternal!
¡Per aquest angelet, que en ma falda
Riu encara ignorant de son mal!

¡Per aquell que en son llit de agonía
Els besava la front, ú per tú!
¡Per aquell que sens pena moría
Esperant y creënt sempre en tu!

Dona pau á mon ánima inquieta;
Dónam forza y vigor sempre viu,
Lo vigor que á la pobra oroneta
Dones tu per defendre son niu.

Veja yo, sempre trista y plorosa,
Mos fills creixer, alegres y forts,
Com brancada florida y pomposa
Que trau sava dels tronchs vells y morts.

Y quant mire mon obra cumplida,
Quant la mare de res servirá,
Pren, en pago de tot, pren ma vida;
No la vull pera mí; prenla ya.»

Aixís, plena de fe y d'esperansa,
Diu la Mare, sens por ni récel;
Y la santa oració del cor llansa:
«¡Pare nostre, que estás en lo cel!»

«¡Pare nostre!» ab sa veu farfallosa
Clama l'avi, que 's va ya del mon;
«¡Pare nostre!» ab sos llabis de rosa,
La donzella infantil li respon.

«¡Pare nostre!» uns als altres mirantse,
Repetixen en cor els germans;
«¡Pare nostre!» los ulls aixugantse,
Diuhén jóvens y vells, xichs y grans.

Y quant calla eixe crit de amargura,
S'ou, llunyana, en aquell mateix punt,
Altra veu, que més dolsa y més pura,
«¡Pare nostre!» contesta allá amunt.

Alsa el cap l'afligida matrona;
Ou atenta el dolcíssim concert:
¿Es sa veu, que en lo cel ya ressona?
¿Sa oració que en els ayres no 's perd?

¿Per qué aixuguen els plors ses palpebres?
¿Per qué brilla joyós son front trist?
¿Qué contempla en les fondes tenebres?
Allá dalt, en la fosca, ¿qué ha vist?

¿Veu que baixa un raig pur de la glória?
¿Veu obrirse lo cel lluminós?
¿Veu que gotja la eterna victória,
Complagut aguardantla, l'espós?

Obri el llabi plascent lo mitj-riure,
Y al cel alsa plegades les mans:
Ya li es grat lo patir, dols lo viure;
Ya els camins á sos peus son tots plans.

Resplandix en sos ulls brillant flama,
Y ab paraules de amor y de mel,
Al fillet apretant, crida y clama:
«¡Pare nostre, que estás en lo cell!»

TEODOR LLORENTE

QUADRET

Las matínadas de pluja
¡ qué tristas son á Marina !
Mes qu' en lloch á l' Hivernada
pels voltants de nostra riva.

Entre el mar y la montanya,
válgam Dèu y si n' he vistas
del balcó del mas del avi
quan petitet hi vivía.

A trench d' alba 'm despertava
la canal que hi ha á l' eixida:
tan bon punt sentía ploure
¡ qué depressa que 'm vestía !

Y escoltant los renys de l' ávi,
m' en 'nava darrera 'ls vidres
pera veure 'ls núvols negres
y las onas que creixían;

O per l' escala baixava
de puntetas á l' eixida,
cap á sentir als pagesos
si la riera venia.

A voltas la nuvolada
tapava 'l cel tot lo dia,
y tot lo dia bramavan
las onas y 'l bosch d' alzinaz.

¡ Quina tristesa que 'm feya,
quan la fosca ja venia,
mirá al entorn sense fullas
las redoltas de las vinyas !

Cap canturia per la platja,
cap barqueta mar endintre,
¡ no mes lo bosch y las onas
y la pluja tot lo dia !

F. BARTRINA

LA QUERA

En lo cor de la nit muda
ha escoltat la meva aurella,
un roséch seguit y fréstech,
com si fos d' ànima en pena.

Esgarrifansas de fret
han glassat las meas venas;
y refet ja del esglay
rosegava encar la quera.

He escoltat de nou, febrós;
l' animal, tresca que tresca,
com qui trevalla á preu-fet,
dins la vella calaixera.

.

Si en las horas de la nit
mou tal neguit una quera;
qué farà dintre del cor
qué farà la conciencia!

EMILI PASQUAL

SORTINT DELS JOCHS FLORALS

Quan de l' augusta Festa 'm despedia
y encara ressonar en mí sentia
lo dols accent dels himnes catalans,
devant nostres penons que onejar vey
conmogut allavors, tot sol me deya :
¡ Encara viu la Pàtria com avans !

Mes de sobte, al trovarme ja al defora
veig passar en munió aixordadora
tot un poble que als *Toros* vá content ;
¡ oh Trovadors, no tenim Pàtria encara ;
cobrimnos de vergonya tots la cara
qu' hem de viure en l' oprobi eternament !

AGUSTÍ VALLS Y VICENS

LO BON JESUSET

La Mare de Deu
Son fillet bolcava
Y n' hi trobá espines
Per dintre la faxa.

Acudiu, Joseph,
Que la sanch li ratja,
Portaume la mirra
Que 'ls Reys li donaren.

¡Ay, Joseph espós!,
¿Qui 'ls hi haurá posades,
Si no l' he dexat
De dintre ma falda?

Lo bon Jesuset
No parlava encara
Y com sentí axó
Digué estas paraules:

Son los pecadors
Que al cor me les claven...
Jo per convertirlos
Moriré en creu alta.

María y Joseph
En gran plor esclatan...
Li besa un els peus
Y l' altre la cara.

VICTORIA PEÑA DE AMER.

SEMBLANSAS POPULARS

Los grans esperits qu' han sondejat la profunditat de la idea y gastat son cos en busca d' un estil brillant pera vestir sas idees, son los mateixos que s' han entussiasmat per aquest pobret y petit art, tot nú encara que alegre y somrissent y com l' infant qu' acaba de naixer, sens avergonyirse d' aquesta nuesa.

Molts han sigut los grans homes que comprenent son valor, tan literari com musicalment parlant, han estudiat ab ells y han fet estorsos pera que aquest art no desaparegués. Carlemany ordená que 's recullissin tots los cants de las rassas germánicas somesas á sa dominació: *Barbara et antiquissima carmina, quibus veturum regum actus et bella canebantur, scripsit memoriae mandavit*, digué Eginhard, en sa *Vida de Carlemany*. En un decret de 13 de Setembre de 1852, l'emperador de Fransa aprobava un projecte del ministre d' instrucció pública prescribint la formació d' un *Recueil de poésies populaires de la France*; solament la Espanya ha deixat abandonat aquest art á las mans del poble més baix pera que ab sos mals instints se 'n servís pera actes ben distints dels que á sa puresa requereixen, y si alguna

cosa s' ha comensat ha sigut sempre degut á esforços particulars.

Ben mirat no es estrany que 'ls governants que deixan enrunar los monuments més grans de nostra malahurada Espanya, ó abandonan Poblet y Santas Creus á las malas mans d' un poble faltat d' instrucció, hajan mirat tot lo que á literatura y música popular pertany, ab la més bestial indiferencia. La gent que no veu ab tristesa com van desapareixent nostres més celebrats monuments del art gòtich y románich ab tota sa grandiositat ¿cóm voleu que senti la més petita simpatía per aquest art humil que com la violeta boscana s' amaga als ulls del home en los reconets més ignorats de la montanya?

Prous feynas han tingut á subjectar y amansir aquell *leon de Castilla* y á conservar aquella *integridad de la patria que tanta sangre nos cuesta*.

Aquestas cansons, donchs, que tan estudiadas y fins copiadas han sigut per los grans poetas, presentan una de las particularitats més curiosas d' estudiar aixó es, la semblansa ab altres de diferents pobles: més pera que aquest estudi resulti complert, es necesari que innumerables documents siguin publicats. Algun qu' altre escriptor s' ha ja aventurat á tractar dit assumpto, més aquets travalls han resultat sempre incomplets. Champollion, lo jove, fou lo primer que, en 1828 feu conéixer una cansó egípcia:

Battez pour vous,
 Battez pour vous,
 O bœufs,
 Battez pour vous,
 Battez pour vous,
 Des boisseaux pour vos maîtres.

Qui no creurá sentir un fragment de las cansons modernas de Burns, de Pierre Dupont, ó de calsevulga altre poeta popular francés, al escoltar aquesta traducció d' un geroglífich escrit fa tres mil anys.

Walter Scott vá trovar un cant popular escocés:

Les fleurs de la foret
Sont toutes arrachées.

y aquesta cansó fá pensar ab la tornada d' aquella cansó popular francesa:

Nous n'irons plus aux bois,
Les lauriers son coupés.

En lo volúm de cansons populars francesas recullidas per Champfleury, havém trobat la cansó popular que transcribím:

Derrier' chez mon père,
Vole, vole, mon cœur, vole,
Y'a un pommier doux!
Tout doux, et iou!
Y'a un pommier doux.

Çà dit la première,
Vole, vole, mon cœur, vole
Je crois qu'il fait jou'!
Tout doux, et iou!
Je crois qu'il fait jou'!

Çà, dit la seconde,
Vole, vole, mon cœur vole,
J'entends le tambou'!
Tout doux, et iou!
J'entends le tambou'.

Ça dit la troisième,
Vole, vole, mon cœur, vole,
C'est mon ami doux!
Tout doux, et iou!
C'est mon ami doux.

Per pocas cansons de nostra Catalunya que 'l llegidor haja sentit, no podrá menos de recordar en la primera estrofa d' aquesta cansó aquella quals primers versos diuhen:

A l' horta del meu pare
un taronger hi ha
qu' en fá taronjas dolsas
altra fruyta no hi ha.

y en las estrofas següents de la francesa, los versos de la can-
só que nosaltres coneixém ab lo títol de *Presentes de Boda*,
que comensa aixís:

N' hi havían tres ninetas
De la vila som de la vall d' Ordina.
Assentadas en un banch
De la vila som de la vila gran.
Totas tres s' enrahonavan.
—Quan vindrán nostres galans.—
Ja 'n respon la més grandeta.
—Lo meu vindrá d' aquí á un any.—
Ja 'n respon la mitjansera.
—Lo meu no tardará tant.—
La petita ix en finestra
cap á Fransa está mirant,
veu venir cavallería
lo seu galant al devant.

No ha sigut lo nostre objecte en aquest article fatxendejar d' erudits, ni tampoch lo de volguer esbrinar la verdadera procedencia y naixement de la cansó popular catalana. Ab las tradicions populars succeheix exactament lo que en los tipos cómichs de la comedia italiana: lo seu origen se pert en la nit del temps. Un sabi, membre de l' Academia de inscripcions y lletras, ha provat de demostrar que la genealogia de *Polichinella* se remonta al temps dels Etruschs, y fá molt poch temps altre sabi ha descobert, que 'l cuento de la *Ventafochs* se trova gayrabé igual en lo llibre disset de la geografia de Strabon.

Nostre objecte, donchs, no ha sigut altre que despertar la curiositat dels llegidors del folletí de LA RENAIKENSA, presentantlos hi tres semblansas populars que respecte las nostras cansons havém trovat en las de Fransa. Compari éll mateix las semblansas de nostre *Mariner* ab la cansó francesa con-

guda ab lo nom *A Nant's, a Nant's est arrivé*, la de *Joli dragon* ab los nostres *Tres tambors*, la de nostre *Comte Gari* ab la de *La comtesse de Saulx*, y si ab aquestas semblansas logréim entretenirlo, nos donarém per ben pagats.

LO MARINER

A la vora de la mar
n' hi ha una donzella
que 'n brodava un mocador,
n' es pera la reyna.
Quan ne fou á mitx brodar
l' hi 'n manca seda.
Veu venir un mariner
qu' una nau mena.
—Mariné, bon mariné,
qu' en porteu seda?
—De quin color la voleu
blanca ó vermella?
—Vermelleta la vull jo
qu' es mellor seda.
—Pujeu á dalt de la nau,
triareu d' ella.—
Mentres vá mercadejant
la nau pren vela.
Mariné 's posa á cantá'
cansons novellas.
Ab lo cant del mariner
s' ha dormideta;
Ab los ayres de la mar
ella 's desperta.
Quan ella s' ha despertat
fou lluny de terra;
La nau es en alta mar
pel mar navega.
—Mariné' bon mariné'
tornáume en terra
que á mi 'ls ayres de la mar
me 'n donan pena.

—Aixó si que no ho faré
 qu'heu d' ésser meva.
 Set anys ha que vaig pel mar
 per vos donzella.
 —De tres germanas que tinch
 so la més bella.
 L' una porta vestit d' or,
 l' altra de seda.
 L' una es casada ab un duch.
 L' altra es primpcesa.
 Y jo pobreta de mi
 so marinera.
 —No 'n sou marinera, no,
 que 'n sereu reyna,
 que jo so lo fill del rey
 del d' Inglaterra.

A NANT'S A NANT'S EST ARRIVÉ

A Nant's, a Nant's est arrivé,
 Saute, blonde, et lève le pied,
 Trois beax navir's chargés de blé;
 Saute blonde, ma joli' blonde,
 Saute, blonde, et lève le pied.
 Trois beaux navir's chargés de blé,
 Trois dam's s'en vont les marchander,
 Trois dam's s'en vont les marchander.
 —Beau marinier, combien ton blé?
 Beau marinier, combien ton blé?
 —Je le vends six francs le demay,
 Je le vends six francs le demay,
 —Il n'est pas cher, s'il est bon blé,
 Il n'est pas cher, s'il est bon blé,
 —Entrez, madam', vou le voirrez,
 Entrez, madam', vou le voirrez.—
 Mais quand la dame y fut entré',
 Mais quand la dame y fut entré',
 Le marinier pousse a nager.
 Le marinier pousse a nager,

—Mets-moi-z-à terr', beau marinier;
 Mets-moi-z-á terr', beau marinier,
 Car j'entents mes enfans crier;
 Car j'entents mes enfans crier,
 —Vous mentez, la bell', vous mentez.
 Vous mentez, la bell', vous mentez,
 Jamais enfant n'avez porté,
 Jamais enfant n'avez porté,
 S'il plaît à Dieu, vous en aurez,
 S'il plaît à Dieu, vous en aurez
 Et ce sera d'un marinier;
 Et ce sera d'un marinier,
 Il portera chapeau ciré,
 Il portera chapeau ciré,
 Un épissoir a son côté;
 Un épissoir a son côté;
 Une culotte gondroné!

LO COMTE GARÍ

Estava agenollada—donzella Beatris,
 mentres oració 'n feya—ne vé un jove gentil.
 Cull un pom de violas,—pera ferla dormir,
 quan la te adormideta—en gropa la pují.
 Caminaren set lleguas,—que may se despertí,
 al cap de las set lleguas—la dama 's deixondí.
 —Prenéumen per esposa—lo bon comte Garí.
 —No us vull pas per esposa—d' esposa jo me 'n tinch
 més blanca, més hermosa—més bella, més gentil.
 Vos filaréu la estopa,—ella filará 'l lí....
 Treu lo cap en finestra—la dama fa un sonrí,
 —¿De qué riéu la dama—donzella Beatris?
 —Veix venir lo meu pare—cavallers més de mil
 portan una bandera—que hi canta un estorlich
 que diu ab son llenguatje—«Garí n' has de morir.»
 —Cobreixme ab las cortinas—dirás que no m' has vist.
 Ja truncan á la porta—responen : «¿Quí hi ha assí?»
 —Haurían vist al comte—al comte Don Garí?
 Los diu que no ab la llengua,—sos ulls dihuen que sí.

Aixecan las cortinas—y matan Don Garí.
 Quan fou lo cap á terra—aquests mots va dir:
 —Te n' estarás cententa—donzella Beatris,
 que ne tindrás la testa—del comte Don Garí.
 —Jo no la vull la testa—de testa ja me 'n tinch
 més blanca, més hermosa,—més bella, més gentil.

LA COMTESSE DE SAULX

LE COMTE DE SAULX

Allez, Madame, allez vous en prier:
 Car voici l' heure ou bientôt faut mourir.

LA COMTESSE

Comte de Saulx, savez-vous que j' ai vu
 La haut, là bas dans ces verts pres touffus,
 J' ai vu une bande de cavaliers,
 Et par sùs tous, mon bon frère Olivier.

LE COMTE

Allez, Madame, allez vous en prier
 Robe de soie et robe d' or mettez.
 S' il vous demande ou sont vos chambrières,
 Vous lui direz-elles sont à la rivière.
 S' il vous demande où sont vos damoiselles,
 Vous lui direz elles sont aux tournelles.
 S' il vous demande où est votre mari
 Vous lui direz: il est au roi servir,
 Et moi je vais me cacher sous le lit.

OLIVIER

Dis-moi, servante, où est ta maîtresse?

LA COMTESSE

Faut que mon frère ainsi me méconnaisse.

OLILIER

Dis-moi, ma sœur où est donc ton mari.

LA COMTESSE

Tout haut; mon frère, il est au roi servir
Tout bas, lui dit; j' ai un méchant mari.

OLIVIER

Ma sœur, dis moi où est ton petit-né?
Tout haut répond; il est a promener.
Tout bas lui dit: mon mari l' a tué.
Ma sœur, ma sœur, où est donc ton mari?
Tout bas répond: il est dessous le lit.
Dis-moi, ma sœur, en voudrais-tu la tête?
Neumi mon frère, elle m' est trop funeste,
Lors Olivier de son glaive l' occit.

LOS TRES TAMBORS

Si n' eran tres tambors—venian de la guerra;
Lo més petit de tots—porta un pom de rosetas;
La filla del bon rey—al·balcó s' en passeja:
—Tambó; lo bon tambó—si 'm vols dá una roseta
—No os daré jo lo ram—que no 'm deu l' amoreta.
—L' havéu de demaná—al peyre y á la meyre;
Si vos la voleu dá—per mi res no 's pot perdre.
—Deu vos quart, lo bon rey—si 'm doneu la filleta
—Ix-me d' aquí tambó—avans no 't fassi perdre.
—No 'm faseu perdre vos,—ni cap aquesta terra
Lu' allí en lo meu país—en tinch gent que 'm defensan.
—Digas, digas, tambó—digas qui es lo teu peyre
—Lo meu peyre qui es?—lo rey de l' Inglaterra.
—Vina, vina tambó—que 't donaré ma filla.
—No 'n sento grat de vos—ni de la vostra filla
Qu' allí en lo meu país—n' hi ha de més bonicas.

JOLI DRAGON (1)

Joli dragon, revenait de la guerre,
 Joli dragon, ran papa pata plan,
 Joli dragon, revenait de la guerre
 La fill' du roi était à sa fenêtre,
 —Joli dragon, donnez—moi votre rose;
 —Fille du roi, elle est pour ma fiancée.
 —Joli dragon, demand'—moi a mon frère,
 —Sire, mon roi, donnez—moi votre fille,
 —Joli dragon, tu n' es pas assez riche
 J'ai trois vaisseaux dessus la mer qui brille,
 Si un est convert d' or et d' argenterie,
 L' autre sera pour embarquer ma mie,
 —Joli dragon, je te donne ma fille.
 —Sire, mon roi, je vous en remercie,
 Dans mon pays y' en a de plus jolies.

Per la copia

FRANCISCO ALÍO

(1) Tant en aquesta cansó com en la titulada *A Nant's, a Nant's est arrive*, havén suprimit las tornadas á fi de no fernos pesats. Aquesta última quasi pot considerarse com una traducció y com que sempre hi ha renegats que 's complaüen en rebaixar tot lo de casa seva, me sento obligat á dir quatre parau's en defensa de nostras cansons.

En primer lloch ni jo ni persona més competent en la materia podrá afirmar d' una manera absoluta quins han sigut los primers. Tant possible es que 'ls soldats dels emperadors francesos las portessin á Catalunya com que 'ls de las tropas de nostres antichs comtes y reys las portessin á Fransa y encara que 's pogués provar que 'l nostre es la copia d' aquest treball literari, parla molt en favor d' una generació que 's comp'au en portar á son poble lo més bó d' altres païssos pera aixecarli son nivell intelectual.

Lo fet de que 'l ve'l cansoner Belleforêt reclamés la prioritat per son *Amlet*, no ha menyspreuat en res la inmensa gloria que 's guanyá Shakespeare en lo desenrotllo del carácter del jove y malhaurat príncep.

COBLAS DE SOLTER

Ab cinquanta anys á l' ossera,
Sol, escadasser, fadrí...
Jo, la fura de Ribera...
¡Ves qui m' ho havia de dí!...
May com avuy he tastat
Del anyorament lo fel!...
¡Quín día!... tot l' he passat
Lluny del mon, encofurnat
Com ós qu' ensuma 'l desgel.
Bell Nadal, ira de Bet!...
Si han d' ésser tots com aquet,
Tant me fá dormir com jeure...
Sol, Solet,
Vina 'm á véure,
Vina 'm á véure;
Que tinch fret!...

No es pas que tirés per frare;
Que si 'l tom d' uns farbalans
Avuy me costipa encare,
¡Vejis lo que fora avans!...
Si al casori he batut cossas,
Esmunyintme de sas trenas,
Culpa se 'n tenen las mossas;
¡Son tan bonicas las rossas!...
¡Son tan... d' alló... las morenas!...
Rondaller papallonet,
La rojor del clavellet
Del lliiri m' ha fet distreure...

Sol, Solet,
 Vina 'm á véure,
 Vina 'm á véure;
 Que tinch fret!...

Al tombar vintytres anys,
 Soltaren al estornell,
 Ab son eclipse 'ls companys,
 Ab sa nèvor lo cabell.
 Aquella crua llissó,
 Fou lo toch de *generala*
 Que 'm feu deixar á recó
 Las relacions de balcó
 Y 'ls festejaments d'escala...
 Y armant al casori plet,
 Hont s' esqueya un bon *pamet*,
 Allí 'm convidava á séure...

Sol, Solet,
 Vina 'm á véure,
 Vina 'm á véure;
 Que tinch fret!...

Com, llevat d' alguna nit,
 Res més que perdre tenia,
 Als pochs jorns, peix esllanguit,
 L' am y l' esqué m' engolia.
Ella pressas me donava;
 Mes, com jo no vinch de notles,
 Si be 'l cor se me n' hi anava,
 Lo casament allargava
 Fins per la pluja de mobles...
 Y, vés!... Tot marxava al dret,
 Quan oich que 'm diu: «Senyoret,
 Ab *pronóstichs* no hi vull créure!...»

Sol, Solet,
 Vina 'm á véure,
 Vina 'm á véure;
 Que tinch fret!...

«Cercan alguna de rica
 —M' aconcellá un perdulari—
 Boja per boja... *musical*...

Si, noy; anúnciat al Diari!...»
 Mes com jo crech, pobre Jan,
 Que 'ls vergonyosos colors
 No tornan, un cop se 'n van,
 No hi vull viure al carrer *Gran*
 Si dona als *Abaixadors!*...
 Y en car que, catalá net,
 Béguia á tot hora á *galel*,
 Ningú en mal m' ho pot retréure...

Sol, Solet,
 Vina 'm á véure,
 Vina 'm á véure;
 Que tinch fret!...

Més tart, jugant á la «mona»
 Ab uns vehins del replá,
 Una viudeta grassona
 Va *demanarme la mà*.
 Vos dich qu' era una platxeria...
 Jo fugia d' aprop seu;
 Pero era tanta sa déria,
 Que, per entrar en *materia*,
 Fins me tocava ab lo peu,
 Tant me buscá lo botet,
 Que de massa pregadet
 Lo «sí» li he quedat á déure...

Sol, Solet,
 Vina 'm á véure,
 Vina 'm á véure;
 Que tinch fret!...

Ja madur y cullidor,
 Com no feya joga ab cap,
 Un «tio» benafactor
 Volgué junyirme á tot drap.
 Jo no sé d' hont se las treya!...
 ¿Qu' están de vaga 'ls sultans?
 ¡Per donas!... Pró 'l tuno 'm deya:
 «En quant al cor de la teya,
 Nebot, Me 'n rento las mans.»
 Aquell maliciós motet

Apagá la meva set
Cuan mes dalía per béure...

Sol, Solet,
Vina 'm á véure,
Vina 'm á véure;
Que tinch fret!...

Y com d' hostal en hostal
D' estantís he tornat vell,
La bullicia del Nadal
Fins m' enterbola 'l cervell.
Aduch l' encens de gaubansa
Que puja ab la olor del gall
Ompla mon cor d' anyoransa,
Què trist es, óurer la dansa,
Y pensar: «No es per tú 'l ball!.. »
¡Guaytá 'l fruyt del cireret,
Arredossat al hortet,
Glatirne... y no podern' eure!...

Sol, Solet,
Vina 'm á véure,
Vina 'm á véure;
Que tinch fret!...

Camí dé la solteria,
Be ta llargaria m' apura;
Jo casi 't nomenaria
Lo camí de la amargura.
No sé si l' astruga sort
Ton curs me té manat fer;
Pero 'm fora un desconort
Que m' hi ensopegás la mort
Ans de trobarhi muller!...
Mes... á qué planys?... A pleret
Ja 'l nou jorn me fá l' ullet...
Obrím!... ¡Qué 'm puga distréure!...

Sol, Solet,
Vina 'm á véure,
Vina 'm á véure;
Que tinch fret! ..

JOAN PONS Y MASSAVEU.

ENDRESSA ⁽¹⁾

(EN UN VOLUM DE POESÍAS DE JOAN MARAGALL)

Quan l' hora santa del amor s' acosta,
quan se clou del poema de la vida
lo cant primer pera rependre l' altre,
l' altre, lo verdader, lo cant de l' ànima,
vol la costum que 'ls bons amichs s' ajuntin
al voltant de la taula ab lo poeta
y al drinch dels vasos tots en cor entonin
del cant de joventut la última esparsa,
esparsa qu' es epílech y preludi,
que plany y riu, y espera ensemps y anyora,
dúu adeu al passat y obre 'l previndre.

Mes del dringar dels vasos res ne queda;
vibra un instant potent y 's pert en l' ayre,
nota d' afecte que l' amich oblida
axordat pe'ls esclats d' amor en festa.
Després passen los anys y venen horas,
cap-al-tarts de tardor, de llum grisenca,
que sense saber còm un s' enmurria

(1) Aquesta poesia acompanya lo present de bodas que feren sos amichs al senyor Maragall y consisteix en un aplech de sas poesias. La *endressa* no d'ú firma, mes trenquem lo vel de l' anónim encara que tingam por d' ofendre la modestia de son il·lustrat autor. — N. de la R.

y sent torná' al esment las soleyadas
gatzaras dels companys. ¡Còm verdejava
la gentil primavera! Llavors reca
no conservá' un recort qu' en forma viva
pinti 'ls semblans amichs y á la má torni
l' escalf sincer de l' última encaxada.

Vá l' encaxada en aquest llibre. Rèb-la.
Què més grat pera tu? Canta en sas planas
l' expansió ardenta de ton cor; sos versos
no 'ls dictá l' artifici; abocetadas
emanacions d' un sentiment, fluixen
per misteri ignorat, y altre misteri
més ignorat las llensa que relisquin
del ritme pe'ls meandres remorosos.
Tos plahers, tos neguits, las somniadoras
pubertats de ta sanch, fins las primícias
del amor de la dona que fas teva...
tot es aquí; tot tu; tota sencera
l' historia del ahir qu' avuy despullas.

Entre 'ls amichs que com amichs te venen
á segellar eix pacte d' aliansa
uns noms hi trobarás qu' han de sorpendret.
No te n' estranyís gens: son d' uns qu' adoran
á la Santa Emoció; son d' uns que juran
pe'l Deu del Art, y com un germá miran
á qui com tu en sas aras s' agenolla.
Goethe junta llurs mans á las mans tevas,
nua á ton coll llurs brassos la Poesía,
Fonda bellesa tos cantars perfuma;
pláulosen lo perfum. ¿Ets un poeta?
Donchs ets amich. ¿Voldrás per amichs pèndrels
y als vells y als nous pe'l mateix ras midarlos?

JOAN SARDÀ.

PASSAVENTS

I

CAP al nord de Catalunya, en una de las pintorescas raconadas que torsan la corrent del Ter, s'hi asseu una població petita, mitx pagesa mitx fabricant, qu' aixeca per entre las clariaynas de vellas albas y estirats pollanques lo gallet de ferro de son campanar y las tres ó quatre mirandas de las pocas casas grossas que en altre temps se compartian la dominació pacífica del tros de mon que de dalt de las ditas mirandas s' ovira.

Aixó fou, fins qu' á mitjans d' aquest segle, mes qu' una rassa nova, una nova idea enmená ayguas amunt d' estos rius poderosos, frequents colonias. Y aixís com avans no mes devallava de las montanyas al plá neu fosa, per espaltirla ab pluhas y rosadas sobre las verduras de las hortas y ls blats de las quintanas; després, de sas bromosas espumas y solitaris saltants ne tragueren maravellosa forsa, y brodaren sas encantadas riveras de grandiosos palaus que encara enlayran més los colls de sas ximeneyas. Y á dins d' eixos palaus, los genis de las ayguas, l' esperit del foch y la forsa del ferro, fan viurer novas arts, y fan naixer nous pobles, ab los vells agerma-

nantlos, assortintlos garvosos de mellor passament, y fent ab-dos una sola causa ab la civilisació, que triomfa sempre que com ara enrotlla en un pal las blancas banderas de la ciencia, de la industria, del comerç, y de la moralitat dels pobles.

Envers pels anys del cuarenta al cincuenta, comensaren á aixecarse en aquets llocs ahont ab l'imaginació portém als lectors, las primeras fábricas d'industria cotonera, ab la primitiva maquinaria, no més disposta per mourers ab l'em-penta d'una cayguda de l'aygua. Es ben sabuda la reacció que portá á n'aquella terra novetat consemblant. Allá com en tots los païssos ahont la vida es lo trevall individual, varen espantarse las petitas industrias: la nova lluyta, com totas las lluytas, feu víctimas: á poch á poch, las cuadras de telers de má caygueren, porque brassos de fusta ab nirvis de ferro disputaren als brassos del home la feyna, y de moment, l'home cansat, caygué. Mes també á poch á poch vingué més gent á acampar sota d'estos nous pabellons, deixant los alts pobles, com los remats nómadas, buscant frescas pasturas, prenen y deixan dels prats y boscos de la nova América.

Aixís á Catalunya com en altrás bandes, se criaren novas fonts de riquesa. Los senyors naturals vegeren creixer per las voras de sas heretats verges, senyoriús d'altra mena, pujant més altas que las sevas las carenas de sas teuladas; y veren capgirar ab enginy y veras utilitats, lo llit dels torrents, las cascates de las ayguas, los marges y feixas: y veren hermas rocaladas hont no creixian sino penyals estérils, tornarse palaus encantats y delitosos jardins, ab sols la forsa de la voluntat dels nous hostes. D'altra banda, aquells se 'n trovaren be; per que s'obrian forsa camins y carreteras, y l'tráfich de més gent, y la facilitat del transport, deixava adinerar més qu'avans tots los fruyts de sas terras: y d'aquí 'n vingué, que 'ls parcers y bessaners y terrallons de tota mena, també pogueren menjar pa.

Y es saber, que 'ls vicis qu'á tot arreu cóngria la naturalesa humana també habian de sotraquejar aqueix carro triomfal dels nostres temps, fent endarrerir encara ara la seva victoriosa marxa. Aqueixas dos rassas que s'agomboyaren, habian de topar per sa diversitat de tendencias, de necessitats y de costums. Y aixís fou, qu'al costat de la reacció qu'habia de fóndrerlas en una temps á venir, sempre una ratlla de

partició s' ha perfilat entre ellas: y ¿quí sab, si la competència de miras, haurá empés devegadas més endavant lo progrés del nostre poble: com de dos rochs foguers que fem barallar ab las mans, n' ixen esquitxos de llum?

Siga com siga; qu' en aquesta breu narració no pretenem pas endinzarnos en cap dels problemas econòmichs socials ni polítichs que brollan á cada cambi trascendental de las nacions. Desde allavoras aquellas estacions fabrils s' han desenrotllat febrosament; s' han assentat en nostras costums, s' han fet una primera necessitat de la civilisació y s' han perfeccionat mes cada dia; posant per aquest costat á la nostra Catalunya al indret de las pacients y activas rassas del nord.

Donchs, tornant á la poblacioneta propera del Ter, qu' al bell punt y hora d' haber dat comensament á aquestas ratllas, hem deixat fentli companyia rengleras de pollançres, aqui no li estamparem lo nom, ja pera aixís deixar més lliure de triscar per ahont li sembli á la imaginació, ja per no ser article que considerem de primera necessitat, pus que molts pecats se contan sense bescantar al pecador, y ja també, porque si se la vol afigurar algú, li farà pesa cualsevol d' aqueixas vilas, que, com vol de colomas silvestres, se banyan en l' ayga gemada que dona á sos boscos fresca verdor y regalada ufana. Manlleu la més poblada; Roda la més alegre; Torelló la més poética; Voltregá la més agrícola; Malars, y Ordeig las més petites; totas afillarian d' alló més guapo á l' enamorada teixidoreta, quals ignocentas gracias y no merescudas angunias penso esmentar, com un homenatge á son agradós recort.

Al cayent d' una tarde del mes de Maig, sortia d' una d' aqueixas renovelladas vilas un home jove; ben dispost y ben plantat; que podia tenir uns trenta anys. Caminava de bon ayre ab un farsellet á sota la xella, ab un bastó rústich á la má, vestit de blanquinosa roba, calsat ab espadenyas tapadas, y duhent al cap una gorra de vellut negre, qu' afavoria molt be á n' als espessos cabells y negra barba, y deixava veure una cara enmorenida de dibuix correcte y d' ulls expressius y foscós, ahont se maridavan la energía y la dolsura.

Com si may hagués trepitjat aquella terra, ó com si l' hagués de molt temps anyorada, la vista se li passejava pels encontorns de son camí, que be prou se coneixia que li eran grats y simpátichs.

Borejava la corrent del Ter; que qui no sabés qu' á Catalunya hi abundan llochs d' encantadora bellesa, ríveras com aquella guardadas per esquerpas serras capritxosament accidentadas y ricament vestidas, diria que camina al peu d' un riu, d' aqueixos que pels turistas s' han brodat de confortants *chalets*, en terra de la selvática Alemanyá, ó de la festosa Suissa. Mes que mes, cuan ara en aqueix temps, lo sol no hi crema y en las ombras no hi glassa; y en los prats que comensan á florir, y en las interminablas y magestuosas pollancredas, com en los boscos de roures que tapan lo perfilat dels turons y amagan los séchs de sos vessants, s' hi veu y s' hi sent la germinació de la vida, tapada com hermós misteri pel transparent mantell de la verda primavera.

Al cap d' una mitja hora escassa, que li passá sense adornarsen com no siga pel lleuger afadich de seguir un camí de pujada, ja 's trová que la corrent fins allavors estreta y bullidora per tenir de traspasar apretadas gargantas y embussos de codols, s' aixamplava clara, transparent y manyaga al ficarse en una vall espayosa, que li ofereix per reposar, una platja toba de sorra daurada. Al devant d' eix nou paissatge cregué per un moment trobarse en front de dos altres petits pobles: puig tal figuran esser duas grans construccions, que una á cada banda de riu dominan en primer terme aquell anfiteatre animat eternament per lo murmul de l' ayga, que cau més avall fent una llarga resclosa, bullenta de sorolls, de espumas, y de pedras que s' estímban, y de reflexos de colors.

Allí s' aturá com per donar á la seva vista més forsa; per espaltirla en tota la vall... y casi be las llagrimas li entervolieren. Y s' aixugá 'l rostres; y comensá instintivament la suau baixada, pres d' un sentiment com lo del espatriat que torna á veure lo fum de sa llar anyorada.

Allá baix al plá y pochs minuts endins de la vall, un magestuós edifici cerclat de jardins aixecava sos quadrats macissos; ensenyant als quatre vents sas cent finestras totas á dret fil; y engegant al ayre espessa columna de vapor que s' esboyra, y fent cruixir la terra com si un volcá reclós minés per obrirla. A dins s' hi belluga tot un poble: cent homens y donas hi filan y teixeixen: per sas amplas portaladas hi entra 'l cotó verge de las Américas, y n' ixen acurullats carros de

pessas de robas blanques: com regalims de mel d'aquell rusch espléndit, monument del geni que doblega la matèria.

Mes ahont se n'hi anavan los ulls á nostre viatger era á l'altre part del riu. Allá dalt, en un replá esbarjós de la costa, y casi en l'últim terme de l'horisó, hi veyá un altre casal, que la llum fugitiva li acostava á la vista, y li engrandia tal volta dins de sa imaginació. Era també una construcció gran, encara que de pollada-closca, de negre teulada, de desiguals oberturas y de parets ennegridas y apedassadas: voltat en son primer pis d'una galeria menos vella, y mitx amurallat per un ample pati sense portas ni tencadura, macissa defensa en altres dias, y avuy pel temps descompost en pedras, que d'una en una se'n van anant al riu. Si fou castell de poderosos senyors segles enrera; si fou després casa payral d'hisendats pagesos, ja ningú ho sap ni se'n recorda. Familias d'obriers are s'hi bellugan; y á dins hi dormen y cantan en modestíssimas estadas, mes banyadas pel sol, y netejadas per puríssims ayres com bulions d'aucellls en sos nius alegres penjants entre 'lbrancatge de centenaria soca. Y per esser aixís aquella casa, be'n alta y ventejada; aqueixa població que l'habita li ha donat un nom que li agrada: de tothom es coneguda per Passavents.

Ben segur que 'l minyó cap allá anava, que be 's coneixia qu'habia de tenirhi part ó cuart del seu cor.

A l'hora que sortim á las envistas d'aqueix cuadro es l'hora darrera de la llum, quan tomba 'l sol cap á la posta, quan las sombras de las montanyas se fonen ab lo crespúscol, la llum del sol ha fugit de les fondurias, y una especie de corona d'un foch amagat en l'ayre, envolta tota la terra. Llavors es també l'hora que l'home s'aixuga 'l front, y deixa la feyna, y corre á l'escon de sa casa á buscar lo descans de son cos y lo consol de son esperit.

Donchs també á las horas, las portas de la fàbrica qu'á sos peus tenia, donaren sortida en un moment á un aixam de xicots, qu'ell los vejé eixir á capgirells y empentas, perseguintse y atrapantse 'ls uns als altres; prenentse las catxutxas y 'ls gechs y 'ls cabassets de la beguda; á fins qu'espargits d'assí y d'allá pels camins que surten á la vila, ó paasant la palanca que dona á dessota de Passavents, se perderen en la verdor dels camins. Darrera d'ells sortiren homes y donas en

apretadas rengleras també rihent y cantant, ells ab lo gech penjat d' una espatlla, y ellas ab los mocadors cayguts al coll; tothom caminant ab bon ayre, quiscun á la seva casa; animant aquella hora melancólica ab la natural expansió y gaubansa, d' una multitud de trevalladors, en plegar per aquell dia la ordinaria feyna.

Perque no 'l coneixessen, ó perque no li destorbessen lo goig que voldria assaborir ell sol, lo feres que trencá de camí; deixant lo més dret per altre que passant amagat entre arbres, també feya cap al plá, y sortia prop de la palanca que franquejava l' altre rivera del Ter.

Passemli nosaltres un moment á devant; qu' allá hont ell va també hi anem, y 'ns trovará quan nos atrapi, també entre mitx de la gent que hi estima. Si travessem per aquella ja esmentada palanca, ferma y ben lligada, que ni pel correr aixalabrat de las criaturas ofereix cap perill; puig l' acompanya una macissa barana de ferro; y per un carrer de pollanques anem á agafar los arrenchs de la costa, encatificada d' herba y marcantnos ab blanchs caminets las dresseras y las suaus pujadas, aviat trovarem, en sent á mitx camí un plá delitós, que convida á reposar; y desde hont altre volta 's pot contemplar tota la extensió de la vall: la gran fábrica ab las construccions dependents d' ella, la magnífica resclosa, única remor qu' are puja al ayre; lo rech del molí, dibuixant per foscos verns d' atapahit brancatge, lo molí, negrós, y mitx enfonsat en l' ayga, com si esperés la primera vinguda per anarsen riu avall: y més enllá, frescos recons, y reguitsells de serras; tornant la claror espantada de las rojencas bromas; que van perdent la llum, habent perdut lo sol derrera de las llunyas montanyas de ponent.

Aixís passejavan la mirada vaga y tranqüila, pel cel y pels vols de gent que pujavan, un home y una nena, assentats en lo replá de la costa, esperant á n' algun dels que en llarga processó passavan cap amunt, en camí de la casa de Passavents. Mostrava tenir l' home per qui de cinquanta y pico d' anys: en sa cara afeytada, llarga, aixuta y descolorida; en lo perfil un xich caygnt de sos llabis, y en la quietut de sos ulls vius y serens, s' hi llegia 'l signe d' una salut trencada, aixís com lo rastre de passadas penas ó de presents melancolias. Son vestit de vellut vell, pero net, donava á coneixer qu' algú

's cuydava d'endressal. Duya al cap barretina musca, y als peus blanques espadenyas. Com ell han anat vestits per espay de mitx segle tots los teixidors de las nostres fàbricas; tant sols bratan alguns, per anar á sos telers, lo gech y l'ermilla pel bon govert d' un calent tricòt, de llana soferta y morena.

Portava 'l bras dret sostingut per un mocador de cotó blau penjat al coll; deixant veurer no més uns dits torts, y migrats per antiga malaltia. Ab la mà esquerra estrenyia las duas de sa petita companya qu' asseguda á l' herba recolsava 'l cap en sos genolls. Y era un cap que 'ls petons per ells sols se n' hi anavan; ab un cabell que res hi debian fer las pintas; un cargol de cap á cap de cabells negres. Lo mocadoret que duya, li queya sobre son tors arrodonit; un humil vestit d' indiana la cubria; y quan bodava sos grossos ulls hont la llum no hi cabia, un pintor cristiá l' hauria presa per un angelet que tenia encàrrech d' aconsolar lo dolor y la paciència de son velleit company.

Bona estona que aixís s' estavan, quan comensaren á tornar de la fàbrica 'ls habitants de Passavents; y com tots los coneixian, qui 'ls ne deya una, qui un altre.

—A Deu siau Ton.

—A Deu maca.

—¿Qué 'ls espereu á collet?

—Mitala: mitala la Pimena: Y es aquí qu' acaba de pujar, Carmeta.

—¡Oy!... ¿Voleu que hi vagi pare?

—No corris tant que caurias.—Mes ja era qui sab ahont, y al cap d' un moment son pare la vejé tirarse á las fandillas d' un' altre noya gran, que la rebé ab una explosió de festas.

—T' he vingut á *ricibi*, li deya la petita: y 'l pare també. Agoyta, agoyta. Y ab un salt, agafá també la mà d' un minyó que venia ab la jove. Y posada al mitx de tots dos seguia son pas, demostrant la seva alegria, bellugantse y movent lo cap, fins qu' arivaren al marge ahont seya 'l seu pare.

—Bona nit y bon' hora: digueren los grans. ¿Feya gayre qu' os esperabau? ¿Esteu cansat?

—No noys, no, gracia á Deu. Oh, es qu' aquí hont me veyeu, jo encara faria una campanya, respongué fent una mitja rialla dolsa, penyora de la satisfacció que sentia en aquells moments.

—De que parreu, home... feu lo minyó.

—¿Vols t' hi jugar?

—Prou, que la fariáu encare, digué la noya gran, donant-li 'l seu bras per aixecarse. Sino qu' aquets fadrins, se pensan que no hi ha ningú com ells: oy pare?

—Ja tiran... feu l' aludit, pensantse una ma al clatell. Vina Carmeta, vina: ¿Veyam de tu y jo, qui correrá mes?

—Jo, jo, cridá la petita, y corrent y saltant tots dos, aviat se perderen de vista, mentres en Ton y la noya gran, fent brasset, anaren pujant á poch á poquet y amunt; donantlos tothom qui 'ls passava devant la bona nit ó 'l bon vespre; perquè tota aquella colonia duya voluntat á la familia de 'n Ton Parayre: y sobre tot que per la *noya trista* s' haurian llevat lo pa de la boca; tant pot l' exemple del sacrifici y de la virtut cativar lo cor de la gent senzilla.

Quant foren arrivats á l' entrada, es dir á dalt de Passavents, tota la gent que per allá fora *la feyan petar*, moventhi bona gatsara avans de pujarse 'n als respectius pisos per *donar corda al rellotje* y anarse 'n á dormir, los feyan lloch per passar, y 'ls miravan ab respecte. Sobre tot, la fadrinaya no tenia prou coll per estirarse á veurer aquella magestat de noya, aquella garrida figura, arrodonida y alta; aquell cap esbelt, ab la cara entre pàlida y morena, ab los ulls sempre baixos, y 'ls llabis sempre closos; aquell trajo negre ó casi negre: aquell caminar de reyna; y aquella rialleta, si may reya, com una clariayna de lluna entre la foscó del vespre. Y com tant n' haurian tret, y hi sentian una superioritat que 'ls dominava, y 'l que més y l' que menos sabia prou á n' aquí envejar la ditxa de ser estimat d' ella, ni li gustavan bromas, ni tiravan á sos peus flors usades de cada dia.

Eran ja á n' al seu piset, y la porta ja s' tancava darrera d' ells... quan algú qu' ab quatre salts pujava l' escala los feu girar ab sospresa; y fou major, quan sentiren un—Bona nit: ¿que 'ns volen tencar á fora?—que si la noya no hagués tingut encara pel bras á son pare, tal volta l' hauria fet caurer la soptada alegría de sentir y veurer á n' al fill que tans anys ha faltava á casa seva.

—¿Ets en Carlets...?—També esclamá la Filomena.

Y 'ls brassos del tant ben rebut hoste, deixant anar per terra lo mocador que duya á la ma, s' encreuharen en una

sola abrassada de tots tres: y se sentí en aquell moment, no més l'aleteig d'una alegría, tendre y cumplerta y desinteresada. En Ramon y la nena admirats y entusiasmats acabavan lo cuadro de familia; ell fent nova coneixensa ab son germà gran que ja casi no li recordava la fesonómia; y la petita en los brazos de 'n Carlets, no responen á sas festas, no més ab miradas d'estranyesa, y moviments de curiositat.

II

En Ton Perayre tenia l'habitació en lo segon pis d'aquella especie de casa convent. Una petita sala que feya de menjador, de trevallador, y d'estada habitual; duas petitas cambres; una cuyneta com un cop de puny, y una mica de galeria que tot ho omplenava de sol y de llum, era tot lo lloch que tenia aquella bona gent. Un consemblant, todas las demás familias que vivian á Passavents, unidas las unas ab las otras per un corredor estret en cada un de sos tres pisos.

Un cop entrats é dins en Ton y 'ls quatre fills que á suara li hem conegut, aquell ocupá son usual siti, en una cadira arreconada entre la paret de prop de la galeria y la taula de menjar; taüla que duya incontables anys de servey, incontables fregadas de terra d'escudellas, ab otras tantas que se n'hi esperavan, á mentres la curiosa Filomena ho pogués veurer. No hi havia á la sala cap més moble; llevat d'unas quantas cadiras del temps de la taula més ó ménos coixas y deslludrigadas. Las parets ben blancas ostentavan en quatre marches de fusta vermella, passatjes del *fill pródich*, ab la explicació en francés y en inglés, y ab figuras de colors, en que 'ls senyors duyan levita y las damas mirinyachs.

La Filomena desseguida hagué parat taula: y ab quatre ventadas al foch, li bullí l'olla d'escaldar las sopas, á mentres la Carmeta qu'anava fent viatges ab los plats y las culleras y 'l porró, quant la cassola ja va ser á taula, s'assentá al costat del seu pare; y ab aquella veu prima y atropellada dels cinch anys, que sembla una fugitiva entonació d'un cant d'aucell, va dí 'l Pare-nostre, girant lo cap de 'n Ton á n'en Carlets, y de 'n Carlets á n'en Ton son pare, que la seguia, fonentse del goig de mirársela.

En aquell sant punt s'obrí la porta, y entrá un altre personatge, que si hagués duyt la cara neta, tampoch s'havia de demanar d'hont era. Un baylet de dotse á tretse anys, prim, escardalench, movedís com l'argent viu, tot brut de polsim negre, inclusa la cara que semblava d'un escura xamaneyas. Era en Pere, lo fill petit de 'n Ton, xarrich en la ferreria de la fábrika.

—Vatja... li digué aquest al entrar; que sempre ets lo més tocatardá.

—Oh: perque hi fet aquesta gabia, per posá aquest grill.— Va respondrer fent embuts, afadigat d'haber pujat l'escala corrent. Y adonantse llavors del convidat que hi trobava, se quedá tan parat, que la gavia li escapá dels dits.

—Valgam Deu de xicot: que may se 'n puga sortir, feu son pare, volent endevades fe 'l serio.

La Carmeta, que ja s'havia tirat ab lo manxayre, y ja havia abastat la gabia de jonchs, li deya com que ningú més ho pogués sentir:

—¡Es en Carlets...!

Y aquest lo prengué de las mans, y se 'l contemplá, com disfrutant en veure 'l ab lo traje de la feyna, y 'l sagell de l'ofici tant ben pintat á la cara.

—¿Eh Peret; que no m'haurias conegut?

—Si que t'hauria endevinat: la barba se retira ab aquell retrato de 'n Miquel que te la Filomena.

—Pimena; Pimena, mita! cridava mentrestant la menuda atrafegada ab lo grill y ab la gavia. ¿Pare; me 'l voleu guardar?

—Nena; nena; es de la pé: li digué 'l manxayre.

—Es de la pé: repetí la nena: mireu!

—Vaja tu seu y sopa: feu la Filomena á n' al xicot; qu'estás massa cansat.

—Di que no: que jo may me canso.

Y en Carlets bevent la dolsa mel d'aqueixas escenas de la familia, esclafí una rialla franca, de satisfacció pura, y esclamá estrenyent la ma bona del seu pare, y mirant carinyosament á la noya gran; qu'en aquell moment posava en mitx de la taula las fumantas sopas:

—¡De bona gana 'm tornaria quedá aquí!

—Ara ja has volat massa, y t'anyorarias, respongué en

Ton, qu' encara ab lo goig de tenirlo al seu costat li suqueja-
van los ulls.

—Oh! y la Gracieta...? Li feu la Filomena tot escudellant
lo primer plat á son pare. Vaja noy: ara tu mateix; per la
gana que tinguis. Ja ho saps, com sempre; pobrets y alegrets.

—En aixó feu una senya al manxayre, que corregué ab ella
á la cuyna, y sortí disparat cap á fora: tornant als pochs mi-
nuts tot embarrassat ab un parell d' ous á cada ma.

—Hey tu! ¡Qu' hem de fer festa major avuy? li digué en
Carlets.

—Home! Per la alegria de la teva arribada contestá la Fi-
lomena. ¿Oy pare? Pósanhi més á n' al pare, Ramón. ¿Vols
llescá un xich de pá, si 's plau?

Y dreta, ab lo plat á la ma, anava y venia, atenta á la taula
y á la cuyna. Y en Ramon que no era de gayres paraulas tallá
dos ó tres llescas, y trayent de una las crostas, acostá la mo-
lleda al seu pare. Portá la noya una gran plata d' enciam, y
ell ne posá també á n' al Ton, y s' en posá á n' ell, y torná á
menjar, y á callar. A la nena ja no n' hi podian donar, per-
que havia tombat lo cap sobre 'l bras dret del seu pare, y ja
no era d' aquest mon ni de l' altre. Haguera acabat lo sopar
ab uns fassols sense fil, d' un pam de llarchs, y tendres com
un all, que feyan la delicia d' aquella bona gent; mes lla-
vors portá la noya aquell plus de festa, dels ous fets una olo-
rosa trüyta, rossa com un or, que no cal dir si 'n quedá la
plata ben neta.

En Ton aixecá 'l porró y filá prim una estona; s' aixugá
'ls llabis y ficant la má en la barjola del gech, tragué una
carta qu' encara era closa. Aixís que 'ls dos noys petits, en
Ramon y 'l Pere ho vejeren, ja tots plegats la volian, per
ser cad' un l' home de llegirla. La Filomena que sabia la
sorpresa, no feya altra extrem qu' una mitja rialla de satis-
facció.

—Avuy, va dir, be podem dir qu' aquesta casa es afortu-
nada, ¿no Pare? No faltaria no més que 'n Miquel nos fes á
saber que ve: y que aquest barceloní hagués vingut per con-
vidarnos á esposallas... que 'm sembla... que 'm sembla ..

—¿Qué hi dius noy gran: hi toca la noya?

—No diré pas que s' erri de gayre. Pero vaja; de mi ja 'n
parlarém. Avejám, vejám que diu en Miquel; que segons

noticias no seria gota estrany qu' aviat lo tinguéssim á Catalunya.

—¿Vols dir?

—Com las tropas d' allá tornan... Be: deixemlo dir á n' ell. Y qui la llegeix? afegí, vejent que tantas ganas ne tenia l' un com l' altra de sos germans.

—Hey! feu en Ton; avuy li toca á n' en Pere. Y l' enmascarat baylet, tot torrat de ser, com aquell que diu, lo centre de l' alegria de la casa, se quedá ab la carta als dits; qu' encare que no sabian lo que deya, era un tresor. Era de 'n Miquel; del germá gran menos un, de qui sis ó set anys ha que no 'n veyan no mes las cartas; es dir, de des que va sortir soldat y tingué d' anar al servey.

Aquí caldrá que diguém, com á presentació als lectors de la persona de 'n Miquel, que s' ensopegá la seva marxa 'ls primers anys de l' última guerra; li tocá tot seguit d' anar á l' altra banda d' Espanya.

Sembla que al principi a' hi va anyorar molt: com qu' escribia unas cartas que feyan eternir. Per ell va plorar la pobra de sa mare més llágrimas qu' aygua no porta'l Ter. Per mala ventura s' esqueya de trobarse de *alguna manera*: y quan vingué l' hora, un dia 's va haber de ajáurer. La Carmeta vingué al mon... y ella va haber acabat las penas d' aquesta vida.

Després, quan lo minyó hi degué haber perdut l' agre: basta que de tonto ni cobart no 'n tenia pas cap pel: aviat portá galons d' or en las mánigas del capot.

Més tart, un dia va escriurer qu' en una acció molt forta, que hi morian com moscas, l' habian ferit, que 'l portaren á un gran hospital, y qu' allí 'l seu general mateix li va dir que 'l rey l' habia fet alferéz.

Vingué que 's va acabar la guerra. Mes en Miquel ja portava tres estrellas; y estaba ben casat ab la carrera militar. ¿Cal dirho, donchs, que aqueix fill ausent era la gloria de 'n Ton, y de tota aquella ben avinguda familia? Si en dias de sos grans treballs y miserias, que forsa passats n' habian, son nom los era conhort y esperansa, orgull innocent y aliment que 'ls sostenia.

Y tornant ab la carta d' aquell día, que, com totes, lo bo de 'n Ton, que no sabia de lletra, l' habia guardada á fins que

tots reunits, un la llegia alt, anant per torn rigorós eix privilegi, deyam que 'l manxayre, voltat dels demés l' anava á desclóurer y llegir.

La Filomena despenjá y acostá ab ell, lo llum d' oli, que ja era encés. En Ramon, per sobre l' espatlla del xicot, la seguia ab la vista; y 'l seu pare ab lo bras bo sostenint á la adormida nena, s' agoytava 'l noy que llegia, ab lo cap inclinat y la boca mitx oberta. Solament veure 'ls, haguera estat una felicitat.

Va ésser una carta llarga, plena d' amors. La correcció d' estil no hi era pas tota; y cap falta que no hi feya; pus no era tota llegida que 'n Ton y la Filomena s' habian d' aixugá 'is ulls.

Anava destinat á Catalunya; y vindria ben segur una mesada ab llicencia; al costat d' ells. Aixó era 'l grà de la carta: no deya com ni quan; y potser l' hora menys pensada 'ls donaria una sorpresa. Aquí no podem copiar los comentaris que s' hi feren. No hi cabrian. Quan lo manxayre trobá aquest apartat, ab un bot s' eixí del rotllo, per fer tres ó quatre salts, y casi no la podia acabar de llegir.

En Ton no més pogué esclamar—Oh Deu meu, quina alegria!—tremolantli 'ls llabis y las mans.

En Ramon, contenint l' emoció que sentia, deya com si ho pensés alt.

—Y 'l mellor s' ho ha deixat al tinter. Qui no li fa dir quan arribará. Jo hauria fet mitx jornal de festa per aná 'l á recebre.

—Jo també.

—Si ni menys te coneixeria...

—¿Perque 'm veuria tant negre? Y be; jo li diria—*mi capitán: un servidor es el ranxero de mi cuartell...*

—Ja miraré jo de saberho avans y os ho escriuré.

Y 'l bon humor y l' alegria bróllavan expansius d' aquella gent, anticipantse al goig d' estrenye en sos brassos á n' aquell noy estimat que tant acostumats estavan á no véurer.

La Filomena que ja no tenia res de desmanicada, se treya la feyna dels dits ab més ayre, com presa d' una lleugera excitació, que donava á sos moviments y figura més gracia y més encant. Rentava 'ls plats, y endressava la cuyna y la taula; agafava la Carmeta, y penjant adormida de sos brassos,

lo despullava, y ab excés de caricias la deixava acotxada en lo seu llit. Y tornava á la salera, omplint-ho tot de son bon cuydado; deixant per tot la netetat y l'ordre, com si fos aquell vespre qu' hagués d' arribar en Miquel; y també 'l volgués rébrer com á n' en Carlets, ab certa cosa de festa. Y al bellugarse lleugera y animada, conmoguda y alegre, la cara hont lo color may sortia, fins un xich enrojida, sense mocador al cap que per feynejar l' engavanyava, y en consecuenca desbridadas las onas de son cabell negre, y devallant sas trenas descuydadas á reposar en son espatlla; mostrava ab la franquesa del dibuix que sols apareix en las fillas del poble, la brava escultura de la seva persona, lo desembrás de sos moviments y la natural espiritualitat del carácter moral, que 's traslluhia de la tendresa del seu mirar y de la puresa de sas faccions, enmolladas en lo march flotant d' aquell cabell que d' assí y d' allá li voleyava. Sensa aqueixa fesomia helénica hauria fet pensar en las antigues espartanas.

Mes aquells que la veyan, son pare y sos germans, sense apuntalse semblants comparacions, sentian l' encís del amor ab que ella trevallaba per tots ells, donant cap á totas las necessitats de la casa; més que com germana carinyosa, com una mare; vigilant per corre en aussili de la més petita averia de sos robas, y de la més oculta pena qu' ennuvolés sa llar; y per aixó restavan enamorats d' ella. Per aixó 'ls noys si 'l dia de festa volian sortir de casa, habia de ser ab ella. Per aixó 'l pobre Anton, quan ella erra á la fàbrica á teixir, que era sempre que las feynas de casa li permetian, com casi no 's podia mouer, sentat en aquella mateixa cadira anava contant las horas, á fins que la noya petita guaytant també pels vidres cridava: —Ja veig la Pimena!—Llavors s' alegrava la seva fesomia, y quan entrava ella ja 's veyia salvat. Y devegadas quan ella tot afalagantlo li posava 'l gech be, lo corbatí ó la gorra, se li veyia bessá 'l cor ab una llágrima, que venia á mullar las mans de la filla; com una rosada del cel.

MARTÍ GENÍS Y AGUILAR.

(Seguirá.)

LA ORFANETA

Sola y sense amparo,
sens abrich, sens pa,
córra la pobra órfana
pobles y ciutats.
Extenent planyívola
la ma al viandant
per rebr'hil' almoyna
que apogut, sa fam.

¡Ay, la gent com passa
per lo seu costat
sens veure sa nuesa,
sens planyer son mall...
Com brossa que escupen
las onas del mar
la onada dels homes
ben lluny la rebat.

¿Enutjat, tal volta,
Deu contra del hom,
son esguart pietíssim

ha apartat del mon?
¿Qué ja no devallan
sos àngels á vols
á axugar las llàgrimas,
y á endormir los dols?

Caritat, desvetllat,
crida al potentat,
dígali que la órfana
plora á son costat.
Que si ell no la escolta,
la escolta 'l Criador
en quals mans ja vibra
lo llamp venjador.

E. VALLDENEU ESTAPE.

PASSAVENTS

(Continuació.)

III

La porta d' aquell piset que no més era ajustada, s' obrí sens fer mica de fressa; y eixí á aguaytar per ella un cap, que debía ser ben conegut á cal Ton Parayre, puig sense ni destorbarshi, la Filomena li cridá desseguida:

—Ja pots entrar ja, ets sopat? que te 'n donariam.

—Gracias noya; y bon profit. Bona nit tothom. Y adonantse del foraster, que no coneixia, quedá un xich parat, com no sabent que fer.

—Endevant noy gran! feu en Ton. Y afegí la Filomena:

—¿Que no coneixes á n' en Carlets, lo nostre noy gran?

—Tens rahó! Ara sí que 't conech! ¿Qué tal?

—Be, home: trempat com altra cosa, y ell?

—¿Jo?... jo aixís... mitx en plata y mitx en quartos. Y sense més cumpliments agafa una cadira; y posant un cotzo sobre la taula, doblá 'l cap sobre la má, assenyalant be qu' aquell vespre no las tenia totes. La noya s' hi acostá mitx alarmada, dihentli:

—Ay, ay... qué tens? Y estás trist... cabalment, qu' avuy t' hem de dar un altra bona noticia. ¿Qué no está bona la teva mare?

—Prou, gràcia á Deu.

—Y donchs? hi bestragué 'n Ton, com que s' anyorés ja de parlar de 'n Miquel. ¿No ho sabs pas? A n' en Miquel, tindrem aviat per aquí. Tu, Pere, ensényali la carta qu' ha escrit.

—De debó?... Vatja, que me 'n alegro. Oy que... si ara fos aquí...

—¿Qué 't passa? ¿Qué tens Lariet? torná preguntar ab viva la minyona, que no li treya la vista de sobre, y que ja había tornat á perdre las tintas rosadas de sa cara.

—¡Qué m' han amorrat!... M' han declarat útil, sense fer cas dels testimonis; y... á la mare 'l neguit se la menja...!

—Cóm? ¿Qué dius?... preguntaren sorpresos en Ton y en Ramon.

—¡Indignes! Mira, 'l cor m' ho deya: esclamá la Filomena.

—¿No 't va dir lo Flequer aquest diumenge, que 'l memorial estava al seu lloch; que no tinguesses por? preguntá en Ton.

—L' Alcalde? feu en Ramon; si es un banastre acabat. Hi deu entendre tant pels ulls com per las escubertas. Aixó ve d' un altra banda. Ja m' hi jugaria...

—Quan lo Poput m' ho ha dit, reya com un ximple. No sé allavors, quin sant me n' ha guardat, que no 'l girés ab una bofetada.

—Fuig, home... feu en Ramon per broma. Tant valent qu' es ell... si sembla en *tracaneta*! Si no tingués més malícia que valentia...

—Oy donchs, que jo li faré desvaporar aquell front d' esparver que tragina. Ja pot procurar que no 'l trovi en lloch tot sol.

—Ey, minyó: va fe 'l Ton: la justícia no 'ns la podem fer nosaltres mateixos. Val més veurer si hi ha cap més camí per eixirne millor.

—Si algú no li trenca un bastó pel cap, no; no n' hi ha cap més. Y ab un cop de puny feu tremolar la taula. Y ab lo cap dret, los ulls negats, y la cara encesa, feya por, y feya llástima. Era un pallard de vint anys; ros de cara, y de valenta musculatura; de génit violent y de expressió franca; ben capás d' atenírli una promesa consemblant, si la ocasió s' ho portava.

Aixó feu, que en mitx del trastorn de la Filomena, y del desmay que la mala nova li había donat al cor, trová paraulas pera amansir-lo.—Y jo, exclamá: encara tinch confiansas, que la Verge de Rocaprebera farà un miracle.

—¡Fes Deu que t' escoltés! Mes es tant dolent aqueix home! ¡N' estich tant cert qu' ell ha girat la garba, pel cantó que tu sabs, y jo vull dir... mira; que 'l pensá ab tu no sé si 'm podrà fer detenir! No 'm cap al pit la quimera que li sento. ¿Qué li has fet tú? y jo que li he fet, que 'ns hagi aixís d' esmicolar lo cor?

—¡Murri; mes que murri! afegí en Ramon, que ab los dos punys á la barba, s' anava nudrint de tota l' ira que en Lariet respirava. Y sense adonarse'n, aquells minyons s' habian aixecat de las cadiras; inclús en Carlets, que 'ls escoltava també ab sorpresa, animántseli la seva espressiva cara y fera mirada.

—¿Aixó passa? exclamá: Mes pel elar ho vull veurer!

—Prou noys: Me voleu creurer? Dormimhi. La noya te rahó. No 's pot fer més que encomanarho á Deu. Devegadas quan una cosa sembla més perduda, surt lo sol pe 'l cantó qu' un menos se pensa. Encara qui sab...

—Mes entre tant... si jo me 'n tinch d' anar ab la motxilla al coll, que no me n' hi iré pas, perque primé 'm moriria, jo á n' á tu no 't podria veurer: mentre aquell gandul de 'n Lloses se 't xuclaria de tant mirarte!

Quan sentí la Filomena 'l nom que 'n Lariet retreya, li corregué de cap á peus una esgarrifansa, que la feu tremolar. Deixaren sos parpres rossolar una llágrima; y, plegant las mans en humil y acongoixada acitut de súplica, deixá anar del cor:

—¡Verge Santíssima de Rocaprebera, assistiu nos!

Aqueix sentiment de la trista donzella, ferint la compassió més tendra y l' amor més fondo de tots, com si 'ls revifés de la postració d' aquella desgracia que consideravan comuna, despertá en ells novas forsas, y dalit frissós de batre's en lo terreno que s' esdevingués segons la ocasió. Y digué l' Anton.

—Demá qu' es diumenge, jo vull fer un pas, Lariet. Tot aixó res seria si la teva mare ó nosaltres tinguéssim á la caixa un grapat de dobles de quatre. No hi son: donchs devegadas, més que 'ls diners serveixen las bonas personas. Ey! si un

hom porta 'l cap dret ab la lley de Deu! Jo estich que la Germandat podria fer alguna cosa en aquest cas. Veuré en Bartrol que hi diu. Cada festa 'l solo veure eixint de missa, y l'esperaré Tu, mira; torna á veurer lo Flequer, que 't digui com tens los papers y si talment l' assumpto está ben perdut. Y, vejam... quina sonada 't farà. Devegadas... si hi pogués haber un remey. . Vull dir, que tots hi hem de fer lo que hi sapiquem. Y n' has dit res al senyor Duran?

—No hi he pas atinat; y no m' hauria pas sabut traurer las paraulas de la boca. Tota la tarde que rodo d' assí y d' allá, sense saber ahont vaig. Sí; demá l' iré á veurer.

—Jo pensava, hi bestragué en Ramon, d' escriurer tot lo que passa á n' en Miquel; que si venia més aviat...

—Sí: afirmá en Carlets: jo crech qu' aquest es lo millor pensament. Demá jo li escriuré.

Y encara 's tiraren més plans, y 's feren més comentaris Y com enrahonant l' esperit se desfogava, s' arrencaren un xich sos enteniments contristats. En Lariet y la noya com si 's fessen por l' un al altre, casi may se miravan: y al trovarse sos ulls, queyan á terra sas miradas, com llampechs silenciosos d' aquell temporal qu' habentlos sorprés en un moment de ditxa, estenia sas negras alas sobre sos caps ignocents.

Prengué comiat lo minyó d' ella y dels altres, fins á demá, y no s' aturaren á la porta com los altres dias, en que may acabavan de dirse sos secrets interminables. L' adeu d' aqueix vespre fou apagat, curt: casi l' un no va sentir á l' altre: mes fou una llágrima qu' una paraula; intensa, evaporada de la flama dels seus cors.

Ajudada de sos germans, pará en la cambra d' aquestos un altre catre per en Carlets. Y avans de retirar-se á descansar del cansament d' aquell dia, volgué aconsolarla; li assegurá que d' una manera ó altra s' arraglarian be aqueixas cosas; li encomaná que dormís, y li digué qu' ell demá li contaria las amaguras de la seva estimada Gracieta.

Y quan ja tothom dormia á Passavents, inclus lo bon Anton Parayre, que forsa habia tardat, ab l' imatge de sa pobre filla devant de sos pensaments, aquesta ni s' habia ficat al llit encara.

Bona y vestida, dreta al mitx de la cambra, com una aparició de la nit; cayguts sobre son sí 'ls atadigats brassos ab las

mans enllassadas; doblat lo cap com una tórtora malalta; sens més claror que la d' una trista xinxeta d' oli qu' en comptes de fer llum espargia sombras per la cambra; ella devant d' un cuadro de la Verge, li encomanava ab amorosa confiansa las sevas penas y desitjos, oferintli son cor y son ànima; y lo cor y ànima d' ell, á qui més qu' á si mateixa estimava: que 'l guardés de tot mal en aqueix pas de la vida. Després, quan se deixá anar, afatigada y adormida sobre la pobre flassada de son llit, la seva celestial Protectora degué enviar sos àngels á vetllar aquell hermós cor que li havia ofert la jove teixidoreta ab tant d' amor y tendresa. Perque fou lo seu somni assossegat y dols, y voleyava l' alegria pels seus llabis, que desperta, somreyan tant pocas vegadas.

Deixém, donchs, que tots reposin del trevall d' aquell dia y de las sacsejadas qu' en ell reberen sos cors, y anem nosaltres á fullejar una mica lo llibre de son passat, no sia sino per véurer quina gent era la familia de ca 'n Ton Parayre.

I V

En aquell temps que en Ton Terradellas y Mosony era un fadrí parayre, ell y la gent del seu ofici se la campavan d' alló mes bé. En Ton tenia una galan parroquia de casas de pagés, que cad' any á n' el temps de tondrer li guardavan la llana. Quan se venia 'l temps de dá 'l vol, hi arrivava ab los estris. Y alló de maurarla ab l' aygua calenta, si ja no la trobava bona y neta de la greixositat que porta, y adobarla ab l' oli, y cardarla ab l' ample raspall, y estirla ab pinta, y caragolar las acabadas filaneras, era per ell com bufá y fe ampollas. Y si la gent no las volían per ferne fusadas y filarlas al torn fentne grossos capdells per fer mitjas, se las enduya. Y en lo vell teler de sa casa, en lo vell poble ahont vivia y teixia, las convertia en grixudas pessas de bayeta, llana-llini, sayal, drapada ó estamenya, que li eran ben estimadas y bastantment pagadas.

Casat que fou, los antichs *parayres* se 'n comensaren d' anar per portas: y ja s' aixecavan en aquell país eixas grandiosas fábricas que hi feren cercolar una nova vida. Prou ell hi va tirar forsa cossas; mes n' era ben pregat, trovaren

aquí hont l' hem conegut una galan colocació tots dos, y, fent virtut de la necessitat y la conveniencia, s' ajupiren á la rierada del temps.

Aqueix cambi se li 'n va dur l' alegríia. L' automatisme d' eixas máquinas de ferro li havia mort l' independencia. Y se li havia sentit dir, que si no fossen la seva dona y 'ls seus fills deixaria aquella renglera endemoniada de seldfactinas, aquells enfilays de puas, y aquell terratrémol d' aná y venir d' aná y venir, los carros de ferro, qu' á n' ell, no li entrarian may. Y ademés, tenia por que las dents d' aquellas rodas que may paravan de rosegar, algun dia no 'l roseguessen á n' ell.

Per desgracia, tal dit tal fet. Quan ja li havia passat la pór y havian passat anys, un dia un corró del carro que tenia á son compte, li arplegá la beta d' una espardenyia. Sentintse 'n endur lo peu, l' instint li feu posar las mans allá hont s' escaygué de la máquina; y s' escaygué en tan mal punt, que se li emportá una engranació la má dreta; y si no hi haguesen en l' acte corregut sos primer companys de quadra, se li menjava la má y 'l bras y 'l coll.

Ne sortí com Deu va volguer; sense roba, la má trinxada y la pell de mitx bras feta un esqueix.

Lo senyor Durán, majordom ja allavors d' aquella fábrica, lo feu posar á n' al seu mateix llit, li pagá la curació y feu que no faltés res á la familia: puig en Ton era entre 'ls trevalladors un dels que millor se havia sabut guanyar la voluntat dels amos.

Al cap d' un mes torná correr. Mes ab lo bras y má com morts, y la cama un bon xich represa, ell pú, que no pogué ja treballar mes. Nò obstant, ab lo guany de la seva dona, que treballava com una arrastrada, donant un heroych exemple á la Filomena que allavors comensava de pujar, y que la comensava d' ajudar prou en las feynas de casa; y ab lo jornal de 'n Carlets que ja havia passat la quinta, y era un dels mellors operaris d' aquella colonia; tots varen anar tirant. En Miquel y en Ramon, no treyan una bella setmanada, perque l' etat no hi era. Sobres que en Miquel molts dias havia de fer festa, per quedarse á n' algun servey del pobre baldat del seu pare, ó de la atrafegada mare, ó anar á la font, ó ajudarli á passar la bogada, ó cuidar-se de fer la minestra, per l' amor d' ella no haber de deixar lo teler.

Aixís anava passant lo temps, vivint en Ton Parayre y la seva gent, ab una tranquil·litat de molts altres no coneguda: fins que una malastruga ponentada, vinguda de fora casa, los entervolí lo got d' ayga de la seva envejable pau.

De la capital de la provincia, pujá á la vehina vila y de la vila á n' aquella colonia industrial, una desusada ramor. Una batsegada del tremolor social: d' aqueixas que de 'n tant en quant fan bullidera en los pobles, que pel lloch menys pensat reventan la flaca closca de l' ordre públich; y las rocas encesas que 'l volcá tronador gita, cauhén allá hont cauhén; y á voltas cauhén á la teulada d' un pobre, que ni sab d' ahont ve aquell torb que li arrabassa la estimada llar.

A n' al Ton Parayre li caygué á sobre la rufagada per una fanfarronada imprudent d' en Carlets, lo noy més gran, y 'l puntal més fort de la casa.

Aquell minyó, crescut al escalf de las calderas de la fábri-ca, era diferent de son pare; no solament porque no teixia com ell havia teixit, pus era manyá, y 'l mall era la seva eyna, y la fornal lo seu alement, sinó també porque devegadas treya 'l bech lo seu geniet, una mica busca rahons entre 'ls del seu tall, y amich de fer passar la seva, en que fos ab los qu' eran mes qu' ell. Be prou que aixó dava mal temps á n' al pobre Anton; y prou que 'l sermonejava, porque 's corretgís de ser tan repropí. Y ja 's pot contar que ho feya de tota bona fé, lo qui durant sa vida sempre havia dit de tot amen, ¡Ca! era picar ferro fret. Quan s' havia explicat ell, son pare, pues no tenia altrás poderosas rahons que retráurerli las bonas lleys y costums de la vellura, quedava sense saber que dir; y veyá ademés que 'l seu mal casi be no era més que ser massa franch, y massa prompte á dir lo que pensava... y massa amantent á fer alló que de moment creya just y ben fet. Ab aixó se solia acabar ab una advertencia que la mansuetut y 'l bon sentit práctic li dictava al vell teixidor.

—Mira, li deya; de la gent sempre 'n treurás més bon possehit donantlos la rahó que voléntela pendrer. Sempre hem vist que pels grans, han de prestá 'ls petits, encara que no 's pensin ser ells los que van errats.

En Carlets que estimava als seus pares, que per ells s' hauria deixat matar, ja feya cas de las sevas amonestacions: y prou haguera fet sempre bon dat, si no fossen tan fortas las

tentacions de dos enemichs seus: lo foch de la seva ànima, y la falta d' experiència. Eixos dos mals companys li feyan escoltar ab un dubte y una esperansa febreros lo cant enganyador de las sirenas socials: d' aquestos homes que matan la pau de la gent ignorant, predicant la redempció dels pobles, y prometent la benaventuransa de la terra per uns extraviats viarans que may hi portan. Perque caminan sense 'ls bons consellers de la llealtat y l' honra, cap á uns castells encantats, que sols son en las faulas.

Vet' aquí perque aquest minyó, qu' encara no 's havia parat ab cap dona, y semblava que no se li podia haver plantat tampoch encara lo primer ars del bosch de la vida, al tornar á casa seva algunes festas en sent cap al tart, semblava als seus pares que alguna taleya extranya l' amohinava; perque feya una vista esparverada y una cara trista, com aquell que no 's trovés be. Enrahonava poch y distret, y no tenia la gana dels altres dias. A las ansiosas preguntas dels seus pares, per poch que pogués procurava fugir d' estudi. Mes un dia, li va escapá de dilse:

—Jo voldria poder traurer de la fornal or en comptes de ferro; perque vosaltres no haguesseu d' estalviar aqueix pa moreno que trayem á taula... Y enfonsant las sevas mans forsudas y angulosas en sos embullats cabells negres, com si volgués privar á son cap d' obrirse, no va poder privar á duas llágrimas de caurer pels costats de la seva cara morena, descolorida y ferrenya, mes animada de varonil bellesa.

—¡Donchs, que dius fill meu! cridá la seva mare, no sabent pas lo qu' aquellas paraulas podian voler dir.

—¡Carlets! Carlets! feu en Ton; no afeginthi res més; pero mirántsel ab molt fonda pena en lo seu cor; y mirant al cel, com demanant protecció á Deu, contra las verinosas arreles que en lo cor del seu estimat fill hi creixian.

Y tots tres ploraren, y aquella nit ben poch ó gens dormiren aquells pares alarmats per l' amor de son fill,... y aquell fill sotraquejat per l' amor de sos pares. Mes ell equivocava l' concepte d' aqueix amor mateix buscantli la mesura de sas satisfaccions en la mesura de son valer y arriscament, á dins d' un programa que poch ell lo podria entendre, quan fos l' hora de saltar per sobre de runas y de flamas, per correr á posar los ulls y las mans en las arcas dels somniats tresors.

Vingué 'l terme d' aquellas angúnias, y 'l comensament d' unas altrás més novas y més llastimosas.

Deixemnos correr lo contar ab tots sos ets y uts un d' aqueixos esbalots dels pobles, en los que va barrejada la política ab lo problema, com més va menos fácil de resoldre, de l' equilibri entre las duas forsas que fan anar la maquinaria de la vida; lo capital y 'l sou del jornalero: y en los que hi perilla y s' hi descalabra tot lo que la lley ampara, tot lo que fa ferma del ordre públich y del benestar de cada familia.

Massa hi sovintejan en la trista crónica de nostra patria aqueixos temporals d' istiu, que se 'n portan las anyadas dels camps de la industria, per no esser materia coneguda de tot-hom. Donchs una d' aqueixas vegadas, l' inexpert minyó s' hi deixá entangar de mitx á mitx.

Basta saber qu' un día, en que la meytat dels trevalladors no habian anat á son trevall, en Carlets sense ni ell mateix saber ben be com, se trová ab una alta bandera als brassos, en mitx d' un esbull d' homes, molts qu' ell no coneixia, y molts de borrarxos; caminant ab aixordadora cridoria, pel carrer de la vila, d' hont la gent espantada tancava las portas; y d' hont ells sortiren com un torrent qu' ix de mare, cap al camí de la fábrika, portant atxas de vent, bastons y destrals, y robelladas escopetas.

No havian pas arribat de tros á las envistas de la vall, ni de Passavents, quan d' una margenada que dominava 'l camí, sortiren uns fermes crits d' ¡Alto!, y 's trovaren ab un pilot d' homes á sobre, que 'ls aplanavan los fusells. L' esbojarrat estol respongué ab destempladas injurias y riallas. Mes tot seguit una descárrega retrunyí per aquella conca... y mes de quatre caygueren, y tots los altres s' arrencaren á correr, çom un vol d' aucells espantats.

Allavors en Carlets s' adoná qu' aquells que l' havian duyt á n' al mal pas, estona há que no eran al costat seu. Ja havia perdut la bandera... y apretá á fugir com sos compays, sense saber cap ahont anava, ni donarse comte ni rahó d' aquella escena ni dels seus actes.

Quan se deturá per tenir consell ab si mateix, y veurer qué li caldria fer, plorá, y plorá molt; y motiu que tenia per ferho; trovantse fugitiu, sol y vern en lo fons d' un xaragay; y cayentli á sobre la fosca de la nit. Conegué que ja no podia

atansarse al taller de maquinaria, ahont havia treballat tota la vida; y pensá que sense ell per ajudarlos, pot ser los seus pares haurian d' anar de porta en porta á cercar un bocí de caritat... y s' sentí de si mateix avergonyit y culpable, y, com empengut per extranya frisansa, emprengué sense girarse enderrera, y seguint viaranyes amagats qu' ell sabia, lo llarch camí de la capital.

Forsa dias aquells tardaren á saber las noves de son desgraciad fill. No 'ls va escriure que fou d' ell en los primers de la seva fugida. No 'ls digué que decandit per la fam y per la pena, fou cullit per la caritat pública en los carrers de la populosa ciutat. No mes los feu á saber, qu' estava tant pene-dit de sas passadas aventuras, que tant se recordava de sos avisos y consells, y que no frissessen d' ell, pus ja travit un camí de guanyarse la vida; y que si Deu plau un dia ó altre tenia l' esperansa de torna 'ls veurer y abraçar.

V

Saltemse 'n nosaltres també ab en Carlets á la gran y rica y munificent Barcelona, y vejam com s' ho manegá per sostenirshi á flor d' ayga, y quedarshi á treballar y á viurer, sense haverhi estat may, ni tenirhi parents ni adherents.

Com hi havia arribat, ja ho hem mitx dit. La necessitat allisa las potencias Y quan per naturalesa 's tenen prou avis-padas, al menys en aqueixa nostra terra que d' un roch se 'n fa sortir una espiga, es per atzar que ningú 's mori de gana.

Mes, quan fou á la ciutat, havent divagat mitx dia per carrer y ramblas, sense llevar nort d' ahont ni á n' aquí ha-bia de demanar pa y feyna, va comensar á sentir al front un penós abatiment y en lo cor un dolor d' anyoransa. La bubó de las multítuts, l' estretor dels carrers, y la fressa d' aquell monstros concert de la vida de todas las industrias, li pesavan en lo pit com una llosa de plom. Y ben aviat vegé que tot giravoltava al entorn seu. Com si li fugís la terra de sos peus, allargá 'ls brassos buscant algun ferm ahont apuntalar-se, y trovant no més lo vuyt del ayre, va caure en basca, fret y des-colorit, al mitx del carrer.

Quan son cor torná sentir y sos ulls tornaren veurer, se trová acotxat en un llit, en una casa desconeguda, ahont los llits dels malalts, feyan duas llarguíssimas rengleras.

Vejé en una de las esponas, una monja ab los brassos plegats y lo cap baix que debia dir pare nostres, y lluny, al fons de la sala, sota un obscur dosser, un groch Sant Crist, qu' ab los ulls mitx oberts, semblava que 's mirava, y que 'ls companyia, á tants com allá prop d' ell patian y gemegavan.

Aquella vista 'l degué portar ab l' enteniment á la casa dels seus pares, y se la degué afigurar trista y desconsolada, ab la falta del noy gran que tant estimavan. Y 's tingué d' amagar lo rostre ab la gira blanca del llenzol.

—Germá, ¿Cóm vos troveu? sentí allavors que li preguntá la monja.

—Be, gracia á Deu: pero jo no sé porque so aquí...

—Doneu gracias á Deu y á las bonas personas que 's com-padeixen dels pobres malalts...

—Oh! Jo no estich pas malalt!

—No; va ser nó més un defalliment... ¿Voleu res?

—Voldria... menjá alguna cosa.

—Os ho aniré á buscar. Y silenciosa y callada, torná des-seguida, y oferí á n' en Carlets una bona sopa de caldo, que tal com la prenia 's veyá que se li posava al moll de l' os.

—¿Qué no 'm puch llevar? preguntá á la monja,

—Sí, germá: quan haurá vingut lo senyor metge.

Y 's perdé pel fons de la sala, per anar á portar consol á n' algún altre infelis.

Lo nostre malalt ja no tingué paciencia per jaurer més estona: y cercant la roba, que bona y plegada, la tenia á la cadira del seu costat, comensá de vestir-se com si tal cosa: s' ho posá tot, y acabada aqueixa feyna, com no 'n tenia cap més se passá la má pel clatell; com qui 's pregunta.—Be; ¿y are?

—¡Aixís ray, company!—digué una veu que li costá d' endevinarla: ¡Qui pogués plorá ab los vostres ulls! Ahí os varen portar més mort que viu, y avuy, ja os ne torneu á casa.

—A casa, no... feu ell com si rumiés hont aniria, mirant al mateix temps en lo fons del llit del seu costat, al home que li parlava. Era un vellet denarit, roig decara, que no mes ensonyava 'ls ulls y que no 's movia poch ni molt.

—¡Pobre noy! ¿Que no tens ningú en aqueix mon?

Ab l' ayre de bondat y de compassió que li parlava aquell prop-vehí, li guanyá la voluntat; y entaularen llarga conversa, descansants hi del tot en Carlets, que sentia content de trovar

ab qui parlar de son estrany estat y de la seva esguerrada aventura.

L'altre també 's complavia en sentirlo; se 'l menjava talment ab la vista; y deya de 'n tant en tant:—Pobre noy! pobre noy!—Y li esplicá ell qui era, y lo que tenia; y com la seva dona y sas fillas passavan bona pila de penas. Aixó, sobretot de desque un noy que tenian bon minyó y trevallador, se 'ls habia mort dels tifus un any habia... 'l qual uoy, era pastat ab ell.

—Igual: igual que tú! La mateixa alsada; los mateixos cabells; lo mateix parlar y tot:... Y estich segur, que tu també tens un bon sangru, los teus ulls no menten!—Y la veu no li eixia: y en Carlets lo sentia sanglotar.

Després, li digué:—¿Qué pots trigar á trobar feyna per aquí: dos dias: Donchs per dos dias, no basquejis de res. Encara que jo no 'm puch móurer d'aquesta casa, que Deu li pach, perque tenen estadá per temps; que jo ja m' ho sé, que no tinch pas cura; á casa de aquest pobre tulit la Nanna... te farà bon llit, que lo qu' ella no aparraca, ja pots dir que no ho fá ningú... De menjar y béurer, com á pobres, dos dias ni que fossen quatre, tampoch no 'n faltarà. Per massa que trevallen, ella y la noya, que s' endarnegan, y algun dia m' hi caurán malaltas. ¡Tant que jo 'ls ho dich qu' ab mi tenen l' exemple! y Deu no m' ho tingui en retret...

—Aixó no; gracias!

—Deixat de gracias. Quan s' ha de menester no 's pot mirar prim. Deixat fer caritat per un altre pobre. Mira: 'l mon roda: y may se sap demá á n' aquí s' haurá de menester. Un altre dia, potser tu 'm farás un servey. Y si soch al camp de la quietut... tant se val! ne farás á altres: perque t' ho dich: ets l'estampa del noy!

Lo bon cor, y las paraulas d'aquell pobre paralítich habian enternit al jove, y no 's va defensar gayre més. Aquella tarde una filla petita del vellet habia de venirli á portar alguna cosa, y 'n Carlets s' aniria ab ella á la seva casa, á fins que li sortís trevall. Allavoras pagaria lo que per ell haguessen fet.

Tal fet tal dit! A l' hora de la tarde en que 's deixa entrar á veurér los malats, una nena, ab un cabassich á la ma, comparegué al costat d'aquell llit.

Aquella nena, qu' era un estornell de deu anys, y sem-

blava un argent viu. alegre y aixerida, n' hi va dir de cosas al seu pare; y n' hi feu de carícias... Era cas de véurho!

—Mira aquest senyor, li digué 'l vellet. Donchs, aneuse 'n plegats cap á casa. Y digas á ta mare que m' ha fet companyia tot avuy, y que li dongui sopar y dormir. Ho sents, esquirol.

—Si si; pare: Tot lo que volgueu!—Y li torná masegá 'l front ab novas besadas y festas, cubrintlo ab l' hermós dossier de sos fins y espessos cabells, qu' al malalt l' animavan y 'l refrescavan com una seca mata la pluja de Maig.

—D' aquí á demá noy gran!

—Adeusiau! D' aquí demá... y l' un y l' altre sentian recansa d' haberse de deixar.

—Ah, tu Martreta:—afegí quan ja marxavan. Digas á ta mare que demá dematí m' acompanyi aquest minyó á véurer lo Senyor Quim del taller.

Y 'l vellet se quedá sol altre cop; inmóvil, en la mateixa posició. enfonsat en son llit; esperant tal vegada véurer qui vindria á ampararse altre cop d' aquella estada del seu costat, que tantas vegadas ja havia vist cambiar d' habitants.

En Carlets enmenat per la Martreta, y la mosseta orgullosa de acompanyarlo, passaren innumerables carres y travesias; á fins que arribaren á n' al seu carrer, á n' al seu quart pis, y á la seva quarta porta; que com si sabés la seva vinguda, ni menys era tancada.

Aquell pis, mes que pis, era un corredor petit, ab un niu per banda per amagars 'hi á la nit la pobre gent. Axis que foren la noyeta que ja 's pot suposar que no havia pas callat may explicant al jove foraster la constitució de casa seva entera y verdadera, s' escapá corrent, cap ab la seva mare, per innovarla més depressa del convidat que li duya. La Nanna sortí desseguida. Una dona ben menada, roja y fresca de cara, mes vestida com se vulla, y duient á las mans un ganivet y una petata mix pelada. No li durá gayre la sorpresa, en sabent que 'l Pau li enviava. Y ademés n' hi havia prou de véure 'l, per entendre qu' aquell minyó era encara més pobret qu' ells.

—Ja pot entrar: entri! O millor; entra, noy, entra: que basta qu' en Pau ho hagi dit, nos partirem com á bons germans alló que hi hagi... perque ja ho pots véurer... ab aquesta maulura... Pero encara, un hom ray! Ell, lo pobre! Que Deu sab

si se 'n aixecará. ¡Ay senyor! Y encara quina sort tenim de la noya gran, que per ara gracia á Deu pot guanyar bona setmanada: que jo ja soch bona per ben poca cosa. D'avans, trevallava tota la tarde; al dematí arreglava á n' ell, y cuynava; y endressava; pero ara, cosa de un any, de des que 'l noy nos falta, sembla que m' han enbruijat; qu' enterament, lo cap se me 'n va desseguida.

—Y be: ja ho faig jo, tot lo que 'm diheu, bestragué la Martreta, repenjanse al bras de la seva mare.

—Si... ferme cridar, y anar ben desmanegada. Mira quin cap me portas... cualsevol diria que quinze dias ha que no t' han pentinat.

—Y be... tot s' es hú.—Y ab un graciós moviment de cap feu saltar aquellas embulladas trenas que li adornavan mitja persona, dantli sense ser guapa que diguessem, una figura ben simpática.

—Entrem á séurer mentrestant. Deixam tirar aqueixas patatas á l' olla, qu' aviat se farà fosch... y la Gracieta no tardará gayre á venir.

Encara que en Carlets hi era foraster, no obstant coneixent ab quina gent habia anat á ráurer, s' hi trobava be; y 's deixaxa dur com ells de sa natural franquesa.

La noya no trardá á comparéixer. Se senti una veu alegre que cantava pujant l' escala; la Martreta cridá.—La noya ja es aquí!—Y saltant á la porta, li digué alguna cosa á l' orella, que ja 'ns la podem pensar, y entrá la *noya*, humilment vestida, lo mocador del cap deixat anar al coll, lo cabell cubrintli ab lleugers rissos lo front, lo cobrispatllas penjat al bras y animant unas rosetas de vergonya l' ayrosa figura de sos divuyt anys.

—Bona nit y bon' hora tothom—Y prenent acta sens pensarho de la persona del foraster totná baixar los ulls, y retirá d' allá l' devant.

Fins allevoras no habia trobat en Carlets per que sentirse estrany en aquella familia, y ja enrahonava ab la Martreta, com ho haguera fet ab sos germans. Més aquella joveneta qu' ara s' hi afegia li feu semblar lo lloch estret, y sentirse confus y embarrassat... y per primera vegada 's va donar vergonya del seu vestit y de la seva situació. Sortosament aquelles bonas donas li donaren prou temps de revenirse; puig avans de tornar allá hont era ell, ja li habian fet lo llit ab la

mellor robeta de la casa y habian posat lo sopar á taula, en l' altre extrem del corredor.

La Martreta ho apadassá un bon xich, no callant ni per menjar, y ademés la Gracieta feya com la Filomena á Passavents; no seya á taula, y anava companatjant las viandas á tothom.

Una de las primeras cosas que va dir la noya, fou, dirigitse á la seva mare:

—Mireu; no sé perque, aixís qu' he entrat, lo cor m' ha fet un salt. Quan l' he vist se m' ha representat desseguida 'l noy... lo pobre Quildo. ¿Eh, que hi te un tirat?

—També m' ho ha dit en Pau:—feu en Carlets.

—Veyas... y tens rahó! feu la Nanna. Jo cop de pensar que 's retirava á n' algú, y no hi sabia cóurer.

Y d' aquí se 'n vingué contar la malaltía del desgraciat Quildo; y com fou aixó causa d' haber de plegar lo seu ram aquella gent; que habian fet d' hortalans á Sant Andreu. Posats á Barcelona s' anavan vivint, del modo que ja sabem; que si en Pau no hagués caygut malalt d' aquella manera, encara Deu n' hi dó!

Y parlaren de las feynas, y d' ahont trevallava la Gracieta; y aquí 'l minyó ja s' entussiasmava, esplicant los desitjos que tenia de tornar á sentir l' ardor de las fornals.

Per la recomanació que havia fet en Pau de que l' acompanyessen á n' aquell senyor Quim, qu' era 'l majordom d' un taller de fundició de ferro, li sembla que l' endemá ja s' hi podia agafar. Y 'l dia de demá, ja 'l veyá més clar y més alegre.

Ab consemblants rahons, tots anavan posant en bon lloch los senzills menjars qu' havia cuyt la Nanna, y quan en Carlets fou pregat d' anar á dormir, aclucá sos ulls á una son tan dolsa, com si li haguessen fet aquell llit la seva mare y la Filomena.

Quan la Gracieta 's quedá sola ab la Nanna, aprofitant aquella estona de vespre per fer anar l' agulla, perque de dias may li vagava, li deya tota contenta:

—¿Qué va, qu' es ben guapo, mare?

MARTÍ GENÍS Y AGUILAR.

(Seguirá.)

A MISSA

Has entrat y t' he vist: en los meus llabis
la fervent oració ha quedat sospesa;
á la Verge y á Deu per mos agravis
he deixat de pregar mut de sorpresa
y he pensat sols ab tu y ab ta bellesa.

T' he vist al devant meu agenollada
al comensar la missa; un llibre obrías
cercanthi delitosa, atrafegada,
una flör, una estampa, los *bons dias*
quan viviam tots dos, sols de follias.

Y he tornat á aquell temps fentme memoria
seguint de vostre idili las escenas
que tant hem somiát; felís historia
que enllassa com anella dos cadenas,
nostres cors sadollats de goigs y penas.

Y abstret mon esperit, mentres volava
pe 'ls espays de ma pensa somiadora,
lo sacerdot lo cálzer aixecava...
M' he deixondit; he vist com tu traydora
'm miravas... y he dit la *pecadora*.

JOAN FREIXA Y COS.

PASSAVENTS

(Continuació.)

VI

PASSEMSE'N á n' als cinch ó sis anys passats de la fugida de 'n Carlets á Barcelona; poch temps ans de la nostra coneixensa ab la gent de Passavents.

En Pau, lo paralítich del hospital, s' hagué endevinat la sort; y la pobre Nanna després de passejar un any la soletat y anyorament del seu cor, va aná llevant cayent, llevant cayent, y també un dia á posta de sol, rebé 'l derrer petó de sas duas fillas y del fidel amich d' aquella casa, en Carlets.

Lo tal minyó, ab sa cara morena y posat d' embransida, ab sa barba curta y negra, y ab sos ulls que li bescantavan lo genit, era 'l primer fadrí del taller del senyor Quim, ahont se fonian pessas de máquinas per las millors fàbricas de Catalunya.

Vivia en una económica despesa, en lo mateix barri que las fillas de 'n Pau y de la Nanna. Tot lo dia feyner se 'l necessitava per trevallar, y per' menjar y dormir. Ningú 'l podia veurer, no mes en mitj de la feyna.

Los diumenjes los empleyava en duas mateixas ocupacions molt temps havia. Los dematins arreglava las cosas d' una as-

sociació d' obrers, qu' ell la menava, per ajudar en cassos de malalties y de crisis industrials.

La seva experiencia d' aqueixas materias, la seva constancia, y 'l seu caràcter fort y recte, lo feyan l' home indispensable entre 'ls del seu tall, y 's trobava á pesar seu ficat sempre en una pila de cosas d' altrás societats, que 'l demanavan perque 'ls hi dés un cop de má. Conegut de tothom en lo seu rengle, lo seu nom era una garantía d' acert y d' ordre. D' altre banda 'ls amos fundidors se l' estimavan, que se l' haurian pres de las mans los uns als altres.

D' havent dinat enllá, no calia pas que 'l demanessen per res. Cap á casa de la Gracieta faltava gent.

Las duas noyas vivian encara totas solas en aquell mateix piset, protegidas pels mateixos vehins, y anant totas duas á la mateixa fàbrica, per anarse guanyant, com sempre, la vida ab lo cap dels dits.

Donchs cada festa envers las duas de la tarde, ell hi arribava boy mudat, ab la franquesa del que se 'n va á casa seva, y ab l' alegría del que sab qu' es esperat y ben rebut.

Solian pujar á fer companyía á las duas germanas, unas donas del pis de baix, ab qui s' havian fet sempre de des qu' eran á Barcelona; y ¡que Deu nos enguard de las noyas de la Nanna! Se las miravan com á mitj fillas, y no 's feya res, y no hi havia festa ni festeta, que no fossen totas en gavell. També vivian solas; l' una era viuda d' un carter, y l' altre era minyona, encara que ja passava de las tres creus. Si 'n Carlets los havia caygut al ull, ni dirho:... que la Gracieta s' havia de tenir per tota ditxosa de tenir relacions ab un minyó com ell, qu' estavan més que certas qu' en tot Espanya no n' hi havia cap mes.

Per un regular matavan la tarde jugant tots plegats á la quína ó á l' aduana ó fent *bescambrillas* per comprar un bitllet ó un tortell de mitja pesseta. Devegadas se n' anavan á passeig tota la colla. Y fessen l' una ó l' altre d' aquestas cosas, quan se n' adonavan ja era vespre, y 's despedian trempats y alegres fins á la festa vinent.

Aqueixas relacions, que deixém apuntadas y endevinadas del llegidor, nasqueren com fruyt natural de las circunstancias que á tots dos envoltavan. La hospitalitat y la caritat d' aquella familia en los moments més penosos de 'n Carlets,

habian d' enllassarlo, y verament ho feren, per un sempre més, ab aquella pobre gent, tant bona y tant honrada. Lo cor del minyó, verge de lluytas amorosas, s' habia d' impresionar, com ho feu, ab lo tracte d' una noya de *per avall*, com may ell n' havia vist cap en la seva patria. La finó de la ciutat, l' ayre del vestir y la manera de parlar, en los pobles no hi es, y gent per gent, senyorejan molt més; semblan més franch, de cor més obert, y simpatisan més aviat als qui 'ls tractan.

De més á més, la Gracieta no sols se portava 'l dot á la cara, á la persona; sino que 'l duya encara més en la expresió del seu genit y en lo valor de las suas obras, que 's deyan molt ab lo genit y las obras de 'n Carlets. No parlém del treballar que feya en vida dels seus pares, guanyantlos lo pá y sostenint la casa: sempre ab l' habilitat d' aparensar may que 'ls faltés res. Al contrari, prenia á mal qualsevol indirecta que en Carlets algun cop li tirava, tapantli la boca y fins l' acció de ferli cap regalo que s' ho valgués. Portava tant enllá aqueix punt d' honra, que en las difícils circunstancias que li esdevingueren are, va aná á riscos de malmetershi per sempre.

La Martreta, que com hem dit, li comensava de ser companya en lo treball, per guanyar alguna cosa, ja siga que no li probés l' ayre de las cuadras, ó que habia de ser, lo fet es que va caurer malalta. Va passar un any, qu' are m' ajech, are m' aixeco; sempre fent lo pioch; y habent gastat ja ab remeys tot lo que la Gracieta guanyava, s' esdevingué que no 's pogué moure del llit. Vingan més visitas de metje, y vingan més medecinas, y sempre anava de mal á pitjor. Que si te una enfermetat, que si te aquesta altre, al últim va declará 'l doctor que 's tractava d' una malaltia tífosa. Aconsellá lo que millor va creure, y resultá que 'l jornal de la noya no arribava de tros per comprar los remeys que s' havian de menester.

A n' á tot aixó, las vehinas prou habian reiterat sos desinteressats oferiments. Mes no 's pogué lograr no més, que acceptés de part d' ellas una dona per governar, de dias, á la seva estimada malalta; es dir, mentres ella en lo seu teler treballava febrosa y encoratjada, pera tráurer lo caldo, las medicinas y 'ls aliments.

Cada dos ó tres dias hi pujava en Carlets, que com se por

suposar ja tenia medis per sustráurer de aquella desesperada lluya, á la que tant, y com més va més, estimava. Pero ell ab una mirada entenia que res li seria acceptat encara.

Y passant dias, una vegada qu' ell hi pujava, s' ensopegaren de véurel aquellas bonas amigas del pís de sota, y li signaren qu' entrés.

—La noya, no pot continuar aixís!—li digueren—Aquesta xicota 's matará. Trevallar com una negre y no dormir sino un dia la setmana, es abusar massa de las forsas. Repárimela..., que quins colors va posant. Y no menja! Al menys sabés plorar alguna vegada, que la naturalesa 's desfogaría. Pero ella, no: no més fa 'l valent y fora! Que mereixeria, qu' una no li digués res més... A mí 'm trenca 'l cor. Miri, aquest dematí, las sevas companyas de la cuadra, nos han dit cosas que fan esborronar. Ara afiguris: guanyava cinch duros. Y veyent que no li bastavan, va demanar un taler de 400 púas. Encara no 'n va tenir prou, y per l' amor de arribar á set ó vuyt duros, n' ha demanat un de cinch centas... ¡Arrepari Carlets! y teixeix xarxas... que potser may cap dona n' habia fet anar cap d' aquets talers! Ara diguim: ¿Y com ho aguantará aquesta criatura? Ah, si vosté no li posa un punt *rodó, nosaltres farém un altre pensament. No, no miri; avuy ho hem dit: si 'ns fa conciencia.

En Carlets ho escoltá groch, y pálit, y sério. No contestá casi res; aquellas donas li notaren un tremolor als llabís, y sens ni tant sols despedirse, se girá y saltá al carrer.

Y creuhá com un orat la distancia qu' anava desde allá, á la fábrica ahónt la forta donzella tant despietadament espletava la seva resistencia y la seva salut. Un cop allí, se n' entrá com si fos á casa seva pel ample pati que dava á las cuadras. Sense dir Deu vos guard als que hi trová que feynejavan, y que s' admiraren al véurel, puig tots lo coneixian, pujá una escala y empengué una porta, incliná 'l cap y buscá ab la vista, per entre mitx d' un bosch de gent y de telers en febrós moviment y soroll aixordador.

Lo majordom d' aquella cuadra, qu' era amich seu, endevinant aixís que 'l vegé, qué era lo que buscava ab aquell anhel, lo corregué á rébrer.

—¡Mítala! feu, extenent son bras á un d' aquells rengles de máquinas en bullenta activitat.

Y vegé en Carlets en lo primer teler de la segona ó tersa fila, á l'indret d'una de las amplas finestras qu'abocavan á la gran sala la clara llum de la tarde, la figura ardida de la seva estimada, que lluytava ab tot son esfors contra las potents embrensidas d'aquell automátich mónstre. La vegé sense res al cap y voleyant sa cabellera; enlayrada sa testa y sa mirada, que en aquell bany de llum semblava l'animació del marbre; fent rodar ab la forsa de son peu lo feixuch *xivallet*, y ab la forsa de sos nusos brassos tombant la volanta *pessa*, erissada de púas que jugan ab lo lleu teixit que van regalant; apoyantla en son pit, y altre cop llensantla... y 's cregué sentir lo panteig de aquell pit heróych, y lo gemech d'aquell cansament. Y restava clavat en son lloch, com espantat de véurerla, y cuydant ab sas mans espunyar la ma del sorprés majordom.

¡Ah! mes encara havia de véurer lo trasportat minyó! En aquells instants mateixos, vegé ab desmay de son cor que 'ls brassos de la jove deixavan aquell ferro insensible, que 's feya un pas endarrera... y 's posava al pit las mans, ab mostras certas de viu dolor...! Y doblá aquella testa altiva... y no caygué als peus de son butxí, la roncadora máquina, perque uns brassos amants foren amatents á tombarla...!

Lo pobre majordom ajudava á n' en Carlets... y quan ella torná 'l respir, y ab estranya alegria volgué pronunciar lo seu nom de sos apagats llabis ne brotá una glopada de sanch!

Ajudats de tans homes y donas com foren menester, que hi corregueren per la compassió envers la desgraciada Gracieta, la tragueren de la cuadra, y mentres l'assistian ab los remeys casers que tenian més á la ma, s'anava corrents á buscá 'l metje, per ordre de 'n Carlets, á qui tothom coneixia, y tothom lo creya.

Al cap de mitj'hora, ja un bon xich refeta d'aquell insult, però encara més blanca que las parets, la portavan ab un cotxe á casa seva.

Mes desde aquell punt y hora endevant, lo jove maquinista maná y disposá en aquella casa sens cap escrúpol, y feu gastar tot lo qu'era necessari per lo restabliment de las dúas germanas.

No per aixó tingué de deixar ell la feyna, que bons procuradors ne tenia de las piadosas vehinas qu' ab ell conspiravan per la lleal estimació que portavam á las fillas de la Nanna.

Deu volgué qu'aqueix accident no fos sino un crit d' alerta, un avís per d' aquí endavant. Lo repós, lo silenci, y 'ls aliments, aviat tornaren la salut á la Gracieta, que fou tornar-la al capsal del llit de sa germaneta malalta. Al cap de duas ó tres setmanas, aquesta també comensá d' anar per be; y allavors la més pura alegria torná á regnar en aquell niuhet de tórtoras.

Y allavors un dia va dir en Carlets á la seva promesa.

—Demá, me 'n vaig á veure 'l pare y 'ls germans. Portaré d' allá dalt tots los papers qu' hem de menester; y si Deu ho vol, avans d' un mes, tu serás meva, y jo seré teu.—

Ja sabem com arrivá 'l garbós fadrí á Passavents, y quinas novetats entervoliren lo goig de festa de la seva vinguda.

VII

Quan á ca 'n Ton Parayre va faltá 'l noy gran, semblá que l' alegria habia mort per sempre mes. Tardá dias á poderse trevallar en la fábrika; ni sabian si per ells hi tornaria á haber feyna. Encara que fins alashoras habian tingut bon predicament ab lo majordom senyor Duran; qu' era un excelent subjecte, justicier y compassiu y amant de no gayres fressas, aquells dias, justament espantats, ab la trista feta del poch seny del noy, bona por los feya que serian llensats al carrer, y donada la seva feyna á n' algú que 'n fos més digne.

Afortunadament, gracias al coneixement que tothom tenia de quina gent eran, de las consideracions que 'ls habia tingut avans lo senyor Duran, y gracias, pot ser, á las tendras y fervents oracions de la bona dona de 'n Ton y de la ignocent Filomena, un dia, quan ja la pacienta mare no tenia cap més cuarto dels que en altres mellors dias havian estalviat, un dels vicaris de la vila que altres vegadas habia pujat á consolarlos, eixint de la missa que cada festa deya, en la capella de la fábrika, vingué també á véurer á la concirosa familia, y 'ls feu saber que 'l Sr. Duran los guardava la feyna... que com

no hi havia prou filadors, pot ser en Miquel podria passar a la cuadra dels homes, y guanyaria un xich més...—Nostre Senyor, afegí, no desempara a n' aquells que tenen ab ell fe y esperança. No tanca un camí que no n' obri un altre.

Aquella pobre gent besaren ab llágrimas d' agraphiment las mans d' eix sant y desinteressat amich que 'ls redimia. Aixís que fou fora, en Ton, llagrimejant encara:

—¡María: li digué a sa muller: veshi desseguida a casa del senyor Duran, y dígalí qu' aixís baldat y tot, la vida de 'n Ton Parayre, está a 'n al seu servey!

La María posá la caputxeta a la Filomena. Ella s' endressá en lo que li fou possible, y anaren totas duas a regraciar a son amo, com ho sol fer la senzilla y honrada gent d' aquesta terra.

Allavors passaren una temporada més, no diguem en l' abundancia, que no l' havia coneguda may aqueixa familia, mes sí en un modest passament, fill de l' afició a n' al trevall, y de la costum de l' estalvi, que fa que cada pesseta val a la gent pel cap més baix, trenta quatre cuartos.

No tenian altre roséch en lo seu cor, que la privació de veurer al noy gran. En quant a saberne noticias, prou que 'l xicot los escribia sovint.

En los primers anys, a fins que pogué tenir un bon guany en la seva colocació, de que ja hem fet esment; es clar que de ben poca cosa ó de res, pogué aliviar a n' al seu pare; que ben guardat, com ja sabem, de guanyarse la vida, més sovint las pedregadas li queyan a n' al seu hort.

Vingué l' any que 'n Miquel tirá la quinta, y ja hem dit també avans de quin gavell de penas y de quina desgracia ne fou causa.

Quan la pobre María finava, si del mal no s' hagués mort, ben cert qu' ho hauria fet, pel neguit de veurer com deixava a la colla petita dels seus fills.

¿La Carmeta, eix angelet qu' acabava de neixer, y en Pere, 'l baylet xich que tenia sis ó set anys, ab quin aspre creixerian allá hont no hi havia més guany que 'l de 'n Ramon, que tot just tenia setze anys? De las set ó vuyt pessetas que 'l pobre noy cobrava al dissapte al vespre, encara no n' havia pel pa que Deu n' hi do. Y plá que ben poca cosa més tenia de que fer mánegas la noya gran, la Filomena, qu' era l' admi-

nistradora d' aquells pobres. Ella no hi podia afegir sino una pesseta ó una pesseta y mitja, porque l' aconduhiment del seu pare y de la menuda, se n' hi duya tot lo temps. Y encara li tenian lo mirament de dexarli fer quan podia las cistellas de canons; la sola feyna que podia abastar, porque 's pot pendre y deixar, y ferla á casa.

Be es veritat que devegadas, cada mes ó cada dos mesos, en Carlets los enviava un ó dos duros, cumplint al pobre Anton més la bona voluntat que 'ls cuartos: y també qu' aquest cobrava mitja pesseta cada dia, com invàlit de la «germandat de la Mare de Deu», que trets los caps de mes, y drets d' andador, venia á fer uns quinze cuartos poch més ó menys y prou.

Es dir, que no haurian pas pogut tirar, si la bona gent vehins seus d' aquella mateixa casa de Passavents no se n' haguessen condolgut un xich. Aixó 's debia una bona part á la bona memoria de la María, que habia estat en altre temps la mare pedás dels pobres y malalts d' aquella trevalladora república. Ajudavan á la Filomena ab los remendons y ab la vianda que 'ls sobrava. Ella qu' havia prou après d' esser enginyosa, ho companetjava tot y endilgayava als seus germans com una mare petita, empleyanthi tot lo dia, y un bon tros de la nit, per apadassals y sargils, y rentá 'ls la roba, y fe 'ls anar sino bonichs, nets y abrigats.

Ja 's pot suposar que tot y ab aixó, aqueixa canalleta anavan primets de ventre, no menjant sempre per la gana, sino per lo que 's podian compartir. Penosa situació, com ha estat sempre, la dels náufrechs en lo mar, la dels soldats en plassas sitiadas, y la de tots los pobres de la terra.

Mes, com en aquella casa hi regia una paciència cristiana, may habia pogut notar ningú cap estrem de desesperació, y sols se feya estrany á l' altre gent una serietat que no era abatiment en la Filomena y en Ramon, que s' aportavan com una gent gran. En Ton ab una igualtat de genit admirable, sostenia aquell bon esperit, y era l' objectiu de las tendras atencions d' aquells bons fills, que semblava no anavan no més per ferli olvidar que li faltés ningú en lo mon. En Pere jugava y creixia, y com no en va veyá l' exemple dels grans, no s' apartava d' entre peus del seu pare, y ja era bo per

acompanyal una mica á passeig, á 'ls dias de festa fins á missa en la capella de la fàbrica.

Aqueix sentiment de la seva pobresa y del seu deber, feya abstenirlos de tot dispendi superflu, de tota diversió ab los noys y noyas de la seva etat, y 'ls comenava una certa distinció entre 'ls altres vehins y trevalladors, que tenia alguna cosa de respecte. Los companys de 'n Ramon en la feyna, ab la lleugeresa propia de la etat, com no jugava ab ells, ni gastava cap xavo ab jochs ni lleminaduras, y marxava á casa desseguít d' haber plegat, y además anava diferent d' ells en la vestidura, puig que l' esfors y voluntat de sa germana no arriava á dissimular que sos dits eran inesperts y tendres, devegadas los feya llástima, y devegadas li treyan *motius*. Y vinqué que á totes las cuadras ja no 'n parlavan dihentli Ramon: sino 'l *noy pobre*.

A la Filomena li passava si fa no fa 'l mateix. Més com es distint lo sentiment qu' una noya inspira, y 'l seu dolor desperta á son pas un respectuós silenci, may se sentí ferida pel fibló de cap burla. No hi havia ningú que no l' alabés. Y si de cás alguna envejosa la mirava de reull, s' ho tenia calent per no ferse ella mateixa mal voler. Com anava vestida de dol, ressaltava l' accent melancólich de sa fesomia, y la seva cara reflexiva, 'l seu posat de persona gran y l' avens de sa creixensa que feya d' ella una dona avans de temps, la distingian de la bulió enrevoltada de las del seu tall; y entre la mofa maliciosa y la verdadera admiració que despertava, també la batejaren, per anomenarla arreu la *noya trista*.

En aqueix temps y en aqueixa disposició, varen succehir duas cosas, que vingueren á fer més apretada la cadena que 'ls lligava ab la dissort. O fou pot ser una proba més, á que volgué subjectarlos la Providencia, per ferlos pujar un altre grahó en la gloria de son innocent martiri.

La dida de la Carmeta, aquella graciosa criatura que ja coneixem se l' anava tenint, mitj per caritat y mitj per voluntat que li duya, era d' una masoveria de porch y burra, qu' anavan couhent y menjant mentres no 'ls vingúes cap terrabastada. Y vingué á n' als quinze ó setze mesos de tenirla. Y no porque no se l' estimés aquella pobre dona, sino porque pérduas de bestiar y malalties la feren anar per portas, la torná una matinada als brassos de l' atribulat Anton y de la Fi-

lomena. Aquella nina no podia desmentir la sanch. A las carinyosas festes de sa germana ben aviat hi contestà ab rialletas y abreviaturas de paraulas, que li contestaren ab un tret lo cor de la que li anava á ser amorosa mare, y la idolatria de tota la familia. Més aqueixa filleta estimada, li venia á robar á la noya una pila d' horas de feyna...

¡Tot s' hagués acabat aquí! Al cap de pochos dias, en tornant en Ramon un vespre del trevall, estava vermell com una magrana y tremolava de cap á peus. La noya se n' adoná desseguida, y hi corregué á veurer que tenia. Lo minyó á mitja veu per no trastornar al seu pare, més sanglotant y trayentse ab prou feynas las paraulas de la boca, li digué amagant son plor en l' espatlla de sa germana:

—M' han prés la feyna! ¿Cóm ho farém...?

A la Filomena se li clavá un clau al cor: més per aconsolar aquella angunia en que 'l noy se cargolava.

Be, vaja, li digué: no t' hi amohinis tant. Y acompanyantlo pel bras, li deya:—Vina á sopar, vina. Ja 'n parlarém. ¡Com Mare de Deu será que no trovem un remey!

Com no li volia passar res pel coll, ni sabia enrahonar ab la veu natural, son pare ho hagué d' entendre, y va tenir d' explicar lo que li havia passat.

—Si... aviat será contat. Jo pujava de buscar la llauna del oli, que me l' habian fet anar á cercar per untar uns corriols. Y quan entrava á la cuadra de las vigas, una colla de mossas, qu' habian pujat metxas ó babinas, las de ca 'l Esquerrá, las Fanaleras, la Guillona y d' altres, rihent com unas xímplies al cap de l' escala, m' han ventat empenya y he dat un cop á la barana, y la barana ha seguit, y jo y la llauna hem anat qui sab ahont. Tothom s' ha posat á riurer, y ellas han fugit escala avall. Mentres jo m' aixecava, que m' he fet un bon esqueix á las calsas, pujava 'l cap de quadra, demanant tot enfadat qui era 'l que hi movia aqueix escándol. Y he sentit qu' una li deya tot burlantse'n:

—Aquell gata moixa del *noy pobre*... com aquell que no hi toca...

Y ell quan ha estat á dalt, com que may m' ha pogut veurer, m' ha posat la mà al clatell, y ha dit tirantme cap á l' escala:

—Ja tens los despatxos!... Veyam si jo faré net d'aquets panarras... Mes de la meytat hi sou de sobras.

Y aixís m' he trovat á defora 'l pati, y no he gosat venir avans, 'perque la bona veritat, jo no sabia com dírvosho á vos, Pare!

Oh! y n' han despatxat cinch ó sis mes. A n' en Lando, á l' Esquirol y á n' en Ballana també. Y diu que potser no farán anar la fàbrica no mes tres dias cada setmana. Pero mentrestant jo...

—Mentrestant, tu, val mes qu' ara t' en vagis al llit, y parcura á dormir, pensant que demá será un altre dia: li respongué en Ton vegent l' excitació del noy.

La nova 'ls ferí á tots. Mes per no darse pena 'ls uns als altres, ben poch mes ne parlaren. Massa coneixian que de moment no hi havia cura. Sens dupte que 'l trevall escassejava, y ells eran las primeras víctimas. Fins la noya hagué d'arraconar també lo seu torn! Com, qu' hasta 's deya á Passavents, que 'l majordom que dias ha que era per avall, tal vegada no tornaria mes; y que 's plegaria aquella y d' altres fàbricas

Lo rebost de ca 'n Ton Parayre no feya fermansa per gayres dias; y al cap de poch vingué á entristir á aquella gent resignada l' espectre de la fam. ¡De quinze tristos cuartos n' havian de viurer cinch! En Ramon avingut ab la Filomena havia fet una carta á n' en Carlets... mes ja hi havia vuyt dias y no havia contestat... y la boca no admet rahons.

La noya probá de mirar si 's podia llogar á la vila per cualsevol cosa. Mes las noyas de fàbrica no serveixen per criadas. Aixís li digueren per tot.

Aquell mateix vespre, en Ton feu aixís en els seus fills.

—Noys, no vos sápig a greu lo que os vaig á dir. La pobresa no deshonra á ningú. Jo que no serveixo pas de res aquí casa, he resolt probar lo darrer extrem. En Pere m' acompanyará, y m' dará la má, y portará un cabasset... Potser jo podré portar pa que Deu n' hi dó, per fer sopas al vespre, y atíparnos tots! Encara hi haurá casas que 's recordarán de 'n Ton Parayre .. N' estich segur!

Jo també vull venir, y demanaré per tot, si 'm voldrian per pastor...

—Si noy:—feu en Ton. Y ningú deya res mes. Y queyan

llàgrimas á terra... y se 'n aná á la seva cambra, per llevarse l'endemá més dematí, y agafar ab la má bona un bastonet que 'l servés, y anar per las masías á demanar almoyna. Y fiat ab un tot en la Providencia, qu' encara l'havia deixat pas may de la seva má, dormí tranquilament, com la seva nena petita, y com los seus futurs companys de viatge, que roncavan fortament al seu costat.

MARTÍ GENÍS Y AGUILAR.

(*Seguirá.*)

LA BORDETA

La plassa es plena; ¡quina gentada!
tot es gatzara, tot es brugit;
qu' ab goig celebran avuy la diada (1)
del *Maig* florit.

Ab mantellina semblan las noyas,
voltat lo rostre d' aytal blancor,
bellugadissas margaridoyas
de botó d' or.

Las barretinas boy viroladas
del jovent brillan del sol als raïgs;
son per la festa flors escampadas:
tot diu *¡es Maig!*

Que no comensen tothom anyora;
tot per la festa, tot está á punt:
fins las campanas esperan l' hora
ja boca amunt.

(1) Aquesta festa se fá en diferents llochs de Catalunya; nosaltres l' havém vista á la vila de Ripoll.

Jovent y noyas van á colladas,
cada donsellá té 'l seu fadrí,
sols una 'n resta, prop las arcadas,
soleta allí.

Se sent la copla voltar la vila
lo llevant taula ja no pot sé'
en banchs y sétis tothom s' enfila
guaytant qué vé.

Son los pabordes ¡y com rumbejan!
las pabordesas ja van cercant;
quantas, mirantlas, lo serho envejan!
¡quin bó que fan!

Son ja á la plassa, sens la bandera;
per lluhí' 'l trajos donan un tom;
tothom, quan passen, va fentse enrera
tothom tothom.

Van á parellas donantse 'ls brassos,
seguint lo rotllo d' amunt d' avall;
¡quina cridoría!—Feu lloch... dos passos...
Comensa 'l ball.

La balladora que 'l jove diga
la dú 'l paborde donantli 'l brás;
qui no ho demana, siga qui siga,
no balla pas.

Així una á una ja pobre ó rica,
van del paborde cap al fadrí:
com si arrenquessen de mica en mica
flors d' un jardí.

Totas ja ballan, ni un moment para
de cent parellas lo valsejá';
¡totas no ballan, totas no encara
qu' una n' hi ha!

Sota l' arcada s' está soleta,
sa cara mostra son desconsol;
vaig á un paborde:—¿Qui es?—La Bordeta;
ningú la vol.

L' han aborrida ¡pobre donsell!
perqué es bordeta?... aneu allí,
aneu, paborde, jo vull á n' ella:
ballará ab mi.

Al acostarshi, com que no 's creya
surtí á balladas, en son esglay,
—Fugin, va dirli y trista somreya,
no 'm volen may.

A mi venintse 'n mitj tremolosa;
mentres ballavam, arreu, arreu
son cor sentía que bategava,
sobre 'l cor meu.

Trista y cap-baixa may parlava ella,
ni jo li deya tant sols un mot;
més los cors nostres, á cau d' orella,
s' ho deyan tot.

Son rostre d' angel trista posava,
per amagarlo, caygut al pit;
aixís vaig dirli mentres mirava
son rostre humit:

—Tu *treurás joyas* demá á balladas;
brillants y pedras guarnits ab or,
á tas orellas, per arrecadas;
pel pit Bordeta pren lo meu cor.

VÍCTOR BROSSA Y SANGERMÁN.

Dolsas flors, bellas amigas
de ma pobre joventut,
esllanguidas confidentas
d' aquell temps desvanescut.

Tancadetas en ma taula,
sechs tresors del sentiment,
á la nit puch retrovarvos
y plorar d' anyorament.

Sols m' havéu quedat vosaltres
com rebutx dels jorns d' amor,
y al portarvos prop dels llabis
sento encara algun conhort.

Al defora rich y canto,
y disfresso bé aquest dol:
quan axí un s' avesa á viure,
ja no 's pot trovar consol.

ALFONS M. PARÈS.

PASSAVENTS

(Continuació.)

VIII

QUAN l'endemà de bona matinada, en Ton anava á sortir per comensar la piadosa taleya lo dia avans anunciada, la Filomena se li posá al devant arreglada á tay de marxa: no portant á sobre parrachs y roba esquinsada, sino decentament aconduhida, y abrigada de per tot, y no plorant ni aturdida, sino ab rostre tranquil, y veu sencera com respirant un ayre de nova dignitat, qu' á un observador lleuger li hauria causat maravella, al pensar que ab prou feynas tenia quinze anys aquella dona acabada, que anava á dir lo que digué á son pare, prenentli ab sas mans la d' ell y apretanila á son pit, com pera mostrarli l' escalf del angelical amor que li tenia.

—No pare, no! Jo m' ho he romiat, y com soch més valenta que vos, jo hi vull anar á seguir las casas d' assí dalt, y de la plana... Oh! no tingau por. La Mare de Deu y Sant Joseph y l' Angel de la guarda, ja m' acompanyarán. Ja tornaré aviat... La Carmeta me l' enduch, perque també 'm farà companyia, y vos pare no sabriau que ferne... En Pere ja 's quedarà. En Ramon, vol anar á veurer á Mossen Francés de

la rectoria... si li donessin feyna en la casa nova que fan... Diu que ja sabia fer de manobre... y s' ho estimaria més que no pas guardar ovelles... ¿Pare, ho voleu?...

En Ton Parayre no tingué mots per respondrer á n' aquell heroych missatge de la pietat filial. Se passá la má pel front, com per enretirarne una boyra que l' ennuvolava: ço es, lo goig y la pena, que ensemps sufria. L' esperansa que se li comanava irradiant del pit valent de sa filla, imatge de la *dona forta* de l' Escriptura, y la recansa de veurer exposada per aqueixos mons de Deu, á tant ignocent y adorable donzella.

—Filla! exclamá al últim ab veu trencada. ¡Filletas mevas!... Que Deu vos deslliuri de tot mal y desgracia!...

La Filomena, ab sos ardents llavis besa la má tremolosa del seu pare, y lleugera, com si fugís de donarli major torment, eixí de la cambra; corregué á buscar la germaneta, que ja tenia vestida y abrigada, y sortí d' aquella pobre llar inhospitalaria, per anar á fer lo jornal d' aquell dia de desconegudas congoixas, de tristas y solitaries llágrimas.

Quan va esser fora de las envistas de Passavents, se deturá. Com un aucell qu' eixint del niu, se posa en la primera branca, per agoytar ahont llensará sa volada, omplí de pe tons una mica de cara que treya la menuda, y del ayre que aqueixas montanyesas, pobres d' ofici, se posan al coll las criatures, per fer son pes més lleu y portar més desenbarassat lo cos, també passá per cada espatlla los peuhets de la Carmeta, que li doblá l' cap sobre del seu, com se pinta al Inmaculat anyell reclinat sobre del diví Salvador.

Per un sentiment natural de vergonya, no prengué l' camí ral de la vila qu' al devant se li extenia. Per caminets de travessía se 'n aná cap unas casas de l' altre banda, portant un bon pas, ab la cistelleta vuyda, ab la faldilla del devant doblada per tenir més ayre, inclinant son graciós rostre, y ab sos ulls serens, tot sovint aixecats al espayós cel.

Fins al cap de mitj' hora que 's trová al devant de la primera casa, no habia discorregut com ho faria per demanar la caritat. Y 's vegé á la bora d' aquella porta, y vegé al mateix temps que la gent de dins se la miravan ab extranyesa y ab indiferencia... y no va tenir valor ni per dir—Ave María—ni per aixecar los ulls á devant d' ells.

—Deu n' hi dó! va sentir que deyan... Y sofocada, y sen-

tintse com pujar foch á la cara, y com unas devaneras anarli 'l pit, deixá aquella porta, per anar á un altre: cayent en lo margepeu duas gòtetes de l' ayga que rajá aquella punyida del cor!

Y aquell dalit animós de suara se convertí en tremolor de camas; aquell goig tranquil de la cara en palidesa d' espant, y aquella generosa esperansa, en dupte, tristesia y amargura. Un moment restá parada en son camí; més la petita companya que duya, en aqueix punt li deixá sentir un sumicó de frisansa, y, revestintse de nova forsa, prengué ardida l' interrompt camí.

En la segona casa qu' arrivá tingué valiment de demanar un rosegonet de pa per aquella criatura. Una vella que feya mitja, mirantse de fit á fit á la donzella, y donantli un cros-tonich sech y negre, li deixá anar aquesta com una carícia.

—Si qu' está be, que una noyarra aixís rodí pel mon. Sembla qu' ets prou atonyada per guanyarte la vida.

—Perque no trovém un pam de feyna—gosá la *pobre* respondre.—Y la vella mirántsela encara tot girant l' esquena.

—Sí, anava dihent, no hi ha feyna... no hi ha feyna... Ja las adondaria jo á n' aquestas mossas...

Mes ella agraí de cor aquell bocí de pa per la Carmeta. Tot caminant, á micas-á-micas, lo va anar estoban ab la boca, y peixantli á la noya, qu' aixís, un xiquet alimentada, no li va donar tan maltemps.

Y aná seguint més camins y més casas. Y habia de travessar per marges estrets, per feixas relliscosas, per pedregosas pujadas, per corriols solitaris, per plans que may s' acabavan ó boscos que l' estemordian. Y no tornaren á aixecárseli las alas del cor caygudas.

O fos que no anés tant espellingada com las altrás pobres, per fer compassió á la gent, ó fos que no li eixían sino á mitjas las paraulas de la trémola boca, ó que vejentla jove, tant jove y tant vistosa, no fos creguda la seva necessitat, lo cas era qu' endevadas se cansava y demanava. Horas y horas va caminar ab la cistella vuyda, y lo sospir en lo cor. De més á més, las pors y sobressalts que á cada punt tenia, no son per explicar-se, y ab prou feynas per entendrers. Homes desconeguts qu' aprop d' ella passavan, anant ó venint pel seu camí, se la menjavan ab la vista, y s' aturavan á mirársela, y sentí mes

d' un cop parauladas y riallas de burla, que tota la glassavan, y li llevavam l' ayre de respirar.

Y com si la gent no bastés aquell dia per omplenar la copa del seu dolor, al voler entrar á la llissa d' una gran casa, de sobte se li aturá la sanch, espabordida ab l' abordo impensat y 'ls lladruchs rabiosos d' un gos que l' envestia. Llensá la pobra noya un crit d' esglay per tota defensa, y l' enverinat canot li pega mossegada á las faldillas. Presa ella d' inespllicable terror, propi de sos anys infantívols, y poch avesada á consemblants rebudas, ben frequents en las casas de pagés, volgué correr, y fugir. Mes los genolls se li doblaren, y caygué... batuda per l' espant, per la debilesa y per l' extraordinari afadich.

Aquell ca inhospitalari girá cua, á la veu d' una criada, que sortí á veurer aquell esbalot. Y la tal porquera, si tanta dignitat l' atrapava, tot fent cruixí 'ls esclops, al girar cua com lo gos, en compte d' ajudar á n' aquellas infelissas criaturas, com si rondinés tota sola, anava dihent:

—¡A mitx! Sempre venen aquí á ferte reguitnar... ¡Hont va aquesta martegassa á deixar-se anar á terra per un gos!... Malaguanyat...

Mentres tant, la trista Filomena, sagnantli una má, qu' havia rebut en una pedra, per servir de caure á l' estimada càrrega de son coll, s' aixecá d' esma, y s' apartá horrorisada d' aquella casa de bestias.

Y no podia més! No sabia pas ahont era, ni quin' hora era... mes trovava que l' esperit se li 'n anava, y agafantse ab las pedras dels marges y ab las socas dels arbres, seguia una rampant que daba á un camí de rodas. Mes que pensarho, somniava tornar-se'n per allí á casa seva... somniant també ab reposar lo seu cap, que li bullia, en l' espatlla estimada del seu pobre pare. que be prou que debia frissar ab tanta estona d' haber-se estat fora!...

Y no va poder més. . y 's deixá caurer allá á l' herba, á la vora del camí, á mentres lo primer tró d' una rufagada que venia, feu ressonar tota aquella quintana y feu despertar altre cop, sobressaltada, aquella primorosa testa, ara tant esbullada, tant afligida, tant apagada y desvalguda. Llavors espetegaren allá prop unas gotas fortas de pluja, y sentí, y li agradá aquella fredor de l' ayga.

Se sentí també en aquell moment, fentli girar lo cap ab vivesa, l'accent d' una cantada, y 'ls cascabells d' un animal que s'acostavan. Émpenguts pel mal temps, lo trepitx de la bestia y las rodas del carro semblavan un altre tró.

Li semblá que coneixia aquella veu, y pogué encara aixecarse. Al mateix temps aquell que cantava reparant ab ella, pels plors de la nena qu' ella ja no 'ls sentia, feu un xiulet que l'entengué 'l caball, y s'aturá, ab una gambada pujá al peu del marge, exclamant ab bondadosa é innocent cortesia.

—¡Tú, noya Parayre, per aquí! ¿Y donchs; qu' os heu perdut?

—¿Ets en Lariet?—Feu ella casi no sentíntseli la veu y trencant á pesar seu en plor, trovant per primera vegada un sér humá conegut y amich.

—¡Me caso ab ronda! exclamá aquest; ja tenim lo ruixat á sobre. Y... no sabent que més dir, devant d' un sentiment que no se sabia explicar, y en hora tant intempestiva: devant d' aquella noya que coneixia prou, que talment no tenia figura, ab la roba feta una llástima de cap á peus; ab una cara de mitx morta, que la compassió no 'n podia treure 'ls ulls; que casi no podia mourer's ni enrahonar; mes, entenent desseguida que podia ampararla á n' ella y á la pobre criatura, ab l' ayre resolut d' un minyó de quinze anys, y ab una franquesa ben propia d' aquella escena, acabá lo comensat parlament, dihentli.

—Y ahont aneu, si no 't pots tenir! ¡Au! Pujeu al carro, y os portaré á la vila.

—Si no 't sab greu... va dir aixugantse aquells ulls esmortits, que ja davan á dolls llágrimas que l' aconsolavan.

Y ab un salt, aquell minyó, tant fortament conmogut ab aquella inesperada aventura, que se li quedá pintada als ulls l' imatge dolorosa de la *noya trista*, li nasqué en lo cor una simpatia irresistible, y una compassió qu' hauria obert la seva ánima per donarli en aquell moment tot lo goig y tot lo consol y tota la vida que cercolava frissosa en son alegre y descuydada joventut. Coneixia á la Filomena, y li semblava una altra minyona tota nova. Hi habia enrahonat mil cops, y ara la seva veu li feya venir tant greu tristesa, que 'ls ulls se li negavan: y no sabentlos treure dels ulls d' ella, se dava al mateix temps vergonya de mirársela...

Donchs, en menys temps del qu' estém á dirho, l' ajudá á deslligar á la Carmeta, la posá ben posadeta entre unas estoras del carro y la sostingué á n' ella per pujarhi; y posá 'l caball al trot, mentres lo cel se descarregava també d' alguna misteriosa anyoransa regant la vall que 'l carro creuhava, ab una d' aqueixas breus plujetas del mes de Maig.

En Lariet, á qui de llavors ensá já l' hem conegut, restá sempre més ullprés de la *noya trista*.

Aquell dia tornava de la vehina ciutat de provehir de colcas mercaderias, per la botigueta ab que s' anava vivint ell y sa mare, de des que son pare, que feya 'l negoci del vi, s' havia mort, deixant á la viuda no més aquell noy y quatre botas vuydas, y aquell carret, y la caballaria. Lo xicot, llevat de certas diadas, també trevallava á la fàbrica, ó millor dit, remenava ab cosas de la fàbrica, ab motiu de servir de criat al senyor Duran, que l' havia pres molt de grat, y cada punt li encomanava recados á la vila ó á la ciutat, que ell los hi desempenyava, alegre, exacte y servidor, campántsela com un home, y portant á la seva mare una pila de quartets.

Prou pregá de fer beguda á la Filomena. Mes ella no tenia coll per fer passar res : y malviatje si ab un' hora que durá 'l camí, aquells dos sers de cor infantivol que la casualitat junyia ab fil eléctrich d' un misteriós sentiment, digueren mitja dotzena de paraulas.

Arrivaren á la vila quan se comensava de fer fosch, y asserenat lo cel altre volta, per hont voleyavan, com una juguina dels vents, las blancas y lleugeras bromas que 's deixavan de mullar la terra.

L' hostalera, que ja havia sentit y conegut lo carro, sortí á la porta á rebre á son fill, com sempre. Era d' aqueixas galans matronas, sempre alegroyas, sempre endressadas y que 's bellugan ayrosas sempre. Petitona y rebordonida, de trenta fins á cinquanta la gent li feyan los anys, y sempre 'ls tenia.

Lo noy, fenthi embuts, porque lo cor se li 'n menava las paraulas, li digué qu' a dins del carro hi duya la *noya trista*, y com la havia trovada, y ahont, y que... Mes aquella dona estimable, ab un cop d' ull ne tingué prou. Desseguít qu' hagué baixat á la petita, y casi be á la gran, li va posá un

punt rodó, que no la deixaria pas anar á Passavents d' aquella manera. Li deya:

—Criatura de Nostre Senyor: si ho coneix, qu' al menos no has tastat res d' ahir ensá.... ¿Y aquest ángel de Deu? Donchs que pacienta qu' es y bona minyona! no plora ni res...

Y la Filomena no hi feu resistencia, porque tampoch tenia forsas pera ferne. Y aquella dona caritativa las socorregué y retorná de tot bon cor; pensant, tal vegada, qu' aquellas pobras noyas no tenian mare en aqueix mon!

Al noy no li costá gayre trovar gent qu' anessen á Passavents per fer dir á 'n Ramon que baixés á buscarlas.

No tardá 'l xicot á serhi. Y acompanyarlos també en Lariet, qu' altre feyna aquell vespre no hauria sabut ferla, encara que no hagués de dur cap recado al senyor Duran, ben aviat foren rebuts ab la bondadosa rialla als llavis, per en Ton, que 'ls esperava abaix de la seva porta. ¡Y com l' abraçá aquella filla, tant penedida del seu arriscat esforç! ¡Com se li lligá al coll la menuda, remullantlo ab petons y llàgrimas!

Aquell sacrifici, y aquella bona voluntat de tots, Deu los havia ja premiat. Demá en Ramon ja podia tornar á trevallar. Ademès en Carlets havia escrit una carta enviantlos un paper embolicat ab una pila de pessetas, dihent que ell no podia venir encara, pero que ho faria d' aquí uns quants dias.

Refets pel trevall y per la natural alegria, tornaren á viure ab las consuetuts antigues. Y tot rodant lo temps, s' esdevingué pera esbullar novament aquell niuhet d' amor y de pau, la quinta de 'n Lariet, lo promés de la Filomena.

I X

Ara tornèmsem á l' endemá d' aquell vespre, que várem deixar á n' aquella colla d' amichs nostres ab aytal espina, ab la sorpresa d' haber sigut volcat l' expedient de 'n Lariet, que justificava la seva exempció del servey militar, csm á fill únich de viuda pobre.

Hem deixat coneixer també, qu' ademés del secretari de l' ajuntament, cuynava en la mala partida, un tal Joan Lloses.

Aqueix Lloses, feya un quant temps que somniava truytas; puig se li havia ficat al cap que la *noya trista* havia d'estimar-lo, y ja sabem nosaltres si anava ben lluny d'oscar. Y 'ns farém mes càrrech de si havia ben equivocat la casa, al pensar qu'aqueix tal, la primera que no tenia ofici ni benefici, era d'aquells que 'l trevallar no 'ls proba: y á darrera de las sevas camándulas acabava de llensar á pérdrer á casa seva, qu'eran uns menestrals mitx acomodats de la vila. La segona, que n'havia festejadas d'altres, y feya alló de 'n tástalas totas, y quan las tenia engrescadas anava per un altre. Are, ell s'ho sab lo perque s'havia cregut qu'havia de tenir relacions ab la filla de 'n Ton Parayre. Tal vegada, no mes pel punt de desbancar a n'en Lariet, puig no era pas lo seu cor de materia tan delicada, que tot plegat li hagués fet mal aquell bocinet de cara d'una pobre teixidoreta.

Y es saber, que ab las cosas del amor no hi sol haber gayres reglas. Més, si un lo veu venir de lluny, be se 'n pot fer un xich de mes ó de menos: y anem: que va ésser trobat de tothom, quan se va correr que aquest minyó, ja no de la primera volada, feya travetas á n'aquella noya.

Un altre, s'hauria donat aviat per entés, vejent qu'ella al véurel trencava de camí, ó si l'havia de topar no se l'*afigurava*, ó no eixia quan podia presumir de trovar-lo. Y ell aixó no: com més lluny s'ho havia de veurer, més s'esforçava y més tossuderia á entrebancarla.

Lo que tal volta més lo punyia, era 'l fet de tant se me 'n dona de 'n Lariet; que de totas las sevas estrategias no 'n feya cap cas. Gens ni mica s'encaparrava, segur que pera res l'havia de témer. La noya si, que 'n feya de més y de menos, y deya que ja l'amohinava, tant tant.

—Fuig dona: feya 'l seu estimat: si ni es home per presentarse 'm al devant. Tot y sent més gran que 'ls altres, y portant aquella barba negra, y aquell tros de gech de panyo, y botinas, y rellotje, y agulla á la camisa, mira, ab lo dit xich lo faria rodar com una baldufa. Si encara no li he dit res, y ja abaixa 'l cap de por... No me 'l reparas que va espatlla vestit? Si sembla que ha portat sacas á coll.

Y s'esbandia la petita broma de pensar ab ell, tornant á la feyna dolça, y may per may cansada d'anar brodant de flors y d'esperansas la perfumada tela dels seus cors. Volavan ale-

gres, com eixas parellas d' aucells que jugan en l' ayre; pujant y baixant; atrapantse y fugintse; piulant y cridantse entre mitx d' un raig de sol que estufa sas plomas y daura sas alas. Mes ay, que si un arma traydora 'ls espia desde l' ombra, y 'l perdigó invisible 'n tira una a terra, per l' altre que s' anyora, no hi ha consol á son trist gemegó.

L' enuig y desesperació de 'n Joan Lloses, cregué haber trobat la seva hora, ab lo mal pensament de venjarse, inspirat ab hipócritas medis per aquell que hem dit qu' era secretari d' aquell terme.

Per mal nom li deyan lo *Puput*; tal vegada porque sempre anava sol y tenia anomenada de fer negocis un xich bruts en la feyna del seu ofici. Aqueixa notabilitat habia vingut d' un' altre terra; parlava un xich diferent y anava vestit de mitj senyor; duent una gorra constanment cayguda cap á una orella, los cabells á la romana, y un bigoti mitj negre, mitj blanch, quan en aquella comarca ningú 'n gastava. Petit y desnarit, era un home á tothom antipátich, menos á aquells quatre bonas pessas que hi ha per tot, lo bo y millor de la parroquia, sosteniment d' un café de joch y d' un partit polítich, protectors dels governs cayguts, alarma de la gent de be y constant perill dels pares y mares, pel bon exemple de las sevas obras, y la bona doctrina de las sevas paraulas.

Además, l' esmentat *Puput* encara era solter á n' als seus cuarenta anys, y per sota la visera de la gorra, no habia deixat de mirarse moltes vegadas, d' una manera alarmant, á la *noya trlsta*; posant una cara de pomas agres, quan l' altre baixava més los ulls, y anava més llesta, per esquivarse'l, com á una mosca de las que pican.

Aixís, donchs, no fou estrany que prengué com á cosa propia la causa d' aquell infelís, que 's va poder creurer que, fent mal á un altre, 's posaria un pedás á n' al seu.

De més á més, á ca 'n Joan Lloses; encara no era un camp ben segat: encara aquell negoci li podia donar profit, y aquests son treballs que se solen pagar be. La fam y la ser, donchs, varen fer companyia, per fer entèrvolir lo got d' ayga qu' ells còpdiavan y no 's podian beurer.

La primera embestida ja 'ls va donar bon resultat. L' arcalde era un tal Pau Closats, de motiu lo *Flequer*; un ningú; un d' aquets que, sense coneixho, serveixen de pantalla als

pagesos richs, per escapar-se de fam y de feyna, y may se las habia vistas més grossas, per posar poteta á n' aquell empleyat del comú, qu' á poch á poch, s' habia anat fent amo del municipi. Tant n' era amo, que si alguna vegada 'l Flequer, ó algun qualsevol dels altres *justicias*, li gosavan trencar l' ayre en alguna cosa, los amenassava ab deixarlos en porreta, a las banyas del bou. Y com ell era l' únich home que sabia torejar, quan lo Gobernador de la provincia, per exemple, los enviava *oficis*, ab perfectes de fe 'ls anar á presidi, si no feyan aixó, ó no pagavan alló, desseguida los tornava tenir á tots més amorosos qu' un guant. Prou que tots veyan, y ho deyan, qu' era una plaga. Pero com era tant avispat, la sabia tant llarga... ningú s' habia de cuydar de res: ningú de res habia de tenir por.

Ve 't aquí com y perque, lo concurrent Hilari Masselleras y Gorchí, fill de viuda pobre, á la qui mantenia, cosa sapiguda del rector y dels parroquians, va sortí en una sessió d' Ajuntament, casibe fet un senyoret; ó al manco, fill d' una casa prou bona perque la seva mare no l' hagués de menester per viurer. En consecuencia, aqueix *mosso*, ó be tenia d' arranjar quatre cents duros, que tot casa seva no 'ls valia, ó habia d' *entrar en caixa* de l' un dia á l' altre, ó be 'l declararian *prófuch*: tres conveniencias d' alló més bonicas per fer campanya als somnis de felicitat d' aquells amichs que no més pensavan en viurer per estimarse.

Aquell mateix vespre que la nuvolada arrivá ab en Lariet á cal Ton Parayre, en Lloses y 'l Paput feyan á casa d' aquest la festa d' aqueixa victoria, y ab bonas copas y puros escatían de quín modo ferlo declarar *prófuch* aviat si s' adormís gota. Y acabavan de concertá 'l preu, ab que 'l Joan regraciaria al digne empleyat aquell treball extraordinari y de cert compromís... Deixámloshi, y aném á altra part, á respirar més purs ayres!

Anemse'n á l' embaumada atmósfera, y alegre, d' una tarde de diumenge, en que la vila, y 'l camp, y 'l cel mateix, sempre tant iguals, tenen nó sé quina cosa als ulls dels qui treballan los altres sis dias de la setmana, que 'ls fa despertar mudats y bonichs.

Aquell dia, com molts altres diumenges, la joventut de las fabricas s' acoplava en la plassa de la vila, ahont hi habia

balladas ab so de quatre ó cinch esturments, entre ells un parell de violins, que omplian d'espignets l'ayre de mitj hora al voltant. Las noyas hi compareixian á collas, rialleras y saltironant; totes bufonas ab sos saquets y taldillas d'indiana, de colors vistosos; moventhi fressosas xalas, apilonadas en cercols, donantse las mans, ó be fent brasset; rient ellas ab ellas, y rihentse dels que més estimavan, quan sos ulls las aperseguián, ó quan podian ser sentidas sas grasiosas burlas, com sagetas ensucradas, que llensavan més certeras las amoretas del cor. Los fadrins, ab sos vestits de llana fosca y sas planxadas camisas, y 'ls cabells ben partidets per l'oli y per la pinta, hi feyan de las sevas, trovant á qui buscavan, bromejant ab totes y esbarrant los rotllos ab acudits y gracias, y saborosas mentidas que sempre á la jovenalla las hi saben bonas.

Mes en las collas d'ells, y en las coplas d'ellas alguna se n'escatia de nova: que tot eran xius xius y exclamacions de estranyesa, y del fons de las conversas s'hauria pogut sentir tot sovint, que 'ls noms de *noya trista* y *Lariet*, y 'l del *Puput* y de 'n *Lloses* hi anavan en doyna. Y si avans no s'hagués vist res de nou, ja s'hauria entés lo que passava, quan aquets derrers, tots dos plegats, varen travessar la plassa, sortintne per un camí que dona al riu. En *Lloses*, ab lo cap corvo, passava llis, sense badar la boca ni aixecar la vista, com home que 'n fa ó 'n tem alguna. Lo secretari, ab lo mostatxo en l'ayre, la catxutxa de gayrell y una punta á la boca, marxava al seu costat tot estirat, y ab lo tort á la banda de la gorra, com home que vol dir:—¡A veurer, qui se 'm posa al davant!

Tota la plassa se girá á agoytarlos, com si passessen dos forasters, dos estranys á n'el poble, dos animals rars. Alló va esser, com si á un cuadro de colors s'hi passés de cap á cap una ratlla negra. Encara fou més: com si 's tingués por de comanars'hi alguna cosa, tota la bellugadissa que 'n agra-dable passatemps reya y jugava, s'enretirava de son costat, y 'ls feya ampla lloch... tant lloch, que al mitj hi cabia un abisme. La honrada conciencia d'aquell senzill poble, havia sigut esbalotada y ferida, ab aquella jugada de traydor, que tothom la contava fentse'n creus. Y encara va esser més: tot anant passant ells, cabalment en aquella hora que s'acabava d'esbombar la seva trista fama, sense adonarse 'n l'indignació

creixia, y tant depressa creixia, que algú deslligá la llenga y 'n va deixar anar una de fresca. Y s' anava sentint:

—Quan las gruas passen, hontho com plourá.

—Puput... Puput: — una veu femenina mitj rihent mitj cantant — Si 'l dematí plou, al vespre es aixut.

—¡Calleu! Deuhen aná á *acabá* 'l casament.

—Joanet! Aixeca 'l cap, home: ¿No n' haurias de ballar una per la alegría?

Ca; home! deixa 'ls passar: que van depresa. ¿Qué ja teniu cita, noy?

—¡Me sembla que te 'ls espinyarás!

Ja 's coneix que t' hi ha fet ser: que vas molt moix...!

—¡Afasta 'l Puput! Aquest ja 'n té... ¡A pel y á repel!

—No correu tant. ¿Qué teniu por d' un *quinto*?

—¡Volta! Encalsa 'ls Lariet, que fugen.

—¡Fumli!... ¡Malaguanyat roch!

Y aná una pedreta en l' ayre. Y gayre bé ja podian dir qu' oli 'ls hi havia caygut, ab la gresca que s' anava armant, y l' esperit que dominava á n' aquellas pletas de jovent, que de tot aquell dia no parlavan de res més que de 'n Lariet y de la *noya trista*. En aqueixos cassos la conciencia pública condemna agrement la pilleria, y 's fa partidaria dels ignocents ab tal coratge, que si no surt alguna imprevista circumstancia, ben poch s' hi mira á ferse esbalotadament la seva justicia.

Per sort d' aquell parell de bonas pessas, del costat del qu' havia tirat la primera pedra, se vegé sortir en Lariet, y 'ls de prop seu, li sentiren dir:—No, no! Deixéulos estar... ja me 'n cuydaré jo!—Y prengué á un altre la pedra que també havia cullit, y s' acabá la broma qu' havia aixecat la presència, per cert ben perillosa en aquell lloch, d' aquell parell d' homes allavors tant mal vistos de tots los fadrins y de totes las noyas. Y passá á ser ell, en Lariet, qui s' emportá la atenció general, ab mostras més estimables de l' amistat y de la protecció de tothom. Trencá per una sortida de la plassa, diferent de la que havian agafat aquells dos al escabullirse de las amoretas que 'ls tiravan.

Va seguir una estona las tapias que amurallan los horts de las darreras casas: sortí cap á fora agafant una petita costa, y eixí sobre d' uns prats qu' acompanyan las riberas del Ter,

ab espessor de verns y planters d' albas Caminava de bon ayre com endevinant á n' aquí trovaria; fins qu' en ser mitij' hora lluny de la vila, s' adoná que dos homes més endevant feyan lo mateix camí qu' ell, ab los quals no hauria somniat en aquell lloch. Y apretá més los pas, enfondantse poch ab lo camí ral, y tirantse ab ayrós delit per los marges y verdissas. volguent avensar, y guanyar la ventatja qu' aquells li duyan.

¿Ahont anavan ells? Y ell ahont anava?

MARTÍ GENÍS Y AGUILAR.

(Seguirá.)

LA FONT

I

Es, del dia, l' hora baixa
en la tarde d' un istiu;
l' hora en que las áus s' acotjan
en sos nius.

Lo sol acaba de pøndres',
bell y hermós, ara mateix
deixant un rastre de núvols
d' or encés:

Las floretas, esblaymadas
ab la catifa del jorn,
badan gojosas llurs cálzers
plens d' olors;
y la sombra que á la terra
poch á poch vá embolcallant,
missatgera es d' un suavíssim
benestar.

II

Jo sé un lloch, bell com de fadas,
hont hi brolla entre timons,
caps-blaus, llirs y ginesteras
una font.

Desd' hont naix mitj amagada,
fins que ateny besar al riu,
entre flors y aucells, fá, hermosa,
son camí.

Mentres á cercarlo corra
vá escampant la vida arréu ..
com tú, que á mí me la donas,
quan te veig.

¡Anémhi, donchs, amor meva,
 com dos tórtoras, units;
 ¡corrém... volém á assolirla,
 qu' allí, 's viu!
 L' hora es dolça; 'l temps, magnífich;
 fresch l' oratge; suáu la llum,
 y 'l camí vorejat d' árbres,
 no es pas lluny.

III

¿Estás bé, reyneta meva?;
 ¿T' ha cansat aquest camí?;
 ¿No es ben cert qu' hont l' amor nía,
 Tot somriu?
 ¡Si n' está ella de cufoya
 perquè á véurerla has vingut!;
 ¡Cóm fresseja pera dirte
 quant jo 't vull!
 Si t' aguaytas en sas ayguas,
 d' absorta ab tú, ni se mou,
 com hi resta, quan me miras,
 lo meu cor!
 ¡Més ay! que lo temps fá vía
 y s' esmunyeix sens' pietat!;
 ¿té dol deixarla, y tenirla
 d' anyorar?
 Aném, ma dolça estimada:
 s' ha fòs la celístia adès.
 —Adèu, font de la esperançat!—
 —¡Font, adèu.—

IV

S' ha fet tart: la nit avansa,
 parprelejan los estels;
 xiscla l' óliva funesta;
 calla 'l vent.
 Vers la casa de son amo,
 lo bober enmena 'ls bòus
 que manyachs pastoran lliures
 sense 'l jòu:
 Lo baylet bronzint sa fòna,
 al clòs guía son remat;
 los pollets la lloca acotja
 cataynant.

Lo traginer canta alegre;
 canta, al lluny, trist lo marí...
 L' un arriba. . l' altre, vola
 mar endins.
 Los camins, deserts se quedan;
 tothom barra los portals:
 ¡sols se sent lladruchs de gossos
 vigilants!

V

Aném caminant, m' aymía,
 cap al raser de la llar:
 qui n' es lluny, á grans gambadas
 se n' hi va.
 Més, no tingas por: dresseras,
 quantas n' hi ha las conech,
 y 'l casal que té supluja,
 d' esma 'l sé.
 ¡Sérvat' de mon brás!; las pedras
 fins s' aplanan pera tú
 y la lluna, hermosa y pura,
 ara surt. .
 A un tir de fona, s' ovira,
 rialler y bell, lo teu Mas
 ab sas góticas finestras
 y alts portals.
 Curta havém trobat l' anada;
 més breu encara 'l retorn...
 ¡Quants colps retreurém conversa
 de la font!

VI

¡Adeu casal que m' estotjas
 la jóya de mos amors!
 ¡Adeu bonica poncella
 de mon cor!
 ¡Si la font d' hont vením, resta
 anýoradissa sens' iú...
 jo 'm román trist. com que 'l privan
 de la llum!

JOSEPH M.ª VALLS y VICENS.

PASSAVENTS

(Continuació.)

X

La Filomena baixava tota sola, ó casi be tota sola, puig aprop seu, saltironant anava pels marges sa germaneta, pel camí de la vila; portant abdós lo vestit de las festas. y la caputxa á sota 'l bras, com solen en aquesta terra las fillas del poble, sempre que modestas y endressadas, han de fer un trosset de camí per anar á l' iglesia.

L' ayret dols y tebi d' aquella tarde de primavera, anantli al front, y posturejant ab lo cabell y ab las robas de l' alta, serena, y ben plantada minyona, la voltava d' una atmósfera de vida, que posava en relleu son garvós moviment, y las gracias naturals que resultavan de las bellas proporcions de sa gentil figura. Mes aqueixa pompa magestuosa de la naturalesa artística, que tant be responia en aquella estació festiva del any, ab la magnificència d' aquells paysatjes y la transparen-cia d' aquell cel puríssim que 'ls raigs plascents del sol fecun-davan, haguera deturat en meditació melancólica á un ull observador, quan s' hagués creuhat ab lo tallant brill que s' escapava dels grossos parpres de la afavorida donzella, quan hagués vist la llea retracció de sos parladors llabis, y quan s'

hagués preguntat, perque en aquell pom de flors d'atapahidas bellesas, eixían de rossor esborrada, pel sentiment esmortu-hidas, las rosas d'aquell sever rostre. Ah! massa se 'n apren sobre la terra de no fer cas d'aqueixas contradiccions penosas! Y be prou que sabém quin dol li enmalaltía l'ànima á la pobre filla de l'Anton Parayre. La vida d'incessant sacrifici, era per ella lo pa beneyt qu'endolsava ab l'humanitat de sas obras, y ab lo flayre de son amor verginal. Havian passat los anys que tenia, com un rosari de sospirs, y creya ab prous motius qu'aqueixa era la vida. Y ab los afectes del seu cor aconsolava sas angunias, y aixecava sas esperansas, y li donava tranquil·tat d'esperit y dolsura de caràcter aqueixa resignació qu'ella mateixa no se la sabia, perque era verament cristiana.

Distretas pels encants may vells de la terra y del cel, y guias pel simpátich ressó que 'ls arribava de la campana vehina, com amiga veu que las cridava y las esperava per recullir sas oracions tendras, y emportarlas cel amunt, fins als peus d'Aquella qu'es mare de tots, y que com á mare li pregavan ellas, anavan seguint pel costat del riu, desitjant ésser á temps com cada festa, á la devota funció de la tarde.

Tal volta en son cor la oració ja hi floria, y de sa pensa s'aixecava lo dols *Pare nostre qu'estau en lo cel...* per la memoria de sa mare, per la salut de son pare, per sos germans que tinguessen feyna, y no 'ls faltés lo pa de cada dia;... y per qué guardés també de mal á n'aquell que Ell ja sabia, que li omplia d'amor honest lo seu pit!

Y tot d'una, cuan menos hi pensava, li aparegué al devant, y la cridá pel seu nom l'home que menos haguera volgut véurer, y un altre á redera d'ell, Qui la va escometrer era en Lloses, ab la respiració ofegada, ab veu insegura, y ab los ulls eixintli de las concas.

—Ola noya: *buenas tardes!*—hi afegí lo seu company, tot fresch; no més bellugántseli 'ls ulls com una mustela.

Per un moment se li eclipsá á la Filomena tota la claror del cel. Sortí de sa boca com per ell tot sol, un—Bonas tardes—tant apagat, que ningú degué sentirlo. Y com si li haguesen lligat los peus, restá muda, espantada, groga y tremolant, com la fulla en l'arbre. La Carmeta se li abressá á las faldillas, tot agoytant de rehull á n'aquells homes.

Més aixó va durar un pensament. L'instint de la seva virtut li mostrá desseguida 'l perill, y li doná la fortalesa per combatre'l. Volgué trencar de camí, per desempallegarse d'ells que li tapavan lo seu: y avansá un pas, sense ni mirarse'ls. Mes ja se la mirava á n'ella en Lloses, que ab un tó suplicant y la veu fosca, s'atanyá á dirli.

—Oy, que 'm vens be. Jo 't volia dir una paraula Filomena. No tingas por!... No fugis, que no 't vull fer pas cap mal. Escolta... ¿Qu' es un pecat que jo t' estimi... que te estimi tant? Ah! No t' estima més que jo, no, en Lariet; y á n' á mí, solsament no vols mirarmel...

—¿M' heu de dir res mes?—feu ella trencantli l'oració ab una veu clara, digne y possehida d'admirable dignitat, que la feya molt superior á n'aquells cuchs de terra, que li volian llepar los peus. Y avansá un altre pas.

—Esperat: si, 't volia dir un altre cosa. Qu' á la teva má la tens la sort de 'n Lariet! Y dirigintse al seu secretari, que no feya sino agoytar... agoytarla á n'ella, com ho deuen fer las serps cuan se volen xuclar una sanch

—¿No es veritat, li preguntá, qu' encara hi hauria remey? Tan solament tu m' ho diguis... que 'm voldrás .. no més vull que me 'n donguis una mica d'aqueix cor que tens... y ell, no s' haurá de móurer de casa seva... de la seva mare...

—*¡Esto es, el Juan te rahó!*—esclamá ficanthi la llossa aquell home esquifit, que per sa part també mirava de no deixar passar á la presonera, que 'ls encantava. .

—¿Com, si 'n tel ¡me caso ab ronda! cridá á n'aquest punt cayent á n'aquell rotllo, com si hagués plogut del cel, irat y trayent foch de la cara, en Lariet. ¿Qué hi fan aquí aquests?...

¿Qué xerra aquest malvat?

Y ab una grapada al coll del Puput, que s' arronsá com una sangonella, 'l va tirar duas canas lluny. Aquest, que no deixava de tenir gènit, deixant la gorra per terra, y alsantse com gat per tirárseli á sobre, cridava, anant per agarbonarshi:

—*A mí Juan, agàrramelo.*

Mes lo pobre Joan habia quedat més mort que viu, y las camas li feyan figa per sostenirse, blanch com la terra.

La Filomena, qu' habia tornat lo respir ab l'arribada del seu àngel salvador, al véuter l'acció del Puput, cridá—*¡Verge Santíssima!*—y corregué al costat de 'n Lariet. Mes aquest,

ab un cop de puny, també li tombá 'l salt, y altre cop aná de nassos per terra... y sense ganas ja de torná embestí á ningú, cridá á n' en Joan:

—*Fuig, que 't matará este bárbaro!*...

Y camas ajudéunos, cuydantse'n anar á terra cada punt, ell y l' espalmat de 'n Joan Lloses hi varen posar al mitx bona pila de terra.

En Lariet, deixantlos fugir, y aixugantse 'l front, que li rajava, y mirantse á n' ella ab lo goig y l' entusiasme natural d' aquell acte, li deya:

—Aném prenda: ¿Veus com no val la pena d' assustarse per aquesta gent? Ha passat tal com me pensava, y gracias á Deu, hi he estat á temps. No hi tornarán per avuy.

La Carmeta tota espantada y plorant, aixís que veje que 'ls homes fagian, á mes de estar ben agarrada ab la seva Pimena, agafá també una má de 'n Lariet, que per ella venia á ser un germá. Y aixís tots tres, no enrahonant gayre més, preocupats de l' escena qu' acabava de passar, en comptes de arri-var a la vila com de primer la noya 'n llevava nort

—¿Noy; digué: anemse'n cap á casa? Qui sab aixó si 's sabrá: y si 'l pare ho sentia dir y no 'ns veyá, com may se diu la veritat de las cosas...

—M' es igual. Ab tu allá hont vulguis.. !

Y tornaren pujá 'l serrat que donava á Passavents, que tot just eran las tres de la tarde, lo sol animantho tot, lo vent gronxantse ab los arbres, y 'ls aueellets que anavan y venian, aqueferats en buscar palletas pera guarnir sos nius, fentlos travetas en son silenciós camí.

Quan foren altre cop á Passavents, vejent la noya que á la saleta 'l seu pare hi tenia altres homes, qu' anavan enraho-nant, se n' aná ab son company al petit porxo, ahont hi trová encara á sos germans en Ramon y en Carlets. Aqueixos des-prés de dinar, s' habian quedat á fer companyia al seu pare, que ja 's pot suposar si li plavia tenirhi á n' en Carlets, y sen-tirli contar las mil cosas que de la seva vida á Barcelona se li acudian: fent principalment conversa de las sevas relacions ab la Gracieta, que 'l dia avans prometé contar á la Filome-na, y que ja n' habian parlat aquell dia més d' un cop y llargament.

Aixís que va entrarhi sa germana coneixeren los noys qu' alguna de nova n' havia passada.

—¡Noya... feu en Carlets.

—Haguera pagat quatre duros, que tu t' hi ensopeguesses, saltá en Lariet. ¡Manoy... Com se n' ha anat de costellas!

—¡Ah beneyt! li digué la noya, que tota tremolava encara.

Y units en estret rotllo, per lo bon amor que tots se portavan, se comentá llargament aquella feta.

Entre tant, anem á véurer á qué treu cap la sentada que tenen á l' altre banda d' enván los hostes que fan companya á n' en Ton.

XI

Al costat de 'n Ton Parayre, al voltant d' aquella taula, d' aquella sala y d' aquells finestrons del balcó que ja coneixem, hi havia la *junta* de la *Germandat de la Mare de Deu*.

—Poch se li 'n dona á la germandat, anava dihent lo *germà major*, qu' era en Bartrol, un home gras y moreno, d' ulls enfonzats y boca molt sortida, que passava per molt *sabut* entre 'ls teixidors veterans d' aquella colonia, embarrassant mitja taula ab los dos taps d' una vella petaca, ab un gros llibret de fumar, ab un paper de mistos d' esca, y ab un ganivet de butxaca obert com unas estisoras, pera elóurer cada cigarro que feya:—no res, no si li 'n dona d' aquets *romansos* de 'n Maselleres ab la teva noya. Y si 's volen casar, fem una comparansa, que 's casin; y santa bona María. ¿Qué no parlo be? Ay donchs qué? Agafeu las ordenansas, y qui més hi sápga, que més hi digui. A véurer si no l' agarra aquell article que diu... que diu...—Y posantse tres cuarts lluny de la cara la llibreta de las *ordenansas*—*Dise... va dir. Artículo setse. Van, van comprendidos en el anterior, los jóvenes que habiéndoles caído la suerte de soldados, no puedan pagar la redencion y hayan sido en alguna ocasion, además del sosten de sus padres, el amparo y la proteccion de otros..... y...* ¡Jo 't tet! Que lo que ve, no ho afiguró. Vet aquí 'l no tenir unas bonas ordenansas imrentadas! Y be, en fin, que ja 's veu á qué va: aquí no som pas llechs!

—Y *claro!* bestragué un altre d' aquells homes.—Diantre! tu mateix ho has prou ben xafat... *amparo y proteccion de*

otros: m' enteneu? Me sembla que pot ben respóndrer, *en clase del qu' anem dihent*, l' avi Palets. Es un talós; ja es vist. Pero sempre 'l retreu: que no te prou boca per alabal. Aquell dia l' aygua se l' enduya sense remissió. En Maselleres, veu que si arriba á n' al saltant de can Figuera, s' ha de fer trosos. Ja ho sabeu: vestit y tot s' hi tirá, ab aquella *elegancia*, y l' agarra pels cabells, y *enfin*, qu' ab una mica més lo xuclador l' arplega, y s' hi quedan tots dos.

—*Nada, nada*, toquemho d' acort; per majoria de vots. Y tu secretari, ja ho posarás per escrit á la *junta general*. Be varem tréurer del fanch una ocasió á n' en Pepis diputat... *Pues entonsas...*

—¿Hi ha gayre panissa á la menjadora? Es que...

—Ah, aquets son. S' ha d' anar tocat y posat—feu en Ton, que fins allavors no hi habia dit res. La caixa dirá.

—Es qu' ara, tot de cop, com no he repassat...

—De gros en gros: No vindrá pas á un pam... Diguéuhi una dita.

—Y be, que os diré jo... creuria que per posarhi un pedás, podém fer fermansa...

—Duas unsotas las podrém fer?

—No puch dir tant ni quant. *Basta*, que no me 'n recordo: fora. Anit passaré comptes, y...

Y li arrencá 'ls seus càlculs, un altre individu d' aquella junta de aquella *Germanat* especial, en que además de socórrers los socis malalts també 's podian assistir ó ajudar los uns altres en paros de feynas, desgracias de familias y conflictes; com es ara 'l qu' habia motivat aquella reunió.

Lo primer Deu te guard d' aqueix arriuat de nou, home d' uns cuaranta anys, aixut, cara llarch, y de mal génit, fou:

—¡Duch una mala noticia, si ja no la sabeu!... que si la sabesseu, no vos estariau aquí contant rondallas, escatint gastos inútils de la *germandat*. Las cosas ja s' han posat d' un altre manera, y ara tan es saltar com correr.

—¿Donchs, qué hi ha hagut? li preguntá 'l Bartrol tot tras mudat, y no sabentse eixir de acabar de fer dar la volta per la fulla del ganivet á un cigarro que tenia mitj fet.

—Sí, re... qu' en Lariet Maselleres n' ha fet una de cresa, y 'ls civils ja diu que l' han *gafat* aquesta tarde mateix

—¡Gat... qué dius! No pot ser!...

—¿Qué diheu qu' ha fet?

—Qu' ha punyit á n' al Puput. Si 's deseuyda 'l mata. L' ha esperat pel camí d' anar á la vila, y li ha trencat un os del cap. En Lloses y un altre l' han pogut acompanyar á casa seva, y no sé pas que fa... Diu que pinta mal. Ab aixó, ab un temps aixís.

Va semblar, que 'ls tiravan á tots una olla d' aygua freda.

En Bartrol arrugant lo front, va replegar sa petaca, papers, ganivet y mistos; y tot aixecantse, y ab tó sentenciós.

—Hi ha poch que fer!... *Se levanta la sessió.* Ho guardaré per un altre dia.

—Sí, sí... feren los demás individuos de la *junta*, creyent com lo *pare nostre*, aquellas feredats. Y ab un santiamen la *junta* de la *Germandat de la Mare de Deu* casi be fugia de Passavents: tant los que vivian allá mateix per anar á satisfer fora de casa fins l' últim cremalló d' aquella estimulante nova, com los de la vila per traurer aviat los peus d' una casa, que qui sab lo que hi podia passar sent nada menos que 'l Puput l' insultat, y atropellat. Pus entre la gent senzilla, entre 'ls homes de casa, aquell adagi anti-humá, qu' *allá hont sentís ramor, guarda no hi vagis*, preval d' una manera tant egoísta; aquella bona gent, que tots coneixian prou que si en Lariet n' havia fet alguna á n' aquell secretari á tothom antipátich, tindria rahó de sobras, per una pór inconsiderada á un home dolent, s' afanyavan, sense dirsho, á passar á l' altre banda del serrat com si 'ls urtiguessen las camas.

No obstant y la conducta *prudent* d' aqueixos homes, las donas dels pisos vehins de 'n Ton Parayre, com ellas tenen prompts més caritatius, ho varen fer al revés. Enteradas, ell s' ho sab com, que la justicia buscava á l' hereu Maselleres, per lo que deyan qu' havia fet, y en Lariet era 'l currutaco de la Filomena, y la Filomena era la nina del ull de todas las mares, á l' hora qu' ells saltavan l' escala n' entravan un pilot á casa seva todas desatinadas per saber alló lo qu' era, per fer companyia á la noya, per aconsolarlos á tots, y... si hi havia en Lariet, per véurel, per dirli, per renyarli, per alabarlo, per amagal, per avisarlo, y per no sé que més.

En Ton, lo pobre, estava esgroguehit y pensatiu. A mes de que estimava de veras al que li havia de ser nou fill, per la noya, per aquella infelís tant virtuosament enamorada, tant

carinyasa, tant treballadora y sempre tant castigada, sempre tant á cap d'esquila de la seva planeta.

En aquells quatre pams de casa, tothom s'hi bellugava, tothom xerrava, y tothom anava y venia, menos la familia que prenia com á llur aquell raig de fel qu'un home sense cor escupia en l'honra del seu amich. Ell y la Filomena, que sabian tant be alló com havia anat, no 's podian fer cárrech de lo que sentian, y á cada nou correu que 'ls arribava encara 's feyan més creus. Una filadora qu'acabava de entrar, feíne la dona d'experiencia, li deya:

—¿Quí 't fa atinar tant poch! Ja te 'n podias malfiar que llensant lo gabinet aixó mateix te feya procés, home!

—¡Qué *ira de bet* patolla aquesta dona! li respongué, y si no 'l detenen ab un revés li gira la cara. Y n'hi havia ben be prou per fer perdre l'*oremus*. Allavors compregueren qu'aquells cobarts qu'havian fugit ab la cua entre las camas á suara, quan anant per llana trovaren qui 'ls esquilá haurian urdit una vergonyosa calumnia. Lo Puput ab lo seu cárrech y 'l seu odi, se prevaldria de tenir la paella pel mànec, y no era cas d'entretenirse gayre, si no volia anar enmanillat á la vila.

—Désat... désat, no 't fiis de brochs! li deya tothom.

—Fuig!... li va dir també la trista de sa estimada. Y fou quan dels ulls de tots dos caygué la primera llàgrima.

—¡La meva mare!... exclamá llavors ab més tristesa.

—No 'n basquegis, digué en Ramon. O jo ó aquesta lo veurém cada dia. Vina, anem.—Y sortiren ells dos d'aquella pessa, junt ab en Carlets, qu'en tota eixa esbullada escena casi no havia bestret.

Tingueren tots tres una curta conferencia, y 'l pobre minyó, ab la fam y set de Justicia en lo cor, y l'imatge de la seva mare y de la Filomena ficada al cervell, rodá escala avall... sortí d'aquella casa, y 's perdé pels boseos de la dreta del riu, com una bufada de vent!

Eixint d'ell, sortí també de Passavents, en Ramon. Per consell del seu pare, anava á veurer al majordom senyor Duran.

—Ja sé qu'es un home que no 's fica ab res, havia dit, y ni l'ha de deslliurar de la quinta, ni li pot comprar la presó, si per de cas hi te d'anar. Avuy en Lariet no 'l deu haver vist,

y no sabrá res de lo que passa... ó li haurán contat lo qu'haurán volgut. Ell l' ha estimat sempre, que be s' ho ha merescut, y vejam... alguna cosa hi pot fer!

Entre tant, com ja no 's deya res més de nou, y en Lariet ja era fora, tot lo gros de las forsas d' aquellas donas, entre xanfanyeras y piadosas, se n' havian anat á trencar nous en los corredors dels altres pisos, deixant á n' als Parayres que s' anessen resignant á la voluntat de Deu: que demá seria un altre dia... y qui sab! Devegadas ab un dia, las cosas se capgiraran com una mitja.

Aprofitant en Carlets un moment de trovarse sol ab son pare, va dirli:

—Tot aixó, m' agrada molt poch. Se veu ben clar, qu' á n' aquest xicot li portan amenassada, y tant si es tort com dret lo poden agafar y li plantan un disgust. Sabeu qu' he pensat? Que sense perdre temps me 'n torni allá baix. En Miquel ab la carta que li he escrit no hi farà falta. Y ó tornaré ab ell, ó ab ell d' allá estant ho xafaré. Jo ja sé que lo que no farán per ell, no ho farian per un altre. ¿Vos sembla be?

—Entesos! va dir son pare. Tu noya...

Y mentres la posava al corrent del plan d' en Carlets, s' obrí la porta ab tota catxassa, y va passar per ella ab prou feynes una visita que 'ls arrivava.

—Poch m' entretinch,—va dir tot baix son germá á la Fimena, aixís que conegué á la qu' entrava. — Esperit y fora! Tot ho arreglarém... A Deu siau!

Y s' escapá corrents, per no haverse de trobar ab la senyora Flors.

MARTÍ GENÍS Y AGUILAR.

(Seguirá.)

COMANDA

(IMITACIÓ DE SULLY-PRUDHOMME)

¡No 'm diguéu, mirant la meua agonía,
ni un mot solzament!
Si 'm feu sentir sòls un broll d' armonía,
moriré content.

La musica calma, encanta y deslliga
del sofrir més gréu;
bresséu mon dolor si la mort me triga,
més no li parléu.

Cansat so de mots: ¡lo parlar engendra
tants cops al mentir!
Més m' estimo sons que no 'm cal comprendre,
que sòls dech sentir.

Una melodia, regalant l' insomni
ab amant trasport,
me 'n farà passar del deliri al somni,
del somni á la mort.

No 'm diguéu, mirant la meva agonia,
ni un mot solzament!

Si 'm féu sentir sóls un broll d' armonia
moriré content.

Iréu á cercar á má pobra dida,
que guarda un remat,
y li explicaréu que, al deixar la vida,
anhel m' ha soptat

D' ohirli cantar, com á pagés cantan,
antiga cansó
senzilla y pausada, d' aquellas qu' encantan
ab poca remó.

Prou la 'n trobaréu : fa viure aquell ayre
qu' esborgeix afanys,
y jo só d' un mon en que no 's viu gayre :
sovint sóls vint anys.

Sols nos deixaréu: á son cor juntantme,
ella cantarà
ab veu tremolosa d' emoció posantme
sobre 'l front la má.

Llavoras será l' únich cor lo d' ella
que 'm será constant
y 'l meu s' endurá sa cansó de vella
á mos jorns d' infant,

Pera no sentir quan á Deu implori
mon cor fet malbé,
per fer, oblidar, perque l' home mori
com l' infant nasqué.

¡No 'm diguéu, mirant la meva agonia,
ni un mot solzament!
Si 'm feu sentir sóls un broll d' armonia,
moriré content.

JOAQUÍM RIERA Y BERTRAN.

ENUIG

La gent, que tant s' afanya
per sébreho tot, m' ha dit
qu' estás enfadadeta
enfadadeta ab mí;
que ma conversa 't cansa
y 't dona molt neguit,
que quan ab mí enrahonas
no penses pas en mí,
que quan me 'n vaig te burlas
de tot lo que t' he dit:
Lo que la gent explica
bé prou mos ulls ho han vist;
no pots pas tu pensarte
lo que m' has fet patir:
á 'n aquell jove alegre,
que diuhen qu' es tant rich,
no tornis pas á dirli
lo que vas dirli anit;
la llengua que parlayau
estranya era per mí,

jo no sé lo que deyaü,
mes, prou lo cor m' ho díu.

Si estás ab mí enfadada
cóntamho sols á mí.

Lo que 'ls altres te diuhen
també t' ho sabré dir;
si 't parlan ab finura
jo 't parlaré ab sospirs,
si 't diuhen cosas dolsas
jo 't calmaré 'l neguit
cercant la dolsó y flayre
de mel y romaní;
si ma paraula es agre
mon cor no es pas aixís,
en ell sols per tu hi crema
d' amor lo foch més víu,
y amor es forta llima
que 'l rústech torna fí,
Jo no sabré parlarte
ab *termes escullits*,
mes, tot lo que jo 't digui
del fons del cor ha eixit:
com en catalá penso,
en catalá t' ho dich,
qu' es llengua hermosa y rica
en que no sé mentir.

Si estás ab mí enfadada
cóntamho sols á mí.

Jo escoltaré tas queixas
que 'l cor m' han de punyir,
com de flayrosa rosa
espinas sens verí,
de ta boqueta hermosa
rebré 'ls dolsos sospirs
mentres tos ulls de fada,
hont sempre amor somriu,
lo teu enuig me mostrin
ab son esguart diví.

Llavors sabrás, m' aymía,
lo gran qu' es mon patir;
veurás com bull ardent
la fibra dins mon pit,
veurás com me corseco
engelosit y trist,
veurás qu' es tot mentida
lo que t' han dit de mí.
Mes, si tu 'm creus culpable,
ab tot y mos sospirs,
mon dol y ma ignocencia,
fins ton perdó obtenir
besantne tas pejjadas
m' has de veure rendit.

Si estás ab mí enfadada
cóntamho sols á mí.

M. ROCAMORA.

Janer de 1889.

Á LA SENYORETA

NA ELVIRA NONELL

EN SOS DESPOSORIS

De goig y dol ensemps celebras avuy festa ;
ab goig y dol ensemps, tos sers volguts te miran
goig per ton pervenir, que ja de lluny admiran,
dol per la soletat que saben se 'ls apresta.
Complint sagrat destí, humil baixas la testa:
avuy que 'ls jorns rosats de prometatge espiran
tothom conté l' alé, los teus parents sospiran
y al peu del rich altar, lleu ¡sí! ton cor contesta.

Moment supréu de goig, beneyt sia aquest día
en que 'l nom de fadrina se cámbia en lo d' esposa
y ab temps en lo de mare, si Deu així ho disposa
pera unir més y més, dos cors ab alegríu.
Es lo primer grahó de la alterosa vía
en que hi troban los cors la joya venturosa
que també hi trobará ton ánima dítiosa
tenint sempre á la Verge, y á son fillet per guía.

JAUME CASAS Y PALLEROL

12 Octubre 1891.

ROMANSA

SENS PARAULAS

En la pica de la font
neda una rosa vermella;
acotada al raig del broch
hi beu una joveneta.
Per la barba y coll avall
li regala l' aygua fresca,
los germanets més petits
riu que riu de la mullena.
Ella riu y beu ensemps
y al cap de avall s' ennuega...
Tots se posan á xisclar
s' esbalotan y s' alegran,
y lo més xiquet de tots
en bressol dins la caseta
al sentir aquell burgit
tot nuet riu y perneja
y 's posa á cantar tot sol
una «romansa» sens lletra.

J. MARAGALL.

PASSAVENTS

(Continuació.)

XII

A la senyora Flors tothom la coneixia. Era una viuda que vivia sola, no tenint altre feyna qu' esmersar las tres pessetas que tenia de renda cada dia, de des que 'l *seu senyor*, l' havia deixada sense amparo en aqueix mon quinze anys enderrera. Com se pot suposar, era la gaceta de la vila y de la parroquia, atinent á qu' havia pujat de teixidora á pagesa bona, y que no havia cambiat sino de posició, més no pas de formas y de gustos; com qu' algú deya qu' encare feya olor d' oli de fàbrica.

Es veritat qu' ella no tenia obligacions, més li havian eixit una munió de feynas, com es ara, á casa seva omplirho tot de torratjas ab flors. Tantas, qu' en lo porxo de darrera no li cabian. Ne tenia á sobre de totas las taulas y li bessavan pels balcons de la gran y antiga casa ahont vivia, de la que 'l *seu senyor* l' havia deixada usufructuaria.

Com que per tan gran casa hi havia poca gent, á més d' una criada, que l' havia de mudar cada vuy dias per lo ma-teix que dirém are, criava tota mena de bestiolas, de las d' alas y de las de sense alas; tenint per viurer, y per correr, y per

pósarho com nou, desde la entrada fins al terrat ab totas sas eixidas. Lo xaravastat d'aquella arca de Noè la feya viure á n' ella, y feya marxar depressa de prop seu á n' al servey, que no podia dur á coll lo tráfech d'esser criada de tantas farams, com s'hi xuplugavan, entre 'ls gossets, y 'ls xius, y 'ls conillets, y 'ls pollastrets, y 'ls tirons, y 'ls colominets, y las tortoras, y una garsa, y 'ls gabials dels canaris, y 'ls cistellons de las guatllas, y fins un rossinyol que se li habia de donar carn crua. Si malas llenguas no menten, de tota aquesta llista cada dia n'anava un á l' olla, cosa que 's pot mitj creurer si es veritat que greix fa greix: porque la senyora Flors, més fresca que las sevas rosas s' habia posat de grassa que feya por; es dir, que feya goig de tova y rodona, qu' á mitj temps no 's podria bellugar.

En aquell temps, la mare de la Filomena ja li habia anat a fer feynas, y encara ara la noya mateixa li feya la que podia. Ella en cambi los habia protegit un xich. De 'n tant en tant los anava á veurer y li agradava que las noyas anassen á casa seva á passar tardes, quan s'esqueya de venir be, per ajudarla á cosir, ó fer una confitura, ó posar una llocada, ó á guarnir rams ab las sevas flors per omplirne las escaparatas, ó ferne presents á altres personas de la seva coneixensa. Entre aqueixas, també s'hi contava 'l secretari, que, pobre senyor... com també era sol y desvagat, y també un xich madur com que fos viudo, devegadas se pujavan á fer una estona de companyia l' un á l' altre.

—Ab aixó, he pensat: arrívahi, deya aqueixa bona senyora Flors, tant carregada de bonas intencions y bonas estranyesas. Y remenantse, y no cabent casi be á la cadira, se tirava endarrera per aliviar-se de la calor que duya. La mantellina blanca d'una moda més ó ménos florida, y 'l mocador groch de sota de la mantellina, y 'l mocador gran clar brodat de ramatges, que portava dessota del mocador groch, y s'affuixava lo sach *cossat*, que no se sab de quin color era, pero que per sota del mocador gran bregava y estrenyia endevadas per trovar cintura en aquella massa esférica.—Ja volia pujar á veurer qu' habia estat aixó, á casa del senyor secretari, aixís que m' han innovat de la desgracia. Sino que no hi deixan entrar, com que hi habia *la justicia*... Y he pensat, hi anirás després, que com que no te ningú, si se li ha de fer

alguna cosa, li podràs dir si t'ha de menester... Y he pensat: tot passejant vesten á ca 'l Ton... Vaya, vaya, quín cas! Creu noya, que tota m'he esborronat... Ben cert que... Deu nos enguart d'una tentació del dimoni! Com que m'han dit si tenia tretse torats... no sé. ¡Ay Deu meu! Sempre hi han d'haber cosas. Ara, mal per l'un, y mal per l'altre. En Lariet també, pobre xicot... d'altre banda, jo 'l planyo, porque...

—Miri, senyora Lliberata;—que 'l nom de senyora Flors ella se l'havia guanyat—no creguí res de tot aixó! diu la Filomena contenintse la natural impaciencia, no plorant, més ab veu apagada, com donantse vergonya de defensar al seu promés.—Res es veritat: jo mateixa hi era...! Y si fessen res á n'ell, seria ben be que no hi ha justicia.

—Noya... ¡Cuántas vegadas la justicia va errada de camí! Sabs que diuhen: qu'ab rahó ó sense rahó va 'l pobre á la presó?

—Ay Ton: ja ho podeu tornar á dir. ¡Quín mon! Lo pobre del meu senyor, sempre ho deya: —Justicia: Deu nos ne do, y Deu nos ne lliuri!... Y, heu berenat fillas? Noya, no ho pots pendre aixís: sino hi cauràs malalta, filla! ¡Ay senyor, aqueixos homes! Mereixerian que may una s'hi enfondés. Jo ja ho veig: tu no tens experiencia... Ja vindrá temps. No, no: creume. Procura atiparte be, y pèndrerlas com vingan las cosas. Filla, si á una la farian tornar tarumba! ¿No es veritat, Anton? ¿Veyeu quina cara ha posat? .. Oy, qu'aquest mitj dia, m'ha caygut de la barana del porxo la torratja d'un *diegu de noche*, y m'ha mort un ánech mut. ¿Sabs qu'aquella tarde 'us va fer riure tant? Com qu'aquesta mossa que tinch es com un esclop... Y te 'l faré portar. Fesne caldo. Veyas: m'amania una plata de llacsons y creixems, que m'agradan, barrejats ab xicoyras, y me n'han enviats de per munt. Y 't sento un terrabastay, y corro á la eixida... y filla: aquella graponera, que 'm passava la escombra... com que no miran res... Y vesli al redera! A terra va qui cau... Y 'l pobre ánech... tant butó... ja feya uns badays... lo meu fill... Y he pensat:—será per ca 'l Parayre. La Filomena encara l'aprofitará... y podrà fer un xich de caldo.

—No: gracias: per qué?—li sabé respondrer tan sols la marejada noya, que com se pot suposar, los seus pensaments y 'ls de la senyora Flors, no anavan pas pel mateix camí.

L' Anton, qu' estona ha que volia trencar la conversa, aprofità aqueixa mica de respir, y digué á la senyora:

—¿Sab que si á Deu plau, aviat tindré á 'n Miquel per aquí?

—Fill, no 'n sé res: ay que me n' alegro: ¿y donchs?

—Y no han de ser pas totas dolentas. Noya; déixali veurer la carta. Està molt trempat, y... ¡Y are, tú, d' hont vens? quina manera d' estar acalorat! Vina aquí: no vull que 't llevís lo gech.

—Aqueixa criatura se 't malmeterá... borrango! si se li encendria un llucet á la cara.

Qui havia arribat era 'l Pere, l' alegre manxayre; que si s' adoná de la senyora Flors, va ser com que no ho fes. Y ella va dir:

—Y com s' estira aquest baylet. Cada dia s' hi coneix.

—Jo sé una cosa, feu ell corrent cap al seu pare, y agafant á la quieta Carmeta que jugava als seus peus, per ferla jugar y saltar.

Lo cor se li sobressaltà á la Filomena, que tornava ab la carta, y tota represa diu:

—¡Cuyta, digas. Verge Santíssima de Rocaprebera, guardéulo!

—Diu... que... qu' aqueix vespre vindrán á fer serenata á n' en Carlets.

—¿Quí t' ho dit? li pregunta la noya tota estranyada, com així mateix son pare.

—Los del *Coro de la Gresca*, quan sortian d' ensaig m' ho han dit. Y diu, que l' han enviat á buscar, per fer la *Protectora*.

—¿Aixó t' han fet creurer, beneyt del cabàs? feu la Filomena?

—¡Y... te rahó! Es clar qu' era en Carlets, aqueix qu' he ensopegat á la porta. Ay valgam Deu, y quin home que s' ha fet!... Y de quan ensá...

En aqueix sant punt de sas admiracions, la senyora Flors s' aixecá tota esvarada, cridant, y aguaytant á la porta:

—¿Qu' es, qu' es aixó?... No ho sentiu? Quina revolució...

Y era altra vegada un desfet de donas, que las unas entrant, y las altres embussant l' escala, cridavan totas plengadas:

—Ton! Filomena, Filomena! Ja son aquí... ja pujan!

—¡Indignes! ¡Bergáns! Vagamundos! Malaguanyat pa que 's menjan!—Jo 'ls tiraria las ollas al cap!...—Jo per l' ull de l' escala...—Arri... á agafar la gent de be...—

Aqueix xafech queya sobre una parella de la guardia civil, que sense ferne altra estat, arrivá á dalt y ab penas y trevalls á la porta d' aquella habitació, ahont en Ton Parayre ab la barretina á la má, los sortí á rebre.

Com no hi era 'l que buscavan, ab la mateixa cortesía se 'n tornaren. Nò 'ls pogué estalviar en Ton ab sas prudents amonestacions que prou deya á n' aquella gent que cap culpa hi tenian los pobres civils, algun tronxo ó pela de taronja, que per quedar mes descarregadas aquellas vehinas los hi tiravan á trahició.

La noya gran y 'l seu pare, en mitx de la impressió que 'ls habia d' haber fet aquella escena, quán torná regnar la quietut en la casa, gayre be tingueren de retornar á la senyora Flors, que *tant* s' habia trastornat al veurer entrar á la justícia. Ab motius per no tenirse ella dreta, aquella suferta donzella li passá ayga fresca pels polsos, li dona una xicreta d' aygardent, li feu rosegat xocolata, y més cosas hi haguessen hagut!

Quan li semblá que estava refeta, comensá á basquejar d' anarse'n: y com la seva minyona tardava á venir-la á buscar y se 'n podia haber deseixit, pensament de la bona senyora, tingué en Pere d' anar ab ella per acompanyarla á la vila. No se sab, si després en tornant va dú 'l xicot aquell anech mut, xafat per aquella torratja.

XIII

A n' á tot aixó ja acabava de ser vespre y ja era ben fosc quan tornaren á casa los dos noys, y fou lo darrer en Ramon, qu' habia anat á casa del senyor Duran com li habia encomanat lo seu pare.

La noya, ajudada del manxayre qu' hauria estat bo per assistent, ab una esgarrapada amaní una mica de sopar, y ben malaguanyat treball per lo que menjaren entre tots, que prou hauria capigut al planell de la ma.

Llavors esplicá en Ramon ab aquella impassibilitat que

casi be may l' abandonava, com havia anat lo seu missatge: qu' á parer d' ell podia donar bon resultat.

Quan fou á casa del senyor majordom, atrapá tota la familia en lo terrat de la seva caseta, que dona á un costat de las altas parets de la fábrica; y ell sense res al cap, y ab manega de camisa, jugava ab la maynada que 'l feyan suar, y 'l feyan riurer en gran. Allá dalt mateix lo feu pujar, y assentats tots dos en un banquet de ferro, mentres la seva senyora entretenia, ocupantne un altre, aquell debullit de quitxalla, li exposá en Ramon tot lo que havia passat y tot lo que contavan la gent y ell temia, net, y clar y catalá, afegintli que li feya anar lo seu pare, per amor de 'n Lariér, y per amor de sa germana, que, com ja devia saber, estavan per enllá de relacions, á punt de casarse.

Com lo majordom era un home de cor, ab més bondat que finura, y no coneixia més mon que 'l mon de las fábricas, y sentia pels bons y lleals operaris una verdadera estimació, y d' una manera especial estava d' aquell *quinto*, llavors tant compromés, basta que de des que 's cordava las calsas n' havia rebut tota mena de serveys, la narració de 'n Ramon lo conmoqué de veras, Comprenia 'l neguit de la Filomena y d' aquella pobre familia, y acabá per dirli qu' ell faria medis de salvá á n' aquell xicot.

—Ja pots dir á la seva mare que no s' espanti: que si de cas que 'm vingui á veurer. Y á casa teva y á la noya, que faré tots los medis de tornarli 'l seu promés. Dimontri de bordegás, que te un génit com una pólvora... Pero ell es incapás de fer mal á ningú. Vatja, vatja; ja veuré jo al *cabo* de punt, de la vila, y... veurem aixó d' haber d' entrar en caixa tant sobtadament, y quan ningú s' ho pensava... Ah! y aquest gat de 'n Carlets, que no sé que me n' he sentit á dir?...—li dígué, cuan ja 's despedian, saltantli tot plegat aqueixa idea, com una mica de broma que li fes nosa en l' horisó.

—Oy que m' havia deseixit de dirli... qu' ahir vespre va arribar... be, gracia á Deu.

—No va bo aquell. Tinch pór que no va bo... Y es millor que s' estiga per allá baix... Anem, res. Ja sabs que t' he dit... y ja veurem.

En Ramon, que com lo senyor Duran tenia la franquesa en lo pensament y en las paraulas, no podia comprendre qu' á

n' aquest li fes encara mala espina l' antiga entremaliadura del seu germà gran.

No hauria pogut entendre qu' aquest era 'l punt flach d' aquell bon home, d' aquell honrat representant de la companyia que feya trevallar la fàbrica. Per tot hauria passat: ab tot transigiria: menos ab res que de prop ó de lluny fes cap olor de tendència revolucionaria ó d' imposicions en la marxa ordenada de las feynas qu' ell presidia. Ja s' hi havia jugat lo cap una vegada... y se li jugaria cent mes! Passat d' aquí no hi havia amo més bo que l' excelent majordom.

Més, com no s' havia de ficar en Ramon per res en aqueixas delicadas consideracions de la manera íntima de ser del senyor Duran, y 'l senyor Duran ben clár li havia dit que contessen ab ell, se n' aná ab lo cor alegre cap al carrer major de la vila, á portar consols y esperansas á la pobre viuda, á la desatinada mare, que del rum rum que sentia, no 'n treya l' aiga clara, y 's moria del neguit de no saber qu' hauria estat del adorat fill.

Li doná per penyora tota aquella conversa qu' acabayan de tenir, y ademés la seguritat de la estimació qu' ell li duya, y 'l consol de que sempre ell sabria hont anarlo á veurer quan convingués. Lo demés Deu ho sabia, y li pregarian tots que 'l deixés tornar aviat á sos brassos.

Content d' haber fet tots aquets passos, més esperansat y tranquil, la seva narració també aixecá una mica l' apesarat esperit del seu pare y de la seva germana, qu' aquell dia habían ben posat á proba la mansuetut y paciència que resplandia en los seus cors.

Era nit enllá que encara corrian per casa, entrantne y surtintne quan los uns quan los altres, d' aquella senzilla gent qu' ab ells vivian, donantlos aqueixas probas de vera amistat y compassió, que si son á voltas pesadas per la forma brusca y la inconveniència, son estimables sempre per la franquesa y la veritat qu' entranyan: molt més que l' amohinosa complimentaria que s'estila entre la gent més alta en semblants cassos.

Y era més tart de las dotze, que la noya tot just aconduhia en lo seu llitet á sa germaneta, á n' aquell angelet qu' era 'l depósit de las festas y 'ls petons de tota la casa, y qu' arrupideta com sempre aprop del Anton, sense adormirse, sense cridar ni mourers, també respirant una micà d' aquell ayre que du-

ya fredor de tristesa, ab lo capet doblat y ab sos ullets que 'ls amors del cel hi reposavan; era ni més ni ménos aquell vespre, qu' un serafinet d' aqueixos que en los grans cuadros del cristianisme han posat los artistas al peu dels personatjes dolorosos, com intermedi entre ells y l' ànima que 'ls contempla, com floretas divinas rosadas ab las sevas llágrimas.

Després, quan en aquell pis y en los altres foren tots los llums apagats y aclucats tots los ulls y no se sentia un piu, no més l' esperit d' un rellotje, qu' anava teixint ab misteriosa *llensadora* los minuts del temps, la *noya trista* que tenia la son lluny encara dels seus parpres, y podia ab tota llibertat deixar anar de son malalt pit los sospirs que hi bullian. surtí á la galería, y de brassos á la barana volent trencar la foscó ab sa mirada... no 's veyá sino la sombra infinita dels camps, dels boscos, de las montanyas y del cel. Y en lo cel, unas altres sombras sense forma, que 's movian, deixavan de 'n tant en tant lluhir puntetas de llums tristas, que desseguida 's fonian en l' abisme, com si fossen las llágrimas hermosas dels cors que penan aquí terra, anyorant un altre mon.

Y desfilant ab la pensa aquella esbullada troca del neguit que tenia, queyan puras é ignocents las sevas, de tantas horas contingudas, refrescantli la cara ardenta y alleugerantli lo febrós bategar del seu pit.

Pot ser un' hora há qu' aixís s' estava, quieta, reposant, y pregant... quan de sobte se conmoqué tot' ella; totas las sombras li semblaren enlluernant claror... y degué dibuixarse en sos llabis lo goig inesperat que feu tremolar son ser...! Una veu clara, robusta més jovenívola y tendre, llensá desde sota d' ella pel mitj de aquell callament y fosca, una posada curta, una corrandá alegre y enamorada, qu' al final girava, ab nottas rossegants y melancólicas, per acabar ab un — ¡ Cor del meu cor... adeu !

Aná per respondrer al arriscat minyó qu' aixís l' havia sorpresa, y no pogué confegir cap mot. Caygué assentada en un banch de la galería... y 'l soroll que feu degué obrir la porta de la seva cambra... y 'l pobre Anton, que tampoch havia dormit encara, vingué á donar ajuda á la seva filla. Besá 'l front del amant pare, lo seguí callada, y 's recullí en lo seu llit... y no destorbá res més la magestuosa quietut de Passavents.

XIV

—¡Doctor Francisco: Doctor Francisco! cridava la senyora Flors, vejent al metje de la vila que surtia de casa del Puput, cabalment quan ella hi anava á entrar. Se girá 'l Galeno, y no dissimulant pas gota qu' *anava depressa* al trobarse entrebancat ab tal clienta:

—Servirla: va dir: ¿Qué hi ha de nou?—Y la senyora Flors acostantshi.—Digui, digui don Francisco: ¿Qué li 'n sembla d' aqueix senyor?... ¿Qué 'n farém?... Diu que ha tingut tan bell desfici anit?... ¿Qué hi diu?...—

Y aconstantse encara més.—Escolti... que diu... que...

—Sí... no... vejam.—Aná dihent l' altre, caminant de costat, per anar fugint: acabant per ferho de debó; ab un—Pasiho be...!—acompanyat d' aquella mitja rialla propia de gent que com los metjes, enrahonan de nort, la major part del dia.

—¡Ay, alabat siga Deu! —esclamá ella á mitja veu, y ab posat de llástima, creyent que 'l doctor li disfressava l' haverlo trovat més *carregat*. Y aixís que la mirada d' aqueix l' hagué deixada, se n' entrá á la casa.

—¿Hont son aquesta gent?—cridá quan fou á peu plá del pis, que ja solia ser obert.—Jo me n' hi entro. ¿Hont es aquest senyor...?

—*Entre, entre, senyora Lliberata.* —Se sentí á dins. Ja sab que se pot passar avant sense demanar *licencia*.

En virtut de cual *passe*, enfilá per un passadís llarch que se 'n duya mitj pis, emportantse 'n ella tota l' amplada, y sen sen dignarse en son atribulament de dir *bon dia*, á dos ó tres personas qu' ans de arribar ab lo malalt li tingueren de fer lloch per passar. La una era un homenet petit y rodó, vestit com un pagés endressat, ab gech de coll alt y barretina vermella, nas petit, ulls d' esquírol, y una cara que sempre reya, Era l' agutsil, que com no hi havia cap més empleyat públich en tot lo terme, anava com lo *vaport* tot lo dia, per atrapar sas múltiples feynas menudas. Un' altre era la criada del secretari; una cosa com un artiller vestit de dona, que no 's podia mirar, y que s' hauria pogut dir d' ella, alló del poeta castellá—*Lo mejor que tiene es la figura*. Després, un guardia civil, qu' anava d' estar per casa, y qu' era igual á tots los

del *cuerpo*. Y després, ab perdó sia d'esmentarlo darrerament, lo batlle d'aquell poble, que seya y enrahonava ab l'home d'armas, prop d'una tauleta-escriptori, á dins del cuarto mateix. Lo més particular d'aqueix alcalde, era 'l no tenir res de particular. No mes era un *home* que posava firmas al cap de vall de fullas de paper, á rahó de cinch minuts per paraula. Ademés, se deya, com ja sabem, Pau, y de motiu, Flequer.

En aquell moment, y no destorbantse per la presencia de la nova arribada, deya 'l Puput trayent un bocí de cara del llit.

—Seria una verguenza que se repitiese. Ha sido un escarnio de la autoridad: un descrédito para ustedes los guardias! Prepárense ustedes, para rondar aquel *cuartel* toda la noche. El señor alcalde les ausiliará con su fuerza... Ho ha sentit Pau?

—Vaya si caerá! Pierda cuidao!

—Hauré de fer vení aquest—contestá l'altre, signant l'agutzil.

—Prou, prou: no mes manin: ja ho saben... Vosté, senyora, tingui, seguí aquí al costat del ferit.

—Y com está, com está?

—Pot ser no será del tot mortal—feu lo mateix agutzil.

—Borrango: qué diu! ¡Que vol dir que li va entrar molt endins? No més m'han dit...

—Ho fan corre, per disfressar lo crim, senyora Liberata: va di 'l Puput. *Valgame* ser jo llest... La *cossa* es séria! Pau: una mica de *aygua*...

—Ayga crua no; sant cristiá...—esclamá la compungida senyora; deixeu: jo li arreglaré jo. ¿Es de bolados aquesta paperina? ¿Qu'ha dit lo doctor Francisco; que no seria res... oy?

—Oh! Estos metjes may diuhen la *gravedad*...

—¡Anem, anem: y ara?... No se 'ns espanti. Si qu'estaria be, qu'un homé com vosté...

—Pero la sang... la ferida...—suspirava 'l Puput: enseyant no mes bigoti y dents, puig lo demás del cap ho amagava una gruixa de venas y mocadors blanchs, donantli un ayre de moro.

—¡Ay Deu meu!... No enrahoni, no 's cansi. Solament d'imaginarm'ho, lo cor se 'm tapa... ¡Quin mon: quin mon!

—Y yo, que so tant mal dit, perque defenso á tot *trance* la causa del ordre!.. la pau del poble... Si convé 'l poble mateix amagará al criminal: *pues* així se pagan los sacrificis.

—Ja ho pot tornar á dir ja: los meus ulls mateixos ho han vist.

—¿Que diu senyora Liberata? Com estich tant impacient, no ho he entés...

—¡Lo meu fill! ¿Vol que li posi be 'l cap?... Aqueixa baga es massa amunt: giris una mica. Aixís: ara estaré millor. ¿Veu?... Endemés com qu' una servidora es entranta de la familia... d' altra part ells no tenen culpa ni pecat venial: que 'n passen prou pena, pobre gent.. ¡Pobre Anton!... Ay senyor!... miri com passen los anys. nos varem casar en un mateix temps... y miri que son las cosas: á mi no 'm va agradar... perque no duya vestit de vellut. Duya aixó que 'n deyam *pa de pobre*. Ah! pero era un fadrí dels guapos que hi haguessen. Y la seva noya, fa 'ls mateixos ulls. Qui no sé d' hont ha eixit es lo ferrer... lo gran: que trevallia *per vall*... En Carlets... Oy, que ahir lo vaig véurer: es aquí: casi l' hauria desconegut: s' ha fet un homenás. Ell eixia de casa seva, cuan una servidora hi entrava... Ara 'l soldat... si qu' era com l' aygua del bacallá. no fa?

—¿Lo Carlets... Lo Carlets torna á ser per aquí, senyora Liberata?

—Si, ja veurá: com qu' es un cap tant entenebrat, aquets d' aquí, que 'ls diuen del *Coro de la gresca*... que estich si son republicans... l' han enviat á buscar, per enraygar... nó se que 's va dir aquell petit, lo manxayre, que ja ho va anomenar...

—¿La Protectora?

—Potser sí... ¡Pero que 'n som las donas! Estona ha que li dech fer mal de cap.

—¿Vol callar? vosté no me 'n farà may: li digué 'l Poput. Y de mica en mica anant trayent lo cos d' aquell ninxo de roba, ja casi be assentat al llit, dirigintse ab tó patétich al senyor Pau... li diu:

—¿Ha sentit? ¿Ha sentit senyor alcalde? ¡Quan li dich jo que la revolució trevallia... ¿No trova vosté aquí lo fil de la trama?

—¡Valgans Deu! ¡valgans Deu! ¡Aqueixos caps verts!...

—¡Es necessari, *cortarlos* el cami! A *ese* Carlets *se le ha de* seguir d'aprop... Y esta comarca está desamparada, *senyor Pau*. Se necesita energia. Lo meu *asesinato* pot repetir-se, y no tothom sabrà de donar la capa...

L'agutzil entrà de nou al cuarto, tenintse ab la ma la barretina á mitx cap, y acompanyant un senyor que ja coneixem.

Lo *guardia* 's cuadrà per ferli pas; l'alcalde s'alsà de la cadira, y 'l malalt se tornà á ficar al llit. En quant á la senyora Flors...

—Passi aquí—li feu al nou hoste. Oy que ve be, senyor Duran: aixís com aixís una servidora ja se 'n va... Ja ho veu, ja ho veu... res... com ho vol fer?...

Y mentres l'agutzil li feya també una reverencia, acompanyantla cap al corredor, li cridà desde la cuyna la criada.

—Ay senyora Lliberata. ¿Qué s'en va? Vol entrar fins assí, que 'm darà una vista á n'aqueix brou de pa fresch?...

—Prou ho tinch ben tart Quica. Tot avuy qu'aquella gallina virada m'escatayna. Y es més lla-minera dels ous... Pero ara he pensat—tira la verdura á l'olla y anirás á véurer que fan...—Y en aixó, tota ella ja havia passat per la porta de la cuyna, y no se sentí res mes.

La visita del senyor Duran no fou gayre llarga. Com lo malalt no li era molt simpátich, que diguéssim, ell hi havia anat per seguir una rutina que entre la gent més grossa d'una població s'acostuma, d'una banda, y de l'altra per véurer si podia adobar res de la mala ventura de 'n Lariet.

Aquell aparato de forsa que revestia l'escena, no li va fer cap gracia. Desseguida conegué que tot alló era propaganda: y que dessota d'aquell farrigu-farragu de draps, si aquell home tenia un trench al cap... ja era tot quant. Per aqueix cantó cregué que no s'hauria pas de llensar á pérdrer á ningú.—Encara que vulguin tirar endavant aquesta comedia, va dir-se ell, com qu'ha de anar *allà baix*, aviat la tindré desfeta.

Y no es cap pensament temerari creurer qu'ab aquella primera impressió rebuda, se proposà fins ferli fiança á n'aquell minyó, fins que se aclarís eix embolich.

Ara faltava la segona part: si havia de ser ó no soldat. Y com se trobava allí ab la primera persona del ajuntament, y si aquest no sabés de que li parlavan, ho sabia 'l secretari, resol-

gué embestirho de dret. Ab aixó acabat lo primer acte, habentse deixat explicar la *facécia* del atentat, ab tots los amaniments que de la conversa ab la senyora Flors se 'n podian tréurer, fent ell ab tot aixó com aquell que s' ho empassés, y en sent á cert punt, tot plegat se girá ab lo senyor Pau, dihentli:

—Home, y sab que m' ha vingut molt de nou, que l' expedient d' exempció d' aquest xicot, no hagi estat conforme? Deixo apart la desgracia del senyor... pero 'l que toca de la quinta, no sé l' Ajuntament que hi ha vist, que...

—També 'm va deixar parat, nò 's cregui. Sempre habia tingut á n' aqueixa gent per uns pobres...

—Y volen dir qu' ara, ab dos dias, s' han tornat uns bons menestrals?

—Allá be ho varen dir. ¡Qui sab un hom!

—Quedá *bien* probat, senyor Duran: respongué també 'l Poput, estirant un xich mes lo coll, al coneixer ahont anavan. Jo no li vull més mal, que 'l que es porta la lley. Pero est xich deñá será ni més ni menos que *prófugo*. Y diguem: en estas circunstancias, si lo poder públich no 's voldrá apoderar d' *este brau mossol*!..

Semblantli al guardia civil, cabo per més senyas, qu' habia de dir alguna cosa, puig que se l' aludia ab la frase anterior, allisantse 'l bigoti y movent marcialment lo cap, diu:

—*Pué no que no! En buen lio se metió el probe! Vaya con la ordenanza nuetra...*

Si 'l senyor Duran no hagués mirat allavors á n' aquell gegant vestit de blau, hauria reparat entre las maliciosas dents del secretari una rialleta malvada, com la del gat cuan te una rata á tret d' ungla. Habia trobat l' arma per posar fora de combat la bouhomia del honrat industrial.

—Y si vosté lo sabés tot!—va dir com suspirant.—Si sabés que la justicia segueix lo fil d' una conspiració anarquista...

MARTÍ GENÍS Y AGUILAR.

(Seguirá.)

RAMELL DE FLORS MÍSTICAS ⁽¹⁾

Acompanyat de tos pares
com poncella entre dos flors,
he vist com t' agenollavas
als bells peus del sacerdot.

Aguantava ab la mà esquerra
lo sagrat místich copó
y ab la dreta t' ofería
lo Pá qu' es dels angels goig.

Tu, 'l cap baix, l' esguart en terra,
batente lo cor y 'l pols,
deyan tres colps:—No só digne
de que entran en mí, Senyor!...

(1) Ab aquest títol s' ha publicat no fá gayre un preciós tomet de poesías originals del jove poeta Joseph Mas y Casanovas, dedicadas á un amic seu ab motiu de sa primera comunió. Ab tot y tement ofendre la modestia de son autor, que ha fet una curta tirada d' aquesta obra, en edició luxosa per obsequiar á sos amichs íntims, publicuém algunas de las poesías del llibret en la convicció de que plaurá á nostres lectors y aprofitém aquesta oportunitat per encoratjar desde aquestas columnas al senyor Mas á fi de que 's decideixi á donarnos més mostrás de sa inspiració.

Y Jesús qu' es dins del Hostia
¡oh misteri portentós!
com papalloneta blanca
ha volat damunt ton cor.

* *

La teva ànima qué ha vist
que alsa tan bella volada?
Ha vist lo niuhet hermós
hont Jesús té la covada.

Al costat de Jesucrist
he vist oberta una llaga,
y tan bon punt hi ha arribat
las alas clou y s' hi amaga.

* *

La gracia desitjada
lo ministre de Deu te l' ha donada,
¡oh Deu, mon Redemptor!
ja 'm trobo perdonat per vostre amor.

Jo era boyra blana
que 's revolcava trista per la plana;
Jesús, lo sol hermós,
ab una ullada l' ha esbargida y tós.

Lo que are jo voldria
es tenirvos á vos per companyia;
obriu, Jesús, lo cor
y aniré á viure allá hont lo just s' hi mor.

* *

La ditxa que que are tu sents
prou la diu la teva cara,
prou la diuhen los teus ulls
que l' ànima t' enmirallan.

Com poncelletas de Abril
que lo sol obra á besadas,

lo lliri pur del teu cor
l' amor de Jesús lo bada.

De bat á bat s' obra 'l cel,
Jesús á ton cor devalla,
son sacrifici d' amor
lo teu amor vol per paga.

Mira si t' estimará
que t' ha fet assentá á taula
y d' aquell Pá t' ha donat
qu' es la delícia dels angels.

Ja qu' Ell te dona 'l seu cos
tu bé li pots doná l' ánima,
que li costa á preu de sanch
en lo Calvari vessada.

Are li pots oferir
que no 't demana pas gayre,
are que es com Ell la vol
y 'l pecat no l' ha entelada.

Jorn més felís que 'l d' avuy
en lo mon no 'n tindrás d' altre,
y jo t' asseguro 'l cel
si 'n fás sovint remembransa.

* * *

Avuy en la teva ánima s' ha encesa
la llantia del amor:
una guspira del caliu despresa
l' ha encés del Sagrat Cor.

Trenantse del teu rés ab armonias,
damunt del pit tas mans,
lo Pá del cel ab angels compartías,
ja son los teus germans.

JOSEPH MAS y CASANOVAS.

PASSAVENTS

(Acabament.)

Lo tir fou segur. Aquell home obert, que no maliciava de la hipocresia, se tornà groch, encara que res contestá. L'altre aprofitá aqueix instant del dubte, y li rematxá 'l clau, qu' havia de xafar sas intencions generosas, dihentli:

—Pues mire: en estas mateixas horas, *sabem* que per aquí *está...* y l' home tornava sospirar,—*el* noy gran del Parayre... qu' *este* bon estudiant, diuhem que li ha de ser cunyat... á fer trevalls per *estas* societats! Se sabe, por individuos mateixos de la *Protectora...* y *esta* colla de pérdis del *famoso Coro de la gresca...* *vamos*, que lo sab tothom en la vila... se tenen ja la *república* á mitx coll. En las capitals, lo *gobierno* ha fet estos dias algunas presons, y s' han rebut en l' alcaldía, instruccions reservadas... se 'ns mana, que 'ls posem *al tanto* de tot lo que passa, y que *se vigile* molt... per afogar lo moviment. Pero 'ls guardias los segueixen la pista, y...

—Oh! y nos hi hem de fer tots!. . La primera cosa l' ordrel exclamá 'l zelós majordom. — Per defensarlo. sempre faré per un.

Y 'l color natural no li havia tornat á la cara. Lo Puput

ja no afegí més llenya al foch. Conegué que cap necessitat ja n'hi havia.

Aquell bonich sentiment de caritat que portá allí al majordom, ja hagué perdut la forsa, com llum celestial que la nuvolada enretira, deixant á la terra, trontollant y fosca.

L' epílech d' aquella conversa ja no va tenir cap interés. Deixada estar la resolució que moments avans l' animava, resselós y capficat, se despedí aixís com va poder, enduyense'n á dins lo veneno de la calumnia, que li representava com gent desagrahida y allistada entre 'ls enemichs del ordre y del treball, als qu' ahir lleyalment lo servian, en Lariet y 'ls fills d' aquell home honrat, de qui may, ni allavors mateix duptava. Y trist, y enujat, ab la pór de véurer l' hora menys pensada, feta enderrochs lo fábrica qu' havia omplert l' activitat de tota sa vida, sortí de la vila, semblantli apagada la llum del mitx dia... porque havia deixat apagar lo pensament de fer una obra de misericordia, y porque deixaria penjada pel coll, á n' aquella innocent y malhaurada familia de treballadors seus, als qui tal vegada ell haguera pogut redimir.

Y mentrestant, aquell desleal cor qu' aixís havia jugat ab lo seu, s' hauria trovat be del seu mal, encara que n' hagués tingut, ab lo goig d' eix fácil triomf, que li desbrossava 'l camí de la miserable venjansa.

X V

En l' estat d' abatiment d' esperit de 'n Ton y dels seus fills, la presencia del noy gran va esser un cordial, que 'ls sostingué las esmortidas forsas. L' agradosa esperança de tornar veurer aviat als fills y germans ausents, los atiava á ferne conversa totas las horas que 's trobavan reunits á casa. Y si la sort ignorada de 'n Lariet amargava aqueixas dolsuras, en cambi la mateixa Filomena hi recolsava 'ls pensaments, quan se sentia més greument defallida per sa anguniosa anyoransa.

Ni ella ni 'l seu pare tenian cap mal temps de la xiu xiu qu' en torn d' ells creixia, essent aixís qu' era la troca que 's capdellava tant á Passavents com en lo vehí poble, per tot allá hont s' ensopegavan duas personas enrahonant plegadas.

Aquella noticia que 'l noy xich los havia dut lo dia avans, de que la vinguda de 'n Carlets era per organisar una societat

cooperativa, y que la beneyta de la senyora Flors vuydá á n' al Puput sense pensar-se fer mal, encara qu' á n' al Puput li feu gran paper, si no era ben exacte, com ja ho sabem nosaltres, s' acostava no obstant un xich á la veritat. Pus durant la curta estada qu' habia fet á Passavents ja la noticia de la seva vinguda va correr com un llampech. Aquell mateix dematí, dos ó tres dels que figuravan més en la remenamenta d' eixa societat d' obrers y del nou *Coro de la gresca*, que duya á tot lo jovent de las fábricas del Ter atrafegat aquells dias, l' anaren á veurer per parlarne llargament.

Com aqueix era 'l seu fort, com sempre s' habia preocupat de tot lo que pogués afavorir á la seva classe, ja millorantli la situació, ja aixecantli lo carácter, l' hereu Parayre los hi doná tota mena de lliçons y d' avisos, que prou los sabia ell per experiència. Los feu una pintura molt favorable dels resultats que estavan donant allà baix de des qu' ell hi era, algunas d' aqueixas associacions. Los digué que d' una d' ellas ell era 'l president, y que li agaadava que 'ls obrers d' aquí seguissen aquest exemple, que creya una de las cosas més bonas pel treballador; molt més que no pas que 's fessen mal be 'l temps y 'ls diners ab lo joch y ab barrinar plans impossibles, que no donan may bons resultats, com ell mateix ne podia ben respondrer.

Y 'ls referia cóm y de qui fou ell enganyat en aquell temps. Y 'ls ensenyava 'ls millors camins per arribar al cim de sos generosos ideals, sense ferir ni trepitjar la seva honra propia, ni posar en perill la pau de las sevas familias.

Escayentse festa aquell dia, ja 'ns podém afigurar si va rodar y rodar aqueixa conversa, y si 's parlava poch ni gayre de 'n Carlets entre 'ls homes y entre 'l jovent de la flamarada. Ja 's corria com cosa de fé que venia expressament per organitzar la *societat de obrers*, y als ulls del poble aquell *atrotinat* minyó cresqué tres pams. Los del *Coro de la gresca*, que no cal dir si eran los més trempats, entre la turbulenta fadri-nalla, se convingueren per anar aquell vespre á fer una solemne cantada á Passavents; pus ell en la capital era una part principal dels *coros* que s' habian fet de moda aquells temps. Més los fets d' aquella tarde y la marxa sobtada d' ell, los feu tornar ayga poll aquella alegría.

Entre aqueixas collas de gent ahont tot se trinxá y de tot

se parla, la gacetilla de la próxima vinguda dels noys grans de cal Parayre, hi havia caygut com pluja de Maig. A n' en Miquel, com feya tan temps que se n' havia anat á servir, ja casi ningú 'l coneixia. Més sabian qu' havia *pujat* d' alló més. Las fadrinas sobre tot, se l' afiguravan ab lo llampant *uniforme*, ab las creus y galons d' or, y esmenussavan ellas ab ellas, esprement la memoria, tots los pels y senyals que d' ell los recordavan, pera estar previngudas de la figura qu' havia de tenir are. Y totas haurian volgut bratar lo lloch á la *noya trista*, qu' ab lo gavell de penas que li plovian duya ben escaygut aqueix nom. Y per aixó mateix, lo seu nom anava més endoyna, y no podia eixir que la gent no la voltessen y amohinessen ab preguntas, essent viva y estesa per tota aquella colonia la compassió y l' interés que despertavan las sevas alabadas gracias, los seus envejats amors, y la seva malaventura.

No cal dir tampoch com s' escatiren l' endemá los detalls de l' agarrada de 'n Lariet y lo Puput, y com planyía tothom al promés de la *noya trista*. Si las malediccions que li tiravan aquella gent, que no n' envian cap á dir, l' haguessen hagut de curar, encara ara jauria l' envejós secretari. Sort que no tenia gayre mal. Com ja s' ha pogut entendre, se prevalgué de la tabanada que va rebre lo segon cop d' anar per terra, per simular una ferida d' arma blanca, y fer lo paper de víctima d' un alevós atentat, y ab l' importancia del lloch que ocupava mourer gran escándol, y fer perseguir per la justicia son autor, á qui además recomanaria, com á *prófuch* ó desertor... per ferlo perdre de totes maneras.

Encara que en las quadras y telers se contava la historia de mil maneras, no hi havia ningú que cregués las embrollas qu' aquest home s' havia tramet, y era escoltat ab la boca oberta cualsevol que portés una nova nota, un petit detall, de qué feyan ó qué deyan, en Lariet, los Parayres, ó la mare d' aqueix pobre minyó, al cual, tots lo volian haber vist, aquí, allá; que feya aixó, que deya alló, que anava d' aquesta ó de l' altre manera. Y una cosa qu' havia passar, la sabia tothom: ho havia sentit tot Passavents, y 'l posava cent canas més alt qu' al altre en la imaginació dels fadrins y de las noyas. Era l' haber anat á cantar á sota mateix de la galería d' aquella casa y á la una de la nit següent del dia que tingué

de fugir, perque no l'agafessen. Tothom estava ab ansia per saber qué es lo que faria 'ls altres dias, y tothom tenia por que si hi tornava, com que 'ls civils ho sabrian prou, allà li pararian la trampa. Més com que l'endemà no's va sentir cap cant, ni l'endemà passat tampoch, la gent va creurer, que ja no s'hi atreviria més. Y no obstant hi havia qui hauria jugat deu contra hu, que cada nit compareixia á n' aquell mateix lloch, per veurer poch ó molt á la seva Filomena: d' altres que sabian de bona l'nta que sa mare l' havia anat á veurer á tal ó qual punt, pero ab molt silenci, molt amagats, y tornantse'n corrents l'aperseguit noy á tal ó qual bauma d'aquest ó de l' altre single, ahont restava desat.

Cal pensar, que eixas excitacions fillas de l' espontaneitat del poble y de la curiositat innata de la gent, arribavan á las orellas del senyor Duran, que no tenint l' energia d' anys enredada per imposarse á n' aquella mareya... que qui sab hont aniria á parar, quan se reventessín las tancas dels comuns debers y respectes, y no tenint prou talent per coneixer d' ahont venia la rierada, passava una febra que 'l consumia. Y en moments de verdadera preocupació y espant, va escriurer á n' als socis de la capital, que gestionessen ab las autoritats, perque enviassen corrents un destacament de tropas, á n' aquellas poblacions fabrils...

Sense ell saberho trevallava per compte del Puput, qui aprofitant també aqueixas efervescencias, y d' altre part ell mateix tementlas, en rahó d' aquella valentia, com la del andalús del cuento, de que ja 'n tenia donadas probas havia fet escriurer l' alcalde en lo mateix sentit, dirigintse als superiors gerárquichs de la provincia.

D' altre banda, ab testimonis, fácils de trobar quan s' es á dalt, y ab lo banastre del senyor Pau que 'l tenia per un home molt viu y de molta influencia, habian posat un gúp de ben mal portar á n' en Lariet, que no's podia sortir á la defensa, y á n' en Carlets qu' essent fora malament podia sospitar de res.

Si no que cada dia corria la veu qu' hontucom ó altre algu havia vist al *prófuch*, lo secretari hauria cregut que ja se las havia tocadas cap á Fransa. Y quan treynt tot lo such de la seva astucia, donava llissons á la guardia civil de las enrevessadas tasqueras dels llochs vehins, per portarsel més á

las mans, aquella engruna d' home tremolava d' ira, y treya foch pels caixals, no sabent enténdrer qu' ab cinch ó sis dias encara no l' haguessen xarpat.

Y com l' esperit dominant en la fàbrica y en la vila, sabia prou be á n' á quin costat se tirava, y li semblava que faria un paper molt ridícol, si després de tanta fressa encara deixava escapar la rata... aquella lley d' odi qu' ell sentia pera tothom, lo posava fet un túria. Y ja feya be de no mourers de casa, ab l' escusa de curarse la *ferida*, puig ab la bum, bum, que per tot se li aixecava, no haguera sigut d' admirar que aquells del *Coro de la gresca*, ó 'ls de la *Protectora*, ó aquells altres, ó 'ls de mes enllá... solament per riurer una estona, algun' hora l' haguessen tirat á dalt á baix d' un xórrech.

De la causa d' en Joan Lloses ell n' havia fet la seva causa: en tanta manera, que l' infelís Joan havia ben desaparegut de l' escena. Ningú 'l va véurer més desde la tarde del diumenge... ni ab ell ningú més hi havia pensat.

Com no passava de sé un pobre home, la mateixa polsinera qu' ell alsá l' acobardí; y 's degué tancá á casa seva ab pany, clau y forrellach, no gosant de molt temps treure 'l cap en forat ni finestra.

XVI

Passats cinch ó sis dias dels fets qu' acabém d' apuntar, y á entrada de fosch, quan los trevalladors que tornavan de la fàbrica de nosaltres prou coneguda, passavan per lo carrer major de la villa, s' hi trovaren ab una bellugadissa de gent, que 'ls feya estranyesa, y 's preguntavan tot baix los uns als altres, qué podia alló significar.

Tot anava de soldats en trajo de campanya, y probablement acabavan d' arribar, perque los vehins eixian á las sevas portas, augmentant aquella animació y cridoria, fora de semblants cassos desusadas en eixos quiets y solitaris pobles.

En mitj d' aquellas cantadas en castellá y d' aquellas amoretas en andalús, la gent que baixava de la vall de Passavents, no s' adonavan de dos forasters que á la porta d' una revenderia enrahonavan aqueferats ab la dona de la casa, la viuda Masalleres, la desconhortada mare de 'n Lariet. L' un

era un menestral vestit ab bastanta elegancia, y l' altre era militar.

Aquella dona que l' altre cop que l' ensopegarem en esta relació encara jovenejava tant, ara, ab vuyt días, s' havia passat un estrago. Ab la cara allargada, los ulls enrojits y fondos, la boca tremolant y la vestidura penjada de cualsevol manera, enrahonava ab sanglots, y 'l véurerla y sentirla partia 'l cor.

Acabavan segurament una conversa íntima, ab baixa veu, ella ab planys llastimosos, y ab ira mal afogada 'ls altres dos, qu' al últim, ab vista recansa, estrenyentli las mans com se faria á una mare, deixaren aquella dona, y se 'n baixaren carrer avall fins al extrem de la vila. Allá ells dos també 's despediren, y s' hagueren pogut sentir sas darreras paraulas, ditas ab veu, que semblava ressó del cor.

—Casi 'm penadeixo, de no vení ab tu...

—No, Miquel, val mes que jo li digui avans. Fora per ell una alegría massa forta... A Deu!

—Adeu, hasta demá.

Y mentres l' un se quedava com inmóvil, ab la mirada seguint á son company; aqueix, ó sia en Carlets, sortí de la vila, prenent una dressera que segueix las ondulacions del riu, y s' endinsá en l' espessa sombra de las arbredas, que ja comensavan á desplegar los seus mantells de fullas.

Ho fes la conversa poch ha'tinguda, retrayent cosas tristas, ó fos lo que fos, semblava qu' aquell sentiment de misteriosa pena, que despertan á la nit las remors dels boscos y de l'ayga, feya per l' estat de son ánimo frisós ó encaparrat. En algun recó del cel ja casi fosch, s' hi sentia roncar de 'n tant en tant lo tró llunyá, que encara donava més soletat y mes tó al soroll dels arbres de la rívera. Marxava de primer ab tal briós dalit, que semblava que l' encalsés una hora donada.

Las pletas que ronsejant encara venian cantant y rient, com pera deixondar á las dormidas brancas y als aucells que hi nian, al toparse ab ell se giravan á mirarlo. Se recordavan d' aquella fesomia ó d' aquell ayre, mes no atinavan á coneixel, y passavan.

Després, en comptes d' anar tant depressa, en ser al cim de las petites pujadas s' aturava, y girava la vista al entorn d' ell; y 's complavia respirant l' ayre que 'l rodejava, fresch, lleuger

y olorós. Y quan hagué pujat prou amunt, quan fou á la carena del ample anfiteatre, que sols lo Ter per dos collets lo traspassa, se recolsá en una especie de banch que las rocas presentavan, y endinzá la mirada al fons de la vall.

Ja res hi podia veurer, no més qu' uns quants llums saltats, que per las oberturas d' alguna habitació llensavan contra las sombras groga y esmortida claror. No sabém si las veyá ó las mirava: ó si ellas li representavan á las personas que li ocupavan lo pensament, que l' estimavan, y que tal volta també pensarian ab ell y l' esperarian, en aquella mateixa hora de descans, de meditació y de pregaria.

Passada una estona que poch ell la contava, ja aclucats aquells ulls tristos de las llums de la vall, agafá la rampant de la banda contraria de la costa, y devallá al plá, teatro de eix drama que 'ns feu pendrer la ploma.

En Carlets volia arribar á Passavents sense que 'l vejés ningú, ni 'l conegués, perque 'ls llassos que li podria haber parat lo Puput, segons lo que podia deduhir de las novetats que 'ls habia contat la pobre viuda, no li privessen d' abraassar, avans que tot, al estimat pare y germans. També haguera estat probable que si 'ls entusiasms del *coro* haguessen tingut esment de sa arribada, li haurian destorvat la fruició ab que pensava arribar tot sol ab sa familia, á n' aquell píset, que guardava una mar de llágrimas y un tresor de sentiments, y qu' encara li tirava més, de des que tants pochos dias ha, l' habia pres y deixat, y ara hi tornava per ressucitar-lo, á la pau y á la alegrí. Per dir al contristat pare, y á la desamparada germana, que mentres lo tinguessen á n' ell y á n' en Miquel ja res tenian que temer, perque duyan la forsa y la defensa de la justícia y de la ignocencia. Portava l' esperit y la fermesa de l' home que está avesat á lluytar ab si mateix y ab la fortuna capritxosa. Y ja li trigava l' hora, de fels saber qu' en Miquel y ell eran allí... y que ja tot estava acabat!

En mitx d' aquell silenci, que no més trencava la eterna cansó de la corrent del riu, de 'n tant en tant los bufechs del vent en los estrets corriols, que venia de Ter amunt, fret, y espargint per la vall una alarma de tempestat, y més aprop, y més fort y més durable, l' udol del tró que ja ressonava per tot arreu, y en mitx d' aquella fosca verament sepulcral d' una

nit sense lluna ni estrelles, y en lo moment qu' arrivava a la palanca, veient ja á sobre d' ell com un fantasma de gegantina sombra la negró del gran casal, sentí en l' altre rivera, un crit que 'l sobtá de moment: y li semblá que deyan.—¡Alto! ¿Quién vive?... Y avans de tenir temps de discorrer, lo bulto d' un home que segurament fugia, ab una lleugeresa increíble, ab un salt traspassá la palanca, creuhá pel seu devant com una exhalació, y s' escabullí entre 'ls arbres, no deixant rastre ni soroll á darrera seu. Mes li passá tant frech á frech, que fins li semblá que 'l coneixia, y qu' era en Lariet... Y desseguida eixint d' ell, dos altres bultos feren cruixir també la palanca: vejé lluhir en la foscor sas armas y que corrian cap ab ell .. y també se posá á correr, prenent perque millor li venia una direcció contraria de la del que 'ls altres se creyan aperseguir.

Com no era 'n Carlets flach de camas, bona tanda 'ls va donar de correr. Y fou tan llarga y accidentada la carrera, que quan s' aturá per pendrer alé, y se girá endarrera, ja qui sab ahont eran aquells pobres guardia-civils.

Mes allavors s' adoná que tot ell era moll com un xop: que 'l temporal qu' aquell xiular del vent anunciava avans, li queya tot á sobre, que la tronada anava sent més forta y espantosa, y que 'ls blaus llampechs ja comensavan de ratllar aquella sombra impenetrable, y de ensenyarli aquells extra-viats camins.

Com no era cas de pensarshi, y ell sabia de memoria á quatre horas al voltant á fins los xaragays de las llebras, saltá pel dret per anar á trovar altre cop la palanca, y pujar ab quatre salts á Passavents.

No hi havia pas perill, que ningú are li cridés, *alto*. Semblava que 'l cel abocava sobre aquella terra las cataratas del diluvi: á cada tró, semblava que las serras s' estavellavan, com que 'l mon hagués de finir. Ab las llanternadas dels llamps que l' un assolia l' altre, ab quatre gambadas anava allá hont volia; com que no toqués á terra; com un esperit perdut; com un' ánima en pena, condemnada á rabejarse en lo cataclisme de tots los elements!

Ben prompte torná atrapar aquellas boras ahont devia trovar la palanca. Mes ne fugí mes prompte encara! Perque aquell riu, no era 'l Ter. Duya una crescuda horrible, y, bramava

com si fossen onas del mar, sas enfurismadas y reventas onas.

Era una mànega d' ayga desbocada, galopant sense fre; encrestant com may vist monstre sos cabells d' espuma, aperseguida per trons furiosos, y sacsejant sas escatas ruentes ab los fochs del cel!

Cegava 'ls marges, y creixia en la planura; y se 'n duya de las riveras las hortas y los arbres y las estacadas: y per tot arreu sembrava la destrucció y la ruhina... com si l' empenqués avall una alenada del infern!...

Fugí... fugí espantat; casi be nadant en llachs d' ayga. S' allunyá per instint d' aquell bullidor abisme, no sabent ahont, y clamant pietat á Déu lo seu esperit, retut de cansament y espant!

Quan va mimvar una mica la fúria del temporal, se deixá anar en un marge, ab l' esma ben perduda d' ahont era... mes, li calia aturarse, y reposar. Quin temps s' hi va estar per revenirse, no 's pot endevinar. Va estarshi, á fins qu' un soroll nou, inesperat de tot punt, lo feu aixecar altre volta: com lo fogós caball que torna á alsar lo cap, y gronxar la clin ayrosa, en tornant sentir á la vibrant corneta cridar al combat. Lo que 's va créurer sentir, y sentí de veras en Carlets, allá á la bora, no gayre lluny d' ell; fou l' accent d' una campana, d' ell ben coneguda: y fou lo toch que en los despoblats y en las vilas desperta á tothom: aplega la gent per defensarse; ó 'ls fa córrer á defendre 'ls seus germans.

Volgué créurer que s' equivocava. Aixecá 'l cap; s' adressá tot ell; girá entorn l' esparverada vista... y no pogué guardar mena de dupte...! A radera d' ell: á un tirat de pedra vegé un gran casal fet una fornal monstruosa, y gitant de cent forats serpejants flamas; qu' enrogian y espantavan lo cel... y la campana cridava, ¡toch! ¡toch!... agitada per la ma de la desesperació!

¡Cremava aquella fábrica que tenia omplerta la seva vida de recorts! L' instint del be, y 'l bon desitx lo lleansaren al socós d' aquella gran desgracia.

En serhi, pogué véurer que l' espantós element tot just comensava á péndrer peu en una de las cuadras. Encara ningú del vehinat havia sentit los gemechs d' angúnia, d' aquella campana... qu' anava cridant, ¡toch! ¡toch!... Totas las portas y finestras eran tancadas y barradas... Mes per honthucom era

precís entrarhi... per honthucom hi saltaria: que ningú com ell per aytal empresa. Ell, qu' era 'l ferro! Avesat á doblegarlo, ab lo foch y ab lo magall, ab menos de res, s' obrí una bretxa, en una finestra de la cuadra baixa, ahont lo incendi no hi donava encara no mes enlluhernant claror.

Se feu lloch entre 'ls obstacles que trová á son pas, antichs coneguts d' ell; obrí una porta per véurer d' ahont lo foch naixia; y sentí una calor asfixiant que 'l reprengué de sobre: y vejé al mateix temps cáurer á terra un home... y al mateix acte aquella campana 's deixá de tocar! L' ayre envenenat va renovar-se: y cullí á n' aquell infelís, qu' habia lluytat mentres tingué forsas... y també lo conegué: era 'n Lariet.

Conegut lo perill en que 'l pobre del seu amich estava, se l' endugué á bell feix cap á la finestra qu' acabava ell mateix d' esbotsar, y ja sentí á defora ramor de la primera gent que hi arrivava, y conegué veus de las que cridavan necessitat... Una d' ella era la del Senyor Duran!

En Carlets, los feu un crit, y 'ls feu passar lo desmayat minyó á quí l' ayre lliure ben aviat va retornar. . pera seguir altra vegada en aquella lluyta, y tornar defendrer de la foguera, la casa del trevall; qu' era la vida de mitja comarca.

En mitx del desórdre d' eixa rápida escena, totas aquellas veus llensaren á las horas una mateixa exclamació. Tothom havia conegut al Carlets de cal Parayre: al maquinista. Y tothom se quedá ab confiat delit á las sevas órdres, per embes-tir aquella penosa, ensemps qu' agradable feyna. Doná la primera cridant:

—Obriu; ó estelleu aquesta porta! Poseu la mánega á la bomba de baix, de prop de l' ayga!

Tres ó quatre hi corregueren. Mes tornaren desseguida. Los baixos del edifici eran un estany d' aygua. Pot ser la torrentada havia reventat las portellas... En Carlets ja 's feu cárrech, de com se podia haber trovat á dins 'n Lariet, avans de calarse 'l foch y avans de plóurer aquell diluvi d' ayguas. Aquellas que negavan los soterranis, feren inmens servey, per trevallar contra l' incendi.

Lo maquinista, capitanejant aquella legió voluntaria de bombers, no 's doná més respir ni descans. Y allá 's confo-gueren en un sol desitj y coratje, per posar á son servey los

brassos y l' esforsada voluntat, grans y petits, parents y germans; amichs y contraris... No cal esmentar á tots los fills de l' Anton... tots, y tothom; per lliurar del trist naufragi, aquella gran llar, que á tots arrasserava!

Y ell, en Carlets, al davant sempre, ab trossos de ferro per eynas, encimbellantse sobre las jáceras y las cornisas, ó aguantantse ab los montants, ab los tambons ó ab los prims cilindres, ó penjat de mans en las amples corretjas, ó rebatent á fora inútils armatostas, que li privan l' acció, manant apuntalar uns envans y aterrarne d' altrás, llensant ab ull certer rius d' ayga ahont lo foch cruix y espatega y amenassa, fonentse y tornant apareixer, ó rodejat de flamas, ó rodejat de runas, portant á totas bandas l' ajuda, l' acert y la salvació, ab la cara encesa, volant son cabell, cremadas sas robas, y nusos pit y espatllas, era una visió de varonil bellesa. Semblava lo geni del foch, l' esperit de la vida, que enrevoltat de llum, y llensat en sa contracció violenta, per lo monstruós organisme d' aquellas rodas y maquinarias en lo moment de morir, volava empresonat á dins d' aquella colossal ossamenta de ferro: y clamava als elements y á las forsas, que tornessen á refer y á animar aquells brassos, y mans, y diis de la mecánica, y que 'ls tornessen lo seu meravellós moviment creador!

Al últim d' aquella heroica lluyta, ne sortí 'l talent y l' esfors guanyador de la salvatge materia. A la punta del dia, cap llenga de foch s' aixecava de las dependencias de la fàbrica. No més una blanca fumarella portava cap allà hont anava 'l vent, la memoria del incendi.

Lo rastre que deixá en tot l' edifici lo destructor element no fou una sombra de lo que prometia de bon principi. Ahont tot se perdé y tot se cremá, va ser en lo dipòsit de desperdicis, porque allí l' oli y lo cotó feren créixer en un instant la foguera, encesa per una guspíra eléctrica del temporal. Una de las quadras vehinas doná á las flamas tot lo fustatge de sas máquinas, y alguns rengles de carros mecánichs també n' eixiren esgalabrats. Fou lo més poch que podia ser, per bona sort del senyor Duran, que no tenia paraulas, sino llágrimas y abrassadas per explicar quant agraíhít estava á tots y á cad'un dels operaris...

Sols Deu sab com deixá 'l maquinista tant llarga y diferent y brava lluyta. Mes quan lo trasportat majordom, plorant

y estrenyentlo en sos brassos, l'estirava de aclamacions de la multitud, emportantse 'l á sa casa qu'era allá mateix á dos passos, allavors sentí tot lo xafament de la jornada, y no podia casi be respóndrer, ni respirar...

Més semblava qu'escorcollava ab la vista entre l'estrenyor de la gent, á n'algú que li faltava. Y en aquells moments, entre l'espessor de la gent, tothom vegé, y li feu pas tothom ab respecte, á la *noya trista*, que corregué á lligarlo en los seus brassos!

XVII

Acabadas aquestas escenas més surtidas, quan dominat lo foch, ja no més faltavan trevalls secundaris, per los que 's bastavan poca gent, reposant y rellevantse, volgué 'l senyor Duran que tots ells esmorsessen, y feu portar abundanta llaugonissa y pans y porrons de ví. Prenentli la perfecta tota aquella gent alegre y coneguda, acampada allá hont podia, en los clars que deixava lo desbordament del Ter, menjaren y begueren, y parlaren del temporal y del incendi, y del jove maquinista que, sense ningú saber com, aquella nit los debía haber enviat la Providencia.

Feya un dematí espléndit, com ho solen ser després de totas las grans plujas, y 'ls uns per veure los esboranchs qu'habia fet la vinguda del riu, y 'ls altres per contemplar lo foch de la fàbrica, de las próximas masias y de la vila tota la gent s'acorriolava allí. Y venia á ser casi be una festa alegre, com tots los aplechs de gent, donant animació á n'aquella vall y als camins que hi treuben; principalment á la carretera dels carruatges, qu'aquella matinada era hont menys difícil se feya lo tránsito, anant com tot anava, d'ayga y de fanch y d'esllavissadas.

Mes, en aquest cuadro de viva animació, de moviment y poesia, ahont no feya cap falta 'l recordarse de la situació anguniosa d'aquell qu'habia donat lo primer crit d'alarma en lo foch d'anit, del generós Lariet, habia de vení 'l Puput á pintarhi una asquerosa taca, tornant á fer caure á la nostre pobre gent al solch de las amargas realitats de la vida.

Quan tot estava donat y benehit en lo foch que ja habia passat, quan la gent comensava á tornarsen á sos quefers, per

contar á sas familias los treballs d' aquella nit, l' home que fins allavors no s' havia deixat veurer, boy abrigat y arrupit, y ab lo cap embolicat com un verdader malalt... rondava com qui no vol que se n' adonin, per darrera de las pletas de la gent, vigilant, y agoytant.. á fins que descobrí y 's cregué tenirla á bon punt á la seva aborrida víctima.

Trayent allavors aquella lleugeresa qu' amagava, corregué cap á la parella de civils, que per suposat no havia fet falta al seu lloch d' honor aquella nit, y 'ls digué quelcom á l' orella.

Y aquells *números*, planyentse tal vegada en quan homes de la seva mateixa maniobra, ab un santiament prengueren al peu de la casa del majordom á n' en Lariet, per qui tant endevadas s' habian fet aquell fart de correr lo vespre avans. Y enmanillat, y posat al mitx, com sempre se fa ab los presos, lo tragueren del mitx de l' altre gent, caminant marcialment pel camí ral de la vila!

Ben poch se n' adonaren. Ni 'ls noys Parayres, ni la seva estimada, ni 'l senyor Duran... que ben segü que ja no ho hauria pas permés; puig eran tots ells á dalt en lo seu pís, orullós de tenírloshi!

Quan corregué la veu, que corregué com un llamp, y pujá á dalt, com tallant ganivet, al cor de la Filomena... y desesperada obrí 'l balcó per tenir ayre... per poderlo veurer... una girada de la carretera los hi tapava ja á la vista.

En aquell moment horrible, lo Puput, enfilat en un marge, estirant lo coll per véurels una mica més, aixís que tombaren, esclafí una rialla diabólica, qu' escarnia 'ls sentiments de tota la gent honrada!...

Mes en aqueix mateix punt, en lo moment de quedarse tothom ab un pam de boca oberta, com si se 'n portessen lo fill, lo germá ó l' amich de tots, y tots ab la vista á la carretera... soroll desconegut, ramor impensada de cavalls de sobte 'ls feu fer un salt al cor.

Quatre genets militars enfangats fins á las singlas, y ab las tercerolas al bras. aparegueren y arribaren al trot llarch fins al devant de la fumant portalada de la fàbrica. Y seguia rederra d' ells, y s' aná acostant desseguida, una petita columna d'

infanteria manada per un comandant, que deixant anar al pas lo seu caball, venia acompanyat de l' agutzil de la vila per una banda ab kempis y bastó, y sense aquella rialla que solia dur á la cara. A l' altre part donantli la ma y anant enrahonant, portava ni més ni menos que 'l presoner de suare... en Lariet.

Lo Puput, que com sabem, no era persona estranya á la arribada extraordinaria d' aquell piquet de tropa, y que ab fruició se la esperava de l' un dia á l' altre, aixís que 'l militar li passá aprop, s' adressá com que l' hagués picat una vespa, y quedá un moment inmóvil, y perdé l' escás color de sa fesomia, ab lo temps solament de ferli l' agutzil una ganyota estranya que la degué prou entendre. Y llavors, escapanli un gemech... un feréstech udol, saltá á l' altra part del marge, y fugí corrents, com un gos que li han tirat un cop de pedra!...

Si ho sentí ó vegé en Lariet, feu com qui no se n' adoná, que 'l goig esborra l' odi dels cors nobles. Y sempre estrenyentse las mans ab lo jove militar, arribaren á sota 'ls balcons del majordom... y d' entre la gent qu' ab aquesta nova alarma los omplia, y dels que s' arrumboyavan al vol dels nous arribats, ne sortí un crit agut d' una alegríá que no podia contenirse, y encara no había descabalgat en Miquel, lo nou hoste, que la *noya trista*, y tots sos germans, y 'l venturós Lariet, se confonían en una sola, y llarga y estreta abraçada!

Aixís que tota la gent que 'ls voltavan entengueren qu' aquell jove oficial era 'l noy soldat de cal Parayre, l' expressió de la alegríá y del entusiasme va reventar com un tró: ressoná per tota la vall, com una alegre remor de festa y puja com broma matutina, com anunci de pau y de ventura lo serrat de Passavents!

MARTÍ GENÍS Y AGUILAR.

NO POT SER

No pot ser que 'l sol espléndit
ni las estrellas brillants
ni tots 'ls tresors del mon
puga tenir en mas mans.

No pot ser que 'l serafí
que es de terra y cel l' encant
descendeixi de son trono
pera venirme á abrassar.

No pot ser que á mi 'm rodegi
la ditxa mes colossal
que en la fantasía humana
s' hagi may pogut forjar.

No pot ser que tu m' estimis
ni ho vull porque 't costa tant,
pero menos potsé' encara
que 't pugui oblidar jamay.

Puig després de mort y tot
consumit y pols tornat,
aquell grapat de mas cendras
á n' á tu 't recordarán

B. D. A.

LO LLIRI DEL PRAT ⁽¹⁾

Qu' hermós era y com ressaltava en mitj del prat un lliri nascut allí per voler de Deu. Las albas que clohian lo prat al naixer y al pondres lo sol li enviavan la seua ombra, perquè aquesta l' acariciés ja que ellas ab sas verdas y flonjas brancas no podían ferho. L' aygua qu' entre mitj del herbey corria, s' esforsava en arrambarse tant com possible li era á sas arrels pera donarli sahó, y 'ls brins de la esmeragdada herbeta al móures agitats pel suau oreig, tot saludantlo li cantavan dolsas cansons que al lliri deixavan enamorat. Tot era goig á son entorn. Vingué 'l temps de la florida y 'l lliri després de traure poncellas, badá sa primera flor. Aquesta, blanca com la puresa y en forma d' estrella 's vá obrí, vessant de son cálzer la pura, suau y agradosa flayra. Llavors la flor se deya ab la ignocencia d' una ánima pura:

—Oh ara si que 'ls agradaré! Si avans quan no era més que una verda y ensatinada mata, ja 'm galejavan tant, qué farán ara, que rumbejo al cim del meu esprimatxat y flexible tronch un artístich ramell de poncellas á punt d' esclatar

(1) Treball inedit del malaguanyat escriptor catalá y Mestre en Gay Saber Francesch Pelay Briz.

com la flor que s'ha avansat á sas germanas! Y com los hi plaurá la seua olor! Ja 'm veig proclamada reyna del prat y escampada al lluny la meva nomenada, pels ramors de las albas y la corrent de l'aygua que tot passant amara aquest prat.

Emperó ab gran sorpresa seva l'herba del prat tantost vegé la florida del lliri, mudá de tó en son parlar.

—Has vist? deya l'un brí á l'altre, quant més hermós no era sens aquest munyoch de poncellas blancas que ara 'l cimejan! Y quinas flors mes desproporcionadas treu; mira, mira, com se vincla lo seu trónch que ni forsa te pera sostindreles.

—Y no haveu reparat, afegía un brí escanyolit y miñ sech ab véu afónica; sembla que s'estira mes que may com si digués aquí so jo!

—Sí ho so reparat? afegía un tercer, y tal! Lo mateix que aquesta pudor qu'exhala y 'm tapa 'ls esperits, responia aquí prenent part en la conversa una reyneta bruta d'anar pel llot y que s'estava assentada sota una mata de herba.

—Pot envanirse? pel que hi fa aquí! com no sia nosa, no sé que puga servir per fer res més.

—No vindra cap mal vent que se l'enduga!

—Ja vindrá 'l dallayre aviat á fer la sega y li abaixará l'ergull.

—Si pero també 'ns tallará á nosaltres, exclamá un brí groixut y plé de sava, barrejantse á la conversa general que s'havia armat.

—Qué hi fa que 'ns talle mentres també ell caiga del escambell! respongué, resoltament y ab veu prima un brí sech, esprimatxat y revellit.

—Sí, sí, sí, ab tal que ell tinga de ser escapsat, que vinga l'amo y 'ns dalle desseguida.

Y s'alsá tal esvalot que las albas y l'aiga n'hagueren esment y 'n rondinaren, aquells balandrejant sas brancas y aquesta somovent lo seu crestall.

Las albas digueren:

—Per un lliri quanta ramor mou aquest aixam de petit y mal criat herbey! Y tot es perque 'n te enveja; no hi ha com ser gros y alt com ho som nosaltres, per véures respectat de tothom. Es que nosaltres també servím per cosas de més

empresa que aquest malhaurat lliri. De la nostra rama 'n surt lo foch qu' ompla la llar en las niçs d' hivern y escalfa 'ls pagesos, ab ella també poden coure, aquestos, son pá si 'ns fan cremar en son forn, y tot aixó cuan ja per vells nos trauehen del prat y 'l llenyaté 'ns estella; que mentres som joves mes profit doném encara y sino que ho digan los que á l' ombra nostra se refán de la xardor del éstiu y los pobres aucells que troban en las nostras-brancas pera pollar á sos petíts.

Y digué l' aygua tot rondinant.

—Tots aquestos bríns d' herba que motejan al lliri no 's recordan de que tot m' ho deuen y que sens mí ben tost deixarian de viure. Jo sí que só 'l verdader senyor del prat. Qué foran, fins aquellas albas, que tan ertígas rumbejan son brancatge, sense la sahó que aboco á sas arrels? Qué injust es lo mon! Veuse aquí als uns engelosíts d' una flor tonta y mesquina y als altres pagats de la seva alsaria, sens que ni uns ni altres se recorden de mí fins ni per tenirme enveja, de mí que só tan pura, de mí que só tan clara!

Y quan deya aixó, la reyneta va voler fer un passeig per estirar los seus nervis y ab los acompassats moviments que feu tot nadant, l' aygua vá enterbolirse tota.

—Qué deyas ara mateix xarrayre, esclamá llavors la reyneta, qu' eras tan clara y transparent y no veig ni 'l brí d' herba que 'm frega 'l morro. Oh y que aquest herbey ja 'm te cremat ab tanta y tanta enveja com te al pobre lliri! Perqué jo al lliri l' estimo molt, donchs só agraphida, molt agraphida encara que no ho semble. Y es clar que l' estimo. No 'm deixa perventura ell fer niu en la espessor de sa mata y no preserva 'ls ous de ma covada dels raigs del sol ab sas grossas y dobles fullas? Aixó son favors que 's tenen d' agraphir, y que 'ls tinch sempre presents. Per só, quan só al niu tot fent los quefers propis de tota dona endressada, també en senyal de que corresponch á sos benifets, mato totas las orugas que volen rosegat sos tronchs; per altra part aquesta es una feyna que 'm reporta benefici, tota vegada que 'm serveix d' aliment.

Aixó deya la reyneta y 'l lliri al sentirho, plé de goig, badava á tot badar son càlser estrellat.

Succehí llavors que un aucell que venia sovintet á fer bacaynas entre mitj dels albas, s' adoná de la flor del lliri y mogut per sa bellesa, y mes encara per lo encuriosiment y la

novetat, llansantshi d' un vol dona dos ó tres toms al seu entorn, tot fent esbategar sas pintadas aletas.

La flor pensava, no tots son envejosos com l' herba que 'm rodeja y m' acaba de colgar entre la seua ufana. Y 's mirava al aucell ab un goig que li feya sentir emocions desconegudas per ella fins allavors.

L' aucell piulava, tot sostenintse aprop de la flor que 'l tenia maravellat y encara que al principi, no gosava, al últim, determiná aturarse en lo flexible tronch que la sostenia pera poder contemplar de més aprop tota la bellesa de que aquella estava adornada.

Tal dit tal fet. Ab sas duas delicadas potetas s' agafá al tronch que s' ajagué un poch ab lo seu pes y decantant lo cap de l' un cantó al altre se la guaytá de fit á fit, llensant de tant en tant algún *piu piu* en senyal de gran admiració. Després ab lo bech doná una suau pessigadeta als brins de la flor y com lo capdemunt d' aquests li embrutessen lo bech de polsina groga, fugí á l' alba cuyta corrent á netejarsel en una branca; perque los aucells son molt nets y tenen á senyal de gran deixadesa lo portar brut lo bech, qu' ells consideran la part principal del seu cos.

Aquest festeig del aucell á la flor durá molt temps, donant lloch á que en lo cor del delicat lliri hi prengué posada un sentiment de tendre amor barrejat de dols agraphiment envers aquell que may lo motejava y fidel y constant sempre, venia á endolsir sas horas tristes, perquè las flors també tenen sas horas melancólicas.

Mes l' aucellet estava fet á gosar de llibertat y encara que al principi, enamorat de la flor, no 's movia dels vols d' aquesta, no trigá gayre á sentir anyorament del seu viure acostumat y no podent resistir á sos viatjes y visitas á terras llunyanas, un dia, estengué sas alas, rondá la flor com per despedirsen y aprés, enlayrantse, fendí l' ayre com una satjeta, desapareixent pera no tornar més.

¿Quí es capás d' explicar lo que va patir la pobre flor, quan, convensuda de que aquell l' havia deixada, va tornar-se á trovar sola en mitj del prat, rotllada de malas passions y tenintse de contentar ab l' amor egoista de la reyneta?

Cada dematí, quan eixia 'l sol, 'n trobava sas fullas plenas de llágrimas, perque la pobra, á las nits, era, quan en mitj de

la fosca y de la quietut recordava y sofria mes y per aço la passava plorant d' un cap á l' altre.

L' herba del prat, envejosa com sempre, per tot consol l' anava colgant entre sos brins què cada dia prenian mes alsaria y si alguna vegada hi entaulava conversa era per dirli:

—Potser sí que 't creyas que l' aucell Deu l' havia fet no més que per tú? Un aucell val més que cent lliris, y perço Deu los ha creat per l' espay y los hi ha donat alas, porque siguin lo més hermós joyell del monts y de las planas, dels camps y dels jardins, dels torrents y de las salzeredas, dels soleys y de las ubagas. Vaja, vaja. no ploris vanitosa, ni marfeixes tas fullas que si ho fas encara arribarás á valdre menys qu' un brí sech dels meus, porque aquest, sech y tot, serveix pera 'l bestiar que se 'l menja ab afany y tú un pich sech no més ets bó que per ser llensat.

Lo lliri no feya sino sospirar de pena.

—Suspíras. ¿Te vols morir d' anyorament? Donchs, mira, si vols morirte ara ho lograrás. Veig entrar lo dallayre en lo prat y es ben segur que no t' ha de perdonar.

—Lo dallayre! esclamá al sentir aquestos mots, la reyneta que s' estava sota las fullas de la mata del lliri. Ja fujo. No fos cas que m' arreplegués pel seu compte y 'm mitj partís ab sa dalla.

—Poruga! respongué 'l brí d' herba qu' enrahonava, á nosaltres no 'ns fa pas por y sabém que 'ns te de tallar.

—Si pero 'us deixa las arrels y jo no 'n tinch per viure, respongué la reyneta; y en havent dit aixó botent y acompanyant sa apresurada marxa ab son poch agradós cant, va desapareixe.

La flor pensava: aquesta també m' ha deixat quan ha vist lo perill! ¿quí m queda, donchs, per aconortar mas penas?

—Jo, va respondre una veu prima y melosa com una dolsa passada de rossinyol.

La flor guaytá á son entorn y res vegé; més reparant que las albas se bellugavan y que fins ella mateixa 's sentía gronxada per un suau oreig, va pensar que fora aquest lo que parlat li havia y fins li va pareixe sentir un perfum delicat y apacible qu' aventatjava al seu.

Y l' oreig, donchs era ell lo que li parlava, li deya baix baixet com lo remor de l' aleteig d' una papallona:

—No 't desesperes, jo 't guariré si tu m' estimas. Jo vinch d' un lloch esplendent ahont l' aucell no hi pot arribar ab toi y sas lleugeras y destrás alas. Jo vinch de l' espay, de l' espay infinít, hont hi fan son magèstuós camí los mons de la creació. Jo duch en mon sí alens d' eternitat qu' alegran y conhortan als cors adolorits. Ab mon amor s' acabarán tas penas, y ton perfum trovará lo camí que l' ha de dur novament allí hont va naixe. Vullasme aymar ¡oh flor! y serás ditxosa!

Y 'l lliri á mesura qu' ell anava parlant sentía esborrarse de son magí los recorts dolorosos y omplírseli 'l cor (perque las flors també 'n tenen) de suau, dolsa y tranquila esperansa!

Los brins de l' herba que no l' entenian lo llenguatge del oreig, s' estranyavan de veure al lliri tornant á recobrar de nou la seua perduda frescor y fins lo gentil balandreig de sos primers dias. Aixó feya creixe sa enveja; empero 's consolavan, ab la seguretat de que la dalla del amo del prat, que ja havia escomés sa feyna, al ser á l' indret de la flor, la dallaría y barrejada ab sos brins aniria al corral á ser pastura del bestiar. Lo dallayre, en efecte, avansava en sa tasca sens entendre ni fer cas del remoreig del herbeig.

A renglas anava cayent la ja mitj seca herba del prat y ja quedava poch porque tota fos segada, quan lo pagés deturant l' eyna en lo mateix moment en qu' aquesta anava á fer lo fet:

—Ah! va esclamar, un lliri! y que bell! y quina olor fa! Malaguanyat, com ha vingut á naixer aquí? Oh! ell sí que no deu anar á la barreja, 'l donaré á la Claretá. Y ab molt cuydado 'l va tallar y 'l deixá demunt de l' herba estesa pera endúr-se 'l després. Un temporal de vent y pluja que vingué á la impensada y obligá al pagés á interrompre la feyna, fou causa de que aquest, procurant posarse á aixapluch, s' oblidés de la pobre flor. Tota la nit va tomar la pluja, més l' oreig: «No t' espantes, li deya, jo so aquí y si tens fé en mí y en la bona voluntat que 't duch, no hi perdrás res, ans al revés, hi has de guanyar molt».

La flor al sentirlo tota s' animava y ni 's sentía de la ferida qu' al despendres de la planta li havia fet lo dallayre.

Una ventada espantosa la va rebatre á terra. L' oreig pera guarirla del espant li repetía:

«Com més avall cáygas, més amunt pujarás».

No entenía la flor lo sentit d'aquestas paraulas, pero li servían de gran consol y pensava: «encara que no ho capeixes bo deu ésser lo seu sentit, quan tant de bé 'm fan.

Al endemá vingueren los mossos ab la carreta y la flor se vegé trepitjada y malmesa per las rodas d'aquella que anava amunt y avall del prat plena d'herbas y tot grinyolant.

Lo carreter se contemplava á la pobre flor y ple d'orgull li deya:—¿Qué 'n treus de ta bellesa, presumida que 't fíavas de las paraulas vanas de tos admiradors? Mira, jo vaig dalt del carro tirat per bous y triomfant me passejan y si 'm ve de grat fins t' esmicolaré ab mon pés. Tu per qué serveixes? Per res. ¿Quí fa cas de tu? Ningú.

Y l' oreig tornava á dir á la flor.

—No perdes l'esperansa y l'amor que 'm dus. Com més te menyspreen més ensalsada 't veurás.

A tot aixó la flor s' anava marfint, marfint, y casi no tenía figura de lo qu' estat havia.

Senti desvaneixerse la vida que l' alenava, compregué que s' atansava la seva fi; mes l' oreig llavors ab veu més caninyosa que may:

—Espera y confia, li cridá, y desplegant sas alas casi invisibles de tan transparents y suaus qu' eran, vá fer aplegada de tota la essencia que 'l liri exhalá ab son darrer sospir y ab la rapidesa de la centella, amunt, amunt, amunt, la va dur tan amunt que Deu va sentirla y enamorat d' ella li otorgá un lloch de preferta entre los perfums més prehuats de la eternitat.

† FRANCESCH PELAY BRIZ

3o Juny 1883.

MONTGRONY

Altiu, feréstech, aspre y enmantellat de boyra,
com un gegant pensívol, Montgrony, te sols mostrar,
quan per arredossarse dessota un cel de glòria
y en lo bressol gronxarse de sa valenta historia
ta serra esquerra puja 'l catalá.

Que ho fá? de boyra sempre s' amaga á dins d' un núvol
tot quant te vida heroyca, tot lo més bell y sant;
de boyra revestexen sas notas los salteris,
los pobles sa naxensa, l' Iglesia sos misteris,
y tu, Montgrony, ton front per fé 'l mes gran.

En las edats primeras, que 'l temps ja 'n pert lo compte,
vingueren á tas balmas pera penjarhi 'ls nius
las águilas altivas y los milans salvatjes,
los corbs, que sols dexávanlos per assistí als carnatjes,
y un barbre aixam de celtas primitíus.

Com afamats, boy nusos corrían á la guerra
coberts ab pells del ossos qu' havían escorxat,
y ells foren los Bagaudas qu' á Roma trastornaren

y als Goths victoriosos cent cops d'aquí empaytaren
dexant son llarch estol estrossinat.

Caygué tota l'Espanya al jou de la gent mora
que passejà pels pobles son encorvat alfang,
y oh goig! lo crit dels héroes soná entre aqueixas rocas
y á sobre aquets abismes de famolencas bocas
valents reberen son bateig de sang.

Llavors la Creu cristiana brillá resplendorosa
cridant á las victorias als pobles de cos brau,
y 'l corn soná, y de Patria la sacrosanta flama
va encendre 'ls pits fortíssims, dels nou barons de fama
que lliuraren de moros nostra afrau.

Llavors fou quan en Jofre de llarga cabellera
lo qui ab sa sang comprava la nostra llibertat,
va coroná aquells cingles d'hermitas cristianas
perqué 'ls crehuats poguessen al só de sas campanas
pregá al Senyor abans d'entrá al combat.

Llavors los Tallaferros, de tanta anomenada,
y 'ls inclits Mataplanas s'ompliren de llores,
y encara avuy recomptan sas numerosas gestas,
sas glórias y mals usos, sos crims y sas conquestas
los vells assoleyantse pels costers.

Encara quan s'acobra la nuvolada fosca
tot tremolant las rocas al espetech del tró,
al esclatar furienta la roja llampegada
se veu passar fantástica la negre cabalgada
del comte Arnau ab sa infernal legió.

Y aná creixent la patria com riu sortit de mare,
sos fills per llunyas terras mostraren l'ardiment
y 'l sol de nostras glórias va estendre sa potencia
per l'Aragó y Mallorca, per Montpellé y Valencia,
per Sicília y Cerdenya y per l'Orient.

Oh Patria! á l'arribada del cim de tal grandesa,
no caygué, no, ta historia devant l'enemich fort;

sino de má traydora, robante á la impensada
tas lleys, t' arrel, ta vida..... á aquella falconada
qualsevol altre poble hauría mort.

Y en lo desfet diluvi que cruel aná engolintse
las nostras costums vellas y 'l nostre parlar grat,
l' augusta arca sagrada qu' á dintre las guardaba
nedant demunt de l' ona que tot ho devorava,
aquí vingué á trobá 'l seu Ararat.

Oh si guayteu! las flamas d' aquella llar fumosa
atreuhen las familias encara á son voltant,
y la virtut, la joya, la pau y la honradesa,
lo dot de nostres avis ab tota sa pureza
hi viu encara ardit, potent y gran.

Aquell hereu que munta ab l' arma al coll penjada,
los muscles com de ferro, la sang com si fos foch,
se 'n va sol á empaytarne lo llop qu' al rost udola
y al peu ran d' una timba d' esglayadora gola,
en buydant l' arma s' hi fá á cops de roch.

Y ell es lo qui conreua los escalats de texas
trezent de duras penyas lo blat fomentador,
y ell es qui al ball de cocas trayent á la pubilla
l' ensenya avergonyida devant la gent senzilla,
celebrant la gentil festa major.

Si hi ha guerra vinga l' arma, si hi ha pau que vinga 'l cávech,
no sab los qui 'ns gobernan, no ho sab ni ho vol saber;
mostrant l' amor de patria la barretina ensenya
y avans de que 'l pá llesqui ab una creu lo senya,
no vol disfressá may la seva fé.

Aqueix es lo net d' héroes, l' hereu de nostres avis;
los fills de vila al veure 'l s' hi troban tot cobarts,
escardalench, de vista qu' un llamp se menjaria;
tots quants son nirvi proban en temps d' estrangería
fugen avall xisclant com los isarts.

Montgrony!, y cóm hi gosas quan brunz la tramuatana
per comas y garrigas portant sa horrible veu,
l' hermita de Sant Pere cobrint de las congestas
ab que Deu per memoria de sas gloriosas gestas
corona eternament al Pirineu!

Y es qu' allavors respiras l' alé d' independencia
que 'l catalá á glopadas se beu assedegat
y ¡grat sia á Deu! l' escampan las fonts d' aqueixa serra
qu' al engrexarse engendran los rius de nostra terra
lo Segre, y 'l Fresser y 'l Llobregat.

Y fins la Santa Verge qu' un dia aqui trovaren
ta neu no del tot fosa regala á grat-scient
son pit fent de canella, la font jamay s' acaba;
gent qu' una Verge alleta ¡si 'n deu tenir de sava!
¡quin poble qu' ha de fer mes bó y valent!

Per có entre tos pajesos de bona mena 's troba
en guerra lo que forem, en pau lo qu' hem de ser,
treballadors, forts, nobles, exemples d' honradesa,
bon pit per fer la feyna, bon cor per la promesa
y un trabuch ben gruxut per l' estranger.

¡Oh Catalá que pujas com un romeu á veure
damunt d' aquexas rocas tot lo que vas sé' ahir!
que t' oferexin sembla nous dias de alta gloria
encara oberts te mostran los fulls d' un' altra historia.....
Creu y trevalla si la vols umplir.

JOSEPH FRANQUESA Y GOMIS.

Mestre en Gay Saber.

LO RELLOTJE

Quan un noyet jo tot just era
—¡quants anys tindria... sis ó set!—
tinguí un desitj, una fal-lera ..
res: un capritxo de noyet.

Ple de rellotjes vegí un dia
d' un rellotjer l' aparadó
y m' ull-prenqué un, que n' hi havia,
més petitet y més bufó!...

Vaig fer lo bot, vaig fer raresas...
pero per xó no 'n treya re:
hasta qu' un jorn, fentme tendresas,
ma padrineta 'm prometé,

si sempre més desd' aquell dia
feya bondat, com un noy gran,
que 'l rellotjet me donaria
quan fós lo dia del méu Sant.

Y á fé ho vaig fer; y á las primeras
horas del jorn volgut del cor

tingui 'l rellotje... jera de veras!...
¡feya tich, tach, d' alló més fort!

May vaig portarl': me 'l contemplava
en son estoig dintre un calaix:
tich, tach, feya ell; jo me 'l mirava
tot fent tich, tach, de baix en baix.

Y quan al vespre m' acotxava
pera dormir al meu llitet,
voreta meu me 'l acostava...
—¡que no 'm fugís... ben apropet!...—

y poch á poch jo m' adormía,
mas parpalletas aclucant,
y la rateta 'm repetía
tich, tach, tich, tach... sempre vetllant.

Al sé á aquell llimb en que la vida
s' entrega als brassos de la son;
en que la pensa emperesida
tot ho estrafá, tot ho confón,

ma fantasía capritxosa
volía ferlo enrahonar
y éll me contava alguna cosa
plena d' encís de cap-al-tart;

tot de capolls y de floretas;
tot d' angelets y serafins,
y de niuhets y d' auranetas,
que van fugint pel mar endins.

Y jo somiava ab Primavera
d' eterna llum, d' etern calor...
¡y ab rellotjets d' aquells de veras,
que fan tich, tach, d' alló més fort.

Un jorn, per veure la rateta,
lo vaig obrir... sens més ni més

vaig estirar una rodeta...
¡y 'l pobrissó no ha anat may més!

Ara fa llástima; ha perduda
l' agulla gran; s' ha tornat groch;
l' esfera está tota rompuda...
¡ni menys té estoig!... ¡no 'l trovo en lloch!...

Peró qu' hi fá! jo me l' estimo
per tant y més qu' un altre nou:
¡cada vegada que m' hi arrimo
lo cor, á fé, tot se 'm remou!

Me sembla encar que neguitosa
com ans sa veu m' ha de parlar:
me sembla oir alguna cosa
que la rateta 'm vol contar.

Y 'm sembla veure per l' estreta
llenca d' espay del porticó
ráuda fugir una auraneta,
ála batent, vers l' horisó.

CLAUDI PLANAS Y FONT.

Mataró i Febrer 92.

LA SARDANA

Quan en bon jorn de *ballas*, al peu de la nau gòtica,
ma benvolguda Vila corra á sardanejar:
quan la *tenora* eleva son cant ple d' anyoransa,
de bat á bat se m' obra lo cel de ma esperansa. .
y 'l goig me fa plorar.

Quin bo que fa de véuret, *sardana* germanívola,
bell punt que giravoltas al seny de *timbaler*:
la pols qu' entorn aixecas com patri incens s' enlayra...
¡Salut, planté dels avis! que 'm fas sentir la flayra
del agre del terror!

¡Salut ayrosa dansa d' antiga faç pirrónica,
mirall hont s' hi reflecta l' hermosa Tradició;
cadena d' or que uneixes l' amor ab la esperansa;
segur remey que curas lo mal de l' anyoransa;
llas sant de germanó.

En ta viventa *roda* jo hi veig la nena tímida
qu' escolta las promesas del seu volgut amant;
ija pots punteja alegre, parella jovensana!
que 'ls juraments que 's nuhan ballant una *sardana* l'en
¡may més se desfarán!

Com entre dos rosellas trenada una magnolia,
vellet de testa blanca te un nen á cada ma:
¡ab quin gust que se 'ls mira la rodoneta jova,

quí ab son *petit* als brassos, també 'l repunteig prova
de peu en son llindà!

Aquell qu' en mar roncosa fatiga 'l rem ciclópeo,
á l' una má hi te 'l *Battle*, á l' altre un *llaurador*;
com en la nau sagrada tothom allí 's barreja:
es cada má una porta que així se li franqueja
al *rey* com al *pastor*.

Aquí 's torna riolera la trista cara mústiga;
lo front de sanch altiva s' hi trau l' orgullós vel;
aquí 'ls perfums de *festa* respira la maynada;
aquí 'ls pesars s' allunyan de la vellesa honrada;
¡aquí s' hi troba 'l Cel!

Primaveral corona m' apar ta *roda* espléndida,
hont mil olors dolcíssims embauman l' esperit:
tant bo hi fa la *gardenia* com la humil *flor boscana*...
quí entera vulga veure la rassa catalana
¡que 't mire fit á fit!

En tú veurá espigarhi tot una casta d' héroes
que al crit de *independencia*! ja may ha fet lo sort;
en tú hi veurá los tendres rebolls d' una *socada*
de qui 'l *rosech* de l' odi ni l' *envejosa* ullada
no han fet presa de mort.

¡No ha mort, no, nostra Patria! qu' en ta *rodona* olímpica
jo hi veig la flor d' un poble *sedent* de llibertat...
Poble qu' entre cadenas no vol passar la vida...
que pugna per donarhi la forta sacudida...
mes ¡oh! ¿será aviat?...

No pares, donchs, no pares ¡jamay! oh dansa típica:
vesten de *plassa* en *plassa* fent retrunyir tas veus...
que 'l sól t' escatimejan?... tú aixamplat mes viriosa!
¡ja ho sabs! que ab mans amigas pots ben rodar ayrosa
del *Ebro* al *Cap de Creus*!

RAMON MASIFERN.

CANSONS POPULARS

QUAN en los jorns calurosos del estiu, m' allunyó de ciutat pera, en los ayres saturats de rehina y farigola del bosch, trovar la frescal besada que 'm negan los grans centres de població, una de mas distraccions favoridas es l' escoltar lo vell pastor de blanca barba que cansoneja entre dents alguna rondalleta, que transporta sa pensa calsinada als temps aquells de rosada joventut que pera haberli passat tant depressa plora ab lo dols plor de las tristas cansons de la terra, ó be també 'l preguntar á la senzilla porqueyrola de galdas de rosella y torradas mans, si recorda la tonada y lletra de las més jovenívolas cansonetas catalanas, pera en ma cartera apuntarlas, contestant moltes voltas á mas curiosas preguntas ab la mitja rialla de la desconfiansa per por de que *aquells senyors*, com ells nos diuhen, se burlin de sas rústicas y primitivas costums.

Pero algunas vegadas sota aquella massa de carn humana endurida per los fadigas del camp s' hi estoixa quelcom de sentimentalisme tendre y rosat y si un hom te la sort de descobrir la rica dèu de son cor, llavors si que 'l pastor de terbols ulls y mans rasposas, vos cantarà ab la dolsor de la primavera de sos anys, cansonetas gentils, passadas tendras,

sparsas sentidas, que cad'una d' ellas li farà reviuire un munt d' afeccions íntimas, poema d' amor, rosari de venturas, que desgrana de tant en tant, quan la ma de la recordansa lo descolga de las cendras del oblit

Ab quant de goig he contemplat, tot sentint cantar moltes de las cansons, de alguna de las quals aquí transcriuré la lletra, la cara del vellet animarse per moments, contréures quan algun passatge era trist, agaubansarse quan expressava goig, pau y benhauransa y asserenarse després ab la serena magestat olímpica.

En la tonada d' eixas cansons s' hi respira tot Catalunya, la Catalunya del avior, la Catalunya senzillà del temps payrals; s' hi respira entre las dolsas armonías de la música popular, lo perfum del romaní y de la verda sajolida.

Es molt probable que moltes de las cansons que tinch recullidas sigan ja conegudas de la majoría dels nostres lectors, pero sempre s' hi trovan variants que, si algun colp espatlan lo pensament general de la composició y sa característica senzillesa y espontaneïtat, altres vegadas vigorisan la frase y li donan la energia y lo relleu que primitivament no tenían.

Algunes d' ellas, que 's veu son las més modernes, portan ja la *marca de fàbrica*, aixó es, paraulas poch catalanas que no 's necessita molta intenció pera compendre d' ahont ve sa perniciosa influencia.

Alguns mots y frases he trovat que no sé tampoch qué volen expressar ni á que 's refereixen, y fan, per lo tant, obscur lo concepte, desllustrant passatges y estrofas que tal vegada en alguna altre encontrada de Catalunya deuen cantar-se ab sa primitiva lletra.

Las que tinch lo gust d' oferir avuy á nostres lectors crech que son ignoradas de molts y 'm sembla que íntegras ni 'n Milá, ni 'n Briz ni 'n Pau Bertrán (A. C. S.) las tenen recullidas en sas col·leccions.

Aquí van:

Y una cansoneta
jo la cantaré
d' una minyoneta
y un fadrí flequer.

Un día passava
jo pel seu carrer;
la veig assentada
á dalt d' un teler
que brodava puntas
per un botiguer.
Las puntas que broda
si 'n son de teler;
didal n' es de plata,
l' agulla també.
Amoreta mía,
jay, quan te veuré!
Jo me 'n vaig á Lleyda
per fadri flequer;
quan seré á Lleyda
jo ja t' escriuré;
ditzosa la carta,
ditzós lo paper
ditzosas las mans
que la enviaré.
Si has menesté un' unsa
te la deixaré;
si has menester dugas
te las donaré,
que per Carnestoltas
jo ja tornaré,
y farém balladas
en lo teu carrer.
La primera dansa
ab tú ballaré;
la segona dansa
ab tú hi tornaré;
la tercera dansa
ab tú renyiré.
Adeu Francisqueta,
adeu lo meu bé,
amoreta mía
jay quan te veuré!

Viladrau.

Altres:

Un dia estava pensant
pentinant ma cabellera,
si me l' haurían robada
la mía amor verdadera,

Aixó n' era un sant dissapte
l' endemà n' era diumenge;
me 'n vaig á missa major
sols per veure á la Teresa.

Al entrarne á n' el portal
vareig pendre aygua beneyta;
ja me 'n pujo esglesia amunt
me 'n poso á fer reverencias.

Mentres oració estich fent
me 'n mirava la Teresa,
ja la veig que 'n porta al front
tres dits de cinta vermella.

Y en lo dit un anelll d' or
que es senyal d' esser promesa.
Al sortirne del portal
vaig trová' á la mare seva.

«¡Oh, jove! be me 'n direu
qui es aquella donzella?»
«Joan, os burleu de mi
que es la Tresa filla meva.»

«Llicencia vull demanarvos
pera enrahonar ab ella»
«Joan, aneu cap á casa
que la trovareu soleta.»

Al baixarne 'l barandal
be lo baixava depressa;
al cap de munt del carrer
ja la veig á la finestra.

Ella se 'n posa á plorar,
jo plorava molt mes qu' ella,
los seus ulls semblan un riu
y los meus una riera.

Jo plorava de tristor,
d' alegria plorava ella,
«¡qui t' ho hagués hagut de dir,
Tresa, que no fossis meva!

Pensavas serne parayra (1)
y n' haurás de ser ferrera,
te 'n nirás á Montesquiu,
terra fresca, molt alegre.

Jo me 'n quedare á Sant Boy
ab lo cor ple de tristesa;
lo que m' aconsola á mi
que 'n tinch una prenda seva.

Ella me 'n te un anell d' or
ab las nou pedras vermel·las;
jo n' hi tinch un mocador
brodat ab seda vermella.

En lo mitj un campanar
y á tot voltant una estrella
girada de cara al vent;
aixís ho fan las douzellas.

fadrinets que festejeu
no poseu l' amor ab ellas,
que fan com los rovellons
cullits al mes de Septembre.

Que fan com los rovellons
cullits al mes de Septembre
que al dematí son al bosch
y á la tarde 'ls cuchs se 'ls menjan.

Viladrau.

(1) Parayras, los que fan flassadas, flassaders.

Altres:

Un amich meu n' es la causa
que jo 'm posi á festejar
que l' intent que jo 'n tenia,
ferme frare ó capellá.

Festejava jo una nina
que es la prenda del meu cor,
mirantnos, de l' un á l' altre
nos preferíam l' amor.

«¿Recordas, aymada meva,
quan soliam festejar?
mirantnos, de l' un á l' altre
nos posavam á plorar.

«¿Recordas, aymada meva,
quan teniam parlament,
que los dos nos promeiám
que hi hauria casament?»

«Jo d' aixó no me 'n recordo
ni tan sols 'é 'l que m' heu dit
vos tinch tant á la memoria
com si may vos hagués vist.»

Quan vos erau petiteta
tot eran rosas y flors
y are que 'n sou més grandeta
amarchs son vostres amors.»

amarchs ó dolços que sigan,
lo jove, perque ho diheu,
que de mi no las hauriau
ni tampoch no las haureu.»

«Que de vos no las hauria
minyona no ho diguéu pas,
que de plantas com las vostras
me 'n pregan á cada pas.»

«Si á cada pas vos en pregan,
oh, jove, perque veníu,
que quan estavam entesos
perque no pillavau níu.»

Aquí hi falta una estrofa que no la transcrich perque ignoro son significat.

«Jo aixó no vos ho estimo
ni es pera res d'estimar,
oh jove, anéusen á casa
que 'l que hauréu de fé' es callar.»

«Jo no sé que aconsellarvos
quan os veig tant afligít,
lo millor será casarvos
perque jo ja tinch marit.»

«Si marit teníu, minyona,
procuréulo ben guardar
que si per cas 'l perdíau
no 'n tornaríaú trová.»

«Si per cas marit no trovo,
jo viudeta m' estaré,
avans perderé la vida
que jo ab vos no 'm casaré.

Viladrau.

Altre:

Lo pare y la mare
no 'm tenen sino á mí,
«me 'n fan aná' á Tolosa, la birondeta,
á aprendre de llegí, la birondí.

Lo mestre que m' ensenya
s' ha enamorat de mí;
«no 't fassis, no, monjeta, la birondeta,
que 't casarás ab mí, la birondí »

«Sería petiteta
no 'l sabría serví;»
farías com las altres, la birondeta,
quan me veurías vení, la birondí.»

Pararías la taula
del bon pá y del bon ví,
estovallas de seda, la birondeta,
tovallons de satí, la birondí.

Y á cada cap de taula
hi plantaría un pí
y á la branca més alta, la birondeta,
hi canta un francolí, la birondí.

Francolí, francolayra,
«monja, que hi fas aquí,»
«espero lo bon mestre, la birondeta,
quan lo veuré vení' la birondí.»

«Que pagarías monja,
que 'l tinguesses aquí,»
«pagaría Tolosa, la birondeta,
la meytat de París, la birondí.»

«Pagaría tres molas,
fan corre tres molins,
l' un hi molen canyella, la birondeta,
l' altre sucre y cumí, la birondí.»

«L' un hi molen canyella
l' altre sucre y cumí,
l' altre hi molan amoretas, la birondeta,
corrent d' ell á na mí, la birondí.»

(Viladrau.)

Las repeticions de la derrera cansó las coneixía jo en
altres de populars pero no en aquesta, aixís com també es
molt coneguda la última part de la segona.

Succeheix molts colps en las cansons populars, qu' estro-

fas d' altres los enquibeixen en novas produccions ó al revés, resultant d' aquí que moltes voltas un s' enganya creyent coneixer la lletra d' una de las cansons quan realment lo únich que coneix son una ó duas estrofas.

Recomano al jovent catalanista procuri recullir en sos viatjes estiuhenchs, aqueix be de Deu escampat pel mon, y aixís, al mateix temps que farà un gran servey al Catalanisme, s' inspirará y aficionará á aqueixa manifestació pura del art, que no altre cosa es la feconda y exhuberant florida de la poesía popular de Catalunya.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

OBRINT L' ALBUM DE D.ª M. DE D.

¡Quina tristesa 'ns causa la natura
despullada d' hermosos atractius,
quan la boyra li entela sa hermosura
y cauhen los aucells glassats dels nius!

Quan del cim alterós de la congesta
fins al clot més soley y arrasserat,
se va extenent la blanquinosa vesta
que abriga 'l montanyal, l' herm, lo sembrat.

Quan los jardins no tenen flors ni fullas,
lo bosch misteris, papallons ni cants,
y l' huracá s' enmena las despullas
dels rourers y pollancre's més gegants,

Quan las nits son eternas, breus los días,
lo gel lleva á la font la suau remor,
no hi ha festas, aplechs ni romerías
¡Deu meu, quína amargura omplena 'l cor!

Més, arriba la bella primavera
y exhalan los jardins sùtil perfum;
retorna l' aureneta joganera,
per tot vessan l' oreig, lo goig, la llum.

Al poderós embat de sa alenada,
cobreix nova florida als tarongers,
las brancas mostran verdejant brotada,
sos enfilays de perla 'ls admetllers.

Sota l' herbey l' insecte 's reviscola,
torrents de vida brollan per l' espay,
de bon matí ja l' aucellada vola
y fins al vespre no se 'n cansa may.

Perfums, remors y cantichs tot á l' hora
ab sas notas estranyas, desiguals,
són l' himne magestuós que 'ns enamora
y aconhorta en sas penas als mortals.

Si d' aquest Album vaig seguint las planas,
m' entristeix sa monótona blancor;
no hi trobo pensaments, frases galanas,
no hi veig un sol dictat que 'm parli al cor.

Mes, al so de la lira creadora,
com de la primavera al suau alé,
brillarán la estelada encisadora,
las flors més ricas d' aromós vergé.

Fará sentir l' *amor* sos tendres rytmes
á la veu de la santa inspiració,
la *fé* sos místichs cants y sagrafs himnes,
la *patria* de sas gestas lo ressó.

Eixa garlanda pel saber teixida,
matisada ab las flors de gratitut,
presentémli á la Dama distingida,
mirall de gentilesa y de virtut.

JOSEPH FRANQUET Y SERRA.

TRADICIONS POPULARS CATALANAS

LA LLEGENDA DEL CEP

Veus aquí, donchs, que 'l dimoni
al bon Jesús escomet
diu:—Ara va la valenta
per veure qui podrà més.
Fusteret, ¿tem una planta
qui millor la sabrà fer?
Bon Jesús, sense respondre,
somríu y fa naixe 'l cep
ab sa verda sarmentada
que s' enfila cap al cel
regalant de rahims dolsos
qu' es un goig de bé de Deu.

Lo dimoni diu:—¡Jo ara!—
treu tantas forsas com té,
mira 'l cep y se 'l remira
y, al fí, li surt l' esbarzer,
Bon Jesús gayrebé reya,
y ell fuig y no s' ha vist més.

LES FLORS DE SANTA EULARIA

Santa Eularia va á costura
ab son paneret al bras
ple de teyna comensada,
també de bocins de pá
que 'ls pobrets que tenen gana,
ja 'n coneixen prou lo tast.

Las comares, envejosas,
se las heuen pe'l vehinat:
—Diu que pans sancers s' emporta!
—Diu que sí que 'n dona tants!
—¡Oh! ¡y pá ray! quí sab qué dona!
—Jo també ho deya quí sab!—

Son pare, que ho sent, la sopia
y 'l paner li agafa irat:
—Qué hi portas aquí, qué hi portas?—
(—¡Qué hi porto, válgam Deu vall!—)
—Diu:—Pare, flors que hi cullidas.—
Ell ho mira y flors hi há.

PAU BERTRAN y BROS.

PRIMAVERA

Tendra poncella qual esclat comensa,
font de rosada que cap sol aixuga,
niu de las flayras que 'l Abril escampa,
llabi de pórpura.

Tu que la febra del amor fas creixer,
tu que las fibras de mon cor fas moure,
obra tas fullas de mon llabi als besos
plascévols sempre.

Així una eterna primavera goses
y de la abella lo fibló may sentes,
com ésser vullas la primer' celistia
de ma ventura.

Jamay l' aubada tos colors desuse
ni de las auras oblidada sias,
com una volta del afany que 'm mata
vullas curarme.

Trenca la cinta que tas fullas cobra
y ton mantell de virolalls rumbeja,
óbram ton cálzer que l' amor es vida
y amor te porta.

FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

SOLETAT

¡Oh! quín somni més dols! Quan l' anyoransa
ma testa abat, quan lo pesar m' ofega
y troban sols mos ulls, que lo plor cega,
la nit, la negra nit que trista avansa;
del dol inmens en lo desvari, aymía,
ta imatge surt de l' ombra que m' envolta,
arriva fins á mí, mon plany escolta
y plora de mon cor la melangía.
Lo sol s' aixeca en l' horisont, y puja
lo seu carro de llum guiant pels ayres;
de flors s' omplena 'l camp, l' espay de flairas
y la rosada cau en fresca pluja.

Tot es desvari, somni, amor que passa
aixecant ab son vol jorns de ventura:
després la soletat, la nit obscura,
lo cel que s' ha enfonsat, lo cor que 's glassa.

JULI PIFERRER.

L' AUCELL

Sota una espessa enramada
qu' á dins un bosch hey havia
un aucellet hey tenía
la seua cría amagada.

Los seus ullets, sas aletas
qu' á sos fillets cobetjavan
l' amor de son pit mostravan,
com el foch las espiretas.

Si per menjar los deixava
son coret d' élls no fugía,
si la milana sentía
son cosset tot tremolava:

Ja no vivía per éll
sols als fills amor tenía...
Qui son ànima aprecia
¿per qué no imita l' aucell?

G. ALBERT

FAULAS CANTADAS

DE LORD LYTTON

LORD Edward Robert Bulwer, conte de Lytton, mort fa pochs mesos, nasqué 'l 8 de Novembre de 1831. Fill del famós novelista Bulwer, ha sabut heretar á la vegada que la fortuna lo gran nom literari de son pare. L'extensió de son talent li ha permés produhir obras notables en tots los gèneros literaris: citarém entre las mellors los poemets *La tornada del Conte*, *L' Artista*, *Clitemnestra* y *Lucila*, la novela *L' anell d' Amasis*, la imitació de la comedia antidivina de Krasinski, *Orval ó lo jou del sigle* y en fi, passant de llarch los títols de moltes de sas numerosas poesías, la collecció de *Faulas cantadas* (*Fables in song*) que publicá l' any 1874. Lord Lytton fou també un diplomátich eminent, formant part de l' embaxada inglesa durant molts anys devant de las principals Corts europeas: l' any 1868 desempenyava son càrrech á Madrid. Pero lo càrrech de més importancia que ocupá en sa llarga y activíssima carrera fou la de Gobernador de l' India inglesa, en calitat de Virrey (de 1876 á 80); allí en verdader poeta que veu realizadas sas fantasías, se rodejá d' una magnificencia enlluernadora y diu un escriptor

qu' al pendre possessió de son poder suprem á Calcuta, dexá endarrera lo luxu y esplendor desplecats per Antoni al Egipte.

Aquesta afició al escampament de riquesas y á la magnificencia se li nota en sas poesías. Son estil es rich, ple d' imatges, brillant y abundantíssim. Pero l' home de mon y 'l diplomátich no te menos part en l' obra y las observacions subti's y las irónicas digressions ab que tot sovint s' entrebanca, donan l' idea d' un poeta reflexiu y d' un pensador format en l' experiència. Com á mostra de sas bellíssimas *Faulas*, en algunas de las que axeca aqueix género senzill fins als límits del poema, he escullit per la traducció *Lo roqueral* en la que combat brillantment las tendències socialistas é igualatòrias ó la manía de no estar content ningú ab la seva sort y *Bravesa* qu' es una sátira intencionada y terrible contra l' indisciplina y 'l poch respecte al principi d' autoritat.

LO ROQUERAL

I

Ferm y altiu desde ja fa sigles, ferm y altiu per resistirne més encara, (puig mantenirse ferm y resistir es tota sa tasca) tal era un roqueral, la basa del qual s' enfonzava en las profunditats insondables de la mar mentres son cim se perdía per las infinitas alturas del ayre. Son front era combatut per las onadas dels sigles que 'l dexavan sempre tan nú com lo trobaren y á sos peus las onas marinas constantment s' enrotllavan y desenrotllavan en mil formas.

II

Y aquexos peus de glas las onas los llevavan com esclavas ab son fret respir y sospirant encongidas sempre... menos en certas épocas: llavors, ellas se revoltavan, però també com esclavas, axecavan sa escuma amenassant, ab desordenats bruits y lluytavan, y malgrat á sa violencia lluytavan debades

fins á caure á sota de tot de qui tan amunt s' axecava; y al haver caygut comensavan de nou á llepar sos peus ab son fret respir y ab son encongít murmurí.

III

L' Huracá y éll eran germans, pero germans enemichs. L' un portava una vida sedentaria, l' altre una vida errant; aqueix havia nascut per dominar, l' altre per no conexer senyor: y tots dos desplegavan son poder en rivalitat sacrílega. La tasca fadigosa que s' havia pres l' un dels germans era la de resistir, de perseverar; lo despiadat destí del altre era 'l de esforsarse eternament, lo de consumir-se en esforços inútils.

IV

Viatger sens patria per l' immensitat del mon, esperit oprimí dintre una forma inquieta, passant embolcallat ab son mantell pesat y terbol, axís l' Huracá caminava, caminava eternament; damunt de la mar, las espatllas penjant, acotada la esquena als feréstechs udols que 'l lleansavan endevant fugía, fugía mentres veyá ab rabia al roqueral mantenirse dret y ferm com sempre.

V

Y seguía volant, sens repós, en un cercol sens fí per poguer insultar aquella inmovilitat que l' insultava. Mes lo roqueral batut, ultratjat, no perdía la serenitat de son front altívol: y redressantse 's mantenia ferm y semblava befar-se melangiosament de la forsa que d' un temps al altre li estava cridant tots los sigles ab sa veu enrugallada «Rendeixte!» y sa resposta, fent un menyspreu de tan folla guerra era un etern «No!»

VI

Un día l' Huracá 's detingué y murmurá á las onas:— «Vosaltres sou innumerables y un tot sol es qui os espanta; pobres esclavas, si solament conexiau quantas sou, lo mon

seria vostre; atreviuos á fervos senyoras y la victoria es segura!» A aqueixa insinuació del crudel temptador, ellas axecaren sas mils testas qu' anegaren desseguida en l' escuma, pera fer pas á altres mils que renovaren l' infructuosa provatura.

VII

L' Huracá no podia ja axecar més amunt las onadas; y, llavors, ab un suspir de menyspreu las dexá caure y despitat ell mateix per sa impotencia las abandoná á l' esclavitut en que las havia trovas. Y tot quant aqueixa lluyta podia produhir, era l' acabar per comensar de nou, cada colp qu' amaynava era per rependre nou vigor y per tornar després á gastar las forsas eternament, inutilment.

VIII

Pero, ab lo transcurs dels sigles, los aucells de presa havían anat guarnint sos nius en las esquerdas del Roqueral y anavan á pescar per sos petits, llensantse entre las onas, los pexets que per la mar suravan. Y 'l cel multiplicá aquexas generacions d' aucellots per incessant torment dels pobres pexos qu' intranquils aparexían y desaparexían en son element.

IX

Lo destí del peix, es lo de sufrir passivament: es incapás per tornar als aucells lo mal qu' en reb. Y per axó aquexos infelissos nadadors de boca badada, ab son llenguatge d' habitants del aygua, se planyían axís de sos mals sense remey. «Es que la Providencia ha condemnat per sempre á ser los febles l' aliment dels forts? Hi ha justicia en lo cel? O es potser que no hi ha distinció entre 'l mal y 'l be?»

X

L' Huracá (sers d' aqueixa mena no saben mantenirse gayre temps tranquils) s' acuytá á regirar altre vegada la mar en calma. Y l' etern revolucionari semblá als miserables pexos

de vida curta, un jove redemptor, llarch temps feya desitxat y qu' en la plenitut del temps prescrit, enviava 'l cel per redressar los torts y castigar lo crim triomfant.

XI

Y quan las destructoras onas com crexent y com reinflantse enrotllaren amunt, sas volutas y alcansaren los nius y 'ls cubriren engolintlos, los pexos cridaren ab folia alegría. »Veritablement hi ha un jutge que dicta sentencias justas y encertadas. L' auba del día del *judici* ha brillat al fí, y prompte sonará l' hora del *judici* darrer: l' esdevenir será una recompensa pel passat y donará 'l poder als que fins ara han estat oprimits.»

XII

Lo roqueral se mantenía ferm, malgrat y haver perdut sos nius y sos aucells. L' huracá callava rendit, la mar afadigada ajayentse damunt d' ella matexa havia interromput sa lluyta, y en lo silenci, l' antich solitari ascoltava aquell confós concert de triomf y de reconeixement. L' aygua degotava de son front humit ahont las onas havían marcat tantas arrugas tornant á fondres en la mar, com després de la batalla rellicsa y degota la suor del front d' un héroe.

XIII

—«Y es per axó, se deya en son interior l' enérgich y melanconich esperit que l' animava, y es per axó que 'm mantinch altiu y ferm desde fa tant temps, y que sostinch una lluyta sense treva y llenso mas miradas per las profunditats d' allá avall y m' enlayro per entre l' esgarrifosa buydor del espay y mentres que 'ls sigles se esgranian damunt meu escmeto al negre abisme?

XIV

Trist però dominador, afadigat pero sempre en vetlla! Y encara m' haig de sentir, eternament m' haig d' ascoltar

aqueixa historia del judici final tan demanat per aquexos miserables pexos que están destinats á mostrarse y desapareixer y que s' esclaman com á febles pardals qu' inutilment rondinan y gasullan.» Aixís parlava 'l Roqueral mentres sa testa grisa prenia las tintas enrojidas que li donava 'l sol cayent.

XV

Y en tant que parlava, la seva ombra anava augmentant per damunt de la plana somoguda y caminava en una marxa contínua guanyant lo límit llunyá del horissó que s' enfosquia, y s' allargava per arribar al tenebrós y amagat centre de la nit com si, de sobte, sens poguer ser detinguda ni vista, l' ànima del Roqueral se volgués deslliurar de la eterna solètat en que la tenia captiva sa propia grandesa.

XVI

Mes la grandesa prohibeix á la grandesa tota fugida. Llençantse ab ardor sobre las furtivas petjadas de la tímida fugitiva, l' auba sobtada flameja en lo cel y apoderantse d' aqueixa forma, contorn vagament dibuxat en las tenebras, la torná á son lloch d' origen, y quan lo claror semblava betarse de son esclau, quina fugida no había sigut més qu' una vana temptativa, lo Roqueral enterrava una vegada més encara la seva ombra en las profunditats del seu cor de pedra.

BRAVESA

I

Per discutir lliurement sobre qüestions d' Estat, los animals s' havian reunit en Junta, y allí era un condol sentir com las cosas havian desmerescut desd' un quant temps ensá, passant de mal en pitjor, y com tot estava tan corromput que solsament los grans malvats eran grans personatjes. En una

paraula allí's repetí lo que se sent dir per tot, lo que tothom ha sentit en los meetings dels nostres dias ahont sempre qui crida més fort es qui's veu més aplaudit.

II

Un mico molt ben rebut, porque perorava com un home, denunciá la feblesa del govern. «Ahont donchs trovar la veritable bravesa? digué. No será pas entre una xurma sens dignitat ahont haurém de cercar nostre capdill. Que solsament dirigexi lo que sia capás de dirigir! Los vells reyalmes temptan als joves conquistadors. Deturéu donchs la ruína amenant d'aqueix imperi antich! Malgrat y sa talla los animals qu'avuy nos governan mancan de coratje,

III

O be no mostran sa energía sino davant d'animals més febles qu'ells. No n'hi ha ni un (ells ho saben be prou) que no s'haja vist obligat á acotar-se ó á cedir davant d'un enemich superior. Ab axó, quina falta 'ns fan capdills com aquexos? Girar l'esquena y recular no es un exercici que 'l sabém fer tots? Lo verdader valor está en no fugir qualsevol que sia la forsa de l'enemich, y en no valguerse de l'enginy ni de la forsa per fer un mancament á ningú.

IV

La Bravesa no cerca ni fuig de la lluya. Que la corona real se dongui donchs y no sia més que del que reunexi tots los caràcters de la verdadera Bravesa que es lo únich que protegeix una nació y fa l'ornament d'un trono». L'assemblea hauría esclatat en un unánim aplaudiment á las paraulas del mico, si, avans mateix de que 'l mico hagués acabat no s'hagués sobtadament presentat lo lleó, la presencia del qual féu sensació encara que no arranqués aplausos.

V

Lo lleó 's redressá, passejant entorn una mirada dominadora y expressant per sas amples cellas son magestuós menyspreu.—«Qu' es lo que demanéu? digué. Si jo, jo lleó, no só prou valent quin es l' altre sér capás de desafiar lo meu valor, qu' encara desconexéu tal volta? Jo 'l voldría conixer. Ma presencia no es per ventura temuda dels que vosaltres teméu? Vos manca encara més protecció? Aquí 'm teniu.

VI

Que callin los tabalots y 'ls xarrayres. No es pas culpa meva sino seva si, no tenint confiança ni en ells ni en mi, fugen massa depressa y s' entregan á la por, las guatllas y coloms y las llebras y conills. L' enemich que degolla al cobart no coneix la por que hi ha al fons de son propi cor. Quin es donchs lo ser qu' ab sa presencia m' haja may fet fugir? Qui m' ha vist may espantat ó m' ha...?»—¡Quiquiriquic! (1).

VII

Quiquiriquic! repetí l' animal de roja cresta. Lo lleó pres d' un malestar que no sabia dominar, erissá sa hermosa melena, tremolá, s' entrebancá y al fí reculá per escapar de sa humiliant sensació y d' aquella veu enrugallada y grotesca que tan repugnava á son gust com á son orgull. Y es que sentía vibrar en son organisme, á la vegada fort y delicat, un nerís ocult que no sabia resistir al contacte brutal y groller d' aquèxa estúpida insolència.

VIII

«Veuselaquí, lo brau entre 'ls braus! á fora 'l lleó! que se 'l destroni!» cridá á la multitud lo calvo mico. Lo Taur, qui

(1) Una superstició molt antiga feya creure que 'l cant del gall espantava al lleó. Plinius, lo naturalista, ja 'n dona compte.

ab prou feynas sabia de lo que 's tractava y que aguantava ab una mirada pesada y estúpida, havia vist al gall passejantse per son corral y l' havia sentit cantar, pero sense fixarhi l' atenció. Mes com l' escandol anés crexent cada vegada més, un corb maliciós se li atansá y li murmurá á l' orella, pero ab veu alta. «Aprofita l' ocasió, aqueixa es la teva!»

IX

«Lo trono está en vaga, reclama'l, prenlo, continuá l' au-cell de vestit negre, dirigeixte al poble ó be permet que jo parli per tu; jo coneix las costums y las aficions de la multitut» Y en un instant, prenent lo vol, girá per tota l' assamblea, parlá á grans y petits d' una manera persuassiva, y aconsellá á tots los que l' escoltaren qu' escullissen son rey en la rassa bovina. «Guaytéu, los deya, quan senzills son sos gustos, quan forta te la testa!

X

Consideréu lo convenient que será seguirlo y ser del partit que 'l sostindrà per tot arreu. Quina confiansa qu' inspira y quan ben merescuda qu' es! L' Estat descansa no més que per l' equilibri prudent de las faccions y sa situació no es pas gens respectable. La República no fa sino alimentar los mals públichs pera engrexar als déspotas. En cambi, hi ha res superior á un govern burgés, que dexa viure á tothom tranquil y ab la panxa plena?»

XI

Tals paraulas conquistaren l' opinió pública. Lo Cervo desconfiat se dexá persuadir y dexá caure depressa lo paperet de son vot; lo seguí 'l cavall que ab sa orella atent s' apoderá desseguida de lo que li convenia en aquell discurs; la Cabra sociable y 'l moltó remugador portaren al escrutini son numerós remat y totas sas veus belant proclamaren que quedava investit lo Taur de l' autoritat suprema, per majoría popular.

XII

La Guinéu contemplava tot axó sense ferli gayre gracia. Ella y 'l Corb se teyan la guerra desde temps antichs ab las matexas armas: eran dos advocats forts en dret processal. Tot rondant per entorn de l'assamblea, lo Corb s'havia anat aprofitant de tot lo que 'ls seus partidaris s'havian dextat perdre, y com no estava gens desganat, anava apilotant en lo fermer la vianda que li convenia. May es temps perdut lo que reporta benefici.

XIII

Ben diferent era lo procedir legal de comare Guinéu com á pertinenxenta á una corporació respectable y próspera. Esquerpa pero tímida, persegueix las vías esgarriadas, fa sovint sas rápidas visitas nocturnas á las exidas posteriors y á las propietats malguardadas y hisendas que van de baxa. Veusaquí lo que la interessa y preocupa. La regularitat sana y burgesa li fa fástich: la Guinéu ve á ser un romántich y un radical.

XIV

«Axó si qu'estaría be, deya, lo que fabrica aqueix malehit Corb. Un sobirá de l'especie dels bous ab un corb per primer ministre! Ah! bon poble, tan avall havém caygut tots que jo no puga res per vosaltres! Creyéume, senyors ciutadans, avans qu'axó val mil vegadas més lo Lleó! Al menos ell sabia tractar las qüestions tal com los grans senyors baix un punt de veure ampla y lliberal y no entretenintse en miserables detalls.

XV

Ell conexia 'l mon sabentlo pendre tal com es, y no exigia d'una ovella las qualitats d'un moltó, y no feya mancaments á las sevas altas responsabilitats. Moltes vegadas me permetia

'l lliure goig de mas foscas excursions y feya callar 'ls crits de las ocas acusadoras, detenint lo procés ab un cop de sobirá y posant damunt de totas las qüestions sas potentias urpas imperials. En fí, qu' era un rey de debó y que sa paraula real feya lley.

XVI

Tan cas feya del enemich com si 's tractés d' una rata, y en la batalla may s' ha vist qui l' igualés. Agradábali sentir las demandas del Parlament, que donava gust, y naturalment no podía sofrir ni la més mínima interrupció. Quí s' havia de pensar que la veu d' un gall vulgar lo havia de destronar? Ell y jo som coneguts de temps. Pero ara 'ls seus dias han passat *fuimus leones!*

XVII

Y en quant al Taur, be prou que 'l sabré trovar lo taló d' aqueix Aquiles! esperéuse una mica y ja veuréu si balla de valent! Y quin tástich, m' ompla las venas de bilis quan penso en lo poder real combinat ab los drets civils. Axó prediqueuho á las moscas, á las pussas, á tota la xurma. La verdadera forsa no está per constitucions: li bastan las quatre potas.»

XVIII

Tot parlant axís, comare Guinéu s' esllavissa y fuig per camins secrets cap á un cau misteriós desde ahont tantas vegadas havia tramat sas malifetas. Enfilada allí, s' acotxa y flayra fins á descoörir lo que cercava, un antich company, un tábach bronzidor que rondinava entorn d' una bestia morta allí arreconada á posta per urpas avesadas á robar.

XIX

Sempre es bo tenir amichs en totas las classes de la societat y de fer alguna petita demostració als menuts. La traydora 's posá á riure, estirantse damunt son espés llit d' erba seca y

murmurant alguns mots, esperá que la Mosca passés ab son rondinar etern. Llavors, segura del resultat, afectant l'indiferencia corregué á donar un vol per la prada del voltant y llensá un esguart circular, com un badoch que tafaneja.

XX

Mentrestant, lo corb fent un gran crit de triomf s'havía posat al cap de la diputació adicta, encarregada de presentar la corona, exposar la llei y saludar al monarca elegit per la nació. Lo Taur contemplava sos vassalls ab indiferencia, pero acullía graciosament l'ovació y decantava, per sobre la corona, sa testa estúpida, quan tot de cop tira cossas, s'remou, s'enretira y fuig.

XXI

Y fuig, sí; sos ulls inflamats per l'ira rodavan cercant per tots cantons algun enemich invissible y formidable. Fugí en lo mateix instant en que anava á rebre la corona; fugí sense ser coronat y sense dir lo més mínim mot per despedirse de l'assamblea y de sos admiradors aterrats. Batent la terra ab sos peus, se llensá sens direcció testa en avant y al mateix moment s'esbargí ab ell tot son partit, encara que ningú sapigués lo perquè ni com.

XXII

—«Tal es la sort del segon fill de la Gloria.»—digué 'l mico pelat á la turba desorientada —«No os ho havia dit; tots sou uns. Lo nou Goliath dominat per un tabach; sir Bruin que no sab resistir un axam de vespas. Cadascú trova qui es més qu'ell per orgull que tingui. Encara os ho torno á dir, guaytéu entorn vostre á dreta y esquerra y veyám quin es lo capdill incapás de fugir per ningú »

XXIII

—«Jo 'l coneix lo que no fuig may, y sé ahont se trova lo brau dels braus»—digué de sopte una veu sortint d'una

branca resseca. Damunt la branca s' hi veyá enfilada ab dignitat una vella cotorra. Havía viatjat molt, y passats molts alts y baxos, y per tots los païssos que havía seguit se l' havía vist errant, com un mitj ciutadá mitj estranger, befantse dels respectes del mon ab ayre maliciós.

XXIV

Parlava poch; semblava aficionada á la reflexió. May havia ocupat cap cárrech públich. Pero desde qu' obrí 'l bech los oyents se creyan sentir un oracle antich. Tenía la fesomia tranquil·la; tot son llenguatge anava embrancat de savis enigmas, de cap dels quals se 'n podía treure 'l trasllat; més per axó no se l' admirava menos. Axís es com se jutja en lo mon. *Omne ignotum pro magnífico.*

XXV

Pero aquesta cotorra (si val á dir la veritat) no era en lo fons més qu' una trapassera, una embolicadora, una bona pessa. Havía viscut per son propi compte d' aquesta vida egoista que no te res que veure ab l' amor que neix en los cors braus per la llibertat y fins lo guaytava com la causa y 'l principi que fa una esclava de l' existencia humana. «Que val la vida, pensava, si día per día ella mateixa va gastant son valer?

XXVI

«L' arbre que no 's contenta ab ser fusta, fa tot lo que pot per causarse son propi dany produhint lo que no li convé á un arbre produhir; puig si son los altres los que s' aprofitan de las pomas ó de las nous y tota la pena qu' un se dona no es sino per l' aliment de la boca d' altri, y aquesta boca s' obra goludament per devorar lo produhit, perquè atormentarse y donar tants plers á un mon avar? Lo sol fruyt que 's treu de la vida es lo de viure descansadament.

XXVII

«*Per Bacco!*» continuá, (havía estat á Italia) deume la gabia daurada, que jo pugui dexas quan me doni 'l gust y gana, perque 'ls homes saben be que no so pas tan tonta que intenti abandonarla. *Caramba!* (també havía estat á Espanya). Fugir de sa gabia sería una follia digna dels pensionaris de Bedlam. Oh! que son bestias las bestias! (També havía recorregut la Fransa, ahont hi havía vist cosas bonas.)

XXVIII

(Hi havía vist repúblicas *unas é indivisibles* qu' eran moltas y ben divididas y que acabavan ab un magistral cop d' Estat que las feya caure; y *l' Imperi es la pau*, y aqueix imperi no més se sostenía ab la guerra; y constitucions qu' eran un magnífich blanch per las bombas y las balas y que tenían la pretensió de corregirho tot: cuyners, capitans, oradors, poble, proclamacions y gens taradas y anomenadas falsas.)

XXIX

«Oh! y que son bestias las bestias! es una desgracia que no sápiquen entendre quan fácil es fer de l' humanitat l' esclava de qualsevol animal intelligent: n' hi ha prou ab que 'ls hi simuli aficions filantrópicas perque 'ls homes se posin á son servey. Estable, quadra ahont los cavalls ó las vacas trovin tot lo que 'ls hi convé ben amanit, quina altra bestia sino l' home s' escarrasaria en guarnirho y en afadigar-se y suar pera ser útil á aquells animals?

XXX

«Y tot axó perquè? La vaca li dona una mica de llet, lo cavall una mica de sa forsa per arrastrar los carros Y 'l home 's creu que ho fa per prestarli servey, y no hi ha res d' axó. Lo cavall fa lo que li plau, y lo que son orgull li dicta; fa tot

lo que faria en llibertat, corra, galopa, salta ó poteja. Per m'és perque aquexos folls han construït una hermosa gabia, molt més bonica que la seva y ab una cúpula daurada, no més perque 'ls renyo y faig befa d' ells y 'ls omplo d' insults.

XXXI

Cospetto! vaja quinas bestias mes sense cervell aquexas que cercan un senyor per poguer esser lliures, quan ab un senzill acte de sa voluntat podrian trovar un criat, qual sol desfici seria lo de deslliurarlas de tots los mals que las hi causa sa llibertat! Mentres que la Cotorra sostenia aqueix discurs, enfilada en la branca resseca, los animals desde baix, li cridavan: «Portans lo nostre capdill, anoménal, amóstral.»

XXXII

«Lo brau entre 'ls braus, respongué 'l mofeta de plomatge grís ab sa veu pausada, lo valent qual nom voleu saber, viu sempre amagat en la fosca bauma que tantas vegadas ha sigut mut testimoni de la desinteresada tasca que 'l verdader mérit se complau en executar: la fama no es sino una máscara vuyda y sonora que repeteix á la xurma los mots qu' ella matexa ha dit; y malgrat y axó ella sola es qui s' imposa ab elogis ó vituperis, llensats al etzár.

XXXIII

Ell viu en son amagatall, lluny de tot, seré, solitari, ferm com l' aspre rocám que s' ha triat per morada, tranquil encara qu' entorn seu se revoltin las onas oratjosas. May cap baxa ambició ha niat en la seva ánima, may ha fet tort á ningú ni per enginy ni per forza y ja may reculará de l' espessor d' un cabell devant del enemich més poderós, «sia qui sia.»—«Visca, visca nostre capdill!» cridaren tots los animals.

XXXIV

—«Son nom, son nom!» La Cotorra, desde l' alt del arbre y de la branca seca ahont estava tan majestuosament enfilada, contemplava ab curiositat l' espectacle y la satisfacció dels qu' eran á sota seu: gratá la pota entre algunas de sas plomas com

si en aquell moment manifestés trovarse encaparrada sota 'l pes d'una fonda y grave deliberació lo mateix qu' un home quan va pensant los mots que te de dir per evitar tota mena d' objecció. Al últim respongué, encara que ab reserva y molt poch á poch:

XXXV

—«Ja estéu ben resoltos? Penséuhi be, una, duas vegadas: estéu resoltos á tastar la verdadera bravesa ab un assaig infalible, á distingirla d' aquexa falsa bravesa, que os inspira tan de menyspreu y á tenir per lo valent entre 'ls valents al que jamay ni per enginy, ni per forsa ha despullat ni mort á cap dels seus, ni cap adversari en lo més fort del combat ha pogut fer fugir?»—«Espliquéuse d' un cop, cridá la moltitut, com s' anomena?

XXXVI

—«Diguéunos, qui es? y no 'ns feu ja més preguntas. Som nosaltres los qui preguntém; responéu clar. Solsament, solsament ell será digne de regnar sobre 'ls qui han decretat que la bravesa es la qualitat més alta.» Lo demés no fou sinó un soroll confós de clams entussiasas: una ironía passá pels ulls malignes de la vella farsanta, mentres tot prudentment emprenia la fugida, desplegant las alas y llensant alegres crits.

XXXVII

—«Xurma miserable y estúpida, que condemnas y fas befa de las naturals feblesas dels nobles esperits, sers imbécils y cobarts que féu menyspreu del coratje del lleó, de la forsa del Taur, y os burléu dels enigmas que no sabéu conciliar ab vostra ridícula etiqueta, qui es que ha d' acceptar vostre present? Jo no sé ningú que 's tranqui 'l coll per poguerlo haver. Voléu saberlo 'l nom del capdill que os merexéu? Es lo Voltor!»

Traducció de

J. FRANQUESA Y GOMIS

LO TRESOR DEL ROMEU

RONDALLA PARABÓLICA

Diu lo compte que en temps antich en una de las més desertas comarcas de nostra terra, un jove que eixia del bosch ab un pesat feix de llenya, trobá á un romeu ja entrat en dias, de quina flaqueza y decaïment donava testimoni lo tremolor de sos membres. Apoyat en lo tronch de un roure centenari, quina soca li servia de poch cómodo escambell, procurava resguardarse del fret alé de la tramontana que bufava impetuosament, arronsantse dintre son hábit, especie de balandram de burell quin color era llavors indefinible pels efectes de las soleyadas, del fanch, de la pols y de la pluja que havia resistit durant lo llarch temps que servia á son amo.

Mogut per generós impuls lo minyó, alleugerintse de sa feixuga càrrega, s' acostá al romeu pensant:

—¡Pobre vell! Si la freda y borrascosa nit que s' aproxima lo troba en aquest lloch desert; ¿qué será d' ell?

—Bon home—li digué—seguïume, sí teniu forsas pera ferho. Lo vent es tan fret que sembla que talla las carns, y 'ls núvols que s' aixecan per la banda de mestral son indícis de

tempestat. Mon pare te bon cor, no us negará un lloch vora la llar, ni un plat á la taula, ni un jas á la pallissa. ¿No teníu forsas? Potser fa moltes horas que no provau aliment. Per fortuna tinch un panellet en lo sarró, encara me resta en la carabassa algun trago de vi. Menjau y begau que açó us referá. Déu mana que 'ns estimem com á germans; prenéuho donchs sense fer compliments que us ho dono de bon grat.

Lo romeu prengué lo panellet, se 'l menjá ab dalit y se begué d' una tirada tot lo vi de la carabassa. Després s' aixecá, mirá al jove fixament y posantli la má esquerra en un muscle mentres ab la dreta senyalava lo espay, li digue:

—Deu es gran, es omnipotent, es just; pera ell no hi ha res ocult, veu tot lo que passa fins en lo racó més obscur de la terra; no hi ha bona obra que no premihi, ni malifeta que no castigui en aquesta vida ó en l' altra.

Tu has dit que socorrer al necessitat es fer lo que ell nos mana, y ho has posat en práctica donantme tas escassas provisións ab noble desprendiment; donchs jo vull provarte que qui compleix los preceptes divins un dia ó altre reb lo premi que mereix.

¿Veus aquella roca blanca que á mitjant cingle sembla que va á despenyarse al fons del avench?

¿No 't sembla que es lloch mes propi pera ferhi níu los corps que pera devallarhi las personas? Donchs no es així; jo hi he davallat moltes vegadas en ma joventut. Allí tinch amagat un tresor que m' envejarían molts poderosos de la terra. Aquell tresor será teu sí tens prou virtut pera seguir los meus consells, pera fer lo que 't diré. S' acosta lo darrer jorn de ma vida fadigosa, pera res necessito los bens materials; pèr lo tant, davant de Déu, á qui prenh per testimoni, te 'n faig complerta é incondicional donació. Ves; puja al cingle, ferma aquest llibant en lo tronch del arbre més corpulent que hi trobis...

—Un roure—observá 'l minyó—Moltes vegadas l' ha esporgat la meva destrál.

—Ets jove y fort—continuá dihent lo romeu—ab l' ajuda del llibant baixarás facilment fins á la roca. Allí hi ha una pedra que te una creu per senyal, dessota de aquella pedra hi trobarás un cofre y en ell una capsa de plata en quina tapa hi ha, primorosament ciselladas, las armas de ma familia, per-

qué, has de saberho: lo romeu que 't parla porta en las venas sanch de un dels més famosos capdills que tingueren nostres antepassats en la lluyta que pera deslliurar la patria sostingueren ab los sectaris de Mahoma. Dintre aquella capsa hi ha lo tesor que 't pertany; ab ell podrás comprar totas las terras de la comarca y tots los remats que pasturan á vint lleguas a la rodona.

De lo demés no 'n fassas cas; déixaho sense racansa, si no vols arrepentirte 'n mestres viscas.

—¿Quin cas he de fer de las paraulas de aquest home?— pensava 'l jove.—¿Es un foll? Es un malvat?

La noble actitud del romeu, sa mirada serena, la bondadosa expressió de son semblant no indicavan una cosa ni altra.

—Provemho—pensá, y agafant lo llibant que 'l romeu li allargava, per dresseras que li eran molt conegudas se dirigí al punt del cingle mes próxim á la roca blanca.

Afanyós de veurer y tocar aquellas riquesas que per tan inesperada donació li pertanyían, al arribar al cim fermá lo llibant en lo tronch del roure y ab la lleugeresa de un gat de mar davallá fins á la roca. Lo cor li batejava, lo cap li bullía. ¿Ahont era la creu? No la veyá. Moment de angunia terrible, de dubte abrumador. S' ajupí, remogué la terra allí apilada pels eslleivissaments y en breu recobrá la esperansa.

Havía descubert una llossana que tenía dos solchs de una polsada de profunditat en forma de creu. Fent alsaprem ab la fulla de la daga, la alsá ab felicitat. Tapava un cofre de ferro ab duas fortas anellas, acurullat de pols d' or, de pedras finas, que al rébrer la claror del jorn, de que havían estat llarch temps privadas, produhiren un espurneig enlluhernador.

—¡Quant be de Deu!—exclamá 'l jove—¿Qui hauría imaginat que hi hagués en aquest lloch tanta riquesa reunida?

La contemplava embadalit y arribá á dubtar si lo que veyá era efecte de un somni ó d' un encantament.

Mes ¡ay! poch li durá 'l dubte. Lo roséch de la cobdícia que sentí en las entranyas li feu coneixer que estava despert.

—¡Traurer la capsa!—pensá.—¿Com podré ferho sense vessar al avench lo pols d' or y las pedras preciosas; no haventhi en aquesta roca mes espay desocupat que 'l necessari pera posahi los peus? Lo llibant es fort, las anellas me servirán

pera lligar lo cofre y desde 'l cim del cingle lo issaré facilment.

¿No fora un desatino deixar aquí tanta riquesa? Lo romeu no se fa cárrech de que soch prou robust pera semblant [empresa. ¿Quin perill pot haverhi? Cap: donchs mans á la teyna.

No cal pensarhi mes.

Lligar fortament lo cofre y pujar al cim del cingle fou obra de pochs minuts pera lo adalat montanyés que á la primera estiragassada sentí lo pes del cofre que oscilava en lo espay. Pero á la segona ohí un cruixit, y deixant anar la corda que lo arrosegava aná de rodolóns, y després de un pahorós soroll ohí una rialla estrepitosa que repetida pels ecos de la montanya glassá la sanch en las sevas venas y li feu erissar los cabells.

Passat l' esglay acudí á la vora del cingle. La roca blanca havia desaparegut y ab ella lo cofre y 'l llibant; no 's veyá més que la tenebrosa profunditat del avench.

Llavors veyent que la nit s' atansava va devallar del cingle en direcció al lloch abont havia trobat al roméu. Lo feix estava allí, pero lo roméu havia desaparegut.

De sopte atribuí lo succés á la malignitat y astussia de Llucifer, se persigná devotament y emprengué la marxa ab la pressa que li permetía la feixuga càrrega; pero aquell pensament no prevalessqué. La memoria d' aquella riquesa qu' havia vist y palpat lo desassossegava.—Es meva—deya—Baixaré al avench, desafiant tota mena de perills, pera recullirla. No cal atribuirho al esperit internal; la culpa es meva, de la meva imprevisió, de la meva cobdicia. ¿No 'n podia haver tret una part avuy, un' altre demá, y així anar fent fins que alleugerat lo cofre hagués pogut pujarlo al cim sense dificultats? Aquesta idea no s' apartá de la seva imaginació mentres se dirigí á casa seva.

Sos pares que l' esperavan ab impaciencia quan l' oviraren afegiren llenya al foch, y al poch rato tots los moradors de la masía estaban reunits al entorn de la llar.

—¿Per qué has tardat tant?—li preguntá son pare.

—He trobat un roméu assentat á la soca del roure del caminal y....

—¡Un roméu! ¡A aquestas horas y en semblant temps! ¿L' has deixat en aquella soletat? Rigau, Udalart, encenéu teyas;

en lo bosch hi ha un roméu esposat á morir de fret ó ser devorat pels llops famolenchs.

—Es en va, pare; no 'l trobarán.

—¡No 'l trobarán! ¿Qué dius, fill meu? ¿Potser ha caygut desde 'l cingle al fons del avench?

—No, pare; lo que ha caygut al fons del avench es lo seu tresor.

—¿Lo tresor, de qui?

—Lo tresor del roméu.

—¿Qué desvariejas, fill meu?—exclamá lo vell, mirantse 'l alarmat.

—No, pare, no desvariejo. Escoltéume. Y després de relatar lo qu' havia succehit aquella tarde afegí:

—Ara cal provehirnos de cordas y escalas pera baixar al avench. L' or y las pedras preciosas de que estava acurullat lo cofre bastan pera fer la riquesa de tots los que m' escoltau. Rigau, Udalart, ajudáume, y us ne faré part.

Los mossos obriren un pam d' ulls.

—Lo roméu m' ha dit que lo que hi ha dins la capsa de plata basta pera comprar totas las propietats de la comarca, tots los ramats que pasturan en vint lliguas á la rodona. ¿Deixarém tanta riquesa en lo fons del avench?

Los mossos no respongueren. Eran massa supersticiosos pera no atribuhir la desaparició del roméu á causas sobrenaturals.

En aquell moment trucaren á la porta.

—Encen una teya y acompanyam—digué l' amo á un dels mossos.—Depressa, depressa. que fa de mal estar al ras en una nit com aquesta.

Al poch rato tornaren acompanyats d' un jove de singular gallardía.

—La benedicció de Deu caygui sobre aquesta casa y sos caritatius moradors,—digué lo novament arriuat assentantse en un escambell que li posaren prop de la llar.—Perseguint á un cabirol m' he allunyat dels meus criats, y la nit m' ha trobat perdut en la pineda. A la claror dels llampechs he vist lo viarany que termina á la porta d' aquesta casa, ahont he arriuat á temps pera lliurarme del violent xáfeh que comensá á caurer.

Aquestas paraulas produhiren al jove del feix una estranya

impresió. Mirá atentament al hoste; en sa fesomia, en sa actitud, en sa mirada hi vegé vestigis de la fesomia, de la actitud, de la mirada del romeu. Las arrugas que solcavan lo front d'aquell, sa barba blanca, lo humil trajo que vestia no deixava lloch al dupte de que fossen una mateixa persona: puig l'hoste era jove, robust, barbamech y vestia luxosament. Eran per lo tant casuals las semblansas que hi notava; pero aquest pensament no 'l tranquilisá.

—La meva arribada—digué l'hoste,—tal vegada haurá interromput alguna narració d'amors, de batallas ó de casseras; si es així os suplico que la continueu.

—Avans nos serviran lo sopar, que pera una persona de la condició de vosté no será molt apetítos. Una sopa de pa de mestall ab móltas cebas y poch's talls de tocino es lo que puch oferirli, planyentme de no tenir altrás provisions pera obsequiarlo millor. Que cadascú ocupi lo lloch que li correspon. Vosté posis aquí. Es lo lloch d'honor; lo lloch que ocupava mon pare, que al cel sia, y que jo reservo pels hostes que Deu m'envia.

Encara lo vell no havia acabat de pronunciar aquestas paraulas quan ressoná un tró esgarriós; una forta ratxada de vent baixá per la xamaneja y s'ohi lo remor d'un objecte que queya sobre una de las llambordas de la llar.

—¡La capsa de plata!—exclamá lo minyó, afanyantse á recullirla.

—Temo que pensant en la capsa te se girará 'l cervell—digué son pare.

—Lo que 'ns has contat es un somni, fill meu; no te 'n recordis més.

—No, pare, no es un somni. ¿No la veyeu?

—Molt lleugera es pera guardar tant rich tresor—objectá 'l pare, sospesantla. Estrany es lo cas; pero ja que Deu 'ns ho envia, sapiguém lo qu'es.

La mare y tot lo servey acudiren á véurerla, á tocarla, á cerciorarse de qu'era lo que semblava.

—Pera desfer lo malefici, en cas que n'hi haja, resém lo Pare nostre—digué 'l vell. Dihent aixó 's llevá la gorra, plegá las mans y comensá á recitar la oració dominical, seguintlo devotament tots los de la casa.

Lo foraster, á jutjar per l' afició ab que mirava la caldera que fumosa espargia grat olor per tota la estancia, no participava de la sorpresa general. Acabada la oració lo vell agafá la capsa y la obrí.

—¿Qué hi ha?—preguntaren á cor tots, impulsats per la curiositat natural en semblant cas.

—Un pergami—digué 'l vell.—Miréulo.

Lo desenyany fou terrible; sobre tot pel minyó.

—Sens dupte—continuá lo vell—es una escriptura qu' algú de nostres antepassats amagá en un racó de la xamaneya y qu' ha fet caurer la violència del vent.

—¡Si algú dels presents sapigués llegir!—exclamá lo minyó ab un resto d' esperança.

—Jo 'l llegiré, si us plau—li digué l' hoste aixecantse.

—Sí; llegíulo—digué 'l vell allargantli 'l pergami.

—Ohíu—digué l' hoste despleganulo, y després llegí:

«No es més ditzós qui te més riquesas, sino qui te més conformitat. Qui se deixa guiar per la cobdicia no te repós en vida ni 'n tindrà després de mort. Ella tanca lo cor á tot impuls generós, a tot tendre sentiment, convertint al home en un ser cruel, injust, desagahit. Com que no te fé no creu en Deu ni tem lo cástich que mereixen sas malas obras; com que no te esperança, 's burla del ánima y de la felicitat eterna, promesa als que practican la virtut; com que no te caritat, mira ab indiferencia las desgracias ajenas, no ama á Deu, no ama á la humanitat.

Jove, no te n' olvidis may. la virtut es la millor riquesa. Tu has demostrat que no 'n tens prou pera refrenar las tevas passions; més útils te serán los bons consells que 'l tresor de que per breus moments te n' has considerat possehidor. Pren exemple del teu pare; respectát y benvolgut de tots los habitants de la comarca, benehit dels viandants, á qui may nega franca y carinyosa hospitalitat, no desitja més bens que 'ls que conserva ab las sevas suadas, ni l' enlluhernan ni 'l desassegan las pompas humanas. Te forment en la sitja, te ví en las botas, no falta herba en sos prats ni sahó en las sevas fexas; sumís á la voluntat de Deu, sofreix ab resignació las desgracias y las contrarietats que li envía, y espera sense pahor y sense remordiments la hora de son tránzit á la vida perdurable; ¿se pot lograr major felicitat en aquest mon?

Com si la tempestat hagués reprimit son furor pera que no 's perdés ni una sílaba de lo que l' hoste llegía, tot junt hagué pronunciat la darrera paraula, la feréstega claror d'un llamp invadí l'estancia y un tró estrepitosó ressoná durant llarga estona. Quan los moradors de la deserta masía se referen del esglay que lis causá la violenta descárrega eléctrica, l' hoste, la capsa y 'l pergamí havían desaparegut; pero la memoria d'aquella extraordinaria ocurrencia, que s' esbombá per tota la comarca, contribuí en gran manera á conservar entre aquells montanyesos la práctica de la virtut y la morigeració de las costums durant llargas centurias.

JOSEPH CORTILS Y VIETA.

DESPRÉS DE LA COMUNIÓ

Senyor, Senyor, Deu dels cels,
¿qué vos dirà la meua ànima,
en estas horas solemnes
de fervors y de pregarías?

Heu baxat de las alturas,
heu vengut á visitarme;
cantavan los aucellets,
sonreya la matinada.

Per mans de vostre prevere
vos he rebut, llum de Gracia;
defallía l' esperit,
lo coret meu se torbava.

¡Oh ditxa del cor suprema!
Lo Creador enamorar-se
d' esta pobreta criatura
mes petita qu' una palla!

Lo Creador... silenci, cor,
que lo Creador es ton Pare,

es ton Redemptor Jesús,
Jesús, qui vol abrassarte.

Y vé del cel, y 't convida
á que prenguis y demanes,
á que ton desitx li expresses
y ton amor li consagres.

Amor de la vida mía,
maravellosa fontana
del amor, Jesús, mon bé;
mon cor de la terra s' alsa.

En exas ayguas divinas
de la Gracia sobirana
que banya terras y mons,
vinch ab anhel á banyarme.

Regáu, oh font espayosa
del amor inagotable,
regáu de mon esperit
las floretetas que naxen.

Nó, de mí no 'us allunyeu,
estimat de la meua ánima;
estar ab Vos es la gloria,
ab Vos las penas s' acaban.

Amich meu, siau benvengut,
preneu, Jesuchrist, ma casa;
n' es molt trista y descoberta,
freda n' es y descrostada;

Pero... vos l' alegrareu,
vos hi animareu la flama
de la santa Caritat,
del amor més delectable.

Si encesa román totduna
que vos voleu exa flama,

encenéula vos suplich,
vos ho dich per vostra Mare!

Senyora mía, la reyna
dels serafins adorada,
pregáu per mí, puig sabeu
d' amor místicas paraulas.

Mon cor no es ja de la terra;
¿qué m' importan las mundanas
criaturas? qué las amors
de la terra malanadas?

Amor sant, amor puríssim,
encens que lo bell exhala,
caritat universal,
per tú sedejo ab greus ansias...

Deslligáu mon cos de terra,
desfermáu exa mortalla;
Jesús es mon únich bé,
ab Jesús tinch esposallas!

JOSEPH TARONJÍ Y CORTÉS.

LA BRUCATANA

À EN ANGEL GUIMERÀ

Com los pins del Montserrat
tenim pit y cor de tella;
sabém llaurar á parell,
sabém conreuar la terra,
sabém preparar lo ví
que 'ns dona la llicorella
y en las arts del bon pagés
si no som sabís, som mestres.

—Aixó som en temps de pau,
gent pagesa;
gent de bon cor y treball,
gent sancera.

Dels passats tenim la sanch
empeltada en nostras venas;
si som moixos en la pau
som lleons en temps de guerra;

som hereus de la nissaga
qu' espalmá la gent francesa,
y ab lo trabuch á las mans
los d' avuy som lo qu' ells eran.

—Aixó som per nostre nom
en la guerra;
braus homes de dits y fets
may de llengua

La historia, de nostras lluytas
lo recort gegant conserva.
Lo mateix qu' estassem blat
dels tirans seguém las testas.
Estimém la llar dels avis,
la pátria lliure com era,
y tenim orgull de ser
catalans de bona mena.

—Aixó estimém de tot cor
y la feyna;
qu' es la vida més felís
la pagesa.

Si un jorn la patria del cor
nos cridés ab veu desperta:
vía fora!..... 'Ls brucatan
sabrém portar la bandera,
sabrém valents redimirla
de la madrastra Castella,
ab lo pit trepat de balas
y sense sanch á las venas.

—Aixó serém si ve 'l jorn
de revenja,
si no s' arregla la pátria
tal com era.

.

Vulga Deu, que 'ls jorns de dol
no tornin á alsar la testa
quan lo dret de viure lliure
reclami la patria meva.
Deu vulga qu' en santa pau
clapeji 'ls camps l' olivera
y qu' escorcolli 'l pagés
lo terror ab la seva eyna.

—Aixó volém, brucatans,
ara y sempre,
salut, bon oli y bon vi,
Santa empresa!...

EMILI PASCUAL.

Torra Blanca (Bruch), 1891

A LA ROSA

Guarním, guarním las copas ¡oh amichs! d' encesas rosas
per nostre front teiximne garlandas olorosas
que es la flor de l' amor.

Rihem, mentres de ditxa 'ns llú la brillant estrella;
bebem, fins ubriacarnos, la rosa es la més bella
entre tota altra flor.

Los Deus ab goig la miran de fresch carmí tenyida,
la Primavera guarda de sa brillant florida
per ella 'ls dons pus bells.

Y si 'ls balls l' Amor guía, que en sas floridas pradas
ne fan las tendras Gracias, rosas aponcelladas
guarneixen sos cabells.

Jo vull, donchs, coronarmen y fent vibrar ma lira
iré ab una bellesa de pochs anys, la que inspira
nova passió en mon pit;

De son temple en las ballas ¡oh Baco! á pendre tanda
de rosas olorosas ab més d' una garlanda
portant lo front cenyit.

J. OLIVÓ

LAS ROSAS

Entre mon hort y 'l seu
sols hi há un mur de rosers rublerts de rosas.

¿De qué 'm deturareu
guardianas tan débils com hermosas?

Ja sento que ab pas lléu
vé atreta per mas queixas amorosas...
prest al pes de las nostras abrassadas
seréu, rosas, marcidas y esfulladas.

Més, fillas del Amor que tot ho anima,
no heu de témer lo nostre,
ella á mon rostre arrima
la seva cara qu' es germana vostra,
Quan me diu que m' estima
jo humitejo á petons son encés rostre,
y en sas galdas llavors acoloradas
encesas reixireu y més badadas.

JOAN MARAGALL.

LA BATXILLERA

EN un poblet de la llevantina costa, no molt llunyá de Barcelona, vivía una familia composta solsament de la mare, viuda de un capitá de barco, y de la seva única filla, la Margarideta, simpática noya de uns divuit anys y tan hermosa, com no n' hi havia d' altre en tot l' entorn. No eran richs; pero s' ho passavan bastant bé, ja que tenían lo seu *capitalet* colocat en una fábrika de lonas de uns parents seus, y ab los beneficis que 'ls hi pertocavan ne tenían més que sufficient pera viurer ab tranquilitat.

Tot lo jovent de la comarca coneixía á la Margarideta, á la qual distingían ab lo renom de la *Reyneta de la costa* per la seva gran bellesa. Si vostés l' haguessen coneguda se convencerían de que la jovenalla havia estat acertada en l' aplicació del *motiu*.

No 's celebrava festa ni festeta en lo poble que no 's convidés á la Margarida. Ella corresponía sempre á las invitacions, donántlashi ab sa presencia una notable importancia; pero allí ahont ella brillaba més, allí ahont podían contemplarse totes las gracias de la donzella (que no eran pocas), era en los saraus. Encare 'm sembla que la veig giravoltar l' últim vals de Sant Jaume ab l' hereu de can Xala; aquell vals

tan airós conegut per *Las Peponas*, que nosaltres los brivalls acompanyavam ab xiulets de cuarto, mentres los casats y fadrins casadors popularisavan la seva música, engiponanthi aquella copla de:

«Una rosa 'n tinch al aygua,
»y un clavell posat en fresch,
»per la festa de Sant Jaume
»regalarlo al meu promés.»

Y d' altres y d' altres qu' encar se cantan avuy desde Badalona á Mataró. ¡Pobre Margarideta, qui li havia de dir qu' aqueil ball era l' últim que ballava en la seva vida!

Acostumavan á acompanyarla als saraus, la senyora Manela y la seva filla, tia paterna y cosina respectivas de la Reyneta, perque la seva mare no podía assistirhi, ja que en los pobles de la costa las viudas no 's deixan véurer en cap diversió.

La senyora Manela era una dona petitona y bastant graseta, endressada en lo vestir, enamorada en extrém del seu marit lo senyor Manat; pero tenia 'l defecte capital de no contentarse en saber lo que passava á casa seva, sinó que s' havia de ficar en la dels altres, lo qual li ocasioná més d' una vegada algun disgustet bastant fort y li valgué lo renom de *Batxillera* ab que la batejá tota la població.

En quant á l' Agneta (així s' anomenava la filla de la senyora Manela), ningú hauria dit que fós cosina de la Margarida. Y si la pentinadora no hagués anat diariament á compondre 'l seu cap, y las visitas de las modistas y cusidoras no haguessin sigut tan frequents á casa seva, de segur que en lo llibre dels jovenets hauria ocupat l' última plana y que en la major part dels saraus hauria *pesat més figas* que no 's pesan en las tendas de revenedors. Tant poch era 'l cas que 'l jovent feya de l' Agneta, que si l' anavan á treurer pera ballar era perque la senyora Manela 'ls comprometia.

Aixó tenia bastant anguniosa á la Batxillera, que no deixava de comprendre que la Naturalesa havia afavorit més á la seva neboda que á la seva filla. Pero no era l' hermosura de la Margarida lo que li donava pena; lo que la martiritzava y l' atormentava més, eran los vintitres anys de

l' Agneta, edat difícilíssima pera trobar una bona *colocació matrimonial*, únich ideal de la senyora Manela. Lo sol pensament de que la Margarida s' enmaridés primer que l' Agneta li donava atachs de nervis; per aixó al finir cada ball l' hauríau vista escorcollar ab verdader frenesí si 'l ballador de la seva parenta li deya rés á cau d' orella, y quan aixó succeía, no parava fins á saber aquellas mateixas paraulas que tant torment li davan. Aixís era la Batxillera.

* *

Un jorn del mes d' Agost de 1875, retorná á la població natal una familia qu' havent residit molts anys á América, determiná venir á acabar los seus dias á la mare patria. No cal dir si tornavan ríchs, quan lo més granat de la població sortí á dárlosli la benvinguda, encar que malas llenguas asseguraren que no molt cristianament havian obtingut la seva fortuna. Si tenian rahó ó no 'n tenian ni ho afirmarém, ni ho negarém; ells n' haurán sofert las consecuencias si es que no practicaren los manaments de la lley Santa.

Entre 'ls individuos de la familia s' hi contava un jove de vinticinch anys, guapo y bon mosso, com dihem nosaltres, lo qual aixís que conegué á la Margarideta ne quedá tan enamorat que determiná tocar lo cor de la donzella á fí de ferla sa muller. Veritat es que pocas personas coneixía en la població, pero lo diner li proporcioná aviat criats que 's prestaren joyosos á fer lo paper de *recaders*; y avuy una carteta y demá un altre, passant y traspasant per devant de casa la *Reyneta*, lográ fer naixer en lo cor de la noya una passió que prompte 's convertí en veritable idolatria.

Per fondo que 's fassi 'l foch lo fum respira—diu lo refrá—y per més que la Margarideta s' esforsés en amagar devant lo públich los seus amors ab l' *americano* (ab tal nom conceixian al jove); lo públich 'ls endeviná aviat. Allavors fou quan la Batxillera se doná als diables y jurá desbaratar los plans dels enamorats, en avinensa ab la seva filla que tampoch veyá ab bons ulls que la seva cosina se li anticipés en lo cambi d' estat.

No li costà pas molt á la Batxillera lo portar á cap lo que 's proposava, ja que havent sigut en la seva infantesa vehina del pare del jove, tenia entrada *franca* á la casa dels americans, á la qual acostumava visitar molt sovint ab la seva filla, més per tafanejar que per altre cosa. La familia, per altre part, la distingia bastant perque sabia afalagarla, y com no li faltava una bona *palica*, aviat regnà entre ells la més gran intimitat.

Si la senyora Manela se 'n sapigué aprofitar, 'ns ho confirmarà la següent conversa sostinguda á casa la Batxillera, entre la mare del jove y la de l' Agneta.

—Vegi, senyora Petra, vegi los trevalls que fa la meva filla. Aquí te aquest mocador. Ja se 'l pot mirar be; es brodat al *céfiro*. Per aixó la noya 's pinta sola; massa que ho diu la Bastereta que en aquesta mena de trevalls ningú la guanya.

—Es magnífich y digne de figurar en qualsevulga exposició.....

—Oh, esperis, esperis, qu' encara no ha vist res. Guayti aquesta tovallola. Examini be 'l fullatje de las lletras y digui imparcialment si ha vist cosa millor en la seva vida. Fixis be en los *clars-obscurs*. ¡Quina combinació de colors! La Margarideta may me calla perque li regali jn' está tan emprendada! Jo la veritat, ab molt gust li oferiría, més al pensar que las suadas de la meva Agneta han d' anar á parar en mans que no saben apreciar lo valer artístich me repugna á la conciencia.

—¿Qué diu? Jo he sentit alabar molt á la seva neboda, y fins se m' havia assegurat que pel brodat era un estoix.

—L' han enganyada, Senyora, l' han enganyada. Ningú més que una servidora pot saber ahont arriba la Margarideta, pero com no m' ha agradat may rebaixar á cap persona y menos si aquesta es de la meva sanch!... Pero *vamos*, entre vosté y jo los secrets deuen desterrarse, y á dins de la mateixa franquesa dech haver de manifestarli que las apariencias enganyan. La meva neboda no es lo que aparenta. Lo mon l' ha donada ab ella; més lo mon ignora las sevas faltas físicas y morals, faltas que la Margarideta procura amagar, pero que algú ne tocará las consecuencias. Diuen que es guapa... ¡No ha de serho, si no deixa may los polvos ni 'l pinsellet, ni totes aquestas *putingas* que més espatllan qu' embelleixen!.....

Diuen que es ben plantada... ¡Prou ho sab lo cotillayre que li fabricá la cotilla metálica que li dissimula la buydó del costat esquerra!... Creuen que es endressada... ¡y si no fos la pobre de la seva mare que s' ha de fer un tip de trevallar, aquella casa semblaria un mercat de Calaf!... En fí, senyora Petra, si jo hagués d' esmentar totes las faltas y faltetas de la Margarideta no acabaria en quinze dias. Ja planyo al seu hereu si ha de *carregar* ab ella! .

—Senyora Manela, lo meu *Pepito* no 's casará fins á tant que 'ls seus *papás* li manin, y quan l' ocasió 's presenti procurarán que 'l cor no domini al cervell, sino 'l cervell al cor.

—Soch de la seva opinió y lo mateix penso respecte á l' Agneta. Per casarla ab un *pérdís* ja está be á casa; sempre li estich dihent que per lo qu' avuy corre es preferible la vida de soltera. Al nostre costat está com una reyna; per aixó si, com que la vida y la mort Deu la té, no hem descuydat d' arreglar las nostras cosas y si demá, lo que Nostre Senyor no permeti, li faltessin los seus pares, no li mancaria un bon passament, perque ab la renda que li donarian los trenta mil duros que li tenim destinats si per cas se casa, ne tindria pera fer cara á totes las tribulacions que se li podrian presentar.

La conversa aná continuant per aqueix estil, fins á tant que 's despediren aquellas duas senyoras. Pero qualsevol que s' hagués fixat en lo rostre de la mare de l' Agneta hauria descubert al moment que no podia dissimular la satisfacció que sentia. Havía dat lo primer pas que es lo que més costa, atribuhint los defectes de la seva propia filla á la seva neboda.

* * *

Un mes més tart lo *Pepito* ja no 's mirava á la Margarideta.

Lo dot de la filla de la Batxillera havia fet obrir l' ull als seus *papás*, los quals, comprenent que l' ocasió s' ha d' aprofitar quan passa, negociaren lo casament del seu fill ab l' Agneta, á lo que consentí 'l *Pepito* devant la amenassa que li feren 'ls autors dels seus dias de fer cas omís d' ell en son testament si deixava de satisfer los seus desitjos.

La nova s'escampá com un llamp per tot lo poble, pero ferí tant de plé á plé á la Margarideta que desde aquell día no feu res mes de bó. Aymava ab veritable deliri al *Pepito*, y fiada en lo jurament que li havia fet de donarli 'l seu nom li entregá tot son cor. Pero la malaltía que s'iniciá en la Margarideta desde la nova del prometatje de la seva cosina ab lo seu aymant, no fou molt llarga. Als tres mesos cabals acabava, pero acabava d'una manera fatal.

Era un diumenje y la *Reyneta* assistí al ofici major que 's celebraba en la parroquia, cosa que no havia fet desde 'l día funest en que 's varen marcir pera sempre totas las sevas esperansas.

L'esglesia estava plena de gom á gom, lo sacristá havia *empleat* ja totas las cadiras de l'Obra y 'ls devots que volgueren *oir* lo Sant Sacrifici no tingueren altre remey qu' *estarse á peu dret*.

La Margarideta esperá l'últim toch pera sortir de casa, y ab pas maymó se dirigí vers lo temple. Al arribarhi no trobá lloch. Se colocá com pogué vora la pica de l'aygua beneyta, y ab atenció gran anava seguint y meditant los misteris de la Passió y Mort de Nostre Senyor Jesucrist. Al oviar que 'l vicari se dirigía á la trona, suspengué la meditació pera escoltar las festas de la setmana y las amonestacions dels que la Iglesia devía lligar pera sempre ab llassos indisolubles. ¡Infelís criatura que al atendre á la veu del sacerdot anava á sentir la seva propia sentència!

Resadas las oracions reglamentarias y llegidas ja las festas de la setmana y missas que en la mateixa se devían celebrar, lo capellá prengué 'l llibre *matrimonial* y ab veu clara y potent digué aixís: *Mediant la gracia del Esperit Sant y la de nostra Santa Mare Esglesia, matrimoni s'ha tractat entre Joseph V... y Agneta T... Aquesta es primera, segona y tercera amonestació...*

No pogué continuar lo sacerdot: un fort crit ressoná per tot lo temple ensemps qu' una hermosa donzella, presa dels més crudels accidents queya sens sentit. Era la Margarideta.

Lo sacristá y 'ls devots més pròxims procuraren retornarla, mes veyent que aixó era impossible la trasladaren á casa seva en unas anganillas que oferí generosament lo senyor Rector de la parroquia.

La medicina fou impotent pera salvar á la desdixada.

Tres días després lo vicari casava á *corre-cuyta* al Pepito y á l' Agneta perque devía assistir al enterro de la Margarideta.

Lo triomf de la Batxillera havia estat complet ¡Miserable!

..

Quan aixó passá l' autor d' aquestas ratllas era un brivall y 'l pare estava pròxim á empendre un llarch viatge. Desitjant conèixer pràcticament si la carrera de *pilot* qu' ell se proposava ferme seguir fora del meu agrado, me va incloure en la tripulació de la polacra «Jove Catalunya», qu' era la qu' ell comandava. Sis anys estiguerem allunyats de la familia; sis anys que á mí m' apareguren sis segles, puig desde 'l primer moment no vaig poguer avindre ni á las maniobras marineras ni al balandreig del barco. Per fí, després de recorrer las costas de l' América del Sur, avuy ab calmas *chichas* y demá ab temporals y ciclons, vingué 'l día felís de retornar á la pàtria catalana. L' alegría qu' experimentá lo meu cor quan lo *Montseny* nos entrá en lo port de Barcelona no la puch pas descriure, es massa pobre la meva ploma.

Al mateix dia de nostra arribada prenguerem lo tren de la tarde pera trasladarnos al poble. Lo primer que 's presentá á la nostra vista aixís que hi entrarem fou un enterro, pero 'ns cridá l' atenció l' escàs número de capellans que hi assistían ¡Com que no n' hi anava més que un!

Lo pare preguntá al quefe per la persona qu' enterravan, y l' empleat del ferro-carril contestá ab molta naturalitat: La Batxillera.

—¡La Batxillera!—exclamarem admirats lo pare y jo.

—Si senyors tal com ho senten.

—¡La Batxillera enterrada per *mor de Deu*! ¡Impossible!

—Aixís va 'l mon; un dia ó altre vé que 's paga lo mal que s' ha causat. ¿Vostés la coneixían?

—¡Qui no la coneixía en lo nostre poble! Pero nosaltres la coneguerem en una bona posició... En fí, vosté recordarà lo seu estat quan lo casament de la seva filla ab l' *americano*.

—Efectivament...

—Donchs, desde aquella fetxa no n' hem sabut rés més.

—Donchs diguin que no han presenciat l'epílech de la novela?

—No senyor—vaig fer jo— y si vosté no tingués inconvenient en explicárnoslo li agraphiriam moltíssim.

—Ab molt gust—digué 'l quefe de la estació. Y parlá així:

«Desde la mort de la desgraciada *Reyneta* acabá pera sempre *lo bon viurer* á casa la Batxillera. Los pares del nuvi volian que 'l nou matrimoni visqués ab ells; la Batxillera s' hi oposá, y com es natural, l' apoyaren lo seu marit y la seva filla. Aixó portá una desavinensa entre las duas familias, donant per resultat la ruptura de relacions entre ellas.

Lo *Pepito* s' imposá á la seva muller dihentli que ells dos viurían separats dels sogres, ab lo ben entés de que ni 'ls pares de l' un ni 'ls de l' altre devían posar lo peu en la seva habitació. L' Agneta aparentá conformarshi y fins semblá estar satisfeta de la resolució presa pel seu marit.

Aixis visqueren durant lo primer mes del seu matrimoni, pero com lo *Pepito* no tenia cap ofici ni carrera (com vostés saben bé) un día l' Agneta va dirli:

—*Pepito*, ja es hora que pensis en buscar alguna colocació; ets jove y are deus haver d' aprofitar la teva joventut. Procurat algun sou y ab lo que tenim á *rédit*, podrém fer un bon recó pera la vellesa.

—Agneta—contestá 'l seu marit—jo no he nascut pera matar lo temps en cap oficina, sino pera las grans empresas, y desde are 't prometo qu' estich resolt á comensar una vida activa que 't permeterà satisfer los teus desitjos.

¡Desgraciat! La vida activa del *Pepito* fou la del joch, y primer á la Bolsa y després á la timba, aviat los trenta mil duros de l' Agneta y lo dot que li pertocá de casa seva passaren á mans ajenas.

Trovantse sens cap recurs ¿á quí devían acudir sino als seus respectius pares? Pero 'ls del *Pepito* no podían pas despendrers de res, puig la *quiebra* de la casa ahont tenian colocats los seus interessos los reduhí á una situació molt precaria.

En sa consecuencia, determinaren anar á redossarse al costat de la Batxillera, la cual los rebé ab satisfacció; enca-

rregantse lo senyor Manat de colocar al seu gendre en la fàbrica de teixits del seu íntim amich senyor Carbó.

Lo senyor Carbó nombrá caixer al *Pepito*, més als dos días de ferse cárrech de la caixa fugia de la població en companyia de tots los diners, deixant á la Agneta, á la Batxillera y al senyor Manat ab las trifugas.

¿Abont fugí Ningú ho sapigué, fins á tant que 'ls diaris publicaren que á Valencia se suicidá un jove anomenat Joseph N..., per trovarse apurat de la vida, segons se despenia d' una carta dirigida al senyor Jutje, que se li trobá en la butxaca de l' americana.

Com lo senyor Manat tingué de respondre del robo, ja no pogueren més rescabalar-se d' aquella pérdua, y pera no deixar-se morir de fam, la Batxillera tingué d' anar á fregar rajolas y lo senyor Manat á tirar l' art. L' excés de treball l' ha conduhida á la tomba.

—Y l' Agneta?—vaig preguntar.

—L' Agneta!... Val més no parlarne... Ha descendit al últim grahó que pot baixar una dona... ¡Desventurada!... ¿Compreneu are 'l per qué enterran per *mor de Deu* á la Batxillera?

Aquí acabá 'l quefe, y mentres lo pare li donava las gracias per l' explicació que 'ns havia fet, jo no vaig pogué menos d' exclamar: ¡Justicia del cel!... ¡Deu te un bastó que pega sens fer remó!

Devant del cadavre de la Batxillera—interrompí 'l quefe (qu' havia sentit mas darreras paraulas)—deixemnos de filosofias; digué tan sols: ¡que Deu l' hagi perdonada!

*
* * *

Avuy que ja no existeix cap dels personatjes d' aquesta verídica historia, la publico; no per lo desitj de passar plassa d' escriptor públich que ja sé que disto moltíssim d' arribarhi; sino pera recordar las mateixas paraulas que vaig pronunciar

lo día de l' enterro de la Batxillera, á aquellas mares, que per l' afany de casar á las sevas fillas no tenen cap mena de reparo en llevar falsos testimonis á honradíssimas personas.

¡Deu te un bastó
que pega sens fer remó!

PAU VALLDENEU ESTAPÉ.

Mars de 1892.

LO TREBALL DE CATALUNYA

I

MATINADA

Lo día que llustreja
ab fulgent arch al horisont se mostra;
¡oh Deu! lluir lo veja
per sa glòria y salut la terra nostra!

Lo raig del sol que juga
sobre la mar de Rosas diamantina,
y en los singles aixuga
de Montseny la boirada matutina.

Quant ab sa claror nova
sobre dels tendres brots l'aucell desperta;
á son treball ja troba
lo jornalier de Catalunya alerta.

Dalt dels vinyats s' enfilan
los cavadors, serpentejant las rasas,
y 'ls boscaters apilan
la llenya en los turons per ferne brasas.

Per las planas travessan
las collas del jovent y per las hortas,

mentres, resant, endressan
las donas sos llindars obrint las portas.

Sonan las martelladas
en la fornal y cruix la dura serra;
las máquinas ferradas
fant ab sos colps sotraquejar la terra.

Y 'l vent ab sa potencia,
y l' aigua dels saltants ab sa embestida,
y la flama ab sa ardencia,
al home ajudan que al treball los crida.

Y 'l pensament alsantse
ab eixa llum que 'ls elements governa,
també, á Deu humiliantse,
cumpleix ab son treball la lley eterna.

II

MITJDIADA

L' obra avansant; mes l' hora es arribada
que, per alsar lo front y reposarne,
senyala 'l mitj del jorn.

¡Que la bondad de Deu s'ía lloada,
puig feu al home ab son treball crearne
maravellas en torn!

¡Gireu los ulls! per los canals la plana
ab las venas dels rius sas fruytas lleta
que foren rústichs pins;

Sa corona de fum porta ab ufana
lo carro de vapor y ab veu inquieta
udola pe'ls camins.

Lo fil parlant guanya al aucell los passos,
y del mar baix las onas tenebrosas

llisca per los fondals;
Las costas als vaixells obren sos brassos.
y las ciutats aixecan envejosas
llurs palaus industrials.

¡Gran es del home l' esperit! la terra,
que ingrata li deu ser, rega y millora
ab sa suor aixís;
Y per sigles lluytant ab noble guerra,
per transformar la creació, no anyora
l' oci del Paradís.

Fou lo treball meledicció divina
que las generacions damna fins are,
mes no á l' esclavitut;
Al be 'l treball nos torna y encamina,
puig lo que fou maledicció d' un Pare
deu ser una virtut!

¡Ben hajau jornalers que alseu ab pena
los monuments del art! de la ma vostra
lo fruyt es benehit.
Quan adresseu la doblegada esquena,
lo premi trovareu que 'l Cel vos mostra..
¡Lo Senyor ho ha dit!

Y si la pols del opulent que passa
espurna vostra cara demagrida,
¡no ploreu vostra sort!:
esgoteu ab valor la amarga tassa;
puig os guarda pe'ls dols d' aqueixa vida
sos goig eterns la mort.

Més, no: també en lo mon ab sa llarguesa
s' obre la ma del Criador pels pobres
que pregan treballant.
Per sos fills te 'ls joyells de la riquesa,
te 'ls llores de la gloria per sas obras,
te per ells un nom sant.

¡A l' obra donchs! la lley per tots es feta:
tots una llibertat y una esperansa,
tots un dever tenim.
Ab viva fe y conciencia satisfeta,
ab la ploma, ab la arada, ó ab la llansa,
treballém y obehim!

III

VESPRADA

Fineix lo jorn com de lluny
una musica s' acaba,
los cims que daurava 'l sol
la boyra del vespre amaga.
Baixen boscaters dels rochs
ab la destrál á la espatlla,
y baixen los cavadors
giravoltant per las rasas;
las trompas dels segadors
lo toch d' aplegar senyalan ;
ab sos darrers esbufechs
lo fum dels vapors s' escapa,
y rius de treballadors
ixen al só de campana.
Mentres serras y martells
pels carrers lo remor paran,
á la claror de la lluna
asseguts prop de llurs barcas
conversan los pescadors,
y al voltant d' ells llur maynada.
Y á la llar cremant estellas,
perque es fret lo vespre encara,
passan plegats lo rosari
los pagesos de montanya.

Reposa Catalunya sots lo mantell de glassa
que extén per tot la boyra lliscant de vall en vall;
ton llarch fatich del dia ab somnis dolsos passa
y torna ab novas forsas á ton gloriós treball.

Tu feres d' un sol aspre jardins per tas colladas,
tu feres rius de plata brollar de tos telers;
devant sempre las altres avensan tas armadas,
als mars de més borrascas fan cap tos mariners.

Per rica y poderosa te cridan la primera,
tas obras testifican que ton ergull no es vá:
l' empresa que no agosan creyent serne quimera
«que s' fassa á Catalunya» lo poble diu y... s' fá.

Ta gloria es ta constancia; per ella en altres días
donares al mon Jaumes, Rogers y Cabestany;
per ella vol ton Déu que avuy encara sias
la joya de la Espanya, la enveja dels extrany.

LLUÍS PONS Y GALLARZA.

Á LA SENYORETA

JULIANA MÁS

(EN SOS DESPOSORIS)

Quan l' amor truca al pit si Deu l' envia,
es mérit y es plaher:
un misteri flayrós, vivent poesia,
del cor místich concert.
Ja ha florit ton *Abril*—per Deu ditjosa,
ta má trova altra má;
ja la vida no t' es tan enujosa,
tan negre l' endemá
Ja sou dos ab l' amich per qui brodares,
l' hermosa joventut.
—Matrimoni, es la creu que tu abressares
com ángel de virtut.
Més lo cel, mitjanser d' aquestos llassos,
los féu pera salvar—
al náufrech solitari—qu' aymants brassos,
l' ajudan á pujar.
Per xo Deu en sa Esglesia á tu 't desposa—
ab *ell*—que es un marit
que felissa 't farà y per quí gojosa,
haurás niu benehit.
Ton pervíndre es joliu—puig la casada,
que 'n vida honra son vel;
al morí, tot seguit d' una volada
ab ell se 'n puja al cel.

JOSEPH FALP Y PLANAS

LA MORT DEL DELFÍ

(CUENTO DE A. DAUDET)

Lo Delfinet está malalt, lo Delfinet se mor. En totas las Esglesias del realme, hi ha exposat de nit y dia, lo Santíssim Sagrament y cremant ciris y blandons pera la salut del regi malalt. Los carrers de la antiga possessió, restan tristos y muts, las campanas no sonan, los carruatjes passen lentament y en los voltants del Palau las vehinas batxilleras, llambregan per las reixas, cap á dins dels patis ahont los guardias suissos enrahonan ab ayre imposit.

Tot lo Castell está conmogut; nobles y majordoms pujan y baixan á carrera feta los grahons de marbre. Las galerías vessan patjes y cortesans vestits de seda, que van de rodona en rodona escorcollant ab veu baixa las darreras novias. En los amples passadissos, las damas d'honor, desconsoladas, se fan grans acataments, aixugantse 'ls ulls ab bonichs mocadors brodats.

En l' Hivernader s' hi celebran moltras consultas dels metjes de més nom. A través dels vidres se 'ls veu com agegantan sas amples mànegas negras, com decantan doctorak-

ment sas grandíssimas perrucas. Per davant de la porta, esperant las decissions de la facultat, s' hi passejan lo preceptor y 'l caballerís del Definet. Los frega-plats passen per son costat sense saludarlos. Lo caballerís renega com un moro, lo mestre recita versos d' Horaci. Y de sobte, pe'l costat de las caballerissas s' ou un renill llarch y gemegant; l' alassá del Delfinet, l' alassá oblidat dels palafreners, que crida tristament davant de sa menjadora buyda. ¿Y 'l Rey? ¿Qué fa sa Magestat lo Rey? lo Rey, sol y vern, s' ha tancat en sa cambra, al cap d' amunt del castell. ¡A las Magestats no 'ls plau que las vejan plorar! En quant á la Regina, ja es tot un' altra cosa: asseguda á l' espona del Delfinet, ab la hermosa cara amarada en plor, sanglota y crida davant de tothom, lo mateix que faria una drapayre.

En son llitet de puntas, més blanch que 'ls coixins en que está ajegut; lo Delfinet reposa ab los ulls closos. Sembla que dormi, més no, lo Delfinet no dorm. Se gira á sa mare y al véurela plorar li diu: «Senyora Regina, ¿per qué ploréu? ¿També creyéu com tothom que 'm moriré? La Regina vol respondre, los sanglots li ofegan la paraula.

«No ploréu, donchs, Senyora Regina; vos oblidéu de que soch lo Delfí, y 'ls Delfins no moren d' aquest modo «La Regina plora més fort, y 'l Delfinet comensa á tenir pór. «Ola, diu, no vull que la mort me prenga, jo sabré privarla de que vinga aquí.. que vingan ara mateix quaranta dels més forsuts *lansquenets* pera montar la guardia tot voltant de nostre llit... Que cent canons del calibre més gros, vetllin de nit y dia, ab la metxa encesa, al peu de nostras finestras. Y pobre de la mort si te 'l gosament d' atansarse á nosaltres!...»

Pera complaure al regí malalt, la Regina fa una senya. Al bell punt se sent lo retró de grans canons arrossegats pe'l pati, y quaranta dels *lansquenets* més sapats, ab la artesana al puny, venen á enronadar la cambra. Son vedrans de bigotis blanchs. Al veure 'ls lo Delfinet comensa á picar de mans. Coneix á un y 'l crida: «Lorrain! Lorrain!» «Lo vedrà avansa un pas vers al llitet.» T' estimo molt, mon vell Lorrain.... Mostram una mica del teu gran sabre... si la mort se m' en vol portar, oy que caldrá matarla?...

—Lorrain respon: «Si, Monsenyor...» y duas grossas llágrimas rossolan per sas galtas colradas.

Llavors lo capellá s' acosta al Delfinet y li parla ab veu baixa, mostrantli un Sant-crist. Lo Delfinet l' ascolta sorprés y tot d' una l' interromp:

—«No entench ben be lo que 'm dihéu, senyor Abat; més en fi ¿no podria morir-se en lloch meu, mon amich Deppo, pagantli forsa diners? Lo capellá segueix parlantli á cau d' orella, y 'l Delfinet cada volta está més assombrat.

Quan lo capellá ha acabat, lo Delfinet segueix fent un gran sospir:

—«Tot lo que m' acabéu de dir, es molt trist, senyor Abat; més me consola una cosa. En lo paradís de las estrellas, encara seré Delfí. Sé que Deu es mon cosí y 'm tractará segons ma gerarquía.»—Després atorgeix girantse á sa mare:—«Que 'm portin mos vestits més hermosos, mon gipó de blanch armíni y 'ls escarpins de vellut. Vull endiumenjar-me com á Rey pera 'ls ángels y entrar en lo Paradís vestit de Delfí.»

Per tersa volta lo capellá s' inclina vers lo Delfinet y li parla baix, baixet... Al bell mij del discurs, lo nin real l' interromp ab rabia y crida: «Donchs llavors es res lo ser Delfí!» Y sense volguer sentir res més lo Delfinet se gira de cara al mur y plora amargament.

CARNESTOLTAS

Hi han costums que 's perden, més d' altres subsisteixen ab més ó menos color de lo que foren malgrat la corrent de civilització qu' avuy vol imposarse. Gayre be totes las primeras fundadas en tradicions bonas y morals han sigut aborridas y maltractadas per alguns d' avuy que 's dihuen aixerits, considerantlas com á ideas rancias y mansas que 'ls nostres avis admetían per sa falta d' ilustració sens contar aquets civilisats que n' aceptan d' altres pot ser més vellas encara y de fondo pitjor á admetre: *Carnestoltas*; veusen aquí una.

Si hem de creure al autor italià Politi (y es per mi 'l que més hi toca) la paraula *Carnivale* no es altre que composta de las dos *carni vale* (adeu á las carns, per seguir després d' ell lo dejuni) que ve á expressar lo mateix que lo nostra *Carnestoltas*. Més si passant per damunt aquets mots relativament joves aném á fer historia, trobarém que 'l Carnestoltas ó 'l disfressarse es tan vell gayre bé com l' home, havent sols cambiat de nom. Vol buscarse l' origen en certas festas religiosas que 'ls egipcis celebravan y que trasladaren als grechs y romans. Entre ellas y segons dihueu las historias, tenían principal ressonancia las *festas del Bou* que duravan

set días, si be 'ls preliminars d' ellas se 'n preñian lo doble, donchs los sacerdots egipcis després d'haver fet buscar ab so llicitut lo bou més hermós del país, lo cuidavan en lloch apropiat per espay d'un temps determinat. mentres se postravan devant d' ell día y nit y l' adornavan y omplían son cos de pinturas que prevenían l' acte sagrat. Se treya per fi en professó 'l bou y aquí comensava podríam dirne 'l Carnestoltas, donchs per espay dels set días que durava, grans y xichs s' en-mascaravan, cambiavan de trajos que procuravan fossen lo més extravagants possible, cantavan, baladrejavan y tot eran ápatos y alegrías anant creixent fins al seté día en que tota la multitut acompanyava 'l bou á las voréras del Nil ahont los sacerdots lo precipitavan, acabant desde aquell moment las festas y tornant cada hu á sos quefers ordinaris.

A poca diferencia, venían esser las mateixas festas que celebraren grechs y romans ab lo nom de Bacanals y Saturnals. y no 's crega que 's parla d' ahir, donchs las primeras comensaren 1382 ans de J. C. Se diferenciavan al comens en sa duració, puig sols era de tres días, y en que á més del Bou engalanat hi figurava Baco montat dalt d' un ruch. A mida qu' aquestas festas anaren perdent lo carácter relligiós, vingué en ellas lo desenfré y l' embrutiment á tal grau, que 'ls grechs degueren ben bé sa decadencia á aquest estat bestial que aprofitaren altres pera fer sa ruína.

Res com lo vici y malas costums per ser apresas y adoptadas tot seguit, y es tant lo que l' home s' hi entrega tan fàcilment, que ni ab l' exemple hi apren res; los desordres motivats per las horrorosas bacanals gregas, produhiren lo fruyt desgraciat entre ells de la decadencia. Los romans tampoch sapigueren detíndrelas ans be continuaren en Italia de manera tal, que fou precis un decret pera suprimirlas. Difícil era no obstant tallar d' arrel llaga tan estesa, y aixís se 'n organisaren altres donántlos hi 'l nom de Saturnals, dedicadas á Saturno, del 15 al 21 Desembre. En ellas com entre 'ls egipcis y grechs no hi faltavan los bous y 's veyia entre son corteig al *Arlequí* tal com avuy lo coneixem. L' alegría, animació, moviment y llicencia en aquestos set días, eran en Roma desusadas, arribant á aytal extrém la bojería de sos habitants que tot era permés sens que ningú pogués queixarse ni pendren venjansa, donchs s' havia arribat al punt d' esser trets de

sa casa los amos per sos esclaus fentne mofa y obligantlos encara á servirlos. Tot eran cants, balls y soroll y semblava al dir dels autors d' aquell temps que ab alló devía finir lo mon.

Altres festas succehiren á aquestas, entre ellas unas ditas *Lupercals*. Prou los amichs del cristianisme principalment San Agusti y 'l Papa Inocenci III cridan contra aytals excessos; pero ja havém dit qu' era prou difícil desarrelar aquellás costums funestas en quinas prenian part los mateixos sacerdots.

Ab tot y que 'l cristianisme anava desenrotllant sos principis severs y austers respecte aquest punt, tot fou inútil, donchs en la edat mitja tornan á renaixer las Bacanals ab tan entussiasme com avans. No hi hagué més remey que transigir ab ellas que per altre part si tenian lloch, ara 's feyan no precisament ab aquell carácter relligiós, sino més com á rutina irónica d' aytals tradicions egipci-gregas. No obstant, aixó no impedía que 's vegessen irreverenciats los temples de Deu ab balls, jochs y farsas tontas en las festas de *Nadal*, *Ignocents*, del *Burro*, dels *Bojos* y del *Nor Bisbe* que s' hi celebravan. Aquesta última tenía lloch lo dia Sant Nicolau patró dels noys; y consistía en investirne un de totas las insignias episcopals, seguintlo d' altres vestits de diacas canonges etc., formant una professó que resseguía tot lo poble cantant y demanant. No fa molt temps que aquesta costum era encara ben coneguda en certs indrets de Catalunya y avuy si be no fent us dels disfressos hi ha població que continúa guardantla. En la festa dels Bojos s' elegía un héroe (com avuy se fa, sols que es de cartró) y prenía llavors lo nom de *Papa dels Bojos* á qui passejavan set dias per la ciutat montat dalt d' un ruch acompanyantlo disfressas estrambóticas beben y cantant fins á la iglesia ahont seguía l' escándol y 'l bullici més reprohables. Aquest personatge anava vestit ab casulla y li voltava 'l cap una corona de rahims com recordant á Baco.

Pero res més curiós y repugnant á l' hora que las *festas del Ase* d' aquella mateixa época. Com son nom indica aquest era lo protagonista d' aquella farsa tant indigna. Se l' escullia ben dócil, li posavan ornaments pontificals, y portat al bell mitj del chor de l' iglesia comensava la celebració, que generalment la feya un noy revestit de Bisbe; mentres se cantava ab veus contratetas en tó de burla y 's tiravan mú-

tuament aygua al cap. Per arredonir l'acte, se cremava en los insensers cuyro, obligant ademés al ruch á menjar y beure á tot hora. Després, los que concorrián á aquestas ceremonias, solían sortir á la nit ab teyas encesas, disfressats ab pells, escandalitsant á tothom qui topavan. Aquets prenían lo nom honrós de *bojos*.

Molt podríam esténdrers encara sobre 'l Carnestoltas de la Edat Mitja porque 'ls historiadors nos han deixat noticias detalladas d' ell, pero com ab ménos ó més moderació sempre ha estat per l' estil, basta dir que si bé no fou aquest ja may autorisat per l' iglesia, costum que pareixía naixer ab l' home no pogué destruírla y sols la tolerava. Aixís veyém en lo sigle xv y en la mateixa Roma la costum entre 'ls cardenals de disfressarse y passejarse pels carrers ab carrossas y ab numerós acompanyament bullanguer, si bé 'l Concili de Soissons en 1456 prohibí ferho en los temples.

Més tart, en 1565, se tractá d' impedir la disfressa als sacerdots en lo Concili de Toledo, ja que, encar que no del tot, comensava l' Iglesia á unificarse á aquellas ridiculesas imprópias d' homes que pensavan tenir lo seny en son lloch. Lo frè donchs, vingué apretant més y més fins á reprobar obertament aquellas festas del tot paganas.

Fins á una época relativament poch llunyana ó sia fins al sigle xvi hem vist aquestas festas vinculadas més ó ménos ab la religió, mes d' aquesta hora en avant, la *fiesta dels bojos* deixá la Fransa y sols se concretá en Roma y Venecia á fer de las sevas si be ja ab distint caràcter y ab lo nom actual de Carnestoltas. quin ab aquesta metamórfosis reaparegué en dita nació fent gran furor pero restringit per la mateixa morigeració del poble, que ara 's divertía ab bromas de bona lley no obstant lo vol que hi prengué la máscara. Vingué la revolució y desde llavors s' acabá allí 'l Carnestoltas no tornant á reapareixer fins passats aquells trastorns, per ordre del mateix Napoleon. Mes fora 'l primer any decaygué tant després, que bé pot dirse quedá concretat als salons aristocràtics y balls particulars.

No fou pas aixís á Italia, donchs Venecia y fins fa poch Roma y Milan, guardaren al Carnestoltas un lloch tan important que segurament quedarà en la historia, especialment per haverlo cambiat en púdich y alegrívol, franch y sense des-

máns que poguéssen avergonyir com abans. Venecia havia sigut la primera, y son renóm per las máscaras corregué tot lo mon. Sos canals surcats per mil *gondolas* il·luminadas en las nits que hi tenían lloch aquestas festas, las feya més originals y grans. No 's contentavan sols en disfressarse, sino que 'ls festeigs eran pròpiament tals, establintse jochs acrobátichs y de mans per las plassas, montantse teatros ahont s' hi executavan óperas y representavan comedias. En certs llocs s' hi jugavan diners, y era precís pera ferho portar máscara; més aixó 's reservava á l' alta societat.

Milan destinava deu días pera 'l Carnestoltas, y 'ls aprofitava de tal modo, que la expansió de sos habitants semblava que may devia estingirse, donchs se divertían ab entussiasme. Allí com á Barcelona, lo que més notable tancavan aquestas festas, eran los faustuosos balls y la rua á *corso*, ahont las máscaras cuidavan enfarinarse mútuament tirantse uns menuts confits de guix que 'ls deyan *cariandoli*.

Roma abans de la mort de Pio IX oferia també l' espectacle d' un poble que sap ó creu divertir-se, y tanta fama havia lograt, que 'ls extrangers de totes nacions s' hi donavan cita pera presenciar aquell bullici, aquella verdadera bojería en disfressarse vells y joves; y, cosa estranya, la campana del *Monte-Citorio* que no deixa sentir sa veu mes que á la mort del Papa, era la encarregada de anunciar cada any lo comens del Carnestoltas. Com si alló fos la senyal d' obrir las portas dels establiments d' alienats, sortían y desembocavan en direcció á las plassas, distressas y més distressas y carruatjes de tota mena ab grans moviments d' alegría invadint ben prompte 'ls carrers y crehuantse batallas de confits y flors entre 'ls de baix y 'ls espectadors que omplian totes las oberturas de las casas. A mida que 'l Carnestoltas avansava, era més l' agitació y més la gent que 's llemsava al divertiment, fins al dimars en que 'ls teatros s' obrian á las duas y las máscaras *echaban el resto* com diuen los castellans. Al ferse fosh la gentada que 's congregava á última hora fent la volta desde l palau de Venecia á la plassa del Popolo, encenia uns ciris especials de distintas formas que 'n deyan *mocoletto*, procurant cada individu conservar-lo sempre encés y apagar lo dels altres. Tal bellugadissa acompanyada d' aquell gran nombre de llums que 's movían sens parar, produhía un

espectacle verdaderament fantàstich vist de certa altura. Mes venia l' hora del acabament, la campana del *Monte-Citorio* deixava sentir sa veu recordant l' entrada á la Cuaresma, y llavors instantáneament aquells milers de llums, que com focs follets se removían per terra, s' apagavan, los cotxes se retiravan y las máscaras moments abans bulliciosas, tornavan y desfilavan silenciosament vers sas casas acabantse 'l Carnestoltas.

Espanya no feu mes en aquestas diferents épocas que havem ressenyat que seguir las costums que 'ls importaren grechs, cartaginesos y romans, y á poca diferencia sa historia en lo Carnestoltas es la nostra; no obstant Barcelona fou un dels primers pobles en que aquesta festa s' hi comensá á celebrar ab algún lluhiment verdader, donchs sos balls de caretas datan d' una fetxa molt més llunyana que 'ls del restant de la península. Modernament las comparsas que s' armavan en nostra ciutat y que visitavan las casas més principals quals salons tenían oberts los tres días de Carnestoltas, eran moltas, ahont després de diferentas evolucions estudiadas que executava la comparsa, acabavan ab un ball en que hi prenían part los reunits. Era molt frequent en ellas veures després tothom obsequiat ab delicats refrescos pels senyors de la casa. Sent no curt lo número d' aquestas collas de joves alegres y de bon género, y també moltas las casas que rebían aquellas tres nits, se cambiavan y renovavan sovint, motivant l' animació y goig de las familias que ho presenciavan. A las duas de la tarde comensava la rua que 's veyá atapahida de cotxes particulars que armavan interessants cabalgatas que en ocasions havían arribat á esser de verdadera importancia artística.

Pero fa alguns anys que las bromas del Carnestoltas se 'n van á la posta; ja ni Roma, ni Milán, ni nosaltres mateixos, som ni sombra de lo ultimament exposat. La relaxació de costums imperant en tot, ho ha convertit en tres días de desmoralisació pública. Los balls han perdut aquell aire de prudencia dominant; avuy son centres de corrupció ahont l' ignorancia s' hi troba escassa, y aquesta en molt perill. La rua es sols un desgavell de carros bruts ab máscaras asquerosas que creuen fer broma exedintse de paraulas y obras y cuidantse á malmetre lo ventrell á copia de beurer vi y licors; en las disfressas de peu fora d' algún jovenet que fa sa pri-

mera sortida, algún que altre de compromís ab dominó, y una dotzena de desgraciats que volen fer riure ab sós trajos escandalosos é impudichs que més valdria fossin retirats per las autoritats, res més hi queda. Si per sort alguna se 'n ven de trajo flamant y adequat, es anunci d' un industrlal que aprofita las miradas dels passejants.

Deya en altre part que 'l Carnestoltas se 'n va á la posta, mes reflexionant penso que ja s' ha post y sols nos ne queda aquella llum difusa parenta de la nit.

Per veure aquets fástichs, tant se val que no torni 'l día.

MANEL URGELLÉS DEPARÉS

A CAU D' ORELLA

¡Que 'n trech, pobre de mí, de dur callada
eixa intranquilat que 'm don neguit,
si tu, á qui may contarla jo volía,
l' has esbrinada al fí!...

¡Que 'n trech de volguer fer posat alegre
si ja ma voluntat va defallint
y aqueixa fé que fins avuy guardava
comensa á decandir!...

Miram, donchs, tal com soch, y no t' esvaris
perque soch com no haurías may cregut...
Tu 'm creyas rioler, y soch tal volta
més sério que ningú.

Vaig volguer ofegar ab mas riallas
aqueix dols sentiment que tanca 'l cor..
Y feya 'l paperot .. tant que 'm tingueren
per cómich de debó!

Ab tu fins l' enfadat he fet cent voltas;
ab tu fa temps no hi ballo ni un sol ball;
te miro 'l menys que puch, y los meus llavis
no 't diuhen un mot may...

Mes tot, tot es en va... que quan no 't miro,
dins mon ànima trista sempre 't veig
y al volguerte fe 'l sério, m' enrojeixo
¡tal com si fos un nen!

Si 'm dius indiferenta alguna cosa
lo tremoló y la angunia 'm fan penar
y quan una resposta vull tornarte
ja dono un entrebanch.

Me miras; jo no sé per qué m' alegre,
y veig després que aixís miras á tots...
y ta dolsura en lo parlar m' encisa...
¡com si fos á mí sol!

¡Qu' estrany que los teus ulls intranquilisin
si miran ab tendresa sempre igual
¡qu' estrany que, estant frisós de tu á la vora
¡no 'm sápigas allunyar!

Prou sé que m' es nosciva ta presencia!
prou sé que haig de oblidar fins lo nom teu...
mes ¡ay!... que feble só, y en eixa lluyta
lo teu recort me vens!...

Jo no 't demano pas per mon afecte
un premi que jamay pot ser per mí:
sols vull que no t' enutjis... y t' oblidis
de tot lo que t' he dit.

Avans de serte franch, com ho soch ara,
per mí en ta pensa un lloch may has guardat...
ara que, sens volguerho, ja 'm coneixes,
potser de mí 't riurás...

RAMÓN MATEU

¡COM ENSENYA LA NATURA!

Per qué volant per la prada
va á fé 'l niu á la taulada
l' auçellet? ¿qué tindrà por?
ó ensenyará, per ventura
que l' ánima está segura
fent niu en la *Casa d' or*?

Per qué, assutzena garrida,
en lo jardí perts la vida
y crexes en l' arenal?
Es que del mon lo bullici
nos allunya, ab lo seu vici,
del bell *Lliri Virginal*.

Per qué l' áliga destría
tot lo sol, y 'l desafía
plena per sos fills de zel?
¿Nos mostrará la dressera
per' hont ab fe verdadera
trobém la *Porta del Cel*?

¿Qué nos diu l' auba celesta
vestint la terra de festa,
dant á tot sos resplandors?
¿Que com mística llocada
aném tots baix de l' *Aubada*
Refugi dels pecadors?

La soberbia 's posa argolla
quan lo cabrit s' ajonolla
per xupar son nodriment...
¡No agraphim al que 'ns envia
nostre pá de cada día,
Mare del Omnipotent!

Ara que l' auba es més pura
que l' herba 'ls mals físichs cura
y que la terra somriu,
la mar tan clara y tranquila,
l' au que més tendra refila
tot, tot que preguém nos diu.

Perque 'ls fruits de la natura
oferts per la criatura
á la *Mare* de la *Llum*
sigan beneyta rosada
per los cors sense flamada
per las flors sense parfum.

B. S.

MAIG

Tot reviu aquí á la terra
dins l' alegre mes de Maig,
lo mateix que las estrellas
de nit revivan l' espay.
Obran las flors son pur cálzer,
las seuas galas mostrant,
y de puríssims aromas
embalsaman l' ayre grat.
Los aucells demunt las brancas
entonan dolsos cantars,
y alegran boschs y garrigas
y jardins y comellás.
Tot reviu; la llum hermosa
apar que vulga brillar
ab mes forsa que no brilla
los altres mesos de l' any.
Lo Sol dematí s' axeca,
y sa calentó pujant
madura las verdas fruytas
y dona forsa als sembrats.
Las amigas fogateras

ja no creman dins la llar,
y fuig l' Hivern ben depressa
perque l' Estiu l' ha agafat.

No tens que corre..... no corres,
que també la Mort t' haurá;
y sols veurás dins la Terra
l' imperi del mes de Maig;
del mes de Maig, l' alegría
del vell, del jove y l' infant;
del mes de Maig, que corona
de flors á los seus germans;
del mes de Maig, qu' es la vida
de tots los mesos de l' any!

A. M. P.

LO SENYOR PAU

No es raro veurer reunidas la torpesa ab la vanitat ni que rodant pel mon arrivin á juntarse ab la riquesa. Llavors se verifica una metamórfosis tan admirable com las que fingí la poética imaginació dels antichs grechs y romans y com las que de aquellas ó de las preocupacions de altres pobles, derivadas, omplenan las rondallas que feyan nostra delicia en los ditxosos anys de la infantesa: forman un home de suposició. Exemple n' es un subjecte á qui anomenarém aenyor Pau, com podríam anomenarlo senyor Toni; puig aquesta circumstancia dependeix del capritxo dels pares ó dels padrins.

Eixí de la escola ab patentia de droperia, revalidada pel mestre de la botiga ahont feu l'aprenentatge, y guanyá títol de entonat vestint ab una elegancia impropia de la seva classe y que no s'armonisava ab los medis de que li permetia disposar sa escassa disposició; puig venia á ser com l'aprenent de Portugal: apenas sabia cusir y ja volia tallar. Fent lo senyor arrivá á figurarse que ho era, ó á creure que estava destinat á serho, y carregat de deutes y ab una bona provisió de carbasas, puig invariablement rebia un exemplar de tan voluminosa eucurbitácea de cada noya á qui feya l'amor, determiná eixir

de la ciutat pera lliurar-se de la persecució de acreedors inconsiderats. Feu lo farcell, que no pesava gayre, y se n'anà cap á la montanya á provar fortuna, pensant que allí li seria fácil vendre garsas per perdius. Mes d' una setmana havia esmersat anant d' aquí d' allà cercant feyna, quan la sort volgué que 'n trobés á C... lo dia que pera pagar á la dispesera havia esmunyit sa virolada bossa de seda pera trauren las últimas monedas.

Deixémlo per ara en pau, que ja 'l trobarém quan convinga, y trasladémos á la casa del mestre ahont havia de treballar.

* *

En l' espayós menjador de una casa que al mateix temps era sastreria, botiga de fil y betas, de calsat de dias feyners (esclops y espardenyas) y, en taulell apart, de arrós, fideus, bacallá, llar y altres articles, se trobavan reunits una nit d' hivern l' Agustí, que així se deya l' amo, Carme, sa muller, y sa filla Pauleta, poncella que comensava á mustigarse á causa dels anys y dels desenganyys que l' haurían portada á la tranquil·litat de la vida claustral á no ser filla única y pubilla de terras y casas que 's veyan, y de doblas de quatre de perruca que feya mes de mitj sigle que no veyan lo sol, á no ser quan, per persuadir-se de que no li havían trobat l' amagatall, l' Agustí ficava la ma á la gerra y 'n portava algunas á la claror, recelós de que no li fessen la mala obra de canviarlas per pessas de sis de las que llavors corrian.

Ab aixó 'l lector entendrá que parlém de quaranta anys endarrera, poch's mes ó menos. A dir veritat la Pauleta no sabia l' amagatall pero sospitava que existia, y així era. Si desconfiavan d' ella no era sense motiu ni per culpa seva; pero aném al cas. En Cosme que tenia en lo poble fama de vagamundo y malgastador, veyent que la Pauleta continuava en estat de mereixer, apesar de haver tingut molts pretendents, s' atreví á galantejarla de amagat de l' Agustí, pensant que si lograva entavamarla tindria molt adelantat pera arribar al termini del seu desitj. La noya al principi no se li demostrá

cofoya ni esquerpa. Sabía que pera aconhortar á son pare en materia de pretendents á la seva má, era precis que l' aspirant reunís totas las qualitats que ell considerava necessarias, ó que sapigués afalagarlo fingint que las tenía: recordava que altres de més bona fama que en Cosme havían vist establadas las sevas pretencions en los esculls de la confiansa de qui no 's feya carrech que las ideas de la juventut no solen concordar ab las de la edat avansada; y per lo tant no confiava arribar, ab semblant companyia, al aixupluch del matrimoni, ahont hi havían trovat acomodo, una darrera l' altra, totas las sevas amigas, que no eran pubillas ni tenian dot sufficient pera enllepolir als fadrins, però que s' havían aconhortat ab lo partit que se lis presentá ó que sos pares no havían sigut tan remirats.

La Pauleta en aquest punt no pogué ser mes explícita.

—En lo poble no tens pas molt bona anomenada,—li digué un dia.—No sé si es cert tot lo que s' diu de tu, però, encara que no ho sia, n' hi ha prou pera que si l' pare se entera de que 'ns parlém massa sovint, després de la corresponent repulsa, me posi manament de no conversar més ab tu.

—Son malavolensas. Pauleta, creume. Jo no faig més ni menos que tots los joves de la meva edat; però á casa tenim alguna coseta y may faltan envejosos...

—Part de malevolensa pot haverhi; però avuy no es dia de festa, ni es hora de rondar pels carrers, y no obstant...

—He deixat un ratet la feyna pera venir á véuret, pera tenir lo gust de enrahonar ab tu; ¿me tiras á la cara, com un defecte, l' amor que t' tinch y t' tindré sempre, encara que m' desprecíhis?

—Algú diu que á las firas no hi vas pera mercadejar; algú diu que á la de R... hi portáres dos bous, y que tornáres sense bous y... sense esquellas; algú diu que per Tots-Sants vos quedáren alguns censos per pagar...

—Te dich que son malevolensas. ¿Que te de estrany que un pagés retardi 'ls pagos quan las anyadas no son bonas? Las contribucions son cada dia mes crescudas, lo forment y l' bestia se adinera a baix preu, qui te alguna unsa arreconada se veu obligat á gastarla...

—Sobre tot los que no saben guardar una poma per la set,—objectá ella sense pietat.

—¡Ay! Pauleta! ¿Perqué posas tant empenyo en atormentarme? Prou se coneix que á casa teva may perdéu la cullita. A ton pare no li falta un bon amagatall ¿eh?

—Noya!—cridá en aquell punt l' Agustí trayent lo cap á la finestra, desde ahont havia ohit la conversa sense ser vist.

—Que mana pare?—respongué la noya, y, pegant una correguda, deixá plantat al galantejador, qui entenent que se li havia negat l' alioli, se n' aná carrer amunt murmurant:—Quan una porta se tanca se n' obra un' altra; lo que sobran son noyas; però afegí repensantshi; — noyas com aquesta no abundan gayre.

La Pauleta temia que son pare s' hagués enterat de la conversa, de lo que se n' persuadí al entrar á la botiga, veyent que la esperava mes sério que un cabo de gastadors.

—Quin sermó se m' espera!—pensá.

—Entra, Pauleta,—li digué l' Agustí, y seguit de sa filla entrá en la rebotiga.

Alli trobáren á la Carme que, prenent un raig de sol que entrava per la porta de la eixida, surgía una camisa.

—¿Qué passa exclamá veyent entrar á sa filla motxa y á son marit irritat.

—¿Qué passa?—repetí aquest ab exclamació—ja t' ho explicaré: En Cosme de ca'n Vinardell fa temps que rondeja aquesta casa; ja 't pots pensar per quin fi. Ho sabia, però confiant en lo bon cap de la Pauleta, res havia dit; no creya que arribás á escoltar los reclams de semblant jove. Avuy los he atrapat conversant sota la finestra del graner: ¿saps que li deya aquell bargant? Que nosaltres may tenim malas cullitas, que no 'ns falta un bon amagatall...

—Amagatall! nosaltres!—exclamá la Carme alarmada—¡Jesus, Maria y Joseph! ¡fins ahont arriba la tafaeria de la gent! ¿Y tu que li has contestat Pauleta? Ja saps los neguits que tenim pera quedar be ab tothom; ja saps que recullint totas las engrunas várem quedar á deure sis pesetas del comte d' En Galió, que per cert hi posá ben mala cara; devém á En Baltrón trenta dotzenas d' espardeñas, y no m' deixa dormir la idea de que d' un dia al altre se 'ns presentarà ab lo compte y haurém de enmanllevar los diners á cal apotecari. Fins

ara ton pare s' ho feya tot, l' ofici deixava alguna ganancia, ara 'l fadrí se 'n emporta la major part...

—Sí;—agregá l' Agustí—y pera tirarnos á captar no falta sinó que tu 't cásis ab En Cosme. ¡Valent cap de casa!

—Pare, si haguésseu phit tota la conversa entendríau que no hi ha motiu pera alarmarvos d' aquesta manera. No ignoro lo que s' diu d' En Cosme...

—Peró hi parlas á solas...

—¿Quan nos havém trobat y m' ha dirigit la paraula, havia de girarli la cara?

—Si fos la primera vegada, no; però perseguinte ab tanta insistencia, estás obligada á donármén compte.

—Ho he fet així moltes vegadas, y tots los partits que m' han eixit s' han desfet com la sal en l' aygua.

—¿Qui 'n te la culpa?

—No ho sé, pare; la culpa es tan lletja que ningú la vol

—Donchs acabém: encara es més lletja que la culpa l' anomenada d' En Cosme, y no 'l vull, ¿m' entens? ni vull que tinguis ab ell relacions de cap mena.

Y feu un moviment de cap indicant á la noya que 's podia retirar.

—Ara molta discreció;—digué á la Carme, quan li semblá que sa filla ja no podia obirlos,—fora disbauxas, tora tot gas-to que pugui donar peu á suposicions com la d' En Cosme y altres de sa calanya. Per la festa major res de saraus, res de vestits nous; que vaja á balladas á la plassa ab la roba que te. Fes entendre al vehinat que 'ls nostres negocis van malament, que las vendas minvan. Pensa que hi ha dolents que si esti-guessen certs de que á casa hi ha un amagatall nos donarían un disgust...

—Si surtis un partit per la Pauleta!—digué la Carme, després de exhalar un sospir.

—Lo que surten son palitrocas que volen xalarse ab las nostras suadas.

—Agustí, tu t' ho prens ab massa fantasía; t' aferras massa á las tevas manias. Vols un gendre que no sía amich de disbauxas ni de diversions de cap mena, que passi las vespradas á la vorá del foch, encomanantse á Deu, com nosaltres, vols un fadrí ab posat y obras de pare de familia, y aixó no es possible. ¡Sembla que may has sigut jovel!

—Los joves d' ara...

—Son com los de suara, xich més, xich menos.

—No 'n parlém més. Ja ho saps, vigilancia y no t' olvidis de lo que t' he dit.

No cal assegurar que la Carme seguí al peu de la lletra las instruccions de son marit. Al poch temps comensá á esbombarse pel vehinat que á casa l' Agustí, los negocis no anavan prou bé com la gent creya, que pera pagar un compte havían hagut de enmanllevar diners á ca 'l apothecari, que se veuría obligat á vendre alguna pessa de terra y altres noticias pel estil.

En aquest entremitj fou quan En Pau, que llavors encara no li deyan senyor, trobá feyna en aquella casa.

Torném ara al menjador ahont havém deixat reunida tota la familia del sastre.

Aquella nit, després de haver sopat l' Agustí se quedá pensatiu ab lo cap entre las mans y 'ls cólses sobre la taula, la Pauleta se entretenía remenant lo foch y afeginthi de tant en tant alguna estella, y la Carme tan pensativa com lo seu marit, treballava d' esma, sense mirar las agullas ni pensar en la mitja que tenia entre mans.

—¿Que 't sembla 'l fadrí nou?—li preguntá de sopte l' Agustí, redressant lo cap, y girantse cap al costat ahont estava sentada.

La Carme, que cedint á la influencia del calor que espargia la foguerada y del silenci, no interromput feya rato, havia comensat á pesar figas, se despertá astorada, y ab lo moviment que feu li caygué la mitja y 'l capdell de estám, que rodolá descapdellantse fins als peus de la Pauleta.

Aquesta somrigué, cullí 'l capdell y 'l doná á sa mare, que s' havia donat pressa á agafar la mitja y á posar en moviment los dits y las agullas, continuant la feyna com si tal cosa no hagués passat.

—Me preguntavas....

—Que 't sembla 'l fadrí nou.

—Un hereu de casa bona; no sé com s' ho fa per anar tan currutaco, si tot li ha de surtir dels caps dels dits.

—Es guapo...

—També s' ho pensa; no passa per davant del mirall que no s' hi quedi una estona embadalit.

—Es propi de joves.

La Carme mirá á son marit, sorpresa de que fos tan indulgent.

—¿Donchs n' estás content? li preguntá.

—Es un xich talós y un molt vanitós pera ser sastre de montanya; però me sembla bon minyó. Dos mesos fa que treballa á casa, y no 'n tinch motius de queixa; sé per la dispesera que regateja hns l' últim maravedís, que no es jove de jochs ni de tabernas...

—Lo que trobo estrany—objectá la Carme interrompentlo—es que un jove tan entonat haja vingut á cercar feyna á un poble de quatre cases. Los rius humils ni ensupervits may corren cap amunt; ell deu tenir las sevas rahóns pera anar contra corrent: ¿no te n' ha parlat?

—M' ha dit que á ciutat la vida es molt cara que vol es-talviar alguns diner pera plantarse...

—Es tan serió! Sembla un marqués vingut á menos.

—¿Y tu, Pauleta, si 't donessen á triar En Cosme y 'l fadrí nou te quedarias ab En Cosme?

La Pauleta se posá encesa com una rosella.

—Sembla que 'l pare m' endevina 'ls pensaments—pensá—dissimulém.

Y respongué:

—No 'm donaría pressa á triar.

—¿Y si la elecció fos obligatoria?

—Pensaría, lo que m' haveu dit moltes vegadas...

—Acaba.

—Que val més un conegut que un passa-volant que ningú sab quina lloca lo cová.

—Tens rahó, noya—digué la Carme.

L' Agustí, sorprés se la mirá.

Ella se apresurá á afegir:

—Vull dir que moltes vegadas las apariencias enganyan.
¿A quí has demanat informes de aquest fadrí?

—Pera pagarli 'l jornal, si l' afanya, no necessito saber qui es.

—Es cert; pero las tevas preguntas me fan sospitar altra cosa. Si es així val la pena d' averiguar qui es, quin modo de viure ha tingut y quin comportament ha observat á casa dels seus pares y en la dels mestres ahont ha treballat.

—Y després?

—Si 'ls informes fossen bons y la noya hi vingués bé...

—¿Qué hi dius Pauleta?

—No l' he tractat ni ell dona senyal de tenir ganas de tractar ab mi, ¡Com va tan tivat se 'n deu donar de menos!

Lo to ab que pronunciá aquestas paraulas indicavan amargura y despit á un mateix temps, y no hauria sentit una cosa ni altre si 'l fadrí li hagués sigut indiferent.

La mirada del Agustí y la de la Carme se toparen impel·lidas pel mateix pensament.

—Déixaho per mí—digué l' Agustí.

—Com podria resultar que fos un llop ab pell de moltó, lo mellor es que obris ab cautela—observá la Carme—y tu, Pauleta, no li fassas mala cara ni li donguis á entendre...

—¿Qué? ...

—Res, noya. Pensa que podria succehir que demá fes lo farcell, dihent que 'ls ayres de montanya no li proven, que no 'l tornassem á veurer, que no 's recordés may més de nosaltres. ¿Qué es algun pardal novell pera ferli obrí 'l bech y posarli 'l pa mastegat?

—Tenint la familia á P... vila rica é industrial, es estrany que no t' hajas quedat á treballar al seu costat.

—Allí vaig fer l' aprenentatge; pero com la feyna escassejava 'l pare me 'n cercá á ciutat, y veyent que 'l jornal era curt y 'l gasto llarch vaig pensar: Vestent á montanya, allí 't será més facil estalviar alguna coseta.

—¿Qu' era En Tarradas, lo teu mestre?

—Si, ¿qué 'l coneixeu?

—Prou, pero fa molts anys que no 'l veig. ¿Viu encara la seva dona?

—Si.

—Carat! Na Miquela en aquell temps era una noya que feya troná' y ploure... No 'n corrian gayres com ella; apesar de que P... sempre ha tingut fama de abundarhi las noyas bonicas. ¿No es així?

—Psh!

—¿Vols dir que no n' hi ha cap que t' agradi?

En Pau arronsá las espatllas.

—¡Cap! A la teva edat, aixó es molt estrany. Tens algun compromís, eh?—digué l' Agustí.—¡Com t' ho callavas, bargant!

—No 'n tinch cap; quan pugui obrir botiga...

—Be, home, be. Tens més enteniment que la generalitat dels joves d' avuy en dia. Al veure 't tan currutaco, vaig pensar:—Tenim fadrí per pochs dias—perque 't confesso que no m' agradan los joves aixalabrats, pero veig que m' equivoca-va, que l' habit no fa 'l monjo...

L' Agustí mirá fixament á En Pau, pera observar l' efecte que li faria l' el-logi, pero res ne tragué. En Pau, no apartava la vista de la pessa que tenia entremans ni donava á entendre que tingués ganas d' allargar-la conversa.

—Aquí—continuá l' Agustí—no 't posarán pas lo jou. Faría mala parella ab una noya de gipó y caputxa un fadrí tan letxuguino. La Pauleta no s' atreveix á mirarte.—Jo no estich acostumada á tractar ab senyorets—diu—y la dona te la taleya de qu' ets un marqués vingut á menos.

En Pau somrigué. Semblants judicis l' afalagavan més que 'ls el-logis de l' Agustí

Aquest continuá:

—Veyente tan serio los vehins creuen que 't donas de menos de tractar ab ells, que 'ls desprecias, y aixó, si no hi posas esmena, t' ocasionará disgustos. Aquí hi ha home que calsa espartenyas y usa barretina, y te més caletre, més bondat y més hisenda que molts senyors que 's passejan en vilas y ciutats. Aquí podrias trobarhi un bon partit...

En Pau, feu un somris de satisfacció y quedá pensatiu.

L' Agustí doná per terminada la conversa y se retirá decidit á escriure á en Terradas demanantli informes del fadrí

nou. Aquest mentres tant pensava:—Me fa moltes preguntes! ¿Es qué voldrà ajarme? No es pas aixó lo que 'm fa falta. Desde que travallo aquí no 'ls sento á parlar més que de misèrias; fins temo que algún dissapte á l' hora de cobrar me diguin que no n' hi ha de fets. ¿La Pauleta? ¿Qué se me 'n dona á mí de la Pauleta? ¡Una pallurda!... al ménos si fos rica! Cá! Si fos rica no sería per mí... Aquest vell, com que se li escursa la vista y ja no pot cusir, voldria endossarme 'l pagaré pera descansar y pagarme ab un tip de cols... Y, quan la feyna manqués, me diria: Apa! cálsat los esclops y ves á fangar l' hort. Proposarse semblant tonteria es donar prova de no coneixe 'l mérit de las personas. ¡Jo!—y al fer aquesta exclamació consultá al mirall—¿Qué 's figura aquest beneyt!

Los informes tardaren á arribar, perque En Tarradas ja no estava á P... y sort que 'l carter, que 'l coneixia molt li adressá la carta á sa nova residencia. Héulos aquí:

«Estimat amich:

Lo fadrí que tens á ca teva es fill de pares honrats y ben vistos de tothom, que se la passarian be á no haver tingut un reguitzell de criaturas que 'ls han xuclat. Tenen botiga de fuster en la Plassa Nova. Intel·ligencia en l' ofici te la necessaria pera exercirlo en un poble com aqueix, y no més; defectes no li 'n coneix altre que 'l de ser molt vanitós, y respecte á son comportament durant lo temps que estigué á ciutat crech que sería bó, puig no se 'n ha dit res en contra.

Ara estich á D.. ab mon fill que te la sastrería més acreditada de la vila; pero si pera més asseguransa vols que demani informes á algun amich de P... ho faré de bona voluntat.

Mana y disposa de ton amich.—*Grau.*

—¿Qué m' hi dius?—preguntá l' Agustí á la Carme, quan li hagué llegit la carta.

—Los informes no son del tot desfavorables; pero no fora millor que anasses á P... y te 'n persuadisses?

L' Agustí se posá en camí lo día següent. Empaytats los pares d' En Pau pels acreedors havían fet lo sacrifici de pagar los deutes, á fí de que no s' esbombás la noticia en descrédit del seu fill, per lo tant solsament ells podían ferho, y es clar

que se 'n guardavan prou; així es que 'ls informes que pogué adquirir no 's diferenciaven dels que li havia comunicat son amic Tarradas.

Quan hagué comunicat á la Carme lo resultat del viatge, afegí:

—No 'm sembla tan tonto com diuhen, y com á sastre sempre será més capás que jo; no se li veu cap vici, y més aviat peca de tacany que de malgastador. Estich decidit, y com que algú ha de comensar, ja que ell no ho fá, tal vegada perque no s' atreveix, que comensi la noya. Si te manya, ja veurás com lo fará entrar en basa. Que 's valgui de qualsevol pretest; que li preguntí, per exemple, com se fan los traus, que se li assenti á la vora y si no sap com entaular la conversa, que li parli del temps; las paraulas son com las cireras, las unas fan seguir á las altrás, y als pochs moments si haurá romput lo glás. Lo demás déixaho per mí.

—Temo—observá la Carme—que, com no parlém més que de atrassos, de comptes per pagar, de diners enmatllevats y de bens que haurém de vendre, no caurá á las telas ab semblant engranall.

—Tens rahó, pero prepara las telas que engranall ja n' hi posaré de més apetitós quan jo ho cregui convenient.

. . *

Fer la insinuació á un fadrí del poble hauría sigut molt fácil á la Pauleta; pero 's tractava de un foraster aixut com pa de aglans y de quins llavis no surtía un somris sinó quan passava davant del mirall. No obstant, instada per la Carme, feu lo determini de escométrel'.

Aquell día se pentinà ab més cuydado, se posá l' mocador de seda més virolat que trobá á la calaixera, y després de repensarshi algunas vegadas, agafá una cadira y, ab no poca estranyesa d' En Pau se li assentá á la vora, y allargantli un jipó de sarja li digué:

—May he tingut trassa pera fer un trau...—aquí s' aturá; no se determinava á tractarlo de tu, y com era més jove que

ella, temía que ho prengué á burla l' tractarlo de vos ó de senyor.

En Pau la mirá fixament per primera vegada.

—Y donchs... li digué.

—Voldría apendren, y com lo pare es tan curt de vista...

—Ja...

—Si no es molestar...

—No, ca...

—¿Com he de ferho?

—Miri mestressa,—digué En Pau agafant l' agulla enfilada que ella li presentava.

—¡Mestressa!—exclamá la Pauleta—¡Si que m' fa gracia la ocurrencia! Si aixó no es burlarse de mí no sé pas que pot ser.

—Dispensi senyora Pauleta,—digué éll.

—¡Sra. Pauleta! ¡ah! ja ja ja. Si que n' hi ha per riurer.

—¿Y donchs?

—Tu ó Pauleta á secas; may ningú m' ha tractat d' altra manera, y així es com m' agrada que m' tractin.

En Pau pensava:

—Lo que vol es que li dongui peu pera tutejarme com si fos un camálích. ¡Una pallurda!—Alsá la vista, la fixá en lo mirall, clavá instintament l' agulla en lo jipó y comensá á caragolarse l' bigoti.

La Pauleta se l' mirá ab més atenció que may, pensant:—Es guapo: ¡llástima que sia tan entonat!

En Pau feu altre tant, y pensá:

—¡Llástima que no sigui rica! ¡Vestida á la moda faría patxoca!

—¿Ja está fet lo trau?—preguntá la Pauleta, pera dir alguna cosa.

Ell, agafant l' agulla, li digué:

—Se fá així, miri

La Pauleta, ab aire resolut, li agafá l' jipó, dihent:

—Basta. O m' tractas ab franquesa ó no t' miro may més la cara. ¡May havia vist un fadrí tan entonat!

—En Pau se la mirá sorprés. Per totxo que fós va enténdre que ella no tenia molts ganas de anársen.

—No renyím per tan poca cosa,—pensá; y afegí en veu alta:

—Ja que així ho vols, te tractaré de tu...

—Es clar, home; fora cerimonias. Fa més de dos mesos que travallas á casa, y vegente tan serio no m' atrevia á acostarme al obrador.

¡Quina penitencia! No tenir á casa un xich d' esbarjo!

—Faré l' trau, perquè l' teu pare no digui que li atrasso la feyna. Mira.

La Pauleta acostá un xich més la cadira, y quan En Pau li allargá l' jipó li digué:

—¡Si que hi tens trassa! Ara tinch feyna á dintre; ¿demá 'm farás l' altre ¿eh?

—¿Per qué no?—respongué ell, ab amabilitat y ab una mirada que indicava que hauria sigut més explícit á no impedirho l' malehit pensament;—Es una pallurda, no es rica.

L' endemá en fer l' altre trau hi esmersá mitja horeta; la conversa fou més animada y quan la Pauleta se retirá la seguí ab la vista fins que entrá á la rebotiga.—Ja no la tenia per pallurda.

Lo día següent la assentada fou més interessant, es á dir versá sobre interessos. La Pauleta se doná manya pera portarlo á aquest terrenó.

—Demá comensarém las obras—li digué.

—¿Quinas obras?

—De engrandir lo graner aixecant la paret del estable.

—¿Que es vostra la casa?

—Sí.

—¿Perqué necessitau engrandir lo graner?

—Carat! Quina pregunta! Pera posarhi blat, blat de moro, favas, fasols y 'ls demás fruyts de la cullita,

—¿Que teniu terras?

—Desde 'ls basavis. Com que la mare era pubilla, quan se casá las donaren á arrendament. Tenim unas xexanta vesanas de bona terra de conreu, duas vinyas...

En Pau la mirava espalmat.

—¿Encara més?—li digué.

—Tenim 5,000 lliuras deixadas ab hipoteca de dos camps, y com que 'ns pagan los interessos en fruyts...

—Aixó produheix una bona renda, y ab las ganancias de la botiga... no entench com podeu tenir deutes com assegura

la gent, com ho fan creurer tos pares ab las sevas lamentacions.

—Quedi entre nosaltres; t' ho demano per favor. Tal vegada pendrían á mal que t' ho haja manifestat.

—Qui fa obras te diners de sobras—pensá En Pau—Aixó pinta més be de lo que podia esperar.

Després la Pauleta doná un altre giro á la conversa, durant la qual l' agulla estigué quasi sempre inactiva. En un traú consistí tota la feyna feta en lo espay d' una hora.

Quan la Pauleta allargá 'l bras pera agafar lo jipó En Pau li apretá la ma, acompanyant l' acció ab una mirada significativa. Ella li correspongué ab un' altra igual, y 's retirá pensant:

—Ja que 'l pare ha trobat un fadrí al seu gust y al gust meu, aprofitemho. Ja comensava á creurer qu' estava destinada á quedar per vestir sants.

D' aquell día en avant en la marxa d' aquest assumpto 's feu llegua per hora. Un diumenge á la missa parroquial lo senyor Rector feu la primera amonestació pera un matrimoni que no sorprengué á ningú, perque tothom estava enterat del prometatge; pero darrera d' aquella ne feu un' altra, y al sentir los noms de Paula Cabestany y Pau Gibert, cada feli-grés se girá cap al que tenia al costat y un murmurí suau se sentí per tots los indrets del temple. La curiositat pogué més que 'l respecte á la santedat del lloch.—¿La Pauleta del sastre?—Sí.—¿Ab qui 's casa?—No sé qui pot ser, ¡Pau Gibert!—Tal vegada es lo fadrí nou.—¡Ca! Es massa tibet.

No tardaren á sortir del dupte. Dita la missa no faltá una vehina que directa y expressament s' encaminés á casa la dispesera pera averiguarho, aquella ho digué á sas comares y al poch rato no 's parlava d' altra cosa en tot lo poble.

Hi hagué bodas, y l' Agustí may s' arrepentí de la elecció, puig mentres ell visqué no s' alteraren en poch ni en molt los costums d' aquella casa; pero al poch temps d' haver passat ell á millor vida, un propietari del terme que residia á ciutat arrivá al poble y se 'n aná directament á ca'l sastre tibet; á aquella visita ne seguiren altrás y per fí 's feu públich que la sureda de Montrodó havia sigut venuda en 13,000 lliuras, y que 'l comprador era 'l gendre del difunt Agustí.

Pochs días després comprá al encant un mas dels més pròxims á la vila, ab prou disgust d' un pagés que confiava adquirirlo á baix preu per falta de postors.

En Pau vuydava la gerra.

Un día se sapigué que la dispesera havia llogat una casa davant per davant de la botiga del sastre, y l' endemà los vehins vegeren ab sorpresa traslladarhi taulells, prestatges y mercaderías, al propi temps que dos paletas comensavan á alçar embans pera transformar la entrada que 's desocupava.

Llavors ja no 'l tractaren més de sastre tibet; comensaren á dirli senyor Pau. En temps de la *gloriosa*, desitjant los vehins tenir un alcalde que fes paixoca, lo votaren unánimement y reellegit algunas vegadas tingué molta anomenada en lo partit, y com los vots dels seus administrats eran invariablement per qui manava, arrivá á gosar de la consideració y de la confiança omnímota de las autoritats superiors de la provincia.

No cal dir si creixeria lo seu entonament. Se veyá afalagat per las autoritats y pels aspirants á la representació del districte en las Corts, era home de suposició; ¿qué més podia desitjar?

No creguin que las sevas aspiracions estiguessen curulladas; no senyors. Actualment, (ja te prop de setanta anys), aspira á ser elegit diputat provincial pel seu districte, y tant

empenyo posa en conseguirho que no fora estrany que surtís ab la seva.

En tal cas, ho comunicaré á vostés, y si volen valerse de la seva influencia, contin ab mí pera recomanarlos eficazment.

JOSEPH CORTILS y VIETA.

LA FLOR DEL FAJOL

(POESÍA PREMIADA EN LO CERTÁMEM D' OLOT)

Desde la Garrotxa
fins las Graus de Olot,
quin floret de ninas!...
quin ramell de flors!...
més, per camps y ubagas,
pagesius y fonts,
cap de tan bonica,
cap en tot lo pom,
cap més com la Tura,
la Flor del Fajol.

Es gentil y alegre,
com lo gafarró
que va fent l' aleta
pel frescal dels horts.
Si bon temps senyala

l' auellet xamós,
núnci es tot temps ella
per hont vá, de goig;
que fa pler de veurer
la Flor del Fajol.

Un no sab, mirantla,
d' ella 'l qu' es mellor;
si 'l trascar de guatlla,
si 'l cosset de jonch,
si 'l cop de faldillas
que seguit remou,
ó be la punteta
de son peu bufó,
bimet que gronxola
la Flor del Fajol.

Si be es moreneta,
te la morenó
d' unsa de perruca,
rovellat qu' es l' or;
com més un la mira
més y més la vol.
De flor de ginesta,
bons esplets, Senyor;
més á mi, donáume
la Flor del Fajol.

Quan pel Firal entra,
quins renchs de badochs,
tant de firatayres
com de compradors.
Per núbol qu' estiga
sólen dir no pochs:
«Ja tindréu bon día
«que llú 'l sol de bó...
«Bon día y bon' hora
«la Flor del Fajol,

Y es de sol l'ardencia
de sos ulls traydors,
sos ulls qu' enlluernan
y ensemps calan foch:
sort d' aquell sonriurer
tant fresquet, tant dols,
que desde sos llabis
amanyaga 'ls cors,
tendre, com es sempre,
la Flor del Fajol.

Cap-dansera ayrosa,
res, res hi ha 'l mon,
com lo ball plá, ab ella
ben propeta al cor,
massa y prou que ho saben
hereus y senyors,
de Olot com de fora
y la 'n pregan tots,
que á tots fa denteta
la Flor del Fajol.

Sols una sardana
hi he ballada jo!...:
mes, quina maneta,
quin dir tant xamós,
quin blinkeix de palma,
quin glatirme 'l cor!...
¿Cóm podé oblidarla
la Font de Sant Roch;
si coneguí en ella
la Flor del Fajol!

Desde la Garrotxa
fins las Graus de Olot:
demanéu de ninas;
demanéu de flors,

de corona d' ángel,
de jemat color,
mes cap tant bonica,
cap en tot lo pom,
cap més com la Tura,
la Flor del Fajol.

FRANCESCH UBACH y VINYETA.

L' ARBRE DE CATALUNYA

PREMI D' UN PENSAMENT D' ARGENT EN LO CERTÁMEN DE
PALAMÓS DE 1891.

Catalunya, patria aymada,
com s' aixampla nostre pit:
l' arbre sant de la encontrada
¡com s' ha fet, com s' ha engroixit!
que es superba sa capsada
refregantse ab l' infinit.

La remor que l' arbre llença,
son brancám al espolsá'
ab sos crits de ¡renaixensa!
com per boca d' un titá,
sembla 'l torb de furia inmensa
revolcantse en l' Occeá.

Quant lo vent de la tempesta
se cargola en son brancam
y sa veu ronca y feresta
fa estremir tot son fullám,
ell redressa ferm la testa
que no tem ni al tró ni al llamp.

Sas arrels á dins la terra
van furgant sens may parar
y s' arrapa y ferm s' aferra
perque may puga tombar;
ja no hi val lo crit de guerra!
qu' éll, ardit, te d' aguantar.

Ab sas alas gegantinas
aligots lo van ventant,
de las terras ponentinas
venen eorps y 'l van picant,
de las montanyas vehinas
aucellets hi van niuhant.

En sas branca despulladas
per l' alé de la tardor,
ahont fletoman las ventadas
com los mónstres del dolor,
van brollant novas tanyadas
ab més vida y més vigor.

En sa ombra benefactora
s' han juntat los catalans
que una idea redemptora
los ha fet donar las mans;
quan se senti 'l ¡via fora!
taula rasa ab los tirans.

Mentrestant plens de coratge
trevallém sens pietat,
que si gran va esser l' ultratge,
l' escarment ferá fredat;
fé, constància y germanatge
será nostra trinitat,
sota l' ombra d' eix brancatge
hi hem après la llibertat.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

LA RESCLOSA, LO MOLÍ, LO RIU Y 'L MOLINER

FAULA

En lo Ges hi ha una resclosa,
prop la resclosa un molí;
la resclosa embrassa l' aygua
y 'l molí va día y nit.
La Resclosa al Molí deya:
—Company, ja tens sort de mí!
si no fos jo ¿cóm farías
la farina del blat rich?
Estalviantla, arrecono
la poca aygua d' aquest riu,
y sens, perdre'n una gota,
te la envío cap aquí.
Sempre he fet la pitjor feyna
y m' estich al sol, rostint,
y tú tranquil á l' ombreta,
no suas y vius felís.
Las resclosas mas germanas
un día m' ho varen dir:
«com més los pobres treballan

poden més disfrutá 'ls richs.»—
—No sías tan orgullosa!—
li reprenia 'l Molí.—
Si tú fas la pitjor feyna
jo encara tinch més fatich:
que parlen las parets mevas;
lo moliner y 'l fadrí;
quan treballo tot trontollo,
part de fora y part de dins.
Quan mesura las quarteras
del blat que en l' any ha cullit
¿de quí primer se recorda
lo pagés, de tú ó de mí?
Al Moliner lo nostre amo
jo só qui 'l vaig enriquint,
y de tú ¡quántes vegades
n' ha dit fástichs, aburrit!—
Cremat y picat de l' honra
ha prés la paraula 'l Riu
—¿Es dir que ab mí no s' hi pensa?
¡aixó sí qu' es divertit!
He nascut dalt la montanya
y tinch de fer molt camí;
á cada pas tots me prenen
l' aygua que vaig recullint;
adalerat faig ma vía.
entro y surto pels molíns;
si las molas giravoltan
es per la forsa que tinch.
No habenthi rius ¿qué serían
las hortas y los jardíns?
¿servirían las resclosas?
¿marxarían los molíns?
Ja veyéu, donchs, com vos manca
la rahó de mitx á mitx:
jo sí que enriqueixo al home,
jo sí que só 'l més precís.—
Lo Moliner, que escoltava
la conversa, ¡riu que riu!
Y 'ls digué:—¡Fora barallas!

La tanda ara 'm toca á mí.
Lo mon es una cadena,
Deu ne té 'l principi y fi;
si se 'n trencava una anella
tot quedaria abolit.
Los núvols se xuclan l' aygua
deixantla caure á ruixims,
s' escorra per las montanyas
y 'ls xaragalls fan los rius;
los rius van á las resclosas
que serveixen als molins;
los molins fan la farina
y la farina 'l pa humil;
lo pá dona vida al home,
que treballa pe'ls seus fills,
y... aixís may acabaria.
Cregau mon consell d' amich:
los uns fem servey als altres;
ningú s' ha d' ensuperbir.—

No t' infles d' orgull, mon pròxim,
si 't creus ser lo distingit:
l' home deu ajudá' al home,
cadascú pe 'l que servím.
Lo Moliné á la Resclosa,
al Riu y al Molí ho ha dit.

JOSEPH MAS CASANOVAS.

Juny, 1887.

À LA MEMORIA DE LA MEVA MARE

MELODIA

Un esqueixet de sempre viva
deixá plantat en son verger.

Neus del hivern, deixéulo viure,
vents del estiu, no 'l ressequeu.

Quan haurá tret brostada nova,
descapdellant irá 'ls capolls.

Neus del hivern, siguéuli bonas,
vents del estiu, portéuli amor.

Dins bell estoig eom á reliquias
jo sas floretas guardaré.

Neus del hivern, siguéuli bonas,
vents del estiu, no 'l mustigueu.

Vindrá Totsans y las floretas
la seva tomba guarnirán.

Neus del hivern, siguéuli tevias,
vents del estiu, doneuli pau.

POBRESA D' AMOR

Si may retorno á Montserrat,
jo li diré á la Verge Santa,
ah son fillet al sí posat
y aquell somris que tant m' encanta:

«De l' Orfanesa dóls tresor;
»baix ton mantell que tot ho ampara,
»vinch á cercar un poch d'amor;
»¡un poch d'amor, que no tinch Mare!»

Mes ab l' esprit plé de pesar,
mos ulls banyats de plor tendríssim,
¿los gosaré sisquera alsar
devant la Perla del Altíssim?

¿Com nomenarla «Mon tresor»,
si sols pensarho m' aclapara?
¿Com dirli «Dáume un poch d'amor»?
¡que pobre s' es, quan no 's te Mare!

A genolls ne pujaré
del camaril la escala hermosa;
tres angelets hi trobaré.....
Ells m' aydarán á dir conmosa:

«De l' Orfanesa dóls tresor;
»baix ton mantell que tot ho ampara
»vinch..... á..... captar un poch d'amor;
«¡sols un poquet!... ¡¡que no tinch Mare!!»

CORRESPONDENCIA

Contemplant lo Cel blavís,
dich, ple 'l cor d' un dóls encís:
¡ay! si desde 'l paradís
m' esguardés també la Mare!

Llavors freda, la rahó,
á cau de cor díume:—«No,
la morada del Senyó
n' es molt lluny per ovirarvos...»

Una llàgrima suau
m' ennuvola aquell Cel blau;
mes bentost retrob' la pau,
puig la oviro dins mon ànima.

CONVERSA

Avuy mirant son jardinet
trist com un cor sens esperansa,
totas las flors semblavan dir-m'
¿hont en aquella que 'ns regava?

—Son animeta al paradís;
son cos de marbre dins la caixa;
valtres y jo quedem al món
órfanas totas per plorarla.....

—¡Ay! si las rosas y clavells
de moixonet tinguessim alas,
sobre sa tomba de bon grat,
quan prest á l' hora 'ns desfullavam!

AGNÉS ARMENGOL DE BADIA

MES DE MAIG

Sota l' arbreda que sas ramas brinca
gronxada per l' alé que besa 'l cel
lo rossinyol joliu sos cants hi trinca
mes tendres y més dolsos que la mel.

Lo vert fullam, banyat per la rosada
que llepa lo dols calzer de la flor,
ab l' ayre pur se dona una besada,
atreys abdos per tant suau amor.

La mansa pastorella ajogassada,
prop la riba de l' aygua va mirant
com s' escorra tant pura y tan gemada
y ab las flors que l' esmaltan va jugant.

Dels gessamins al rusch aixams d' abellas
hi brescan la més dolsa y rica mel
de raigs de sol més vius que las estrelles
n' es tot l' espay que volta lo blau cel.

N' es ple lo Maig de goig y d' alegria
rublert per lo flayrós y suau amor
qu' encensa la corona de Maria
molt més pura y més tendre que una flor.

Quan en la fresca y gerda matinada
trau la testa lo fill de l' alba ros,
dins la esglesia la nina ben prisada
li entona lo cántich mes hermós.

Las aucellas que volan falagueras
fendint l' aura que brolla ruixims d' or,
fant sentir las més ricas cantarelles
per honrar á la Verge de l' amor.

Los angelets hermosos ab sa lira
voretta de María van saltant,
y cantantli cançons que Deu inspira
en torn d' ella van tots aletejant.

Totas las flors y las gentils ponsellas
enlayrán cap al cel ricas flairors,
y María yojosa busca en ellas
lo néctar per donar á tots los cors.

Tot goig y tot amor lo Maig rebosa
y efectes celestials nos fa sentir,
endolsits per la Reyna més hermosa,
per la Verge y Senyora de l' Empir.

MIQUEL JUNYENT ROVIRA.

Dolsas flors, bellas amigas
de ma pobre joventut,
esllanguidas confidentas
d' aquell temps desvanescut.

Tancadetas en ma taula,
sechs tresors del sentiment,
á la nit puch retrovarvos
y plorar d' anyorament.

Sols m' havéu quedat vosaltres
com rebutx dels jorns d' amor,
y al portarvos prop dels llabis
sento encara algun conhort.

Al defora rich y canto,
y disfresso bé aquest dol:
quan així un s' avesa á viure,
ja no 's pot trovar consol.

ALFONS M. PARÉS.

A LA BONA DE DÉU ⁽¹⁾

UNA PARELLA DE FRESTECHS

PER l' *any de la fam* varen ensopegarse. La gana 'ls tragué del niu quan més la tebió 'ls plavía, y anant pel mon, á la bona de Deu, ab lo cabasset al bras y l' aparracada coixinera á l' esquena, s' hi feren coneguts. Ell tindría dotze anys: ella, á frech de deu. Moreno l' un, ab la color de las glebas; rossa l' altre, com las espigas pel juny: alts y escardalenchs abdós, semblant als pins á la crescuda; més, bruts, barroers, espellifats, sens mirament ni gota de condicia, com enfortits ja d' anys ab l' adob de la miseria.

Los primers mots que 's bescambiaren foren rematats á petacadas. Eran á cá'n Tey, de Peracamps. La mosca eixía de captarhi, quan se topá ab lo baylet. S' encararen; s' ullaren de cap á peus, nusos de tot abrich aquestos; s' atansaren poch á poquet, á bots de pardal; se resseguiren curiosos, inspeccionantse com á reliquias; y 'l xicot, après d' acabalar á bell-ull la capta de la mosca, li preguntá, boy recalcantshi:

—Va que no te n' ha feta avuy la veyota.

La rossa s' amagá 'l cabás darrera 'ls pellingos de sas faldillas, com tement una abraonada del xerrich, y, après de rega-

(1) Del llibre *Trescant per las serras*, de D. Joan Pons y Massaveu.

nyarli totas las dents de sa menuda boca ab una posturera llengoteta, li respongué, reculant uns passos:

—Pas me l'han negada, carau!... Y que me n'ha dat tota una llesca!

Digué, y, mostrantli de lluny lo rosegó, arrebatat del cabasset tal com si desenvaynés un sabre, s'esquitllá de reculá.

—Fa que es de moresch?—esclafí 'l bordegás, fonentshi. Y, endevinantho, no tant per la rossor del pa com per las manyaguerias de la mossa, 's decantá vers á cá 'n Tey, empassantse 'l porxo d' una embestida.

—Ave Maria!... Un bossinet de pa per l' amor de Deu!

Esquivá 'ls gossos ab quatre guitzas, s'amorrá á l' entrada per aguaytar á la cuyna, rebassá 'l dintell, caminant de puntetas, y, no adonantse de cap remor que denunciés als de la casa, repetí ab més forza.

—Ave María Puríssima!... Un bossinet de pa per l' amor de Deu!

Devallá la jaya, llambregá al baylet, al qui prengué per germá de la mossa, y com, per mor de la carestia, fins se regatejavan las caritats,—Partíusel!—esclafí, referintse al de la noya, y tot arriantlo ab un encongiment d' espatllas.

Apenas ho entengué 'l xicot, que ja empaytava á la mossa.

—Tu, isarda!... Vina 'm assil!... Diu la Teya que 'ns la partim!... Que 'ns la partim, sents?... Alo!... Alo!...

—Pas ab tu, bordegás!... Mira que 't vento un roch si te m'acostas!... Que te 'n fumes?

Y ab menos temps del que precisa per dirho li enviá un trencall á sota brassa. Brunzí 'l roch, s'hi enquimerá 'l baylet. empaytant á la rossa fet un dimoni, y, arreplegantla per la quá al assolirla, esclafí.

—Va que t' estobo si no me 'n dons la meytat?... Va que te 'l prenc tot, si me la negas?

S' esmunyí la mossa; s'hi abrahoná 'l xicot; rodolaren per terra, plantofejantse y malehintse; fins que al bo de la batussa, y quan la sanch ja se 'ls escorría pe 'ls esgarrinxos, s'hi atravesá 'l traginer de Su, despartintlos á xurriacadas.

—Es ell, que 'm pren lo pa?

—Es que 'ns l' hem de compartir!

—Pas ab tu, que á casa som set!

A l'oure qu' eran set, lo bordegás, que ja s' havia desat la llesca, la cercá de nou, etzivantla al mitj de la falda.

—Tants sou?—esclafí, tot estroncantse las sangrías.

—Y valtros?—reprengué la mossa, aplegant los rossegons, escampats arreu desde 'l comens de la brega.

—Ab lo menut, cotre!

—Qu' ets d' Ardevol, pot ser?

—Som de Fontanet... Y tu?

—De Vallferosa.

—Vols aplegarte ab mi pera captar?... Anirém á partió, com ho feya 'l pare ab l' euga... Fa que t' hi avens?... Posa-rem parany, agafarémuixons, cercarémuixons...

—Y si 'ls de casa ho ensuman?

—Pas ho esbrinarán!... Mentres los dugues vianda!...

Va que sí?... Vols?

—Si no sé com te dius!

—Jo?... Jep... Y tu?

—María... Dirém que som germans, fa?

Y 'l baylet, abrassant á la mossa per darrera l' espatlla, l' empenyía corriol amunt.

TOT ALLUNTYANTSE DEL NIU

Dalt del pi de las bruixas varen ajeure's. Aprés de guanyar lo repetjó gayre be d' una branzida, ja calia reposarhi. Estavan suats, rendits, encesos com uns perdigots, més per la fadiga que per la soleiada.

—Ei!... Jep!... Pas hem de trascar aixís pera córrela!—esclatá la menuda, tot salivantse un bony que li naixía entre cellas.

—Ja t'has cansada, María?—esclafí 'l baylet boy vantant-se.—Jo, no, fumere!

Y com pantejava al dirho lo meteix qu' un sach de gemechs per festas, afegí:

—Be: pas cal anarhi á la dalerada!... Mira: á salt de moixó, si 't plau!

La mossa sacsa 'l cap, y 'l baylet, boy llepantse de gayrell los esgarrinxos dels brassos, abocá 'l cabassot á terra.

Tot esbarriant los rosegons, anava dient á sa companyona:

—Goyta, tu... Veurás com los endevino... Lo de moresch, de cá 'l Flare... Lo de mestay, de la Mustela... Lo de priynyons, del Tón bover... Lo d' aglans, de la Morruda... Sempre 'l dona més florit, la Morruda!... Empero, com la pobre no 'n tasta d' altre!... Fa, tu?

La mossa no respongué. Cap alt, oberts los ulls, entrebaldats sos llavis, com si resés una pregaria; lo colze al pla del cuixot y la ma á la gorja, anava resseguint per l' esclarisamenta del pi uns gambairots de núvols, flonjos y rossenchs, que s' empassavan enllá, surant per la blavor com estiragassats flochs de llana.

—Fa, tu?—repetí 'l baylet.

La mossa 's collgirá, rabenta, com deixondintse d' un ensomni, y, encarantse ab lo bordegás, esclatá tot d' una:

—Y com son tos pares?

Sorprés per l' estirabor, en Jep 's gratá l' orella, tot guaytánt-sela de reull.

—Mos pares...—respongué, arrimantse més al pi y entrecreuantshi de camas.—Veurás... Veurás.

Mirá al lluny, pel fons de l' afrau; recullí l' ullada fins á l' orta, hont hi fangavan los de ca 'n Tey; 's decantá dret á la riera, que 'ls polls y veras revestían ab sa verdor; y, après d' una estona de dupte, esclafi:

—Pas sé com dirtho, fumere!... Mos pares?... Com son mos pares?... Un home y una dona, veyas!

Y 's calá á riure com un orat.

—Que no 'n tens, tú?—confegí, boy estroncantse la rialla.

La mossa rodá 'l cap ab ayre de reculliment, y 'l xicot, impresionat per la negativa, llensá un aflictiu sospir.

—Ja ho enteno!... Ja ho enteno, mossa!—reprengué totduna, com inspirat per la revelació.—Quí son mos pares, fa?... Fumere si ho enteno!... Veurás... Para l' oreya y t' ho contaré tot seguit.

Salivá una estona, 's fregá 'l front ab lo revés del puny, se recolzá á la soca del pi, y, estrafent la veu fins arribar al plany, amollá la cantarella.

La història de sos pares no passava de lo vulgar. Sa mare

era pastora; son pare, pagés, terrassá, hereu d' un migrat tros que ni donava pera viure. Havían estat be quan los besavis. Mes com los del Miracle, en vida de son pare, li armaren bronquina, per las fitas de l' hort primer, sobre 'l rech més endevant, y respecte al bosquím més tart, quinas talladas los produhían bonas doblas, y 'l totxo del jayo, engelosit de son propri, 's deixá caure á las telas, entre 'ls frares y la justícia y la justicia y 'ls frares, se n' ho endogueren tot. Lo morir-se 'l jayo del despít valgué á l' hereu lo conservar quatre engrunas de sa rica hisenda, rebutjadas pels frares en un simulat rampell de despreci. «Lladrava 'l quisso,—que deya l' home,—y l' entretingueren ab un osset.» Ja madur, se va casar. Per qué? Ni ell se 'n dava 'l compte. Alló... 'l bull de la sanch. Anyorava unas faldillas, y un capaltart, tornant de ballas, s' aferrá tant de valent á las de la pastora del Rieral á l' arre-bassar los boscos, que pas sabé desfersen. Y com li aportá per dot tot lo que duya á sobre, y 'l rebrot no féu falla á son temps, los goigs de *Sant Prim* eran los de cada día. Ella 's posá á fangar, mitj menant lo tros; ell marxá á jornal, esquer-rassantse per las bohigas; y á copia de temps, d' algun bon any y de més bellas suadas, oblidaren á *Sant Prim* per invocar á *Sant Just*. L' any de la carestía 'ls tragué de pollaguera. —Com ho farém ab tantas bocas?—se van dir entornats per la maynadeta, sempre enmurriada pel cor-agre. Y, atinant ab la caritat, van llensar al *gran* á la capta.

Aixís, gra més gra menos, s' esplicá en Jep, ensemps que la rossa, escoltantlo embadalida, alsava 'l cap, boy resseguint lo cel ab sos ulls, aquells ullets atmetllats y verdosos en qual fons s' hi destacavan las ninas com duas gotas d' oli presas.

—Tu, Jep: hont ferém nit avuy?—esclafí sens moure 'ls ulls d' enlayre.

Comensava la posta. Somorts, los nuvols retallavan la blavor del cel com encantadas illas, cambiant lo tó de son clap á cada nova ullada. Del ros havían passat al gris; del gris al plom; del plom, al violat. Lo sol los emporprá tot duna al capbussarse vers á ponent, y, après de durar una estona com sospesas brasas, se confongueren per l' espay, ja convertits en cendra.

—Hont anirém á joch, tú?—repetí la noya, vejent que no responía.

En Jep se gratá 'l cap, com esquivant algún recort que se li entravessés de sopte, y carregantse al coll la coixinera, esbotzá:

—Dret á las Planas, fumere!... Que no t'hi ets acullit may á Lloverola?... Pas la passariam mellor á casa!... Veurás... «Veurás... «—Ave María!... Dos pobrets!» «—Que sou germans?» «—Mentres Deu ho vulla!» «—D' hont veniu?» «—De Vallferosa.» «—Assentéuvos.» Nos ajassem al banch de l' era, y, bell punt reposats, nos amanim pera l' ápat. «—Ja heu passat lo rosari?» «—Be fora hora!... A la Bruga, padrina!» Quin platarro, mozza, 'l que 'ns duen! .. Tays de trufas ab cols, á curuy, ben aferrossats ab farina de meuca!... Y calent!... Eixint del foch!... Bullint!... Ab una fumerola y una flayre!... Aaah!... Ja hi badayol!... Nos ho empassém de correguda, girém un tom pel barri, y... aló!... á la pahissa!... Pas has dormit ab una jassa més tova, veyas!

Somrigué la María, y, embrassant lo cabás y apartantse l' envalúm á l' esquena, empengueren la caminada.

Al trencar de camí preguntá en Jep á la María:

—Y, donchs, ab qui t' estás, mozza, si no tens pares?

—Ay, ay!... Ab qui vols qu' estíá?... Ab los didos!

—Y no 'ls has aconseguit tú... No 'n tens esma al menos?... Ni borray d' esma?

—Pas del tot. Sols quan cluco 'ls ulls los vey aixís, com unas boyras!... També algún qu' altre matí, quan me deixondo, m' apar tindre 'ls devant; emperó 'm fugen tot al cop, deixant darrera seu com uu rastre de llumenetas... La dida sí que 'ls ha conegut!... Me 'n conta uns retrets!... Ay!... Jo es estat gran com ella, pla que 'ls esmentaría!... Veurás!

Devallaren al torrent, pujaren al marge, s' esmunyiren pels conreus, y tot caminant seguit, seguit, més acompassat y segur, com una parella de mossos, la xica descapdellá la troca.

Son pare era de Suria, de ca 'l Rosset, á devant de l' iglesia; sa mare, de Navarcles, filla d' en Ton, l' hortolá. De Suria passá á Berga 'l seu pare, posant botiga de barber, qu' era son ofici y 'l de tota sa nissaga. Com ja li venía de teya, hi tenía una má tant destre per la navaja, qu' hauría tallat pins arran d' arrels sens que 's moguessen de la soca. Diu qu' era alt, guapo, ben plantat, ditxero, y més cantador qu' una ca-

landria. Quan fadrí, fou capdecolla dels *divuyt*, que la composava 'l floret, lo més triat de la vila. L' apellavan *Manolo*, no pas perque fos son nom, qu' era 'l de Joan, sino perquè 'n cantava una ab molt d' ayre, que feya:

Alza y ola!
Vale un mundo
mi manola!

Per cert que se l' acompanyava tant be ab la guitarra, qu' al devant de sas vidrieras may hi faltavan badochs! Fins un tultit que vivia al costat se reviscolava escoltantlo! Quan hagué 'l primer noy arreconá l' esturment per agafar la llensadora. Allí, entafurat per la rebotiga, feya moure 'l teler en los espays de baga, tot xerrotejant per las vetllas ab sos amichs, los *divuyts*. Diu que feyan política, que malparlavan del govern y dels frares. Fos lo que fos, que may ningú 'n tragué 'l trasllat, d' allí li esdevingué la desgracia. Un día 'l cridá 'l corregidor, qu' era tant beneyt com guapa pessa.

—Afaytúeme!—li digué, desenvaynant son espasí y asseyentse en la cadira.

Tremolá 'l barber, aquell barber tant destre qu' hauria segat un pí sens que 's bellugués de la soca, y 'l corregidor, adonantse de la pesadés de sa má, amenassá passarlo á la primera esgarrinxada.

—Com que sou vos,—li digué, mentres li ensabonava las galdas,—sou vos lo capdecolla dels braus, dels aixalabrats de la vila, eh?

—De la gent com cal!—esclafí 'l bon home, exasperantshi.

—Donchs amaniuvos!... Fa temps qu' us tinch l' ull á sobre, y á la més xica qu' ensumi, cal que us embeteu be las espardenyas!... Enteneu lo tret?—Digué, y s' aixugá la cara.

Esquivá sas relacions lo barber, retrayentse d' esser vist; mes, fos per malas volensas ó que 'l corregidor, apocat de geni, sospités una venjansa, es lo cert que als pochs días me l' engarjolavan per *masó*, y qu' al sentdemá de la feta, agarrrotat de colzes com un lladre y custodiat per dos parrots, se l' emmenaren á desterro. Una setmana après, y de resultas d' aquell trago, la seva dona 's moria, y sa filla, la companyona d' en Jep, deixava 'l poble acomboyada per sos didos.

—Y no n' has sabut res del teu pare?—preguntá en Jep á la mossa, interessantshi.

—Pas per avuy!... Ni aixís!—respongué la mossa, mossegantse l' ungla del dit gros.

—Quí sab hont ha anat á raure, fa?—afegí 'l bordegás.

Tot atravessant pels conreus per assolir la dressera 's tóparen ab un pobrissó que també anava á la capta. S' alsá d' unas bardissas, fet un conill, tot esverat y suós, com si l' empaytessen.

—Que venen?... Que ve 'l Jan?—los preguntá ab angunia.

—Pas vey ningú!—respongué la María, après d' esténdrehi la mirada.

Se sossegá 'l xicot, y entre bufech y bufech aná contantlos la feta.

Al passar lo torrent per las moreras havía tret lo bunó de la bassa del Jan enayguantli las bessas y l' ordi.

—Heu vist dolentería?—exclamá la mossa, encarantse ab en Jep.

—Que sou germans?—los preguntá 'l sobrevingut, tot sobte.

—Mentres Deu ho vulla!—respongué en Jep.

—Pas vos aporteu!... Y ahont anau á joch?... A las Planas, fa?... Jo m' arribo á Torrefeta!... Té!... Vols un crostó de moresch rossa?... Alo, qu' encare es tendre!... Mira!... Mira si 'n só feta desde matinada!

Y, badantlos lo sach, los feu ullar aquell arreplech de bossins, entatxonat en son fons com un conglomerat de riera.

—Apa!... Que ja som á entrellusca!... Va qu' ets molt aixerida, rossa?... Aném, bon camí!

S' allunyá 'l bordegás, y en Jep y la María, adonantse de la foscó, se calaren á corre dret á las Planas.

A l' arribar al barri 's decantá la mossa, llambregant al lluny.

—Va qu' ho es?—digué á n' en Jep, signantli enllá, cap al cim de la costa.

—Pas l' oviro!—esclafí en Jep, ab desgayre.

—Sí qu' ho es!... Sí qu' ho es!... Mira!

En aquell moment lo bordegás del pa, que ja feya estona vorejava 'l single, destacantshi al vesllum fet una sombra, s' endinzava pels pins, confonentshi com una branca més perduda entre 'ls munyochs de la pineda.

AL VOL

Si al bo de l' istiu 'l *Lleva't, lleva't demati* de las aurenetas ja 'ls ensopegava fora del jas, cap á l' ivern may era 'l sol qui 'ls treya las lleganyas. Deixavan la pallissa. Lo polsim de la palla, ficántsels al nas, los feya estornudar una estona, aixerbintlos; y, espolsantse 'l boll á plantofadas, emprenían llur camí. Se senyavan á l' eixir del porxo, y en Jep, tot pessigant lo borrim del boll encastat á las trenas de la María, pacient y ataleyós com si herbejés un camp, assenyalava 'l tom de la diada.

Al trencar pels boscos anavan al pas, sortejant la brosta per no fer brugit, lleugers, com en soleta de mitja, tot escorcollant lo tou de las fullas per espiarhi 'ls nius Refiats los aucells, saltironejavan pels cimals, donant lo «bon dia» á l' aubada, y 'ls diastres dels cassadors, endevinant per llur vol l' arbre hont lo niu s' esqueya, s' hi enfilavan per abastarlo. Més vegadas los havían pessigat los dits los vells! Y fins los ulls, si 's distreyan! La mossa s' hi enasprava com un xicot.

—Sents, Jep?—esclatía á la primera piulada.—Un gaig!... No!... Una merla!... Será posada en aquella alzina... A ve-yám!—Travavas entrecuix los pellingons de sa roba, s' enfilava amunt, y ans qu' en Jep se n' adonés ja assolía la cap-sana.—Pas es assí, Jep!... Repares?... Cu-cut!... Cu-cut?... No... Pas es cucut!... Una potega, potser... Una potega de la cresteta rossa!... Qu' hi ha formiguers pel tronch?... No?... Pla deu esser garsa!

Devallava en Jep, tot enmurriat per l' envá del tragí, y, après d' un espetech de llengua, continuavan fent via.

—Un pigot!... Aquest sí que no ment, tu!... Lluca!

Ullava en Jep las serraduras de terra, á l' entorn de la soca, y, arrapantse tot seguit al pi, se n' hi muntava de genollons.

—Fa que son grossos, María!... No sents com esbufegan?... Fumere si son grossos!

—Que no 't pessiguin!... Que no 't fugin!... Empitré-ratels!

Un xich après esclatava en Jep:

—Ja 'ls paupo!... Ja 'ls tinch!... Té!... Munta!

S' hi enfilava la María y arremangantse 'ls faldillots, hi entafurava la niuada. Més enllá hi prengué un sust ab los pigots, la mossa! Tenia 'l bras dins lo niu y no le 'n podia treure.

—Jep!... Ay, Jep!... Cuyta, que pas puch eixirne!

En Jep hi corregué, bregá, forsejá una estona, fins que, esqueixant lo branquilló ab sas manyas, li desensepá 'l bras. A la pobre de la mossa li queyan unas llagrimas més fetas! Un cop abastat lo niu, se l' enduyan al primer casal, barantlo per un gratat de fruyta.

Quan era d' oriolets li sabia un greu á la mossa de desfersen!

—No, Jep, no!... Aquest sí que me 'l ne duch á casa!... Y que bufó es!... Lo meteix qu' una coscorra, ab lo forat al cim y tot!... Mira!... Mira si n' hi há de cabeys!... De bruns... De negres... De rossos... Potser son meus aquestos rossos!... Las donas se pentinan, los ne cauen, se 'ls emmunyocan, lo vent los trasbalsa amunt, amunt; s' hi enfilan com á Sant Joanets, fins que s' esbuyan pels boscos, y 'ls aixerits dels oriols, aplegantlos amatents, ne fan lo jas de sa niuada.

Als cucuts los tenia una quimera!

—Gitanos!... No tenen la poca latxa de posar los ous en los nius dels altres perquè 'ls cobin!... Ganduls!... Assó no es pas de lley fa, Jep?

Y ho deya ab uns escarafalls, que fins en Jep se n' hi fumia.

Cap á l' hivern, per las primeras glassadas, grimpavan per las feixas com á gats mesquers, cercant las potaderas dels llo-drignons per resseguir las fins al cau. Un cop 'l descobrian, manllevavan la fura, si no 'ls venia á remá, ó endossavan lo trovo á la propera estada, que 's cobraven ab una tiradeta de vi, venentse 'ls conills á cinch sous per cap quan los dexavan la fura.

—Ja som richs!—deya la mossa, escoltant lo drinch de las pessas.

En Jep se las nuava á la camisa, un de quins panys 's feya

eixir per dessobre las calsas, com quan li guarian los mussols dels ulls, y, après de blincar una estona sacsejant los quartos, reprenian la marxa.

No feyan pas malesas, com lo baylet del rosegó. Llevai dels guardaboscós, que 'ls tenian rancunia perquè 'ls espia- van á las donas que duyan llenya de frau, ningú més los mal- mirava. Y que d' aixó no se 'n podian estar! L' un ho feya perquè á sa mare li havian pres la corda y la destral, cremantli 'l feix á devant del porxo, un matí d' hivern que, á truco d' encendre 'l foch ab més pressa, ficá entre 'ls romanins uns branquillons d' alzina; l' altra, perquè se n' entravan á casa seva, sempre á cosa de dotze horas, la del apat, y, sens dirlos «Déu vos guard» ni «Déu t' ajud,» com es costum entre gent com cal, s' assentavan á cap de taula, escursantlos las raccions. Més llevat d' aquestas derias, no pecavan en dolentaria.

N' havian canat de terra en poch temps, pidolant almoyna! En sas primeras eixidas no eran passats dels envolts. Tiravan pels plans, dret á ponent, fins al prat dels arsos; remuntavan un xich las costas pels baralts de Llovera; devallavan de nou; un cop s' hi coneixia l' arreplech, quan los grops de la coi- xina ja 'ls macavan l' esquena, se n' entornavan á casa.

Més, aná apretant la carestia; s' empitjorá 'l temps ab la nova del gabaig, que ja comensava á cundir, abocantlos á la guerra en defensa propia; s' esveraren los pagesos per la doble plaga; y en Jep y la Maria, vejent mimvar las caritats, deter- minaren allunyar-se.

Fals, la de las torras; Mura, la de las covas; Biosca, l' en- castellada; Suria, la del riu; Cardona, la de las salinas; Solso- na, la de la Seu; Pons, Castell-fullit, Sanauja, tot ho resse- guian. Enconnats á la vida pidolayre, res del mon los feya afrenta. Trascavan arreu, á la bona de Deu, lliures com las aus, sens encaparraments ni temensas.

Sols per las borrascadas, si s' esqueyan lluny de poblat, s' esglayava un xich la mossa. Més, feyan com las perdius: tria- van sa xarpolla ó 'l tou de fanals més apartat de las rasas, y, arredossantshi, boy ben arrupidets, esperavan qu' amaynés lo xafech. Lo bonatxó d' en Jep, extenent sos brassos com un perdigot sas alas, acotxava á la Maria, y l' espantadissa de la xicota, encoratjada al calor de l' abressadeta, s' hi endormis- cava com un llodrigonet. Y com se 'n reya dels llamps, dels

trons y dels ruixats un pich allunyada la tempesta, y quan, abonansantse 'l temps, contemplava enllá, al lluny, aquell arch de Sant Martí, entreteixit de vius colors, que s' esvaía amunt, atravessant los núvols fins á confondres ab la serena volta!

Al bo de l' estiu, reventats de corre, ofegats per la calda, encesas sas caras per la suor, quins rastres a'hi coneixian com si hi hagués llaurat per ellas un caragol bover, s' endormiscavan á l' ombriu d' un roure. Son cap sobre la coixinera, abonyegada pels crostons; lo cabás als ulls, escupint lo ressol que traspuava pel fullatje, com llumenosa boyrina; ajassat son cos entorn la soca, á tot pler, sens miraments ni escrúpuls: aixís passavan los mitj-dias, somniant en son estat, fantasejant sa desgracia. Si apretava la xafagor, embestian pel torrent Allí, en lo gorch més somer, en la bassa més clara ó en lo toll més embaumat, arrán de la riba, clapada de matolls, que 'ls guaria de la soleyada, s' hi banyavan fins á esgarrijarshi. Primer hi entrava en Jep, boy nú, d' una correguda, capbussantshi tot seguit per aborrrir la fredor de l' aygua. Apareixía de nou al som del gorch, per escorres los cabells y refregarse 'ls ulls, y, ajassantshi de cara 'l sol, hi nadava una estoneta. Ajogassada la rossa allavors, li escarnía 'ls gestos, posturejanthi; la ruixava en Jep á mostas, somrihenthi; s' hi arriscava la mosca, amenassantlo ab un terrós ó 'l tostava ab una canya, boy preguntantli: «quants Deus hi há?»; fins que 'n Jep, cabussantshi altra vegada, desitjós de rabejarshi, s' esmunyía endins per reeixir al peu de la riba.

—No t' ofeguis, tu!... Tente compte!... Ey!—repetía ella, tot resseguint lo marge.

Pellucava un bagots de moras mentres s' hi regalava en Jep, y als crits del bordegás, mitj aixugantse encare al batent del sol, s' apropava á l' aygua.

—Ey!... Jep!... Llunyat, que pas vuy que 'm goytis!—feya la mosca, sobtantlo á mitj vestir.

L' empentava enllá, d' esquena al cingle, y, cercant un redós, un rasseret darrera 'ls codols, se desfeya de sos pellingos.

—Llunyat, Jep, que pas vuy que 'm goytis!—repetía.

Mullavas los peus primer, las camás après, fins á genolls, y esbandintse 'l cos una estona á copia de grapadets d' aygua,

tot reprehent.—Llunya't, Jep, que pas vuy que 'm goytis!—se n' eixía del gorch. Xipollejava un xich per la vora, escorrentse l' aygua ab lo cantell de la má; s' assecava una estona al sol, ben arrambada derrera 'l codol; y vestintse ab quatre salts, com si l' empaytessen, aguaytava á son companyó. En Jep, amatent á sos crits, hi compareixía ab un ramellet de margaridoyas, que la mossa 's feya sevas, ó ab algun flaviol de canya que s' havia engirbat en tant, y, carregantse 'ls fatos, repreñían lo vol.

Més allissonats en son *ofici*, ja sols captavan á la segura. Qué 'ls podían donar, fora del grapat d' aglans ó del rosegó de meuca, aquells cents d' infelissos, que no tastavan arros sinó pel segar y pel batre? S' ho rumiaren aixís, y, triantse la parroquia entre la gent de cabal, se l' aconductaren com ho feya 'l metje. D' allavors ensá son plany *Dos germanets!*, llensat ab veu esllanguida desde 'l dintell de la porta, ja no fou rebut, com abans, ab un condolgut *Deu vos ampari!* «—Dos germanets!» «—Ah!... Sou valtros?—los deyan las padrinas.—Y qué 's corra del gabaig?» Se n' empescavan alguna tot cruspintse 'ls deixos, rescalfats á sa arribada, y, encabassantse 'ls rosegons y refregantse 'l ventre, se 'n despedían fins á l' altra eixida.

Tampoch s' oblidavan de las iglesias, á las qu' hi acudían per aplegarhi 'l panelló quan hi feyan *algun be* ó hi celebraven festa grossa. Per Santa Creu ne resseguían! Com los pans eran de matataluga y no 'ls escatifenyavan gens, puig que 'ls parroquians ne bestreyan la farina y fins la passavan per torn, pas se 'n oblidavan los bordegassos. Quina diada aquella! Trascavan pels blats, saltant per las creus, fetas ab arsos y oliveras y subjectadas per rochs, que 'ls pagesos hi posavan per allunyar á las bruixas, lliures fins al Setembre, que es quan los hi atian las pedregadas; y tot manxant á las fadrinas que s' ensopegavan pels camins, seguint 'l vol dels voliolets per endevinar de quina banda 'ls esdevindría 'l cassador, apretavan á corre dret á las iglesias. Prenían missa, arreplegavan son pa un cop ja llesta, ne mendicavan uns quants pels que restavan á casa, inseguint la consuetut, y, carregantse 'l fato á l' espatlla y ab son panelló á la boca, s' esmunyían com á furas. A Sant Just los feyan més xichs, á Ardevol, més

grossos; á Llovera, més plans; á Su, rodons. De tot se n' adonavan.

A l' arribar á sas casas, xichs y grans, tots los eixían á rebre. Los grans los acullían ab una mirada de regoneixement, que s' allargava fins á l' envalúm de la coixinera, en tant la maynada, saltironejant entorn del sobrevingut, pido-lava, desficiosa, un panelló de moresch, que 'l *má* ó la *teta* s' apressavan á donarlos.

(Seguirá.)

UN ARBRE DEL PARADÍS

Avans que l' angel del cel,
aquell de l' espasa ab flamas,
rigurós guardés la porta
que al Paradís dava entrada,
perque Adám no hi fos admés
en cástich de sa gran falta,
un altre angelet hermós
se 'n entrá en aquella estancia
y va sortí ab lleugeresa
emportansen una rama.
¿Hont anirá l' angelet
ab aquella tendra planta?
Alegre envers l' Occident
n' encamina sa volada,
y després de molta vía,
y després de llarga marxa,
á la voreta d' un riu
hi va plantá aquella estaca,
y tant bo fou lo conreu,
que va creixe ab molta ufana.

.

Han passat ja molts de segles;
homens de diferents rassas
en eix país benhaurat
senyalaren sas petjadas;
y aquell arbre 's multiplica,
y á la vora d' allí s' alsa
una ciutat que llurs gestas
foren d' honrosa membransa.
Voleu saber quina es
terra tant afortunada?
Lo riu se coneix per Cinca;
la ciutat Fraga es nombrada,
y es l' arbre nostra figuera,
que es de tots tant apreciada.
Veyeu perque gust del cel
tenen las figas de Fraga.

MANEL TERRÉ

A LA BONA DE DÉU

(Continuació.)

SEMPRE AMUNT

CAP á la tardor, presentint lo cru de l' hivern, més rigorós aquell any encara, 'ls mendicants resolgueren prevenirse. En Jep rebé en almoyna uns esclops esberlats, unas calsas de vellut bon xich oldanas, y un pellicó revellit, arreplegant pera la María un mocador d' herbas, ja boy esllanegat, un giponet de piteu, estrafet de midas, y uns esclops de pastor, oberts de las punteras. Era 'l parell més desmarxat; empero, com s' ensopegá esser lo més xich, se l' acomboyá la mossa. Per cert que li venia tant balder, ab tot y forrarlo de palla, que s' hi entrebancava á cada punt. Si tenia uns peuhets lo mateix que duas pinyas!

Quan al Miracle repartían sopa, soptavan lo tom per deixarshi caure. Quins alegroys los de la petita per l' anvespre de festas!

—Nos calfarém la panxa, ey, Jep?... Y 'ns omplirán las ollas, fa?

—Fumere si 'ns omplirán las ollas!—esclafía en Jep, saltironejant.

LA RENAIXENSA.—Any XXII.

Allans á posta de sol s' esqueyan per las garrigas.

—Quants tupíns te n' has dut. mossà?

—Carau!... Jo, tres: pare, fill y esperit sant, goyta!... Y tú?

—Jo?... Repara.

Regiravan los cistells, enriallats una estona per las mesuras de la terrissa, diferentes de cabuda totas, y, boy garlant dels de sas casas, empeníanlas amunt.

A l' assolir los prats, ja fet cap vespre, en Jep enfeixinava uns bruchs, dels quins la rossa 'n fesa manadets, entortolligantlos ab fanals, pera servirsen com de teyeras al trencar pels boscos. Més avall los encenían á la llar de la propera estada ó á la pila del carboners, y á bots y á corregudas, enjogassantshi com á dimonis, reprenían son camí. Reguitzells de llums, esgarriats com á fochs follets, trepavan arreu la fosca, descobrint als pobrissons dels envolts, que formiguejavan pels viarany, atrets envers lo santuari per la saborosa farúm de las marmitas. Las teyeras dels que costejavan enllá, per las clotadas, amagantse y reexint soptes com una pluja d' estels, produían á la parella tant agradós efecte que se 'ls ne duya la vista. Com hi gosava la mossà! Emperó, en una d' aquellas nits hi agafá una basarda!... Era una nit de vent, una nit de vent qu' ho arrebastava tot, tal com si s' haguessen desencadenat las bruixas. Gronxava 'ls arbres, blegava 'ls plansons, ajupía 'ls blats, regolfant arreu, irat y bramulós com engelosida fera. La mossà obrí la vista, clucada feya poch pel remolí d' una ratxa, y al endressarla al lluny, ovirant al santuari, s' esferehí tot duna.

—Ay, Jep!—esclafí, repenjántseli al coll d' una branzida.

—Pero, qué tens?... Qué fas?... Quina te 'n passa?—esclatá en Jep, tot esglayat per l' escomesa.

Esporucada la mossà, ni alé tenía pera dirho.

—Lo llop!... So vist lo llop!... Allá!... Derrera 'is pins!

Y s' aferrava á n' en Jop, y tant esverada ho deya, que se li erissavan los cabells, petantli las dents y tot com un joch de castanyolas.

—Ab uns uys rodons, ensofrats, sagnosos!—afegía.

En Jep girá la vista entorn, y, adonantse d' unas cucas de llum posadas á l' enforcament d' un pí, se desempellegá de la María, esclatant en ferma rialla. Mes, la portuguesa la domi-

nava tant, que tremolá fins al mateix Santuari (1). La vista de la gent, d'aquella bubó de gent que formiguejava arreu. aixamantse pel pati al trasbalsarhi les marmitas; la fumerola de la sopa, enlairantse amunt al destaparlas, com avisant als enderrerrits; lo soroll dels plats y las palestras dels mendicants disputantse 'l torn; y, sobre tot, lo caldo, la fortaleza del caldo, quinas primeras xarrupadas encengueren á la mossa, foren, junt ab las set horas de jeya, 'l veritable remey de sa basarda.

Més enllá s' encapritxaren en seguir las firas. Enlleminits per la de Torrenargó, en la quina, á més d' aplegarhi alguns dinerons guardant remadas, s' hi atiparen de valent, no 'n deixavan una. En la de Torregarsa s' escaygueren al ple del rebombori promogut entre 'ls firetayres y 'ls cobradors de Salsona ab motiu dels *mals de Rey*, que 'ls marxants, per mor de la carestía, pretenian se 'ls hi condonessen. Aquella llarga explanada, rublerta de fato, hont los firetayres, vinguts de cent lliguas lluny, l' agombolavan en estivas (esclops, eynas, piteus, rúbas de montanya y forasteras, y ormetjos de tota lley), entornadas pel bestiar, acollat pels marges; pels bodegayres, que duyan lo beure als homes; y 'ls barraquers, que 'ls cohian la minestra, entafurats dins sas coturnas, semblava en aquell moment lo vivach d' un gros exércit. Xisclavan los firetans, baladrejavan los cobradors, alaria la gent esdevinguda á fira, tot acoblantse en rotllos; y era tal lo brugit al confondre 's ab los bramís y renills del bestiar, esverat per la gatzara, que ressonava al lluny fondo y pahorós, com si hi caygués una tempesta. Pujaren de tó 'ls crits, vingueren las amenassas, volá enlayre algun roch, esbargint als de la renda, y sort hagueren aquests dels guarda-boscós y 'ls mossos, que s' hi ficaren pel mitj, puig si 's distreuhen un punt més no n'

(1) Cada any, pel dimars de Carnestoltas s' hi celebra la festa dita *dels pobrets*, consistent en un sopar ofert als pobres de la rodalia. N' hi acuden á aixams. Aprés del rosari, que senyalan desde la cuyna y 'ls pobres resan agavellats per la llar ó escampantse pel corredor que l' enfila, s' arrengheran fora 'l pati, al llarch dels banchs, en tant treuhen las marmitas y 'ls donan plats y culleras. Primer los serveixen la sopa, aprés farro (cols, guixas y patatas, barrejadas ab farinetas), un pedas de carn tot seguit, del xay que matan per la vigilia, junt ab una llesca de pa, deixantlos que xarriquin á son pler. Molts s' enduhen vianda pels de casa. Los que viuen prop se 'n tornan á dormir, extenent marfegadas de palla per ajeureshi 'ls llunyadissos. Son tants los que hi acuden, que una dona, anomenada la *Teixidora*, hi passava tot un dia, de bon matí fias al vespre, no més que pelant patatas.

entra cap á Solsona. Hi trobaren més quartos en Jep y sa companya, un cop aplegada la fira! Sobre tot per las socas dels arbres, qu' era hont los tractants en bestiar hi ajustavan lo preu fet y s' hi alleugerian de las unsas! Com ab lo xibarrí dels cobradores ningú s' hi entenía! (1)

La passa de la *gripa* per poch los torba la de Torá, la dels gurrins, que s' esqueya per Sant Anton, lo dels ases. Era la *gripa* com una mena de garrotillo que atacava á las criaturas, y als grans, si bé que ab poch cassos, escanyantlos en curtas horas. Deyan si la duya 'l francés. Per la fira de Santa Llucia n' aná cundint la nova ab son rastre d' esglayadoras fetas. Las mares, espetarradas de sa malignitat, resguardavan á sos fills dins lo més fons dels casals, tal com si llegendaria fera, arrupida fora 'l porxo, los aguaytés per engolirsels.

La dida de la rossa era una de tantas.

—Pas vuy que 't mogas, María!—li digué al retornar d' aquell vol.—Ab aixó que corra... No!... No!... Deu nos guard de cáurehi!... Ja no s' ho valdria 'l susto!

—No!... No!... Que no 's moga!...—afegía 'l didot, fent cara al mal temps.—Deu nos guard de cáurehi!

Soptada la María, ni tingué l' esma de contestarlos. Lo recort d' en Jep y l' esment de la fira de Torá, que may havia vist, l' encoratjaren de sopte, y, alsantse de l' escó, hont s' era asseguda, contestá ab ayre:

—Pas á mi 'm fa por aixó de la gripa!... No!... Lo qu' es á la de Torá só promés anarhi!... Fa que m' hi deixareu anar?... Pla calria!... No hi só estada may!... May!... Y aixó de la

(1) Los mercados y las firas havian pres tal vol en aquell temps que no hi havia poblat que no tingués la seva. La del Miracle, que sols durava un dia l' hagueren d' allargar á dos. En lo primer, que era per la diada de Sant Andreu y se celebrava devant lo santuari, s' hi venia de tot. Era alló un garbuix, una purria, una barreja de tota mena de fétils. En lo segon, que tenia lloch en un camp proper anomenat d' *en Peretó*, tot s' ho enduya 'l bestiar, que se n' hi aplegava de tota casta. Més envant suprimiren aquest últim ab motiu del bestiar, quins remats, á pesar d' estrenyels los pastors, s' endinzavan pels conreus, pastoranthi á la ventura. La gent dels envolts, á l' encarir l' importancia del mercat pels que hi baixavan de lluny, prenian com á mesura que fins n' hi acudían d' un poble quin nom se 'ls entravessava á la llengua, mes quina distancia significavan dihent «que la meytat era d' Epanya y l' altre meytat de França.» Una de las firas més originals era la d' Amet, que se celebrava per Santa Llucia y 'n deyan *la dels Sastres*. Els *vagabundos de l' agulla*, com los titlavan los del país, pujavan fins á l' ermita, assistint á las funcions religiosas, escampantse aprés pels envolts, hont encenian fogassas, y al entorn de las quals, escridassant, ballant y fent gresca, s' hi afartavan de castanyas.

passa es per allí, pels llunys!... Déu sab ahont!... Si pera aquests baralts pas se 'n parla!

—Peró, mossa!—afegí la dida.—Mira que 't fas gran!... Mira que ja ets gran... Y aixó d' anar pel món aixís, adobant-se 'ls temps, pas potser de durada!

—Pas potser de durada, mossa!... Mira que 't fas gran!... Mira que ja 't fas gran!—repetí 'l dido, tot punyint un magayonet y resseguint ab condol l' horta.

La mossa 's capficá; rumiá una estona, sospesant los mots de sa dida, que l' engrandian en un moment, inclinantla y tot á créurela; més, pensá ab en Jep, ab los garrins, ab las firas, ahont tant be s' hi trobava, y, esbargint tota incertitut, hi esclatá resolta:

—Bueno: m' arribaré á Torá, tot tent lo tom, y, ja que ho voleu aixís, á la tornada 'm quedaré ab valtros!

Remugaren una estona 'ls didos, amanyagals un xich la mossa, ploriquejaren tots més endavant, y, ja convinguts en la transació, despenjá 'l cistell aquella y se 'n torná á la capta.

ESCAPANT DE L' ESPARVER

Pels joncars de la riera la Maria 's topá ab en Jep. Tot arripit pel griso, que comensava á sentirse, allí s' esqueya 'l xicot, amoratat lo nas, mitj balbs los dits, embotifarrats pels penellons, que s' aconsolava fregántsels, boy esperanthi comparagués la mossa per emprendre la via.

—Pas t' hauria coñegut!—esclafí la xicota, veyentlo embarretinat fins á las orellas.

—Fumere!... Y com es qu' hages estat tant tardana?

—Carau!... Com qu' ha vingut be de prim com no 'm deixen moure!

—Fumere!... Va de bo, Maria?... Y donchs?... Quina n' es estada?

—Carau!... Per xó de la gripa primer, y empés... y empés... perquè só massa gran, veyas!

Quan en Jep entengué lo de massa gran, per poch s' hi trenca de riure.

—Tu, massa gran?—esclafí apamantla ab una ullada.— Massa gran!... Massa gran!... Que t' has tocada, Maria?

—Carau, Jep, pas te 'n fumis!... Y tu, qué hi entens d' aquestas cosas?... Mira: com que acabat d' aquest tom ja no 'm mouré de casa, veyas!

A l' oirho 'l bordegás, que fins se li atabellava la cara de tan riure, sobtá totduna la rialla, enseriantshi per moments.

—Si que va de bo, mossà!—remugá, tot fregantse 'ls panellons, que ja tornavan á enverinárseli—Donchs digas que ja no 'ns veurém més, fa, si no ixes á córrela?

La mossà no respongué. S' estirá de puntetas, encarantse ab en Jep, y, fixant en sos ulls aquellas gotas d' oli de sas ninas, sacsejá una estona las espatllas.

Poch après remuntaren la clota, tot capficat lo xicot, un xich tibada la María, com enorgullintse d' esser ja gran; més, abdós, muts, retrets, al pas, y ab los ulls enllá, resseguint las giragonsas de la carretera. Al deixar la бага de ca 'n Coll, lo bordegás s' hi aturá de sobte.

—Sabs que só rumiat, María, boy caminant?... Que pas vuy tornarhi á la capta.

—Que va de bó, Jep?

—Mira: perque só massa gran, veyas!

La mossà, que 's bufava 'ls dits, un xich arronsats pel fret, esclatá á riure com una boja.

—Pas te 'n fumis, María!... M' ho só rumiat aixís, y aixís ha d' esse!

—Y qué farás?

—Mira: 'm llogaré per pastor, per rabadá, per... lo que s' escayga, veyas!... Y tu?

—Be prou nè basquejará la dida!... Més com, si 'ls temps se posan bons, no 'm mancará feyna á casa!... Be baixarás per festas!

—Y jugarém al truch!

—Y ballaré una xica!

—Y...

Ja parlavan fins de casarse, quan, al deixar la riba, sobtats per la munió de gent que s' esqueyan á Riolas, s' hi en-caminaren á corre cuyta.

—Quína 'n deu passar, Jep, que s' hi atupeixin aixís?—di-
gué la María, boy embestint la dressera.

Y tot just se n' entrava al tros, ohí que l' anomenavan.

—Tu!... Escabeyadota!... Vina'm assí, que fonyarém la
brema!... Vols?... Nos partirém la dita!... Sempre fan de bon
aplegar sis quartos!

Era 'l baylet del pa, al qui havían llogat los de Riolas
pera matar los galapats de la bassa. N' hi havían! María de
Deu! A copia de no vuydarla (l' hereu may l' era vista aixuta)
hi campavan de tal lley. que tant pujava 'l gruix del llot com
lo tou de las bestiotas. Més, arribá 'l punt de que 'ls animals,
que no tenían altra bassa per abeurarshi, s' hi desventrella-
van á cada pinso, y 'ls de Riolas, sospitant que lo que 'ls
enmalaltía era l' aygua, y que lo que 'ls matzinava l' aygua
era el verí dels galapats, ja no tingueren gota de repós. Cri-
daren al senyor vicari, qui comparegué als vuyt días, aprés
de missa; li feren benehir la bassa, armat del salpasser y ab
lo llibre dels resos; hi llensaren sal; més, veyent que ni ab la
sal ni ab los exorcis n' eixían, determinaren vuydarla. Es lo
que 'ls deya 'l pastor:—Fora la jassa, fora la cria!—Un dels
mossos agarrá una arpella de las que 'n diuhén sisenas, un
altre s' amaní ab un xapo dels grans, y, un cop ja vuyda la
bassa, comensaren l' extermini. Lo de l' arpella enterrava l'
eyna al fons del llot, llensava la farda un xich enllá, al peu
del camí, qu' escampava 'l del xapo, y á cops de pla aquest,
ó mesurántlashi pel nu de l' emmanegamenta si eran dels
grossos, xafava 'ls galapats, trasbalsantlos tot seguit á l' hort,
pera barrejarlos ab la mercadería. Al bo de la feyna s' hi es-
caygué 'l baylet del rosegó, que seguía 'l tom.

—Quant me doneu si us ajudo?

—Sis cuartets!

—Dotze!

—Alo!... Y apreta 'l puny, que s' hi emmunyocan!—afegí
'l del xapo, etzivantli l' eyna entre peus.

La farda retinguda en la pala, desprenentse ab l' ayre de
la branzida, revestí arreu al bordegás, tapantli ab sa fetor los
nassos.

Tot ajogassantshi 'l baylet, hi aná agafant tal fal-lera
que, no abastantli 'l xapo pera reventar als animals, s' hi posá
ab los peus, com qui fonya brema.

Aixís, arremangat de calsas, empastifat fins als genolls pel llot, mascarant arreu pels llapissosos esquitxos, suant á llágrima feta (unas llágrimas negres y espessas com sutje, que li rossegüían tota la cara); aixís llot, endiastrat, fet una furia, me l' ensopegá la María.

—Uix! —féu aquesta, decantantse vers en Jep. —Tornemsen, tu?

En Jep, fatiguet, s' hi entregirá d' espatllas.

—Tornemsen, tu?—repetí la María, fentse l' escarafallosa. —Sols en véureho ja friso!... No diu que llensan verí?... Alo, donchs! Fugím!... Fugímne!

Ja empentava á en Jep, quan lo bordegás del pa, atale-yantsen las empregué ab la mossa.

—Que aneu á Toaá?... Va qu' aneu á Torá, tu, escabeyada?... Si us espereu, vinch! .. Alo, que m' hi afanyaré!... Anirém de colla!... Vols?... Voleu?

Y com en Jep y la María ja 's calavan á corre, 'l bordegás, etzivant-los entre cap y coll una grapada de galapats, regalant encare, seguí cridantlos:

—Tireu per dalt, pels garrichs, dret als prinyoners... Pla vos conseguiré d' assí una estona!.. Sentíu!... Eyl... Per dalt!... Pels garrichs!... Jo també hi vinch á fira!

Mes en Jep y la mossa, posats á gambejar, no s' entenían de lo que 'ls deya.

Lo griso anava minvant. Atemperat l' ayret per las ulladas de sol que s' estenían pels esquenalls de las serras, retornava ab sas tebiosas alenadas al fredolich d' en Jep y á la frissosa de la María, llensats á fer camí per rescabarse del paro. Caminavan aplegats, junyits per las espatllas, com una parella de bous, tant arrimadets que sas ombras, al allargarse pel terror, se confonían en una sola taca.

Tot vorejant altre cop la riera, en Jep esgarriá 'ls ulls de la riba pera clavals en sa companyona.

—Tu, mossa, no t' etjegarán de casa 'ls didos, més ende-
vant?

—Aquesta sí que fora bona, Jep! Y per qué?

—Per enviarte á servir, fumere!... Qué hi farás á casa?

—Mira: estarmhi, carau!... Qué hi fá la dida?... Tothom es bo pera la feyna!

En Jep no insistí més. Adressá 'l cap, esbargí pels marges

sos ulls, atrets pèls arbrissons de las ribas, y, adobantse la coixinera de l'esquena, se desgafá de la mossa.

—Ferem nit á les Agüetas, fa?—digué la María, adonantse del alleugeriment de sas espatllas.

—Y eixirem á entrellusca, ab los firetans,—responguéli en Jep.

Quedaren entesos, y, apressant més lo pas, continuaren sa via. Més, era tant lo que 'ls encaboriava la persistent idea de sa crescuda, que remataren lo camí muts, retrets, encaparrats, sens que mitjansás entre 'ls dos cap més paraula.

L'endemá, á punta de día, tot fregantse 'ls ulls encare, embrossats pel boll, en Jep repetí á la mossa:

—Acabat aquest vol pas vuy tornarhi á la capta!... Fins ho só somiat qu'era massa gran, vols créureho?

—Donchs, mira: jo també!—esclafí la mossa, com ensentimentants'en.

Acollats ab uns de Sanahuja, que duyan á vendre 'ls garrins, s'encaminaren dret á fira.

Encare era ben fosch. En Jep y la María, arraulits pel fret (un griso parat, qu'ensetava la pell sens adonarsen), s'arriaren á la teyera del firetá pera refershi. Sas caras, encesas pels flams dels bruchs, sobreixían entre las ombras com á caps tallats ó com testas de serafins destacantse del fons de betumat quadro. Pas se deyan un mot. Los garrins anavan devant, aparelladets, morro-terros, que furgavan per l'erbey d'estona en estona; seguían los mendicants, bufantse 'ls dits, ben arredossats al de la teyera; la muller del firetá, ab son godayet al devantal, llensant escruixidors güells, venía á rassaga; rematant la currua son fill, agafat á sas faldillas, somicós pel fret y tot engabanyat ab lo tapabocas de son pare.

Feya un matí quiet, humitós, reposat. L'ayre era tant fi que las fullas dels arbres apenas se movían. Llevat del ressó dels passos, dels espetechs de llengua aquissant als garrins, y dels cops de branquilló de home al desarrambarlos dels conreus per estrenye 'ls pels caminals, cap més remor retentía. Lo pas d'altres curruas, al toparse per las bagas, esbargía un xich la solitud.

—Bon día!

—Déu vos dó bon día!

—Cap á Torá?

—Qué s' ha de fer!... Veurém com marxà.

Quan arribavan á Tora s' alsava 'l jorn á tota pressa.

—M' apar que s' hi escaurá gent!—deya 'l dels garrins á la dona, adonantse de la bellugadissa.

La plassa era ja un mosquer. Firetans y bodegayres trasquejavan á correcuyta per son entorn, amanintse pera la venda. Los marxants; que hi eran escassos, descosián las xarpelleras, tot armant los fotils pera la parada; los del bestiar, apeixantlo ab un xich de vert ó una mosteta de gra, l' acoblavan en rodona, tot aixeribntlo ab lo bruch; los bodegayres recomptavan la gent esdevingvda á fira per endevinar los toms que donarían sas paellas; en tant los barraquers, resseguint la recua dels enderrerits, que s' atupía pels porxos, se fregavan las mans, no tant pel fret qu' hi sentían com pel giro del mercat, qu' acabalavan á sa manera. Los arribats més amatents, asseguts al cayre de las pedras qu' enrotllavan sas fogassas, trasbalsadas allí per servirsen de fogó, enrahonavan de sos negocis á l' escalf de la llum, de la rojenca llum dels branquillons de pí, que 'ls encenia 'l semblant, tot retornantlos de la fredorada.

En Jep y sa companyona s' havían acomboyat feya esto-neta. En Jep guardava uns garrins; la María, uns godayons; un parell de godayons rodaxonets y blanchs com á formatges.

A l' eixir lo sol ja no s' hi entenían. La gent fressejava pel firal, concertant aquí, sospesant allá, regatejant arreu, feta un abigartrat embull qu' aduc atolondrava de veure. Los crits dels uns y 'ls botzinaments dels altres s' esbargían enllá, remorosos, com si fendissen l' espay aixams de rondinadoras abellas. Comensava 'l bo del mercat.

—Ja 'n so venut un!—cridava la María á en Jeph.

—Jo, quatre!—responía en Jep, baladreja't desde 'l remat y assenyalant lo nombre ab los dits.

Eran sos amos quíns los havían venut; mes hi posavan tal empenyo en lo trafech, que ni que las paradas fossen propias.

A l' hora d' esmorzar, en Jep s' acollá ab la María. Asseguts entorn de la fogassa, ab son plat á la má, acurullat de monjetas fregidas, y ab son bossí de cansalada en sa vora, poch se recordavan de las gebradas. Per forrarse més lo ventre, acostavan al foch groixudas llescas de pa, que s' amanían ab llart après de torradas, empassántselas de calent en calent

y ab lo mateix delit qu' una lleminadura. Un trago de ví 'ls esbandia 'l gargamelló, y. més contents que un ginjol, sols retreyan sas glorias.

—Pas es tot hu, assó ó lo de casa!—feya en Jep, espetegant de llavis.

—Carau, be pots dirho!—repenia la mossa, encare ab la boca plena.—Que 't davan á tu?

—A mi?... Repara: pa de meuca y un grapat d' aglans per esmorzar... Per dinar, no cal dirho: farro y blat fresat, ab una boleta de sagí, que maurava la mare dins una xicra... Per sopar, verdura... verdura del riu, entens?... Fonoys, roellias, creixems, llaxons, ensiamets, bullit tot á corre cuyta y sens amanirho ab oli, com la calderada pels tossinos.

—Te fum, Jep!... Igual que casa, llevat que 'l pa era d' aglans y que envers d' aglans nos davan prinyons.

—Tot es hú, fa?—repetí en Jep caixalant lo cayre d' una llesca.—Fumere!... Fumere!

Y 's calaren á riure.

A l' aixecarse per retornar al remat, lo bordegás del rosegó va sobtarlos.

—Carau, mossa, que vens godays?... Com te va la venda?... Tau tau, eh?... Y tu, qué gordas?... Trujas?... Ne vols baratar un parey per un berro?... Gordo berros. . Cap enllá, al capdevall de la plassa. . Be, mossa, be!... Com no m' esperavau ahir?... Quinas fugas!... Perque anava tot llort, fa, ab lo dels galapats?

En Jep no respongué. La mossa, que 'l tenia de cara, sacsá 'l cap, tot fentli una ganyota.

—Ho veus, també?—afegí 'l bordegás, fent redringar los quartos de sas butxacas.—Ara 'n tinch, que no 'n tindria!... Vols que 't compri un mocador, rossa?... Mira: 't mercaré un mocador, un de gran, que no se 't refredessen las espatllas... Si me 'n faltan n' empraré al dels berros, entens?... Quan te vey tan guapota!—esclafí, tot posturejantli la barbeta. Y 's calá á corre com una fura

En Jep restava mut, sorprés, parat, no sabent com empasarsho.

—Sabs que es molt jugarer lo pallardás? —esclatá la mossa.—Si 'm masega altre cop, li vento plantofada.

Alguna cosa anava á dir en Jep; més lo retorn del borde-

gás li nuà la gola. Venía corrents, adalerat, suant, ab lo goig als ulls y la rialleta als llavis.

—Fa que 't plau, escabeyada?—esclafí, amostrantli 'l mocador que li duya, estés de llarch á llarch com una verónica. Era un mocador de cotó, de fons llampant, encenefat de rosas y fullatges.—Lo só mercat per tu, rossa!... Perque no 't costipis!... T' escau, oh?... Jo diria!—Y, tot allargantli 'l mocador, li acaroná de nou la barbeta.

—Pas vuy que 'm paupis, sents?—botziná la mossà.—Uix! .. Lo farcit!... Alo!... Fuigme d' aprop, qu' encare puts á galapats!—Digué. Y l' empentá tant blanament ab la colze, que, més qu' acció de rebuig, aparentava manyagaría.—Pas te 'l vuy!... ¡Pas te 'l vuy!... Sents?—afegí, tot llambregantlo de resquitllentas.

—Beno, isarda: té; empero. m' has de fer un tonet, va?... Un tonet y fora, que s' hi conega que m' estimas!... No t' esmunyis! .. No te m' acostis!

—Uix!... Fastigós!... Estás?... Jep?... Que no ho veus, Jep, com me masega?

De massa qu' ho veyá en Jep fins los ulls se li enterbolían.—Si no fosses més gran...—rumiava, tot reullant á l' atrevit. Los planys de la María, rebelantse á sos desitjos, l' encengueren de sopte, y, empentant al bordegás, l' amonestá ab quatre de las agres. La gelosía que conegué ans que l' amor, l' engrandiren totduna.

—Que bé t' esplicas, carau!... Ni 'l rector á la trona!... Empero, ves si hi valen tos grunys, qu' are n' hi faré un parey, veyas!... Un parey!—afegí, tot allargant lo morro y abalansantse á la mossà.

En Jep s' aferrá á sas espatllas, estrevantlo; lo bordegás, atiat pel despit, li ventá una morma, tot desfentsen; s' encoratjá 'l menut ab la punyida, y, agarbonantshi irat, com un gos foll, més que pel cop per l' espetech de las besadas, l' entrebancá ab sos peus, rodolant abdós per terra. Se reblincá 'l gran, ajayant al menut, qu' aduc s' hi feya ab las ungles; lo subjectá ab un bras mentres l' apunyegava furiosament ab l' altre, boy guitzejant á la María, que fressejava per despartirlos; y tant s' hi enfeyná lo mal esperit en ataconar á n' en Jep, que quan los firetayres li tragneren de sota regalimava sanch per tota sa cara.

—Verge dels Sants!—féu la Maria al véureho, tot acostantse á n' en Jep ab lo mocador del bordegás per aixugarli 'l rostre.

Se redressá en Jep, rebutjá 'l mocador d' una colzada, resseguí 'l terror ab un cop d' ull, s' adoná dels rochs apostats á son entorn, encare fumosos de la teca, y, arreplegant lo més feixuch, ab sas duas mans, l' eizivá ab tota furia contra 'l murri.

Un ay! esglayador, eixit dels llavis de la Maria, sorprendué á la gent, ja distreta en sas caborias.

—Que es estat?... Com ha sigut?... Quí t' ho ha fet?—preguntavan al ferit. Mes lo bordegás no responia.

Estabornit pel cop, allí s' esqueya, badat lo cap, confosa sa cara per la sang, que li rajava á doll fet, tot brut per la pols, deixat anar de brassos y de camas, com si ja ni gosés móures.

Al retornarlo 'ls firetans, esverats per aquella feta, llensá tan esgarrifosos crits, qu' arréu del firal s' obian.

—M' ha matat!... Ay, Deu, que m' ha matat!—alarejava.

En Jep y la mossa ja Deu sab hont eran.

Quan lo bordegás, revenintse als aspergis de las donas que li rentavan la nafra, s' incorporá una miqueta, la Maria soptá á n' en Jep en lo més pregon d' una bauma.

—Qué has fet, desgraciat!... Cal que fuges!... Cal que fuges!... Apressat!... Apressat, que no t' engarjolin!

En Jep, prou esporucat de sí, perdé 'ls estreps de sa fantasia, y ab l'angoixa al cor y 'l desvarieig al cap, sempre pensant que l'empaytavan, s' entafurá pel bosquim, rabent, sens aturador, lo meteix qu' endut per un estol de bruixas.

JOAN PONS Y MASSAVEU.

(Seguirá.)

MONTSERRAT

(FRAGMENT)

També hi vindria jo, y 'm complauria
ohint los virolays, los cants y salves
que día y nit los escolans y monjos
rendits d' amor endressan á la Verge,
barrejat dolsament ab las canturias
dels aucellets que en las verdissas niuhan
y ab l' encens delitós de farigolas,
de sajolidas, romaníns y espígols.
També hi vindria jo; més ¡ay! debades
lluyto ab lo fat que crudelment me 'n priva:
no hi pot venir lo cos; ja hi vindrá l' ánima.
L' ánima, sí, que Deu no volgué esclava,
es la que avuy entre vosaltres deixo:
aculiíula, amichs meus, y arredossáula
en un recó d' eix cel de Catalunya.

Ja company vostre, á tot arréu seguintvos,
com segueix á la llum la papallona,
resseguiré la fonalada fresca
hont la fonteta dolls de perlas véssa

damunt la molsa que es sa verda falda,
lo repós endolcint plé de misteri
que en grat ensopiment lo cor encisa.
Los pichs resseguiré d' alsaria inmensa
hont la tempesta á reposar s' atura,
y l' esperit s' esplayará vejentla
de cap á cap ma ben volguda patria.
Voreta 'l Llobregat hi veuré pobles
—ramats de xays que en xaragall s' abeuran;—
escampadas arréu, ciutats y vilas,
y apleret, del treball palaus nombrosos.
Las masías veuré, mitj amagadas
per las pinedas, com si fossen perlas
dins de petxinas colossals, verdosas.
Embadalit, reculliré perdudas
follías en l' espay, que 'l pagés canta
boy trascant per los feixos y las vinyas
que amára ab sa suor, y la tocada
que 'l pastoret anyoradís refila
vigilant lo ramat que 'ls brots rosega.
Las hermitas veuré, solas, desertas,
que abrassa l' eura y sa nuesa tapa;
veuré arrunadas sas parets d' argila
que avuy son cáus de serps y llargandaixos,
y 'ls ángels n' han fugit! com las abellas
tugen dels erms que cap floreta crían.
Los covadors desfets ¡ay! qui 'ls refasse
no cal que esperen ja. que l' aureneta
quan li es ingrát un cel ne cerca un altre.
Sols Deu ho sab si tornarà l' asceta
á viure en eixos nius, tal com aquella
aucella torna quan l' hivern s' allunya...

Després vindrá la nit, y l' estelada,
atapahint del cel la volta fosca,
com un garbell inmens, llum de la gloria
garbellará damunt de la montanya;
ó be la boyra arrossegantse humida,
pujant del fons del riu, com cortinatje,
lo mon que bull sota mos peus tapantme,

del mon me distraurà. Dintre del temple,
solets ¡quín bó farà! solets la Verge
y jo, genolls en terra demanantli
moltes mercés que espera la meva ánima;
la llibertat per Catalunya aymada;
que ab son mantell á una filleta acotxe;
gracia y salut per tots aquells que viuen
dintre mon cor, y la promesa dolsa
de que quan moren ells, com las orugas
que en papallons daurats se converteixen,
se 'n volen cap al cel, y en companyia
d' Ella ¡ay! eternament jo també hi sia.

JOSEPH MAS CASANOVAS.

Octubre, 1888.

A LA BONA DE DÉU

Arabament.

Á L' ESGARRIADA

QUIN esglay lo dels primers dias! Los degotalls d' una fontinyola, la remor de la fullaraca, los xiulets del vent al regolfar pels fondals, lo trontoll del carro d' un traginer, l' espetech d' una fona, 'ls glapits del bestiar, fins las passadas dels muixons, que s' esplomissavan al sol, tot gronxantse al suau va-y-vé d' una branqueta, li causavan tremolins.

Lo bordegas del pa ja tenia encrostissat lo trench qu' encare en Jep, contorbat per la feta, ni 's fiava de la seva sombra.

Al deixar la Segarra s' aná refent de mica en mica. Y tirá amunt, y sempre amunt, ab lo plany als llavis y 'l cabasset al bras, que es lo passaport dels pobres, tot esmentant á sos pares, alarmats per sa fugida; tot anyorant á sa companyera, la rosa de la vall, sa germana de vol, qu' abandoná en mitj dels garrichs, espalmada pel tripijoch y esgarrifada per l' ánsia. Cap hont la duya? Ell pas ho sabia! Enconnat á la vida rondallera, poch basquejava pels indrets. Era un paquetayre

qu' escapava dels parrots amagant lo frau pels revolts dels singles; sols que 'l fato 'l duya endins, molt endins, abscondit entre 'ls replechs de sa consciencia. 'S llevava dematí, com los aucells; seguia 'l tom, mendicant pels casals; enfilava las tasqueras, que 's perdian amunt, tomant las plujas al dessobre; y, en féntseli nit, cercava 'l jas allí meteix hont anava á raure.

Deixada la Segarra, atravessá la Moptanya; embestí pel Llussanés, fent cara á la neu, tot escapant dels francesos, que devallavan á marxas dobles; s' entafurá per la Garrotxa; y, après quinze dias de trascar á la ventura, s' escaygué pels envolts d' Olot.

Aquella dita de que *ja era prou gran* li rautá de nou al cervell, y un vespre, que l' amo d' un hostel hont demaná acullida l' amonestá porque no prenia ofici, rebaté 'l cabás d' una revolada. Dos dias après entrá d' aprenent en un molí paperer de Sant Joan. L' amo, qu' era un balayre dels forts, se compadí de sos prechs, y, endevinant per sos posats que no venia de mal sangro, se 'l ficá á casa.

—Cóm te dius?... D' hont ets?... Te plau lo trebayar?... Patirás una xica, ey!, que tots los comensos son escarrasosos!

En Jep respongué com calía, y mitja hora més tart ja l' ensinestravan en l' ofici. Prou migrat al véures reclós en aquella gabia rónega y estabellada del molí, clapat arreu per la molsa, que es lo rovell de la velluria, la cruesa de l' estació acabá d' aclapararlo. Las feynas dels aprenents solen ser tant feixugas! A quarts de cinch comensava la passió. Agarra 'l mall, trenca 'l glas de la roda mentres l' aygua bull, fon los pans á calderadas, repassa 'ls calaixons d' un en un, esgratinya las escletxas, y... au!... tornemhi!

Cada dia, en aquella hora del matí, desabrigat, en dejú, al marge del riu, ab un griso que se n' hi enduya 'l nas, y ab unas mans tan plenas de penellons que fastiguejavan y condolian de veure. Fins en havent esmorzat li duravan las esgarrifansas. Un cop refet ab lo plat d' escudella ó de sopas y la llossada de monjetas, remulladas ab un xerri de vi, s' entornava á esbandirhi 'ls seyals, que era la seva tasca. Se li posavan uns dits ab la fredor de l' aygua! Inflats, encesos, clivellats, molts, lo meteix qu' esbotifarradas salsitxas. Ab una cohiissor y

nns fiblaments á tot-hora! La filla de l' amo, compadintse del llátzer, li engirbá unas ditenas d' uns vells peuchs que tenia, perquè s' hi emboliqués l' embotornamenta, y en Jep, sentintne 'l consol, li agrahí ab un «Deu n'hi dó», qu' es l' únic be dels pobres.

Al tombar l' hivern, lo balayre, adonantse de l' avens d' en Jep, qui reparava ab tot lo de l' ofici y ja de tot s' eixia, 'l posá per ajudant, assenyalantli setmanada. Be s' ho tenia afanyat! Minyó més feyner qu' ell no se n' hi havia un al molí! Los seyals y las formas, los motillos y las posts, tot ballava en sas mans, lleuger, com denerida joguina. Més endevant, enamorat de son garbo, 'l balayre li condoná 'l temps d' aprenentatge que li calia, passantlo á fadrí.

—Au!... Perqué 't fasses home! — li digué, copejantli l' esquena.

Una mirada de gratitut fou la resposta d' en Jep, qui s' abocá al treball ab més coratge. Posat á la taleya, donava gust de véurel. Escampava la pasta, trastejava 'l motillo, amania la forma; pessigava 'ls seyals, encastanthi 'l full; los estivava á las banquetas per conduhirlos á la prempsa, y de la prempsa á las posts, y... alo!... vinga apilar postas. Lo jornal, que 'l comensavan á quarts de cinch y 'ls durava fins á las tres de la tarde, era allavors de divuyt postas, de mitja resma cada una, emperó en Jep s' hi afanyava tant que, llevats los fulls tarats, que 'ls posavan de banda, descomptantlos del computo, sempre 'n treya una de més, que la cobrava d' escreixas.

Per encertar lo gruix de la pasta ningú 'l guanyava á cop d' ull, ni 'l meteix amo.—De tantas lliuras!—li deya. En Jep ulla la tina, entorn de l' arbret que remenava 'l caldo perquè no se solés la pasta, n' hi posava ó n' hi treya per adobarla al punt, y, un cop la dava per llesta, ja no li calian escandalls. Ni argensadas ab tirabuquet resultavan més justas las postas! Li tenia una quimera 'l majordom! En havent plegat, á mitja tarde, mentres sos companys s' esbargían, entavanantse 'ls joyes ó conresant son tros 'ls emmaynadats, ell gambejava per las costeras, anyoradís, com aucell de pas qu' espera l' hora de tornarsen. Aixís s' aná fent home.

Una d' aquellas tardes, tot resseguint los sembrats, se recordá de son poble; de sa casa; de la Maria de Vallferosa.

sa companyera de tom; del bordegás del pa; de sa terra, en fi; dominant l'anyorament ab tal fermesa que resolgué arribarshi. Es lo que ell se mastegava.—Qué hi faig aquí, sol, tot sol, ab temps sobrer, á la flor de la joventut, llevat d'estalviar, estalviar y adinerarme per res lluirmen?—Y tot bategant per la costa s'embastá l'anada. Veuria als seus pares, sos germans, la caseta hont havia nat, ab son porxo ennegrit, reguardat pels lladoners y 'ls pollancres, hont hi niavan los muixons; los acabalaria 'l tros ab alguna pessa als pobrets de sos pares, un pedás de marjal pera ferhi verduras; s'allargaria après fins á Vallferosa, s'apropia á sa companya, que se li llensaria entre 'ls brassos, alegroya de véurel; y... Alló de conresar l'hortet en eixint del treball, tot envoltat per la maynada, li formiguejava tant lo cervell, feya alguns mesos!

Ja decidit, demaná 'l consentiment á l'amo.—Bé, noy bé! —li contestá 'l balayre. Emperó, quan maliciá lo de la Maria, esclafí somrientsen:—Y per aixó t'arriscas fins allá baix?... Y ab los rebomboris d'are? .. Be prou ne tens aquí de mossas!... Y no gayre lluny!... No ets pas tan enza que no las lluquis!—Digué, li festejá l'esquena á copets, y, enriallantsh; de nou, s'endinzá pel molí. En Jep no atinava en cap. Rumia una estona, revistant sas coneixensas; més, res. Una, la sola que se li presentá á la imaginació l'única que li acudí á l'esment, llevat de la rossa, aquella fada d'ulls bruns, que se li apareixia enlla, al bo de las gebradas, devant la turbina del molí ab las ditenas de peuch entre mans, guarintlo dels penellons y aconortantlo ab sas ditas, era... un impossible! Ell casarse ab la filla de l'amo! Ab la filla d'un balayre! Soptá 'l vol de sa fantasía, y, retornantla á aquell temps, á aquell bon temps, á aquell bon temps de la capta, dels nius, de la sopa y de las firas, s'encaboriá de nou ab la fal·lera.

Vuyt dias après, ab la vara de freixa á l'espatlla, 'l mocador de cuadros al cap de munt, ab una xica de bazofia, ben cordadas las espartenyas, enlayre la barretina, y embutits en un tom de faixa 'ls estalvis de tres anys, en Jep deixava 'l molí, encaminantse á tota pressa pels indrets de la Segarra.

CERCANT LO NIU

Tirá envers á Olot; las empenqué per Berga, esmunyintse dels franxuts, que tot ho alarmavan ab sas correrías; y, embestint per Solsona, s'entafurá per las serras. A l'entrar en la Segarra li bategava 'l cor com las aletas d'un colomí al peixarlo.—Ja hi arribém!... Ja hi arribém!—se deya, forsant la branzida. Capolat pel camí, assedegat per la pols, anyoradís dels seus y de sas terras, s'aturá al Miracle. Pouá 'l cantiret, lo cantiret d'arám, fermat al mur de la cisterna ab feixuch llibant de ferro; traguejá una estona, desassecantse 'l gargamelló, embussat pels remolins de pols; se n'entrá al santuari, á resar un xich per la Mare de Deu, patrona de la Maríá; y, assentantse al proper hostel, hi repará sas forsas.

Tot engolintse la truyta aná esmentant sos projectes. Passaría de llarch per Fontanet (bé prou 'ls trobaria á sos pares!), baixaría á la vall, emparaularia á la mossa, que ja fora una donassa, y, de retorn, cap á son niu. Enlayrá 'l porró, rubricant lo convingut, y, despedintse de la Verge, reprengué sa ruta.

Comensavan las primerias, ab son temps abonansat, ab sa exuberancia de llum, ab sa xardorosa vegetació, ab sas delitoses flayres, cordials del viandant que s'entafura per las serras.

Tot fent via, en Jep ullava 'ls sembrats, anomenant los trossos que coneixía.

Al remuntar un torrentó, al peu meteix d'un marjal, se topá ab en Genís, lo del Sot, qu'herbejava 'ls esplets de la vorera. En Jep s'hi acostá.

—Quant hi há d'assí á Fontanet, bon home?—li digué, per veure si 'l recordava.

Alsá 'l cap lo Genís, un cap pelat y rodonet, que surava pel sembrat com carabassa pel som d'un gorch y, après d'encararshi, encuriósit per la sorpresa, li fixá 'l terme del camí, acotantshi sens sospita.

—Y jo que 'm creya que 'm coneixería tothom!—remugá en Jep, que s' allunyava dels poblats, reparós de que 'l notessen.

Boy esmentant á la María aná afanyant la costa. Quan arribá al collet vá deturarshi. Esbufegá, repenjanse al bastó; 's torcá la suor de front y clatell, que se li escorría á llágrima feta; y, extenent la vista al lluny, hi cercá la casa de sos pares. No 's veyá pas; més en Jep, triptrapejantli 'l cor com una manxeta, l' endevinava allí, per la boyró del fons, derrera 'l serrat, al meteix rempeu de la vessant contraria. Ja 's decantava per encaminarshi, aquíssat pel anyorament, quan se 'n desviá al recort de la María.

—No!... No!—'s digué.—Fins en tornant... Ho só pactat aixís, y aixís ha d' ésser.—Y tirá per la devallada.

Una olor de mel l' atirá pels prats á l' embocar á la riera. Era una olor forta, que s' esbravava per l' espay com si per l' entorn traguessen arnas. Curiós en Jep, atalejá 'l bosquim. llambregant los matolls que s' hi atupian. Lo gentil romaní; 'l delicat fonoll; lo timó moradench; l' ars, rublert de flors, com si hagués caygut una nevada; l' aromosa broyra; 'l grat llessamí; l' árnic, de retalladas fullas, com rosegadas per ratolinets; lo moraduix y la menta, 'l donzell y la salvia, tots exalavan son perfúm, arredossats pels rebolls, los aranyoners y las falgueras. Més com sa flayre no s' hi avenia ab la delitosa olor que atirá á 'n en Jep, s' endinzá per la boscuria. Al vorejar unas matas alsá 'l cap; pessigá unas tijas com á cordills, que s' entortolligavan pel tronch d' un alba, emmunyocantshi fins al cim, y, après de punxarse en sas fullas, consemblants á las de l' eura, olorá sa blanquinosa flor.

—Ah!... Ets assí!... Ets assí!—esclatá en Jep, assaborint ab fruició sa essencia.—Pas te coneixía!

Y, abastant un brot de l' enasprat arinjol, lo més llarch y florit que li escaygué entre mans, se 'l guardá pera la rossa.

Embarrassat ab lo present, que conduhía ab tot compte, tal com si fos per oferirlo á la Verge, agafá de nou pel rieral.

Ja s' hi anava acostant. Apretaria la gamba, y ans d' una hora hi fora. S' ho convingué aixís, y embestí per la riba. Per distreuers visurá 'ls conreus d' una y altra banda.

—Quín any!—se deya.—Pas es lo de la fam!... Refumere!... Com que ni só trobat un pobre!... Si no fos pel franxut!...

Y escampava 'ls ulls sá y enllá, lloant aquell tempir, que tan bona anyada 'ls prometia.

—Es tan hermosa la primavera!—recalcava.

Prop de las Planas encimá 'l puig de la Creuheta, extenent arreu la vista. Tot li era conegut. Los mayols y 'ls boscos de peu dels rostos eran del Bach; l'horta de la clotada, que s' allargava fins al recolze de la riera, ab sas tauletas de verduras, sos rengles de fasols, sas restelleras de primerias y sos quadros de ferratges, vert y frescal tot, com si traspués encare la mullena, de cá 'l Reig; los fruyterars d' enllá, aclapats, espessits, ab sas pruneras á la florida, blanchs los atmetllers, com envellits de sopte, y tot á la brotadura, de cá 'n Tey de la Serreta; 'ls sembrats de més envant, regronxats pel vent, que s' extenían amunt, amunt, retallats pels garrichs y las bardissas, y arredossats pels boscos, del Puig de la Forcada. Las passadas dels aucells brocejant pel niu, lo remoreig de las fontinyolas escorrentse pels xaragalls, lo fresseig del fullam y de las canyas, los picarols de matxos y remats, lo trasquejar de la gent xercolant y adobant plantius, animavan l' afrau, esbiaixat pels torrentons, los fondals y la riera, revestit de llum pels raigs del sol á mitjdia, qu' ho arborava tot, espurnant y reflectintse arreu, pels arbrats y las teuladas, los estanyols y 'ls codols, en tant en Jep, enlluernat, encuriosit, glátint de cor, ullava enllá ab esverats ulls, assenyalant ab lo branquilló d' arinjol la grisa mota del casal de la María.

Llucá 'l cel tot seguit, ras, seré, sens borralló de nuvol, y, adonantse del mitjorn pel cayent de la soleyada, las enfilá per la dressera.

Mitja hora més tart rebassava 'l terme de Vallferosa.

Lo cor li féu uns salts, uns esbatechs, com l' obrir y tancar d' un bano. Ja s' hi atansava. Les cinch casas del burch, xatas, colradas, afegidas pels costats, com balladoras fent braset, s' oviravan aprop, obertas sas portas, carradas y feixugas, semblant los traus d' una sanfoyna de nins ó la desdentegada boca d' una calavera. Un xich més enllá, destacantshi al vesllum, hi ressurcian las duas figueras del clos. bardissota l' una, sajola l' altra, ab son nuós brancam espampolat, retorsut, fet un munyoch, com embullada corda, que en Jep havia resseguit, pellucanthi 'l saborós fruyt, llavors, per l' any de la fam, quan esperava á sa companya.

—Hi entraré pel barri, m' amagaré per l' hort, tot atansantme al portal, y la soptare tot d' una.

Aixís s' ho deya en Jep, tot ullant los xiprers de la sagrera, aparellats y testos com á guaytas.

Ja hi era aprop. Una camada més y... Quina alegría la de la mossa al veurell!

—Potser dinarán?—afegí somrient y s' entafurá per l' horta.

Una jaya de cabells blanchs, esclarissats y embullosos, atravessá per l' era ab son devantal recullit, obrint lo reixat de las gallinas.

—La veyá!—s digué 'n Jep desde son cau. Y reullá la portada.

Un estrany formigor, com si li esclatés una borronadura, li resseguí tota la pell de sopte. S' adevantá un xich, allargá sos ulls pel fons del portal, hont hi fressejavan unas faldillas, y ab l' alé retingut y sacsejantli 'l cor com lo va-y-vé d' una péndola, 's disposá per abalansarshi. Era la rossa. Sols pels ayres del vestit ja l' havia coneguda. Lo pas de la jaya, que retornava del galliner, li contingué la branzida.

De sopte, un ram de sang, pujantli al cap com fermentada beguda, li enterbolí la vista, tal com si li enfosqués un núvol.

—Ell?... Ell assí?... Lo bordegas del rosegó!... L' escorxadore de galapats!—esclafí 'n Jep, esferehit, irat, sorprenent al fons de l' entrada al bergant de la fira.

Y tal com si arrabassés una eyna, esgratinyá 'l conreu fins á clavarhi las unglas.

La presencia de la María, eixint al portal ab un nin de mamella als brassos, li trasbalsá 'l cervell altra volta.

—L' isarda!... Mireu l' isarda!—afegí, furiós, desfullant l' arinjol, qu' estrenyía ab sas mans y rebatentlo boy esmicolat á terra.

La rossa 's recolzá al portal, tot descordantse 'l gipó, ab sossego, y, llensant enfora un de sos pits, l' amorrá á la criatura.

—L' isarda!... Mireu l' isarda!—repetia en Jep, rebregantse en son cau com atormentada vibra.

Y esgratinyant y enfondint la terra, hi obría un solch com lo d' una arada.

Tot d' una s' alsá, s' ajupí de nou amatent, reculant per las monjeteras, y esclafint una riallada seca, esclatant, com d' un orat, s' esquitllá de l' hort á correcuyta.

A l' adonarsen la María, ja s' era girat d' esquena.—Algún cassador,—pensá, mentres acarónava á la faluga. En Jep ni 's tombá gota. Seguí amunt, amunt, apressat, com quan amorrá per terra, clivellantli la closca, al desvergonyit matagalapats.

Sis mesos après lo mendicant de la Segarra s' unía en matrimoni ab la filla del balayre de Sant Joan las Fonts.

JOAN PONS Y MASSAVEU.

¡MONJA!...

1

Caygué de sos cavells la daurada madeixa
de l'estisora al tall;
clogué's darrera seu del claustre sant la reixa
i y pera 'l mon finá!

Ab llágrimas als ulls, sa mareta entre 'ls ferres
la besá gemegant;
—¡Pobre filla! digué, ¡pobre filla si t' erras!...
—Ella sols feu: ¡ja es tart!

Y vejeé davant seu, entre l' incens boyrosa,
la dolsa imatge alsars'
d' una vida d' amor, escorrentse ditxosa
entre 'l claustre y l' altar...

Y mentres somrihent, la monja somniava
en jorns de santa pau,
la mare en un recó de fil á fil plorava,
trista dihent ¡ja es tart!

II

El breviari overt; á l' una má 'l rosari
y 'l front á l' altre má;...
ulls y pensa fugint dels mots del breviari,
per llensarse al espay...

Y veure cel... claror... volar á sa caseta...
á sa mare abraçar...
cuydar aucells... y flors... mirar si l' oraneta
al bell niu ha tornat...

¡Y 'l breviari 's clou!... cau de la má 'l rosari!...
s' acota al pit el cap!...
¡la pobre monja aixís va pujant son calvari
sempre trist, sempre igual!...

Y així 's migra y sofreix... el seu passat anyora...
ay, si hi pogués tornar!...
y de sopte 's reprén y 's desespera y plora
trista dihent ¡ja es tart!...

III

Un rajolí de sol el parladó enllumena
ab dolsa claretat;
dreta davant del torn, el cor vessant de pena
la pobre mare está.

—El roseret vermell ara té una poncella,
murmura, á punt d' esclat...
—Y 'l meu? diu desde dins la monja y respon ella
—¡el teu... es mort temps ha!...

—Y 'l pobre rossinyol?...—Un jorn de primavera
mortet el vam trovar!...

—¡Morí, la monja diu sospirant llastimera
d' anhel de llibertat!...

Ay, si pogués volar, volar una estoneta,
un no res, un instant!...
¡sempre aquestas parets!.. sempre la celda estreta!..
sempre la soletat!...

Ay, si pogués volar y sadollarm' de vida
de sol, d' ayre... d' espay!...—
Y de sopte 's reprén y acota 'l cap rendida
trista dihent ¡ja es tart!

Y mentres allá dins la pobre monja plora
¡ja es tart! barbotejant,
la mare al parlador plora y sospira á l' hora
barbotejant ¡ja es tart!...

CLAUDI PLANAS Y FONT.

¡ LA CREU DELS REALISTAS !

Sino al bell cim de la serra,
poch manca pera arribahi:
¡s' hi troba una creu piadosa,
que al viatjer diu ab afany. .
«Preguéu pels difunts» que un dia,
pel rey y la Patria aymar,
deyan, pera felshi honra...

¡som soldats! (1)

¡som soldats del rey d' Espanya!...

¡som soldats!

No arribá pas á Llafrenca,
la ronda de Santa Pau;
quan d' un estol, en mal hora
ab pena 's vegé empaytar!
¡Qui no ha vist lluhir los sabres!!
¡Qui no ha vist corre 'ls caballs!...
mentres que 'ls perseguits dihuen,

¡som soldats!

¡som soldats del rey d' Espanya!...

¡som soldats!

r) De una cansó popular.

Tant prompte ha format lo quadro,
ja arriban los lliberals:
si ab una carga s' hi arriman,
lo plom ja 'ls fa recular;
més... com coratge no manca,
tampoch temen lo combat
los invictes, mentre cridan...
¡som soldats!
¡som soldats del rey d' Espanya!...
¡som soldats!

¡Se desmayan los realistas;
prou tenen de desmayar;
quan de caball més ne venen
en contra 'ls de Santa Pau:
y en tant que... «á rendirse» crida
ab veu de tró 'l capitá,
trenta vuyt, junts, ne responen...
¡som soldats!
¡som soldats del rey d' Espanya!
¡som soldats!

Capitulació pendríam
més si 'l tracte ha d' esse honrat:
ó sinó, jurém venjarnos
com ho fan los homens braus,
quan moren, matant á l' hora,
y matant, moren irats
cridant, al sentir la Patria...
¡som soldats!
¡som soldats del rey d' Espanya!
¡som soldats!

Apapallonéu las armas,
y anéu tots ab llibertat...
¡Quan las armas son en terra,
com s' hi abocan los caballs!
¡Com tenyits restan los sabres
mentre 'ls caps van rodolant

de aquells valents que ab fe deyan!..
¡som soldats!
¡som soldats del rey d' Espanya!
¡som soldats!

¡De trenta vuyt que n' hi havian,
trenta set, restan al camp.
Un que per mort van deixar-lo,
fou qui la nova portá
á Manlléu, la seva vila,
que atrafegada y plorant
sepultá 'ls braus que cridavan...
¡som soldats!
¡som soldats del Rey d' Espanya!
¡som soldats!

¡Que á l' any vintdós moriren;
la creu, be prou qu' ho diu clar:
Si trahits vidas donaren,
qu' ho digan los lliberals
al recordá ó fer memoria
dels lleals de Santa Pau... (1)
quan morint ne murmuravan
¡¡som soldats!!
¡¡¡som soldats del rey d' Espanya!!!
¡¡¡som soldats!!!

VALENTÍ BAULENAS VINYAS.

Manlléu 25 Mars de 1892.

(1) Los realistas de Santa Pau, son enterrats prop de las parets del campanar de la Iglesia parroquial de Manlléu.

¿Hont vas, esperit meu? ¿com es que deixas
l' herbey tou y frescal d' aquesta prada
y esma-perdut t' amagas y embardissas
dins del bosch ubagós que 'l sol no hi entra?
Deixa 'l camí coster, que sols pot durte
á la pregona afrau y al precipici;
assoléyat pe 'l plá tot ell aromas
y cants d' aucell y remoreig de l' aygua
qu' entre las flors s' esquitlla joganera.
Guayta com penja la ensucrada fruyta
en estos claps de tarongers xamosos!
y 'l cel qu' inmens y blau! es la grandesa
de tot un Deu que desde dalt nos mira;
si hi vols volar no ho pot privar ni un' ombra;
amunt, desplega tas hermosas alas!...
¡Pobre esperit! no pots! y t' arrossegas
volent alsar lo vol, mes sense forsas!
No frisis, porque 'l cel sempre es com ara,
inmens y blau, las nuvoladas fujen...
y ja qu' anant pe 'l mon t' has tornat feble,
t' enfortirás, no deixis esta plana
no hi tornis més al bosch; posat á l' ombra
del arbre dels fruyts d' or y si sedejas
beu l' aygua dolsa que 't dará la vida
y forsas per volar enlayre, enlayre.

E. MOLINÉ y BRASÈS.

GRANADA

UN viatge per l' Andalusia havia sigut sempre mon somni daurat. Coneixer *la tierra de Maria Santísima* de la que tan s' ha escrit y ahont per molts se fa radicar l' esperit espanyol en sa més genuina acepció y en sa manifestació més poética y original, era un desitj que venia vinculat en mi desde ma primera joventut imbuït de las descripcions y relacions de viatgers y novelistas nacionals y extrangers.

Avuy aquest desitj en part s' ha complert. Ja he saludat las inmensas y fertils planuras de las provincias de Jaen, Córdoba y Granada cubiertas d' oliverars y vinyas en mitj de las quals s' aixecan gegantinas montanyas peladas hont ni l' herba hi creix, com si hi hagués posat son peu lo caball d' Atila. He admirat la gran mezquita de Córdoba que te tantas columnas com dias hi ha al any, y sobre tot he visitat lo *Sancta Sanctorum* hont s' hi guardan las més prehuadas reliquias de la civilisació árabe d' Espanya, Granada, ahont l' intel·ligent y consciensut viatjer artista francès Teofil Gautier escrigué sas més entusiastas descripcions y sas mas finas apreciacions sobre l' art espanyol moresch, aixís com las més encantadoras observacions sobre las costums moresch-espanyolas, cual poesia y originalitat feu ressaltar d' un modo admirable

seduhint al lector y seduhit ell mateix fins al punt de llen-sar llàgrimes de despedida com las llensá en altre temps l' últim rey moro al pendrer comiat d' aquell paradís que un y altre no contavan reveurer may més.

Es condició humana que lo desengany segueixi á las més gratas ilusions y dech confessar que al deixar Granada també jo he sentit lo cor oprimít, més no com Boabdil y Gautier per lo que allí deixava, sino per lo que hi he trobat á man-car. En efecte, ni l' entrada de Granada ni la majoria de sos carrers recordan apenas los temps passats; vías novas y car-rers tirats á dret fil presentan una ciutat que com tantas al-tres no ha trobat més medi de progressar que destruir lo característich y adobtar la prosayca uniformitat. Es precis anar á la mateixa Alhambra per trobar un poch, no tot, de lo que un busca. Y dich no tot, porque si be allí está encara en mitj d' un oasis microscòpich de vegetació espontánea (l' únich que he vist en tot mon viatge) l' hermós palau dels sultans que ab sos patis yofiligranadas arcadas, ab sos amples bassins de marbre hont hi dolla l' aygua cristallina, ab sas fantásticas salas de recepcions entapissadas de relleus, de complicadíssims y artístich dibuxos y de quals voltas penjan admirables cristalizaciones, ab sos fastuosos quartos de bany d' un sibaritisme que esplica perfectament lo per qué de la afeminació de tan viril nissaga, vos trasportan á l' esplendorosa decadencia de la dominació hispano-arábica. La excesiva locuacitat del guia que per ponderar l' habilitat dels moderns artistes vos fa notar las grans restauracions que ha degut so-rrir lo monument per conservarse tal com es, comensa per fer perdre bona part de l' ilusió.

Los arquitectes árabes brodavan sos monuments ab obra mitj cuyta y guix y sas construccions lleugeríssimas no sem-blavan pas fetas per passar á la posteritat. La reconstrucció de semblants monuments es relativament facil, puig tot se reduheix á trevall de guixayre, debent confessarse que las re-paracions de l' Alhambra son en general fetas ab perfecció, pero aquesta mateixa facilitat perjudica á la fantasía, y, passat lo primer moment de estupor, decau l' impressió, al revés de lo que succeheix al contemplar los primors del art gòtich es-culpits en pedra marbre y fustas preciosas, hont l' esperit s' assusta sols de pensar que si desapareguessin no hi hauria altre generació capás de reconstruirlos.

En alguns indrets en que 's presenta en ruïnes, l'efecte es molt més deplorable, puig se fa més patent la poca solidés de tals construccions. Es l'antútesis del efecte que produeixen las ruïnes del Egipte (que coneix sols per fotografias) hont no se sab que admirar més, si lo geni que aixeca los monuments ó las foras que han pogut derruirlos, y ahont la grandesa dels temps passats s'admira fins en los *blochs* mitj enterrats.

Altre cosa que priva molt de desenrotllarse la fantasía es la presencia inevitable del turista inglés que á Granada lo trobareu per tot arreu, majorment á la Alhambra, de la qual sembla que hagi pres possessió. Ell va sempre ab la guía y un llibre de notas á la má y á pams y á passas comproba la relació y evacua totas las citas ab la escurpulositat més gran; de manera, que alló, més que un viatge, sembla la comprobació d'un inventari. Donchs lo turista inglés, (que pot ser home ó dona, convenint á tots los caràcters), entra en totas las perspectives y distreu continuament la atenció. Aixó m'obliga á fer una observació y es que al visitar los monuments de Toledo, Escorial y altres, no m'ha preocupat may la presencia dels altres visitants ni ella ha contribuït en res á destruhir ni modificar l'efecte que aquestos m'han produhit. ¿Per qué donchs á l'Alhambra me fan aquestos tanta nosa y sembla que distraguin l'atenció? La explicació que jo 'm dono es la següent: La arquitectura de l'Alhambra, y jo crech que se pot generalisar á tota l'arquitectura árabe, apesar de tota la riquesa de sos detalls no arriba á dominar la figura humana, no s'imposa, careix de grandiositat. Es una joya, un moble riquíssim que está al servey del home y res mes. En los altres monuments l'espectador desapareix completament engolit per l'imensitat de la concepció.

¿Y lo tipo andalús hont es? Aquell tipo que tan entusiasma á Gautier y que tots coneixém per los cuadros, cromos y fins capsas de mistos, no l'he vist encara en lloch; estarà arreconat en lo més fondo de las serranías com lo tipo catalá en las concas del Pirineu. He estat en l'Albaicin, y, allí si be es veritat que encara viuen las personas com los conills en cataus cavats dins la terra tal com los descrihuen los antichs viatgers, no obstant lo tipo no es aquell. He vist donas y noyas ab mocadors vermells y flors al cap y res més del ditxós *trage nacional*, res. Los homens portan catxutxa ó bolet

baix, brusa y pantalón negre; fins n' he vist un que llegia la «Correspondencia de España.» ¿Se vol més prosa?

Dich que no he vist lo *trage nacional* y no dich veritat. He vist lo *gitano de la Alhambra*, altre reliquia que 's conserva en los jardins del Palau per recreo dels turistas. Los inglesos sobretot necessitan comprobar las descripcions de la Guía y allí está lo *tio Melones* per deixarse examinar y pèndrer devant d'ells las posas més característiques. Ell los hi ven son retrato, sa montera y tot lo trajo, fins la camisa, y per aixó sempre va vestit nou flamant. Quan algun inglés vol passar plassa d'excéntrich (sobre aixó crech que també los hi dona reglas la Guía), se las heu ab lo gitano de la Alhambra, lo passeja del bras ó en carruatge pels carrers de Granada y y s' emborratjan plegats.

Lo tal gitano es autèntich y de bona estampa, mes quant mori y se proveeixi sa plassa, que se provehirá perque es productiva, será precis fer una disfresa, mes no dupto que 's procurarà ajustarse á la més rigurosa regla de l' indumentaria de la época, ó d' altre manera los inglesos hi tindrían que dir.

Tot lo dit no obsta perque jo consideri Granada com una de las poblacions més interessants y dignes de visitarse, no ja sols per l' Alhambra sino per la Cartuja, lo Sacro-monte, San Juan de Deu, etc. Sols he volgut fer notar que aquí, com per tot, las costums pèrden y lo color fuig, lo que vol dir que no está llunyana la plenitut dels temps profetisats per Gautier en que será inutil viatjar. Los monuments los veurém per medi del Diorama ó tal volta per la electricitat aplicada á la visió. En quant á las costums y trajos no hi haurá perqué molestar-se, puig vestirán y viurán igual lo rus y l' espanyol, lo francés y l' americá.

Per aixó deya que al deixar Granada ho feya ab lo cor oprimit, perque al viatjar busco algo més que la ávida comprobació de lo que he llegit y aquesta cosa en Granada no l' he sentida ab l' intensitat que m' esperava, y aixó m' ha mogut á escriurer las presents observacions, no ab ánimo de dogmatisar sino de usar de mon dret de dir lo que sento. En quant als inglesos que viatjan en mon departament, fetas las últimas anotacions en son llibre se posan á dormir. La Guía ja no 'ls hi diu res més fins á Sevilla.

MARIAN VAYREDA.

volguí sembrar d'esperansa
y he perduda la llevor.

Segadors, quan del tresor
no 'm vol dar mon be la clau,
segau, segau
las esperansas secas de mon cor!

Jo esper que la mort cumplida
segará 'l meu camp d'aresta.

Si no vol l'amor ma vida
¿qu'he de fer de la que 'm resta?

Segadors de garbas d'or,
si es que mon be desitjau,
segau, segau
los días de la vida de mon cor!

GERONI ROSSELLÓ.

L' ENXANETA

La plassa gran de la vila
es plena de gom á gom;
brandant lo castell s' enfila
y al entorn cridant s' apila
per' aguantarlo tothom.

—Amunt va!—Y fent esqueneta
cap amunt hi pujan tots,
ja sols hi manca 'l xaneta
que abraça á sa mare inquieta
estremintla en sos sanglots.

—Amunt fins al cel!—febrosa
la gent crida amenassant;
y la mare tremolosa
l' empeny, y mirá 'l no gosa,
y 'l nen va pujant, pujant!

Ja es dalt, y 'l pobret somreya,
quan la torre cau d' arrel;
y encara, morint, se 'l veyà
com alsant los brassets, deya:
—Sí, mare; amunt, fins al cel!

ANGEL GUIMERÁ.

HIVERN

Ja cau la neu primera:
Lo Desembre ha arribat, Agna-Maria,
los arbres sechs, y solitaria l' era;
qu' ab lo fret del hivern tot se mustia,
no treu perfums la flor ni l' aucell pía.

Son niu cerca la aucella
qu' ha fet caure la neu ¡pobre aucellada!
á sos fills, recelosa, y la parella,
com busca suspirant desconhortada
qu' han mort, potser, envolts en la nevada.

Y cau la neu pausada y silenciosa,
y l' aureneta fuig, y mor l' alosa,
y 'l fatídich hivern tanca la porta
al estiu que s' en vá ab la fulla morta.

Mira allá al lluny de blanch mantell tenyida
de cap á cap la serra,
com vel de núvia embolcallant la terra
que s' abraça ab sa boyra atapahida
d' un cel plomós y trist mancat de vida.

Ja s' acosta la nit, la nit callada,
y entant vora l' ascó la llar flameja
los tronchs calsinejant de la brotada,
dels ulls lo plor las galtas humiteja,
sempre, de tot l' any, cada vesprada,
com l' aucella anyorant nostra niuhada.

Recordas? Fá molts anys... ¡que venturosos!
Nostres fillets hermosos
saltironant pel bosch y la masía
desde 'l cap-jorn fins ajocarse 'l día,
y á la vesprada alegres y xamosos
un á un en mos brassos adormía.

Llavoras los besavas;
jo un bes poruch en sas galtonas rojas
hi posava també; los acotxavas,
y mirantlos de fit! com hi gosavas
teixint en ton cervell il·lusions bojas!

—Mira, ¿no 'ls veus? me deyas;
—¡que placenters la son han agafada
los meus fillets del cor!—y á pler somreyas
—que 'ls donga 'l bon Jesús una besada
y 'ls sorprenga ab lo son la matinada.

.

Y aquells temps han pasat, Agna-María;
dels fills qu' en la masía
nos ajudavan á conrar la terra,
al més petit la mort nos prengué un día,
y al gran lo cridá 'l rey pera la guerra.

Y, sols, sols hem quedat com l' aucellada
que la neu del hivern son niu flagella...
¡No la veurém may més nostra fillada!...
També á sos fills anyorará l' aucella!...
hivern també será tot l' any per' ella!...

Y en tant aixís lo bon vellet parlava
la muller sanglotant ploriquejava,
lo foch dintre la llar s' esmortuhia,
lo flam del llum llangotejant finava
y arreu, arreu, lo fret d' hivern floria.

ANTONI DE P. CAPMANY

ÍNTIMAS

Quan en ton coixinet brodat de seda
indiferenta clavas las agullas,
pensa que així en mon cor van á clavar-se
de tos desdenys las esmoladas punxas.

Pobre cor meu! Ja més no pot sostindre
ab tas ingratituts tan llarga lluyta,
puig sense pietat feres á trossos
sas fibras una á una.

*
x x

Si algun jorn sents contar la trista nova
de que 'l mar ha escupit sobre 'l sauló
de la platja un cadavre, corre, veshi,
veurás que seré jo!

Recorda 'l meu amor y 'ls teus perjuris,
pensa ab ton abandono y ma tristor,
contempla la teva obra cara á cara.....
y posat la má al cor!

JOAN BAPTISTA CAMÓS.

LA TORNADA DEL ROSSINYOL

Lo zéfir perfumat de primavera
ab sas alas t' ha dut, au missatjera
del jovencel amor;
l' admetller del fondal ja desfloría,
quant m' ha sorprés la dolsa melodia
d' un cant ubriacador.

Llavors t' he vist que ab joya 'm saludavas,
que festós tas aletas tremolavas,
saltant pels branquillons;
fent reviure un moment la benhauransa,
qu' en falagueras horas d' esperansa
me davan tas cançons.

¡Qu' es mesquí lo gosar d' aquesta vida!
ahir ton cant, que ab ritmes suaus convida
l' esperit á fantasiar,
deixava de sentí 'l sempre ab recansa;
avuy, malmés del tot per l' anyoransa,
l' escolto... y 'm fá plorar.

Allúnyat dels voltants d' esta masía;
tas canturias tampoch s' escoltaria,
rossinyolet gentil,
la donzella, que avans á ta arribada,
gosava més que al veurer la gemada
floresta del Abril.

Allúnyat d' est casal hont la tristesa
hi deixá sa petjada ben impresa,
sembranthi la dissort.
D' eix rasser, paradís de la ventura,
s' endugué sa més bella criatura
la dalla de la mort.

¡Pobreta y quant sofrí! Ho recordo encara,
retuda pel dolor, groga sa cara
com lliri-jonch pansit,
s' animava tan sols ab la canturia
que li feyas de dintre la boscuria
en sent á mitja nit.

Mes vingué la tardor. La boyra humida
s' extengué pels entorns. Per despedida
brollá ton cant derré;
la pobra que entre angoixas l' escoltava,
jadeu rossinyolet ¡trista exclamava,
may més t' escoltaré...!

Era un matí d' hivern. La tramontana
llensava á munts la neu sobre la plana,
tornantla inmens fossar;
la donzella 'm digué mirantme á l' hora:
¡morir entre canturias qué dols fora!
somriu... y vá expirar.

L' endemá pel camí del cementiri
duguerem lo séu cos, ramell d' un lliri
marcit tot just en flor:

ni un aucell s' escoltava per l' arbreda,
 tant solament la tramontana freda
 movia un trist remor.

Moments després una pesanta llosa
 nos robava la noya més garbosa
 de tota aquesta afrau;
 y d' un xiprer que al peu del clot s' alsava,
 lo moixonet, qu' en lo cimal piulava,
 glassat en terra cau.

.....

Sospen, oh rossinyol, ton cant de festa,
 puig al senti'l, me clavas una aresta,
 que 'm fá sagnar lo cor;
 dintre 'l portal d' aquesta llar honrada
 lo silenci dels morts hi ha fet sa estada;
 ¡me gela sa fredor!

Per entre mitj d' aquella arbreda ombrosa,
 s' ovira una caseta pletxeriosa
 que dona bo al mirar;
 roures altius, espessa castanyeda
 l' enrotllan, com los brassos d' una cleda,
 que 'l vent fá bellugar.

S' escorra entre un ubach de flors y molsa
 lo regaró, que ab sa remor tan dolça
 festeja al vell casal;
 com un tálam, damunt la portalada
 van extenent sa verda pampolada
 las torias de un parral.

Camps de conreu verdejan pel mitj-dia,
 per sol-ixent la vista s' extasia
 devant tan bells esplets;

boscós de pins coronan l' alta serra;
la ufana y la bellor de aquella terra
se 'ns mostra á tots indrets.

Oh rossinyol, empren ja ta volada,
no 't paris fins á ser en la teulada
d' aquell vistós casal;
allí pots explayar tas amoretas;
que sian tas galanas cansonetas
un tendre cant nupcial.

Quan sentirá ton refilar dolcíssim
la verge qu' est matí devant l' Altíssim
n' ha fet son sacrament,
conmoguda escoltant tal maravella,
s' obrirá lo seu cor, com la poncella
desclosa al sol naixent.

Gosant de son amor las suaues delicias,
saborejant las divinals primicias
de son daurat anhel,
dolsos ensomnis voltarán sa pensa,
será felís, sa ditxa veurá inmensa,
la terra 's creurá un cel.

Llavoras, rossinyol, ab veu llanguida,
recórdali que 'ls plers d' aquesta vida
sols duran un instant,
que després de la gaya primavera,
rigorós ve l' hivern al seu darrera
y tot ho vá secant.

La cisellada copa que 'ns fascina,
recórdali que al fons té la matzina,
mortal pel qui la beu;
que la ditxa es llampech que 'ns enlluerna:
sols trobará la benhauransa eterna
aquell qu' espera y creu.

JOSEPH FRANQUET y SERRA

* * *

Demá á punta de dia
m' han dit que 't deus casar,
que sigas felís, noya,
que ho sigas per molts anys.

Prou que vindré á ta boda;
vull véuret perjuriar,
mirar vull si en ton rostre
s' hi notará senyal.

Senyal de una vergonya,
recorts de un temps passat,
vergonya, ara que trencas
lo que un jorn vas jurar.

Prou que vindré á ta boda
que vull presenciar
com ments un' altre volta
á Deu testimoniant.

J. MERCADÉ Y MARTÍ.

Reus 20 Maig 92

Á BORDO

Lo ferro-carril m' havia deixat á Valencia: encare 'm durava l' éxtassis del hermós viatge per entre camps de taronjers en flor, palmeras gentils de graciosas branques, inmensos estanys d' arrós naixent, ahont viuhén á tall d' ánechs tants infelissos enfebrats. Carcagent ab sos magraders y moreras al lluny, vora 'l riu sangrat arreu ab art admirable; Cullera aredossada á un turó; Alcira ab sas despullas de forts y portals; l' Albufera al horisont; las barracas ab la creu al cim del teulat, tan hermosas desde que las immortalisá en Llorente, sobre tot; la entrada á la ciutat de las flors ab cap flor apenas; lo Turia casi sech, ab quatre rierons d' aygua negrenca, bruta, que ni assolía los munts de desferas y escombrarias que omplen son llit; molta gent, molta pols. ¡Quína decepció més gran pel qu' espera trobar en mitj de tanta bellesa, la ciutat del Turia tan cantada y alabada per sas flors y son riu!...

Per entre núvols de negra polsaguera un tranvía 'm portá al Grao y allí, buscant entre 'ls pochs vapors que estavan á la càrrega lo en quin devia fer mon viatge cap á ponent, vaig distingirlo desseguida per la vistosa senya xifrada en blanch sobre la negra xemeneya. Llensant espessas glopadas de fum,

sotraqeiat per las vertiginosas revolucions de las maquinas de carga, acabava d' engolirse botas, fardos y caixas d' una munió de llahuts y barcassas que 'l voltavan. Las antenas de carga, com si dirigissin aquell concert y trasbals, oscilavan are á un costat, are al altre, ab grinyols de cúrrias y fressejar de cadenas entre l' aixordament de crits y xiulets y 'ls núvols de vapor humit que s' escapavan de las mánegas desvaporadoras; á popa, cayent esllanguida sobre 'l toldo, la bandera espanyola descolorida, un xich esfilagarsada, sense gosar á desplegar-se al bes del ayre del crepuscul vespertí...

Al destacar sobre 'l moll arran d' aygua la meua silueta, el *pardessus* al bras esquer, la maleta á l' altre má, lo bot de bordo deixá'l vapor y vingué á buscarme: una olor ofensiva, forta, 'm feu girar lo cap; quan pujava la escala, casi 'm tapá 'ls sentits. La má gegant del barco anava aixecant á cuberta, embragadas de sis en sis, balandrejántlas horriblement, un munt de caixas de petroli que s' encastellavan á proa: alguna s' en desfoná y corria 'l líquit blavench per la coberta degotant á la mar pels inbornals. Presentat mon passatge, vaig anar á saludar al Capitá, l' amo á bordo després de Deu, com diuen los marinos.

Vaig posarme á passejar per la popa. ¡Quín crepuscul més hermós! la nit arribava: los barcos en la mar y las casas en terra estafeyan lo cel, poblantse de punts brillants, lluminosos. Eixí la lluna casi en son plé y tot seguit un riell de plata fosforejá per las onas, á l' entrada del port s' encengueren las farolas verda y vermella, la mar s' adormía rondinant, callaren las maquinas, s' apartaren las barcas, pujaren á la creu del messana lo fanal, se afuixaren las amarras de popa que, balandrejantse entravan y sortían de las onas, enflocadas ab sarrells d' aygua filada, la maquina de l' áncora engorjá la cadena per l' escobeny, xiulá ronch lo vapor per tres vegadas, soná 'l timbre de la máquina, grinyolá 'l timó, l' hélice potentá fujetejá las ayguas aixecant onadas d' espuma, y arrencá 'l vapor, magestuós, dret á la boca del port, relliscant per las quietas ayguas com una oca per un estany, deixant llarga estela de plata en la mar y caragolats núvols de fum negre pels ayres.

A fora port la campana 'ns cridá á dinar. Vaig dirigir la darrera mirada á la terra que semblava enfonsarse de mica

en mica en las onas y sense voler vaig mirar també lo castell de caixas de proa: una forta alenada de petroli casi m' enbor-niá; coía 'ls ulls y tapava l' esperit. Allá vora meu uns bultos me cridaren l' atenció per la marca que duyan: un globo ab duas banderas, y una inscripció que ab prou feynas vaig poder llegir: *Moroder hermanos, Valencia*. Va correr per tot mon ser una estranya extremitut y va ferir mon cap una mala idea; petroli á proa, mistos aquí... quin cárrech més bonich! Y corrents vaig baixar á la cambra, ahont la taula parada m' esperava. La gana que l' ayre de la mar m' havia fet venir, ja no la sentía. L' olor especial de la cambra, barreja de olors d' hule y quitrá, de pintura y d' oli, de resclúsit y que sé jo que més, aquella olor que no se sembla á cap altre, no pogué tréurem la del petroli; l' aspecte vistós de la taula no esborrá la idea de mon cervell. Jo havia vist cremar lo *Matilde* vora S. Feliu; era 'l primer viatge que feya á disgust per la mar, no 'm trobava prou be á bordo.

Comensá 'l dinar y després la conversa. Eram á taula 'l capitá, home d' uns cinquanta anys, qu' en sa joventut havia sigut ros, enmorenit are per la serena y las soleyadas; enrahonava baix y poch, y sense ser adust, semblava que li haviám de treurer las paraulas ab estenallas: era vasch. Lo según, gallego surrut, ab tot lo tirat d' un rey got; y 'l pilot, jove andalús, que no trobava bo res que no fos d' Andalusía. El passatge 'l formavam un viatjant de una litografia mala-guenya de la que surten tots los toreros y manolas de las ampollas de Jerez y de las capsas de pansas; un capitá de carabiners que anava *trasladado*; un comissionista inglés ab qui no s' hauría pogut casar la rateta de la rondalla, puig no sé encara quina veu te, y dos senyors més de desconegut origen y professió, encara que 's podia endevinar en ells una procedencia andalusa un xich confosa potser per influencias extremenyas ó murcianas. Menjavan molt, casi tant com l' inglés que, després de cinch posadas, andrapá uns ous, dusos, carregats de sal ajudats ab glops de café ab llet sense sucre.

Al coneixem catalá, la conversa rodá sobre Barcelona. Rambla per aquí, Colon per allá, Parch, *enxanxe*, tot va sortir ab coro de alabansas y homenatge de admiració. Després vingué 'l qu' eram adustos, separatistas, lo perque haviam de parlar en catalá, que 'l castellá era més fi, qu' eram treballa-

dors y emprenedors, etc. Com que no estava d' humor de fer discursos, vaig acabar la conversa ab quatre rahons y ab una declaració que 'ls deixá escruixits, y, encarantme ab lo capitá, vaig comensar á parlarli del cárrech que portavam, del cuydado que creya devía tenir, y vaig retreure la catastrofe del *Martilde*, esplicant tots los horrors que d' ella 'm recordavan y que may com allavors acudian esferehidors á mon seny.—A nosaltres tot aixó no 'ns passaria—digué somrihent lo capitá.—Si desgraciadament hi hagués foch á bordo acabariam desseguida; portém á la bodega duascentas caixas de dinamita.—Un llamp que hagués caygut al mitj de la taula, no hauria fet l' efecte d' aquestas paraulas. Tothom s' aixecá d' un cop; fins l' inglés mirá al capitá, sense moures del puesto y alguna cosa va murmurar en veu baixa. Acabá 'l dinar y la conversa.

Pugí á coberta verdaderament impresionat, llensant ab cuydado á popa de tot y seguint la última espurna que s' apagá la punta del cigarro que fins en mas mans m' espantava, y sorteiant lo balancé del barco 'm posí á passejar de popa á proa. Me semblava que aixís guardava cuydadosament aquell embull de caixas que ab las de la bodega haurian fet la felicitat del anarquista més exaltat d' are ó dels comunistas d' altre temps. Los mariners acabavan d' embragar alguns barrils, corrent y saltant per entre las caixas, ab lo cigarro á la boca y á la má los fanals ab més ferros y reixas que vidres. De tant en tant una punta de cigarro llensada, feya una corredissa de guspiras per coberta, seguidas del xich de paper descargolat que deixava anarlas ab lo rebutj del tabaco. Lo passatje de tercera 's disposava á dormir sota una vela posada á tall de tenda. Fardos de roba, matalassos lligats, baguls encordillats, de tot se' n aprofitavan y de tot guarnian cosas com llits. Per las mantas massa curtas sortian peus mal calats; en un recó una dona endolada, ab una criatura que debadas xuclava de un pit negre y caygut l' esperansa de trobarhi quelcom, arreglava á son entorn dos noyetas y un noyet, ab las mitjas ja brutas de la pols del carbó de bordo, ab la palidesa de l' ayre de la mar en son rostre. Mitj ajegut sobre un rotlló de corda, mirava al cel un home d' edat indesxifable, potser un vell que semblava jove, potser jove que tenia molt de vell, y cantava una *petenera* ó millor dit la comensava sense acabarla.

¡Ay Cartagena la buena!
ay Cartagena la buena!...

sense surtir may de la cansonera tonada que allargava, allargava, fins á reprendre altre volta 'l comensament. Sobre 'l pont se passejava 'l pilot fent la guardia; un mariner ab sotabarba d' embullats pels blanchs feya moure la roda del timó, ab los ulls á la bitàcora; las cadenas rascavan la coberta; la roda grinyolava, 'l timó li responí; la máquina 's veyá dintre la clara-boyra, pujant y baixant sos cilindros; un llum de vidres groixuts y reixas de llautó 's balancejava á sobre; lo barco tremolova als esforços del hélice; los rajants d' espuma del tallamar feyan sentir sa fressa com de satí que s' esqueixa; per entre 'ls caragols de fum negre que vomitava la xemaneya, eixí de tant en tant una guspira brillant que s' enlayrava y 's fonía en la nit com una estrella cayguda, y jo, passejant amunt y avall, anava pastant en mon cap cent ideas estranyas y horribles. Pensava més que altrás voltas en mos pares, ma muller, mas pobres filletas que devía fer poca estona s' adormian mentres sa mare 'ls parlava de mi y 'ls ensenyava á confegir una oració. May havía estat impresionat com aquella nit dítxosa. Ja veyá 'ls mistos que s' inflamavan, lo petroli que s' arbolava, la dinamita esplotant, que sé jo; tenia por, sí, verdadera por. Si 'l golf hagués inflat los nassos, si las onadas terribles d' aquell tros de mar qu' espanta als marinos quan s' aixecan haguessen combatut com una closca 'l barco, tranquil hauría presenciát lo temporal... no sería la primera vegada. Pero la por del incendi, de la explossió, me prenía ab sas mans estenalladas y m' apretava 'l cor y 'l cap, y 'm feya venir pell de gallina. Era una obcecació estranya: aixís com quelcom que passa al qu' escolta ben contada una historia esgarrifosa y preveu lo fi entre angúnias del cor y atracció del seny.

Vaig passar tota la santa nit en coberta. Lo sol eixint esplendent sobre las onas no esborrá pas la penosa impressió que m' aixafava. Passá 'l dia y ab prou feynas quatre mots escadussers se creuharen entre 'ls passatjers, y á las horas d' ápat sols alguna alusió al perillós cárrech que portavam interrompí lo monotonía dels repassos. L' inglés devia estar content y quelcom més potser, puig l' ampolla de ginebra

que jeya á son costat á l' hora de dinar ja no tenia tap pera contenir son líquit: era buyda y prompte siguié sustituhida. Aquell dia entre plat y plat s' atipá de taronjas.

Vingué la nit y un llevant un xich fresquet vá aixecar una mica de mar; las onas prenian lo barco de través y 's balandrejava potser un xich massa; cap á popa brillava la farola del Montgó; lluny, per la proa, comensava á véurers com un estel la de la Tabarca. Devíam tocar en una vila de la provincia d' Alacant y feyam ja rumbo á terra.

La son me vencé allans á nou horas y 'm vaig tirar vestit en la llitera del camarot. Tot adormintme semblava que sentia sobre 'l cor lo pes de las duas centas toneladas de materia inflamant que duyam á bordo. Com qui espera ansiós y passada l' hora ja lo truch avisador d' una cita important, esperava jo á cada moment lo crit de foch ó l' espetech d' una explosió...

La materia, acaronada pel balancé del barco, vencé al esperit. Vaig adormirme, mes entre somnis passá per mí una escena horrible; la realisació de mos sobressalts del dia prengué cos á la nit y 'm vaig sentir de sopte l lensat al ayre per una explosió formidable. Una llau de foch me voltava: una forsa espantosa m' empelia amunt, amunt, sense parar entre fragments de máquinas, trossos de ferro y estellas de fusta, entre ruixats d' aygua y de foch y membres dispersos y voltat de clams y gemechs, de crits d' engunia y de malediccions confosas... Desde terra mos pares y ma muller, mas gentils filletas, brassos enlayrats y ulls en plor desesperant, me cridavan ab frenesí; semblava que volían atréurem, y jo pujava, pujava sempre, y no jo, tal com, ben ó mal fet, he corregut pel mon, sino una informe massa de carn y ossos, de parrachs sagnosos y embulls horribles... Per una lleugera impremeditació, portava á sobre alguna cosa més que ma modesta fortuneta, tot en bitllets de banch que mostravan al darrera un ferro-carril y un barco. Jo 'ls deixava anar pera mos fills, y mentres queyan topavan unas ab altres las locomotoras, se incendiavan los barcos, y allá baix, en la terra, 's quedavan pobres y órfens los fillets de mon cor... ¡Quín patir més horrible!

De sopte un gran espetech de trons me despertá; soroll de cadenas fressejava sobre meu y veus de mando y terratremol

de màquines me feren saltar tremolant del camarot, lo cos banyat ab freda suor; las explossions continuavan y pel mirador entelat del camarot veyá com surtidors de foch y espurnas. A tomballons eixí á la cambra. Sense saber cóm y tremolant pugí á coberta, tot en un dir Jesus... acabavam d'anclar vora la platja del poble ahont deviam fer escala. Per no sé quina festa, cremavan allá en la sorra una immensa *traca* ó moro de foch, que 's desteya ab vistosos cohets y trons aixordadors... Vaig respirar ab forsa y malgrat lo llevant que bufava, un bes llarch é incompreensible, casi un bes de ressucitat vá fer camí á la xamosa cambra ahont ab ma muller geyan dormidas mas filletas, posantse també respectuosament sobre 'l front de mos pares... No ho sé pas quan escrich aquestas ratllas, pero de segur que en aquella hora sentiren quelcom que amorosament los afalagava 'l rostre. Segur que 's despertaren y varen pensar ab mi.

FERRAN AGULLÓ.

PRIMERA INVASIÓ FRANCESA

(POESÍA PREMIADA EN LO CERTÁMEN D' OLOT)

Cataláns, gran pedregada
ve dels cingles pirenaichs;
Fransa 'ls seus gossos de presa,
vers nosaltres ha enjega
y ja per les nostres terras;
s' escampan tot rastreján:
igual que fossen remades,
de llops carregats de fam.
La gent fuig de les masíes
aixís que 'ls veu arrivá;
deserts se quedan los pobles;
fets una llástima 'ls blats,
pels exércits de gabatxos
batuts avans de graná.
¡Quína pesta 'ns cau á sobre!
Si hem de tráurels femho aviat
que si arriban á mandarnos

ja podém dir catalans
que las deu plagues d' Egipte
'ns han vingut al plegat.

Ja baixa á Olot la tempesta
ja 'l núvol se va acostant...
Ja bufa 'l ven que 'ns la porta,
¡Malviatje l' huracá!
Be podria durlo als diables
que 'n farien festa gran.
Olotins deixeu las llágrimas,
per les dones y 'ls infants;
si 'l francés es dintre casa,
donemli un bon Deu te guard,
que li traguí, pro ben tretes,
las ganas de no torná may.
Vingan en bon'hora, vingan,
aquets sonsos de gabaits;
en mal bosch volen fer llenya
per sortirne ben firats;
ells venen aquí per llana
y esquilats s' entornarán.
¡Ja les deixarém les eynes
y 'ns tornarém tots soldats
ans que esclaus!... y dels gabatxos!
Prime'ns deixarém penja.
Ja 'm farém bona escombrada
quan ells muntin aquí dalt...
Prou se 'n irá sense orelles
al que se 'n torni ab lo cap.
Tantost han sabut la nova
de que anavan arribar,
per ferlos bona rebuda,
los pagesos s' han armat
y han sortit tots cap á fora,
á darlos lo Deu vos guard,
menats per lo Rey D. Pere
que vol véurelos lluytar.
Dintre Besalú se troban,

francesos y catalans;
mes los pobres fills de Fransa
creuhen que baixá algun llamp,
ó qu' aquells quatre pagesos,
son dimonis disfressats.
¡Quína diada de gloria!...
¡Avant catalans, avant!
quí caiga matant francesos
de dret al cel se 'n irá!
¡Ja s' esglayan! ¡...Ja reculan!...
¡Quíns valents per Fransa hi ha!
Haurém de formá per bátrels
un exércit de cobarts!
¡Avant, avant! ¡Disputémlos
lo terror de pam en pam!
¡Mes, ay!... ¡Acampe qui puga!
giran l' esquena y se 'n van;
aquí solsament qui quedan
los qu' han caigut estassats,
los altres van á més corra
perque no saben volá.
Sembla que guanyém per ara,
mes tot just hem comensat;
los gabaits van de recules
los montanyesos avant
y cada cop que 'ls atrapan
ja 'ls fan pagá 'ls plats trencats.
A la frontera de Fransa,
sols n' hi arriban la meytat
y palpan si encare portan
damunt dels muscles lo cap,
fan la creu á Catalunya
jurant no tornarhi may!
Olotíns cantém victoria,
pujém dal dels campanars
y á repicar las campanas
fins que 's trenquin los batalls,
perque ho sentin los gabatxos,
avans que arribin á cau.
La Verge hermosa del Tura

Regina d' aquesta vall,
no vol lo seu sant rosari;
sentir-lo resá en gavaix,
ni vol que 'l poble que estima,
del extranger siga esclau.
Dels fills d' aquestas montanyas
ningú encar se n' ha burlat,
al que hi ve sense ell volguerho,
tot sovint hi deixa 'l cap.
Que ho entengan bé 'ls francesos,
per si may volen torná.

TRINITAT ALDRICH Y DE PAGÉS.

¡POBRE PATRIA!

¡Catalunya, patria mía,
quina llástima que fas!
un mal lleig tens á la llengua
que sols Deu te 'l pot curar.

Ja tos fills ta dolsa parla
l' han malmesa renegant,
fent remoure dins ses tombas
á Ausias-March, Llull y á Aribau.

¡Quín condol que fan quan parlan!
cada mot vá barrejat
ab sacrílegas blasfemias
que lo cel fan trontollar.

La blasfemia tot ho empesta,
pe 'ls carrers no 's pot anar,
s' ha ficat á las cabanyas
y als palaus dels potentats.

Digué un: «A Catalunya
la blasfemia 's vá inventar.»
¡Quín afront lo teu, ma patria!
¡quín trist floch que no t' escau!

Lo mal lleig que així 't malmena
corsecant vá la moral,
y ha estroncat las fonts sagradas
de respecte y caritat.

Mira com se compran dagas;
de rosaris ¡ay! no tants;
s' engrandeixen los presidis
per fer lloch als criminals.

Com un riu eixit de mare,
l' infern gita 'ls condempnats
que l' enrotllan fent sardana,
y 'l dimoni du 'l compás...

Oh trovayres de ma terra,
l' arpa sagrada penjau!
Vostres cants son de cigala
que ningú 'ls vol escoltar.

Les cançons que 'l cor 'us dicta
son com flors que asseca un baf,
son com gotas de rosada
que 's perden al mitj del mar.

Oh patricis, bons patricis,
es en vá que 'us afanyau!
Si la patria está malalta
malament podrá lluytar.

Sanejém depressa l' ayre
y aquest cranch se curará:

quan la mare estarà bona
serém tots més forts y braus.

Esbandím del compte Jofre
l' escut noble que hem tacat,
y la sanch d'aquellas *barras*
tornará á vermellejar.

JOSEPH MAS CASANOVAS.

Maig, 1888.

A UNA MARE

Cau del cel una gota de rosada,
llagrimeta d'amor potser plorada
per hermós serafí
y s'enfonsa en un mar plé de bravura
que, per calmar la set de sa amargura,
prest la copsa en son sí.

Mes, allí ja la espera una petxina
obert lo cor, niuhet de nacarina
tot ell puresa y mel,
hont la gota del cel hi pren estada
y en fina perla prompte s'es tornada,
que enveja dona al cel.

Més d'un estel, parpellejant, la mira,
vora la platja 'l pescador sospira
per haver tal tresor,
l'ona salada ronca enguniosa;
la petxina, ab temensa, se n'es closa,
vetllant per son amor.

Çom vetlla per sa perla la petxina
aixís deus vetllar tu per eixa nina
qu' has dut suara al mon,
copsa son cor dintre ton cor de mare
y puig àngels somía ella encare,
fés que li duri tan dolseta son.

M. ROCAMORA.

Novembre de 1890.

UNA FONTADA

(A MA BONA AMIGA MERCÉ R.)

I

OLI, sal, pebre vermell... Qué es lo que 'm descuido jah, si!... l' arrós... ¡burrango! tot justament l' arrós. Bueno, ja hi pensaré... Després tomátechs madurs; aixó mateix y després ¡qué més... qué més!... ¡Ah! te rahó... un pebrot vermell, que ha dit que 'm pujaria de las pebrote-ras d' aquí baix lo Senyor Quico... ¡Ay bona nina! Miréu que n' hi ha un típ d' aquest agutzilot... ¡Qué! si ni menos se deu haber recordat mes del pebrot ni de... ¡Ay!.. quin gani-bet me n' he emportat mes oscat: lo mateix talla pe 'l tall que per la esquena... ¡Ola! ara sento cantar al Senyor Quico per lla á n' avall... ¡Quin home... quin home més tranquil!.. Jo crech ben bé que may ha tingut pena ni gloria... ¡Oh! 'm sembla á mi que ab la pressa que dú...

—¡Ep! Senyor Quico!.. Veji de no trencarse una cama tot corrent ab los pebrots.

En aqueix moment l' Agutzil arribava. Era un home de aspecte exterior escayent y galant per demás... Ja, ben segur,

arribará á la cinquena, pero 'ls dú tan guapament que tan se val fernhi trenta cinch com quaranta. Arriba, afeytat com sempre de cara; molt blanch de camisa y d' espadenyas; rioler, com un baylet entremaliat, y fent ballar la vara de freixa entre 'ls dos dits de la má esquerra; perque convé sapiguer que 'n Quico es esquerrá; que per servir á la justicia, tant bé 's pot fer ab l' una má com ab l' altra, segons ell mateix assegura. Sempre está content y te un genit tan igual y tan ben filat que ningú del poble sap tenirli sino estimació y benevolensa.

—Ja conech que m' anyoravau, Segimona.—digué,—rihent, com sempre, en Quico al arribar.

—¡Fastigós!... Pot ser si que 'us ho penséu...

—¡Je, je, je...! Si no ho podeu dissimular... hermosura!...

—¡Ah, plaga de la parroquia!... Y bé ¿ja 'm porteu los pebrots?

—¡No 'ls haig de dur, serafi... Y que son guapos; miréu.

—Vamos, ara tantas gracias...

—Demanéu, dona, demanéu... ¡Ah! lo qu' es jo de pebrots may vos ne podré donar d' altres.

—¿Voleu dir que no...?

—Tan segur tinguesseu aquest home que's veu assí redera á la punta del nas.

—Bueno: donchs féume un favor...

—Demanéu més que un pobre.

—Anéume á arreplegar una xica de llenya.

—Uy... uy... uy... Penso que 'm voléu fer treballar massa.

—Sí fugiu... ¡Pobrissó!

—¡Oh! Es que avuy casi be es mitja festa...

—Anem, anem, no siguéu mandrós y cuyteu á cullirme la llenyeta, si 'us plau.

—Bueno vaja, perque sou vos... que si no.

II

Mentres l' Agutzil, ronsejant y cantirojant no sé quinas cançons, recull aquí una branca, més avall un altra per ferne llenya, y la Segimona maleheix los ossos de un dimontri de pollastre que no 's vol deixar matar de bonas en bonas, se sent l' enjogassat remoreig de la font del Prat. y 'l sol, llaminer d' aquella calma plascenta, volent á totas pasadas curiossejar per allá dins, fa arribar mitja dotzena de sos raigs lluhents y joganers fins á la pica del aygua hont, cayent lo rajolí desde 'l senzill canonet de canya verda, mou qui sab l' esvalot de bombollas. Y no 'n té prou de aclarir l' aygua, sino que esfonzantse esfonzantse, tafaner, no para fins á arribar al fons, donant un bon susto á una munió de caps grossos, que, esvarats de tanta claror, s' escampan per tots costats en un dir Jesús.

Si val á dir la veritat, la Segimona, atrafegada com está plomant lo pollastre per l' arrós, no s' adona de una pila de cosas que foran goig per los ulls d' altres personas mes agradosas qu' ella dels alegres espectacles de la naturalesa. No s' adona, per exemple, de una cabreta blanca que, tot pasturant y fent sonar sovint la campaneta que du penjada al collar, va acostantse acostantse, com si la atragués lo remoreig de la fonteta; ni de que pochs passos després de la cabreta camina, sens dubte seguintla á n' ella, una minyona per demés garbosa y de cara un xich menys riolera de lo que fan suposar los setze ó divuyt anys que deu tenir tot lo més; ni de que tant la cabreta com sa mestressa, al arribar á la fresca ombra que donan las matas dels avellaners, que fan un bonich tordo damunt tota la esplanada de la font, s' asseuhen á terra á reposar. Al cap de mitj quart de tranquil repós compareix l' agutzil esbufegant. com aquell qui ve molt cansat y carregat ab un feix de llenya.

—Rediastre de la dona, y com me fa reventar!... Aquí li deixo 'l feix y ja se 'n pot anar al botavant. ¡Segimooona!... —cridá l' agutzil un cop s' hagué parat.

—Ola, senyor Quico. ¿D' hont surt tan carregat?...

—Caram, Carmeta... No 't feya pas per aquí... ¿Y donchs tota soleta?...

—Estava molt cansada y hem vingut ab la Perla á beure.

—¡Ah! Y que hi fa de bon estarhi aquí á l' ombreta. ¿no, noya?

—¡Quicooó!—feu ara la escardalenca veu de la Segimona.

—¡Ola!... Ja crida l' avia... Ja vá, ratolí de casa!

La Carmeta 's posá á riure al sentir la sortida del campetxano agutzil, qui, agafant lo feix de llenya, 'l dugué á la Segimona.

—Aném, Perleta?—feu la minyona, dirigintse á la cabreta que encara jeya tranquilament. Y l' animaló, alsantse, com si compregués á sa mestressa, semblá contestar. «Aném.»

Ja havían sortit del caminet que duya fins al peu mateix de la font, quan las feu deturar de sobte un tiro enjégat á poca distancia.

—Deu ser lo senyoret,—pensá la minyona. Pocas passas més enllá pogué convencers de que no anava errada.

Al véurel la xicota 's sobreprengué un bon xich, y per por de toparlo ja s' anava á ficar per entre mitj de un canyer que á la vora d' ella tenía, quan lo cassador ab tres salts arribá aprop seu.

—¡Qué fugím, Carmeta!—preguntá 'l minyó mitj rihent, com qui atrapa á un conill en l' amagatall.

—No, no,—respongué ella baixant los ulls.

—Bo! ¿Ja hi som?—digué 'l jove al observar l' apocament de la minyona.—Escolta, Carmeta ¿que 't pensas que m' he menjat alguna noya jo algún cop?

—¡Y are!... ¿Per qué ho diu?—respongué ella, un xich encoratjada.

—Com que sempre qu' ets devant meu desseguida abaixas los ullets y t' enrojeixes... No sé; sembla que 't fassi por.

«Sí que me 'n fas»—pensá la Carmeta—encara que guardantse ben bé de dirho.

—Escolta—afegí 'l cassador, mirant ab molt afecte á la minyona—jo vull ser lo teu amich ¿ho sents? No m' agrada gens ni mica que t' avergonyeixis ni que fugis de la meva presència, aixís que 'm veus... ¿No sabs que jo t' estimo, tonta?

—¿Vosté?—feu ella, entre confosa y sorpresa.

—Si jo, jo. ¿Que no ho vols, pot ser?

—¡Oh!... Qué sé jo... senyoret!... Com vol que li digui... ¿Que no veu que si ho sab la senyoreta Lola...

—Bah!... Déixala estar á la senyoreta Lola... Lo que jo vull es que siguem ben amichs ab tu, ¿ho sents?

La minyona no respongué. En aquest moment arribavan de tras cantó 'ls dos llebrers del cassador, que comensaren á fer festas á n' ell y á sa companya, saltironant aprop d' ells. La cabreta s' havia anat allunyant, y al observarho la Carmeta, deixá á son interlocutor ab la paraula á la boca y 's posá á correr cridant «¡Perla! ¡Ruht! ¡te! ¡Perla! ¡Perla! .

Lo cassador se penjá á la espatlla la escopeta, tot dihent: «Aquesta xicota com mes va més m' agrada. Y 'm sembla que si no me 'n torno aviat á Barcelona...»

III

A dos quarts d' una ja estavan posadas á terra damunt l' herba las estoballas. Res de taulas. Aixís ho havia dit lo senyoret y aixís ho feya la Segimona.

Los rossinyolets, sens que 'ls haguessen pagat que ho sábiga, s' hi deixavan anar refilant qu' era un gust y tant se valdria haver anat á llogar la millor cobla, que no ho haguera pas fet més guapament.

De primer comparegué D. Ramón. lo pare del gentil cassador que ja coneixém; home de mitja edat, d' aspecte agradós, encara que sério y fet á l' antiga. Aquest senyor anava vestit ab americana y pantalons de dril blanchs y portava una payola molt ample. Fentli cortesías y reverencias y estirantse la mitja dotzena de pels del seu bigotet esquifit, venía prop de D. Ramón, lo metje del poble, que apesar de dirse Llop en bon catalá, 's feya dir *Lupito* per tothom, y lo que l' enfadava més era que no l' anomenessen aixís. Aquest tipet no deixava de fer gracia per lo presumit y fatxendós que era; en un caperró petit casi bé calvo, s' hi despenjavan unas galtonas de pá de ral que rés tenían que envejar á una criatura de mamella, un nasset encongit y un parell d' ulls que

de tan petits que eran, necessitaven l'ajuda d'unas ulleras que ab prou feynas aguantava 'l nas. Tenia la galana mania de entreveïssar en la conversa, ara una parauleta, ara dos y fins tot tot un adagi ó altra enderga en castellá, com aquell que 's vol distingir dels demés.

—¿Conque ya tením l'arros á punt, Segimona?

—Ja acaba d'estar, Don *Lupitu*—contestá la bona dona, encara remenant la cassola.

—Y 'n Miquelet que no ha vingut?—preguntá D. Ramón.

—No l'hem vist.

—*Sin embargo*, se l'hauria d'avisar—opiná 'l metje sense abandonar lo bigotet.—¿Y la vostra sílfide, Segimona?

—¿La meva com diu?...

—La vostra Carmeta vol dir lo senyor—feu D. Ramón.

—¡Oh! ¡Quina encantadora criatura!... M' enamora senyor D. Ramón.

—Cásissi, home!

Lo metje 's contentá ab sospirar d'una manera dramática y sentimental.

Ara fou quan comparegueren los que faltavan á la colla. La Carmeta, seguida de la cabra, donava 'l bras á n' en Miquelet, que enfeynat en la agradosa conversa que tenia ab la minyona, no feya poch ni molt cas de las festas dels dos llebrers que 'ls corrian per la vora. Mes enderrera venia l'intrépit agutzil cantant una cansó patriótica y portant al coll un feixet de llenya seca de ridolta y alzina.

—¡Vatua 'l ret de la Sila!—exclamá en Quico al ovirar d'un tros lluny al metje.—Ja tením aquí al *matassanus*?... No sé porque 'm sembla que encara riurém.

L'agutzil no podia veurer al metje. Deya que aquella manera de garlar y aquelles ulleras y aquella figureta de pessebre se li entreveïssavan. Per aixó segurament aixís que l'arregava á tret n'hi havia de dir unas cuantas. No podia menos.

—¿Y donchs Don Llop?—ell ja sabia que comensant per aquest terme feya empipar al metje —y donchs que ja se li ha acabat la feyna pe 'l poble, que 'ns ve á fer companyia?

Lo metje no respongué á las paraulas d'en Quico. Massa atrafegat que estava 'l pobre home mossegantse la llengua de

rabia, porque acabava de veurer arribar á la Carmeta fent brasset ab lo cassador.

—Vajin assentantse— digué Don Ramon un cop hagueren arribat tots á la font—Tu, noy, aquí. A la vora d' aquesta soca.

—¿Y vosté, Don Llop?—recalcá l' agutzil, aguantant la rabiosa llambregada del metje.

—Jo al costat de la bella Galatea.

—Veu?... No entench porque ara li ha de de dir *galeta* á n' aquesta noya... ¿Que no te 'l nom prou bonich?

(*Se acabarà.*)

MIRANT LO SEU RETRATO

Faccions agraciadas de ma mare
qu' heu vingut á alegrar ma llar deserta
com raig de lluna que la nit pahorosa
torna de sobte en sonrisenta aubada,
benehit sia l' art y benehida
la má enginyosa que os copia tan puras.

Joya d' amor més que cap altra bella,
vostre conjunt m' apar, qu' es ma delicia;
mos ulls que la tristor mitj apagava,
per contemplarvos ¡ay! á brillar tornan
com en los jorns rosats de ma infantesa,
que de tant esguardarvos s' ullprenian.

¡Oh rostre hermós que altra hermosor revelas
de cor magnánim y esperit perfecte!
plahent y suau si riallera 't miro,
contrist y dóls si 't miro llagrimosa,
sempre apacible, com arch de bonansa
que la maror de l' ánima sossega.....

¡De quants dolors, de quantas amarguras
t' ha destinat lo Cel per consolarme!
tu mon refors per batallá ab la vida,
ets y serás mentres mon pit aleni;
per tu 'l darrer sospir y la postrera
paraula de *A reveure* dalt la Gloria.

Quan vingui 'l maig de rosas vull ornarte,
y pe 'l novembre de perpetüinas;
que si en mon cor ja tens altar puríssim
hont día y nit incens d' amor t' hi cremo,
tampoch te manquin flayres de la terra
ni tendres virolays de ma pobre arpa.

AGNÉS ARMENGOL DE BADIA

*
* *

¡Passió immortal! que fins en lo sepulcre
sentiré com mos ossos se regiran
al bes de l' alenada xardorosa
d' aquest amor tan gran que 'm martiritza.

Passió immortal, que fa dels hómes feras,
de las feras fa anyells, dels sers que aspiran
á la virtut sublim y á la bellesa,
als crims mes repugnants los precipita.

Corrent misteriosa que aclapara
nostre ser ó 'l remou y l' electrísa,
font ensemps d' amargors y de misèrias
y d' il·lusions y glòrias y delícias

¡Amor, etern amor! 't crida 'l llavi
y ducta si enlayrarte ó malehirte,
puig ton poder no sé si al vici 'ns llença
ó 'ns aixeca del llot y 'ns purifica.

*
* *

Si algun cop has sentit que 't deyan: fuixne
no 'ls cregas, no, àngel meu,
que 'ls que 't diuhen aixó es perque no saben
lo que es patir d' amor ó anyorament.

Jo be coneix per tos ulls dolcíssims
que m' estimas á mi,
y quan l' amor dos cors lliga ab cadenas
es crudel lo trencarlas fent patir.

Perxó si algú de mí diu que t' apartis
no 'n fassas gens de cas
y plányels que no saben lo que 's diuhen
ni may han sapigut qué es estimar.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

LO BOT SALVA-VIDAS

Lo firmament tapissa compacta nuvolada;
en sas entranyas llóbregas fermenta la gropada
que xucladoras trombas sa massa van inflant;
y de son sí despenja's inmensa catarata
com de potent resclosa que tot de sopte esclata
y en grífols se desbordan sas onas rodolant.

Los llamps, com serps encesas, l' atmósfera fuetejan;
dels trons á las veus cóncavas las serras sotraguejan;
furiós desencadena's huracanat xaloch
que tot quant troba assota, per tot arreu ahont passa
alzinás, pins y roures esqueixa y arrabassa,
y en rema de polsaguera voleyan á altre lloch.

La mar brama terrífica; sas onas monstruosas
igual que esbart de feras que corran afanyosas
per aixarpar la presa que espaordida fuig,
llurs amples golas mostran quan rompen y 's capdellan;
s' empaytan y 's capgiran, se muntan y atropellan,
rodolan y 's revolcan, y 's xafan ab enuig.

Envolt entre las densas tenebras de la bruma,
botent en las bullentas glopadas d' alba escuma
que ab rábia foragitan los irritats rompents,
ab rumbo envers la costa un bergantí navega,
s' enlayra, giravolta, capbussa y se doblega
lluytant ab lo terrible furor dels elements.

Los mastelers á trossos, las verjas despenjadas,
lo casco va badantse batut per las zumzadas,
y l' ayga á dins s' hi cola per centenars de deus;
á las feixugas bombas los tripulants s' abrahonan;
mes las gastadas forsas molt prest los abandonan
vensuts per la fadiga, xopats de cap á peus.

La terra á escassas millas per proa se presenta;
un resto de esperansa llurs débils cors alenta,
y ab més coratje lluytan per' abordar á port;
mes ¡ay! semblants á Tántalo quan ja alcansarlo creuhen,
llavoras lo naufragi inevitable veuhen;
sí tenen prop la terra, mes prop encar' la mort.

No esperan ja salvarse vehent qu' es endebadas;
com reu que está en capella llurs horas son contadas
y l' mar ayrat contemplan que en breu se 'ls va á engolir;
maymés de la sua patria las ribas delitosas
veurán, ni llurs fills orfes y esposas carinyosas,
¡sers estimats que en terra deixaren al partir!

De prompte un crit de joya s' escolta en la coberta;
las onas escorcollan tots ab mirada incerta
cercant un punt que un signa no lluny per sotavent;
y entre la bruma oviran un bulto que s' atansa,
que ab sens igual bravura vers lo sinistre's llansa
desafiant las iras del pélach turbulent.

Es lo bot *salva-vidas*, que en busca del navili
abandonant la platja, parteix per' dar aussili
als infelissos náufrechs que planyen sa dissort;
ferrenys remers tripúlantlo; bogant ab ma segura
contra 'ls embats l' empenyen, javant! res los detura...
un moment més y á salvo los conduhirán á port.

Escursant las distancias abdós llenys s' escometen;
del bot al altre etjegan ganxuts ruixóns qu' apretan
llurs aferradas urpas la mura d' estribor;
los navegants trasbordan; lleugers los remes empunyan
los remadors, y apenas del bergantí s' allunyan
quan veuen que enfonzantse se 'l draga la maror.

Sens témer per llurs vidas la platja al fi calsigan;
de tota sort d' auxilis ab abundó 'ls prodigan
en la estació propera ahont han aculliment;
¡com ángel de ventura que guarda nostra costa,
á dar la má als que 's negan está sempre disposta
la institució benéfica de náufrechs salvament!

JOAN BAPTISTA CAMÓS.

CANSÓ

Un bell matí, quan ab rosadas tintas
s' esborrava la fosca de la nit,
jo 't vareig veurer per primera volta
cullint floretas de ton gay jardí.

Des d' aquell dia,
nineta meva,
jo 'm sent ferit.

Desde allavoras cada jorn que passa,
al fondres las estrellas del matí,
al peu del mur hont la finestra 's mostra
ton aymador anyora 'l teu sonris,

Qu' es vida meva
ton llabi tendre
roser florit.

Com cada jorn avuy també jo espero
veurer ton rostre bell com clar espill,
per oterirte, puig que n' es ta festa,
de mos amors la toya mes gentil.

Prenla m' aymía;
y gosa sempre
d' un jorn felís.

PERE DE COTS Y SOLDEVILA.

JUNY

Entre dauradas espigas
s' amaga la flor del cart,
segadors y segadoras
d' espinas s' han de guardá;
per bé las espigas neixen,
las púas secas fan mal.

Las ilusions mentideras
disfressan la veritat...
cors nobles, cors generosos,
de las máscaras duptau,
que moltes son las mentidas
y una, sols, la Veritat.

A. M. P.

UNA FONTADA

(Acabament.)

La Carmeta, qu' encara estava dreta, dirigí una mirada suplicant al senyoret Lluís, com demanantli que la lliurés de la companyia del metje.

En Miquelet la compregué desseguida, y l' agutzil, que també va veure 'l joch, digué ab son bon humor acostumat:

—Tu, aixerida... vina aquí, vina al costat meu... que per allà á la vora de Don Llop hi ha humitat.

Un altra llambregada de gos de presa enfurismat del metje valgué á n' en Quico la seva bona idea.

—Veyám senyor Quico, tasti l' arrós—digué en Miquelet.

—Ja vinch... A veure... ¡Psé!... Te una mica de gust de medicina... Pero pot passar... Un' altra vegada, Segimona, no hi tireu tant pebre vermell.

—Vaja, noy, fes las parts—digué Don Ramon á son fill.

L' agutzil mentres tant no sabia deixar tranquil al pobre metje.

—¿Y donchs, Don Llop, qué no hi ha gana?... ¡Uy uy, veig que fa una carota de prunas agres.

—¡Home, Quico, vejeu de estar per mí ara que us cal... Diheu ¿qué 'n voléu gayre?

—¿Quí jo?... Miri senyoret tot lo que hi cápiga... Bueno... prou, prou que me l'acabaré... ¡Segimonal Ja volía dir jo que no 'us descuydesseu de alguna cosa... Lo porró, dona 'l porró!... Tingui Don Llop, fassi un tragué; que pot ser li passarà aquest mal humor...

—¿Qué tens, Carmeta?—preguntava mentrestant en Miquelet á la minyona, que semblava tota capficada.

—¡Oh res... estava pensant una cosa...

—¿Y quina cosa, si 's pot saber?

—¡Ca! No 'n fassi cas... Pensava que mentres aquí nosaltres nos estém divertint, pot ser hi ha algú que s'aburreix per Barcelona...

—¿Quí vols dir?...

—Be prou que ho sab vosté... La senyoreta Lola...

—¡Bah... bah!... Sempre estás ab la mateixa... Déixala correr á n'ella, déixala correr, dona... No hi pensis...

—¡Oh es que si sab que m'assento al seu costat pot ser!...

—Fuig, tonta, fuig... Ves á n'ella que se n'hi 'n dona... Que no veus que ja ni 's recorda de que jo siga al mon?

A la Carmeta li feu un salt lo cor. No sabia com explicarho: aquella noticia la omplía d'alegría y d'esperansa... Hauría donat en aquell moment tot lo que tenia perque pogués ser cert lo que acabava de dirli en Miquelet.

—¿Me 'n tornarás á parlar més de la Lola?—preguntá 'l minyó á la filla de la Segimona, després de observar lo bon efecte que sas últimas paraulas li havían causat.

—Y donchs senyor Don Lupo ¿qué me 'n diu d'aquesta fontada? ¿veritat que 's passa bé?

—Ja ho crech, Don Ramon—contestá 'l metje en veu alta, mentres pensava «no 'm pot anar pitjor.»

IV

Lo dinar ja s'havía acabat. La cara satisfeta de tots los de la colla feya contrast ab lo compungit posat del metje, qui havia pensat ja sis ó vuyt vegadas entornarsen á la vila, ab la

escusa de algun malalt. Ja poden contar si 's devia divertir l' home.

No sabia per quins set sous la Carmeta s' havia d' estimar més la companyia de aquell escanyolit de ciutat que tenia tantas paraulas á la boca com mentidas, que la d' ell, un senyor metje, un home de carrera que la podia fer felís, molt més que no pas aquell plaga que, en girant qua, ja ni 's recordaria més d' ella ni del dia que la van batejar, com aquell qui diu.

Tot aixó ho pensava lo metje mentres feya veure que s' enterava de lo que duya «El Progreso» diari que s' havia sentat á llegir al peu de un avellaner. Aquella figureta estafalaria tenia alguna cosa del Diógenes que 'ns dibuixan algunas vegadas ficat dintre la seva bota y meditant en la ingratitude dels homes.

Tant y tant lo degueren capficar los seus pensaments que l' home comensá á donar capbussadas y á pesar figas qu' era un gust.

Mes actius que tot aixó los altres se n' havían anat torrent avall á resseguir los avellaners per si encara hi trobavan avellanas.

La Segimona 's feya abaixar las brancas per lo seu escuder en Quico, que no acabava d' enrahonar may, ni de fer riurer á la vella ab sas sortidas escayentas.

En Miquelet contava 'ls passos que donava la Carmeta y donava la casualitat que en cap branca trobava avellanas sino á la que tenia agafada la minyona. Val á dir que á n' ella no li sabia mica de greu.

Don Ramon havia pres la escopeta y se n' havia anat á fer la mitj diada á l' ombra d' un alba molt alt que hi havia llepant l' aygua de la torrentera.

—Mireu, hermosura;—deya l' Agutzil—aquí n' hi ha més de deu embostas, teniu: ja 'us la faig venir... Apa, prenèula... Y que son grosses... ¡Mare de Deu!... Y que sou calmosa... Jo ja estaria llest vint vegadas... Be... parlém de tot; que 'us ne sembla del Noy, y de la vostra filla. ¿No trobéu que fan bona parella?... Vaja, dona, ja ho sé que 'us agrada qu' ell li fassi forsas festas... Aixís hi caurá més aviat ¿no fa, Segimona?... Teníu!... Teniu aquesta branca... Paréu compte, que 'm fuig, que 'm fuig!... Té, ja m' ha fugit. ¡No sé pas perque serviu, dona, també!

La Carmeta y en Miquelet també s'anavan perdent per entre mitj del avellaners qu'era un gust. Ella trencava las avellanas de las brancas que 'l minyó li acostava. A cada una que 'n trencava sentia una parauleta dolça dels llavis d'ell.

Era un idili acabat. La xicota no 's donava compte de tan bells instants: no podia suposar ni remotament que totes aquelles paraulas del jove fossen buydas com algunas avellanas que trobava de tant en tant. Coneixia que la anava interessant tot alló que á cau d'orella li deya en Miquelet.

Y si val á dir la veritat, ell no mentia al assegurar á la noya que may havia gosat tant com aquella tarde, trencant avellanas. L'enamorava més que res, aquella ignocencia, aquella candidés; aquelles preguntas tan senzillas, tan boniques que li feya ella ab tota la ingenuitat de una criatura.

—¿No 't sembla que ja 'n tindréu prou per emportárvos-les demá passat, Carmeta?—preguntá en Miquelet referintse á las avellanas que trencavan.

—¡Qué diu, senyoret!... Tant mateix se 'n van demá passat?...—Y la branca que sostenia se li escapá de las mans. Y á la vegada li caygueren á terra las avellanas que portava en lo devantal.

Al ajupirse per cullirlas, los seus ulls se trobaren sens volguer ab los del minyó, que també s'ajupí, volguentla ajudar.

Ella 's quedá ajonollada á terra.

En Miquelet, agafantla per una mà, la feu seure á la vora d'ell.

—Escolta, Carmeta... Me 'n vaig demá passat. Pero no vull qu'estigas trista ¿ho sents? No ho vull de cap manera... Mira que si per cas, m'hi farás posar á mí y tot.

—A vosté. ¿Per qué?—preguntá ella com si verdaderament no ho compregués.

—¿Sabs per qué?—aná dihent acostantse més á la minyona y baixant una mica la veu—perque jo ¿sents? també t'estimo...

La Carmeta tancá 'ls ulls y una onada de carmí li pujá á las galtes...

—Senyoret no se 'n burli!—feu ella ab veu tremolosa.

—Deu me castigui si me 'n burlo, hermosa—afegí en Miquelet.—Escolta ¿que m'anyorarás gayre?

—¡Oh!

—Vaja, digas, dona, que m' anyorarás... com jo t' anyoraré á tú.

—Si no ho ha de dir á la senyoreta Lola...

—Tornemhi ab la senyoreta...

—¿No li dirá pas res?

—Y que li tinch de dir, criatura!

—Donchs sí que l' anyoraré.

Ara se sentí la veu de la Segimona, 'que, distreta ab la conversa del agutzil, no s' había recordat més de sa filla.

—¡Carmeta!

—¡Mana, mare!—respongué la noya aixecantse llestament y acabant de plegar las avellanas que quedavan á terra.

—¿Qué fas aquí, que culls avellanas?

—Sí: ja 'n tinch una bona pila.

Mentres tant lo senyor Quicó, que sempre estava barriant quina 'n faría, y s' había adonat de que 'l metje s' había quedat aprop de la font, li volgué jugar un altra passada de las sevas.

Agafá fullas de canya verda, ne feu una corona estrambótica y la colocá en lo cap del metje; á las mans també n' hi posá bona cosa y per fí li tapá la cara ab fullas també, de manera que semblava un *Ecce-homo*.

La broma fou quant al ser los de la colla altra vegada á la font, l' agutzil despertá al metje, y aquest se trobá tan bellament guarnit, y objecte de la riota de tots.

—¡Aquest diastre de agutzil!—digué 'l pobre home—Ja me las pagará totas plegadas, *Eso es un abuso de confianza*, caracoles!...

V

Quan arribá la nit, la colla tot passejant carretera avall aná á acompanyar á la Segimona, á sa filla y al metje, que eran los que vivían en lo poble mateix.

Comensava á véures la lluna per darrera 'ls turons llunyans. Algún que altre treballador se 'n tornava á casa ab l' eyna penjada á la espatlla y 'l feix de pampols pel bestiar al cap.

Y feya molt bonich lo contemplar aquell silenci afalagador, no mes interromput per la canturia dels grills... y 'l breu remoreig del aygua del torrent que corria al peu mateix de la carretera.

La Carmeta que gosava de tota aquesta bellesa y anava tranquilament caminant al costat de 'n Miquelet, no podia menos de sospirar ab tristor per los dias que hauria de contentarse ab recordar tan bellas estonas.

Al arribar al poble tots varen despendirse.

—Fins demá, Carmeta ¿vindrás?—preguntá 'l minyó, mes ab los ulls que ab los llavis.

—Vindré—contestá pel mateix terme la noya.

—Vaja senyor Llop, que s' ha divertit!—digué l' agutzil al metje.

—Quin dupte hi ha que sí!—respongué 'l metje.

—De fontadas com aquesta—feu don Ramón ab una cada setmana ja m' agradaria.

—Ja ho pot ben dir, papá—assegurá en Miquelet.—Vaya bona nit y bon hora.

—A Deu minyó, fins á demá si Deu plau.

—A Deu siau.

La última mirada fou per la Carmeta. Ella per sa part no volgué que 'n Miquelet fos l' últim en mirársela.

La xicota estava satisfeta y confiava en las paraulas del minyó.

—Y bé, don Miquelet, quan es lo casament—preguntá l' agutzil á última hora.

—Pot ser més aviat del que 't pensas.

RAMÓN MATEU.

Juny de 1892.

MISSATJE

Bresca d' amor que l' ànima endolceixes,
la fel del cor tornant mel y ambrosía,
rosa d' abril á mitj obrir flayrosa,
de mos sentits volguda sobirana;
no abaixis, no, avuy tos rosats parpres,
com quan d' amor á cau d' orella 't parlo,
ni d' eixos mots refuses la lectura,
á dintre 'l pit tancant foch que delatan
dolsos sospirs, lo tremolor dels llavis
y eixa rojor de ta carona hermosa,
célica llum qu' empeny, com la de l' auba,
la negre nit sobre ta bella testa.
Llegeix, llegeix, que avuy las mevas llettras
no es sols l' amor lo qui las ha dictadas;
llegeix y alegrat, que si es cert m' estimas
y ab mos goigs gosas y ab mas penas ploras,
gran te de ser avuy la joya teva,
com gran també per mí n' es aqueix dia
en que la gloria per primera volta
cenyeix mon front ab flors, llores y palmas;
diada gran, rublerta d' armonías,

perfums y llums, per mí sols comparable
al jorn ditjós en que, tota enrogida
y ab dols neguit, vas dirme:—¡Sí, t' estimo!—

Sápigas ja d' un cop lo que dels llavis
surtint ja está, frisant pera trobarte.

En gay torneig, la lluyta santa y noble,
qu' honra virtuts y alaba las proesas,
pregona amor y canta la hermosura,
vaig pëndrehi part: molts jovencels cantaren
de sas aymadas las virtuts y gracias
y llur amor que un jorn van inspirarlos;
jamay paraulas he sentit tan bellas,
dolsas y tendres, com de tortoreta
lo tant planyívol cant que arriba á l' ánima.
¡Y jo en mitj d' ells cantar també debía
la bondat, las virtuts y las riquezas
que en lo teu cos Natura vá abocarhi
fentne de tu l' hermós estel de l' auba!

Jo prou volía enrahonar, més, pobre
de tot valer en mitj de tots me veyá,
com lo pardal que tot xerrant se fica
á dintre un niu de rossinyols cantayres.
Pero en ma pensa aparagué ta imatge,
tan somiada, encisadora y fresca,
vegí tos ulls de tada mitj desclosos
y á dintre d' ells tas miradetas dolsas,
me va semblá que 'l teu alé sentía
sobre mos llavis y que á cau d' orella
veu de sospirs l' amor primé 'm jurava...

Dintre mon pit lo cor, furient, va botre,
guspirejant mos ulls varen mitj-cloures,
sentí bullir dintre mon front onadas
de foch que feyan pantejar mos polsos,
y ensemps juntarse en mi dolor y joya
sentí que amor parlava ab los meus llavis.

Lo que vaig dir no ho sé; més, tots á l' una
d' aquell torneig los jutges me donaren
lo premi excels, *de honor y cortesia*
anomenat. ¡Mon pit no era prou ample

per contenir eix cor que tant t' anyora!
 Pero glatí molt més eixas paraulas
 cofoy sentintne que 'ls sapients me deyan:
 —Puig en lo mon hi ha dona que ab tal forsa
 pot l' amor fer sentir, tanta hermosura
 forma son cos y enjoya la seva ànima,
 de nostra festa la Regina siga.—

Un ceptre tinch per tu, donchs, poncelleta
 del jardí del amor la més xamosa,
 un ceptre qu' es, no d' or ni pedrería,
 objectes vils que un jorn inventá 'l vici,
 sino de flors que la Natura sabia,
 com á filla de Deu, ha fet per l' home.

Ets ja regina, donchs, videta meva:
 accepta eix ceptre y, junt ab ell, lo trono
 que obert en brassos, esplendent, t' espera.
 Tu regnarás desd'ell, ¡més, sols un dia!;
 ¡aixís pogués fe' un sigle de cad'hora!
 Coronarás desd'ell als fills del geni,
 los sacerdots del art, los sapients mestres,
 y tots cofoy rebrán de tas manetas,
 blancas com neu, presents y ricas joyas,
 premi de sos afanys, y, reverencia
 á tos peus fent, pendrán comiát,

M' aymia:

com gosaran mos ulls al contemplarte
 ab ton vestit riquíssim y tas joyas,
 no tant ricas ni hermosas totas juntas
 com las que, avara, guarda la teva ànima.
 Sota artístich dosser, de flors voltada,
 (hermosa cort per tu qu' ets molt més pura
 y més hermosa encar que totas ellas,)
 ja s' hi veu lo meu cor, y en mitj mos somnis
 prímpcesa, 't dich, emperatriu, regina,
 y acatament te faig, com los poetas
 te farán en aquella gran diada.

¡Quína diada pera mí més bella!

Gosar la gloria en la més digna lluyta,
 sentir l' esclat de sentiment de patria

ab que mon cor de catalá s' arbola
 al renombrar las festas de la terra,
 assaborir lo doll de poesia
 qu' exhalarán vora tos peus los poetas
 ab los seus cants més dolços, ubriacarme
 sentint la flayre de las flors més gayas
 qu' adornarán arreu la sala y trono,
 y lo més gran plaher, l' indescriptible,
 de presenciar ta triomfal entrada
 de la festa en lo lloch, com á regina.

¡Quína diada pera mí més bella!

Al entrar tú, veurás com gran tempesta
 d'aplaudiments se mou, esvalotante,
 y, com del mar las onas, la gentada
 s' aixecará per veuret y, sorpresa,
 anirá murmurant,—¡Hermosa! ¡Hermosa!—
 y al picament de mans y crits la orquesta
 hi afegirá sas més brillants tocatas,
 omplint l' espay de dolsas armonías.
 Tú passarás, en mitj de tots cofoya,
 boy lluhint en ta cara bells domassos
 y descansant ta ma, tant fina y blanca,
 no en lo meu bras, puig majestat ho priva,
 sinó en la destra qu' eixos mots t' endressa.

Jo, en un racó mentres la festa duri
 amagat m' estaré, boy contemplante
 y menjante ab los ulls, ja que á ma boca
 li está vedat tastar en los teus llavis
 la dolsa mel que raja ab tas paraulas.

Te mirará tothom. Eixa es la espina
 que, sols per mí, tindrà ton hermós ceptre:
 perque voldría totas las miradas
 de tots los que 't veurán tenirlas juntas
 en los meus ulls, per ser tot sol en véuret,
 y ser ma llengua l' única que parli
 de tú y mon cor tot sol en sospirarte;
 y rabia tinch, enveja y gelosía
 de que tal fer no puga y... ¡cosa estranya!
 á tothom de tú parlo y no desitjo
 sino saber que 't miran y t' alaban.

¡Si mon cor no está foll, prou es ben cego!

Pensa qu' ets la regina; la mestressa
fa temps qu' ets de mon cor; prou jo volguera
ferne d' ell tot un mon per oferirtel.

Mes si aixó no pot ser, prou podré un día
fert (si á Deu plau), regina de ma casa:
allí, juntets, á frech á frech las ánimas,
que per l' esguart dins nostros ulls ja 's buscan,
prou ne farán, d' amor ab los forts llassos,
no un mon, un Paradís, de nostra vida;
será nostra caseta un llach de fadas,
hont la joya y la pau hi viurán sempre,
trosset de cel que l' ánima ja encisa
sols al somiarlo, com encisa al náufrech
somiari lo port de salvació.

Tas galas

arregla, donchs, aviat y en camí posat,
mon ángel bell, que massa temps t' anyoro,
com l' arbre sech á l' aygua que li es vida.

¡Qué llarch será per mí lo temps que triguís!
Sovint jo conto 'ls días y las horas
¡qué van mancant perque jo puga veure't
y assaborir á pler eixa ambrosía
que, á dolls, de tú reb sempre la meva ánima.

¡Com glatirá mon cor quan per fí arribis!
Com gosará rebentne las punyidas
de ton hermós esguart y al escoltarne
de ta boqueta xica y riallera,
(d' eix xamós niu hont tants petons m' hi guardas)
dolsa armonía que ab *amor* contesti
eix *missatge d' amor*.

Que Deu te dongui,

m' aymía, bon camí, tal com desitja
ab tot lo cor qui ab tot son cor tant t' ayma;
permet que avuy, al termenar ma lletra,
de tú prenent comiat, lo vassallatge
cumpleixi, donchs, dient: ¡Salut, Regina!

MANUEL ROCAMORA.

JULIOL

El calor no deixa viure;
demunt l'era hi fa bon sol;
qui d'ell se riu y fa feyna
ple de pa veurá 'l reol.

Demunt l'era de la vida
son més fexugas qu'el Sol
las esperansas mostíás
y las llágrimas de dol.

Qui treballa y las fa guerra
allunyant son desconsol
que no enlluerna ni crema
veurá lluhí un altre Sol.

A. M. P

MONTSERRAT

En tu, montanya santa, hi veig la trilogia
dels mots sagrats, puríssims de *patria*, *fé* y *amor*;
¡oh cor de Catalunya! ¡oh temple de Maria!
¡com desde nin t' estimo y t' alta graderia
ne pujo ab gran fervor..!

De *patria* 'l Bruch encara nos conta nostra historia
mil gestas esforsadas del catalá valent;
de *fé* n' ha estat per sempre, padró de la memoria
de la Morena 'l temple; y 'ls àngels de la gloria
dintre sa cambra célica,
han enlassat per sempre, als que d' *amor* sospiran,
ab llàs de sacrament..!

LLUIS TINTORÉ MERCADER.

3 Juny 1892.

DELIRI

Soch rich... Mes ¡ay! ¿qué 'n trech? Per més que brilli
per tot lo meu entorn tanta riquesa,
jamay porta 'l somrís en los meus llabis
com antes la pobresa li portava.
No trovo en lloch del mon ja may sossego
per més que me 'l procuri nit y dia...
¡Tot temps sento en mon pit un corch que 'm fibla
y aixó fa que jamay del mon disfruti!
Fins jo dupto de mi. Y, varias voltas,
entrant en mon deliri, maleheixo
ma vida per poguer d' una vegada
dar fi en aquest torment que així 'm tortura.
¡Oh, Deu! Tú que en lo mon tot'hora 'm vetllas,
¿per qué mon bras llavors no vas detíndrer
lliurantlo del deliri que ab tal forsa
al fons giravoltava de mon crani...?
¡Pietat, oh Deu clement...! Prompte perdónam
lliurantme d'aquest corch, que, de ma vida
ne fa un violent sofrir... ¡Oh, sí! ¡t' ho prego!
Tú tens un grat remey... l' únich qu' espero;
¡la Mort per mon consol prompte cedéixme...!

s. FÁBREGAS CASANOVAS.

LO TEREBINTE

Lo Rey hermós de Bethlem
cap al temple se encamina,
per oferir al Senyor
de son amor la primícia,
sa carroça imperial
son los braços de María.
A la vora del camí
un Terebinte s' ovira,
al veure l' infant Jesús
humilment son front inclina,
sols per ferli de dosser,
de dosser y tenda ombriuua.
María diu á Joseph:
—Jo á l' ombra reposaría.—
La soca 'ls fa de sient,
lo crespínell de catifa.
En tant bell reposador
Joseph parlava á María:
—¿Qué hi durem al Temple sant
tan bon punt, demá, 'l sol isca,
tortoretes de bech d' or,

ó coloms d' ala argentina,
ó un blanch anyell de Ramléh
banyat al estany de Lydda?
—¡Ay! l' Anyell prou li portam,—
respon la Verge María,
mirant la llum de sos ulls
que envers lo Calvari 's gira,
com al astre 'l girasol,
com al nort la caramida;
—si 'ns vinguessen á les mans
dos colomins hi duríam.—
Mentres diu aquestos mots
desde la penya d' Elías
á les mans del bon Jesús
dos colomins s' acullían.
Parrupejau colomins,
parrupejau d' alegría,
que al vencedor de la mort
dolç es donarli la vida.

JASCINTO VERDAGUER

LLEGENDA

VEUS aquí que una vegada era un home jove, de catorze pams d'alsaria, ambiciós, dotat de forsa maravellosa, que desitjava servir de mosso al rey més valent de la terra. Anant pel mon enllà cercant colocació, al trobar-se en mitj d' una planuria, veu venir un escamot de cavallers, qual capitost vestit de negre, ab grans botas de montar, y gorra peluda li preguntá ahont anava. Lo jove li explicá l' objecte.

—Si 'm vols servir, jo soch lo rey del infern, digué 'l cavaller.

—Del infern? jo buscava un rey de la terra; més, tant se val.

—Donchs avant, restas contractat; y se 'n anaren pel mon enllà.

Més un dia repará 'l gegant que 'l cavall dél dimoni s' aturava, espaternegant davant d' una creu. Admirat lo mosso volgué esbrinar la causa d' aquell succés, responentli 'l diable que la creu li feya por.

—Y aixó t' espanta?

—Y tant, que d' un tros lluny ja 'n fujo.

—Donchs no ets pas valent com jo 'm pensava; págam lo jornal y me 'n vaig á servir altra persona.

Y 'l va pagar, fent un espatech que retrunyí la encontrada.

Lo gegant feu son camí arribant cap al vespre á una barraca, trobanti un hermitá que amania 'l sopar.

—Bon home, qué 'm donariau aculliment per aqueixa nit?

—Sou massa gran, no podréu quebrer en la barraca.

—No fa pas fret, ja dormiré á fora.

Y l' hermitá li doná sopar y entraren en conversa.

—Voldria servir al rey més valent de la terra ó al home més fort del mon; me sabria dir ahont puch trobarlo?

—Mira; feu l' hermitá, sota aquest cingle hi passa un riu feréstech, ahont s' hi nega molta gent per falta de pont; tú podrías passar los viatjers, guanyarias bon jornal y serviras al rey més poderós d' aquest mon y del altre.

Sense pensarshi gayre ho aceptá l' ambiciós gegant y construí una barraca á la vora del riu, y de nits y de dias passava á tots los que arribavan.

Una nit sentí la veu d' un noyet que 'l cridava desde l' altra banda. Se 'n va á cercarlo, se 'l carrega sobre la espatlla y arremangat se n' entra riu enllá com si dugués una palla.

Més de sobte pujan las ayguas, lo noy se torna pesant com una montanya y l' gegant agarra un arbre que baixava riu avall, fentlo servir de bastó, arreplegant tota sa forsa per no cáurer y no fer malbé la criatura.

Esglayat al sentir aquella cárrega tan feixuga, gira 'l cap per explicarse lo que succehia, no veyent sino al noyet assentat á sa espatlla.

Llavors guaytantlo li digué:—Donchs quí ets tu que pesas tant, que casi m' enfonzas?

En dit moment la cara del noy se transformá en resplandor marvellós, desaparegué l' infantet, sentintse aquestas paraulas. Has portat l' autor d' aquest mon y del altre; d' avuy en endavant te dirás Cristóful, *Cristoferens* ó *Cristum ferens*; réstas batejat en nom del Pare, del Fill y del Esperit sant.

Desde aquell vespre se 'n aná pel mon enllá ensenyant la paraula de Deu arribant á ésser un mártir ilustre. Prengué per bastó l' arbre que cullí dintre 'l riu; si 'l posava á terra, brotava, donant fruytas apetitosas; si feya calor s' omplía de ramatjes ombrosos.

La llegenda de Sant Cristófol, prou coneguda, que 's conta de diverses maneres, ab copia de detalls més populars que històrichs, ha vingut del Orient y no porta 'l sello antich de las tradicions de la edat mitjana, perque segons los *PP. Cahier y Artur Martin* no se 'n troba ni rastre en lo Monólech del emperador Basili, ni en la litúrgia hispano-gòtica, ni tampoch en una ansequencia (*Gaude Christi Sponsa*) d' un mís-sal de Praqua, imprés en 1478.

Lo sigle XVIII fou fatal per las estàtuas que la veneració de las generacions passadas havian aixecat en honor del ilustre màrtir. A Paris y á Auxene foren enderrocadas esculturas colossals, una d' ellas medía setze peus d' amplaria de l' una á l' altra espatlla.

Se conservan encara imatjes del nostre sant en las vidrieras de molts catedrals. Fa poch temps que ha desaparegut dels claustres de la de Girona, una taula de grans dimensions representant la imatge del famós atleta. En la de Perpinyá 's conserva encara un cuadro colossal representant dita imatge.

La intenció dels artistas no era solzament de representar la figura d' un sant de colossal altura, sino de ferla visible á gran distancia. Hi havia la creensa en lo sigle XV; que la persona que veyia la imatge de Sant Cristófol, quedava garantida de tot accident desgraciat durant la jornada. Ademés també 's creya un preservatiu segur contra la rábia y las morts repentinas.

JOSEPH BERGA.

Olot, Juliol de 1892.

LA PRESA DE LA TORNADO

ERA un hermos día de Juny. Haviam eixit de Cartagena, perduda ja rera 'l Cap Tinyós, que com una inmensa proa d' acorassat, s' endinza á partir las onas, y prenian la volta de fora pera doblar lo Cap de Gata que ab sos dos ulls brillants sembla un monstre apocalíptich que al Sud d' Europa s' avansés pera guaytar á l' Africa. Haviam dinat á coberta, sota toldo, y 'l café fumejava en las dauradas tassas. La mar no 's movia, una lleugera brisa de terra rissava tot just lo fum negrench que s' escapava de l' ample xemaneya. Vora nostre á sotavent, una hermosa pollacra-goleta de ayrosa guinda ab totas sas velas estesas, fins ab los estays y tot, corria gentilment per las onas ab imperceptible vayvé; un rastre de fum que s' esbandía pels ayres, deixava endevinar un vapor que ab rumbo á Orán sens dupte acabava de deixar nostre horizon

La conversa animada, girá sobre nostra marina de guerra apropósit de lo que haviam vist en l' arsenal de Cartagena: Un senyor d' edat avansada que semblava entendre molt ab las cosas de la mar,—vaig á contar—digué, un fet heróich d' un maquinista catalá de la fragata «Gerona», desconegut casi de tothom. N' hi ha tants en la marina,—interrompé 'l pilot.—No hi ha mariner que una volta ó altre no haja sigut un héroe. Es veritat y sos fets molts vegadas son tan desconeguts com las tombas ignoradas ahont jauhen al fons de las onas...

—Tots vostés haurán vist en la dársena del arsenal, un casco vell, ple de forats ab sos tres mascles y naixements de cofas; es la «Tornado», que várem apresar als peruans: sa presa se deu á un maquinista catalá com los hi deya. La fragata «Gerona» feya 'l creuher per l' illa de Madera ab ordres de capturar dos barcos peruans, l' «Huesca» y la «Independencia». Quan fondejá front de la illa cridá sa atenció un barco estrany, que ab bandera comercial inglesa, tenia tot l' aspecte d' un creuher de guerra: al acostarse 's vejó qu' era blindat. No 'm detindré á esplicar los molts detalls d' aquell dia. Reasumint los hi puch afegir que una escuadra inglesa entrá en lo port: que així 'l barco disfréssat y la «Gerona» se feu á la vela darrera d' ell: lo comandant tenia la santa intenció de ferhi presa, però darrera nostra va eixir també la escuadra y la «Gerona» no pogué ferse seu lo barco, puig hauria sigut una imprudencia. Efectivament lo barco aquell era un creuher del Perú fet á Inglaterra: portava la batería plena de carbó y las carboneras de canons. Conto aquets detalls porque 's vegí 'l carinyo que sempre 'ns han tingut los inglesos. Seguí al creuher la «Gerona» per las illas de Cabo-Verde y á mitja tarde cridá l' atenció un vapor de tres pals que corria l' horitzont; son aspecte era sospitos y 'l comandant maná issar la bandera inglesa; tot seguit lo vapor issá 'l pabelló peruá, y allavors la «Gerona» arriá l' esqué y 'l pabelló espanyol apoyat ab una canonada feu entendre al barco peruá que tenia un enemich á sobre. Estengué velas y forzá máquina; semblava mentida que pogués corre lo que corria: á bordo de la fragata tot era moviment, s' arreglavan canons, se disposavan soldats y mariners, però 'ns quedavam enderrera. Lo comandant maná pujar al primer maquinista, que era inglés, y li ordená carregar los forns, fins á explotar; aquell barco ha d' ésser nostre. Imposible, respongué 'l maquinista, camina tres millas més que nosaltres. Lo capitá se donava á tots los dimonis. Al cap d' alguns minuts en Carbó, segon maquinista pujá al pont:—Comandant, digué, si arresta al primer maquinista, avans de tres horas aquell barco es nostre ó á pico, ó nosaltres nos obrim com una magrana. En un tancar y obrir d' ulls fou fet lo que 'n Carbó demanava. Amo de la máquina, afluíxá tots los caragols y daus de la máquina que no la deixavan moure, carregá 'ls forns, y arruixant ab totas las bombas de abordo los condensadors, volá la «Gerona» dret á

las ayguas de la «Tornado». A las duas horas una bala nostra passá per sobre 'l barco fugitiu, se vejé perdut, arriá bandera y plegant velas va parar la máquina y se 'ns entregá. No 's veyá ningú á bordo. Se baixaren los bots á l' aygua y s' embarcá tripulació pera portar á Espanya la presa: En Carbó s' embarcá com á primer maquinista. A forsa de rem arribaren al barco, bastant separat de la fragata, puig la ressaca era forta. Mentres á son voltant esperavan que algú eixís á rebrels rodá de cop l' hélice potent llensant lluny del casco los bots que s' hi aguantavan y avansá la «l'ornado», fugint lleugera, deixant casi negats als que la voltavan. En un dir Jesús va fer més d' una milla. La fragata 's posá pera fer foch, y avansá, però era lluny ja 'l barco: al anar á fer lo primer disparo, la «Tornado» 's pará en sech. Prompte fragata y llanxas varen ser al seu costat; ningú entenia lo que havia succehit.

Quan saltaren á bordo hi vegeren un home sol, negre, esqueixat que llensava en l' ayre una gorra bruta. Era en Carbó que en lo mateix instant que rodá l' hélice, s' agafá á la escala de corda del botoló de popa y ¡tot sol! pujá á coberta; estimbá sobre l' escotilla de la cambra ahont tota la tripulació 's resguardava, tot lo que trobá á coberta pera taparla, y com un llamp baixá á la máquina, reboté y estaborní al maquinista y fogoner y pará en sech la marxa del barco.

Pocas horas després, al cep la tripulació, la bandera espanyola onejant á popa, la «Tornado» feya vía á Espanya: en Carbó hi anava de primer maquinista; s' enduya las alabansas y abarrassadas de tots que rebé lliscantli per las enmascaradas galdas una llágrima de conmovió, y protant en son pit la més alta condecoració que poden tenir los marinos. No sé que s' ha fet d' ell; may més n' he sentit á parlar á ningú, y fins crech que son pochs los que saben lo fet que 'ls hi acabo de contar y del que vaig serne testimoni.

Un brindis per en Carbó acabá 'l dinar: la nit venia á sobre; doblavam lo Cap de Gata ab un temps que ni triat. Lo capitá pujá al pont y 'ls altres á la fresca de coberta esperaren fumant l' hora de la son pera enquibir del millor modo possible nostres cossos en las lliteras del camarot, que com una renglera de ninxos nos esperavan.

Al ferse dia y deixondirnos estavam ja anclats en lo port d' Almería.

LA DONA CATALANA

Poesia llegida en la inauguració del nou edifici del Centre Català de Sabadell.

Plaume lo véuret, dona catalana,
ornar aqueix casal ab ta presència,
tant com me plau dessota 'l roure altívol
contemplar la gentil margaridoya
tota flayre y frescor y poesía,
missatgera del temps de la bonansa.

No es pas l' esclat duptós de la opulència
qui t' ha enmenat assí, perxó m' hi agradas;
en altres llochs millor rumbejarías
ta fina cortesía y galanura,
ensempe que ta hermosor y la riquesa
de tos preuhats joyells; encar vals, dona.

Tampoch es la dolsor de la música
ni 'l pler y sensacions del gran theatre,
ni de la dansa l' atractiu suavíssim...
mes res d' aixó t' enmena vers l' antiga

casa payral hont te bressá ton ávia
y no obstant ¡quant de goig ton cor hi troba!

¡Quants recorts ben aymats! En cada objecte
hi sols llegir, graciosa, una rondalla;
cada arbre 't canta una cansó volguda;
te parlan los seus murs y fins sas pedras;
y es que allá 't du l' amor de la familia,
tal com aquí t' ha duyt l' amor de patria.

Eix amor sant, com foch-follet tendrissim,
á cau de cor fa temps que 't festejava;
y avuy ¡per fí! l' has correspost; oh dona,
venint vora sa llar á consagrarthi;
¡has tardat, pro has vingut! la Patria espera
que la llassada no 'n será menys forta.

Quan lo Senyor formá ton cor, d' argila,
lo va rublir d' amor inagotable;
¿cóm lo sabrá negar á Catalunya
qui si cent fills tingués cent n' aymaría?
malas patricías son las mares malas,
y 'ls millors fills son los millors patricis!

Aymala donchs de ferm; ¡abdos sou mares!
l' una dona homes grans, l' altra grans homes;
y si un jorn nostra rassa degenera,
devant de Deu tú 'n quedas responsable;
tú, del humá llinatge lo custodi
á qui 'l Cel ans de naixer ja 'ns confía!...

Aymala, sí, y á ta fillada ensenya
de venerar sas tradicions y usatges;
de ben parlar sa llengua, tan hermosa;
la que 'ns pertany desde lo comens dels sigles,
la que 'l Creador mateix posá en los llavis
de la primera dona catalana.

Ella es la més suau y la més dolça;
la que l' accent del cor mes bé modula;

la més potent, la més brava y franca,
la que entussiasma 'l seny y l' electrisa;
grave y sonora per pregar... valenta
per menys-preuhá 'ls tirans que la motejin!

Dígaho aixís á tos infants, oh dona,
tot allitantlos, ab ta veu de fada;
aquella veu que ja maymés s' oblida
per anys que 's visqui ni per molt que 's peni,
tot temps comhort del orfe que l' anyora,
eco del Cel que al mateix Cel nos guía.

Dígalsho aixís; y quan la son mitj clogui
sos blaus ullets, violetas celestivas,
després del parenostre pels bons avis
y per tots los passats que 'n pau reposin,
¡féslosen resá un més... ¡per Catalunya!
un més, per nostra pobre Morta-viva!!

AGNÉS ARMENGOL DE BADÍA.

A LA SORRA

Al rompent de las onadas
de brassos arremengat,
en Jan á sarpat de sorra
la nansa va netejant;
ja s' ajup y n' arreplega
un sarpat ab cada má,
ja s' aixeca y prenent ayre
contra la nansa 'ls rebat,

zim, zam!...

La Sumpteta de la Llúcia
ja s' hi acosta roncejant;
diuhen—sí es cert jo no ho juro—
que... joydá, la Sumpta y en Jan! ..
Ell prou la veu com s' acosta,
pero fa 'l distret, en tant
que 'l cor al compás dels brassos
fa batent adelarar

zim, zam!...

Per esbandir ell la nansa,
de la corda agafa 'l cap,
y la tira dins las onas
fins ayga á genoll entrant.
Pel detrás ella s' hi acosta,
més lleugereta que un xay,
en l' espuma que s' escorra,
s' enxopa ben be las mans
y fent com qui renta nansas
las espolsa sobre 'n Jan,

zim, zam!...

Ell se gira, veu que es ella
y s' hi rebat al detrás...
¡si l' aixarpa, si l' aixarpa!...
¡ja sols la avansa d' un pas!...
y ella rihent com á boja
vinga corre boy xisclant,
aquí caich, allí m' aixeco,
lo cor sens fré bategant

zim, zam!...

Lo rumor d' un bés s' escolta
entre 'l rumor del onám;
lo xoch d' uns dits y una galta
s' escolta al mateix instant;
La Sumpta á ca seva corra
més vermella que un coral;
en Jan se 'n torna á la nansa,
cínch dits marcats á la fás...
las onas sembla que riguin
capdellantse y murmurant

zim, zam!...

.
.

La Simpteta á casa seva
cançons venen, cançons van...

¡qué es hermosa la vesprada!...
¡quín mar llís!... ¡quín cel més blau!...
En Jan al rompent de l' ona
qué felís se troba en Jan!...
quín dalé que sent als brassos!...
¡ála Jan, vinga afanyar
dali que dali ab las nansas
sarpats venen, sarpats van!...

zim, zam!

CLAUDI PLANAS Y FONT.

CANT DEL BUTXÍ

So honrat, pesi á qui pesi,
so hontat com cualsevol;
honrat com lo monarca
que porta 'l ceptre d' or.
Lo general insigne
no es més honrat que jo,
per més que en cent batallas
haja estat guanyador.
No es més honrat qui dicta
las sentencias de mort,
sentencias que executo
fent lo que la lley vol.
En una ó altre esfera
cumplím un deber tots,
la lley á tots obliga
donantnos la missió,
á uns de salvar l' ordre
y del poble l' honor...,
y á mi de la justicia
fentme 'l bras venjador;
Ja se que molts me miran

ab ulls rublerts d' horror,
¿per qué? ¿Quí 'n té del jutje
que ha sentenciat á mort?
Y valtres, d' eixa pena,
acérrims defensors,
si jo so un home indigne
¿sou més dignes que jo?

J. MERCADÉ y MARTÍ.

Reus 4 Juliol, 92.

FLOR DEL CEL

Una freda nit d'hivern,
que 'n silenci tot estava,
pel mitj de la obscuritat
del cel un àngel devalla
batent sas aletas d'or
entre boyrinas de plata.
Duya en sas mans, com joyell,
una flor per trasplantarla,
desde 'ls vergers celestials
á 'n aquesta vall de llàgrimas.
De sobte atura son vol
al ser davant de la casa
hont per ordre exprés de Deu
ha de deixarhi sa carga.
En un de sos finestrals
truca l'àngel, y ab veu clara,
desde dins jove gentil
li respon adelerada:
¿Quí sou vos lo bon viatger
que en tan freda nit demana?
—So un àngel del cel, respon,
que us porta un placent mitssatje.

—S' obrí prest lo finestral
 y l' ángel entra en la cambra
 omplintla d' aroma y llum
 que en un cel l' han transformada.
 Al veurer al missatjer
 la jove se queda estática;
 li glateix tan fort lo cor
 que li nua las paraulas;
 L' enlluerna tant clara llum,
 tantas aromas l' aubriagan,
 y espera ab dalé mortal
 saber las novas de l' ángel.
 —Deu m' envia, no temau,
 diu l' ángel ab dolsa parla,
 preneu d' Ell aquesta flor
 y vos mateixa cuydaula.
 D' aygua de font batismal
 donauli bona regada:
 ab néctar de vostres pits
 nodriula que cresca ufana,
 y en tan que juntas viureu
 no deixeu may de guardarla
 perque no perdi un instant
 ni sos colors ni sa flayra,
 y sia digna de Deu
 si algun jorn vos la demana.

—
 Reprengué l' ángel son vol
 estenent de nou sas alas,
 deixant á la *flor del cel*
 en los brassos d' una mare.

.
 Tantost l' ángel la deixá
 li dona un bés la rosada,
 y al sentirne sa fredor
 comensá á derramar llágrimas.

PERE ORÓ Y PLA.

L' INCENDI DEL «ADELA»

Tor d' un cop callaren los grinyols de las cúrrias d' un bergantí que descarregava suro: massips y mariners pararen en son treball; los remos d' alguns bots y llahuts que corrian la badía eixiren de l' aygua, quedant en l' aýre, ó deixats en banda 's plegaren com alas al costat de las embarcacions: los ulls contrets y la ma posada de cantell arrán de front, tothom mirá enfora. Un punt brillava al horisó y atreya las miradas: la gent del passeig corregué á la platja: dels recóns de llevant y de garbí se vararen cent llahuts. Tan bon punt deixavan los pals, remos y vela, ab vent de terra los feyan volar fora puntas: lo sol tocava al cim de Sant Grau y s' enfosquía l' horisó. Allá, al lluny, lo punt brillant s' engrandía, semblava un altre sol que eixís; los núvols se dauravan; una flamarada juntava mar y cel: un barco cremava en la mar.

Un crit d' esglay portá la vila entera vora l' aygua: los carrers quedaren deserts, las fábricas paradas, los carros sols per las plassas; algun vellet avansava penosament per veure la mar desde 'l mitj dels carrers que hi miravan.

¡Quín espectacle més esgarrifós! Una nit dolça, dolça, comensava á exténdrers per l' espay; la brisa suau de terra, ris-

sava tot just las onas que morían gemegant y una inmensa columna de flamas y de fum corría sobre l' aygua. Lo ventet de terra y l' ayre del camí llensavan cap á popa llengotejant, carregolantse, lo munt de flamas horrosas. Era un vapor de dos pals y 'l foch arrencava desde 'l messana fins á popa de tot. Pont, cambras, bots, pals y vergals era una inmensa pira: en lo tros del castell de proa y sobre 'l bauprés, tripulació y passatjers s' aferravan pantejant, aixecant al cel sos brassos; á son entorn las onas s' encenían al rebre 'l ruixat de foch que queya del barco: se sentían detonacions esgarrifosas, cruixits de fustas y terratrémol d' enfonzaments. Lo trinquet caygué ab aixordador estrépit fent seguir cordám y cadenas. Per un moment s' apagaren las flamas y tot s' amagá en una nuvolada negre y feixuga, més de sobte, ab petaments y guspiras, torná á embullarse la inmensa cabellera de flamas. Lo barco volava cap á terra: las barcas no podían acostarshi pas; s' endevinava la intenció del capitá; embarrancar á la platja y, salvada la gent, poder treballar en ferm pera la salvació del barco ó tirar-lo á pico en poca fondaria. Lo barco tocá á terra, las flamas s' agombolaren un moment, un gemech estrany dominá 'ls cruiximents del casco y arboladura, y entre foch y flamas y fum saltá la gent pel pont de barcas cap á terra, los cabells erissats, los ulls fora las órbitas, tremolant... y mentres tothom se disputava la honra d' acullir als náufrechs, una lluyta horrosa tenía lloch entre l' aygua y 'l foch. Se vejé impossible la salvació del vapor y 's procurá enfonzar-lo, cosa fácil, puig al tocar en terra s' obrí una via d' aygua. Lo barco anava carregat de benzina y petroli y 's deya «Adela.»

De sobte d' entre 'ls mariners del vapor eixí corrents un home. Duya trajo blau y tota la cara enmascarada. Com un llamp saltá per las barcas, s' aferrá á una corda mitj cremada que pujava del bauprés, muntá á sobre l' orla, feu la senyal de la creu y 's llensá per entre las flamas, mentres un crit d' horror eixía dels llábis de las mils personas que omplían la platja y 'ls llahuts. Molts valents probaren d' entrar al barco, més era impossible; al capitá tinguérenlo de subjectar fortament. Als pochs segons, una massa informe, una munió de vestits y cabells encesos, se llensá á la mar: se 'l recullí casi mort y pogué dir una paraula encara:—«Las calderas, ja no hi ha por» y entre horribles sufriments s' escapá sa vida per las cent

llagas negrenças de son cos que deixava anar una olor estranya. Tot ho compreguerem: era 'l maquinista, un héroe, que recordant de sobte que las válvulas eran carregadas, endeviná la catástrofe horrible de las calderas rebentant en mitj de mils personas y sacrificá sa vida. Patí tots los torments humans reconcentrats en poch segons, pera la salvació de tots!

Al cap d' una hora, l' aygua vencé; 'l barco s' enfonzá; la mar onejá suaument per sobre 'l vapor; se vegeren las estrel·las en lo cel y la caritat comensá sa obra.

Al altre dia lo poble enter doná son tribut d' admiració y agraïment al héroe salvador. Allá en lo fossar de Sant Feliu de Guixols jau la pols negrosa del pobre mártir.

Quan los cartutxos de dinamita esclatan al fons de la mar pera trossejar lo vapor, sembla encara que per tota la vila corri una extranya sensació y un esborronament fredós. Segur que molts confegeixen una oració per l' ánima del maquinista del «Adela.»

FERRÁN AGULLÓ.

COR FERIT

Baixava de Montserrat
y 'l cor ferit me sentía;
un raig d' amor me 'l ferí
que 'ls Angels envejarian.

Tornant ara á vostres peus
la ferida trau sang viva:
¡Oh Verge de Montserrat!
com més oberta, més vida.

Si visch ab lo cor ferit
pensaré en Vos nit y día;
fins després que sia mort
no 'm dongáu la medicina.

JOSEPH MAS CASANOVAS.

Agost 1890.

NAIXEMENT

Ja som á la diada; ja l' auba n' es sortida
donant sa transparencia á un Cel hermós y blau,
los aucellets saludan ab veu amorosida
lo sol, que ja punteja mentres la nit decau.

Flayrosas poncelletas sas calzers descobreixen
guarnidas de rosada y encant encisador,
pintadas papallonas arreu las deixondeixen
gronxant son vert fullatje l' oretj delectador.

¡Oh! tot al goig convida; tot diu ab veu melosa
que al temple de la vida ha entrat un nou infant,
lo naixement d' un angel de cabellera hermosa
ja nua la llassada del sagrament més sant.

Al bo d' una vesprada dos sérs varen unir-se
en nom d' un Deu que vetlla la ditxa del mortal,
y aquell amor puríssim que addos van oferir-se
un innocent lo sella ab rostre angelical.

Sos pares lo contemplan glatint de gelosía
l' escalf de sas besadas li donan ab excés;
l' un diu: á mi se sembla; te hermosa fesomía;
y al punt li respón l' altre: á mi s' assembla més.

Si trist un plor esclata, abdos junts lo consolan,
si alegre un somris llensa, celebran son contènt;
y encar que, cercats sian d' afany que desconsolan,
al Cel envian sempre sospirs d' agraphiment.

Qué grata es sa vinguda, no senten ja recansa
sos cors, que esbatejavan á impuls d' un sol amor,
aquell infant que adoran, es tota sa esperansa:
¡quí sab si un altre dia será son greu dolor!

DOLORS RIERA BATLLE

APUNTE

El sol es post, la nit avansa,
se dorm la mar;
tebi es l' ambient, la mar es blanca,
lo cel es blau.
Un pescador de fas colrada
fort y sapat
los aparells dins d' una barca
va colcant,
deslliga après d' allà la popa
lo fort llevant,
la barca cruix, adés relisca
per sobre 'ls pals...
s' obra l' onam, l' espuma salta,
bull un instant
y 's veu després damunt la platxa
un munt de pals,
y allà d' allà una barqueta
que bressa 'l mar.
Lo sol es post, la nit avansa...
La barca enfora vinga vogar.

CLAUDI PLANAS Y FONT.

LA TROMPETA D' EN BILÓ ⁽¹⁾

¡Oh trompeta llargaruda!
¡Oh moble insigne! Tú sols
pots inspirar á ma lira
bells cántichs d' inspiració.
¿A ma lira he dit?... Bé, vaja;
ara jo, entussiasmadot,
imitant als grans poetas
(dels quals sé que disto molt),
com ells volia ab la lira
contarvos mas impresions.
¡La lira!... Ni sé tocarla;
sols crech que toco 'l violon;
mes si d' instruments se tracta
per cantar tots son prou bons...
Mes torném á la trompeta,
que es lo que importa, senyors.
No vull fervos d' aquell moble
ara aquí una descripció,
puig treball ben perdut fora,

(1) Aixís s' anomena 'l nunci de Masnou.

sent sabudas de tothom,
desde 'ls vells á las criatura,
sa forma y sas condicions.
Lo que vull es ponderarvos
lo seu mérit portentós,
sa importancia, son prestigi,
en fi, lo seu gran valor;
(no 'l seu valor material,
que aquest, la vritat, es poch,
puig, per informes verídichs,
no arriba á ser de llautó.)
Aquella trompeta *invicta*
plena de rovell y bonys,
penjada quan no serveix,
¡quí sab! potsé en un recó,
surt humil de tant en tant
del seu òbscur y trist lloch
á comunicar al poble
ab aspre y esquerdat tó,
ja tristas ó gratas novas,
ja esperansas, ja ilusions.
Aquí un exemple us preséto,
senzill y clar com ell sol,
per probar que no exagero
y que may del just me moch.
Moltas vegadas las noyas
veuhén de lluny en Biló,
que va, portant la trompeta
sota del bras, tot calmós,
y ab aquell ayre especial
á fer pel poble un pregó.
Lo cridan casi ab carinyo,
li preguntan: ¿Qué hi ha de nou?
com esperant de sos llabis
alguna cosa de bó,
y ell, fent la mitja rialla:
—Ara ho sabreu,—las respon.
Extén sa veu la trompeta,
fa deu galls en un segon,
y, quan las noyas pensavan

sentir ab satisfacció
pregonar per aquell dia
algun ball... res! tot d' un cop
'ls mata las esperansas
pregonant ó carn de bou,
ó be que dintre pochs dias
nos cau la contribució,
que 's darà la bola als gossos,
ó que ja 's pot matar porch,
ó que s' han de quintá 'ls joves,
ó 'ls surt ab altrás cansons,
perque es la trompeta aquella,
per més que sembli que no,
la veu única del poble
que 'ns té subjectes á tots,
puig, bons ó mals, sos mandatos
no admeten contradicció.
Y ara que estém en lo temps
precís de las discussions,
que ningú pensa com l' altre,
que tothom té un rey al cos,
ella sola té 'l prestigi
de fernos la lley á tots.

JAUME ESTAPÉ PAGÉS.

ELS JOCHS FLORALS DE L' ANY 1888

—Ay filla! vaig veure cosas
que no son pera contar—
deya l' avi una vetllada
de l' hivern qu' havém passat
vora del foch á una nena
de cabells rossos y ulls blaus.
—L' exposició... ¡y quina mayna
de gent... no li cal pensar!
de festas sempre n' hi havia
tot arreu d' aquí y d' allá.
Ay filla! ja no 'm recordo
del que vaig veure aquell any!
fins y tot, vaig embarcarme
y vaig veure 'ls Jochs Florals.
—Qué son els Jochs Florals, avi?,
diguéumho, diguéumho aviat.
—Es la festa de la patria
catalana y de la llar
de los qu' honran la regina
de son cor y de son cap...
Donchs, figura't una sala
com la parroquia... ¡més gran!
plena de flors y banderas,
plena d' escuts y de rams.
A un extrém, com si diguessem
á l' altar major, hi está

d' or guarnida, una cadira
qu' es de la reyna 'l sitial...
¡l' ayre qu' allí se respira
tot es ayre catalá!!
La sala s' ompla de damas
y cavallers tots galants
que sembla tingan frisança,
sols sía un dia en tot l' any
de veure reynar la llengua
del Canigó y 'ls Atlants,
la llengua del rey en Jaume,
la reyna del mártir sant
en boca de qui la ciencia
de las ciencias va parlar
avans qu' en cap altre llengua,
la llengua d' en Aribau
tan dolça, noble y valenta...
¡la llengua dels catalans!
—Ay l' avi 'n dihéu de cosas
que no las sabia pas...
¿qui s' hi senta á la cadira
guarnida d' or y de rams?
Quan la sala es tota plena
un cavaller del Jurat
obre un plech y 'l nom publica
del trovador qu' aquell any
ha guanyat lo primer premi
en la lluyta del trovar.
Alashoras se presenta
lo vencedor de combats
que se guanyan ab la ploma
sense una gota de sanch
per rebre una flor hermosa
adornada ab un bell llas;
y á fora sona la música
y á dins picaments de mans
aplaudexen de la llengua
á un dels fills més estimats
¡ Oh quin moment d' entusiasme!
quin alé de patri escalf
quan á una dama s' acosta

lo qui la flor ha guanyat
y n' hi fa present. S' axecan
los cavallers á mirar
si n' es blanca, si n' es bella
de gentil y dolsa fas
y las damas ufanosas
van dihentse ¿qui será?
fins que la veuen sentada
la reyna dels Jochs Florals!
¡oh quin moment d' entusiasme!
¡quín alé de patri escalf!!
ell sol, prou val las angunias,
ell sol, l' anarhi prou vol,
y las trovas que 's llegexen,
y d' escoltarlas l' afany...

—Com me plauria esser reyna!

—Potser algun dia ho serás.—

No s' adona qu' en sas venas
de reyna hi corre la sanch,
reyna de doble corona,
de la festa y del treball!—
Los Jochs Florals que vaig veure
si que foren Jochs Florals!

Ab paraulas catalanas
la festa 's va comensar
y 'l qui las paraulas deya
no n' era pas catalá...

nostra llengua feya festa
¿fins van parlarla 'ls estranys!

La reyna fonch una reyna
de debó, la qui l' Estat
espanyol, regeix ab l' eyma
de dama y de governant.

Comptesa de Barcelona
várenla allí proclamar
y á fé, si vritat ne diga
que 'm plau molt aquest dictat:
comptesa de Barcelona
y reyna del Jochs Florals!

Quina festa! encara 'm sembla
que l' estich veyent. Vindrà

cad' any nova Primavera,
tornará l' alegre Maig
y los colors y armonias
d' aucells y flors tornarán...
una festa com aquella
no tornarà venir may.
—Sí aquesta no torna l' avi
de més bonas ¡ja 'n vindrán!
—Sí, sí, la teua mirada
de l' esdevenir veu ja
lo poderiu y grandesa
de la llengua y del treball.
Sí, sí que la Primavera
de la Patria tornarà
y los colors y armonias
d' aucells y flors portarán
en cada nota un poema,
en cada nota un encant.
Sí, ja los aucells quan cantan
refilan en catalá,
y de las flors moltes d' ellas
son vermellas com la sanch
de las barras catalanas...
Oh! sí, sí que tornarà
ab la festa de la llengua
la festa del sant treball.

L' avi era imatge del geni
de l' esperit catalá,
lo que l' avi joyós deya
per la fama era dictat,
y la nena bonicoya
de cabells rossos y ulls blaus,
com la poncella que s' obre
aquest gentil mes de Maig,
era la naxenta gloria
d' un poble valent y honrat.

A. M. PEÑA.

PRIMAVERA

Ja ha arribat lo mes d' Abril
rodejat de flors y aromas;
verdeja l' arbre en lo bosch,
lo riu suaument mormola,
l' aucellada boy cantant
entre 'l brancatge s' amoixa,
lo cel es blau y seré
tot creuhat per papallonas
y en los ombrius margenals
s' hi endormisca la viola.
Tot es vida y es dolsor;
la primavera s' enjoya
ab sas galas més gentils
com escau á una matrona;
tot sospira benestar,
lo cor dins lo pit trontolla,
las verges glatint d' amor
ab sos esguarts enamoran,
tot es esplendor y llum,
fins los morts dins de la tomba
deuhen senti 'l dols escalf
del sol que 'ls besa á tothora.

Ja han passat las nits d' hivern
fredas y llargas y solas,
nits de dol y de pesar
y de recorts y d' angoixas.

Ja s' ha fos lo blanch mantell,
ja ha fugit la esquerpa llopa,
ja no s' ou lo viu xiulet
trist y acompassat de l' óliva,
y en los arbres descarnats
no renega 'l vent que 'ls torsa.
Lo jay que seya arraulit
proper de la llar fumosa
contant rondallas y fets
d' una edat llunyana y fosca;
ja ha eixit de son niu d' hivern
y está al brancal de la porta,
ahont lo sol ve cada jorn
á portarli bonas novas.
Tot es plascent y rialler,
tot estima y tot s' amoixa;
la juventut sent bullir
dins sos pits una sanch forta;
tot brolla al bes del amor
y s' obran clavells y rosas,
tot brolla al bes del amor
ab l' escalf que eix amor dona,
y creuhan lo cel tot blau
daurats vols de papallonas,
en los margenals florits
s' hi endormisca la viola,
los rius mormolan suaument
los arbres al bosch se gronxan,
tot respira lleu dolsor
y flors ab flors s' apetonan.
tot es plascent y rialler
tot estima y tot s' amoixa,
puig s' ha deixondit lo mon
en los brassos d' una dona.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS

Abril, 1892.

LA DARRERA NIT

TRADUIT DEL LLIBRE «CUENTOS DEL VIVAC.»

La veu grossa, emborbellada y un xich tremolenca del coronel del regiment, soná en lo silenciós espay d' aquella freda sala del cuartel, y digué arrossegant ab pena las sílabas:

—Lo Consell de guerra ha condemnat, per unanimitat, al reo á la pena de mort.

Y aquestas paraulas: *pena de mort*, corregueren d' extrém á extrém de la sala ab l' aleteig d' un aucell bruixal. Lo reo las va sentir ab una claretat terrible, y acotá 'l cap; duas llágrimas rodolaren desde sos ulls á sas galtas colradas y 's fongueren en sos llabís ressecats. Lo coronel se 'l mirá ab fonda llástima y 's cargolá las puntas entercas del bigoti, com volent amagar lo sanglot de l' angoixa en aras del aspre deber militar.

La gent que s' estrenyía silenciosament en lo fons de la sala, comensá á desfilar, agombolantse en l' estreta porta de sortida, fent teclejar las rajolas del trespel, y produhint una remor sorda que tenia no sé quina cosa de solemne en aquest

moment. La que sortia al carrer se repartia á dreta y esquerra, deixant caurer la noticia en las llindas de las portas y sobre 'ls empits de las finestras baixas, fentla pujar fins als balcons ab certa entonació llastimosa y repartintla per tots los carrers de la petita vila.

Trayent en net lo que deyan aquells papers que hi havia sobre la taula del tribunal sentenciador, papers escrits ab moltas notas marginals y munió de firmas, ab diversitat de lletres en las que s' hi endevinavan mans nerviosas y poch avesadas á primors caligráfichs; d' aquells papers, dich, se desprenia un fet concret y en extrém fatal.

Lo reo feya sa guardia, com sargento según del primer batalló, la nit de autos. Era reenganxat voluntari y li faltavan tres mesos per acabar. Ab tot y trobarse devant del enemich, y contra son desitj l' havia seguit sa muller, y ab ella sa filla: una nena de quatre anys ab una careta somrosada, rodejada d' un march de cabells rossos. Lo sargento no va tenir esperit pera separarsen y, á costa de sacrificis, mantenía en la guarnició á la dona y á la nena. Quan arribava de nit á la guardia d' avansadas y la nena passava dels brassos de l' un soldat al altre, semblava que s' espargia en l' espay fumós de la casamata una llum en que hi havia pau y benestar que no s' avenían gayre ab lo guerrer aspecte dels fusells, colocats en l' armer ab correcta formació.

Lo xerroteig de la nena, com un doll de notas cristallinas, de sobte 's trencava quan al detora, poruch y fosch, sobreixia de las tapias l' *alerta* sostingut dels centinellas, que corria d' un lloch al altre, com reguera de humanals ressons.. Aquella nit fatal se presentá en l' avansada un capitá arribat de nou al regiment y que feya sa primera ronda; lo sargento quefe del lloch sortí á donar lo *parte*, y mentres parlava ab l' assistent del capitá, entrá aquest en lo cos de guardia. Era 'l capitá aquell, home de cara ferrenya y d' esquerpas maneres, y al trovarse ab una dona dintre, va suposar lo pitjor, suposá qu' era una d' aqueixas desgraciadas que acostuman seguir als exércits y s' hi arrapan com lo grevol á la soca de la alsina. Arronsá las espessas cellas, agafá d' un bras á la dona y, empenyentla fins á la porta de mala manera, li va dir, com en desagravi de lo qu' éll creya ofensa á la moral y á la ordenansa:

—¡Arri d' aquí!

La fatalitat coloca ab molta anticipació las figuras en los escachs de la mort, y resulta un joch que als ulls del home es tan sols casualitat funesta... La dona del sargento ensopegá en lo lllindar de la porta, va caurer la nena que duya á coll y topá de front en la pedra; un brí de sanch tacá sos cabells rossos. Lo sargento ho va veurer, y sens donarsen compte, mogut per ho sé quin vértich que l' encegá, va engrapar per lo canó la carrabina y clavá un cop de culata al cap del capitá, cop que soná d' una manera horrible. Aquest caygué d' esquena, ab lo temporal fet micas; lo sargento 'l mirá un instant estúpidament y després agafá á la dona y á la criatura. Acudí gent, soldats plens d' esglay, un corneta que comensa á tocar *llamada*, y un alferez que reduhí á presó al sargento.

Lo capitá estava ben mort; lo delicte era horrible, y 's trobava 'l regiment devant del enemich... Pera aquestos cassos son molt terminants las lleys penals militars.

Se formá la causa ràpidament y 's sentenciá als tres dias, fixantse la execució pera la matinada del quart. S' acomodá pera capella una habitació dels darreras del cuartel, que rebia llum per una finestra colocada á dos metros de terra, finestra guarnida per dos barrons de ferro encreuats... La cambra era fosca, com á pas de la mort, y en los recons plens de pols hi teixian silenciosament las aranyas. Quan lo reo hi entrá queya la tarde y fugia la llum d' aquella habitació com si ell la empenyés al seu davant. S' assentá en lo migrat banch de fusta y enfonzá la mirada, fixa y trista, en aquells recons tot ombra... Semblava que en mitj de la fosca quieta y misteriosa hi ressonés una veu severa y dolorosa que li deya:

—¡DEMÁ!

Demá, es á dir, dintre de vuyt horas, quan lo sol s' aixequi entre núvols, vessant sobre 'ls camps la sava vivificadora de sa llum, cridant á la vida y al moviment desde l' home, ser perfecte en la escala animada, fins al infusori, ser rudimentari en lo mon infinitament petit...; demá, quan la creació 's mogui y 's deixondi espléndida, surará per damunt d' ella l' himne de la naturalesa agradablement conmoguda...; matí sense tarde, despertar sense son, jornada sense més enllá conegut... Tot aixó sortia d' aquells recons negres ahont seguien teixint infatigables las aranyas. Lo reo se ficava ab los ulls de

l'ànima en lo pervenir que pera ell era tan aprop, y veyá son cadáver sobre 'l terror, arrapat ab las mans á la pedra com vo-
lent retenir la vida que havia fugit, y vora 'l cadáver una dona
y una nena; la dona plorant, la nena cridantlo, tacantse las
mans petites y molsudetas en la sanch del mort.

Aquest desvari durá llarga estona. Lo rellotje de la única
iglesia parroquial de la vila tocá las tres de la matinada. Qué
rabent se 'n venia 'l matí! Fins pot dirse que eran agradables
aquellas ombras y aquella quietut del cuartel, si la llum ha-
via de ser, com seria pera ell, més ombrívola que las tenebras
d' aquella cambra.

Sobre 'l petit altar improvisat cremavan dos ciris que es-
cassament illuminavan á un Sant Crist facilitat per la parro-
quia. Lo Sant Crist obría 'ls brassos, marcantse en ells la ti-
vantor dels muscles, débils y treballats, y clavava al sostre sos
ulls tristos y apagats. Lo reo mirá al Sant Crist y resá, no de-
pressa, sino com qui vol que se 'l escolti be y atentament.

D' en mitj l' absolut silenci que regnava en lo desert car-
reró ahont hi donava la finestra, pujá un lleuger soroll, com
si del mitj del repós de la nit hagués sortit quelcom semblant
á la remor d' una veu de dona que va dir:

—Andreu... me sents?

Lo reo endeviná, més be que no pas sentí, aquell dols re-
clam que, relliscant desde la finestra, torbava sa soletat sense
sotraquejarla, com l' oreig que mou las fullas sens arrencar-
las, y 's deixondí d' aquell penós ensopiment. S' acostá á la
finestra, que era molt alta, s' hi enfilá ab travalls agafantse á
las pedras de la paret, y un cop dalt, mirá ab afany al enfos-
quit carreró.

—Ets tú, veritat?—preguntá.

—Soch jo—contestá la mateixa remor suau. — He estat
plorant tres dias... y tres nits! —afegí la veu ben baixet—y ara
he vingut casi arrossegantme pera que no 'm vegin los centi-
nellas!... M' han dit una cosa horrible, Andreu, y jo no ho he
cregut. M' han dit que... que... Pero m' han enganyat, veritat
Andreu? Dígam si m' han enganyat!

L' Andreu s' esborroná de cap á peus y no respongué ni
una paraula; per poch deixa anar las mans y cau d' esquena.
Va treure foras de sa debilitat y digué:

—Y la nena?

—Aquí es, desperta y calladeta, porque li he dit que si la sentissen te matarian.

—Aixécala, veyam si arriba á la finestra.

La dona alsá á la criatura embolicada en un mocador gran. Arribava al cantell més baix de la finestra; lo reo va treure 'l bras fora, y fent un gran esforç la va asseure en l' empit. La nena estava quieteta; pero quan lo reo va poguer distingir clarament sa carona la trobá ab los dos ulls oberts que se 'l miravan entre carinyosos y espantats. Probá de fer passar la nena per entre 'ls barrots, pero no va ser possible. La acostá tant com va poguer, y acostantshi ell més encara, agafá nerviosament lo ros caparronet y allá hi va anar tota sa sanch y tota sa ánima en un sol petó tan silenciós y llarch com aquella nit horrible...

D' un cap d' aquell carreró va sortir una remor de compassos sechs, passas de gent barrejadas ab cops metálichs: la ronda. S' aturá davant del primer centinella; hi va haver una pausa en lo pas de la patrulla. Remor de veus d' home, barrejadas ab estossechs forts. Lo reo va fer un suprérm esforç y 's separá de sa filla.

—Pren la nena y vesten; ve la ronda.

La nena devallá fins als brassos de sa mare, y 'l reo caygué inanimat sobre 'l banch, tan inanimat com semblava estarho aquell Sant Crist que seguia mirant al cel ab expressió planyenta y dolorosa.

La ronda passá de llarch. Sens dubte havia fugit la dona sens que la vejessin. Altre cop torná á regnar lo silenci en aquella cambra freda; pero semblava que la dona y la nena se n' havian emportat d' aquell lloch quelcom d' aconhortador, y fins lo Sant Crist obria 'ls brassos esgroguehits y sechs ab més gran y més desesperat esforç.

Tocaren las quatre. Aquell *demà* era ja *avuy*: lo pervenir era present. Dubtosa claror omplí 'l carreró com sondejant la fondaria de las ombras primer, després ab més vivor. Lo sol anava aixecant al davant seu núvols d' or que 's desfeyan en pols finíssima damunt la endormiscada vila; alguns milions d' aquells átomos lluminosos entraren alegroys per la finestra de la improvisada capella, y 's posaren á moure brega en los recons ab las ombras com dihentli al reo:—Lluyta y viurás!

.

Lo van anar á buscar.

Quan traspassá la porta del cuartel, mirá per tot arreu, famolenchs sos ulls de veure lo que allí no hi era... Al girar la cantonada 'l sol li pegá als ulls... Que hermós era aquell sol ab tot y esser al Desembre! Quins feixos de llum vessava sobre 'l camí fent brillenjar los arsos dels marges de las hortas, y enllá al lluny lo riu, sobre 'l que suravan encara las boyras de la nit!

Res van veure tampoch los ulls famolenchs en lo camí. Se fermá 'l cuadro, produhint una remor estranya las petjadas de tants d' homes sobre la herba endurida ab la gebra, y llegí l' ajudant ab veu apagada la sentencia del consell. Lo reo mirá per últim cop al cel, á las montanyas, al riu; humitejá la mirada en los jochs de llum que 'l sol feya en los aspadats y en las altas rocas, sobre 'l riu y 'ls segats terrers y en los colls que surtian de la vall y conduhian á altres horisons que may més debia veure...

Per lo camí sembrat de codols se va veure venir á la dona ab la criatura á coll, corrent á tot correr, xuclantse ab los ulls esparverats la colla negra que 's destacava al lluny sobre colors vivíssims... No podia arribar ni arribaria segurament á temps aquella dona.

Lo reo la va veure com s' acostava quan li taparen los ulls ab la vena, y una angoixa infinita lo va fer caure agenollat. Los setze homes del piquet carregaren á la una, apuntaren y feren foch.

Lo soroll de la descárrega 's topá en lo camí ab la dona que arribava corrent. S' aturá de sobte, mirá ab los ulls esverats la colla, llunyana encara, s' abressá ben fort á la criatura, y 's desplomá ab ella sobre la gebra.

FREDERICH URRECHA.

L' AGLENYA

LO CASSA-NIUS

Espitregat baylet
se 'n fuig de casa seva,
se 'n fuig á *cassà nius*
avall de la rivera.
Quan es un bon tros lluny
els ulls gira endarrera,
la Vila ja no veu...
(iquins salts que fa d' alegre!)

—Aquí no 'ns veurá pas
la mare ni 'l meu mestre:
ja estich ple de *sermons*
y d' estiralls d' orella:
que no he nascut per sant,
ni per fixarme ab lletres.
Parlant aixís, tot sol,
arribá á l' albarda:
iquín be de Deu de nius!
iquín refilá d' aucellas!
Al cim d' un pollancrer

un niu li fa denteta...
 ja 'n puja soca amunt
 igual qu' una mustela.
 Quan es devant del niu
 ja 's torna com la cera:
 —¡Qu' es alt, Deu meu! qu' es alt!
 y 'ls ulls li llagrimen...
 Llavors se 'n penedeix
 de sos reganys al mestre,
 y maleheix als nius,
 y pensa en sa maretal...

 Al apuntá 'l nou jorn,
 campanas somiquejan...
 la Vila vesteix dol...
 las mares s' escabellan!

LA CANÇÓ DE LA ROSELLA

Tothom me sol preguntar
 perque som tan vermelleta;
 més ¡ay! que no ho goso dir,
 m' afoja la pena!

Un dia, á punta de sol
 una noya 'l pla travessa;
 més ¡ay! que no ho goso dir,
 m' afoja la pena!

Porta las trenas al vent
 y un acer á la ma dreta;
 més ¡ay! que no ho goso dir,
 m' afoja la pena!

Quan es voreta de mí
ab son galán s' escometan;
més ¡ay! que no ho goso dir,
m' afoga la pena!

—«¡Ingrat, ingrati! ¿qué t' he fet?
que m' hages deixat soleta?
Si jo 't donguí mon amor
¿no fou per ta prometensa?
Orfaneta som quedat
y ab la meva honra malmesa:
no 'm queda cap més remey...
¡perdónam, mareta meva!»—

Quan la noya així ha parlat
lo sol s' amaga depressa...
més ¡ay! que no ho goso dir,
m' afoga la pena!

Una goteta de sang
ha tacat mas fullas tendres...
més ¡ay! que no ho goso dir,
m' afoga la pena!

Y encare 'm van preguntant
perque 'n som tan vermellata;
més ¡ay! que ben clá ho ha dit
la trista Rosella!

FOLLANT

¿Te 'n recordas, vida mía?
Encara 'm sembla que hi som:
¡quina gatzara que feyam
boy *follant* los picapolls!

Jo no he vist cosa més rica
des que tinch us de rahó:
de cada gra qu' espremiám
rajava mitj vas de most.

De tan 'en tan ¡quina ullada
que 'm donavas de traydó!
tot replegant la taldilla
xiquet amunt del genoll...

Aixís la tasca seguíam
haventhi algú de plantó;
més... quan tot solets quedavam
ja mudavan las cançons.

Llavors, tu un gotim prenías
y 'm deyas ¡au, que som sols!
passem, passem lo rosari;
un gra tu y un altre jo.

No tenintne prou encare,
tombavam el samaló;
y ¡vingan xarrups y fora!
fins que 'l cor nos deya ¡prou!

¡Alló sí qu' era xarel-lo
d' aquell de Senyó Rector!
d' aquellas dolsas xucladas
encare 'm llepo 'ls llembrots

No 't dich jo si he de llepárme'ls
rossinyolet del meu cor...
que avuy no foras pas mía
sense 'ls xarrups d' aquell most

EN LA FIRA

—¡De que 'm firas mon amor!
—De 'l que vulgas prenda meva.
—¡Oh, no; que si 'm promets tant ..
pot ser que te 'n penedescas!
—Ja pots triar lo més rich
de las *paradas* que vejás:
¿vols un anell de brillants?
—No fa per mí, som pagesa.
—¿T' agrada un brassalet d' or
ó be un collaret de perlas?
—Tampoch aixó fa per mí,
ja no som pas primerenca.
—Y donchs ¡digas lo que 't plau
que porto la bossa plena!
—Pósat la ma sobre 'l cor
y escóltal, si es que 't batega;
ningú com ell t' ha de dir
lo que més á mí 'm fa pesa.
Y si ell no t' ho diu ben clar,
¡planta 'ls ulls á aquella tenda
hont tanta sogá y cordill
part de fora pinjoleya!..
¿De qué 'm tens de firá? ¡ingrat!
¡nou mesos ha qu' ho has de sebre!

L' ESTIUHET DE SANT MARTÍ

L' Estiuhet de Sant Martí
n' es una hermosa quinzena
que brota al cor del hivern
en ma patria Ampurdanesa.

Tot es poétich y hermós,
tot respira goig y festa:
lo prat mustiu reverdeix,
y 'ls aucells cantan alegres.

Al lluny, l' altiu Canigó
lluheix sa nevada vesta;
y un sol de color rosat
esponja la dura gleva.

Llongas espirals de fum
s' alsan de las xemaneyas,
y endins la blavor del cel
apoch-apoch van fonentse.

La florida dels cap-blanchs
y 'ls sembrats que reverdejan,
diuhen que ja es ben aprop
lo gelfu mes de Desembre.

La rosada del matí
tot lo jorn s' aguanta fresca
sobre l' herbeta marjal,
hont pasturan las ovellas.

Van refiletant qu' es un gust
reyentinchs y cuheretas,
iy son manyachs, molt manyachs!
casi ab la ma 's deixan pendre...

Tot es poétit y hermós,
tot respira goig y festa:
es la rialla del *Hivern*,
ique tants plors porta al darrera!

RAMON MASIFERN.

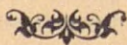
LO DARRER GLOP

Adormidet, xuclant lo pit encara,
la pobre dona 'l besa tot plorant.
La llum de l' alba de raigs d' or amara
la testa rossa del bonich infant.

—Avuy vindrán, fill meu!—diu afligida.—
Avuy se t' endurán, rey del meu cor!
Te volen á ciutat! Com si la dida
no fos prou bona per guardá' un tresor!...

Qui m' ho havia de dir! Perque 't portessin
va caldre que sentís dringar dinés;
avuy perque de mí no 't separessin
daria lo que tinch... y encara més!

E. GUANYABENS.

DESDE SANT GERONI

Del cim de la penya més alta que 's mostra,
allà en los cendrosos titánichs rocams,
que estotxan com perla en sa closca de nacre
la Verge que vetlla l' altiu Montserrat;

Veyent á mas plantas montanyas y pobles,
sobre de ma testa puríssim cel blau,
y al lluny del lluny termes que fita la vista
Aragó, Valencia, Mallorca y la mar;

Y allá á tramontana, com rengle de guaytas
que fan á la patria d' etern muradal,
las serras altivas de testa nevada
que 'l Pirineu mostra y 'l sol va besant;

Del Bruch distingintne las comas y boscos
que un jorn foren fossa del aygla imperial,
y allá al peu dels cingles, com encens de gloria
la boyra que s' alsa del riu Llobregat;

Rebent sanitosa, balsàmica ratxa
del ayre puríssim que un jorn creuhá 'l llamp,
veyent precipicis que nostres peus voltan,
mirant Catalunya la vista al girar;

Saludo á la patria que 'ns va veure naixer,
la patria de Jofre, Clarís y Aribau;
joyós jo saludo la ciutat dels comtes,
la que fou un dia regina del mar.

Y desde eixa altura demano á la Verge,
que es mare y senyora dels bons catalans,
que 'ns servi pels segles dels segles la gloria
del penó que ostenta las barras de sanch.

PERE DE COTS Y SOLDEVILA.

Miranda de Sant Geroni de Montserrat, Setembre de 1886.

LO BALL DE LAS MORRATXAS

La tradició, que tantas y tan hermosas cosas de la antigor nos conta, refereix que en temps en que 'ls moros s' havian ensenyorit de nostra terra, hi havia un castell en aquesta costa de Llevant de Catalunya, ahont hi vivia un matrimoni noble y cristià que tenia per única descendencia una filla que la Naturalesa dotá de tots los encants que es possible imaginar, donchs á unas formas esculpturals y á una fesomia hermosíssima, s' hi havia d' afegir una virtut extremada, veraderament angelical, essent además cristiana fins trobarse disposada á sacrificar-se per son Deu, deixant las grandesas de la terra que son naixement li proporcionava pera tancar-se en un convent, y ab lo reculliment, la oració y 'l dejuni preparar-se pera alcansar més fàcilment la gloria del cel, per la qual continuament suspirava.

De donzellas que portessin á sobre tan bonas recomanacions no hi ha que dir que eran escassas, aixís es que no fou estrany que la fama de tan nobles virtuts s' extengués ben prompte y atrets per ellas compareguessin hermosos joves, nobles y richs barons á demanar tots sa má, prometentli la felicitat si consentia casarse ab ells; mes ni 'ls prechs y llágrimas de sos vells pares, que temian per ella quan deixessin d'

existir, ni las falagueras esperansas que á doll se li feyan concebir, com tampoch los regalos y riquezas que se li prometian, lograren que doblegués sa ferma voluntat. Havia destinat tot son cast amor á Deu y per res del mon volia deixarlo.

Al mateix temps que ella, vivia també en la encontrada un moro de molta anomenada, ja per sa gallarda figura com per sa bravesa y abundancia de riquezas. Lo tal moro fixá sos ulls en la donzella cristiana, sentí amor per ella y, convertintse ben prompte aquest amor en passió verament africana, determiná solicitar sa má, ab lo convenciment de que tot seguit seria aceptada, puig de moros com ell en veritat ne corrian pochs.

La cristiana, que ab molta finesa rebutjava 'ls pretendents que com ella professavan una mateixa religió, no podia jamay escoltar la demanda d' un home que á més d' ésser de diferenta rassa 's trobava separat d' ella per un abim, essent com era un creyent de Mahoma. Casarse ella, la cristiana, ab un moro, per jove, ben fet, rich y poderós que fos, aixó jamay. Aixís es que ni tan sols lo volia escoltar, quan menos tornarli resposta.

Lo moro no 's desanimava per aixó, sino que com més rebutjat se veyá més se li encenia la passió, més y més la estimava. De promesas n' hi feu moltas; de prechs, á desdir.

La cristiana, que al pensar tan sols que havia de renegar de son Deu ja creya que pecava, procurava allunyar tot lo possible del pensament semblant idea.

Escaygué un día que la noble família cristiana assistia á una festa que un noble vehí donava en son casal, y ahont hi concorregueren molts altres de sa classe. Lo moro volgué aprofitar aquesta ocasió pera probar novament fortuna, y vestintse al efecte ab rich trajo carregat de pedrería y acompanyat de gran número de servidors, determiná presentarse al lloch de la festa y fer ofrena á la donzella de richs presents, al mateix temps que declararli públicament son amor, convensut de que aquesta vegada sí que la cristiana no gosaria desairarlo, ja per los magnífichs regalos que li entregaria, ja per escaures en lloch tan concorregut y en mitj de tanta alegría, pero més que tot pel temor que á bon segur li sobrevindria pensant ab la reventa que 's podria pendre si 's veyá novament rebutjat, sapiguent, com aixís li constava á n' ella y á tots los

demés, que tenia en son poder forsas suficients pera ab ellas encendre novament la guerra y donar dias de dol á tots los del país que professessin la religió cristiana.

Afavorit per las sombras de la nit y seguit de tot son acompanyament, se presentá, donchs, al castell ahont s' hi celebrava la festa, que tenia ab tal motiu las portas obertas, si be que conegut pels criats y sapiguent que vivia en pau ab sos senyors, no li oposaren tampoch cap entrebanch pera que 's fiqués á dintre y 's presentés á la sala ahont s' hi trobavan tots reunits. La sorpresa que causá tal visita no esperada entre 'ls circumstants, no hi ha que descriurela. Un sobressalt, un temor s' apoderá de tots, ja que no podian esplicarse lo que veyan; pero més parats quedaren encara, restant muts d' admiració quan vegeren al moro que, després d' haver atravesat ab pas segur la sala, se postrava als peus de la noble donzella y, tot oferintli una elegant y artística ampolla plena d' ayguas aromáticas y cuberta ab innumerables joyas de gran valor, li demaná ab tremolosa veu que accedís á sos prechs, puig que la estimava ab veritable passió; que 'l fes felís, ja que sense son amor sa vida seria d' aquell dia endavant un no interromput martiri.

Lo moment era crítich, porque de la resposta que dongués la cristiana podian sobrevenir fatals consecuencias, com rompres la pau que temporalment regnava en los dias que aquest fet succehia.

La resposta de la donzella no 's feu esperar. No obrí pera res sos llabís; mes, donant una forta mirada de despreci al atrevit moro y agafant ab furia de sas mans lo present, lo rebaté ab extraordinaria forsa contra terra, cayent á sos mateixos peus, rompentse en molts bocins y espargintse las olorosas ayguas per un bon tros de la sala. Un jay! apenas contingut sorí del pit de tots los concurrents, mentres lo moro, ab lo cap baix y avergonyit, s' aixecá sortint més que depressa d' aquell lloch ahont tan mala estrella 'l guiá, y prorrompent en forts plors s' allunyá del castell tot malehint sa mala sort.

¿Qué succehi després? Res de lo que 's temia. Lo desairat galan no gosá sortir més de sa casa, temerós de lo que li podrian dir ó fer en just cástich del atreviment que tingué, acobardintse fins al extrém de que prompte, ben prompte abandoná per sempre més la terra que tan mal l' havia acullit,

embarcantse envers son país, l' Africa, d' ahont no tenia que haver vingut.

Haventse tot seguit fet públich lo ocorregut y passat lo primer moment de sorpresa, tothom se mostrá satisfet de que una donzella n' hagués sigut la causa, celebrant tal acte ab grans festas que cuydaren de repetir cada any pera perpetuar tan faust aconteixement.

Tot aixó es lo que 'ns conta la tradició, que jo 'm guardaré molt be de dir si es veritat ó no. Que hi hagi hagut alguna cosa per l' estil, podria esser; mes fins avuy no m' ha sigut possible trobar son origen. L' historiayre de Mataró, senyor Pellicer, descriu aquesta tradició en sa obra *Iluro*, y don Magí Xiqués, autor d' una monografia de Canet, no tan sols la descriu ab tots los seus detalls ab estil molt clar y elegant, sino que fins arriba á suposar que 'l fet ocorregué en lo castell de Santa Florentina, que dista mitja hora de nostra vila, trobantse situat en lo fons mateix de la vall anomenada ja d' antich de Canet, per haverhi viscut lo noble senyor d' aquest nom. Aquest castell, un xich modificat y convenientment restaurat pera reparar la acció del temps, es propietat desde fa uns 300 anys de la familia Montaner.

Sia com se vulga, 's pert ab lo temps la costúm de celebrar alguns pobles de la costa durant sas festas majors lo ball de las *moratxas* ó *morratxas*, com avuy ne dihém, vestintse 'ls balladors de moro, trajo que avuy no s' usa.

Avuy dia tan sols se conserva aquest ball en nostra vila, y també, ab poca diferencia de detalls, en la vehina de Sant Pol de Mar y á Lloret de Mar. Lo dels macips y macipas, portant aquestas en alguns pobles morratxas molt ben adornadas, no es més que una reminiscencia d' aquest ball.

Moratxa ó morratxa be á ser una ampolla posada al revés, es á dir, ab lo broch cap per avall y la part ampla mirant enlayre; de la convexitat d' aquesta 'n surten quatre ó cinch brochs en forma de candelabro, brochs que venen á tenir de

llargada com una meytat de broch de porró de tamany ordinarí.

De morratxas no se 'n solen vendre gayres, puig casi totas se fan fer expressament pera 'l ball. La fábrica de vidre de Mataró es la que per regla general s' encarrega de ferlas pochs dias avans de la festa.

Explicat lo que es una morratxa, diguéim quatre paraulas del ball que, dit sia de passada, alguns lo troban tonto, pero que ab tot y donarlo per tonto, á nosaltres nos agrada moltíssim per alló de que es nostre, es á dir, propi de casa. Lo foraster que no l' ha vist may es casi segur que no se n' anirá de la vila, si ha vingut per la festa major, sens arribar al envelat pera veure lo que 's fa, y essent Canet lo poble que ab més constancia ha seguit fent lo que feren sos antepassats, sentiriam moltíssim, nosaltres que 'n som fills, que algun dia, volgient seguir lo modern per creure que tot es bo, se despreciés una costúm tan antiga com típica d' aquest país. Si algun any no s' han trencat morratxas ha semblat que la festa hagi acabat molt fredament y aduch aquells que may hi van los hi ha sapigut greu, lo que demostra quan arrelada es la costum.

L' endemá de Sant Pere, festivitat de Sant Marsal, segon dia de la festa major, es lo destinat pera fer lo ball, s' entén si s' ha aixecat envelat, perque sino 's deixa corre; pero com que regularment pochs son los anys que no se 'n aixequi algun, resulta que pocas son las vegadas que 's deixa de fer lo ball.

Avans quan la Iglesia y 'l poble eran una mateixa cosa ó quan menos anavan sempre units, l' obra de la Parroquia era qui s' encarregava d' aixecar l' envelat que era molt senzill, donchs que únicament consistía en posar una vela en tota la llargaria de mitj carrer ample, fer quatre archs de mata, posarhi banchs que totas las casas oferían y algunas cornucopias per tot adorno; los administradors de la confraría de Sant Marsal anant molt ben endiumenjats feyan de galans joves ó encarregats d' anar á buscar las noyas encara que fossin vells, puig que solían esser homes de confiansa y per aixó se 'ls hi reservava aquest dret. Avuy la Iglesia no hi pren cap part, essent las societats particulars que 's volen constituhir per aquesta diada ó be los cassinos las que s' emprenen la festa, aixís es que 'ls administradors han sigut substituïts per joves

y l' envelat ja no es tan senzill y modest, puig que es dels que s' estilan en lo dia y com més ben adornats poden esser millor.

A las cinch de la tarde comensan ja á compareixer al envelat tots aquells que desitjan seurers á primera fila pera que ningú 'ls hi fassi nosa y pugan veurer millor tot lo que passa, anantse poch á poch omplint de gentada fins al punt de no trobarhi assiento los tardans. Las velas y cortinatjes de tots los costats s' aixecan á convenient alsada pera dos objectes: primer y principal, perque essent lo ball molt popular, puga 'l públich que no paga disfrutar de la festa com lo que está á dintre y ha pagat lo tant senyalat, y segonament, perque d' aquest modo se logra que hi passi un xich de fresca, fent més agradosa la estancia en lo local, que d' altre modo s' hi patiria de molta xafogor. No hi ha que dir que aquesta conveniencia es molt aprofitada, essent en gran número los espectadors que tot rellevantse molt sovint, contemplan lo que passa á dintre.

A las sis comensa á rompre la música, durant una bona estona en la qual tothom está á la expectativa, passant lo que sol passar en molts cassos, aixó es, que ningú gosa comensar, donchs sempre s' espera que un altre rompi 'l foch y fins quan s' ha tirat lo primer tiro, ó més ben dit, fins quan s' ha trencat la primera morratxa, no se sol engrescar lo ball, sortint alashoras los balladors l' un darrera l' altre desitjosos tots de trencarne moltes. Lo ballador no va per regla general á buscar la balladora, sino que 's val d' un dels joves que hi han destinats per aixó, y á cau d' orella ó be fentli dir per una altre persona á fí de que ningú se 'n enteri, li diu lo nom de la noya ó casada que vol que vagi á buscar. L' intermediari compleix tot seguit la demanda, va á trobarla en son assiento y li diu si te gust d' anar á rompre morratxas y en cas de contestar afirmativament, s' aixeca y tot anant de braset donan algunas voltas pel envelat. Breu temps que es d' impaciencia per ella y de curiositat pel públich: per ella perque no sap qui será 'l seu ballador y pel públich perque sempre desitja saber qui será 'l galán, majorment si la balladora es soltera y está encara per mereixer. Quan lo jove considera que ja s' han passejat prou ó be l' interessat l' avisa fentli un signo, allavors al esser á son devant se para y diu á la com-

panya que la deixa ab fulauo de tal, lo nom del ballador, qui aixecantse y oferintli lo bras comensan á passejarse ab tota calma pel clos del envelat. De tant en tant paran la passeig, donan una giravolta y demanan morratxas que tot seguit las hi son portadas per varis xicots empleats, totas ben plenas d'aygua. Lo ballador las va agafant una per una y ab ellas y pel cantó dels brochs petits, rega un xich la terra del seu devant, y després ab molta cortesía las ofereix á la balladora que tot seguit las hi pren de las mans y sense esperar res, ni tan sols donarli las gracias, las tira ab furia contra tres ó quatre mahons que posats de pla y l'un al costat del altre, té als seus peus, lo que fa que 's trenquin ab molts bossins y s'espargeixi l'aygua per terra.

Aquest solemne xasco que rep lo ballador devant de tot lo públich, sembla que l'hauría d'atemorisar y ferli parar tot seguit lo ball, pero que es cas d'aixó, lo despreci de la balladora no li fa pas cap mal efecte en son cor; donchs si ella no 's cansa de fer trencadissa, lo que es ell tampoch cessa d'anarli entregant morratxas fins que considera que ja n'hi ha prou, y alashoras altra volta la fa giravoltar y fent las paus reprenen lo interromput passeig ab tota tranquilitat com si res del mon hagués passat entre 'ls dos, fins que posantse de comú acort repeteixen novament la trencadissa, durant aquestas intermitencirs tant com volen y que algunas vegadas s'allargan fins que s'acaba la festa. Una gran part del públich mentres te efecte la trencadissa, s'entreté en comptar las morratxas que las balladoras tiran á terra, resultant que la parella que n'ha trencat més es la que obté la victoria, victoria que per altra part no consisteix més que en véurers satisfet l'amor propi al pensar que sos noms corren de boca en boca durant vintiquatre horas pel poble.

Sol esser motiu de gran riota quan la balladora al tirar la morratxa, dona la casualitat de no caurer sobre 'ls mahons y per lo tant deixa de trencarse, guardantse molt en aquest cas lo galán de tornarli á oferir la mateixa.

Lo drinch del vidre al trencarse damunt dels mahons, las anadas y vingadas dels xicots, los uns portant aquí y allá las morratxas als balladors, los altres ab escombras de bruch recullint los bossins de vidre romput tantost los balladors deixan de trencarlo: lo variat moviment de las parellas, las unas trencant y las altres passejantse; la música tocant sens parar

ni un sol instant durant l' espay d' aprop tres horas, la vista del públich sempre fixa als balladors com volguent endevinar lo que 's diuhen y tal volta pensan; lo gran número de vestits clars que per tots costats alegrian la vista; l' incessant balanceix d' infinitat de vanos que tot remouent l' ayre donan vida y frescor á las moltas caras bonicas que com á perlas adornan l' envelat; la munió de caps que servintli de march voltan per tots quatre costats; y las tranquilas ayguas del mar que desde dintre s' oviran boy sentint la remor de sas onadas al extendres per la fina arena, constituheix tot plegat un cuadro magnífich de tons tan alegres y animats que sols veyentlo se 'n pot formar una veritable idea.

Casi tots los anys sol passar lo mateix, aixó es; que ab motiu d' esser molta la trencadissa, s' acaban las morratxas que 's tenen preparadas, pero devant d' aquest apuro, que 's cas de suspendrer lo ball, ni pensarhi: vinga anar corrents á las botigas que venen vidre, ferne bona provisió, á vegadas tota la existencia y donarlo als balladors, resultant alashoras que 'l ball degenera perdent un bon tros de la seva serietat; donchs d' aquell punt endevant no 's fa més que riurer quan se veu que 'l galán fa ofrena á la balladora d' un porró, un cetrill, un got, una ampolla, una tassa, etc., es dir qualsevol objecte de vidre que ab tot y esser si molt convé de poch preu, los encarregats del envelat al fer lo compte ho consideran com morratxas y aixó no deixa de proporcionar una regular ganancia als empressaris. Ja pot esser d' alta prosopopeya tant lo ballador com la balladora, que ni l' un ni l' altre 's donarán de menos de servirse d' aquells objectes. No falta també alguna vegada que 'l ballador desitjós de fer brometa despres del rego de rúbrica, al aixecar la morratxa pera entregarla á la balladora, fa com aquell que no ho vol fer y li tira un ruixim d' aygua á la cara ó be als vestits desgraciantsen alguns; si be que aixó darrer tan sols se fa quan hi ha molta intimitat entre la parella.

A primera vista sembla que ha d' esser molt pesat tant pel ballador com per la balladora repetir sempre lo mateix, pero no es aixís, donchs resulta que quan han comensat los hi costa molt deixarho, y si 'l primer se deixa portar massa pel entusiasme y no posa lo que diríam *una mica d' enteniment*, despres quan ja no queda recort de la festa y l' envelat qui sab ahont es y las ilusions s' han espargit del mateix modo

que s'espargeix lo fum per l'atmósfera, allavors comensan las angunias al pensar que s'ha de pagar lo gasto, semblant imposible que se'n haguessin trencat tantas. Be es veritat també que es costum molt antiga posar en lo compte més número de las que realment s'han trencat, cosa que tothom sab que es un *robo* que 's fa pero es un robo casi diríam permés, puig que está dintre la essencia de la cosa perque ningú 'n protesta y si hi ha algú que ho fassi á bon segur que si un altre any se troba essent un dels encarregats, obrará del mateix modo qua 'ls altres. Regularment se sol aprofitar la ocasió del engrescament dels galans, que en son desitj d'obsequiar á la senyoreta que pot ser pretenen ó que si no 's troba en aquest cas volen fer gala d'un gran desinterés envers la persona d'aquest modo obsequiada, no comptan may ni podrían ferho perque altrás cavorias los distreuhén en aquells moments.

Quan sol esser més animat lo ball, malgrat las ganas de que continuhi, la foscó de la nit ve á ennegrir l'espai essent motiu de que s'espargeixi la concurrència, y sense que ningú digui prou n'hi ha, s'acaba la festa, despedintse los concurrents ab la acostumada fórmula de *fins l'any que ve si Deu ho vol*, y 'ls músichs al veurers que van quedantse sols paran de tocar, desant los instruments y á sopar s'es dit que prompte vindrá l'hora de comensar lo ball de nit.

No hi ha dupte que aquesta diversió es un poch cara, puig que pagantse á dos rals morratxa, resulta que per pocas que se'n trenquin puja desseguida á una cantitat bastant crescuda. Antiguament, y no fa pas d'aixó molts anys, quan arribava de las Américas algun fill de la població, ja se sabia que tenia que trencarne contantse sovint per centenars; pero avuy que 'ls assumptos d'aquell país no van tant vent en popa com avans, escassejan bastant los aficionats á trencarne en gran número.

Com se veu, lo ball de las morratxas es un ball molt honest que permet enrahonar ab una noya tant temps si 's vol com duri 'l ball, pero sempre á la vista del públich y de las familias, essent causa de que s'hagin fet més de quatre vegadas alguns casaments.

MARIÁN SERRA Y FONT.

INSOMNI

He sentit la nit darrera
estant mitj endormiscat,
la campana de las monjas
que las cridava á resar,

¡M' ha causat una frisança
el só trist d' aquell metall!
Revoltat d' ombras d' insomni
he sentit mos ulls mullats,

¡Cóm dringava la campana!
¡Quin ferir son so l' espay!
Me semblava que n' oía
lo cant trist d' un funeral.

Ma imaginació exaltada
dins del convent ha ovirat
á la claror de dos ciris,
las monjas, murmurejant.

Postradas davant l' imatge
de Jesús Crucificat,
mitj tancadas las parpellas
los ulls en terra fixats.

Las caras esblanquehidas
y 'l rosari entre las mans
¡y quina temor que feyan
totas vestidas de blanch!

Y la campana dringava
dringava sense parar
rebotent son só metálich
dintre mon cor agitat.

Després s' han alsadas totas...
tan sols una n' ha quedat
y ab lo Sant Crist agafada
ha trencat en plor amarch.

Los ciris espurnejavan
arribant al cap d' avall...
en lo temple sols s' oía
de la monja 'l sanglotar.

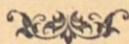
Y l' espeternech dels ciris
á punt d' acabá son flam;
¡y la campana dringava
dringava sense parar!

.

Quan ha parat la campana
al moment m' he despertat
y he plorat per la María
qu' ans d' ahir va professar!

J. MERCADÉ y MARTÍ.

Reus, 27 Setembre 1891.

À LAS SENYORETAS...

De vostre ramellet las flors gemadas,
Mil voltas he esguardat
Sos pensaments y rosas perfumadas
¿Sabeu que m' han contat?

M' han dit, que al dematí quan la rosada
De perlas las enjoya,
Pera la Verge, ab vostra ma nevada
Ne feu bonica toya.

M' han dit, que quan de vostres lleugers passos
Senten lo suau remor,
Se vinclan per venir á vostres brassos
A dolls vessant sa olor.

M' han dit, que més que ab l' aygua regalada
Obran son cálze encés
De vostres dolsos ulls á una mirada,
De vostre llabi á un bes.

M' han dit... que quan esteu entre mitj d' ellas
Vosaltres sou de totes las més bellas.

I.

De mos amors passats, cor meu. que 'n resta
sino un munt de recorts y d' anyoransas;
sublims escenas de ideal poesía,
sospirs mal continguts, tendres paraulas,
caricias y petons, goigs y dolsuras,
tot resta soterrat dins la fossana.
¡Mes ay! que no ha finit lo meu calvari
puig bé 't toca patir, cor meu, encare,
remembrant aquells jorns d' amorosía
que han passat tan depressa per desgracia.
Tú, dins de lo meu pit, furiós batega,
regírat, bota, esquinsa mas entranyas,
plora amargors y fels y desventuras,
ma vida arréncam suaument y mátam;
mes tot té de passar en las tenebras,
lo meu pit ha de ferte de llosana
que ningú ha de conéixer mon martiri
puig lo mon nos condempna ab la rialla.
Que hi fa que 's migri eixa existencia inútil
y que muntin als ulls las cruentas llágrimas;
que hi fa que á dins lo dupte 'l cor enrosqui
com repugnant serpent d' anellas aspres;

que hi fa que l' amargor corri en las venas
y que 'ns morim de dol y d' anyoransa
si 'l mon d' aixó no 'n vol saber la historia,
si 'l mon tan sols vol veure alegres caras
sadollas de plahers y goigs y vida
rodolant per l' abisme de la crápula.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Madrid, Mars de 1891.

AGOST

La bellesa de la Terra
borra l' Estiu
la pols entela 'l paisatge
p' el Sol mostiu.

Si la Terra 's posa trista
la mar se 'n riu,
perque ja arriba per ella
lo temps felís.

Jamay com ara l' adornan
vaxells llatins,
ni may, com ara, es amiga
de sérs gentils.

Sas onas quan á la platja
van á morir
duhen recorts y esperansas
y plors á mils...

Si un dia 'l mar com la Terra
se torna trist,
s' alsan valentas las onas
avans humils.

Y ni terra ni mar tenen
ja son encís,
ni torna una Primavera
per refflorir.

Si 'ls ulls al ayre s' axecan
veurán escrit
que de los Cels la bellesa
may tindrà fí.

Si la Terra es tan hermosa
y 'l mar sublim,
Lo Cel nos obri las portas
de l' infinit.

A. M. P.

FORSE ALTRO CANTERA CON MIGLIOR PLECTRO

POESÍA PREMIADA AB LA FLOR NATURAL

EN LOS JOCHS FLORALS DE VALENCIA

¡Oh que visió en mon esperit llampeja!
¡oh quin somni compón lo pensament!
¡oh quin desitg al fons del pit boteja
com despenyat torrent!

M' aymia ¡oh, tú, m' aymia! la que dona
foch á mon cor é inspiració al meu cant:
¡per tú sols, per tú sols vullch la corona!
¡per tú 'l trono radiant!

«Lo quí la fassa reyna de la festa,
d' ell la farà pels homens y per Deu:»
Asó escoltí, y per só en la lluyta aquesta
vinch á aixecar la veu.

A lluytar acudixch ab los felibres,
y porque 'l cant aquest sone millor,
posaré á mon llahut cordes de fibres
arrancades del cor.

Dónam tú l' eco de ta parla fina,
dónam del teu accent la dolsa mel,
y sonará com música divina
devallada del cel.

Temps fá que al vore 'ns, misteriós y alegre,
l' amor en nostres ánimes sortí,
com surt lluhenta en lo celage negre
l' estrela del matí.

Era un jorn del estiu; soroll de festa
bullia joguinós en ton palau,
y amanit á cantar, la llira llesta,
yo estaba en lo sarau.

Envers mi tos esguarts, que llampejaben,
vaig sentire 'l cor esclau de encantaments,
y sens donarme conte, s' acostaben
prop tú los meus, brusents.

¿Qué va passar demprés? Yo sols recorde
que desvariát y foll, ab veu de clam,
—jyo t' am!—vaig dir, y en mitg de lo desorde
—jyo t' am!, vas dir, jyo t' am!

Y despedintme ab cólera furiosa,
digué una veu:—¡Llanséumelo d' assí:
á les regions hon l' áliga reposa,
no vola 'l teuladí!

De llavors, com si fossen passionaries
amagades per sota lo fullám,
en nostres cors les ansies solitaries
dientse están: jyo t' am!

Mes s' ofega en los llabis la paraula
y ni un mig-riure dols va de mí á tú,
y sembla nostre amor ensomni ó faula
que no creurá ningú!

Tú al parigual de hermosa ets rica y noble,
y rebs magnats en lo daurat palau;
yo soch lo miser trovador del poble
que canta y viu com l' au.

Lo mon, lo crudel mon, ple de follíes,
del bressol y lo nom al cor fa lleys,
¿com si á lo cor regiren gerarquíes,
ni societats, ni reys!

L' amor es com l' aucell, que en la blavosa
esfera lliure canta sense dol:
¿quant més ansiós lo cassador l' acosa,
més alt aixeca 'l vol.

Un jorn, encesos per ardenta flama,
de amarnos sempre 'ns ferem jurament;
¿qué val en contra seua lo que clama
lo càlcul de la gent?

Res fá que no 'ns vejám, pera que vixquen
los nostres cors de son carinyo dols;
¿no porque 'ls núvols l' horizon cubrixquen
deixen d' ardir los sols!

Serán per mí tes ignocentes rises
les nuvolades roges del estiu,
y ton alé tranquil les manses brises
y lo mormull del riu.

En la claror de les aubades belles
voré ta front, que cerquen cabells rulls,
y tos llabis bermells en les poncelles,
y en los estrels tos ulls.

Hont clave la mirada, allí ta image
impresa pera l' ánima estará;
escollaré en quant parle ton llenguage;
sens tú, res hi haurá.

.

Tal vegada en la lluyta, més felissos,
el triunfo em guanyen altres trovadors...
¡no aixís, si me valgueren tos engissos,
ó lluytaren los cors!

Que dins del meu, l' amor, que 'm coragina,
enrera á tot deixárls, ú per ú;
¡y tú al trono pujares, com regina,
y yo al costat de tú!

Llavors, lo míser trovador del poble,
trucant á ton palau, anara á dir:
«Reyna la he feta; la promesa noble
yo vinch á recullir.»

Y desboyrada, al fí, la melangía
de este secret amor, que ningú veu,
meua et faría al punt, ¡meua et faría,
pels homens y per Deu!

Mes si no alcanse la brillant conquesta;
si altre bardo em la roba per millor;
si no ets tú la regina de la festa,
ho serás de mon cor.

En éll et rendirán dols homenage,
postrats en terra, mos afanys ardents,
y en aquest trono fel, guarda á ta image
darán mos pensaments.

Y encar que humil y pobre, té un abono
que no té pera tú 'l trono més gran:
¡d' aquest trono, m' aymía, d' aquest trono,
may te destronarán!

CÁRLOS LLINÁS.

CANT DE LA IGNOCENCIA

POESÍA DISTINGIDA AB LO PREMI DE LA SENYORETA MASCARÓS

EN LOS JOCHS FLORALS DE VALENCIA

Somni de la infantesa, essencia grata
qu' embalsames la vida fins qu' aplega
l' hora trista en que l' hom sa diga mata
y en l' ampla mar de les passions s' anega;

Poncella d' or que riu mig entreoberta,
ahont nien somnis de color de rosa:
¡dijós qui en ton sí dorm, y quant desperta
vola á altres mons en que la pau reposa!

¡Port de la vida ahont reyna la bonansa!
Al partir de tes ribes encantades,
lo mortal s' abandona á la esperansa
en una mar de plages ignorades.

Tú eres escut contra 'l dolor: un dia,
en lo front del mortal, com una estrela,
te posá Deu mentres lo sol eixía
solcant l' espay ab lo desig por vela.

¡Mes ¡ay! que durá poch tanta ventura!
fon com lo raig de llum que brilla y passa;
lo pecat d' una sola criatura
pesa com plom sobre la humana rassa.

Y pesará per sempre. Sols nos queda,
al comensar lo jorn de nostra vida,
eixa flor de la gloria que la freda
alenada dels anys deixa marcida.

¡Oh, ignocencia. ignocencia benhaurada!
¡quánt m' enrecorde de ta etat perduda
huy qu' al seguir la lluyta comensada,
á la terra y al cel demane ajuda!

¡Cóm m' enrecorde de la etat aquella
en que ignorant del mal que 'l mon abriga,
sols badaba mos llabis de rosella
la rissa alegre del infant amiga!

Quant sentat en los brassos de ma mare
deprenia á resar la oració santa,
ó escoltaba dels llabis de mon pare
util consell qu' á la virtut decanta,

Quant per les hortes com un foll corria
darrere 'ls papallons d' hermoses ales;
quant garlandes de flors entreteixia
robant als camps pera mon front ses gales.

Quan en dijosos somnis de ventura
passar miraba en óptica ilusoria,
sobre un fons lluminós, la sombra pura
de les blanques visions que' ompliu la gloria.

¡quant jo era nin encara! Dolsa risa,
jochs ignocents y castos de la infantesa,
tendra oració qu' al Creador engisa,
aspiracions rublertes de follesa...

Tot passá com rialla de l' aurora,
com un dia de goig, y l' ans alegre
cel de ma vida, fon desde aquell' hora,
com la nit del dolor, obscur y negre.

Obscur y negre, sí; que la experiencia,
matant mes ilusions, me mostrá horrible
al desgarrar lo vel de ma ignocencia,
una mar de dolor inextinguible.

¡Dijós qui ignora, sí, dijós qui ignora,
perque no veu per hont la vista gira,
que per més qu' este mon l' amargor dora,
ab bany de veritat, tot es mentira!

Jo era felís llavors quant ignoraba:
huy 'l dolor dintre mon pit s' aferra
quant entre 'ls homens veig qu' ab ira brava
fa sonar l' odi son clarí de guerra.

Y ¡ay! ¿callará algún jorn? ¡Oh, sí! quant vague
perduda per l' espay la terra y gire,
quant al morir, lo sol sa llum apague,
y l' últim sér ab sa claror espire.

¡Oh, ignocencia, ignocencia benhaurada!
¡Quant m' enrecorde de ta etat perduda,
huy qu' al seguir la lluyta comensada
á la terra y al cel demane ajuda!

Donara lo qu' em resta de ma vida,
papalló blanch que l' home trist anyora,
si estenent ta volada benehida,
tornares á mon pit per sols un hora.

Mes ¡ay! en va 'l mortal plora y gemeca
perque 'l camí de sa existencia exornes:
com l' aroma del fruyt, qu' es mustia y seca,
quant bats les ales y ten vas... no tornes!

RAMON ANDREU CABRELLES.

CANT À LA MARE

POESÍA DISTINGIDA AB LO PREMI DE D. FRANCISCO PERIS MENCHETA

EN LOS JOCHS FLORALS DE VALENCIA

¡Mare! Mot hermosíssim, ple d' afecte y puresa.
paraula delitosa que omple tot lo meu cor,
nom que en divines flames té mon ánima encesa,
encarnació magnífica de virtuts y tendresa,
tú eres niu de caricies, sagrari del amor.

Tot un poema 'ns recorda de besos y d' abrassos:
los jochs de la infantesa plena d' encant y engís,
los plers y les rialles de nostres primers passos,
les sabroses caricies, lo caliu de tos brassos,
bressol ahont la ignocencia té lo seu paradís.

Y es que, semblant á aquella vara miraculosa
ab la que l' aygua feya brollar un jorn Moisés,
en quant ressona en l' ánima ton nom, mare amorosa,
s' entreobre com la verge poncella ruborosa,
y brollen los afectes ab carinyós excés.

No han enconrat los homes llengua pera lloarte;
més gran que ta figura los segles no l' han vist;
l' amor y l' heroisme la palma han de donarte.
¡Algo diví t' anima! Deu volgué consagrate,
y feu que de Maria naixquera Jesucrist.

¡Cóm encantés y alegres la oclta llar dítxosa,
tibio niu que embalsames ab sens igual perfum!
¡Allí tú eres la deesa, l' ángel d' ales de rosa!
La llar sens tú es ¡oh mare! la cova tenebrosa,
y ab tú, palau de gloria, de festes y de llum.

Allí desplegues totes tes gracies y grandeses,
rodejada de tendres y desinvoltos infants,
als que ab follía arrulles y acaricies y beses,
y quan los jochs los cansen, en ton regás los bresses
al só de cantars dolsos d' ángels, verges y sants;

O be en los apacibles jorns de la adolescencia
sabis consells los dictes plena d' inspiració,
y tens pera ses faltes correccions é indulgencia,
y 'l be y l' amor prediques ab tota la elocuencia
dels profetes y apóstols de nostra religió;

O al ser homs, quan les lluytes tremendes de la vida
ab desenganys y penes lo cor los va corcant,
suprems consols los dones amant y decidida,
y 'l bálsam del carinyo posant en la ferida,
alents nous los infiltres pera seguir lluytant.

Tú eres la Providencia que en tot temps nos ampara,
la mestra y consellera que forma nostre cor,
la amiga fel que 's mostra per tot nostre be avara,
l' ídol que nos subyuga, la estrella de llum clara
que 'ns orienta en la vida ab fúlgit resplandor.

A ta missió gloriosa ton ánima s' aferra
y al heroisme aplegues y al sacrifici vas;
res, pera durla á terme, t' abat jamay ni aterra.

¡Ningú lo sacerdocí cumplix com tú en la terra!
¡Sembla que Deu que t' ama te dú pel mon del bras!

Primer en tes entranyes llarchs y penosos dies
ab carn de ta carn bella animes al fillet;
després ta sanch li dones ab castes alegries,
y fins la vida teva gotjosa donaries
perque dos ne tinguera lo tendre petitet.

Més tart, en la materna tasca que no t' acora,
les hores d' amargures crudels junt al bressol,
quan en lo fill s' ensanya la enfermetat traydora
sent allí la enfermera, lo metje y salvadora
que al temer per sa vida no admet ningún consol.

Més avant, nous cuidados tal com lo temps avansa,
que resignada acceptes sense sentir desmay;
acás la viudés trista, la fam pot ser t' alcança.
¡Martiris que redoblen ton afany que no 's cansa,
que acaben quan espíres ó no acabaren may!

Y al fi lo goig llegítim tens en la edat provecta
que sent lo just al veure cumplida sa missió;
los plers d' una família honrada, noble y recta,
ahont tú eres la reliquia que tot lo mon respecta,
que á tot lo mon inspira encant y admiració.

Aixís de ta existencia deixes grata memoria
y en tos fills lo modelo que va ser ton anhel.
¡La mort ¡ay! es més dolça després de la victoria!
Y quan mor una mare, la Verge canta á gloria
y envía un estol d' àngels pera pujarla al cel.

¡Salve, mare volguda, dona privilegiada!
Que ton sacre cult forme nostra ambició constant;
que may nos abandone ta sombra venerada,
que eternament tos brassos sien dolça llassada
que 'ns estrenya amorosa contra ton pit amant.

Jamay recompensarte podrém, dona benehida,
per més que aném besantne lo breu solch de tos peus;
ton nom lo ser ubriaca y á aymarte nos convida.
¡Quín pler! Y encara alena la mare de ma vida,
y 'n viu la bona mare dels tendres fillets meus!

¡Ay, mare! Que no 'm falte ta ajuda en tots los cassos;
que ni un punt tes caricies perda ni tos arrulls!
y ans que 'l temps implacable trenqui tan dolsos llassos,
ab ton nom en los llabis, morir vull en tos brassos
pera que ab un bes tanques los meus apagats ulls!

FRANCISCO BARBER Y BAS.

CANT AL MARINER

POÈSIA DISTINGIDA AB LO PREMI DEL ATENEO DE POBLE DE MAR

EN LOS JOCHS FLORALS DE VALENCIA

Lliure, indómit y brau; en sa mirada
la llum del sol que 'l crema reflectada,
temerari y valent com lo primer,
naixcut vora les playes llevantines,
criat en l' arena entre algues y petjines,
heus assí al mariner!

Lo seu bressol va ser una barqueta
moguda ab la ona desinvolta, inquieta,
que amorosa la riba vé á besar;
sos jochs los rems que tallen l' aygua brava,
sa ambició 'l llarch viatge que no acaba,
¡tot son anhel la mar!

¡La mar! Lloch infinit d' oles rissades,
en qual fons les ondines y les fades
tenen palaus nacrats y plens d' engís;

monstre á qui Deu empresoná en la terra,
y oberta tomba que, atrayentlo, aterra
al náufrech infelís.

En ella sa desgracia y sa fortuna
sorteja á cada instant, ardit. Nenguna
contrarietat minvar pot son valor,
y en la bonansa y lo perill treballa
impávit y seré, que á ell la mortalla
no li infundix pahor.

Miréulo faener al rompre 'l dia,
com se mou animós, plé d' alegría,
y 'ls enginys disposant son afany creix;
al sol la malla extén que atrau y apresa,
y pulix l' am que 's clava per sorpresa
en la boca del peix.

Afanyantse com ell sa bona esposa,
reunint los filats ni un punt reposa;
pleguen les llargues cordes los seus fills;
l' ancla enrunada ja, per fi está llesta,
y al jorn següent á combatir s' apresta
ab los més grans perills.

Somriu ab sos encants la fresca aubada;
está tranquila l' aygua y reposada;
sembla 'l fer element inmens mirall;
y de la barca desplegant la tela,
donant al ayre la llatina vela
fa rumbo mar avall.

Cantant se 'n va, somiant en que fructuosa
la peixquera li siga, que á la esposa
y á sos volguts fillets pá 'ls ha de dur;
y ells, davant lo Sant Crist, eu seu hostatje,
preguen á Deu li done un bon viatge
y 'l torne á port segur.

Aquella nau petita es sa riquesa,
son únich be; lo marejol la bressa;

com si fos una palla la dú 'l vent;
juna ona sols, furiosa, á traydoria,
tombantla en mig la mar, robar podria
son tresor y content!

Si al mariner la peixca es profitosa,
cantant com se 'n va anar, ab veu plaerosa,
á la llunyana playa tornarà;
y ab lo peix que la barca dú abatuda,
la dona, ab sa pericia coneguda,
molt bon comers farà.

Mes si la sort adversa s' interposa,
si quan la barca torna pressurosa
y 'l mariner content ab son botí,
lo furiós temporal en ell s' ensanya,
formant de cada ona una montanya
á la que no 's veu fi,

¡Ay pobre mariner! Al punt, sens tregua,
agotará tota la forsa seua,
brau y valent, lluytant ab l' element;
y al fi, potser que vensa ab gran fatiga,
ó acás la mar revolta tomba siga,
ahont dormi eternament!

¡Mariner esforsat! Contínua guerra,
héroe anónim del mon, en mar y terra,
sostens sense temor, destre y actiu;
tú eres soldat y obrer, mártir sens palma,
que igual en lo perill com en la calma,
travallant sempre vius!

¡Deu beneixca 'l baixell de ta esperansa!
¡Que 't done llargues hores de bonansa!
¡Que te deixi la fe, que es ton tresor!
Y de ta vida, al ser la hora darrera,
¡que Ell guie ta barqueta joganera
fent rumbo á un port millor!

CANSÓ

La terra que avorria
la trovo ara gentil,
del temps que presentia,
me 'n ha arribat l' Abril;
obriuse ulls meus, negauvos
en ones de claror,
meua es la terra
meua es l' amor.

La púdica poncella,
s' ha oberta á mitja nit,
no hi ha color mes bella
que aquella que ha assolit;
estant al seu devora,
jo visch de resplendor.
meua es la terra
meua es l' amor.

La rossa cabellera,
li arriba fins als peus,
sa vista reverbera
sos pensaments y 'ls meus,

la primavera es ella
l' aroma y 'l color,
meua es la terra
meua es l' amor.

Sos brassos son cadenas
que jo desig glatint,
s' hi soch dintre mes venas,
la sanch hi va bullint;
ses trenes son defectes,
y dintre 'l dosser d' or,
meua es la terra
meua es l' amor.

La veu al coll se 'm nua
sols sé parlá ab sos ulls,
besar en la carn sua
y en sos magnífichs rulls,
tancar los ulls y perdem
en mística foscor,
dihent meua es la terra
dihent meua es l' amor.

1. REVENTÓS.

LO LLADRE HONRAT

(TRADUCCIÓ DE DOSTOIEWSKY)

UN dematí, mentres m' estava preparant pera anar al taller, Agrafena, que 'm feya de cuynera, planxadora y de mestressa, entrá y ab gran estranyesa entaulá ab mí una conversa tirada.

Agrafena era una dona molt aixuta. Feya sis anys que no 'ns parlavam fora de las tres ó quatre paraulas necessarias pera encarregarli 'l dinar. Al menos jo no li havia sentit cap conversa.

—Tinch un encárrech pera vos—digué.—¿Voldriau llogar lo cuarto?

—¿Quín cuarto?

—Lo del costat de la cuyna. ¿No sabeu?

—¿Per qué ha de servir?

—D' altres n' hi ha que 'n llogan y no preguntan pas perque.

—¿Y quí es que 'l vol llogar?

—¿Quí 'l vol llogar? Ay, ay! Un llogater.

—Pero dona, ¿que no veyeu que no hi cap un llit? Es massa estret. ¿Quí voleu que hi vulga viure?

—Es que no hi ha de viure ningú; en haventhi lloch pera dormir ja n' hi ha prou. S' estarà davant de la finestra.

—Pero ¿quina finestra?

—Com si no ho sapiguessau! La del recambró; s' hi estarà cusint ó fent una altra cosa cualsevol. Té una taula y una cadira; no li falta res.

—Pero ¿quí es aqueix home?

—Un home molt arreglat. Jo li cuynaré, y cada mes me donará tres rublos per menjar y dormir.

¡No 'n vaig haver de fer pocas de preguntas pera saber lo demés! Un home de certa edat havia persuadit á Agrafena que 'l prengué per llogater, preparantli 'l menjar. Tot lo que Agrafena vol que 's fassi s' ha de fer. ¡Massa que ho sé per experiencia! Y estich segur de que si m' hi oposava, Agrafena no 'm deixaria ni un instant tranquil. Quan una cosa no li va be, cau en una fonda tristesa y queda en aqueix estat quinze ó més dias. Llavors fa 'l menjar d' esma; devegadas me trobo sense roba blanca; no escombra may; en una paraula, tot va malament. Aquesta dona que may diu res, es incapassa de pendre cap resolució, ni de concebir una idea. Pero ¡fillets de Deu! aixís que brolla en son migrat cervell cualsevol cosa que sembli una idea ó una resolució, ja cal que us hi ajupiu, perque si no us exposariau á cometre moralment una mort. Y aixís, com avans que tot prefereixo la tranquil·tat, he accedit á lo que pretenia sense grans esforços.

—Vaja; pero al menos vos ha ensenyat los papers?

—Sí, que 'n té. És un home molt ordenat; ha promés donarme tres rublos cada mes.

Desde l' endemà comparegué 'l nou llogater en ma modesta estada de solter. Lluny de véurem molest per sa presència, m' agradá molt. Visch com un ermitá, no coneix casi á ningú y surto molt pocas vegadas. Fa ja deu anys que visch d' aquesta manera, y, es clar, m' he avesat á viure sol. Pero deu anys, quinze anys de soletat y potser més encara, sense altra companyia que la d' Agrafena y en una estada de solter, es una perspectiva que acaba per aburrir. En tal situació, estava disposat á acullir, com plogut del cel, un altre hoste tranquil.

Segons cantavan los seus papers, lo nou llogater era un soldat retirat; be es veritat que pera compéndreho no 's necessitava llegirlos: ho duya escrit á la cara. Aviat nos avingue-

rem. Tenia molta gracia en contar cosas, sobre tot las que 's referian á sa propia existència. En mitj de la monotonía de la meua vida, un conta-cuentos com aquell era una bona adquisició.

Vetaquí que un dia que no m' havia mogut de casa, tot d' un plegat sento caminar pel recambró. Obro la porta y veig un foraster d' aspecte poch imponent y que, ab tot y 'l fret de la tardor, anava molt prim de roba.

—¿A quí demanas?

—A Alexandrow. ¿No viu aquí aquest empleat?

—En aquesta casa tal Alexandrow no hi viu. L' haurás de buscar en altra banda.

—Pero si 'l porter m' ha dit...— feu en veu baixa 'l desconegut.

—Vaja, vaja; ja t' he dit que no hi era.

L' endemà al mitjdía, mentres Asstasi Iwanowitch, lo meu company, m' emprobava un paltó que li havia fet girar, vaig sentir altra vegada passos al recambró. Jo que obro la porta.

Era 'l mateix subjecte del dia avans. Entra, pren molt tranquilament del penja-robas un dels meus paltons, se 'l posa al bras, y... escalas avall. Agrafena, ab un pam de boca ober-ta, no tingué ni esma de moures; res feu pera salvar lo meu abrích. Asstasi s' llensà á empaytar al lladre, y, al cap de deu minuts, reventat de tant correr, torná ab las mans buydas.

—S' ha fos, s' ha evaporat,—digué.

—Per sort nos ha deixat la capa, que si no, estavam ben frescos.

Asstasi Iwanowitch estava tan estranyat del fet, que ni 'm vaig recordar més del furt. No feya més que observar l' efecte produhit en mon llogater. No se 'n sabia avenir. A cada moment interrompia 'l seu treball; á cada instant tornava á la mateixa: com havia passat alló, com havia vingut, com havia agafat lo paltó, com havia fugit y com era que no l' havia pogut atrapar. Després tornava á la feyna, la deixava altra vegada, baixava á la porteria pera tornarho á contar, renyant al porter perque no vigilava més. Un cop á dalt, se las havia ab Agrafena y li cantava las cuarenta. Reprenia 'l treball remugant, y tornemhi, que no ha estat res. «Sí, aquí, aquí era, y jo també; nos l' ha pres als nostres nassos; dona duas passas, despenja 'l paltó... etc., etc.» Era fet aixís; no 's podia estar de

renyar ni de rondinar. Un dia, oferintli té, li vaig dir: Ass-tasi Iwanowitch, aquell subjecte 'ns va ben divertir. ¡Estava tan aburrit aquell vespre, que li volia fer repetir lo del furi! Tantas y tantas vegadas ho contá, que solzament de pensarhi ja 'm venian ganas de riure.

—Sí, sí que 'ns ha ben divertit. Y tanta pena 'm dona que 'm sembla que tinch fret, ab tot y que 'l paltó que va pendre no era meu. Pera mí, no hi ha cuca més molestosa que un lladre.

—Es veritat, Iwanowitch; més m' estimaria que 'l paltó se m' hagués cremat que no pas que un lladre me l' hagués pres.

—¿Qué voleu ferhi? Després, que 'ls lladres no són tots de la mateixa manera. Mireu; una vegada vaig trobar un lladre honrat.

—¡Un lladre honrat! ¿Es que hi poden haver lladres que sian gent de be? Còntamho, còntamho.

—Ja es veritat lo que diuhen de que no es possible de que 's sia lladre y home de be á la vegada. Lo que jo volia dir es que aquest subjecte era digne d' apreci, y aixó provingué de cometre un robo. A ell li sabia molt greu.

—¿Y cóm va ser aixó?

—Mireu, farà cosa de dos anys. Jo 'l vaig conèixer quan feya prop d' un any que 's trobava sense feyna. Lo dia que vaig deixar lo taller vaig trobar un home completament abandonat. Bevent una mica, aviat ferem coneixensa. Ja havia estat colocat ell, pero feya temps que l' havian despatxat per la mala vida que portava. Vestia Deu sab com; devegadas no 's veyia si duya camisa; tant guanyat, tant gastat pera beure. No era pas un mal company; tenia un caràcter alegre, acomodaticí, dócil. Llavors lligarem, es á dir, lligarem, ell se 'm penjá; jo 'l deixava fer, mira, res me feya. Me seguia com un gosset: no l' havia pas de deixar dormir al carrer. Vaja, donchs, fesli lloch al cuarto; li demano 'ls papers; veig que están corrents. L' endemá encara no tenia lloch pera anar á dormir; l' endemá passat tampoch; passa tota la nit extés al trespol y s' hi queda un dia més. Aquest home se t' ha encastat, me vaig dir; be li hauré de donar menjar y beure. Ja veyeu, un pobre com jo mantenint á un altre pobre. Avans de venir ab mí, ja havia tingut un altre protector; havian begut plegats, pero 'l seu company begué tant, begué tant, que 's va morir. Aquest

de qui us parlo 's deya Emili. es á dir, Emili Iliijtsch. Penso, barrino... ¿qué tinch de fer? Tréurel de casa? No puch ferho aixó; me 'n compadesch; un infelís!

¡Deu se 'n apiadi! Enrahona poch; no demana res, s' us posa devant y us mira com si fos lo vostre gos: ¡ves lo que porta la borratxera! Me torno á preguntar que 'n haig de fer d' aquell home; be tindré de dirli: noy, arreglat; no t' hi pots estar á casa meva, aquí no hi guanyarás res; no soch jo l' home que 't convé. Si casi no 'm queda una mossada de pa, ¿cóm vols que 't mantinga?... Be; y si li dich aixó, qué succehirá?... Prou que ho veig; me mirará una bona estóna perque ni entendrá de que li parlo. Be, sí, però, ja ho veurá que és veritat lo que li dich; pendrá 'l sach en que ni sé que hi porta y que tragina per tot arreu ahont va; s' embolicará en la seva capa que ni sé com s' ho arregla pera que, plena de forats com es, no se 'n hi veu cap, y fins crech que s' abriga... perque es un home molt fredolich... Li apunta una llágrima, obra la porta y escalas avall.

No s' ha pas de deixar que un home s' ensorri fins al coll... Y 'm torno á dir. Mira, Emili: si encara 't quedas aquí més temps, no hi podrás gandulejar gayre, no; perque deixaré la casa y travalls tindrás per trobar-me. Y quan me 'n anava, Alexandre Philippowitch, lo meu amo que Deu hagi perdonat me digué: «Asstasi, estich molt content de tú; quan tornarém de fora no t' oblidarém: tornarás á entrar á casa.»

Jo era cambrer de Philippowitch; era un bon amo. Aquell mateix any morí. Jo tenía alguns cuartets, y vaig dir-me: ara no collirás ni una palla de terra. Busco una estada y trobo lo que 'm convé á casa d' una vella. Sols tenía per llogar un quarto molt petit. Havía servit molts anys en uná casa bona y disfrutava d' una petita pensió. Vivía sola.

Vetaquí que un dia entro, y ¿may dirían qui trobo? Al Emili que estava embolicat en sa capa, assegut sobre la meva maleta. Havía deixat lo sach á terra y m' estava esperant.

A copia d' esperar-me s' aburrí y demaná un llibre á la meva dispesera que n' hi entregá un d' oracions, que llegí fins al cap de vall. Veyent que havía descobert allá hont vivía, l' ánima 'n caygué als peus, y ab tot no 'l vaig treure de

cop y volta, sino que li vaig preguntar: ¿Portas papers al menos?

Després m'assech y'm poso á reflexionar: «A veure si aquest malehit te perseguirà sempre á sol y sombra. Be, pero, be ha de menjar alguna cosa? Donemli un crostó de pa al dematí, un ó dos naps al vespre, un got de cervesa y un altre crostó de pa; que s'atipi. De tant en tant, me portan una sopa de cols; aquell dia que se'n afarti. Per altra part jo no menjo gayre; ell que es un borratxo tampoch deu menjar molt. Es veritat aixó de que 'ls borratxos no menjan gayre, pero, si 'm descuydo, ab tant y tant veure 'm farà pobre.»

Veus aquí lo que 'm vingué al magí, y vaig acabar per dirme que si llensava al carrer á n'aquell pobre xicot maymés coneixeria la felicitat. Llavors jo que 'm resolch á esser lo seu protector. Vull, me vaig dir, protegirlo abans de sa total perdició; li vull fer perdre la costum de beure.—Vaja, quedat aquí, pero m'has de creure en tot lo que 't mani.

Vaig seguir dientme: «L'avesaré al treball de mica en mica: poch á poch compendrà lo que vull que sia; sí, Emili, m'ocuparé buscante una cosa que 't convinga.» Perque, ja ho veyeu, pera tot s'ha de tenir una disposició natural. «Ja veig, Emili que 't trobas en un estat desesperat.» Jo que li dich:—Emili Iljiitchs, considerat, mirat á quin punt has arribat; has passat la vida gandulejant, y cal que d'aquí en endavant sias un altre. Mira com estás: no dus sabatas, y, ja ho veus, ta capa no serveix pera res més que pera fregar perols.»

Emili, que está assegut devant meu, baixa 'ls ulls y m'escolta. A forsa de beure havia acabat per perdre casi la paraula; no li puch arrencar una resposta satisfactoria. Si li dich naps, me respon cols; m'escolta, m'escolta... y fa 'l ploricó.

—Be, per qué ploras ara?

—Oh, es una cosa molt curiosa, digué. Vetaquí que hi havia al carrer duas donas que 's barallavan. L'una sense volguerho fer, havia fet caure un cistell que l'altra duya tot ple de ribas.

—Be, y qué?

—¿Y qué? L'altra s'hi ha quadrat y s'ha posat á trepitjar las ribas

—Be, y qué?

—Res més. Aixó es lo que t' havia de contar.

—Veig be que has perdut lo poch enteniment que 't quedava.—Emili seguí.

—Al carrer de Gorochow—no al carrer de Sadowa, á un senyor li ha caygut un bitllet d' un rublo en l' acera. Un que ho vegé va dir: ja es meu. No, va dir un altre: jo l' he vist avans que tu.

—Be, y qué?

—Y qué? Que 'ls dos s' han agafat pels cabells, que ha vingut un agent de policia, que 'ls ha pres lo bitllet, que l' ha tornat al qui l' havia perdut y que 'ls ha fet seguir.

—Aixó sí que m' agrada.

—Tothom reya!...

—¡Pobre Emili! Estás ben fresch. ¿Sabs lo que 't tinch de dir?

—¿Qué m' has de dir?

—Que 't busquis una ocupació cualsevol. Ja t' ho he dit més de cent vegadas. Compadeixte tu mateix.

—Be, ¿pero qué vols que fassa, si ningú 'm vol?

—¿Per qué t' han tret del exércit, borratxó?

—¡Qué vols que 't diga!... Vlass, lo taberner, ha sigut cridat avuy per lo comissari de policia.

—¿Y per qué l' han cridat?

—Noy, no 'n sé res. Una cosa ó altra li haurían de dir.

—Ah Emili, Emili. ¡Ahont t' ha portat lo beure! Que tenia de fer ab semblant subjecte? Y que era ben pillo. Quan m' enfadava, agafava 'l sach, recullia la capa y se 'n anava. Passava 'l dia á fora, pero, en sent al vespre, tornava borratxo com una sopa. ¿D' ahont havia tret lo diner per beurer?

Emili estigué tranquil dos dias seguits; lo tercer fugí. Espera y aguarda, espera y aguarda, no va tornar. Vos ho dich francament, estaba inquiet, me feya pena.—¿Ahont diastre s' haurá entafurat?—Se fa fosch y ¿Emili, m' has dit? L' endemá al dematí. al obrir la porta, te 'l veig extés al replá de l' escala, enrabanat de fret.

—Que Deu t' ajudi, Emili. ¿Per qué tens de ser d' aquesta manera?

—Ja veurás, Asstasi, t' has enfadat ab mí; m' has amenas-

sat que no 'm voldrias més, y jo, mira, m' he estimat més ajeurem per aquí terra.

—Res més tens de dirme? No tens altra feyna que fer centinella davant de casa meva?

—Pero qué vols que fassa?

No sabia qué feya de rabia. «Perdut, li vaig dir, no podias al menos aprendre l' ofici de sastre? Mírat la capa; no es prou que sia tota ella un forat, que encara l' hajas de fer servir per fregar á terra. Té, agafa una agulla; apedássat la capa, que es lo que convé; m' entens, borratxó, més que borratxó?»

Qué va fer llavors? Agafá una agulla. Lo que li havia dit no era més que broma, pero l' inquietá de mala manera. Se treu son parrach; pero per enfilar la agulla va passar lo pelegrí. Com tenia 'ls ulls tots vermells y la má li tremolava... figuréuvos. No sabia lo que 's feya; 's passá 'l fil per la boca, lo cargolá, y cá, 'l fil no passava pel forat. Ell que 'l llença y se 'm posa á mirar.

—Ay, Deu, Deu, Emili! Vaja, no 't mogas. Ab tal que no fassis mal á ningú, que no vingas més á dormir en aquesta escala y no 'm fassis abaixar la cara...

—Ja ho sé que soch un borratxó; que no serveixo per res y que no vos dono més que pena.

¡Cóm li tremolavan los llabis! De cop li rodola cara avall una llágrima que 's pert entre sa barba y 's posa á ploriquejar altra vegada. Sembla que 'm donan una punyalada al mitj del cor. Soch ben ximple tan mateix! me vaig dir.

Be; qué més voleu que os diga d' aquell subjecte. Ja sé que tot plegat no val las paraulas que s' hi gastan y per dos kopecks ho donaria, ja ho comprench. Pero jo, vos ho juro, si sigués rich no voldria que haguessen passat tals miseries. Tenia llavors uns amples pantalons blaus que m' havia encarregat un propietari. Aquells pantalons m' havian ocasionat una forta enrabiada. Lo pagés que me 'ls encomaná no 'ls volgué després ab lo pretext de que li eran estrets. Ja os dich que 'm va divertir! Si 'ls porto al encant encara me 'n donarán quatre rublos, y si no 'ls hi puch vendre, ab la roba que 'n sortirá 'n puch fer dos pantalons pels senyors de Sant Petersburg, y fins ne sortiran uns darreras de samarra. Y Emili en aquell moment ensenyava 'ls colzes! Vetaquí que un dia aquell perdut va deixar de beure. L' endemá igualment. L'

endemá passat tampoch. No tenia qui li pagués un got de cer-
vesa y posá una cara tan trista que feya pena de mirar. «Vaja,
aixó m' agrada, 'm vaig dir; no ha pogut trobar qui li donga
un kopeck ó be comensa á posar enteniment.»

Precisament aquell dia era de gran festa. Vaig á vespras.
Quan torno veig al Emili sentat prop de la finestra, tan bor-
ratxo que ni 's podia tenir. Busco alguna cosa, obro l' arma-
ri... y 'ls pantalons havian volat. Busco, ho regirho tot, m'
enfado, me 'n vaig á trobar la dispesera, y cometo la falta d'
acusarla del robo. Ni 'm recordava del Emili, ab tot y que
debia compendre que havia fet un va-y-tot.

—Deu te benehesca,—me digué la bona dona.—¿Qué vols
que 'n fassa jo dels pantalons? Qué 't pensas que te 'ls he pres
pera posármels?

—Quí ha vingut mentres jo he estat fora?

—Ningú no ha vingut. Sempre he estat sola. Emili Iljiitsch
se n' ha anat y ha tornat després. Mirat, demánalshi á n' ell.

(S' acabarà.)

LA PRIMAVERA ⁽¹⁾

CORO Á VEUS SOLAS, MÚSICA DEL MTRE. DON FREDERICH SERRA

Dedicada á don Manel Soler y Domenech.

Ja lo sol desglassa
la neu del Montseny,
y de flors flairosas
s' omple l' atmetller.
Las violas boscanas
per tot brollan ja,
y las aurenetas
retornan cantant.

L' aygua del riu va corrent falaguera
petonejant en son marge á la flor;
visca la dolsa y gentil Primavera,
¡visca l' amor!

Tan bon punt ix lo sol
ja canta 'l rossinyol
á dalt del sálser;
y al bés d' oreig gentil

(1) Pessa de concurs en lo Certámen coral de Sabadell any 1892.

las rosas del Abril
badan son cálser.
Festius los gays aucells
entonan sos cants bells
á trench d' aubada,
y 'l cel ab goig sublim
envía 'l dols ruixim
de la rosada.

Omplenan la terra—perfums y armonías
lo cel s' engalana—ab son mantell blau,
y gronxa ab dolsesa—los arbres y canyas
l' oreig que 's desperta—fresquet y suau.

Cantém, cantém
la dolsa Primavera;
cantém, cantém
del mon lo goig suprém.

Ninetas enciseras
eixiu, eixiu al camp,
clavells y rosas veras
arreu ne brollan ja.
Guarniune vostras trenas
ab flors del admetller
ab murtra y asutsenas,
ab rosas y clavells.

Arrenqueu de la campinya
la floreta pura y bella;
al badarse la poncella
cerca ja vostres amors;
y es la mel de vostres llavis
dolsa sava per las flors.

Amors canta la terra,
amors canta lo cel;
al só de las tenoras
s' acobla lo jovent.

Y al entorn d' un sapat roure
la sardana van ballant,
festejant la Primavera,
festejantla tot cantant

Quan las flors esclatan
somriu lo jovent,
que la Primavera
en sa edat ne té;
quan las flors esclatan
somriu lo vellet,
que d' aquesta vida
ja 's troba en l' hivern.

Cantém, cantém
la dolça primavera,
cantém, cantém
del mon lo goig suprem.

La Primavera es la vida,
la Primavera es l' amor,
ella ab sa flayra 'ns convida
y ompla de goig nostre cor.
La Primavera es la vida
del jovent y de la flor,
¡visca, visca la Primavera!
¡Visca l' amor!

MANEL RIBOT Y SERRA.

AMOROSA

De bon matí, quan somniava,
m' ha despertat lo teu cantar:
á cada nota de tos llabis
¡ay, lo meu pit quin suspirar!

Com un aucell que 'n sent un altre
saltava 'l cor dintre mon pit...
¡ab quina trassa, traydoreta,
sabs doná al cant doble sentit!

De ta finestra entre 'l fullatge,
la cara alegre has amagat
y ta daurada cabellera
sobre las flors s' ha destrenat

¡Qui pogués dintre alguna d' ellas,
com papelló amagar lo cor
y enjogassarlo á trench de día,
tot capdellanthi tos fils d' or.

Ta cadernera, ab batre d' alas,
que erats prop d' ella també ha dit

y 'l vent ha alsat ta cabellera
y una rialla i' ha trahit.

Entre las flors, cóm me miravas!
no 'm dirás pas que era ilusió;
de miradetas com aquellas...
Deu nos endó! Deu nos endó!

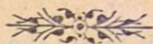
Y he vist los clots de tas galtetas,
hont bech á doll mas ilusions,
com dos niuets voltats de rosas
que haig d' enfondils ab mos petons.

D' ensá que sento ta veu dolsa,
no te cap gust per mí la mel;
d' ensá que sento ta veu d' ángel,
no anyoro 'l cel, no anyoro 'l cel.

Ves despertantme cada día,
ves despertantme ab ton cantá:
dintre mon cor ta veu alegre
á nova vida 'l cridarà.

Penso com tú, estimada meva:
—Siga la vida un cant d' amor
y exhalém l' ánima ardorosa
tota en un bes ple de dolsor.

JASCINTO TORRES y REYETÓ.

SOMNI

¡Mos brassos, febrosenchs, cóm l' estrenyían
tement que s' allunyés..! Sadoll de ditxa
l' estava contemplant ab tal bellesa,
que, ab sos magnétichs raigs, fins dominava
á impulsos tot mon sér. Plens de dulsura,
sos llabis ab mos llabis alternavan
saborejant jo 'l néctar de sa boca
ab la il·lusió que pot guardá' en son sino
l' aymant que á sa estimada més venera.

Lo mon semblava un cel. Res existía
de lo que cada jorn de pena 'ns omple...
mes ay, ¡que poch durá..! Com lo vent vola
se m' allunyá aquell cel de joya entera
que lo meu tendre cor hi navegava...
¡sols fou pura il·lusió! ¡Un amorós somni!

s. FÁBREGAS CASANOVAS.

Reus, 7 Juliol, 1892.

LO MON

(TRADUCCIÓ)

Un auçellet que tenia
'm va fugir;
y una noya que 'm volia
se 'm va morir.

Sempre així aquells que 'ns adoran
com aquets dos... veig que son;
uns se 'n van, los altres moren
y trist diu l' home:—¡Quín mon!

JAUME ESTAPÉ PAGÈS.

LO LLADRE HONRAT

(Acabament)

ESCOLTA : ¿ que te n' has endut los pantalons pera anar á passejar? — li vaig dir. — Aquells pantalons, sabs, que vaig fer pera aquell pagés?

—No, Asstasi. No te 'ls he tocats. Vaja una cosa més estranya!

Y vinga tornar á buscar sens poguer donar ahont eran. Emili seguia sentat, tent los possibles pera no caure. Y jo que m' assento també davant d' ell y 'm poso á observarlo. Ah, gran pillo! Y 'l cor me batia de rabia. Emili que 's posa á mirarme.

—No, Asstasi, jo no... ¿Que potser creyeu que...? No, jo no 'ls he tocat.

—Sí, Emili, sí que me 'ls has presos. ¿Que poden haver fugit sols?

—No fora res estrany, Asstasi. Podria haver succehit com...

Aixís que 'l sento, m' aixeco, m' acosto á la finestra, encench lo llum y 'm poso á la feyna. Tenia de fer una samarra pera l' empleat que vivia sobre meu. Y tot enrahonant, me sentia torbat com si 'm rosegúés una idea. Va de veras: menos

m' hauria encaparrat si m' haguessen cremat tots los vestits. Emili semblava comprendre que las sanchs me bullian. Lo mateix que l' auceïl que sent venir la tempesta, l' home que ha fet una malifeta tem ja lo que li ha de succehir.

—No debeu saber encara que 'l segador Antip Prochoritch s' ha casat ab la viuda del cotxero? — me digué Emili ab veu tremolosa.

Vaig mirármel ab tant furor, que ja endeviná mon pensament. S' aixeca, se 'n va cap al llit y 's posa á buscar. Vinga regirarho tot y á rondinar: «¿Pero ahont dimoni s' han amagat aquets pantalons?»

Me miro encuriosit lo que va á passar. Emili s' havia agenollat y s' anava á ficar dessota 'l llit. No 'm vaig poder contenir.

—Qué fas arrossegante d' aquesta manera?

—Busco 'ls pantalons, Asstasi.

—Ah, senyor — no li deya senyor més que quan no 'm podia aguantar de rabia, — senyor, no val la pena de que vos molesteu per mí. No cal que vos peleu los genolls.

—Potser que buscant be 'ls arribém á trobar!

—Es que me 'ls deus haver robat en agraphiment de lo que he tet per tú, veritat?

Aixó sols li vaig dir d' enfadat de véurel extés per terra.

—No, oy que no, que no 'ls he pres!

Estigué encara molta estona sota del llit. Quan ne va sortir estava groch com la cera. S' aixecá com pogué y 's queda com clavat més de deu minuts. Després digué:

—No, Asstasi, no me 'ls he venut los pantalons.

Pero mentres parlava tremolava tot. Se doná un cop al pit y tenia una veuheta tan llastimosa, que 'm va donar pena. Jo 'm vaig quedar tan fixo á la finestra com si hi hagués posat arrels.

—Be, perdonéume, Emili, de que vos haja acusat. Suposém que 'ls pantalons s' hajan perdut. Per aixó no aniré á captar. No 'ns faltan brassos, gracias á Deu, y no 'ns haurém pas de posar á robar, ni havém de perdre un home que no sabém qui es encara. Ja 'ns guanyarém la vida.

Emili m' escoltá tranquilament. Com jo m' havia aplacat, ell se torná á sentar. Aixís s' estigué tota la vetlla, sense fer cap moviment. Y quan me 'n vaig anar al llit encara seguia

de la mateixa manera. L'endemà 'l vaig veure extés sobre 'l trespol, embolicat ab la capa. Estava tan apocat, que ni gosà demanarme que 'l deixés ficar al llit. Desde aquell dia vaig deixar de tenirli cap mica d'apreci; fins li vaig tenir aversió, lo mateix que si hagués sigut robat ó insultat per mon propi fill. En quant á Emili, seguí bevent durant quinze dias. S' emborratxá de tal manera, que queya per tot arreu. Sortia al matí, tornava molt vespre, y durant aquets quinze dias no 'm digué ni mitja paraula. Es que 'l remordiment lo treballava y volia matarse bevent. Pera acabar, quan ja no tingué res pera beure, se quedá á casa, sempre sentat al peu de la finestra. Bueno, ja 'l tenim assentat. Seu que seurás per espay de tres dias, sense dir paraula. Lo miro y de cop se 'm posa á plorar. Fou una veritable font de llágrimas. Ell ni se 'n adonava. ¡Quína pena fa veure un home, y sobre tot un home de la edat d' aquell, plorar ab tanta amargura!

—Qué tens, Emili? — li vaig fer.

Y al moment de dirigirli la paraula 's posá á tremolar, replegant sos membres. Era la primera vegada que li dirigia la paraula després de la darrera feta.

—Be, pero ¿qué tens, Emili, que estás tan trist?

—Es que voldria posarme á treballar, — me digué.

—Qué vols fer?

—Ja ho he demanat á Jedosseï Iwanowitch. Ja vos he cansat prou á vos, Asstasi. Si trobo colocació, ja vos pagaré tot lo que haveu fet per mí.

—Be, vaja, Emili. Si havém tingut algun disgust, d' aixó ja fa temps. No 'ns n' ocupém més d' aixó.

—Potser encara creyeu que jo... No, vos asseguro que no vos los vaig pendre 'ls pantalons.

—Pero si no 'n parlo.

—No 'm puch estar més temps ab vos, Asstasi... Dispen-seu, pero...

—Quí t' ha dit que te 'n anesses? Jo no ho he pas dit.

—No, Asstasi. No es convenient que m' hi estiga més á casa vostra. Ja no sou pera mí lo que avans erau, — digué llensant un fort gemech.

—Pero si no vull que te 'n vagis. No fassis lo criatura.

—Cada vegada que vos n' aneu, tanqueu ab clau lo calaix. Prou que ho he vist. Aixó 'm dona pena. Permeteu, donchs,

que me 'n vagi y dispenseume totas las molestias que vos he fet passar durant tot aquest temps.

Qué me 'n dieu? Emili se 'n aná. Lo vaig esperar un dia, y un altre, y un altre, y no torná. No podia menjar ni beure ni dormir. Aquell home m' havia desarmat completament. Al quart dia surto. Segueixo totas las tabernas y en lloch lo trobava. Sens dubte, pensava, s' haurá emborratxat de valent y dorm com un tronch. Torno á casa fora de mí. L' endemá determino fer investigacions en tota regla y 'm retrech l' haver deixat sortir á aquell desdixat. Al cap de cinch dias (era un diumenge) á punta de dia sento empenyer la porta y veig entrar á Emili, tot desfet de fesomia, los cabells terrosos com si hagués dormit al carrer, més prim que un bastó: s' asseu al banch, se treu la capa y 's posa á mirarme. Al fons de la meva ánima estava content de la seva arribada y, no obstant, si jo hagués comés una falta com la seva més m' hauria estimat morir reventat que tornar. Y ell, ab tot, tornava. Naturalment, fa molta pena veure un semblant nostre en aquella situació. Per aixó 'l vaig acullir y 'l vaig tranquilisar.

—Pero, Emili, si arribas á tardar un dia més hauria anat de taberna en taberna á veure si 't trobava. Has menjat?

—Sí que he menjat, Asstasi.

—Vols dir que has menjat? Mira, aquí tenim sopa de cols que va quedar d' ahir, y una mica de vianda. Vaja, menja, que també va quedar pa y algun ravet. Menja, Emili, aixó 't posará be.

Llavors me vaig convencer de que 'l desdixat feya tres dias que no menjava. Més que menjar, devorava. Ah! Es á dir que si tornava era per la fam? No me 'n va fer poça de pena! Y veyeu lo que son las cosas: me 'n vaig anar á una taberna pera comprar alguna cosa que l reanimés.

—Ja ho acabaréu brindant. Mirat, Emili, porto una mica d' ayguardent; celebraréu la festa. Acosta 'l got.

Havia estés la má pera posarse 'l got als llabis, pero l' enretirá tot seguit. La temptació li feu allargar altra vegada, pero lográ dominarse: las mans li tremolavan y l' ayguardent se llensá per terra. Torno á abocar, torna á pendre 'l got y altra vegada l' ayguardent per terra.

—Y donchs, qué fem, Emili?

—No, jo... Asstasi Iwanowitch, teniu... No vull beure may més.

—Ja t'hi has pensat be en aixó, ó es que vols fer sols avuy lo sacrifici?

Mirá fixament y apoyá 'l cap á la má.

—Qué tens? Que no 't trobas be?

—No, no m'hi trobo gayre.

Lo vaig acompanyar al llit. Lo cap li cremava y 'l tremolor de la febre se li veyá prou. Lo vaig cuydar tan be com vaig sapiguer. Com durant la nit se va posar pitjor, li vaig fer una *tjurja* (1).

—Menja, Emili, aixó 't posará be.

Feu que no ab lo cap.

—No, prefereixo menjar á mitjdía.

Li vaig donar the; vaig despertar á la dispesera diferentes vegadas. Emili no 's posava pas be. Jo 'm deya: « Me sembla que d'aquesta no 'n sortirá. » Al cap de tres dias vaig anar á trobar un metje. Lo coneixia desde que vaig servir en la casa Bossomagin; m'havia cuydat diferentes vegadas. Al veure 'l malalt digué: « No valia la pena d'enviar-me á buscar. Aquest home no té cura. Li receptaré uns polvos per si encara hi som á temps. »

No 'ls hi vaig voler donar. Vaig comprendre que 'l metje 'ls va receptar per pur compliment. Als cinch dias Emili entrava en la agonía. Jo seya ab la feyna als dits al peu de la finestra; la dispesera 's cuydava del foch. Un y altre 'ns miravam sense dirnos res. Aquest diastre de xicot se m'havia fet tan seu, que no semblava sino que anava á perdre un fill. Ja m'havia adonat jo al matí de que Emili 'm mirava com si tingués de ferme una confessió. Pero no s'atrevia.

—Quína tristesa tenen los ulls d'aquest minyó! Oh, y que no para un moment de mirarme. Aixís que veu que m'adono de que 'm mira, abaixa 'ls ulls.

—Asstasi Iwanowitch!

—Qué vols, Emili?

—Ara os ho diré. Si porteu la meva capa al encant, quánt creyeu que vos ne donarian?

—Qué voleu que vos diga? Tres rublos y encara.

(1) Se fa ab cervesa, llevor de girassol, raves y carn trinxada.

Pero jo 'm deya : « Si 'm proposo vendre aquest parrach , se me 'n enriurán á la cara. » Lo dels tres rublos ho vaig dir porque 'm semblá que á Emili li agradaria.

—Tres rublos? Sí, aixó es lo que jo 'm creya. Aquesta capa es d' un bon panyo. ¿ Vols anarla á vendre? Pero no la donguis per menos de tres rublos.

Un instant després Emili seguí :

—Anirás á vendre la capa. Quan seré mort no la necessitaré pera res. Es un objecte que té valor ; pot ben servir encara.

Y després de dir aixó , ja li entraren las convulsions. La dispesera y jo callavam. Passa una hora. La seva mirada topa ab má mirada y abaixa 'ls ulls.

—Vols una mica d' aygua?

—Sí, Asstasi.

N' hi vaig donar.

—Vols res més?

—No... pero tinch...

—Qué teniu?

—Los pantalons..... aquells que..... vaig ser jo que vos los vaig pendre... lo dia que...

—Ja t' ho pèrdono, Emili; mor sense remordiments.

No gosava á respirar : las llágrimas me saltavan dels ulls y me vaig sentar un ratet al altre costat del llit.

—Asstasi Iwanowitch...

Emili volgué encara dir algunas paraulas. Probá d' aixecarse ; sos llabis se mogueren. De cop son rostre s' amoratá... me mirá d' una manera estranya... s' esgroguehí y li caygué 'l cap endarrera. Llensá un altre sospir, y entregá son ánima á Deu.

ROSALÍA

A vora de Queral
n'hi ha una pubilla,
de cor virginal,
de cara bonica,
modesta y gentil
com la satalía.

De missa major
un jorn ne sortía
al punt que 'ls fadrins
plantavan l' alsina,
l' alsina de Maig,
prop la rectoría.

Galant aixerit
s'acosta á la nina
y en nom del jovent
li diu,—Rosalía,
est any los fadrins
vos nombran Regina.—

Per ceptre d' amor
li don' desseguida
un bell ramellet
de ffors escullidas,
obertas al punt
que 'l sol ne sortía.

Quan n' es al setial
de sota l' alsina,
s' hi atansa 'l Rector,
dihentli:— Pubilla,
Deu fassí qu' eix ram
no us clavi una espina.—

Lo sant del Rector
prou rahó 'n tenía;
l' enveja va fer
qu' un' altra pubilla
posés en lo ram
un brot de matzinas.

En menos d' un quart
se 'n troba ferida:
—Que vinga 'l doctor,
porteu medicina.—
Exclama 'l jovent
de la rodalía.

Mes, ella al instant
contesta entristida:
—No 'm falta 'l doctor
ni cap medicina,
que 'l mal que jo tinch
no me 'l curarían.—

Y alsantse del lloch
d' ahont presidía,
pujá al camaril
devota y contrista,

y 'n posa aquell ram
als peus de María.

La Verge somriu,
somriu Rosalía.
Sa mare, qu' ho veu,
abrassa á sa filla
donantli 'l petó
mes dols de sa vida.

Filleta del cor,
sortím de la vila,
tornémsen al mas
sino 't morirías,
y jo sense tú
¡Deu meu! ¿Qué faría?...

RAMON ROCA Y SANS

LA BALADA DE LA VIDA

I.

Vora del riu sobre la sorra
juga un infant,
lo sol ardent la pell li torra,
y boy jugant
canta l' infant:
Quin sol que fá,
quina caló,
res ni milló
quant es l' estiu
que aná á jugá
vora del riu.

II.

Oló y perfúm la flor exala,
tot es verdó;
un oronel fins m' atabala
ab sa cançó
y en la verdor,

dessota l' ombra,
demunt l' alfombra
qu' esclata llúm,
una parella
pulida y bella
parla d' amor.....
mentres la flor
fú oló y perfúm.

III.

La fulla cáu, plou á torrents,
trist tot está;
nuvols y trons, boyras y vents
sense pará.
¡Trist tot está!
Vá l' oronel á llunya terra;
ja per la serra
no 's veu cap áu,
un jovencel se 'n vá á la guerra
.
¡Trist es lo cel,
la fulla cáu!

IV.

Quin fret que fái!, deya un vellet
de cavell blanch,
jo 'm trobo vell y arrupidet,
glassat de sang;
que ab lo cap blanch
y una ferida
y una medalla
que en la batalla
vareig guanyar
no puch la vida
de ma estimada

may recobrar!
Fòu d'anyoransa
lo seu mal fat,
deya ab frisança
lo bon soldat
y la neu queya
sense parà!
y 'l vellet deya:
¡Quin fret que fá!

JOSEPH BLANCH Y ROMANÍ

INVENTARI

A dintre d' un calaix guardo
lliures de pols, las penyoras
de las festas d' aquest mon;
vivents recorts de cent donas.
Avuy á mas mans vingudas
las ha rejirat curiosa
ma vista prou tafariera,
ben amagadet y á solas.....
En cabells hi ha, rissos, trenas,
de negra, marléuca y rossa;
qu' en conjunt donan un flayre
de gardenia y de magnolia:
pintetas, talla-papers
de blanch marfil y de conxa
retratos d' algunas lletjas
y molt á l' engros d' hermosas:
alguns brassalets, anells,
que no valen pas gran cosa,
mil programas de saraus
ab los estranys noms de totas;
cartas de paper rosat,
flors, tarjetas, papallonas,
fullas d' eura ja ressecas,

que son d' ingratitude mostra:
alguns vanos, mocadors
ab initials de cent formas
brodadas per unas mans
fetas de neu y de rosa:
Llassos de cinta, cors, fletxas,
versos de musa fogosa,
y ni sé jo lo demés
sent tantas com son las cosas.

.
—Es aixó tot l' inventari
afeginthi recorts, sombras,
que son avuy cendra y pols
oblit, vanitat y mofa.
Falsos presents d' un amor
que sas despullas sols dona,
y no lo pur esperit
ni un tendre cor per penyora.

EMILI PASCUAL.

Bruch 1892.

LLETRA

A M O N A M I C H X

(Fragment)

.
.
¡Que dols sentí á l' orella un jo t' estimo
quan aqueix es sencer y pur y noble;!
fins sembla que 'l cor ix del pit que 'l tanca
per savorir mes prompte sa dolsura.
Tot es hermós com may; naturalesa
se descapdella á nostres ulls, vessanta
de remors, harmonías y de besos
que sols parlan d' amor, amor y vida.
Las aus de dos en dos vólan lleugeras;
de dos en dos los arbres s' entrellassan;
de dos en dos los núvols se confonen
y terra y cel en l' horitzó se besan.

¡Que amarch sentí á l' orella un jo t' estimo
indiferent y fret com fill del càlcul!
lo cor ple d' il-lusions que l' esperava,
dins lo pit s' encongeix com un decrepít.

Llavors qué fals es tot, tot es mentida;
 los cants de primavera, delitosos,
 las serenas vespradas, los col-loquis
 al peu de la verneda sota 'ls arbres
 tot passa, quan devalla de las serras
 com allau colossal que tot ho colga,
 l' hivern ab son estol de neus y boyras.

Y are dígam, amich, quína esperansa
 'm resta ja en eix mon; una 'n tenia
 y aquesta s' ha esboyrat avans de l' hora.
 Es en va que 'l conhort vulgas donarme
 quan no queda ja en mí mes que un munt d' ossos
 que esperan aquell jorn que han d' enquibirse
 dins la tomba perque los verms roseguin.
 Planyem tant sols y viuú dítxós. Ta esposa
 t' estima, los teus fills t' cridan ¡pare!
 per ells tu ets lo seu Deu, t' ayman, t' adoran;
 qué mes pots desitjar. Res en la terra
 pot ferte tan felís com la familia
 quan en ella l' amor sempre hi fa estada.
 Adeu, mon bon amich; lluny del bullici
 y en mitj la soletat de las boscurias
 hi has trovat fills, esposa, amor y dítxa;
 jo en mitj de la ciutat sols he trovada
 una gènera d' homens corrompuda,
 y tal volta dech ésser ja un sepulcre,
 la inmensa solitut del cementiri.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Novembre de 1887.

UN DIA À CADAQUÉS

Poch avans de las quatre de la tarde pujava á la tartana que devia deixarme á Rosas; carretera plana com la má, que atravessa Vilatenim, Vilasatra y Castelló; distància, 18 kilòmetros.

Minuts avans de las sis empenia á peu lo camí de Cadaqués, engolfantme per la dressera, desde 'l barri dels grechs (únich recort dels rodís en torn de Rosas) y enfilantme montanya amunt en busca del pích del Aguila y montanya de Paní, que ve á ser lo dit gros del peu d' aquest gegantás Pirineu, qual cap arriba al de Finisterre y termina en lo castell de Rosas, banyantse en la badía, badía que fora l' orgull de una altra nació, y tan inmensa que hi podrian ballar sardanas cent escuadras sens empentas ni confusió.

La ascensió dura més d' una hora y en aquest temps fa entrar en suhor; pero no es gran cosa pera qui coneix Puigmal y Canigó y ha recorregut la major part de las concas dels rius de casa, com son: lo Llobregat, que naix á Castellar d' en Huch un brim y un altre al Coll de Pandís, prop la font del Faig; lo Segre, francés, que cambia la nacionalitat ab lo Garona, que deserta d' Espanya pera anar á morir á Burdeus; lo Ter de Girona, Tech del Boulou y la Tet de Perpinyá, vehins

de naixement, fills d' Ull de Ter, Roca Colom y Puig Perich; lo Fluviá, que comensa al Grau d' Olot y acaba en los sorrals d' Ampurias; lo Manol, que roba 'l nom al Aranga, son més gros affluent, entre Lladó y la Estela, al peu de la Mare de Deu del Mont, y 'l Muga, per fí, que surt del Mas del Sastre y Coll del Boix en lo Rosselló, baixa á Albanyá per Pincaró, lo dels bolets petrificats, continúa per Boadella, recullint de pas las ayguas de la cascada de La Caula, y atravesant la carretera de Fransa á Pont de Molins, s' acosta á Cabanas y la contempla desde un kilómetro lluny y sobre un llit més alt que sas teuladas, segueix en busca de Perelada, recullint las ayguas del Orlina y Llobregat, dirigintse á Vilanova y Castelló pera acabar en eixa platja á una distancia de tres kilòmetros.

Desde Rosas á Cadaqués se troban alguns masos: lo de l' Oliva, un d' en Coll, d' en Romanyach, lo d' en Tomata, lo d' en Valtre y algun més, y un cop dalt de la montanya, respirant aquell ayre oxigenat que revifaria á un mort, y més empassegant ab fonts tan ricas com la del mas dels Arbres, se disfruta d' un panorama que ni triat, puig desde la punta de Cerbera s' oviran las platjas de Portbou, Culera, Llansá y La Selva, á tramontana; Cadaqués, als peus; á la dreta, Ampurias, La Escala y costas de Montgó y Estartit fins á las illas Medas y cap de Bagur, y al darrera Rosas y tot l' alt Ampurdá, acabant á la esquerra ab Sant Pere de Roda, que 'ns queda tan aprop com á tret de clatellada, y la hermita de Sant Sebastiá sota 'ls pichs de Simonets, habitada avuy pel capitá de marina senyor Riberas, voltat de frondositats y fonts geladas, y provehit d' un preciós *catalejo*, que lo mateix li permet veure 'l fil d' un pescador de canya á 6 kilòmetros, que la montanya de Pas de Lanciers, prop de Marsella.

Emprenguí la baixada per la Creuhilla en lo precís moment en que s' alsava la lluna, lo que 'm recordá 'ls versos de mon paysá, lo malhaurat Calvet:

Era de nit, prop la una,
y, com un globo de fòch,
s' aixecava poch á poch
del fondo del mar la lluna.

A un quart de nou entrava á Cadaqués, y no obstant y ser de nit, ja la primera impressió 'm fou agradable. Anarem al café d' en Quim havent sopat, y alló de *nos ab nos* com los de Cadaqués d' *in illo tempore* s' ha modificat; sos habitants son expansius. Y tant la població com la costa y encontrada ofereixen camp extens al artista, comoditats y ventatjas al que hi estiueja y molta tela al excursionista. Es molt variada y pintoresca: de S. á N., deixant las ayguas de Rosas, presenta 'l cap Nofeu, las platjas de Joncus y La Cruilla, punta de Calanans ab sa farola, las platjas de Sabolla, Scucaracuch de la Sabolla, Saconca, Cova dels Capellans, ports Llané y Dugué, platja Gran, Portdixó, 'Spual, 'Spianch, camí d' Espapacunnills, platja d' Escanó, 'S safreig, platja del Ros, sa platja Confitera, S' Aranella, port Lligat, S' Alquería, etc., etc., acabant á Cap de Creus, á 7 kilómetros al E. de la vileta, ab sa farola de primer ordre. Entre las illas, á tret de ballesta, recordo las de Messina, Massidoro, Farnera, Scucaracuch y S' Aranella, notable aquesta per contenir una vinya de cinch vessanas (poch més d' una hectárea) ahont hi aparegué la filoxera avans que en cap altra del terme.

Al cementiri, camí de Port Lligat, hi ha una miranda que ofereix una vista hermosíssima; una creu de pedra, bisantina, molt remarcable, y uns versos al entrar, un redolí que 'm feu l' efecte d' un pollastre y una gallina :

*La muerte con pasos iguales entra
en las casas pajasas y en los palacios reales.*

La iglesia es obra de duas épocas, románica en l' ábside y gótica primitiva en la nau. L' altar major, encara que barroch, es de gran valor: l' escultor tallista s' hi lluhí: aquella profusió de figuras de pescadors, atributs relligiosos, ángels y ormeigs de pesca, son de molt gust y revelan anys de tasca. Vaig llegirhi: *fecit 1725 y dorat 1788*; una bomba pintada al sostre ab l' any 1684, indica que un projectil de la escuadra francesa foradá la volta en aquella fetxa; una lápida de marbre negre, ab imatjes de relleu, un Sant Crist entre Sant Roch y Sant Sebastiá, tenen al peu la següent inscripció: FV LA PESTA IN CADAQES 3 NOVÈBRE 1588, y en una altra del costat s' hi llegeix: « En lo dia 4 de Setembre

» de 1837 se declará en la vila de Cadaqués lo cólera morbo, » cessá 'l dia 6 d' Octubre del mateix any y 's cantá 'l *Te- » deum*. — Moriren 140 personas. » — Segons me digueren, foren enterradas en la platja del Ros, per més que cap creu ni lápida ho indiqui.

Crida la atenció del foraster la habilitat equilibrista de donas y noyas ab *as doll* ó gerra típica, de més que regular pes, ab que van per aygua á la font fora vila, y portan totas al cap sens aguantarlo ab las mans, apoyat á voltas en ínfima base ó *escapillat*, com ellas diuen.

M' agradá en extrém lo recort que tributan á tots sos fills: quan á la una de la tarde tocan á morts, significa que un cadaquesench ha mort en llunyanas terras.

Entre las notas y croquis que vaig portarne, hi figuran la d' una antiquíssima aixeta de la font ferruginosa de Port Lligat, que ab tot y trobarse baixa á nivell del mar, al obrirse llensa l' aygua á galet, permetent beure ab comoditat, sens ajupirse; un dibuix del fort, de configuració especial; una caixa del *meu cuarto* y llit en que dormia, que comptan més de dos sigles, y ditzos com: «sa saupa y sa dona, tot s' any es bona» y «d' es pop val més es riure que tot.»

Un sol dia enter vaig passar á Cadaqués, deixantlo ab sentiment, y vaig sortirne sens despedirme de ningú, lo que en mí vol dir que vull tornarhi. No puch olvidar tanta cosa bona: bona terra, bona gent, baratura, molt bona aygua, millor peix y bons queviures.

E. TRAYTER.

Figueras, Agost 1892.

CARTA OBERTA

SR. D. CÀRLES BÖSCH DE LA TRINXERÍA.

BENVOLGUT amich: ¿se 'n recorda de la visita que ferem al cràter de Montsacopa, de la gran planuria d'Olot vista casi á vol d'aucell, del panorama fresch grandíós. que desde tal altura li causá tanta sorpresa?

Donchs d'aquella cordillera trencada, esgarrifosa, que comensa al Grau de Collsacabra y termina á Coll de Canas, d'aquells pobles assentats en las escabrosas vessants que tancan lo gran llach aixugat, per la part de sol ponent, n'han eixit encara molts més héroes dels que anomenarem aquell dia.

A més dels d'Olot que empaytavan pels turons de *Malatosquer* á *Musiu* Sunyer Batlle, gabaitx ab la seva colla, á més dels trescents famosos casi tots fills d'aquesta encontrada, que sorprengueren lo castell de Figueras guardat per cinch mil francesos, portant á terme l'empresa més arriscada y temeraria dels temps moderns; del batalló d'en Trinxería que feu morrejar la terra á tants vencedors d'Austerlitz y Jena en las guerras del passat sigle, format també d'homes d'aquesta comarca, s'han trobat ara documents vells que donan noticia d'altres héroes de nostra encontrada.

Sembla que existeixen nissagas en los voltants de la gran cascata, que tan l'entussiasmava, ahont lo patriotisme s'arrela de generació en generació per centurias.

Aquellas horribles cingleras que guaytavam ab l'ullera, aquellas montanyas bruscament accidentadas, que presentan los relleus dejenerats, desgastats per las plujas, aquella conca inmensa que vosté comparava ab una olla esbotzada; que al aixecarse del fons de la terra produhí una convulsió tan horrenda que segons Eliás de Beaumont fou una de las més fortas que 'l paviment d' Europa hagi experimentat, deixant rastre fins en lo terme ahont avuy se troban los Estats Units d' América, en los casals y pobles de tal estribació pirenaica, avuy encara 's conserva la sanch de millors días y l'esperit patri fomentador de passadas empresas.

D' un document extret per J. Soler y Palet, del llibre del Batlle de Tarrassa don Joseph Ubach, dels anys 1653 á 1655, publicat en *La Il·lustració Catalana* s'en trahuen datos preciosos que 's guardan en l' arxiu notarial de dita ciutat, haventhi registrats en ell los noms de las personas condempnadas á mort per Felip V, foragitadas de pau y treva, cridats sos caps, posats á preu per los dominadors de la terra á causa de no voler subjectarse al jou tirá ofegador de las llibertats de la patria.

Del poblet esbarriat que 'ns miravam sota Coll de Canas, de la peita rodalia del famós drach, qual llegenda guardo pera publicar en altre lloch, de Riudaura; n' eixiren 18 héroes, de la plana de Bas 16, de Las Presas 7, del Mayol y Sant Privat 5, de La Pinya 4, de Juanetas 4, formant part dels doscents xeixanta set, que continuaren la lluyta aliats ab los francesos, després d' haver caygut Barcelona lo 11 d' Octubre de 1652.

Los héroes de Riudaura son los següents: *Joan Rellachs, Miquel Collell* (a) lo Gollut de Riudaura, *Pere Joan Trona, Joan Oliveras, Jacinto Bastons, Antoni Oliveras, Rafel Bastons, Joseph Cultallar* (a) Coní, *Peixich Teixidó, L' hereu Turonell, Isidro Bastons, Joseph Plana de Cruanyes, L' hereu Plana de Cruanyes, Lo fill de Francesch Jordi, Lo fill del Mas de Colljubi, Silvestre Cortils Bartrina*, del veynat de Sant Andreu del Coll, *Bartomeu Roure*, de Colljubi *Joan Llorens Perris*.

Los de la plana de Bas s'anomenan, *Magi-traginer, Esteve Pau Bertrán, L' Estudiant Bertrán, Joseph Bó Osta, Esteve, fillol, Gererols, Güell, Bosch, Antoni Cerdà, Joan Feliph, Lluís Bertran Cirera, Mateu Ferrer, Isidro Bach, Soler, Batista.*

Los de la Pinya son, *L' hereu Llagostera, Bartomeu Llagostera, L' hereu Masoliver, Pere Mas masover de La Batllia.* Los de Juanetas, *Joaquim Rovira, Bartomeu Bosch, Jaume del hereu, Feliph Bertrán.* Los del Mayol y Sant Privat, *L' hereu Coromina, en Corminola, n' Antoni Ferrer, en Famada, en Famadas.* Los de Las Presas, *Sagimon Orri, n' Antoni Aygua Bella, en Fageda, n' Avellana, n' Isidro Matabosch, Mateu Matabosch, en Famada.*

També hi havia los célebres Fontanellas d' Olot en Francisco, en Joseph y en Ferrer y Clusells, á més dels tercios d' aquesta vila, que no pogueren pendre part en la defensa de Barcelona per no arribarhi á temps.

Altres héroes devian seguir als héroes de nostra encontrada, quals noms no s' han pogut trobar, per haver desaparegut molts arxius durant nostras guerras fraticidas. No existeix un poble en nostra comarca que no tinga son clot del gabatj, ni que no 'n hagi estarrossat algún:

Conservan encara 'l nom y descendeixen de las familias que cita 'l llibre de Tarrassa, algunas casas Payrals de la rodalia: *Plana de Cruanyes de Ridaura, Corminola del Mayol, Matabosch de Las Presas, Fajeda y Avellana del mateix poble.*

Lo célebre Batalló de guías d' en Cabrera que imposá 'l terror á las columnas, una gran part del *Recaté* que doná carácter *sui generis* á la guerra dels matiners estavan formats en gran part per minyons ferrenys d' aqueixa encontrada especie d' aspirants d' almogavers que manats per homes de talent en vinticuatre horas se converteixen en héroes.

Apropósit, recordo una poesia enérgica de Mossen Planas rector de Figueras dedicada als fadrins de la montanya é inspirada en la comarca d' Olot de la que 'n copíu algun fragment.

.

Son lleugers com una dayna,
 per petá un plansó de fatx
 quan s' enfilan dalt d' un single
 fa basarda de mirar.
 Si l' un peu pitja una branca
 l' altre va penjám penjám.
 La una ma rayels agarra
 l' altra don colps de destrál
 Si un rellisca... ¡Deu li valga!
 trobas mort torrent avall
 més ¡quin lo perill n' aguayta!
 Bona 'n fora! ¡avant avant!
 ¡Jo 'ls he vist ballar al cayre
 d' una timba de cent pams.

Si algú porta nous usatges
 de reull lo mirarán;
 més que nous estils dobleguin
 a la gent de las ciutats
 més que 'l jovent de la plana
 l' aná aprenga d' altrás parts,
 ja 'n pot dar cent toms la terra
 que 'ls fadrins de per llí dalt,
 sempre fermes com las montanyas
 llurs usatges seguirán,
 portarán llurs barretinas,
 cantarán los seus cantars,
 farán llurs aplechs y ballas,
 cremará 'l foch de sas llars,
 parlarán lo seu llenguatje
 y als seus nets l' esprit darán
 que fins á finir los segles
 serán sempre catalans.
 ¡Viva Deu!... son gent sencera:
 jaquiú, jaquiúlos anar,
 no temau per Catalunya
 mentre aquesta gent viura.

Ara, ab la ventada moderna, que s' emporta costums y trajos, creencia y caràcters, que tot ho esborra y modotonisa, encara en los citats pobles se conservan tradicions hermosísimas del avior; aduch en los santuaris y hermitas situats en lo més enlayrat de las montanyas, en mitj dels cingles, hi

compareixen los pagesos descalsos á cumplir sas prometensas; d' aquellas rengleras d' homes ab la barretina llevada, ab lo cap baix, que pregan per las sevas necessitats, pels seus difunts, d' aquells cors sencers que conservan la fé, surten los héroes, y en certs moments calamitosos, d' eleccions, de fás-tich, d' ignominia, de corrupció y vergonya per nostra terra donan encara senyals d' independencia.

Guardis de la calor sofocant y segueixi á Prats de Molló treballant en La Lena. Veyám si la podrém llegir l' hivern próxim.

JOSEPH BERGA.

Olot, Agost de 1892.

CASTELLANS DE CATALUNYA

A la nit, quan rodolant
cauhen dotze campanadas,
de la tomba hont jau fa temps,
de la tomba 'l baró s' alsa.

Lo vell baró 's palpa 'l pit,
y no hi manca, no, l' espasa;
se palpa al voltant del cap,
y 'l pesant capell no hi manca.

Pel claustre del monastir
lo baró mira ab frisansa;
¡quín feréstech callament!
¡quina soletat que espanta!

Las ruinas sá y enllá
mostrant despullas ubagas;
la lluna hi bat de plé á plé
tota trista, tota blanca.

Ix lo baró cap al camp
dut per forsa sobirana:
á un cantó y altre cantó
pega vivas llambregadas.

—¿Qué de la tomba 'm fa alsar?
¿per qué 'l Senyor Deu ho mana?
¿es que dels fers serrahins
ha tornat la immensa onada?

¿Han tornat los castellans
á esbossinar nostra patria?
Catalunya del meu cor,
los teus fills viuhén encara.»

Y alal ala! va seguint
lo baró per monts y planas
y reconeix aquells llochs
que petjá tantas vegadas.

Saluda del Montserrat
las crestalludas montanyas,
y, tot vorejant pel riu,
cap á Barcelona baixa.

Ja veu allá lluny la mar
sempre riallera y blava;
ja passa pel mateix peu
del alt castell de Moncada.

No té prou ulls per mirar
quan á Barcelona entrava;
cada pas que va donant,
una sorpresa 'l sotraga.

Y 'l brau senyor va seguint;
travessa carrers y plassas,
y va cercant son palau
entre miij de tantas casas.

Ja 'l baró las veu de lluny
sas parets fortas y ombradas;
ja hi corre ab dalit de nin,
ja n' entra á la portalada.

Lo bon baró va pujant,
se 'n va pujant per la escala;
se posa las mans al pit,
que sembla que 'l cor li esclata.

Quan arriba al cap de munt,
troba la porta tancada;
la fa retronar trucant
ab lo pomell de la espasa.

—Oh, patjes, veniume á obrir;
¿no coneixeu mas petjadas?
so l' amo vell que ha tornat;
plena d' amor porto l' ánima.»

Los servents que l' han obert,
quan lo veuhén tots s' esglayan.
—¿Quí sou, válgans Deu, quí sou,
sinistre y estrany fantasma?»

Lo baró passa de llarch,
travessa cambras y cambras.
—¿Hont sou, oh nets del meu cor?
¡qué os ne vull fer d' abraçadas!»

Ja 'l baró troba á sos nets,
ja sent que aquestos li parlan;
¡mes, ay, que no parlan, no,
en la llengua catalana!

—¿Vos heu tornat castellans?
¿es castellana ma patria?
¿propia parla no teniu,
que llogueu estranya parla?

¿De Catalunya 'ls traydors
he de veure en ma nissaga?
¡Oh, malehit l' arbre meu
que ha tret bordissencas brancas!

¡Malehit lo meu casal
y malehits tots vosaltres!
¡Aixís un llamp enfongués
aquest cau que fou ma casa!

Adeu, nets rebordonits,
deshonradors de mas armas,
castellans de Catalunya,
caragirats de la patria!»

Y 'l baró depressa fuig,
plorant de vergonya y rabia,
y corre, corre enutjat
á la tomba altra vegada.

La llosa pesanta cau
al demunt de la ombra irada.
No s' alsarà, no, may més;
ben mort pera sempre es ara.

JOSEPH MARTÍ Y FOLGUERA.

A MARIA EN SA GLORIOSA ASSUMPCIÓ

Quan Jesús se 'n pujá al Cel
ens dexá la seva Mare,
y ab l' escalf de son amor
nostres cors s' agombolavan.

Lo bon Jesús ja la crida
y li diu: Paloma aymada,
vina, vina que en mon regne
n' has de ser la Sobirana.

Ta animeta prou s' axeca,
mas jo 't vull ab cos y ab ánima,
baxarán mos missatgers
per servirte de peana.

Enlayrante amunt, amunt,
per l' espay que no s' acaba,
entrarás en mon palau
per esserhi coronada.

A tos peus tindrás la lluna,
será 'l sol lo teu ropatge,
ton rossegall las estrellas,
ta corona las més claras.

L' Esperit-Sant tindrà Esposa,
tindrà Filla l' Etern Pare,
las Vergens tindrán Regina,
senyora tindrán los Màrtirs.

Jo hi tindré la Rosa mística,
l' Arca hermosa de la aliança,
Mare hi tindré, nom ditzós,
paradís de recordançes

Quan axó á la Gloria ohíren
de sa benaventurança
ayre novell ne respíran
tots en Deu enmirallantse.

Los Patriarcas y Profetas
entonan himnes de gracias,
Adam y Eva 's regositjan
y ab raígs de gloria s' enllaçan.

Sant Joseph, lo més joyós,
mira els lliris de sa vara,
la fiayre que ells espargexen
tot l' Univers embalsama.

Sant Joseph surt á oferirla
á sa esposa inmaculada,
per Ella florí, per Ella
sos perfums de festa exhala.

Serafins, Angels y Arcàngels,
axamplan llurs bellas alas,
preparantse á empendre 'l vol
per anar á saludarla.

Y las Vergens, ay, las Vergens
presentant las ricas palmas
van cantant, Ave María,
plena, plena sou de gracia.

Veus se senten que així diuen:
¿Quí es aquesta tan honrada,
que del desert del mon puja
y lluna y sol l'acompanyan?

Es la Mare de Jesús,
la Filla de lo Etern Pare,
del Sant Esperit Esposa
entre mils y mils triada.

Tota la Cort celestial
per dintre l'espai s'escampa
per contemplar á una Verge
que ab la Trinitat se enllaça.

Al entretant aquí baix,
obrint las flors la rosada,
cap amunt totes se giran
fins las que forman campana.

Tot espectant lo gran fet
que l'eternitat senyala...
á reveure, hermosa Verge,
la que la terra alegrava!

Quan Jesús s'en pujá al Cel
á Vos nos dexá per Mare,
si també vos n'hi pujau
¿quí 'ns curará l'anyorança?

A reveure, Verge hermosa,
vulgáunos guardar posada:
per poder arribá' á dalt
siáu nostra mística escala.

VICTORIA PENYA D'AMER.

UNA FAMILIA DE CANTANTS

(DE DAUDET)

Cóm no havian d'estimarse? Tots dos célebres y hermosos, cantant en las mateixas obras, vivint cada nit la mateixa vida artificial y apassionada durant cinch actes. No 's juga pas ab toch sense cremarse. No 's pot dir vint cops cada mes: «T'estimo!» entre sospirs de flauta y *trémolos* de violí, sense acabar per conmourers ab la emoció de la veu propia. Al cap de temps, la passió 'ls corprengué ab embolcalls d'armonía, ab las sorpresas del ritme, ab las esplendors dels vestits y de las decoracions. Los hi arribá per la finestra que obran de bat á bat Elsa y Lohengrin en la nit vibranta de remors y de celistias:

Vina á respirar los embriagadors perfums...

S'esmunyí entre las blancas columnas del balcó dels Capulets, ahont Romeo y Julieta s'entretenen á las vesllums del auba:

No! No es pas de dial! No es pas l'alosa...

LA RENAISSANCE.—Any XXII.

Y dolsament sorprengué á Faust y Margarida en aquell raig de lluna que desde 'l banch rústich s'enfila als finestrans de la cambreta, en mitj del embolich de la eura y de rosas floridas:

Déixam, déixam contemplar lo teu rostre.

Ben prompte tot París conegué son amor y s'hi interessá. Fou la curiositat de la temporada. S'anava á admirar aquellas duas bellíssimas estrelles, gravitant dolsament la una envers la altra per lo cel musical de la Ópera. Finalment, una nit, després d'una crida en escena entusiasta, quan lo teló acabava de caure, separant la sala vessant aplausos y la escena sembrada de rams de flors, per ahont lo vestit blanch de Julieta s'arrossegava damunt de camelias desfulladas, abdós cantants sentiren irresistible impuls, com si son amor, un poch fictici, no esperés pera revelar-se més que la emoció d'un gran triomf. S'estrenyeren sas mans, se cambiaren juraments consagrats per los *bravos* llunyans y persistents de la sala. Las duas estrelles havian fet sa conjunció.

Després del casament, passá temps sense véuresels pel teatro. Una volta acabada la llicencia, tornaren á presentarse tots dos en la mateixa ópera. Aquest nou debut fou una revelació. Fins allavors, entre 'ls dos cantants, l'home era 'l que havia sobressortit. De més anys, més coneixedor de las debilitats del públich, dominava ab sa veu desde la platea als palcos. Vora d'ell, la altra no semblava més que una deixeble de grans condicions, la promesa d'un geni futur: sa veu massa jove, era cantelluda com sas espatllas, massa primas y flacas. Mes á son retorn, quan aparegué ab un de sos antichs papers y 'l só ple, argentí y envellutat de sa veu s'escapá, desde las primeras notas, abundós y pur com l'aygua d'una deu brollant, hi hagué á la sala una sorpresa tan gran que tot l'interés de la funció 's concentrá en ella. Fou pera la dona un d'aquells dias felissos en que la atmósfera que 'ns volta es més clara, lleugera y vibrant pera portar fins á nosaltres tot l'esclat, totes las adulacions del éxit. En quant al marit, gayre be s'oblidá d'aplaudirlo, y, com tots los enlluernaments fan á son entorn una ombra pregon, 's trobá abandonat ni més ni menos que un comparsa en lo recó més fosch del escenari.

Després de tot, aquella passió que s' havia revelat en la execució de la cantanta, en sa veu plena d' encís y de tendresa, era inspirada per ell. Ell sol donava las flamas á aquells ulls fondos, y aquesta idea l' hauria degut enorgullir; més la vanitat del cómic fou més poderosa y vencé. A la fi del espectacle feu cridar al quefe de la *claque* y l' escrifassá de mala manera. Li havian fallat sas entradas, sas sortidas; havian oblidat la cridada del tercer acte. Se queixaria al director...

Mes ay! Per més que ell digués y la *claque* fes, lo favor del públich, conquistat suara per la seva dona, li fou concedit per sempre.

Li vingué una felicitat de papers ben triats, apropiats á son talent, á sa bellesa, en quins apareixia ella ab la tranquil·litat de la dona d' alta societat, vestida ab colors que li van be y segura d' alcansar una ovació.

A cada nou éxit, lo marit se mostrava trist, nerviós é irascible. Aquella voga que se 'n anava d' ell á ella pera no tornar, li feya l' efecte d' un robo. Probá molt temps d' amagar á tothom aquest sufriment inexplicable; mes un vespre, quan ella pujava la escala del seu cuarto, aguantant ab duas mans sa falda plena de rams, y que atenta á son triomf li deya ab veu encara oprimida per l' esclat dels aplausos: «Avuy tenim un magnífich públich», li respongué un: «Te sembla!...» tan irónich y tan amarch, que sa pensa s' obrí de sobte á la veritat.

Son marit era gelós! No pas ab la gelosía del amant que vol á la seva dona hermosa pera ell tot sol, sino ab la gelosía d' artista, freda, ferotge, implacable. Moltas vegadas, quan ella s' aturava al final d' una *aria* y 'ls *bravos* esclatavan de totas las mans estesas envers ella, ell afectava un posat impassible, distret, y sa mirada absent semblava dir als espectadors: «Quan haureu acabat d' aplaudir, cantaré.»

Oh! Los aplausos, aquesta remor de pedregada que té tan dolosos ressons en los corredors, la sala, 'ls bastidors, una volta s' ha conegut es impossible payrarsen. Los grans comedians no moren pas de malaltía ni de vellesa; deixan d' existir quan ja no 'ls aplaudeixen. Lo nostre, davant la indiferencia del públich, se desesperá de bo y millor. S' amagri, 's torná esquerp y dolent. No hi bastava ferse reflexions, conceptuar son mal incurable, dirse avans d' entrar en escena:

«Ab tot, es la meva dona... Y la estimo!...»

Ab lo fingiment del teatro, 'l verdader sentiment acudia de sobte. Estimava encara á la dona, mes aborria á la cantanta. Ella se 'n adonava, y, com si cuydés un malalt, vetllava aquella trista mania. Prou havia procurat empetitir son éxit, retrayentse, no prodigant tota sa veu ni sos recursos; mes sas resolucions, com las de son marit, no 's sostenian davant de la bateria del prosceni. Son talent, independent d'ella mateixa, excedia sa voluntat. Llavors s' humiliá, s' enxiquí davant d' ell. Li demanava consells: si la havia trobada be, si interpretava degudament lo paper...

Naturalment, l' altre no estava may content. Ab l' ayre casual y de fals companyonatje que usan los comedians entre sí, li deya las nits en que havia tingut més éxit:

«Cuydat, noya... Aixó nò marxa, ara com ara... No avansas gens.»

Altras voltas volia privarla de cantar:

«Ten compte; te prodigas... Ne fas massa... No abusis de al sort. Vaja, tindrias de reposar, sabs?»

Descendí fins als pretextes bestials. Estava encostipada, no estava en veu. O be li cercava disputas de comediant dolent:

«Has représ massa depressa 'l final del duo... M' has ensorrat l' efecte... Ho has fet expressament.»

Sens adonarse 'l desgraciat de que era ell que desconcertava en sos papers, precipitava las respostas pera privar de que la aplaudissin, y ab son desitj de recobrar lo seu públich acaparava 'l centro de la escena, fent cantar á la seva dona desde la segona caixa. Ella no 's queixava, l' estimava massa. Per altra part, lo triomf fa tornar indulgent, y cada nit, desde la ombra en que procurava amagarse, l' éxit la obligava á reapareixer gloriosament á plena llum. Al teatro s' adonaren prompte d' aquest cas estrany de gelosía y 'ls companys s' hi divertiren. Amohinavan al cantant ab enhorabonas per lo talent de la seva dona. Li fregavan pels ulls l' article de la nit avans, en lo qual, després de quatre columnassas dedicadas al astre, 'l crítich concedía alguna ratlla á la voga mitj fosa del marit. Un dia, al acabar de llegir un d' aquets articles, entrá al cuarto de la seva dona, turiós, lo diari desplegat, y li digué tremolant de rabia:

«Es á dir que aquest home ha sigut vostre amant?» Fins á

aquets insults arribá. Per aixó la desgraciada dona, festejada, envejada, qual nom se llegia per tot París, al cap de munt dels cartells, fins acaparat pels rótuls de botigas com á bona sort, y per las etiquetas petites y dauradas dels confiters y dels perfumistas, passava la existencia més trista, més humiliada.

No gosava á obrir cap diari de pór de llegirhi elogis seus, plorava damunt de las flors que li tiravan y que deixava assecar en un recó de cuarto, pera no perpetuar á casa seva 'l cru del recort de sas nits triomfantas. Volgué renunciar al teatro, més son marit s'hi oposá.

«Dirían que jo te n' he tret.»

Y pera tots dos continuá l' horrible suplici.

Una nit d'estreno, la cantanta anava á entrar en escena. Algú li digué: «Tinguéu compte..... Hi ha una conspiració contra vos en la sala.» Aixó la feu riure. Un complot contra d'ella? Y ab motiu de qué, bon Deu?.... Ella que no tenia sino simpatias, que vivia lluny de tota *camarilla*. Y ab tot, era veritat. Al mitj de la obra en un gran *duo* ab son marit, en lo moment en que la seva veu superba, elevada dalt de tot de son registre, acabá 'l só ab una munió de notas puras é iguals, com las rodonas perlas d'un collaret, una descárrega de xiulets l'aturá. Lo teatro se sorprengué tan com ella mateixa. L'alé de las respiracions semblava suspés, presoner dins dels pits com la *cadenza* que ella no havia pogut acabar. Tot d'una, una idea espantosa li atravesá 'l magí..... Ell estava en escena, sol, davant d'ella. Lo mirá fixament, y vejé passar per sos ulls lo llampech d'un sinistre somriure. La pobre dona ho compregué tot. Los sanglots l'ofegavan. No pogué fer més que rompre 'l plor y desaparèixer, cega, per entre mitj dels bastidors.....

Son marit l'havía feta xiular!

Traduhit per B.

LA SARDANA

POESÍA PREMIADA EN LO CERTÁMEN CATALANISIA
DE LA JOVENTUT CATÓLICA

Cada lloch á un goig s' aferra,
cada llar te sas costums;
lo Ampurdá, benehida terra
plena de flors y perfums,

te per vent la tramontana;
per espill la mar llatí,
y te per ball la sardana;
trena de plers sense fí.

Jo no sé si l' heu sentida
d' aplech en aplech rodar;
si al compás de sa embranzida
l' heu anada á puntejar.

Jo no sé si ab sa alenada,
d' una febre 'l bull sentíu;
si us desperta sa tonada
los recorts del lloch nadiu.

Sols sé que al brés de son ayre
mon cor glatint se 'n hi vá;
que qui no la estimi gayre,
no es pas fill del Ampurdá.

De sas notas cada ritme
brunz com plany fugit del cor;
cada efluvi de son himne
sembla una queixa de amor.

Viu trenada ab frechs de brisas,
remors d' onas, cants d' aucells,
armonías y sonrisas,
petons y ensomnis tant bells,

que tantost s' ou la tenora
responent al dols fioviol,
cada pit batega á l' hora
y al impuls d' un desitj sol.

La remor benehida trenava
nostras mans ab estret llás;
nostras vidas encadena;
fón de nostres cors lo glás.

Idili excels, fa estimarnos
lo redós del patri llar;
cántich brau, fa recordarnos
dels vesavis lo lluytar.

Com la onada, uns cops dormida
y, altres, potentia roncant,
tantost volta amorosida
com rodola delirant.

Te de nostra fantasía
lo esclat pur, en sos arrulls,
y la amada patria mia
n' es la nina de sos ulls.

Qu' ella es nostre cant de gesta,
nostre ball tradicional,
y sense ella no 's fa festa
jamay en nostra casal.

Qu' eixa roda que 'ns enllassa
ab accent de germanó,
fòch d' amor es que 'ns abraça
de llur flam ab la claró.

Sols Deu sab de quí aprenguérem
nostres avis sos encants;
puig, ballantla, 'ls sorprengueren
ja 'ls fenicis y 'ls románs.

Ella 'ns junta y 'ns alenta,
esfondrantne tot rencor,
y es pera 'l jovent, plascenta,
la aureola del amor.

Jo 'n sé més d' una parella
que á eix só, las mans estrenyent,
s' han donat, á cau d' orella,
paraula de casament.

Jo sé qu' es de flors la toya
de més falaguers perfums;
qu' es la sardana una joya
de nostres payrals costums.

Per xó prech que la tonada
d' eix idili catalá
visca tan com la encontrada
que 's nomena lo Ampurdá.

FRANCESCH MARULL.

CANTAU!...

Polsáu, polsáu poetas d' eixa terra
las cordas d' or de vostras dolsas liras,
deixáu á part los himnes de la guerra
y ab la veu de l' amor borraré las iras.
Cantáu bonichs acorts, tendres baladas
á nostra Reyna pura y sobirana,
rendiuli tots las joyas més preuhadas
á l' honra de la terra catalana.
Cantáu alegres cants plens de dolsura
que d' ells á rius l' aroma del cor salti;
la Verge qu' es tot bálsam de ternura
vos donará la veu quan eixa os falti.

Cantáu, cantáu poetas cants de festa
hont brolli de l' amor viva guspira,
aneu á Montserrat y ab humil testa
de la Verge á los peus deixau la lira

EMILI PASCUAL.

LO CANT DEL AUCELL

Nascut entre 'l brancatge
y entre perfums preciosos,
bressat per lo follatge,
y ab cántichs melodiosos
dormit, de ma infantesa
ne guardo dols recort.
¡Quants sérs plens de tristesa
han envejat ma sort!
Y es que tranquil jo goso
dant expansió al meu cor,
per tot allí hont me poso
jo 'n faig bell niu d' amor.

Dins poch, ja desseguida
mon niu vareig deixar,
crescut y ple de vida
re 'm fa á mi aletejar.
Só molt petit, ni 'm miran
perque cabal no 'n fan...
¡pobrets y com deliran
si jo só lo mes gran!

Perque tranquil jo goso
dant expansió al meu cor,
per tot allí 'hont me poso
jo 'm faig bell niu d' amor.

Palau jo posseheixo
que no 'l tindrán jamay!
quan vull deixáls, los deixo;
¿quí te com jo l' espay?
Si acás mon vol refreno
me paro allí hont me plau,
de cants l' espay ompleno
y torno á mon palau.
Perque de la branqueta
que 'n naix hermosa flor,
ne faig jo ma caseta,
ne faig un niu d' amor.

Del camp daurada espiga
mon cos sempre alimenta,
la brossa bona amiga
també sempre 'm sustenta.
En font de flors cercada
brollant de penya dura
bech jo l' aygua rosada
que ma set sempre atura.
Y entre 'ls arbres reposa
dant expansió al meu cor;
per tot allí hont me poso
jo 'n faig un niu d' amor.

Quan veig tendre parella
jo paro mon cantar,
escolto á n' «ell» y á n' «ella»
sens que 'm pugan mirar.
Y quan l' amor volteja
los dos enamorats
quan tendre 'ls petoneja
fins á quedá afollats,

llavors, depressa entono
mon cant qu'alegra 'l cor
y per l'espai, pregono
lo seu sagrat amor.

Si presoner me 'n posan
jo 'm moro desseguida
que molts son los que gosan
prenentme á mi la vida.
Jamay ple de goig canta
quí pres, se sent morí,
puig la llibertat santa
sols me fa viure á mí.
Perque jo ab ella goso
dant expansió al meu cor
y sempre allí hont me poso
jo trovo un niu d'amor.

Nascut entre 'l brancatje
y entre perfums preciosos,
bressat per lo follatje,
y ab cántichs melodiosos
dormit, de ma infantesa
ne guardo dols recort.
¡Quants sérs plens de tristesa
han envejat ma sort.
Y es que tranquil, jo goso
dant expansió al meu cor,
per tot allí hont me poso
ne faig bell niu d'amor.

S. G.

PÀTRIA

Á MON GERMANET ANTONI

¿Quína es, nen, la Pàtria teva,
la que estimas de tot cor?—

A ne 'l mestre que ho demana:

—Catalunya—'l nen respón.

—Sé que 'ts fill d' aquesta terra,
mes, de las nacions del mon,
quína es ta Pàtria?—fá 'l mestre.

—Catalunya—un altre cop
lí respón lo brau deixeble,
los ulls fits, ben alt lo front.

Admirat d' aytal resposta
diu, seguint lo professor:

—De ton país com á fill,
tú, qu' ets?

—Catalá!—respón
viu lo nen.—S' aixeca 'l mestre
y prenentlo pel bras:—No!—
lí diu fort.—Tú ets fill d' Espanya
y ans que catalá, espanyol!—

Del nin los ulls espurnejan;
encén son rostre, son cor;
se 'l mira; d' una revolta
d' ell s' aparta, y diu resolt:
—Catalunya, Pátria meva,
era lliure y gran, un jorn...
Baix pacte, s' uní ab Castella,
d' igualtat complerta en tot:
Las costúms, las lleys, la llengua,
la llibertat... poch á poch,
contra dret, justicia y pacte,
nos han furtat... ¡Malfactors!
Per dignitat, donchs, amantla
sobre tot lo d' aquest mon,
mentres ma Pátria es esclava,
renego de ser espanyol!—

PERE MUNTAÑOLA.

Barcelona, Agost de 1892.

À UNA NUVIA

Com botzineja á la flor la abella
l' Amor parlava á una donzella
de rojos llavis y d' ulls de foch:
—En lo mon mira com tot estima,
la Primavera los sérs ja anima,
glateix la terra, com inmens cor;

Lo mar travessa ja l' aureneta,
son cálzer obra la poncelleta,
son cant refila ja 'l rossinyol,
l' admetllé 's posa sa blanca vesta
y, per donarnos senyals de festa,
la ginestera vessa son or,

Se persegueixen las papallonas,
petonejantse 's desfán los onas,
ja tot desperta, ja tot somriu;
cor que suspiras estén tas alas
deixa tos somnis, vesteix tas galas,
l' ayment l' espera riallé y gentil.—

.

Sota rich tálem Amor l' ha vista
roja y plorosa, però no trista,
de blanch vestida, plena de flors,
y, contemplantla ja avuy ditxosa,
sos alas obra y ab veu d' alosa
canta l' aubada d' eix jorn de goig.

M. ROCAMORA.

PLEGUÉM LA BOTIGA

UNA BOTIGA Á LA MODERNA

EN nostra democrática Barcelona, desde temps antich, l'home que té botiga oberta ó exerceix un ofici ó industria, es tan considerat com un propietari, y en los temps d'are pesa més en la balansa del mon práctic un sabater rich que un magnat pobre.

Las antigas costums verdaderament democráticas de nostre país (no las que are s'estilan) no feyan distincions de personas ni de classes; y aixó es tan vell que en las llosas funerarias de nostra Catedral s'hi veuhen prop del escut nobiliari la llansadora del teixidor, las estisoras del sastre y 'ls tapíns del antich tapíner, avuy sabater, que eran l'escut d'armas de la seva classe, del que s'envanían tant com los nobles de sos blasons. Los colegis y gremis de nostra bona ciutat eran sempre convocats, y sa noblesa, que podém anomenar artesana ó menestrala, era tan respectada com qualsevol altra, y més de quatre vegadas s'havia imposat en termes que corretjé ab sa influencia molts abusos.

Barcelona no participa avuy per avuy de las tontas preocupacions d'altras ciutats y fins de la mateixa Cort relatives á lo

que 'n diuhen gent de botigueta, essent aixís que á voltas al mateix Madrid es més considerat un oficinista tronat, ab més deutes que pels á la barba, que un honrat industrial que té potser en sa caixa lo que més de quatre nobles no podrian ensenyar. Independentis entre sí, cap real ordre pot plantar als botiguers al mitj del carrer, com passa á molts dels que viuhén del pressupost, y no sé per qué aquets s' han de considerar superiors á aquells, puig al cap y á la fi l' industrial darrera del taulell pot dir al empleat:—A V. jo 'l pago,

A Barcelona 's coneix y 's comprén maquinalment tal diferencia, y heus aquí per qué estém més adelantats en nostras costums verdaderament democráticas; pero ab aqueixa democracia que no reproba Deu, y coneixém y estimém en lo que valen eixas families d' antichs menestrals honrats, y no 'ls posposém á qualsevol perdulari, com succeheix en la capital y en altrás poblacions d' Espanya, que no saben fer lo cas que s' ha de fer d' una de las primeras classes de la societat, qual fortuna, acaparada honradament á forsa d' anys, de treball y d' estalvis, no ha fet llensar llágrimas ni sanch, y es sols filla de la honradés de moltas generacions.

Aixís en nostra ciutat, fora dels ximplés, ningú s' avergonyeix de son ofici, y aixó es degut á que aquesta població ha sigut sempre laboriosa y ha tingut horror á la dropería, en termes que quan volém denigrar á algú dihéu que es un perdut que no té ofici ni benefici.

No passa ab tot aixís en certas ciutats subalternas de Catalunya y en certas vilas més ó menos grans de casa nostra, sobre tot si son rurals ó sense industria.

Allí, com á la Cort, l' home de botiga fa un paper molt pobre, puig com los propietaris s' imposan, aquell queda arreconat.

Aixó no priva que moltas vegadas lo propietari tinga d' acudir á la bossa del que acana roba pera adobar las faldillas de la seva criada.

En una d' aqueixas poblacions introduhiré al lector, pera que sense moures de casa vegi desenrotllarse la tragicomedia que li vaig á presentar.

Tal volta no conega 'l lector lo poble de Vilabona; pero també 'l pot coneixer, per més que registrant tot lo mapa de Catalunya no 'l trobi ni á la montanya ni á la costa. De segur

que si li digués son nom verdader lo trobaria aviat, puig no es dels més petits de nostra terra.

Vilabona está situada al interior; té tant d' antiga com de moderna, y sos temples ojivals donan idea de que no es una població improvisada, y que tal volta cinch sigles enrera tindria tanta ó més importancia que avuy dia. Uneixen aquesta població ab la capital una carretera y un ferrocarril que no la ha afavorida gayre, puig ha passat que per una cana de tela van sos mercaders á comprar á Barcelona, y sos més richs propietaris, ab la comoditat de poder veure cada dia sa hisenda, han trasladat son domicili á la capital, deixant sas casas payrals, que sols habitan los tres mesos d' estiu.

Vilabona, com totas las poblacions de segon ordre, té son mercat oficial cada setmana, y un altre no oficial, pero que val tant com aquell. Es lo del diumenge, en lo qual las donas de la comarca van á la missa primera, que 's celebra en las duas parroquias, y de passada compran en las botigas lo que necessitan; y com que á nostres pagesos y pagesas no 'ls hi agrada treure diners de la bossa, portan alguna cosa pera vendre á la vila, ja sian plantas d' horta, llegums, fruyta, cassa, gallinas ó llenya. Ab lo producte de la venda compran lo que necessitan, y carregan'ho al matxo ó al burriquet se 'n tornan á casa, fent algunas vegadas més d' una llegua de camí.

A la plassa major de la vila s' hi veu, entre altrás, una botiga més espayosa y més arreglada á la moderna que las demás.

Avans sols s' hi venian mantas pera 'ls pagesos, barretinas, gechs, faixas, alguna brusa, roba ordinaria de cotó, teixit del país que 'n deyan *jusana*, roba de llana ordinaria ó *sergil*, cintas de cotó y fil, mitjas y mitjons y calsas de panyo, y per aquest motiu, en lloch d' anomenar als amos de la botiga per son nom, quan volian designar sa casa deyan *à cal calseter*.

Are la botiga té un altre aspecte, y á temps nous, costums novas.

Are sembla casi un basar, y s' hi compra lo que avans sols se podia trobar á Barcelona.

Allí s' hi venen pantalons fets á la última 'moda, gechs y americanas.

No hi ha chaqués, frachs ni levitas, pero no hi faltan pardesús ni capas.

Han desaparegut las mantas y barretinas, y en cambi hi ha gorras á la inglesa, camisas blancas y de color y calsetets. En altre departament de la mateixa botiga 's venen robas de dona, com son mocadors de llana y de seda pera 'l cap, mocadors del coll, telas de llana, seda y cotó pera vestits, y robas fetas pera criaturas. Al primer pis hi ha la secció de modistería, ahont s' hi cusen faldillas, devantals y vestits á la última moda, puig se ensenyan los figurins de la *Moda Elegante*, y be ó malament se procura imitarlos, afegintshi alguns més ó menos enrallamats, segons lo bon gust ó mal gust de las parroquianas, lo qual de vegadas fa trencar de riure.

En una paraula: á la botiga del *calseter*, tant homes com donas, ho trobavan tot, ellas desde la camisa fins á la mantellina, y ells desde aquella á la gorra y fins bolet, excepte 'l calsat.

No hi havia á Vilabona, ni en sis horas al vol, una botiga com aquella ni un negoci que anés tan en popa.

No hem pas de dir que 'ls altres *calseters*, per enveja, murmuravan sens may parar, y alló de moneda falsa, estafas y bens mal adquirits era 'l nostre pa de cada dia, pero cualsevol home de negoci no veyá en la prosperitat de la casa més que 'l fruyt d' un treball continuu, una activitat á tota proba, y un bon càlcul y acert pera coneixer las necessitats de la vila y tenir sempre la casa provehida de lo que 's podia demanar, puig además de lo que s' arreglava allí, 's compravan á ciutat los géneros en pessa y fins molta part de las robas fetas, y llavors aquestas prenian més valor, perque en la major part de las poblacions de Catalunya hi ha la manía de que, si no ve de Barcelona, lo que 's fa á la vila no val res. La mestressa de la expressada botiga, que sabia de quin peu coixejavan las duas terceras parts de las sevas parroquianas, las hi assegurava que 'ls géneros de casa seva eran obra d' una de las primeras modistas de la capital, per més que d' amagat ella, la seva filla y duas treballadoras de confiança tallavan y cusian á la máquina la major part de lo que venia.

¿Quíns eran los amos de la botiga, ó basar per dirho millor?

Aixó vol capítul á part.

LA FAMILIA VIMBODÍ

Salvador Vimbodí descendia d' una familia molt plebeya, que en un matí de Janer, fa més de cuarenta anys, obrí sa botigueta de *calseter* en aquell poble. Causá aquest fet tanta novetat, que durant quinze dias no 's parlá de res més.

Lo matrimoni que s' encarregá de la botiga comensá ab dalé la feyna, y tant com ell tallava ella cusía. Aixís es que si be al comensament tingueren de patir molt, després, á copia de contentarse ab poch guany, d' una gran amabilitat ab los compradors, d' escriidassar als pagesos que ab un pam de boca oberta 's paravan devant de la botiga, mirant las mantas, barretinas, faixas y calsons, y de fer entrar á las pagesas que no 's cansavan de mirar las pessas de jussana y mocadors de coló virolats, al cap d' un quant temps lograren fer alguns cuartets y aixís pogueren provehir més la botiga, que de llavors ensá comensá á fer més goig que las altras del poble.

L' únich rebrot d' aquell felís matrimoni, lo nen Salvador, en lloch de quedarse á casa á fer mil entremaliaduras ab los altres xicots del poble, aixís que sapigué una mica de llegir y d' escriurer, fou posat d' aprenent á casa d' un sastre de la capital, haventhi d' aquesta manera una boca menos que mantenir, y ab la esperansa de que si 'l noy sortía un bon mestre del ofici podria vestir als richs propietaris y als minyons elegants de la vila, en lloch de tenir de vendre pels pobres pagesos. Y aquesta idea se li clavava més al cap cada dia, perque veyá que de mica en mica s' anava deixant lo vestit catalá pera entregarse á la moda moderna.

Quan en Salvador se despedí del sastre en que havia pres l' ofici tindria uns vint y tres anys. Cumplint l' ideal dels seus pares se n' entorná al seu costat, disposat á fer un va-y-tot ab la botiga.

Ja havían fet tractes ab un fuster pera l' arreglo d' apareadors, lleixas y taulell, ja s' havia triat lo papef de las parets, quan aparegué per aquella vila lo cólera, y 'l pobre minyó

quedá orfe de pare y mare, havent passat molt pochs dias de la mort del un á la mort del altre.

Sol y vern quedá 'l pobre Salvador, pero la resolució de cambiar de soca á arrel la botiga dels seus pares tirá endavant.

En Salvador era un d' aquestos joves que no han conegut may la joventut, puig com á casa seva may sentí parlar de altre cosa que de guanyar diners, no 's cuydá més que de portar endavant lo negoci. A la tarde del dia de festa á lo que més s' arriscava era á anar á la casa del costat, ahont hi vivía un matrimoni de certa edat y una cunyada una mica més jove que 'l marit y muller. Allí tots quatre jugavan á la manilla, á cuarto lo partida, cosa que no arruinava á ningú.

Lo matrimoni aquell tenía á son cárrech lo cuydar una gran casa senyorial quals amos s' havían trasladat á la Cort á perdre 'l temps y la fortuna.

La casa pertanyía al Marqués de... y era trista per demés. Los grans salons estavan amoblats á estil del sigle passat y penjavan del sostre aranyas de cristall de formas elegants, com las que 's veuhen en algun sitis Reals d' Espanya.

Fins á mitjan sigle los Marquesos de... residiren en Vilabona gran part del any. Encara que passavan l' hivern á Madrid, primavera, estiu y tardor los passavan á la casa payral.

En Salvador era apocal, y quan vejé que venían los Marquesos no s' atreví á anar á jugar ab los cuydants del seu casal, pero en cambi adquirí altra mena de relacions que devían formar época durant la seva vida. La marquesa tenía al seu servey una noya catalana nascuda en aquella encontrada de Vilabona. Donya Solita, filla dels marquesos se 'n enamorá un dia anant á corre pel camp, y demaná als seus pares que se l' enduguessen y aixís podria sempre jugarhi.

Florentina, que aixís se deya aquella noya, no tenía pare ni mare; era una bordeta que una masonera dels marquesos va criar, no volguent després tornarla al Hospital, ahont llavors eran recullits los fills de pares desconeguts. La bona dona l' estimá tant com als seus fills, cosa molt natural entre la classe pobre, que atresora moltras vegadas un cor d' ángel. La gent no li deyan may lo seu verdader nom: no siguié may més que la Bordeta.

La Marquesa demaná á la masovera que li deixés endur á la nena als estius, essent la única amiga y companyona de la seva filla.

Anaren passant anys; cresqueren las nenas, y al arribar als setze anys, Florentina de companya de jochs passá á cambrera de la marquesa, que volgué que la acompanyés en sos viatjes á Madrid. Durant la seva estada á la Cort morí la que li havia fet de mare y ab la manía que tenen los pagesos de tornar-se á casar, al cap de mitj any lo masover prengué altra muller, quedant la pobre Florentina sense altre amparo que la marquesa, puig los seus germans adoptius, per gelosía la aborrián y no li deyan altre nom que 'l de Bordeta.

Quan Florentina torná á Vilabona no hi trobá altres coneguts que 'ls pares de 'n Salvador en quina botiga havia jugat en companyia de la marqueseta.

Passaren cinch anys, y cada estiu tornavan al seu casal sos aristocrátichs possessors, y ab ells hi tornava Florentina, feta ja una senyoreta madrilenya, y vestida d' aprofitaduras de la marquesa y de la seva filla.

Quan en Salvador quedá orfe compregué tot seguit que en sa casa hi mancava una dona. Per altra part aquell jove menestral no deixá d' observar que Florentina tenia hermosos ulls, bon color y era elegant de formas; y enamorat de tal descobriment lo confiá á la cunyada del cuydant de la casa senyorial, que en alguns cassos era sa consultora y sa confident.

La bona dona, tornaveu de tot lo que sentia, ho contá tot seguit á Florentina, que 'n quedá molt agradada. Un dia, mentres servia á la taula dels senyor, pera divertirlos, los hi digué que hi havia qui la pretenia y fins s' atreví á dirne 'l nom de fonts y 'l nom de casa. Tots se 'n rigueren menos la marquesa. Aquesta dama, era senyora de clar enteniment, y sas ideas, ab tot y sa noblesa, solían ser molt prácticas, y, cosa extranya en una senyora, tot ho traduhia en números y en fets positius. Aixís es que quan s' hagué explicat la seva cambrera, se li girá y li digué:

—Aixó 't fa riure y ho prens á broma? Jo en ton lloch ho pendria molt de debó, y si aquest jove botiguer parlés de veras, no m' ho hauria de demanar moltes vegadas..

—Dispensi, mi senyora, contestá Florentina, pero avesada

á viure entre vostés y en la Cort, ¿cóm puch pensar en posarme darrera un taulell d'una botiga en una vileta com aquesta?

—Y creus valerne de menos? feu la marquesa. Lo partit que ara se 't presenta ve á ser com si 'm vingués á demanar la filla un prímpcep real. ¿Quins marits pots tenir, més que un lacayo ó un cotxer? Y fas escarafall d' un jove ab una botiga molt provehida, negoci ben establert y segons conta la gent ab algún recó! A més, que la seva cara no es per espantar á una noya y no es un tronera. Y en cambi, tu qué li pots oferir més que uns poquets estalvis y alguns vestits més ó menos usats? Y, per més que 't doni pena, filla meva, no tens tu lo que á altrás los hi sobra: un nom honrat per juntarlo al del teu marit.

Florentina baixá 'l cap de avergonyida. Tota la nit no dormí, calculant y tornant á pesar tot lo que la senyora li havia dit y li semblá, per més que se 'n sentís mortificada, que sos consells eran los que li convenia seguir.

Molts joves de la alta aristocràcia visitavan als marquesos á Madrid.

Florentina 'is coneixia á tots; alguns d' ells li agradavan molt, pero cap d' aquells fixá 'ls ulls en aquella pobre noya que devegadas los obría la porta. Tot sovint deya sospirant:

—Es verdaderament una llástima que las donas no poguém triar lo marit, com poden ferho 'ls homes ab nosaltres. Com se coneix que son ells los que fan las lleys!

L' endemá la noya ab un pretext que ella mateixa 's buscá se 'n aná á la botiga á comprarhi alguna cosa. Al véurela en Salvador se li torná la cara com una grana y 's torbá tant que en lloch de donarli una troca morada, com li demanava, li va donar d' altre color. Riu que riurás Florentina, tingué temps pera examinarlo de cap á peus.

—No es pas lleig, pensá; es una mica encongít y vesteix á l' antigó. Pero al costat meu aviat será un altre, y respecte á boniquesa res que envejar á molts marquesets y comtes que he conegut.

Se despedí de 'n Salvador, y al passar per la habitació del cuydant de la casa de sos senyors digué á la seva cunyada: «Senyora Mariana: si 'l botiguer d' aquí al costat li torna á

parlar de mí, díguili que 's dirigisca á la senyora marquesa, y ella ja li dirá 'l qué.»

Si ho digué al sort no ho va dir al peresós. La bona dona comunicá al botiguer tan falaguera noticia, y l' endemá 'l jove, acompanyat de la Mariana, 's presentá á la marquesa que ja sabia de lo que 's tractava; y si be 'l pobre no sabia tréures las paraulas de la boca, ja parlá per ell la que l' acompanyava, y tot aná com una seda, en termes que avans de finir l' estiu se celebraren las bodas de Salvador Vimbodí ab la bordeta Florentina.

La festa va tenir lloch á casa dels marquesos, ab no poca alegríá d' ells que feren un bon regalo en diner á la nuvia, anantsen l' endemá cap á Madrid.

Florentina 's quedá sola ab lo seu marit; pero á las vintiquatre horas de casada ja 's formá un plan per més endevant y 's va dir: «en Salvador farà sempre 'l que jo vulgui: sempre portaré las calsas.» Aixís fou y aixís tenia de ser.

Florentina tenia molt mon y 'l seu marit no hi veyá més enllá del seu nas.

Ella sabia lo que era Madrid y havia corregut mitja Espanya: ell, fora de Barcelona no coneixia res més. Sas sortidas eran pera comprar, y un cop llest se 'n tornava á casa.

Florentina havia tractat ab tota mena de gent, desde 'ls palafreners del marqués als senyors de la més alta aristocracia. Sabia, donchs, presentarse com una dama, mentres que 'l seu espós no s' havia tractat més que ab los dependents de las fábricas de Barcelona, ab los pagesos d' aquells vols, ab los mossos de las casas de la vila que anavan á casa seva á comprar y ab las senyoras de vila y pagesas de masía que 's provehian á la seva botiga. Al comparar á aquestas darreras ab la seva esposa y observar tanta y tanta diferencia, cregué que era una de las principals damas. Ella no s' amagava de menyspreuhar las costums de Vilabona, y tot lo dia tenia á la boca alló de que «á Madrid no s' estila,» «d' aixó allí se 'n riurian,» «quínas costums tan patotxas!» Pero com devia viure de lo que guanyava ab los parroquians, sense lo que no hauria pogut fer bullir l' olla, davant d' aquells ja mudava de cansó, y tot era dir: «á Madrid ho portan,» «á Madrid no fan altra cosa,» donantlos á entendre que tot lo que 's venia á casa seva

era de la darrera novetat, y deixant á tothom content y enganyat.

Ben aviat, ab sas trassas y manyas, Florentina no sols dominá al seu marit, sino que encisá á las sevas parroquianas, que, oblidantse ja de que era la bordeta, li deyan la senyora Florentina. No contenta ab aixó, prengué al seu servey una xicota mitj beneyta, no permetent que may li digués més que donya Florentina y don Salvador al seu marit. Aixó, com es natural, feu riure á tothom. Pero ab tot y 'ls seus defectes, aquell poll ressucitat logr  donar una girada tan gran á la casa, que m s que una botiga de calseter ja era un veritable basar.

Aumentava aixís la parroquia de dia en dia, y 'ls altres calseters de la vila 's donavan als dimonis.

Deu va concedir á aquell matrimoni dos fillets. Al cap d' un any de casats los nasqué un nen, que li posaren Ernest per disposició de la seva mare.

Al cap de dos anys tingueren una nena, de la que fou padr na la senyora marquesa, y com nasqué 'l 19 de Juliol, li posaren lo nom de Rufina, cridantla sempre per Fineta.

La casa anava millor de dia en dia; los noys seguian creixent, y Florentina s' anava engrossint y arrodonint sa fortuna, sens perdre may son deix aristocr tich, aquell menyspreu que li hem vist per las cosas de la vila, y la superioritat sobre las parroquianas de la casa, á las que sabia, no obstant, fer la gara-gara, per m s que las conservés á certa distancia. Aix , en lloch de serli perjudici, li donava m s upa y feya que li paguessen millor lo que li compravan, puig los hi venia una senyora que tenia á la punta dels d ts las modas de Madrid y de Par s.

Aixís passaren volant vint y tres anys, durant los que an  augmentant de dia en dia la fortuna del calseter. Aument  igualment l' orgull de Florentina y 'ls seus fills Ernest y Fineta reberen esmerada educació en los colegis més bons de Barcelona.

Aquella dona singular no 's movia de sos tretze: deixar l' ofici del seu marit; trasladarse per lo menos á Barcelona, ser all  dama elegant y poder franquejar-se ab la m s distingida societat.

—Si algun dia 'l nen y Fineta logran un bon acomodo,

solia dir Florentina, 'ns retirarém á ciutat; no tindréu necessitat de seguir tractant ab aquesta mena de compradors, y llavors... plegarém la botiga. Estich cansada cada dia més de tractar ab la gent.

UNA LLOCADA D' ÁNECHS

Un diumenge al matí, acabada la missa primera en la parroquia principal, una dona de mitja edat, després d' haver seguit la major part de las botigas de la vila, regatejant per tot arreu, comprant arrós aquí, arengadas á una altra banda y d' haverho ficat tot en un cistell que portá de sa casa ple d' ous del dia, venentlos allí mateix ahont havia comprat lo que necessitava, havent deixat en una de las casas una jove que la acompanyava, sortí diligenta de Vilabona, y agafant la carretera la emprengué ab pas lleuger, com qui no vol perdre 'l temps. Y á fe que ho necessitava, perque en vendre lo que duya y en comprar lo que li calia havia perdut prop de duas horas y del campanar de la parroquia acabavan de caure las nou.

La dona de que parlém representava lo tipo veritable d' una pagesa catalana. Era més aviat alta que baixa y semblava tenir uns cinquanta anys. No tenia mala presencia; sas faccions eran més que regulars y casi casi bonicas. Torrada del sol, d' ulls clars verdenchs y cara pigada, apuntava 'l coloret en sa pell. Son carácter era un bon xich aspre, lo que feya que ni ella mateixa s' adonés de que era bonicoya.

Com á bona catalana, vestia endressadament y no se li veyia una taca al demunt. La manera de vestir corresponia al seu port. Las faldillas eran de llana grisa, lo mocador gran era negre y 'l del cap de pita cendrós ab ratllas negres també. Aixó deya ben clar que si no portava dol per algun parent llunyá, aquella hermosa pagesa ja no tenia marit.

La dona aquesta que havém vist caminar de tant bell ayre, tenia una figura de matrona romana que hauria envejat més d' un artista. No crech que se n' hagués preocupat de saberho, perque seguía carretera amunt sens mirarse á ningú

y segons sembla se 'n anava á casa, quan un home al véu-rela probá d' atraparla caminant á grans gambadas. Per fi després de molt apretar lo pas se li pogué posar al costat.

Aquell home semblava tenir alguns anys més que ella y son vestir era d' un pagés acomodat. Duya americana, calsas negres, gorra ab visera y portava un gran tapabocas que li podia servir de manta de viatge. Aquest tapabocas era gris y negre, senyal segura d' un dol molt fresch.

—Aneu molt depressa, Nissa, li digué. Qué vos espera la sogra? feu rihent.

—No, contesta la pagesa, pero jo ja voldria ser á casa. Tinch posada una llocada d' ánechs, que 'm cova una gallina, y com ja sabeu que casi may poden arribar á trencar la closca ab aquell bequet rodó, temo que 'm morin ofegats si no hi arribo á temps. Avuy tenen de néixer, y sino soch á casa per anar picant las closcas, puch perdre tota la llocada. Y á fé que 'm sabria greu; perque 'ls ous son d' uns ánechs de color de plom que té la Margarida de ca 'l Pelat que eran la enveja de la gent. Grossos casi com moltons y de monyo hermós per demés, embestían á tothom que s' acostava á la casa. Semblavan unas feras; d' una hora lluny se 'ls sentía. Y 'ls que vivím á pagés necessitém qui vigili, tant més en quant are, segons diuhen, los lladres saben fer callar als gossos.

—Donchs seguíu amunt y arribareu á temps y com aném pel mateix camí vos puch acompanyar fins á casa.

—Com vulguéu, contestá ella sens ferne altra cosa.

—Déyau que vos havia vengut los ous la de ca 'l Pelat; donchs bé, are se m' acut una cosa. Lo Pelat té un camp tocant al meu, y dessota d' aquest vos hi teniu l' hort *sech*. Donchs vejeu, en so del meu hi surt la font; vos aprofiteu 'l aygua que hi brolla pera 'l vostre hort; hi feu unas verduras que enamoran, y l' aygua es meva.

—Ja es veritat, pero l' aygua cau á l' hort y la puch aprofitar sens que ningú hi tinga res que dir.

—Es que 'l regar no vos costa res, y aixó no es de rahó, puig si giro l' aygua al Pelat me 'n donará alguna cosota.

—Qué somieu, Sadurní? Lo Pelat may podrá regar ab la vostra aygua, no li arriba al camp, com tampoch vos pot

aprofitar á vos per la mateixa rahó. Sols á mi que estich més baixa 'm pot servir per regar lo que faig al hort.

—Es mon dret girarvos l' aygua, perque es ben meva.

—Feu lo que volguéu, sempre será meva. Si enretireu 'l marje deuréu fer una corredora que deurá passar en so del meu y regaré lo mateix que are.

—No regareu pas, Nissa, ja que 'l Pelat pot rebaixar lo camp y aprofitarse d' aquesta aygua meva.

—No ho farà pas, perque aixó li costaria més jornals que no val la terra.

—Y si esbotifarrés la font?

—Ja vos ne guardaréu contestá enfadada la Nissa.

—Donchs ja está fet. Demá hi envió 'ls mossos pera que ho esgavellin tot.

—Y si ho feu, no faltarà l' embarch, y ab testimonis que no 'm podréu recusar vos provaré que fá trenta anys que rego d' aquella aygua y tinch dret pera regarhi. Qué creyeu que perque soch dona 'm mamó 'l dit? Massa que 'n sabia 'l meu marit de cosas y prou li havia sentit dir més d' una vegada: aquesta font es teva, perque dat lo temps que 'ns n' aprofitém ningú 'ns la pot quitar.

—Tant sabéu y aneu á peu, Nissa? Ja vos asseguro que 'ls meus advocats vos posarán á rotllo.

—Probéuho, y si tan sols toqueu la teula de la font ja coneixereu qui es la Dionisia.

—Massa que ho sé, feu ell entre mal humorat y rialler; una dona bonica pero de molt mal geni.

—No, no es aixó, contestá la Nissa, no donantse per entesa d' aquella amoreta, sino de que no espatlleu la font y que tinguem la festa en pau.

—Molt fácil es si vos voleu, digué en Sadurní, com si s' ablanís. Si escolteu lo que vos vaig á dir, podreu regar fins al dia del judici.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

(*Seguirá.*)

FESTA MAJOR

Calendari de venturas,
días ha que veig pintat
lo goig d' aquesta diada
en ta carona d' infant.
Que tens setze anys y que estimas,
que ja tens lo cor robat,
que l' amor ja 't dona penas
¿quí ho sabria endevinar?
Ahir, passant per ta porta,
te vaig veure emblanquinant;
un escambell y la taula
te servían de cavall
y, espurnejant, l' escombreta
volava llesta en ta má,
mentres florían tos llavis
entre riallas y cants,
y la cals en grossas gotas
queya en tas galtas frescals
com borralls de neu tardana
sobre unas rosas de maig.
Quan te girares per véurem
ab lo riure á bell esclat,
¡quína fatxa hi componías!
¡quín carnestoltes d' entre any!

Pero avuy, neta la cara
y ab lo millor del calaix,
¡ay, Deu meu! si avuy no es festa,
no sé pas quan ho será.
Jesús me perdó y sa Mare
y 'l Sant Patró y tots los sants,
y 'l capellá no ho retrega
que ha fet aquell sermonás,
si, durant sermó y ofici,
he estat distret y badant.
¿Per qué tan prop te posavas
d' allá ahont m' havia posat?
¿Per qué 't veyas tan bonica
dessota del *mantón* blanch?
¿Per qué estavas tan capbaixa,
tan seria, tan exemplar,
que fins enveja 't tenían
los angelets dels altars?...

No t' has parat á la dansa,
¡ay, noya, que Deu t' ho pach!
Perque la festa te espinas
y t' hi podrías punxar.
No son tot flors y violas,
corre la serp per l' herbam,
y, quan las ombras s' extengan
per lo que 'l sol ha daurat,
quan vinga la nit y esclaten
las músicas als saraus,
ab lluminarias y aromas
la serpent te cridarà,
y, vestida ab forma humana
y dihente mots galants,
sos mil brassos vindrá á obrirte
que estreny després com dogal...
¡Amor, per l' amor que 'ns salva,
no 't deixes pas abrassar!

LLUÍS B. NADAL.

*
* *

La abella que cerca
las més gayas flors
per poguer endurne
lo nectar més dols.

De flors n' he endudas
peró mel no he fet,
que 'l nectar que 'm donan
es amarch com fel.

Una n' he trobada
hermosa com cap,
sa flayre dolseta
de lluny ja m' atrau.

Mes son cálzer tanca
quan sent mon burgit;
¡tant debó que un dia
m' hi copsés á dins!

M. ROCAMORA.

Janer de 1889.

PLEGUÉM LA BOTIGA

(Continuació.)

VEJÁM, digueu.

—Ja sabeu que avuy fa tres setmanas que morí la pobre Pepa, y com sou cosina seva vinguéreu al enterro. Donchs be, al véureus á la iglesia 'm vaig dir: Sadurní, t'has de tornar á casar, y cap millor que la Nisa, que es dona d'enteniment, bonica y bona per tot.

—Y una bona pubilla, veritat? —contestá sense deixar-lo acabar.—Y creyeu que no tinch vergonya pera tornar-me á casar ab un home viudo de quatre dias? Vos heu begut l'enteniment, Sadurní; per quí 'm premeu?

—Y aixó vos fa posar d'aquesta manera? No sabeu que á casa tot va de mal borrás sense una dona que se 'n cuydi?

—Caseu al Quintí, que ja es un minyonás, y li estaré més be que á vos. No vos ne doneu vergonya?

—Enrahoneu massa y no 'm voleu escoltar, —contestá ell una mica picat.—No teniu una filla?

—La Niseta? Sí que la tinch. Ja sé á lo que aneu. Me proposeu dos casaments: vos y jo, la Niseta y 'l vostre fill. No m'he tornat boja pera acceptar la perfertá. Teniu molt mal

geni, Sadurní, y sé que la Pepa sufri molt en companyia vostra. Si hagués estat en son lloch, val á dirho, no m' hauriau fet una mártira á mí.

—Es clar,—contestá;—com que sou pubilla y vos casáreu ab un ánima de canti que feya tot lo que voliau y no gosava respirar que no n' hi donésseu permís, y fins tenia de demanarvos los sis cuartos pera pendre café á la vila las festas á la tarde!

—Be, y qué n' heu de fer?—digué la Nisa molt enfadada.

—Es que jo no hi hauria passat.

—Donchs per qué voleu casarvos ab mí?

—Me carbassejeu, Nisa?

—Prenéuho com volgueu; y en quant als nostres fills, ja sabeu que en Quintí está enamorat de la Fineta, la filla del calseter. La meva filla no pren lo que altres deixan.

—Donchs demá no regareu l' hort, Nisa, y ja podeu arrencar las cols y 'ls bróquils, perque 's moririan de set.

—Ja m' agradará de véureho.

—Poch viurá qui no ho veurá. Demá mateix.

—Demá?

Y al arribar aquí de la disputa arribavan á casa de la Dionisia.

—Demá mateix, si no consentiu en lo matrimoni dels nostres fills y en lo nostre.

—Aixó no ho veureu vos, Sadurní.

—Donchs destruhiré la font.

—No vos faltarán mal-de-caps, ja vos ho asseguro.

—Bueno, tant se m' en dona; gastareu la plata y las cols se us neulirán.

—Encara tinch alguna unsa arreconada, y per cada col vos faré gastar cent duros.

—No regareu. Ja vos ho asseguro.

—Allá veurém. Penseu podervos burlar de mí perque soch dona? Soch pubilla y no us ne riureu. Adeussiau

—La companyia us tregui 'ls ulls.

—Y á vos la llengua.—Y tancant lo reixat ab forza li tirá per la cara.

Al arribar la mestressa 'l rellotje senyalava las onze.

—Duas horas m' ha entretingut aquell butxí,—digué plena de rabia y d' angunia, y pujant á las golfas correngu cap á

la covada. La pagesa, tremolant, aixecà la lloca, que tenia á sota deu ous grossos com lo puny, aquells ous de que havém parlat suara.

N' agafá un y se 'l posá á la orella. Ni sentia piular, ni sentia que res se bellugués.

—Aquell malehit m' haurá fet perdre la llocada.

Rompé l' ou y trobá ja fet un hermós pollet, pero com no li havian trencat á temps la closca, s' havia ofegat dintre.

—Malehit! —cridava tota desatinada la Nisa. — M' ha fet perdre la cria. No 's puga veure goig de res.

Trencá l' altre ou, y lo mateix.

—Mal llamp lo mati!—deya plena de rabia.

Lo mateix ab l' altre.

—Aixís te penjessen! Primer me tiraria al foch que casarmhi! Si la meva Niseta estimés al seu fill la escanyaria! Ple-tejarém per lo de la font y 'm gastaré fins la darrera mallà!— Y aixís anava dihent á cada ou que trencava.

Tots los polls havian mort ofegats dintre de la closca, perque ab lo seu bech rodó no la havian poguda rompre.

—No 'm fa res, hi gastaré lo que tinga, — deya vermella com un perdigot.—Vaig á ca la Margarida y li compraré la cria, costi lo que costi.

Y 's dirigí cuyta corrents á la masía de la Margarida, que era á tres trets d' escopeta.

Hi arribá amarada; pero al veure que aquellas bestias tan feréstegas no la embestian com avans, cridá tota anguniada:

—Margarida! Margarida!

—Qué voleu, Nisa?—contestá una dona de pobre presencia, apareguent al portal de la masía.

—Hont teniu los ánechs, aquells dels ous que 'm venuguéreu?

—Ja veureu, Nisa; un cop van acabar de pondre, com no feyan més que menjar, los vaig portar á mercat á Vilabona. Y per cert que me 'n donaren bons quartets. Ne vaig treure de cada un vuyt pessetas.

La Nisa picá de peus y preguntá tot seguit:

—A qui 'ls váreu vendre?

—Als que me 'ls compraren. Un al botiguer de la plassa, un altre á la majordona y un altre á un foraster. Y per cert que tots anaren á la cassola.

La Nissa estava fora de sí; pero no perdé las confiansas.

—Quí vos va vendre la cria, Margarida?—digué per últim.

—Una pagesa forastera que may més la he tornada á veure á Vilabona. Me va dir que aquells polls (puig eran polls quan los vaig comprar, y per cert que 'n vaig pagar de cada un duas pessetas menos quatre cuartos) procedian d' una cria quins ous havia dut de Fransa l' amo de la hisenda en que viu. Per lo treball de criarlos n' hi dona tres, guardantse 'ls altres no sé si pera durlos á Barcelona ó be á Tarragona.

Tota desesperada la Nisa 's va despedir de la masovera.

L' endemá un mosso li digué que la font del hort ja no rajava y que en Sadurní havia fet en terra seva un rech y l' aygua queya al camp del Pelat, ab no poch goig d' aquest, que ja arreglava la terra pera ferne hort.

—No se 'n burlará, — digué, y girantse al mosso: — Be, y cóm regarém are?

—Jo, si fos de vos, faria un pou y á poch pams trobarém aygua.

Aixís succehí per sort. Buydat lo pou y trobada l' aygua que buscavan, se construhí una sinia y 's pogué regar l' hort. Ab tot y aixó, no deixá de citar á Sadurní Valdés davant del jutje de pau, demanantli danys y perjudicis.

—A la vostra má ho deixo,—digué en Sadurní al verbal.

—La font pot tornar á rajar quan volgueu. Acepteu la proposta que vaig fervos l' altre dia.

—Primer me tiraria de dalt del campanar.

Pochs dias després comensava un plet entre Sadurní Valdés y Dionisia Bertrán.

—Lo deixaré sense pell, — deya exasperada. — Me va fer perdre la cria que 'm vengué la Margarida, y aixó no li perdonaré ni á la hora de la mort.

UN CASAMENT DOBLE

Cal que 'ns trasladém al lloch en que comensa nostra historia, al punt més céntrich de Vilabona, y veurém una botiga ab duas portas, ab llarch taulell de roure americá y marbre blanch.

De la mateixa fusta son las lleixas y 'ls aparadors de vidres molt grossos. A un costat hi ha exposats vestits de dona; en l'altre 'ls d' home.

Darrera del taulell, desde 'l matí al vespre, hi veureu á una respectable senyora, vestida ab totas las pretensions de la elegancia, de roba de llana 'ls días feners y de seda 'ls diumenges y festas de precepte.

Lo pentinat d' aquella senyora es també de la darrera moda y fins de vegadas hi lluheix pintas dauradas, cintas de vellut ó de seda y agullas de quincalla que destacan sobre sa cabellera negra ó tenyida. Al estiu s' adorna ab alguna flor, puig sembla fer tot lo possible pera oblidar y fer oblidar als demés la fetxa de la seva naixensa, molt més llunyana de lo que hauria volgut.

Te un bon pamet y estatura regular. Son busto podria no ser tan marcat y son coll no tan curt, y estalviar una mica de cinta pera cenyirse 'l cos, pero aixís ho volgué Deu y no hi ha remey. Per apretada que dugui la cotilla, las carns li fugen per una banda ó altra. Deu n' hi do dels colors de la cara, y aixó que ab los ditxosos polvos d' arrós queda un bon xich esblanquehida. Los ulls son negres y bonichs y 'ls fa més grossos una pinzelladeta de negre que tot donant á la mirada una certa tristesa, ajuda á amagar las arrugas que á la cua del ull se marcan quan se té certa edad. Lo nas una mica arre-mangat y las narinas obertas y mogudas: un d' aquets nassos desvergonyits, que may los veureu en los rostres distingits y que solen anar acompanyats d' una boca grossa ab llabis mol-suts y vermellosos y de dents blanques y bonicas casi sempre. Coronavan tantas perfeccions unas galdas rodones y frescals y una barba ab un clotet molt graciós.

Tal era Florentina Vimbodí.

Son marit era la creu de la medalla. Si be anava vestit sempre ab decencia, no tenia cap pretensió y no amagava 'ls anys ab coloretts ni 's tenyia 'ls cabells. No tenia temps ni humor pera tals ximplerías. Deya que l' home no es un ninot pera que 'l pintin. Sos cabells, blanchs potser avans d' hora, y sas patillas, blanques també, donavan á sa fesomia un cert encant que no tenia per cert la seva dona, y com no era gros, ab tot y sos cabells blanchs semblava tenir menos anys dels que

realment tenia. Era tan agradable en son tracte com entonada era la seva muller.

En la botiga tenia cadascú marcada la seva feyna, y mentres ell venia als homes, ella tractava ab las compradoras, ajudantlos l' Ernest y la Fineta, tan aficionada á la botiga, com malcarat ab los compradors era 'l noy.

Tenia aquest vint y tres anys y la Fineta vint. L' un era la imatge de la mare y la noya era 'l pare fet y pastat. Ernest portava una barba castanya tallada á la darrera moda. Fineta, tenia las hermosas faccions del pare, son nas grech, sa boca petita, sos cabells rossos, sos ulls bruns clarets. Era com lo seu pare esprimatxada y esbelta. En una paraula, era 'l pare ab totes las sevas gracias, y hauria sigut una noya perfecta si hagués tingut la sort de que se li morís la mare als quinze anys.

Me dirán las lectoras que soch un hereije dihent que la seva mare se li debia morir als quinze anys, deixantla sola y sense qui la guiés. Sí, ho he dit y no me 'n penedeixo. Y fins podria ategir que las duas terceras parts de las noyas que son desgraciadas ho deuben á las sevas mares, y que val més que una noya 's quedi sola que mal acompanyada. Y lo pitjor es que las mares fan lo mal per excés d' afecte. No pensan ni d' una hora lluny obrar mal, sino que volen fer felissas á las sevas fillas. Per aixó las ensenyan á beneytejar, las hi omplen lo cap de vent, las crien lleugeras, las hi fan neixer mil ilusions que may tenen de veure realizadas, y aixó las desgracia per tots los dias de la seva vida.

Observin mas lectoras si es veritat lo que dich, y si es que aixó no ho trobin á casa seva, ho podrán veure á la casa del vehí, y, vulgas que no, tindrán de donarme la rahó. Massa que es veritat!

Pobres mares! No 'n van poch d' erradas!

Donya Florentina era aixís.

Educada la esposa d' en Salvador en los salons durant la seva joventut, si s' ajupí á ser botiguera fou ben be á la forsa. Y creure que l' elegant Ernest y la hermosa Fineta debian passarse la vida, ell emprobant pantalons y ella acanant roba, era pensar un impossible. Aixís es que no pensá més que en buscar pera sos fills un partit ben bo, á fi de que no tinguessen de cuydarse més de la botiga y del taller de modista que

ella tant aborria. Pera dur á cap son propòsit hauria fet tot lo imaginable.

Es cert que 'l seu marit al escoltar sos somnis li deya: «ets una tonta; aquesta botiga dona més r  dit que tres heretats. Los frets ni las pedregadas no 'ns malmeten may la cullita; res hem de temer de la pluja ni de la sequetat. Pero all   de tenir de tractar del dematí al vespre ab pagesots y ab donas de poble; lo ten  rlos hi de fer sempre b  na cara, la dampnava tant, que no 's podia contenir de dir: «vaig errarla, no so feta pera tractar ab gent d' aquesta mena, y 'ls meus fills tampoch hi son nats pera estarse darrera d' un taulell.» Lo seu pobre marit se mossegava 'ls llavis, y al v  uerla gallejar tant, estava temptat de preguntarli de quina sanch descend  a, lo que li hauría costat prou de dir    aquell poll ressucitat. Pero Salvador callava; que 'l mal venia de molt lluny. L' endem   de casat ja no duya ell las calsas.

Entre 'ls parroquians de la botiga, hi havia nostres coneguts Sadurní Valdés y la Nisa Bertrán, ab sos fills respectius Quintí y Niseta.

Quintí se feu amich d' Ernest y la Niseta de la seva germana.

Quintí era un noy dels anys d' Ernest, pero com    bon pag  s molt senzill y que no feya m  s que lo que 'l seu pare volia: devant d' ell ni gosava respirar. Era de bona alsada, de cara bonica, y de pel una mica tirat al roig. Vestia ab elegància, americana y bolet; un bigotet ros li embell  a la cara rossa y pigadeta. Sos ulls blaus l' acabavan d' afavorir.

La Niseta s' assemblava    la seva mare, pero era m  s rossa.

Quan se presentava    missa ab son vestit de seda negra y sa mantellina blanca, era la noya més bonica de la vila.

Ernest se 'n enamor   y ho digué    la seva germana. Aquesta que no desitjava més, ho comunic      la seva amiga.

Niseta era una d' aquestas noyas calladas que may pot un esbrinar lo que pensan. Al sentir las confidencias de la seva amiga contest  a que ella faria lo que la seva mare li digués; pero    sa mare se guard  a de dirli res de lo que li passava y no pass  a de projecte, encara que m  s endevant Florentina ho indic  a vagament    la Nisa.

En quant    Quintí ja sigué altra cosa; s' enamor   de Fi-

neta y ho digué al germá d'aquesta. Ernest li contestá que ho digués á la noya y una tarde d'estiu, estantse sola aquesta darrera del taulell se li acostá 'l jove, que ple d'angunia se li declará. No li vingué de nou á Fineta, perque son germá ja n'hi havia dit alguna cosa.

—Y qué hi diu lo teu pare? preguntá la noya ab la major tranquilitat.

—No crech que li desagradi, feu Quintí; ja li diré.

Durant aquest temps morí la mare del minyó, que vegé al cap de poch com lo seu pare anava per un doble matrimoni; pero com la Nisa no hi volgué consentir, y per altra part no hi havia cap altre partit pera 'l seu pare, tingué atreviment pera declararli sas predileccions per Fineta, y 'l Sadurní, si be no las desaprobá del tot, li contestá que s'hi pensaria.

—Es llástima, 's deya 'l pagés, que la senyora Florentina no sia viuda, puig sembla feta expressa pera mi y es tota una senyora, ben diferenta d'aquesta esquerpa de Nisa, que si t'hi acostas te tira un raig de cossas. Pero no 'm faltará dona.

Fineta deu tenir molt bon dot, perque 'l calseter está acomodat, y un cop casat lo meu fill, llavors me casaré jo, que es lo que 'm convé, y veurá la Nisa que no la necessito pera res ni á ella ni á sa filla, que está sempre groga com la cera.

Donya Florentina y son marit, tenian en projecte aquest doble casament de sos fills, quan lo diable que en tot se fica ho esbullá d'una manera inesperada.

LO COMTESET DE PRADO VERDE

Ernest era un jove criat á la moderna, y com la seva mare hi estava boja, feya lo que li passava pel cap y se 'l veyia per tot arreu menos darrera del taulell.

—No 'n farém res d'aquest xicot, deya en Salvador. Tot lo pes de la casa va sobre meu y tenint un bordegás de vint y dos anys tinch de treballar com un negre.

—Y be home, deya la Florentina, mentres un es jove s'ha de divertir; massa que venen las penas.

—Donchs jo á la seva edat feya com ara, y si alguna ve-

gada me 'n anava de la botiga y tardava massa á tornar, hi queya alguna plantofada.

Prou que m' estimava 'l pare, que al cel sia, pero no hi havia remey. Y aixó que ja m' apuntava la barba.

—Los temps son uns altres, Salvador, y l' Ernest es tot un senyoret.

—Lo senyoret so jo, Florentina, puig tot lo de casa es ben meu; y si aixó dura gayre acabaré la paciència y ho tiraré tot á rodar, comensant per estacar al Ernest y á la Fineta al taulell. Ells son los que tenen de treballar. Ja es hora de que jo reposi. Ells ho han de fer y no nosaltres.

—Avuy no se 't pot aguantar, Salvador. Qué potser te creus que 'ls meus fills s' han de podrir en una botiga com nosaltres, tractant tot lo sant dia ab gent bestia? No veus los partits que 'ls hi surten? Si Ernest se casa ab la Niseta no será un dels bons propietaris de la encontrada, y si Fineta 's casa ab en Quintí no será també una bona propietaria?

—Si 'ls teus projectes tiran avant no ho nego, pero Ernest encara que 's casi ab la Niseta be pot seguir la botiga, que 'ls hi redituará més, molt més que totas las terras d' aquella pumbilla.

—Ah, aixó 't pensas? deya burlantse'n la seva esposa. Ja estaria be que un rich propietari vengués á un pagesot una cana de beta pera lligarse las espardenyas! Qué no hi ets tot, Salvador?

—De lo que n' estich fins á la nou del coll es de la teva vanitat y de las tevas pretensions, y quan lo casament d' Ernest y de Niseta sia cosa seriá (lo que no juraría are per are), ja 'm veuré ab la seva mare, y com te més judici que tu, puig ab tot y ser rica no 's dona á menos de portar ous y virám al mercat, no crech que veja inconvenient en que la seva filla venga darrera d' un taulell com lo nostre roba de seda y de llana, que li produirà tant al menos com las sevas fincas. Y cregas que la Nisa que no te res de tonta 's fará cárrech de lo que dich.

Florentina callava pero pensava:—Com sempre s' ha fet ma voluntat, no tinch pas de donar lo bras á torse.

Mentres aixó succehia, Ernest s' estava á Barcelona, ahont ab las butxacas plenas, passava 'l Carnestoltas, donantse 'ls vint y un plers.

En un café conegué casualment á altre jove, una mica més entrat en anys, quina bonica figura li cridá la atenció tant com lo seu port.

Res més natural que la simpatía entre dos joves. Lo de qui parlém semblava tenir de vint y cinch á vint y vuyt anys. En que no fos molt alt, tampoch era gens disminuhit y vestía ab elegancia, no portant may robas claras. De formas esbeltas, son rostre un xich esblaymat, y sos ulls negres y bonichs li donava certa semblansa á un dels héroes de Lord Byron.

Los cabells eran també negres. Duya afeytada la barba, no lluhint més que un sedós bigoti que ressaltava sobre son rostre.

Parlava 'l llenguatje castellá ab cert rossegall andalús, y era tanta la seva finura que talment semblava un príncep.

Topantse devant per devant en una taula de café, los dos joves comensaren sas relacions parlant de primer de la ciutat, després de política, més tart de donas, de teatro, de divertiments, de modas, en una paraula s'anaren embrancant en tot lo que fa la conversa de dos joves desvagats.

Lo foraster digué al Ernest que venia de Madrid y que era la primera vegada que viatjava per Catalunya. Al despedirse 's donaren la tarjeta y quedaren en que l' endemá l' Ernest aniria á trobarlo en un dels millors catés de la capital.

Al arribar á casa l' Ernest mirá la tarjeta. En ella, sota d' una corona de comte, s' hi llegia: Florestan de Prado Verde.

Ernest se quedá de pedra.

Un comte! Ves quí ho tenia de dir! Y Ernest, més content que Colon al descobrir las Américas, esperá ansiós lo dia de demá pera anarlo á trobar. Aquella nit de tan content no pogué aclucar los ulls. L' endemá, molt avans de la hora convinguda, arribá al café, y al cap de mitja hora s' hi presentá 'l comteset de Prado Verde.

—M' esperava veritat? li digué donantli la ma. Qué n' es d' amable!

Y 'ls serviren café. Lo comte se tragué de la petaca de Xina, primorós treball de marfil, un aromátich puro que oferí á Ernest.

—Segons he vist per la tarjeta, vosté no viu aquí.

—No me 'n parli, respongué l' Ernest. Lo meu papa no se sab moure del negoci, y no vol sortirse de Vilabona, per més que la mamá li diga cada dia. Qué hi podém fer? Y no 's pensi que á casa hi ha 'l menester, sense necessitat de seguir negociejant. Pero aixó no durará, perque avans de molt penso casarme ab una noya rossa y bonica, de bon patrimoni, y lo mateix li passarà á ma germana que está á punt d' enmaridarse ab un hereu molt rich.

—Llavors, digué 'l foraster, los hi éspera una vida felís. Y vegi, per un motiu semblant me te aquí á Catalunya. Lo meu papa viu á Madrid y se li ha ficat al cap que jo 'm casi ab una senyora de la més alta aristocracia; pero com soch aixís una mica novel·la, li vaig dir que no volia un casament á la real, perque jo mateix volia escullirme la esposa; que me 'n anava á viatjar per provincies y que després esculliria la que més m' agradés. Lo meu papá no pot sufrir que se 'l contradiga gens ni mica. L' endemà vaig fer la maleta y vaig venirme á Catalunya, pensant després recorre Fransa ó tornarmen per Valencia, y esperar á que haja passat l' enfado del senyor Comte de Prado Verde.

—No es aquest lo títol de V.?

—No, amich Vimbodí, contestá 'l foraster. Mentres lo meu pare visca no puch usar aquest títol; pero com jo soch lo seu hereu, no m' anomenan per res més.

—Tot ve á ser igual, feu Ernest.

Poch després los dos joves sortiren á passejar, y 'l foraster posá 'l seu bras al d' Ernest, y agafats se passejaren fins á l' hora d' entrar al Teatro, havent ja avans lo comte pres duas butacas.

Passaren aixís vuyt dias que pera Ernest foren com un somni.

¿Cóm podia esperar ell, un jove menestral, véures tractat ab tanta deferencia per un altre de nissaga noble?

N' estava tant d' aixó, que s' allotjá en la mateixa fonda en que posava 'l comte, y á no ser per una carta molt sèria y terminant del seu pare, qui sab quan hauria tornat á Vilabona.

Inútil es dir la passió que per Florestan concebí nostre vilatjá. Si un home mereixia ésser estimat per sas prendas exteriors, aquest era el comte de Prado Verde. Además de

sa hermosa figura, sa conversa era tan cuydada, son port tan fí, que atreya, ó millor dit fascinava. Res més agradable que la seva conversa, que s'enmotllava sempre ab la del altre ab qui enrahonava. Era un d'aqueixos que saben riure en una broma y plorar en un enterro, y ni Calvo, ni Vico, ni Rossi eran millors actors en la escena que ell en lo carrer, en una visita ó en un tracte íntim.

Té res d'estrany, donchs, que un senyoret de vila, com Ernest, se deixés atreure per aquella sirena mostatxuda.

Al despedir-se fins hi hagué plors y Ernest digué al seu amich ab qui ja 's tutejava:

—T'espero á casa nostra, Florestan, y confío en que avans de vuyt dias nos tornarem á veure.

Lo foraster estava tan conmogut que sols li pogué respondre per senyas; plorava amargament y sols al moment d'arrencar lo tren pogué Ernest desempellagarse dels seus brassos.

S' HA DE FER LA MEVA

No crech que hi hagi hagut al mon ningú més felís que Florentina, al sentir per boca del seu fill la coneixensa que havia fet ab lo comteset de Prado Verde.

—No la tinch de conéixer á la familia! No se 'n parlava poch ni gayre á casa de la senyora Marquesa!

Al noy si que no 'l conech, perque llavors era una criatura, pero al comte y á la comtesa... ja ho crech. Més de quatre vegadas havian menjat á casa del senyor Marqués, del que, si no vaig errada, eran parents al tercer grau. A aquest jove jo l'havia tingut moltes vegadas á la falda. Era un nen ros y d'ulls vius. Pero, es clar, ab los anys los homes cambieu molt, y sobre tot ab la barba ni se us coneix. Lo que es lo tracte ab gent fina es tot una altra cosa. Trista de mí! afegí girant los ulls en blanch. Algún dia conceixerás, fill meu, lo sacrifici gros que vá fer la teva mare, baixant desde un palau de Madrit á aqueix malehit taulell de Vila-bona, població que tota plegada no val lo que 'l més lleig

carrer d'allí y bregant sempre ab gent que ni semblan personas.

Lo seu marit arronsava la espatllas al sentirli dir tals tonterías, y's frissava per dir á la seva dona que més valía ser mestressa d'una botiga de Vilabona, que cambrera d'uns marquesos, fins habitant un palau de Madrit. Pero callava, perque no volía disputarse ab la seva muller devant dels fills. No participava gens ni mica del entusiasme de la Florentina per la nova coneixensa del seu hereu, puig, calculista com era, ja veyá venir lo gasto que li portaria aquella visita.

—Deu ho ha disposat aixís, deya la Florentina, y afegía tot engrescantse: qui sab hont arribarém ab la amistat del comte!

Aqueixos senyors tenen influencia per tot arreu, y'l dia que menos nos ho figurarém, l'Ernest ab la seva ajuda s'enfilará molt amunt.

Pero mirantse'l taulell deya tota trista.

—Pero quan l'amich del meu fill veja la nostra industria; quan veja que aquí s'hi vé á emprobar las calsas un pagesot y que una porqueyrola hi vé á comprar un mocador, Deu meu, qué pensarà de nosaltres?

Si es persona de seny, digué en Salvador, pensarà que som uns honrats menestrals que 'ns guanyém la vida treballant sens enganyar á ningú.

—Pero, desdítzat; tú no sabs lo trist paper que fá á Madrit la gent de botiga?

—Y á mi que se me 'n dona! contestava: ni tú ni jo hi hem d'anar allí dalt. Si tenen preocupacions tontas que se las confitin. He sentit á dir més de tres y més de quatre vegadas que á Madrit hi ha personas que figuren molt y que deuen lo lloguer de la casa y lo pá que menjan. Y fins n'hi ha que quan tenen de presentarse devant del gran mon tenen de anar á desempenyar lo frac; mentres que jo, darrera del taulell, no dech res á ningú, y si 'm poso una pessa de roba més ó menos bona, ningú la ha tocada avans y menos li han tingut de posar preu en una casa d'empenyos.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

(Seguirá.)

LO CANT DEL TAPER ⁽¹⁾

CANSÓ DEDICADA AL CORO «AVANT» DE SANT FELIU DE GUIXOLS

Travallant,
aném cantant:
¡Avant, avant!

Com la nostra feyna
no n' hi ha en lloch pas cap;
quan esmolém l' eyna,
es per fer un tap.
La pau nos encisa.
la guerra 'ns fa por
y es nostra divisa:
llibertat y amor!

Travallant,
aném cantant:
¡Avant, avant!

(1) Aquesta cansó, posada en música pel mestre D. Eusebi Daniel, fou cantada pel coro *Avant* lo dia de la clausura de la Exposició de Bellas Arts celebrada á Sant Feliu de Guixols en lo mes d' Agost d' aquest any.

Mentre' al bosch, l' alsina
fasse suro bó,
res nos amohina
¡que Deu nos en dó!
Y als fills y á las donas
y als jayos senzills,
monedas rodonas
durém sens perills.

Travallant, etc.

Ab la matinada,
fem cap al treball;
quan ve la vesprada,
som ja al abrigall:
las plujas, no 'ns mullan;
lo sol, no 'ns blaheix,
los frets, no 'ns despullan,
ni 'l vent nos traheix.

Travallant, etc.

Lo nostr' art es noble
y senzill y bell;
per ell, nostre poble
es un rich joyell:
sens ell no hi hauría
lo pet del champany:
parió es d' alegría
y del goig, company.

Travallant, etc.

Som de nostra terra
lo millor pregó:
Fransa y Anglaterra
tením á pensió;
nos compra Alemanya,
als *yankis* fem set;
dels boscos d' Espanya,
devesas n' hem fet.

Travallant, etc.

Es la barretina,
símbol sant d' amor,
la gentil joguina
que nos parla al cor.
Diu ella, als de fora:
—La patria... encar' viu!
¡Honrémla á tot hora
fills de Sant Filiu!

Travallant,
aném cantant:
¡Avant, avant!

JOSEPH M.ª VALLS Y VICENS.

PLEGUÉM LA BOTIGA

(Continuació.)

No ho dich perque t' hi enfadis, saltá Florentina; pero fa pochs dias que la Francisca, la dona del Marxant nou, me feya proposicions pera comprarnos la botiga y me 'n ofería bon preu. Jo vaig pensar que sí, com no 'n dupto, l' Ernest se casa ab la Niseta y la Fineta ab en Quintí, ja no hi ha perque seguir la botiga. Lo que deurém fer llavors, femho are d' una vegada, y l' amich del meu fill no tindrà de veure que som uns menestralets: los aparadors y 'l taulell li dirém que son del Marxant nou.

—Tu tot ho veus al inrevés, digué en Salvador. Jo penso de ben diferente manera. Vull suposar que 'l doble casament dels nostres fills tiri endavant, lo que veig molt lluny are per are, y fins vull suposar que venguém la botiga. Pero, digas, de qué viurém tu y jo? perque ni en Sadurní ni la Nisa voldrán als nostres fills si no 'ls hi fem un dot ab lo que se 'n anirán tots los estalvis que havém fet. Y cregas que ab lo dot hi contan. Llavors tindré de mendicar als nostres fills, podent viure ben regalats á casa nostra. Y que n' es de trist, Florentina, 'l tenir de mendicar dels fills! Massa sabut es que

mentres un pare es rich no li falta may l' afecte del seu fill, pero si te d' anar á raure á la seva casa aviat es un moble que fa nosa. Lo mon n' está ple de tal exemples.

L' Ernest y la Fineta avuy encara son nostres; pero demá serán de la Niseta y d' en Quintí; farán lo que aquets vulguin y per ells nosaltres no serém res. No sias boja; si 'l comte 'ns arriba, 'l rebré desde darrera 'l taulell, y si aixó no li apar be, á Vilabona hi ha duas fondas; la francesa y la de la Mónica. Que se 'n vaja á la que millor lo servesca.

La seva dona no contestá, pero no doná 'l bras á torse, tirant al botavant las ideas rancias y positivas del seu marit. Se consolava ab tot pensant que per fi se sortiria ab la seva.

Durant los días que transcorregueren desde la arribada del Ernest á la vinguda del comte, en aquella casa tot aná endoyna.

S' arreglaren nous cortinatjes; s' adquiriren alguns mobles indispensables pera lo que Florentina y 'l seu fill feren un viatge á Barcelona, comprant de pas Florentina un corte de vestit per ella y un altre pera sa filla, los dos de darrera moda, una capota per ella y un sombrero rodó per la Fineta. Aixó irritá en gran manera á en Salvador, que digué que al casarse ab en Quintí tindria de cambiar aquell barretet per la mantellina blanca de pagesa, y que tal volta en Sadurní veient que la que li tindria de ser nora gastava sombrero, ho reflexionaria millor y que 'l casament se 'n aniria á rodar.

—Y si aixís fos, digué enfadada Florentina, res me faria, puig la meva filla no es cap pica portas pera subjectarse á certas privacions. Y si no 's casa ab en Quintí no li faltará per aixó marit: ne tindrà de sobras.

—Potser tingas rahó, digué 'l pare; pero avuy per avuy no se 'n ha presentat cap més. La Fineta te vint anys y als vint y un á las noyas ja 'ls passa 'l temps. Mentres que la Niseta, que es una rica pubilla porta mantellina blanca, á la nostra filla que no te pas un gran dot li vols plantar sombrero? Ja 't dich jo que governant tu la casa va com Deu vol. Ja ho veurém més endavant. Y ves per qué tot aquest daltabaix! Perque 'ns te de visitar un senyoret noble á qui ni coneixém y que després bromejará á las nostras costellas.

Indignada la seva dona se li girá d'esquena, y 's posá 'l

dit al front volguent dir que 'l seu marit havia perdut lo seny.

Arreglada la casa, donya Florentina se dedicá á fer apendre la llissó á la criada, que era una Deu nos en dó. Li costá aixó més feyna que 'l ensinistrar un gos y sempre temía que li sortís ab un estirabot. Prengué una bona coquesa, que quan joveneta havia servit á Barcelona de frega plats de primer y de segona cuynera més endavant, llogantse are durant l' estiu de casa á casa en las festas majors, pera servir dinars de casament y d' enterro ó de festas de familia. Ademés d' altres guisats, se pintava sola pera fer lo menjar blanch y 'ls plats dolços y la gloria, sabent també servir la virám sense ossos y 'l peix sense espinas. En una paraula, era lo que á Fransa 'n diuhen un veritable *Cordon bleu*.

Acabats los preparatius, ben ple de virám lo corral, avisat lo cassador pera que cada dia 'ls hi portés algún cap de cassa, y fet l' encárrech á una dona de que cada dia també 'ls hi anés á cercar peix fresch á la població de mar més propera, ja no quedava més que arribar l' héroe de la festa al que s' esperava com al Mesías. En tant donya Florentina pera darse tono, enterá á las sevas vehinas y á las parroquianas de la visita ab que 's veuría honrada, de la que n' estava tan cofoya com Lady Margarida Belleden, personatge dels Puritans de Walter Scott, quan rebé la visita del rey á casa seva, per lo que, y en conmemoració d'acte tan solemne feu colocar, mentres visqué, en lo cap de taula lo silló en lo que s' havia sentat Sa Magestat, no permetent, per respecte, que ningú may s' hi sentés.

Per tota la vila no 's parlava de res més que de la visita que devia fer lo comte de Prado Verde á casa en Salvador. Pero si no tots, més de la meytat dels vehins se reyan dels fums que 's donavan donya Florentina y 'ls seus dos fills, puig l' Ernest no 's cansava de dirho als seus amichs y la Fineta ho contava á la Niseta y á altrás noyas que anavan á comprar á la botiga.

—Pots casarte ab aquest senyoret, digué somriguent la Niseta quan la Fineta li contá la próxima arribada d' aquell personatge.

—Qué ets boja! li digué la noya: ves si tot un noble se casaría ab una noya de botiga com jo!

La pageseta 's posá á riure de sa mateixa idea; pero á la Fineta li quedá ben clavada, no podentsen distreure més.

—Quí sab! digué mirantse al mirall. No deuen pas ser més bonicas que jo las senyoretas de la noblesa de Madrid. A voltas aquets senyorets s' encapritxan, y tot podria ser.

La Fineta no 's preocupava gens ni mica d' en Quintí, y si li vingué á la memoria procurá distreuresen.

La vanitat havia entrat á aquella casa y s' havia ensenyorit de tothom, menos d' en Salvador, qui ab lo cap baix y débil de carácter, deixava fer als altres, si be 's dava al dimoni per lo que succehía á casa seva, y hauría volgut que 'l tren que devia portar á casa seva al comte s' hagués tirat daltabaix d' un pont.

LA ARRIBADA.

Per fi vingué 'l suspirat dia y al caure la tarde se presentá á casa en Salvador lo comteset de Prado Verde.

Florentina s' estava darrera del taulell despatxant á una d' aquestas parroquianas que per comprar mitja cana de percal remouhen tota una botiga; pero al regoneixer al nou hoste deixá sola á la compradora pera complimentarlo degudament.

Los vehins, sabedors per la familia Vimbodí de que devia arribar lo desitjat personatge, se pararen devant de la botiga mirantse com si fos una cosa estranya, pero tots al veure que encaixava ab la Florentina la Fineta y en Salvador convingueren en que era tot un senyor, més que més vejent la manera com abrassava al Ernest. Un camálích li portava 'l *mundo* y la maleta, que feren pujar al primer pis, pujanthi també 'ls de la casa, escepte en Salvador que 's quedá sol á la botiga. Los vehins entretant comentavan de la seva manera aquella arribada.

Lo nou hoste trová en son cuarto tot lo necessari pera 'l tocador d' un jove; fins en un cuartet de darrera l' arcova s' hi havia posat una banyera plena d' aygua perfumada, per si tenia la costum de banyarse cada dia com avuy s' es-tila.

No hi faltava res.

Lo jove 's quedá admirat, y mentres se treya la pols del camí digué al Ernest:

—Se coneix que la teva mare no es una senyora de vileta, puig está enterada de com se reb á una persona, tant com la primera dama de la Cort.

—La meva mare visqué molt de temps á Madrid en casa dels marquesos de... digué Ernest ab certa satisfacció. Aquets senyors venen á passar los estius en aquest casal d'aquí al costat de casa.

—Conech als marquesos, á tots los seus fills y en particular al més petit de tots que tindrà si fa ó no fa la meva edat.

—Donchs si t' estás fins á Pascua entre nosaltres lo podrás veure. Es don Rodrigo veritat?

—Lo mateix: á veurás preguntali per mi aixís que arribi y veurás lo que 't contesta.

Al cap de poch vingué Florentina pera avisarlos de que la taula estava á punt.

Allí si que la senyora de la casa s' hi havia lluhit de debó. Instruhida per lo que havia vist en casa dels marquesos, ho arreglá tal com ho feya en sa joventesa.

Tot aná endavant. A no ser que la criada llensá una mica de ví á las estovallas y que la coquesa pera donar un punt de color més á la crema hi tirá safrá, hauría acabat ab plena satisfacció de la senyora. Aquets entrebanchs li feren pujar los colors á la cara.

Cansaría als lectors explicántlosi dia per dia las desgracias que li passaren á donya Florentina y tampoch val la pena. Me limitaré donchs á fer constar que al cap de vuyt dias lo foraster digué que se 'n havia de tornar á Madrid per exigirli aixís lo seu pare.

—Y t' ajupirás á casarte? li digué l' Ernest.

—No; are menos que may; y suspirá.

—Donchs no te 'n vagis, á no ser que no t' agradi la nostra companyia.

—Sentiría molestarvos.

—Quin disbarat! A mi la teva companyia m' es necessaria. Ja veus que aquí un no 's pot fer ab ningú.

—Y no obstant tu veig que t' hi quedarás, digué Flores-

tán, perque 't vas á casar ab una noya del país, que per cert es bastant bonica. Aixó s' ha de confessar, encara que siga una mica esquerpa.

—La Niseta, feu Ernest. Aquest casament sols está en projecte, y si t' haig de ser franch vaig comprenent que aquesta noya, per bonica que sia, es freda com un glas y no está pas á la meva altura.

Lo comte consentí en quedar-se uns quants dias més, durant los que aná á cassar ab l' Ernest y sortí á fer grans passejadas per aquells voltants. Donya Florentina barrinava nit y dia pera millor complaure al seu hoste.

—Qué bonich es y qué fi! Vaja, lo que es als nobles es impossible confóndrels ab ningú més.

Mentres deya alló la mare, la Fineta suspirava sens dir res. Pero prou que veyia la distancia que hi havia del comte á n' en Quintí.

—Te veig molt pensívola,—li deya aquest quan la anava á veure.

—Potser tingas rahó,—li contestava;—será culpa del temps, puig lo teu pare digué que s' hi volia pensar avans de consentir en nostre casament. Ell també deu estar molt pensatiu.

Quintí callá y 's torná com una grana.

Poch després se despedí de la Fineta.

Al cap de tres dias se presentá en Sadurní á casa d' en Salvador y demaná formalment la mà de la noya pera 'l seu fill.

Lo calseter n' estigué més que content y li digué que 'n parlaria á la seva filla, convenintse en que en Sadurní tornaria al cap de vuyt dias per la resposta, y pera arreglar, cas de que fos favorable, la cuestió d' interessos.

En Salvador, no cabent á la pell, comunicá la noticia á la familia, creyent que la rebrian tots ab gran alegría; pero 's quedá de pedra al veure que la seva esposa la rebia ab cert menyspreu, que la Fineta abaixava 'l cap sense tornarli resposta, y que 'l foraster, present llavors, mirava á la seva filla ab certa compassió.

Desde aquell dia tot cambiá en aquella casa y ja no hi ha-gué més alegría.

Qué passava?

L' hoste estava trist: casi ni menjava, escribia cartas, y á

voltas se tancava al seu quarto, d' hont sortia ab los ulls vermellosos, com aquell que ha plorat.

Florentina no sabia lo que li passava, y reya y plorava com una boja. En son caletro creya endevinar una passió del comte per la seva filla, y 's deya:

—Es un delíri pensar que ho puga jo veure; pero ¡quí sab! D' altres n' hem vistos.

No 's casá una baylarina ab un rey de Portugal? Donchs ab més motiu la meva filla pot arribar á ser comtesa de Prado Verde. Quí sab! feya, quí sab!

La xicota endevinava 'l pensament de la seva mare; realsava sos encants naturals y era la nova més bonica que 's puga imaginar.

No rebia malament á n' en Quintí, puig com á dona que era volia una poma per la set; pero corresponia á las miradas desoladas del comteset, y comunicant á Ernest los seus pen-saments, aquest contestá que 'n parlaria ab lo seu amich. Y aixís ho feu.

Una tarde sortiren á passejar, y dirigintse á un turó d' allí á la vora, desde 'l que 's distingia l' hermós pla en lo que s' aixeca la vila, quins campanars punxaguts ressortian entre sas agrupadas casas, s' assentaren los dos joves en un marge. Llavors digué l' Ernest:

—Qué 't passa, Florestan, que 't veig tan conmogut y sense gana? Que no hi estás be ab nosaltres?

—No, amich meu, digué suspirant; pero m' arrepenteixo d' haver vingut. Me creya inexpugnable, perque havia corregut molt mon; pero la hermosura de la teva germana m' ha entrat fins al cor, precisament quan, per ma desgracia, es ja promesa d' un altre.

—Si no fos més que aixó, digué l' Ernest, petit fora l' obstacle. Lo matrimoni de la meva germana ab en Quintí encare no está decidit; no s' ha donat la resposta definitiva, y tant costa de donar un *sí* com un *no*, y no crech á la Fineta tan tonta que, deixant apart la posició que ocuparia casantse ab tú, ab sols las tevas prenas exteriors y ta educació dubtés un instant en fer la tria entre tú y en Quintí. Pero hi ha un obstacle y no petit, y es que 'ls teus pares preferirian la dama que 't proposan á una noya de provincia, per bona y hermosa que sia, puig los nobles feu com los reys, que no vos caseu més

que ab personas de la vostra condició. Ma germana, per qualitats que tinga, no és pera tú.

—Ahir vaig escriure al pare demanantli que 'm perdonés la meva desobediencia; pero li deya que 'l cor no 's manava y que estava enamorat de la teva germana fins al punt de que no 'm volia casar ab cap més noya. Li demanava consentiment pera podermhí casar si ta germana 'm volia, y ab més llàgrimes que gotas de tinta, li exposava com se trobava 'l meu cor, demanantli permís pera esser lo més felís dels homes. Y si 'l meu pare, cosa que no crech, no hi consent, encare 'm quedan bens heretats d' un germá de la meva mare, que are administran los meus pares porque jo vull, ab los que de sobras ne tinch pera las necessitats d' una familia. Y si no pogués viure en la Cort com á fill del comte de Prado Verde, viuria á Córdoba, ahont radica 'l meu patrimoni, fins que morís lo meu pare, puig lo comtat y la herencia d' ell me pertanyen com á fill únich.

—De manera, digué Ernest tremolant d' alegría, que estás decidit á casarte ab la Fineta?

—Y tan resolt, que si tú m' apoyas, aquesta nit la demanaré als teus pares.

L' Ernest, boig d' alegría, se li tirá als brassos exclamant;

—Florestan, are ja 't considero com á germá. Aixó es un somni!

Florestan correspongué á sos afalachs y digué:

—Ab la aprobació dels meus pares ó sense ella, avans d' un mes seré, si 'ls teus hi consenten, l' espós de la teva germana.

Los dos joves tornaren á Vilabona.

Queya la tarde, y las rajolas de Valencia del antich y punxagut campanar de la parroquia lluhian tocadas per los darrers raigs del sol.

Lo paisatge era hermós, encantador, y 'ls aucells llensavan desde 'ls arbres sos darrers cants, mentres que la lluna, que encara no llumenava gota, s' aixecava pel cel entre núvols hermosament acolorits.

LO CERT PER LO DUBTÓS

Al arribar á casa, l' Ernest cridá á part á la seva mare y li contá lo que li acabava de passar ab lo seu amich.

No cal dir si 'n tindria de satisfacció donya Florentina, á la que li mancá temps pera comunicarho al seu marit. Aquesta vegada en Salvador perdé també l' enteniment y no hi veyá de cap ull pensant que la seva filla podria arribar á ser comtesa.

—A veure si caurás del burro, li deya la seva dona, y no pensarás més ab aquest dimoni de botiga, ni ab los parroquians ni ab las bestias de las sevas donas, que pera comprar un tros de mocador regatejan una pila de dias. Ni tu ni jo som nats pera tractar ab aquesta gentota.

—Sí, pero ¿y l' Ernest? digué en Salvador.

—L' Ernest, una volta sia cunyat d' aquest jove, ja no té de temer res. No n' estará poch de contenta la Nisa de que la seva filla puga ser cunyada de tota una comtesa. Y á més encare 'ns te de venir darrera pera que hi [deixém casar al Ernest puig á Madrid y á Andalusia hi sobran noyas que valen més que la Niseta, y no crech que si ella fa escarafalls lo nostre fill s' hagi de desesperar.

—Sí, pero cal mirarho tot ben be avans de fer una etzaga-llada y de deixar lo cert per lo dubtós.

Vingué l' hora de dinar — se menjava á la francesa — y tothom estava de molt bon humor.

La Fineta ja ho sabia tot pel seu germá, y per sa part lo foraster no tractá de dissimular los seus sentiments. Aixís es que un cop llestos de dinar, ja tots estavan ben entesos.

La Florentina cridá al seu marit pera treurel de per mitj á fi de que no destorbés, y á una senyal de sa mare l' Ernest sortí del menjador, quedant sols Florestan y Fineta, silenciosament aquesta y aquell molt conmogut en apariencia.

—Senyoreta, digué 'l jove després d' un curt silenci: si un dia jo li digués que la estimo, qué 'm contestaria?

La noya, baixos los ulls, digué tota comnosa:

—Li diria que entre V. y jo hi ha una distancia molt grossa y que l' obstacle que 'ns separa es impossible de franquejar, suposant y tot que V. parli ab lo cor á la má.

—Seria l' home més vil si no ho fes d' aquesta manera, digué carinyosament Florestan, puig pagària ab un agravi la hospitalitat que tinch rebuda. Li parlo de veras, Fineta, y de vosté depén lo ser la més felís de totas las donas.

—Y Quintí? digué la noya.

—Li te donada V. paraula solemne? preguntá ab ansia Florestan.

—Res d' aixó, contestá Fineta, puig encare que m' haja demanat, encare no te del pare la resposta.

—Y la meva? preguntá Florestan, agafant á la noya per la má y fixant en ella sos ulls plens de foch.

Ella enretirá la má, enlluhernada per aquella mirada.

—Parli al meu pare.

L' endemá, lo comte don Florestan de Prado Verde demanava formalment als seus pares la má de Fineta. Al fer la demanda no portava frac, com era de rigor donada sa naixensa, pero encare que duya vestit de camp, consistent en un elegant chaqué, corbata de plaston y guants de Suecia, no per aixó fou menos atés. Lo que sí observá Salvador era que, encare que la distancia que hi havia entre ell y la seva filla era grossa, s' atrevia á exigir que avans volia 'l consentiment del seu pare pera tirar endavant lo prometatge, lo que li valgué una mirada furiosa de la Florentina, que, posantse en lo lloch del seu marit, digué:

—No crech que 'l senyor comte hi vegi cap obstacle, puig si be la meva filla no ve de sanch noble, te una educació esmerada y sab tractar ab la gent més distingida, perque cada any venen aquí 'ls marquesos, y relacionantse, be sia ab la senyora, be ab sa nora ó ab sa neta, la senyoreta Mercé, may li ha mancat qui la guiés en sos actes.

—Lo meu papá s' hi resistirá molt al principi, puig be deu V. sapiguer las preocupacions que dominan entre la noblesa; pero en últim terme, efectuat lo matrimoni, Fineta y jo 'ns llensarem als seus peus y al veure á sa nora tan bonica y tan ben instruhida, no crech que s' hi fassi 'l fals, y si més endavant Deu nos enviés un fillet, no crech tampoch que li sabés greu esser padrí de qui després deuria portar lo seu nom y 'l

seu títol. Y are ab lo seu permís escriuré á Madrid pera que m' envihin los papers necessaris y ma fe de batisme, que está inscrita en un poble de la provincia de Córdoba, puig jo vaig neixer en lo castell de mos passats y soch cordobés.

—Nosaltres, digué Florentina, devém avans veure que hi diu la nostra filla.

—Dispensi, senyora, no cal; la voluntat de la seva filla ja sé quina es; es la de vostés, no cap altre.

—Donchs si es aixís, deixemse de cosas, y ja que estém conformes no hem de tractar de res més que de la cuestió de diners.

Florentina estava fora de sí.

—Dispensi, senyor, digué. Lo meu marit es l' home més prosaích de la terra. Atrevirse á insinuar aixó á una persona com vosté!

—No es aixó, dona, feu en Salvador, sino que vull que 'l senyor veja que la nostra filla no es una picaportas y que ab tot y tenir botiga li portará de dot deu mil duros que 'l senyor li podrá assegurar ab las sevas fincas, segons es costúm aquí.

—Be, vaja, digué mortificada la seva dona, calla y no parlem més d' aixó, que 'l senyor ja sab lo que te de fer.

—No que no, contestá Florestan. Jo 'ls presentaré 'ls títuls de la herencia de mon oncle y vostés podrán escullir la heretat que més los plagui pera assegurar lo dot de la seva filla. Y jo encare li milloraré, senyalantli una propietat pera atendre als seus gastets.

—Sí, digué somrihent Florentina, lo que aquí 'n dihém per agullas.

Llavors cridaren á la Fineta y 'l seu pare li digué:

—Lo senyor acaba de demanarme la teva má y nosaltres esperém lo que hi dius, porque encar que fos lo rey lo que 't demanés per esposa, no 't voldriam torser la voluntat.

—Quan lo senyor me 'n parlá, contestá la noya tota alegre, ja li vaig dir que faria lo que vostés me diguessen que fes. Aixís es que no tinch de dir res més.

—Donchs llavors, digué 'l jove prenent la má de la Fineta, soch l' home més felís de la terra; y acostantse á en Salvador y á la seva esposa: desde are vostés son los meus pares y 'm tenen de permetre que 'ls hi besi la má, y no 'm tractarán de res més que de tu, com fan los pares sempre ab los seus fills.

En Salvador abrassá al jove. La alegría de Florentina era tan grossa que per poch petoneja á Florestan, porque aixó d'esser sogra de tot un comte, donarli á besar la má y tractarlo de tu, era una cosa pera ella que ni la podia comprendre.

La bona dona no cabia á la pell y li faltava temps pera esbombarho per la vila pera que rabiessen tots d'enveja. Aixís es que se 'n aná tot seguit á contarho á una parenta del seu marit que vivia al altre extrém de la vila y li feu avinent haventho avans dit y com aquell que no hi toca, á diferentas parroquianas de casa seva que trobá pel camí.

Avans d'una hora ja sabia tot Vilabona que la filla del calseter se casava ab lo comte de Prado Verde, ab lo que, d'enveja, totas las mares y las noyas de la vila no menjaren res aquell dia. Pero no li escatimaren alló de:

—Li ha donat cervell de gat, porque sense aixó no 's pot comprendre aquest casament.

—No es tonta la Florentina, deya una altra. Pero per altra part haurá fet los ulls grossos perá que 'l jove s'hi engresqués.

—No, no tindrém tanta sort nosaltres, contestava una cunyada, porque filém massa prim. Lo millor es ficarse á casa un bon parüt, y surti com vulgui.

—Es que pera certas cosas s'ha de deixar la vergonya de recó.

Y vingan suposicions que no reproduhím aquí per respecte al que 'ns llegeixi.

A la tarde comparegué en Quintí, y al véurel la Fineta quedá tota groga. Al jove, tot esblaymat, la veu li tremolava.

—Qué m'han dii? Tota la vila va de que 't casas ab un jove castellá. Es veritat, Fineta?

—Quan tothom ho diu, be deu ser veritat.

—Y m'ho dius aixís com aixís? digué trayent foch pels caixals.

—Vols que 'm posi á plorar Quintí? replicá Fineta. Quan tot un caballer, de nissaga noble, guapo y rich, me demana per muller, vols que fassi la tontería de despreciarlo?

—¡Y jo, feu Quintí indignat, y jo que t'estimava com un boig, y que 'm creya ésser correspost!

—Cap motiu t'havia donat pera pensarho, saltá la noya tota fresca.

—Me vas dir que 't demanés als teus pares, digué desesperat aquell minyó.

—Y be, qué te de particular? contestá Fineta ab arrogancia. No t' he donat paraula; res te vaig prometre.

—Mira, Fineta, digué en Quintí ple de coratje; si no fosses dona te desfaría la cara á bofetadas. Pero 't juro que 't recordarás de mi!

—Fas com Otelo, Quintí, digué rihent la Fineta. Estimam-ó 't mato. Noy, no sias aixís: ets un bon hereu y no t' ha de faltar minyona.

—Adeu, Fineta, digué 'l jove ofegantse de rabia. Y tot tremolós se dirigí cap á casa seva.

Al arribarhi se tirá al llit boca terrosa y plorá una hora de carrera, no poguent aguantarse 'ls crits y xísclcs que de son pit sortían, en termes que la criada que 'ls sentí se 'n aná tota esvarada á contarho al seu pare.

—Que 't passa, noy? digué alarmat al entrar al seu cuarto. Lo jove se sentá al llit y parlant á glopadas li contá la treta que li havia fet la Fineta.

—Y per aixó ploras, beneyt? digué en Sadurní. No val la pena, home; no val la pena. No te n' han de faltar que valguin més que la filla del calseter. Sosségat y créume.

—Es que ara 'm casaría ab la primera que se 'm presentés, tant sols pera que aquesta malehida veja que no la necesito pera res.

—No aném tant depressa, noy, feu lo pare, somriguent ab picardía. No s' ha calat pas foch á casa. Déixaho per mí y 't casarás ab una noya que val molt més que la Fineta.

Quintí s' aixecá, se rentá la cara, y prenent una escopeta se 'n aná á veure si cassava alguna perdiu.

En Sadurní se mudá, se posá 'l vestit de las festas y 's dirigí á Vilabona, fumant ab la seva pipa, ab aquell caminar dels pagesos quan van á vila.

Molt estrany semblava que essent dia de mercat á Vilabona, en Sadurní se n' hi anés á l' hora que tothom ja se 'n tornava.

Pero cada home es un mon y als nostres pagesos no hi ha ningú que 'ls puga entendre.

LES DUES OMBRES

BALADA

Al bell punt que les campanes
tocavan la mitja nit
varen sortir de ses tombes
Bach de Roda y Felip Quint.

—¿No 'm diréu qu' es lo qu' us porta?—
digué en Bach al rey Felip,
desfentse de la mortalla
y guaytantlo fit á fit.

Y front á front s' encarava
ab son mortal enemich,
mentre 'l rey mal contenintse,
s' unglejava ab rabia 'l pit.

—Per vostra parla endevino
som ja coneguts antichs;
vostra veu mitj ofegada
ja diu ben cla' hont vau morir.

—També ho diu lo sech que porto
ran del coll, rey de butxins.
Si es que no us manca memoria
ja sabréu quin fou mon crím.

—Qui pogués ara tornarhi
en mitj la plassa de Vich
y altre cop dalt de la forca
véureus cent voltas morir!

—Cent voltas hi tornaría,
y altrás cent, y en que fos mil:
mon cadafalch fou lo trono
desde hont us vaig escupir.

—Feyau, á fe, bo de veure,
sens color y ab ulls sortint
y ab la boca mitj oberta,
de bromera sobreixint.

—Aixís cent cops me vau veure
passejant en vostres nits
per lo lloch de vostra cambra
y al voltant de vostre llit.

—Vos sabréu si mon coratge
poguéreu may defallir;
cada nit á cops d' espasa
jo os enjegava d' allí.

Prou y massa que os sentía
gitant blasfemies y crits
y comensant *Parenostres*
que no podiau finir.

—No pas pera tu resava,
que resava pel meu fill:
més que l' infern m' atormenta
son recort de dia y nit.

—Tres filles també tenia,
poncelles á mitj obrir,
y 'm vejéren á la forca
com un lladre de camí.—

Y va espuntar una llágrima
en los ulls dels dos capdills,
la primera que ploraren
desde que al mon van venir.

Assí y allá se desfeyan
los núvols atapahits,
y entre ells los raigs trespuavan
de la reyna de la nit.

Una sola campanada
va sonar ab accent trist,
y 'l gall saludá 'l nou dia
llensant al ayre son crit.

Lo rey y en Bach ses mortalles
altre cop van recullir,
y, corrent cap á ses tombes
apretaren á fugir.

Lo rey al devant anava,
semblava un mal esperit:
la corona que al cap duya
se l' aguantava ab los dits.

En Bach de Roda 'l seguía
sempre per lo seu camí
y al costat se li posava,
rihent ab grans esclafits.

Y al cementir arribaren,
ohintse al lluny un brugit
de lloses que altre cop queyan
y refrech d' ossos cruixint.

PLEGUÉM LA BOTIGA

(Continuació.)

DE COM TRES OCAS LOGRAN Á VOLTAS LO QUE NO LOGRARÁ
TOT LO MON PLEGAT

EN Sadurní anava seguint la carretera xuclant ab delícia 'l fum de la pipa, quan s' adoná de dos bultos allá al lluny.

—Sí que son ellas! y continuá caminant en direcció contraria com aquell que no 's fixa en lo que fa, sens preocuparse gens ni mica de la presencia de las duas donas que s' anavan acostant.

Quan las tingué prop en Sadurní feu com qui se 'n adona per primera vegada, y digué plantantse davant de la de més edat:

—Ola, Nisa; d' hont veniu de fer mal?

La Nisa anava á seguir lo seu camí sens ni contestarli.

—Que esteu enfadada, Nisa, perque veyeu que vos guanyaré 'l plet?

—Que 'm guanyareu lo plet? digué la pagesa. Aixó ho hem de veure, y á primera instancia ja 'm donan la rahó, puig hi ha testimonis de que fa més de trenta anys que la font rajava

en terras meas. Are, perque vos veyeu perdut, vos feu trobador. Ja vos coneix, Sadurní, y sé de quin peu coixejeu. Are voldriau un arreglo, y aquest no 's farà que no sia á rigor de justicia. Me vareu fer perdre una cria que me la estimava molt, y no vos perdonaré la feta encare que veyés que agonitzésseu.

—Vaja, Nisa, no renyím per tan poca cosa, y demà tornaré á girar la font al vostre hort.

—Es que no la necessito, digué la Nisa; si tinch una sinia que sembla la font de Farriol. Pero vull pletejar pera no perdre 'l dret, y encar que soch dona y viuda, fins are ningú s'ha burlat de mí. Ni d' aquí endavant vull que ningú se 'n burli.

—Jo no vull burlarme de vos, y si voleu escoltarme potser nos entenguém.

—Vos y jo may nos podrém entendre, digué tota resolta la Nisa. Feu lo vostre camí y deixeu-me tranquila. Y dirigint-se á la filla seva que la acompanyava, digué: aném, Niseta.

—Escoltéu-me y no sigueu tan esquerpa. Mireu que per parlar ab vos se n' ha de tenir de paciencia! Si vos fes una proposta en que l' un y l' altre hi guanyessem...

—No vull sapiguer res y aneu al diable. Me direu que vos voldriau casar ab mí, y jo per centava volta vos respondré que no vull tornarme á casar y menos ab vos que ab cualsevol altre, perque teniu mal geni, sou buscarahons, avaro y no m' agradeu de cap de las maneras. Qué més voleu que vos diga? Desde que 'm feu pletejar y que váreu ser la causa de que se 'm perdés aquella cria, vos dich que vos tinch tota la quimera que vos puch tenir. Me sembla que n' hi ha prou.

—Pero si no 's tracta de vos, digué en Sadurní, que ja havia acabat la paciencia, sino d' aquesta moneta; y al dir aixó feu com qui va á agafar per la barba á la Niseta, que s' apartá avergonyida.

—Ab la meua filla vos voldriau casar, vellot, més que vellot? digué rient.

—No; que os penseu que m' he begut l' enteniment? Qui 's casará ab la vostra filla será 'l meu hereu, si no hi trobeu vos res que dir.

—Va de veras? digué Niseta ab to mofeta. Ja ho sé: are que la noya del calseter no 'l vol, perque 's casa ab un senyo-

ret de Madrid, la meua filla te de ser la sí 'n queda. Que no sabeu que l' Ernest me la té demanada?

—Sí que ho sé; pero l' Ernest, cunyat d' un comte, voldrà á una comtesa, y lo que es ab la vostra filla creyeu que no s' hi casará pas.

—Mireu l' encantat! Llástima que no vos contractin los comediantes! Si la meua filla no 's casa ab lo calseter, no li faltarán partits una mica més ventatjosos que 'l del vostre fill.

—Donchs be, digué en Sadurní, que ja havia acabat la paciència. Se tracta de tu, noya, feu dirigintse á la Niseta; y si tu vols ser la meua nora no tens més que dirrho y ho serás, ho vulga ó no ho vulga la bestia de la teua mare.

Y se 'n aná cap á casa seva.

—Los dimonis se t' emportin, vellot del botavant. Ves á qui diu bestia! Ja es bon camí aquest pera que dongui la meua filla al Quintí.

—Mare, es que vos també n' hi heu dit unas...

—Pero no veus com se 'ns porta aquest marrá?

—Ell será 'l que vulla, mare; pero en Quintí no hi té cap culpa.

—Ah! Es á dir que tu t' hi casarias ab en Quintí?

—Ben mirat, per qué no? Es un bon noy y molt més guapo que l' Ernest. Y á més que las sevas terras y las nostras estan tan juntas que cada dia tindré m plets. Avuy per l' aygua, demá per si passarás per aquí ó no hi passarás tu, no acabaré m may. Y si en Quintí parlés...

—Y l' Ernest? feu sa mare tota severa.

—Mare, digué la Niseta; l' Ernest ja de mí ni se 'n recorda. Desde que arribá ab aquell senyor casi ni m' ha dit una paraula, y fins crech que li sab greu l' haverse compromés ab mí, perque ab los fums que li donará 'l casament de la Fineta no 's voldrá casar ab una pagesa com jo y més s' estimará qual-sevol damisela de Madrid.

Nisa va reflexionar y digué:

—Potser tingas rahó, noya, y ben pensat tant nos convé en Quintí com l' Ernest y fins potser més encare. Pero aquest bestiola d' home tot ho tira á rodar volent que jo 'm casi ab ell, quan no 'l puch veure ni pintat.

—Pero mare, digué aixecant los ulls al cel; Quintí m' agrada, y si 'ns estigués be á las donas, fora jo qui 'l demana-

ria. Benehit sia 'l dia en que arribá aquell senyoret que tirá per terra 'l casament d' ell y la Fineta. Cregau, á fe, que sento moltíssim que no hajau acceptat la preferta d' en Sadurní y que l' hagueu despedit tant á la fresca.

—Y creus que no tornarà á la mateixa? Com si ho estigués veyent.

—Tant de bo, mare, suspirá la Niseta. Deu ho fassa.

Al arribar á casa la noya 's dirigí á la Mare de Deu del Roser que tenian al menjador y davant de la que nit y dia cremava llum, y s' agenollá fentli aquesta pregaria:

—Verge Santíssima; feu que pugui arribar á esser esposa d' en Quintí, puig ja sabeu lo molt que m' ha fet sufrir. Si 'm concediu aquesta gracia regalaré á la Verge de la parroquia 'l meu vestit de núvia y 'ls botons y ametllas de soltera.

Mentres aixó succehia, en Sadurní, tancat en son cuarto, escribia aquesta carta á un nebot que tenia á Barcelona:

«Estimat Mariano: Després de desitjarte una complerta salut com la que disfrutém tots nosaltres (g. á D.), te vull demanar un favor, y es que 'm fassis comprar ja sia á plassa ó á algun dels pobles d' aqueixa marina ó del pla tres ocas ben fréstegas y ben grossas, duas femellas y un mascle, color de plom y monyudas. No estigas pel preu, puig me convenen de totes passadas, y com aquí abundan las perdius y tu ets aficionat á cassar, vínaten uns quants dias, pero portam lo que 't demano. Per cassar no 't mancará companyia.

»Memorias á la bona pessa de la Francisca y al teu pare també.

»Disposa del teu oncle que t' aprecia,—*Sadurní Valdés.*

»P. D.—Memorias de la part d' en Quintí.»

Acabada aquesta carta, cridá á un mosso y li doná ordre de que tot seguit arreglés la font ab una teula pera que l' aygua caygués al hort de la Nisa. Fet aixó cridá á en Quintí y parlaren llarga estona. Al sortir lo jove del cuarto digué:

—Pare, donéuho per fet. Si la Niseta 'm vol será la meua esposa, porque vull fer veure á aquesta tonta presumida de Fineta que no li faltan partits millors al hereu de ca'n Valdés.

Tres dias després, davant de la casa payral de Dionisia Bertrán, arribava una noya dalt d' un burriquet, en quinas

sárrias hi havia tres hermosas ocas. La noya demaná per la mestressa.

Comparegué la Nisa y al véurela digué:

—Ets tu, Maria? Y donchs qué vols?

—L' amo, contestá la minyona, diu que aquí teniu aquestas ocas que vos regala, y descarregant lo burriquet las enjegá davant de la casa.

Eran tres hermosas ocas, grossas, de color de plom, y 'l mascle tenia un ayrós plomall al cap.

Al veures lliures s' espòlsaren las alas, allargaren lo coll y comensaren á cridar y á bufar.

Sentint sos crits los gossos de la casa las embestiren, pero á cops de bech los feren fugir corrents. Un gat molt feréstech las hi volgué fer cara, pero després de rebre del mascle una forta picada á la cua, fugí donant esgarrifosos miols.

La Nisa 's posá á riure, pero girantse á la noya li digué ab aquell ayre de tant se me 'n dona que li era propi:

—Digas al teu amo quant ne vol.

—M' ha dit, contestá, que ja vindrá ell á cobrar. Y agafant al ase pel ronsal se 'n aná, mentres aquells animalots la seguiren cridant y xisclant fins á la paret del pati y donant cops de bech al devantal de la mossa.

La Nisa no havia vist may ocas tan fréstegas.

—Mestressa, li digué un mosso; sabeu que la font del hort ja torna á rajar?

—Ja m' ho pensava, digué la Nisa. Y agafant un grapat de blat de moro 'l tirá á las ocas que li acabavan de portar, y de las que n' estava enamorada.

—Llástima que las femellas no tingan monyo. Pero qué hi hem de fer! Y á fe 'm sab greu, perque las ocas sense monyo semblan unas beneytas. No hi ha remey. Encara me 'n recordo d' aquella cria que 'm va fer esguerrar aquell dimoni. Lo que es lo seu fill podrá casarse ab la Niseta; pero jell ab mí! Ni pensarhi.

L' endemá matí 's presentá en Sadurní á casa la Nisa, y lo primer que vequé foren las ocas feréstegas que 'l sortiren á rebre de mala manera, cridant y bufant y picantli las calsas. Aixó no li desagradá pas, més que més quan vequé que 'l sortia á rebre la mestressa ab aquell ayre de sempre.

—Deu vos quart, mestressa.

—Que Deu vos guart, Sadurní. Quán voleu las ocas?

—Son del vostre gust?

—Si, contestá Dionisia fingint indiferencia. Aquestas femellas no son monyudas. Pero, vaja, á falta d'altras...

—De la cría que fassin guardeune las que 'n tingan com lo mascle.

—Pero, parlant d'altra cosa. Si poguesseu pujar á dalt un ratet, potser nos entendriam.

—Pujeu si 'm teniu de dir alguna cosa; pero ja vos dich que es difícil que 'ns entenguém.

Pujaren per una gran escala de pedra, edificada potser tres sigles enrera y 's dirigiren á un menjadoret d'hivern, ahont hi tocava 'l sol tot lo dia.

La Nisa li oferí una cadira.

—Podeu seureus y dir tot lo que vos sembli; pero no 'm vinguéu ah tonterías.

—No gastaré gayres paraulas Nisa. Sols vos vull preguntar: Qué li sembla á la vostra filla de lo que dias enrera vaig proposarli?

—La meva filla no farà més que lo que jo li diga, y suposant que pera estalviar-me plets li consentís que donés lo sí, quíns pactes me proposariau pera 'l matrimoni del vostre fill ab la Niseta?

—Ja ets meva, pensá en Sadurní, rihent per dintre. Diguéu: qué voléu?

—Que 'l nombréu heréu al fer los capitols.

—Aixó ja s'estila, contestá en Sadurní; pero vos també heu de fer lo mateix.

—Potser que sí, replicá la Nisa: pero guardantme una bona part pera disposar en cas de mort, perque no vull que després lo vostre fill me llensi al carrer com un trasto vell.

—Jo també, digué en Sadurní, me reservaré una hisenda pera la meva segona dona.

—Y vos tornaréu á casar? digué enfadada la Nisa. Y la meva filla te de tenir madrastra? Y jo ahont aniré?

—A casa meva, feu en Sadurní.

—Ab la vostra dona, veritat? No 'n volia saber d'altra. Y quí será la mestressa? Ella voldrá manar en tot y per tot y jo que siga la ventafochs. Anéu, anéu al botavant. A més que ni

la meva filla ni jo deixarém aquesta casa, sino quan nos ne treguin dins de la caixa.

—Per aixó no tenim de renyir. Y ja que aquesta casa es millor y está á la soleya hi passarém los hiverns, anantsen al estiu á casa meva que es al ubach. Aixís ni vos ni jo 'ns sortiriam de casa.

—Pero y la madrastra? preguntá la Nisa. Vaja no vos torneu á casar y tot está arreglat. Qué més voléu?

—Y que vos y jo, viudos tots dos visquém plegats? Ja sentiriau com retallarian las malas llenguas.

—Y á mí que se 'm endona? digué la Nisa aixecant lo cap ab l'orgull propi d'una dona de bonas costums. De mí, ategí, ningú pot dirne res de mal.

—Pero, Nisa; es que jo vull tornar-me á casar.

—Jesús, quín home! Donchs be, caséuvos y que 'l vostre fill vinga ab nosaltres. Quedéuvos vos ab la madrastra.

—No 'm sembla mal, digué en Sadurní. Y aixís aniré pensant en una jove que puga convenirme.

—Ab una jove! cridá la Nisa. Qué sou boig? Qué no teniu cap mirall á aquesta casa?

—Los diners tot ho fan tornar bonich, Nisa.

Y creyéu que permeteré que vos caséu ab una jove, pero que més endavant lo meu gendre tinga més germans que 'l casto Joseph. Anéu, anéu, home. Caseuvos ab una dona de la vostra edat y la gent no se vos ne riurá. Miréu qae no vos escaparéu d'uns esquellots.

—Me casaré ab la María, que es una bona noya.

—Ab la criada? Si es una moessa que encara no te vinticuatre anys! Aixó es impossible. Treyéuvosho del cap.

—Miréu: demá li diré.

—Donchs no contéu ab la Niseta.

—Com vos sembli, digué en Sadurní fent com qui se'n va. Tornaré á girar la font y comensaré lo plet altra vegada. A més, m'entornaré las ocas.

—Y que 'l dimoni se vos ne duga! digué exasperada la mestressa.

—No voléu que 'm casi ab la María?

—No.

—Pero, dona; si ho teníu á la má. Acepteume per espós y es cosa feta.

—Jo! digué la Nisa. Deu m' assistesca. Miréu, anava á dir una mala paraula.

—Vos faré senyora y majora al fer los capitols.

—No vos canséu, Sadurní.

—Donchs be, digué en Sadurní; surti com vulgui. Tindrém plet per l' aygua y per un pas que tenia en so del meu, me 'n tornaré á portar las ocas y si ho vol la vostra filla la faré segrestar.

—Y jo vos arrancaré 'l ulls, juheu, més que juheu, mal home.

—Siguém amichs, Nisa.

—No.

—La vostra filla será felissa, porque 'l meu fill te un geni com una malva.

—Aixó es veritat. No te res de vos.

—Y jo seré com ell, Nisa. Jo necessito una dona disposta com vos; que si jo crido, cridi ella més encara. Y vos juro que ni la meva difunta esposa ni cap altra dona del mon m' han agradat com vos en aquest particular.

—Y en cas de que, pera que la meva filla no tingués madrastra, consentís jo en casarme ab vos, fora mestressa absoluta?

—Si ho sou, dona ¡si ho sou! feu en Sadurní agafantla per la má. Y á tots dos nou caurá la baba vejent felissos als nostres fills.

—Deixeuvos de tonterías, digué la Nisa, enretirant la má: lo que convé ara es casar als noys.

—Y á nosaltres també 'ns convé, feu en Sadurní. Demà aniré á veure al senyor Rector, y com som parents, necessitarém llicencia del Sant Pare. Ja me 'n cuydaré jo.

—Oh y també s' ha de veure al notari per los capitols.

—Aquestos los dictaréu vos y jo 'ls firmaré, digué en Sadurní, tornant á agafar á la Nisa per la má al despedirse.

A la tarde vingué en Quintí.

La Niseta s' empolayná, pero á fé que no ho necessitava. Era tan bonica, que 'l minyó creya véurela per primera vegada.

Mentres los dos se parlavan la Nisa deya entre dents:

—Quína llástima que no tingan monyo. Quínas pessas son! Y que 'm guardan la casa que ni cap gos. Ja m' arreglaré de manera que 'n puga tenir una cría com la que 'm va fer perdre aquell... Deu meu perdoneume!

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

(Seguirá.)

LA MORT DEL VELL

FLOR NATURAL EN LO CERTÁMEN DE MANLLEU ANY 1891

La nit es fosca, com avench fondíssim;
lo vent gemega entre 'l brancám dels arbres;
lo riu murmura en lo seu llit de rocas;
lo tró rodola pel demunt las serras
y 'l llamp del cel per un instant aclara
la vall pregonia y l' hermitatge altívol.

Allá en un plá, dormint entre las ombras,
lo poble hi jau de rónegas vivendas
y, com guayta soberch de la planura
ó com pastor que guarda á sas ovellas,
aixeca 'l cap per sobre las teuladas
lo campanar de bizantina forma.

De tan en tan d' un ca fidel, arriban
lladruchs asprívols pel ressó tramesos,
més prompte 's fonen ofegats tal volta
per l' alenada del oratge indómit

ahont s' hi barrejan de tronada inmensa
braunils fortíssims que l' espay aixordan.

Baixet, cap blanch, cara arrugat y trémol,
mormolant oracions á flor de llavi,
camina un jay per la fresada vía
que al poble porta dels conreus y vinyas
en carreta feixuga xeixa rossa
ó rahims satinats que 'l cup espera.

¡Pobre vellet! la terra que trepitja
¡y que 'n te de recorts d' un temps de joya
en que tot era hermós com no ho es are!
Jove, gentil, al cap la barretina,
la aixada en una espatlla, ab sas canturias
feya via á la casa de sos avis.

Allí esperava sa mareta aymada
son retorn de la feixa ó de la artiga.
Sas tendras germanetas quan lo veyan
se cargolavan á son cos, com l' eura,
tot cercant en lo fons de sas butxacas
aglans verdosas ó pinyons rehinosos.

Y llavors comensava un viu col-loqui
florit y tendre y perfumat de ditxa,
ahont vessavan los cors totas sas notas,
ahont vessavan los senys tot son ingeni
y ahont hi brollava ab ufanó esplendenta
l' amor de mare per demunt dels altres.

¡Qué hermosa 's descapdella la natura
quan eix amor se filtra al fons de l' ánima!
Las aus se bequetejan y s' estiman,
los fullatges dels arbres s' entrellassen,
los núvols se refregan y 's confonen
y cel y terra en l' horitzó se besan.

¡Més ay! que 'ls jorns de pler y amorosía
portan darrera seu rossech de penas.
La mort segá una flor tendre y polida,
lo sol ponent l' acariciá una estona
y ab los ulls fits al cel y somrisenta
deixava 'l mon sa germaneta xica.

Y la mort implacable no sadolla,
volgué encara furtarli un ser més íntim.
La mare de son cor, ángel puríssim,
rica dèu de delicias y venturas,
font del amor més viu y vert y tendre
per sempre més fugía de sos brassos....

Foll, com náuxer perdut en mitj las onas,
náuxer també en lo pélach de la vida,
y com l' oruga que al capoll s' amaga,
s' arresserá en la casa de sos avis,
la masía payral, roure antiquíssim,
temple august de recorts y d' esperansas.

Fins que un jorn en sa casa va aixecarshi
la negra ingratitude de sa germana,
senyora d' aquells bens per la fortuna
sempre pel pobre hereu contraria y fera,
que al véurel ja vellet y pobre y trémol
l' enjegá com un gos fora la porta.

Y sortí del vilatge ahont va passarhi
aquella joventut tan somrisenta
quan vivían sa mare y sa germana,
y demanant hostatge en las masías
y almoynas demanant, aixís la vida
lo pobre jay ha desgranat fins are.

¡Oh temps jolius brodat per l' ignoscencia!
¡Oh notas dolsas d' un passat de joya!

com cendra, fum y essencia y pols y ayre
tot s' ha esvahit, restant no més l' estela
de remembransas y sospirs y queixas
que agullonan son cor boy corsecantlo.

Tal volta la crudel de sa germana
sent ja l' etern rosech en sa consciencia;
tal vegada son cor, un temps de roca,
s' ablani com la cera; al veurel are
tan vellet y cap blanch vora la fossa
li estenga 'ls brassos perque encar no hi cayga

Y perxó 'l jay fa vía vers al poble,
tants anys que no hi ha estat, puig sent brollarne
la esperansa en son cor; en sa memoria
va fullejant d' aquell bell temps las planas;
¡quánta ventura hi troba en las primeras!
los fulls darrers; ¡quánta amargor no vessan!

Y la tempesta va creixent ab rabia
y 'l tró va rodolant y 'ls prenyats núvols
tan temps sospesos, com fumera espessa,
soptadament reventan y lo xátech
esllavissa 'ls márgens y vessanas
omplint de gom á gom las torrenteras.

Per fí al peu del casal lo jay arriba;
lo casal de sos pares y sos avis;
sent com la vida van deixant sos membres,
sent com la mort lo crida allá en las ombras
y perxó lo jayet vol lo sepulcre
al mateix lloch que son bressol va clourer.

«¡Germana de mon cor, óbram, germana!»
crida ab veu tremolosa, «óbram que 'm moro»
y ab la destra, tot ossos, en va truca

y cau en lo llindar y «¡socors!» crida;
més la nit es tan fosca y pahorosa
que no tranzita pels carrers ni una ánima.

Y lo jay va morint allí ahont un dia
l'esperavan sa mare y sas germanas
que tornés de la artiga y de la feixa.
Tot ha passat; la solitut l'envolta.....
De sopte s' estremeix... sos ossos cruixen...
lo tró va tremolant demunt las serras.

A sendemá en l' Hospital del Carme,
ajegut sobre un llit de quatre fustas,
ulls cluchs, cara arrugat, groch com la cera,
enroscats en las mans negres rosaris,
inmoble y enrampat, lo fret cadáver
s' hi veyá d' aquell vell que anit moría.

Una germana jove y amorosa,
àngels de caritat que sempre vetllan
pels desvalguts que per lo mon s' arrastran,
va recullir-lo aquella nit horrenda,
y ab paraulas de mel va aconhortarlo
y ab santas oracions va redimirlo.

Va sentí 'ls mots darrers més ja confosos
del pobre vell que deyan: «vos estimo;»
«diguéu á ma germana, no á vos, l' altre
que li perdono lo que feu un dia
diguéuli.....» y 'l rogall muntá á sa gola
y l' ánima del vell lo vol va emprendre.

La relligiosa 'l va vetllar plorantlo,
genolls en terra, als péus del fret cadáver
y al tramontar la serra l' auba trista

donant á la gran sala claror feble,
besava melangiosa 'l llit mortuori
com vida y mort en sos esclats juntantne.

.
.

¡Oh caritat! dolsura de la vida,
¡oh caritat! dels homens tu fas ángels;
deixém enllá rancúnias de la terra,
junyimnos tots en germanó feconda
y al cor que hi entri com un raig puríssim
l' amor de Deu lligant l' amor dels homens.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Mars 1890.

BROTS D' ESTIU

Los aucells van piulejant
endolcint nostra encontrada
com si sos cants ne volguessen
juntá' ab goig ab tas paraulas.

La flor que ahir vas guardar
en ton pit tendre y ufana,
mira... ¿veus? ja s' ha marcit
com l' amor que vas jurarme.

s. FÁBREGAS CASANOVAS.

PLEGUÉM LA BOTIGA

(Acabament)

UNA CARTA DE LA MARQUESA

A casa 'l calseter tot era goig y alegría. Ningú cabia á la pell. Qué podian desitjar més? Lo comte era 'l futur espós de la Fineta, y com á tal havia sigut presentat á la familia y als amichs. Y l' Ernest, que tenia una veritable passió per en Florestan, no li deya res més que germá, estimat germá. Tots tractavan al jove foraster com á un prímpcep.

Donya Florentina, pera donarse tono, treya sempre la conversa dels marquesos ab los que tenia estreta amistat. May deya com havia nascut aquesta y no 's sabia moure de la seva dita: «Alló sí que es finura!» «Ab personas aixís s' hi podria viure un sigle!» «A mí 'm dempna tenir de tractar ab aquets estripaterrossos.» Pero, gracias á Deu, tot acabarà aviat y cadascú ocupará 'l lloch que Deu li destiná en aquest mon!

No cal dir que 'ls seus fills li feyan coro, y 'l comte, si be callava per no faltar á la educació ficantse en assumptos interiors, ab lo seu silenci semblava aprobar las paraulas d' aquella bona senyora.

Aixís anava la cosa, quan caygué com una bomba una carta de la marquesa, que vingué ab lo correu de Valencia.

Al rébre-la, la Florentina 's quedá de pedra.

Ella gallejava molt la seva amistat ab la marquesa, pero no volia poch ni molt que 'l que li tenia de ser gendre sapigués l' origen d' aquella amistat. Sos temors cresqueren quan llegí aquesta carta fetxada á Valencia:

«Estimada Florentina: Com aquest any lo marqués ha disposat que adelantém la nostra vinguda, puig vol passar la Setmana Santa á Barcelona, ajudant Deu lo dimecres arribarém. Desitjo, donchs, que m' arreglis las habitacions, puig ni la portera ni la seva cunyada Mariana hi entenen res. Tu y Fineta m' ho arreglaren.

»Lo marqués y 'ls meus fills m' encarregan que 't saludí.

»La teva amiga,—*La marquesa de...*»

Al llegir aquesta carta, á la Florentina li queya la cara de vergonya, preveyent que tot se descobriria, desde haver servit de cambrera á la marquesa fins al seu dubtós origen. Llavors hauria volgut que 'l comte y 'ls marquesos no s' haguessen tingut de trobar cara á cara fins que 'l matrimoni fos cosa feta. Y precisament aquell any los senyors, en lloch de venir al Juny, venian al mes de Mars. La esposa del calseter no atinava com sortir-se del pas.

Per altra part, Florestan estava contentíssim de saber que venian los marquesos, y sobre tot perque podria veure á n' en Rodrigo, ab qui era molt amich.

—Serém tres, Ernest, digué Florestan. Rodrigo, tu y jo. Jo be voldria presentar avans als marquesos á la teva germana com á ma futura esposa, per lo que 'm calde primer es anar á Barcelona á comprar un adrés, segons veig es costum aquí, puig si be no li tenen de faltar las joyas antigas de la meva mare y de la meva avia, l' adrés de prometatje convé que sia nou, y no sé si ab la pressa trobaré 'ls brillants que jo desitjo, puig no conech als argenters de Barcelona.

—No estigas per aixó. Ja t' acompanyaré.

—Si es aixís, contestá en Florestan, demá m' acompanyas á Barcelona, demá passat, dimecres, tornarém ab l' adrés, l' entregaré davant dels marquesos, als que farém padrins de la

boda, y quan vingan los documents d' Andalusía, que espero d' avuy á demá, demanarém llicencia closa, y avans de vuyt dias seré 'l felís marit de la teva germana, que me la emportaré al castell moresch del meu oncle, en la vall de Córdoba. Alló es un cel y passarém la lluna de mel recordant á Aben-Hamet y Moraima, Almanzor y Zoraida, y á tots aquells moros que poblaren la ditxosa terra de Córdoba, quinas llegendas conta la gent de per allí.

A la familia Vimbodí li semblava tot aixó un somni. Ningú 's donava compte de lo que li passava.

Florentina y la seva filla arreglaren las maletas dels dos joves y en Salvador digué al Ernest que ja que anava á Barcelona passés á pagar los comptes á alguns fabricants que li havian enviat género, entregantli las facturas y uns dos mil duros en bitllets de Banch.

L' endemá Florentina despertá als dos joves pera que poguessin marxar ab lo primer tren.

Al despedirse, en Florestan li besá la má.

—Adeu, mare.

—Adeu, fill meu, contestá aquella bona dona.

Y seguits d' un minyó que 'ls hi portava las maletas, se 'n anaren cap á la estació.

Quan foren lluny, Florentina respirá.

—Gracias á Deu que son fora. D' aquesta manera quan arribin los marquesos tindré temps de participárloshi la nostra felicitat, y li demanaré á la senyora que no digui que vaig serli cambrera, sino que era una orfaneta encarregada al seu cuydado. La senyora marquesa es molt bona y no m' ho negará.

Al sentir lo xiulet de la locomotora, respirá encara més tranquila.

A la tarde 's presentá á la botiga una gentil pagesa.

Era la Nisa, que venia de mercat.

—Qué tal, senyora Florentina?

—Be, y vos, Nisa?

—Jo per are aixís aixís. ¿Y l' hereu hont es, que no 'l veig per aquí?

—Es á Barcelona ab lo comte, que suposo debeu saber que 's casa ab la Fineta.

—No s' ha de saber, dona! Pero veig que l' hereu está molt

distret, y com me parláreu de si podria tenir relacions ab la Niseta, jo per are no 'm resolch á res. Quan estiga en cas d' estimar á la meva filla, si aquesta segueix encare soltera, llavors nos hi pensarém.

—Es á dir que refuseu al meu fill are per are? feu picada la Florentina.

—No; pero, la veritat, crech que la meva pubilla no ha de quedar arreconada per un jove castellá. Aixó no ho consentiré may de la vida.

—Be, ja ho comprench; es que haveu trobat un altre partit pera la Niseta.

—Potser sí, potser no, contestá la pagesa ab la aspresa de sempre. Pero lo que si li tinch de dir es que partits com lo seu fill ne trobará á cada cantonada.

—Ja 'm pensava que sortiriau ab aquestas, digué furiosa la Florentina. No debia esperar altra cosa de vos. Vet aquí lo que passa ab la gent sense educació.

—No soch senyora, que soch pagesa, feu la Nisa. Pero quan vulgui aprendre d' educació me 'n aniré á servir á uns marquesos. D' altra manera no sabria com aprendren. Pero veyeu, jo no he d' amagar la fe de batisme, perque diu ben clar qui es lo meu pare y qui la meva mare, pagesos, com jo mateixa, pero que més de quatre podrian estar ben contents de que 'ls hi fossen pares.

Y sens dir res més se 'n aná, deixant avergonyida á la botiguera, que tremolava de rabia.

A la nit arribá la marquesa ab la seva familia, y Florentina 'ls va acompanyar á la casa senyorial, ahont tot estava disposat pera rébrels.

L' ADRÉS DE LA FINETA

Lo ferrocarril, ab la rapidés de sempre, portá als dos minyons á Barcelona. Al baixar del tren prengueren un cotxe que 'ls portá á una de las millors fondas, prenent lo foraster un cuarto pera tots dos. Després d' esmorzar l' Ernest digué á Florestan:

—Mírat, are me 'n aniré á pagar las facturas del pare. Cre-gas que es cosa que m' aburreix, perque es molt entretinguda y tu 't tindrás d' estar sol ó passejant per la ciutat com una ánima en pena.

—Mírat aixó de pagar aquestas facturas me sembla que no corre tanta pressa com lo que tinch de fer jo. Primer voldria comprar l' adrés de ta germana, y després te 'n podrás anar per las tevas, mentres jo escriuré á la Fineta dihentli las cosas que li hauré comprat.

—Tinch aquí un condeixible que es un dels millors argenters de Barcelona. Mírat, anemhi y podrás triar lo que vulguis.

—No, ja veurás; si entrém á casa del teu amich casi fora una falta de delicadesa no comprarli las joyas. Soch de parer que primer aném á veure altres argenters. Mírat, si no fos tanta la pressa 'ns en aniriam á París á triar una cosa de més gust. Pero no hi ha remey. Més endavant ja farém ab la Fineta un viatge per Fransa y per Italia, y á París, á Roma y á Nápolis podrém comprar las joyas de més gust. Allí no hi faltan camafeos de Pompeya, que son de més bon tó que 'ls mateixos brillants.

Los dos amichs se cambiaren de roba, y tancant l' Ernest lo cuarto se n' endugué la clau, perque á la maleta hi tenia bastants diners. Un cop al carrer, corregheren diferentes botigas d' argenter, demanant per tot arreu los millors adressos de brillants.

Florestan tot ho trobava pobre.

—Ho haurém d' encarregar. De pessas ja n' hi ha de molt ricas, pero un joch com lo que jo voldria no 'l veig en lloch.

—Anirém á casa del meu condeixible, digué per fi l' Ernest veient que s' anava fent tart.

—Aném, digué Florestan, aburrit de tant corre botigas.

Al véurels l' amo, tot foren encaixadas ab l' Ernest. Aquest presentá á Florestan al seu condeixible y li digué tot ple de satisfacció:

—Lo senyor es lo comte don Florestan de Prado Verde, amich y aviat germá, feu somrient. Sí, 's casa ab la Fineta. Voldria que li ensenyesses un adrés complert de brillants, lo millor que tingas, puig vol cosa de gust y de preu.

Un adrés com lo que 'm dius se sol encarregar. Una cosa

rica aixís no 's te may perque es molt difícil véndrela; pero ab pessas d' una banda y altra 's pot formar un adrés rich y de gust. Y trayent diferents estotxs, del un ne treya uns preciosos botons, que eran dos solidaris riquíssims de roca antiga, blanchs y transparents com duas gotas grossas d' aygua cristallina; després los hi mostrá un collar que semblava una serp de foch, unas preciosas polseras, una agulla de pit espléndida y una diadema riquíssima. Tot aixó ho evaluá en deu mil duros.

Lo comte semblava estar satisfet; pero regatejá 'l preu, lo-grant que l' argenter n' hi tregués cent duros. A més se comprometé á regalar á la Fineta un rich anell de zafirs y de diamants.

Florestan prengué l' estotx en que ho colocaren tot y digué que l' endemá enviés á un dependent ab l' anell que resultava massa gros per la má de la Fineta y 'l rebut. Pero al sortir de la botiga, com si li vingués un escrúpol:

—Ves, ara me 'n duya l' adrés, sense ferme càrrech de que 'l senyor ni 'm coneix. Y deixantlo sobre 'l taulell afegí: Demá quan vinga 'l dependent ab lo rebut que 'l porti.

—Vol callar! digué l' argenter. Qué no coneix al Ernest? Pórtisen l' adrés enhorabona, que tant ben guardat estaré á casa seva com aquí. Míril ab cuydado y qualsevol dificultat que hi trobi m' ho diu avans de pagarlo.

—No, de cap de las maneras, digué Florestan.

—Endúguinse l' adrés, repetí l' argenter.

—Vaja no fassas tonterías, digué l' Ernest. Enduten l' adrés; l' examinarém á la fonda y demá ja 'l pagarás.

Lo comte se 'n endugué l' estotx, y avans de ficarse al llit l' examinaren.

—La agulla de pit es una mica pobre; los brillants son petitets digué Florestan.

—Pero, que ets boig? contestá l' Ernest, si aquesta pedrería val més que tota la nostra vila. No, per ma germana no vull que t' hi gastis cap mes diner.

—Aixó no són comptes teus; y demá quan vinga 'l dependent se 'n endurá aquest estotx; perque, la veritat, no m' acaba d' agradar.

—Bueno; arregleuvos tu y l' argenter; ara ja 'l coneixes. Jo en tant faré 'ls encárrechs del meu pare.

Aquella nit se 'n anaren al teatro y no retiraren fins á la una.

Al cap de mitja hora ja dormian, sino ab lo son del just, al ménos de la manera com se dorm en la joventut després d' un bon sopar, y al tornar d' un divertiment.

Mentres aixó passava á Barcelona, á Vilabona tenia lloch una escena ben diferente.

Florentina, donantse certs fums y satisfeta del tot, contava á la Marquesa la felicitat que esperava á la seva filla y la bona dona 's feya creus al sentir per boca d' ella que 'l promés de la Fineta era un dels titols de Madrid.

—Pero estás segura, noya, de que aquest jove no es un pillet? Digas, digas, cómo se diu?

—Es fill del comte de Prado Verde, respongué tota cofoya la Florentina.

—En Joseph Maria? preguntá admirada la marquesa

—Florestan, dispensi.

—Qué es aixó de Florestan? Si no hi ha ningú en la familia del comte que dugui aquest nom. En Joseph Maria es l' hereu del comte: es un jove alt, una mica ros, flach de carns y d' uns trenta quatre anys, espós d' una reneboda meva, de la que te sis fillets, entre noys y noyas.

Florentina cregué que somniava, y la marquesa, cridant al seu marit, li digué:

—Escolta, lo que diu aquesta xicota: que la seva filla 's casa ab lo noy de Prado Verde.

—Pero si es casat y ab fills, observá 'l marqués. Y afegí: ¿Qué som á Morería?

—Es que tal volta sia un altre germá, digué anguniada la Florentina. Es un jove no gayre alt, morenet, d' ulls negres y cabell crespat.

—No hi ha ningú á la familia del comte que tinga aquestes senyas. Tots son alts, rossos y semblan més aviat estrangers que espanyols, perque la seva mare descendeix d' un marqués procedent de Guardias walonas, que eran tots ó suisos ó alemanys. Tots los fills han sortit d' ella.

—Aquest jove posseheix bens á Andalusía d' un oncle seu, digué Florentina.

—D' un oncle seu no pot pas ésser, replicá 'l marqués, puig lo comte es l' únich varó de la seva familia. Los demés

germans son noyas, casadas totes y ab fills. Y de part de mare 'ls bens son á Bèlgica.

—T' han enganyat, noya, digué la marquesa, y aquest jove es un trápala.

Florentina 's quedá veyent visions y comunicá 'ls seus temors al seu marit, que reflexioná sèriament y digué:

—Vetaquí perque quan sentí que venían los marquesos tenía tanta pressa pera entornarsen á Barcelona. M' hi jugaria qualsevol cosa de que no tornaré aquí dalt, y lo que es més trist es que la Fineta ha carabassejat á en Quintí, que segons m' acaba de dir la matalassera 's casa ab la pubilla Bertrán.

—Ab la Niseta? digué admirada la seva dona. Vetaquí perque la seva mare també ha carabassejat al Ernest.

—Dos bons acomodos ben perduts, Florentina, afegí apersegar en Salvador. T' has ben lluhit ab la teva vanitat y ab los teus fums de noblesa! Y jo tan tonto que t' he dexat fer...!

Ara 't dich que desde avuy no mana ningú més que jo en aquesta casa, y que desde tu fins al darrer faréu la meva sola voluntat. A Vilabona tothom se burlará del meu fill y la noya se 'ns quedarà per vestir sants. Ja 't dich jo que 'ns hem lluhit. Pero será la darrera vegada.

La Florentina comunicá 'ls seus temors á la Fineta, que 's quedá de pedra, mentres que en Salvador escribía al seu fill que tornés immediatament y deixés á aquell pillet que usurpava 'l nom d' una casa distingida.

Aném á relatar entre tant lo que succehía á Barcelona.

Ja era bastant tart quan l' Ernert s' aixecá y obrí 'ls porticons y 's dirigí al llit de Florestan pera despertar-lo. Al llit no hi havia ningú.

—Haurá matinejat y no haurá volgut despertarme, y acostantse allà ahont tenía la roba, al mirar la camisa que anava á posarse, en lloch de la de dormir que duya, observá que tenía 'l coll matxucat y volgué posarsen una de neta. Se dirigí al altre extrém del cuarto ahont tenía la maleta. Quín terror s' apoderá del desdixat al veure que la maleta havia volat!

Tot alarmat mirá si veyia la de Florestan.

—Inútil! Ni l' una ni l' altra 's veyan per allí.

Se vestí depressa tot anguniós y baixá al despaig de la fonda, tancant la porta ab la clau que 'l seu amich havia deixat de la part de dintre.

Tot tremolant arribá l' Ernest al desplaig, preguntant si havían vist sortir al seu company.

—Aquest matí, avans de las cinch, contestá 'l fondista y ha deixat pagat tot lo gasto, dihent que vosté ja l' aniria á trobar.

—Portava una maleta ó be duas? preguntá ansiós l' Ernest.

Duas, digué l' amo de la fonda. Ha pres un cotxe de plassa que l' ha portat á la estació.

—A quína? digué 'l jove, ja mitj boig.

—No ho sé, contestá 'l fondista.

—L' Ernest, tora de sí, pujá á dalt, recullí l' abrich, lo únich que li quedava, y mirant lo porta-monedas, vejé que li quedavan algunas dobletas de cinch duros que la seva mare li havia donat, y desesperat se 'n aná á la estació del carril que l' havia de portar á casa seva.

La pena y la vergonya no li deixavan dir una paraula.

Havía sigut robat: lo suposat comte era un lladregot. S' havia burlat d' ell, dels seus pares y de la seva germana: li havia robat los dos mil duros del seu pare, l' adré comprat y no pagat pera la seva germana, y havia fugit ab tot aixó, sense poder saber ahont, puig era impossible averiguarho.

Lo tren no tardá á sortir.

May li havia semblat tan llarch lo camí.

Arribá per fi á la estació de Vilabona, y corrents se 'n aná á casa seva.

Al arribarhi trobá á la seva mare consternada que li digué:

—Ahónt es lo teu fals amich?

—No me 'n preguntí res, respongué 'l jove y exclamá, gemegant desesperadament: Voldría morirme. M' ha robat, mare, m' ha robat!

Ernest se 'n pujá á dalt y allí l' aná á trobar lo seu pare; 'l pobre plorava tot desconsolat.

Al veure al seu pare l' agafá per las mans y ab ellas ell mateix se bofetejá, dihent:

—Meresch que 'm mati. M' he deixat enganyar com un tonto y 'l lladre m' ha robat la maleta ab los diners que vosté 'm va donar, y en la seva maleta se n' ha endut un adré de brillants que valía prop de deu mil duros, que deurém pagar

Y l' infelís, víctima d' un atach de nirvis, caygué per terra, mientras que 'l seu pare, sostenintlo, li deya:

—No ets tu qui 'n te la culpa, fill meu; la culpa es meva per haver permés que aquí á casa 's cambiessin los papers. Tot se pagarà, fill meu, tranquilisat.

Al cap d' una hora Ernest se retorná y en Salvador se 'n aná á Barcelona, ahont pagá 'ls seus deutes, y s' arreglá ab l' argenter.

—Qui te gossos á casa treu los ossos al carrer, diu un adagi, y aixís passá á casa en Vimbodí. La criada, enterada de com havia anat la cosa, ho digué en confiança á una amiga seva, aquesta ho contá á la seva mestressa y aquesta ho escampá per tota la vila.

No cal que expliqui las conversas y la broma que 's feu per tot Vilabona á las costellas dels calseters. Las comares deyan: «L' orgull, l' orgull los ha perdut. Los hi está que ni pintat.

Totas las mares envejavan á la calsetera y las noyas á la Fineta y es ben sabut que no hi ha res comparable á una dona envejosa. Calculis, donchs, si fou cruel la venjansa y grossa la gresca que 's va armar. Deu anys després encara no 's parlava d' altra cosa per la vila.

Si la Florentina y la seva filla (á qui no li deyan res més que la comtesa) no moriren de pena y de vergonya fou perque Deu no ho va volguer. Arribaren fins á demanar al senyor Rector que 'ls permetés obir missa desde la tribuna, puig ni s' atrevían á anar á la iglesia. No era petita ni grossa la broma que 'ls hi feyan!

En tant se practicaren las diligencias pera veure si podrían fer agafar al lladre que d' una manera tan vil enganyá á aquella desgraciada familia, pero tot fou inútil. Lo malehit havia fugit sense deixar rastre.

S' interrogá als cotxeros y se 'n trobá un que digué que havia portat á aquell pillo desde la fonda fins á la estació de Fransa. Pero com ab pochhs minuts de diferencia surten d' aquella estació dos trens ab direcció diferente, no se sapigué si 'l fals comte havia fugit cap á Valencia ó cap á Fransa. Y fins podria ser que sortint de la estació sense pujar á cap tren, y pera desorientar als seus perseguidors, ab altre cotxe se 'n hagués anat á la estació de Zaragoza. Aixís es que no se 'l pogué atrapar de cap de las maneras.

Qué era aquell comte?

May s' ha pogut saber.

La educació y finor del seu tracte feyan creure que era una persona d' alt mereixement, ó al menos que havia tingut llargas relacions ab la gent més distingida. Pero també podia haver estat criat d' alguna casa de nobles, ó 'l fill d' una bona familia, empobrit pels excessos d' una vida de disbauxa y que vivia sobre 'ls demés usurpant los noms de las casas més respectables.

Pot ser algún dia caygui al parany, pero en tant la familia Vimbodí sufreix la vergonya y la desgracia. Y si be en Salvador no 'n diu res, la pérdua de dotze mil duros per una gent que 'ls ha tingut de guanyar de cuarto en cuarto es una ruina.

Florentina, avergonyida de lo que li va passar, ven á la botiga, ajudada per la seva filla, y es molt amable ab las parroquianas.

En Salvador y l' Ernest fan lo mateix ab los homes y la botiga va més endavant que may.

Pochs dias després hi hagué als vols de Vilabona uns grans esquellots. S' havian celebrat los dos matrimonis entre 'ls Valdés y las Bertrams; pero en Sadurní que no vivia may descuydat, tementse la jugada, feu posar una taula al mitj de la era, en la que á més de dolsos de tota mena hi feu servir cabrits y gallsdindis, y vi blanch y ranci en abundancia. Es clar que ab aixó acabaren aviat los esquellots, quedant arreconadas per allí las cacerolas, las payellas y las esquellas que tant soroll havian comensat á moure, tornantsen los esquellotayres satisfets á casa seva y desitjant als nuvis tota mena de prosperitats.

Pochs dias després la Nisa se 'n aná al mercat de Vilabona, y vejé allí una pagesa desconeguda que venia en una cistella sis polls d' oca, y com era la seva passió, los mirá y vejé que eran com ella 'ls volia.

Li saltá 'l cor d' alegría, pero, fent com aquell que no hi toca, li digué:

—Qué hi teníu en aquest cistell, mestressa?

—Son ocas petites, que no ho veyéu?

—Bona virám pera portar la fam á casa. Menjan més que tres porchs plegats. Y tot fent la desmenjada: Qué 'n voleu gayre de cada un?

—Nou rals.

—Nou rals! Si ab aquest monyo sembla que tingan dos caps!

—Es que son francesas: allí totas son aixís. Lo meu amo cada any ne porta ous. Jo 'm cuydo de ferlos covar per las gallinas y me 'n donan la meytat dels que surten.

—Donchs son molt lletjas, y aquí no s'estila aquest monyo. Me penjin si trobeu qui vos ne doni set rals de cada un.

—Donchs á menos de duas pessetas y quatre cuartos no se 'ls ne portará ningú.

—Set rals y mitj vos ne dono.

—Ni un xavo menos.

—Duas pessetas.

—Afeginthi quatre cuartos més.

—Donchs no 'ls vull.

—A veure aquestas ocas, feu una pagesa que s'acostá pera posarhi dita.

—Quedan per mi, digué la Nisa, que temía que 'ls comprés l'altra, y després de pagats se ficá al cistell los sis polls que treyan un coll de pam y movían un gran esvalot.

—Si 'ls trobo avans no 'm caso ab aquell mala pessa. Are vendré la cria que ell me va regalar y si un dia aixeca 'l gallu, li diré que no tinch res que agraphirli, perque jo sola he trobat lo que tant desitjava.

NO UN TAULELL .. TRES TAULELLS.

Han passat dos anys, y la botiga del calseter está molt animada.

Es la vigília de Nadal.

Florentina, ajudada d'una jove que no es la seva filla, despatxa á las parroquianas que li compran roba feta y mocadors.

La jove que ajuda á la Florentina, si be no es una bellesa extraordinaria, es viva y parla pels cotxes: es la Marieta, la esposa del Ernest, filla d'un botiguer d'altra vila de per allí.

Es una xicota capassa de vendre panyo negre per tela blanca.

Salvador y 'l seu fill, al altre costat de la botiga, venen als pagesos, y aquell dia plou lo diner en aquella casa.

Devant per devant fa un any que 's va obrir una altra botiga, pero de diferent género.

Es una tenda ahont s' hi ven tot: arrós, fideus, pebre, safrá confitura, xocolata, café, sucre, sabó, oli, tocino, y com la botiga es prou gran y fa cantonada, mitj tapant la porta que dona al altre carrer hi ha una taula de carn, de quins ganxos penjan bens sencers, y d' un través gallinas, gallsdindis y capons plumats.

Darrera del taulell de la tenda s' hi veu á una xicota bonica y molt elegant, pero ab un devantal blanch y 'ls brassos arremangats.

Es la Fineta, nostra aristocrática xicota, que está venent á una dona tres unsas de botifarra fresca, y com ella no pot donar l' abast á las compradoras, una criadeta l' ha d' ajudar.

Més de duas dotzenas de compradoras están cridant:

—Are 'm toca á mi. Soch jo, senyora Fineta, soch jo are.

Darrera de la taula de carn hi ha un jove ben plantat, de cabells crespats ulls vius y bigoti rissat.

Ab los brassos arremangats, se veu que te una bonica musculatura. Sempre 'n te una pera las compradoras, y als homes los hi ofereix sempre cigarros: Es en Titó, lo fill del Marxant nou, que 's casá ab la Fineta, podent ab lo seu dot y ab lo d' ella obrir aquella ben provehida botiga que no 'ls hi podia anar millor.

L' orgull de la noya s' havia fos del tot ab lo terrible escarment que havém contat, y vejé que en lloch de sortirse del seu bras, lo més convenient era no móuressen.

Que lo que era possible á la filla dels marquesos, era un somni irrealisable per una jove menestrala. Cada ovella ab sa parella, deya sempre després.

En Titó no era aquell estirat comte, pero essent tant ó més guapo que aquest, era un xicot de be, un excelent marit, que lo mateix se guanyaria la vida al seu poble que en qualsevol altre, puig sabia trobar un cuarto ahont hi era, no do-

nantse de menos de fer de carnicer, que en temps no gayre llunyans era un ofici deshonorat.

La noya sapigué estimar al seu marit ab tot l' amor d' una veritable esposa, y prop d' ésser mare, deya:

—Qué boja era jo llavors, puig no sabia veure la distancia que hi ha d' una cosa á l' altra, y que l' honorat menestral darrera 'l taulell, independent dels etsars de la fortuna, va guanyant ab lo seu treball, poch á poch, lo que l' ha de fer felís á n' ell y als seus fills, y mentres cada dia veyém que molts van á daltabaix, lo botiguer, al peu del taulell, véu caure á aquets ricatxos de peus de fanch, seguint tan tranquil. Com la formiga, recull de gra en gra.

La Florentina se conformava ab la seva situació, si be de tant en tant tot suspirant deya: «Jo he nascut per altra cosa!»

En Salvador, per sa part, quan estava de broma y havia acabat la feyna de la botiga, tot senyalant la botiga de davant en que 's veyan la Fineta y en Titó, prop l' un de la taula de tallar y l' altra darrera del taulell venent lliuras d' arrós y xavos de safrá, y mirantse 'l taulell de casa seva, deya á la seva esposa:

—No 'n forem poch ni gayre de boigs allavors que se 'ns n' aná 'l cap ab aquell murri que festejava la Fineta! Be 'ns ne sortí de cara la festa! Te 'n recordas de lo que 'm deyas de plegar la botiga? Mira lo que succehí després. No 'n tením un de taulell pera 'ls nostres fills. Tres ne tením: un pera l' Ernest, altre per la Fineta y altre pera 'l seu marit. Qué te 'n sembla?

La seva dona, tota avergonyida, baixá 'ls ulls y ni gosava respirar.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

A MON AMICH LO RVNT. DON JOSEPH MARÍA DALMAU Y PRATS
EN SA PRIMERA MISSA.

A dalt de la glorià s' alegran los àngels
que enrotllan lo trono de llum del bon Deu,
y al cor de las altas Potestats y arcàngels
que cantan sa glorià acoblan sa veu.

Cap assí á la terra un estol fa vía,
y, al moure sas alas de plomas d' argent,
escampa pels ayres d' aquella armonía
puríssimas notas que 'l cor sols las sent.

Entran en la iglesia pel incens boyrosa
mentres que un nou àngel, en éxtassis sant,
lo Sant cos eleva ab ma tremolosa,
per primera volta, del altar devant.

En son front hi dèxan celestial besada,
penyora segura de sa germanó,
y, ab ella, potentà, jamay contrastada,
del Etern, del Pare, la benedicció.

Y los vots recullen de cruent sacrifici
que brollan dels llabis del nou sacerdot,
vots d' amor al pròxim, vots de guerra al vici,
per la Fé de Cristo de dar vida y tot.

Y al cel se 'n entornan á depositarlos
al peu de las gradas del trono de Deu
que envia al nou àngel poder per servirlos,
mentre un cant d' hossanna se sent per arreu.

.
Felís tu, mil voltas, amich estimat;
¡Oh quin dítxós dia! ¡Sadoll ton anhel!
Pera seu apóstol Jesús t' ha triat!...
Prega per nosaltres, guians cap al cel!

TRINITAT BOQUER.

Juny 1892.

EN JAUME FERRER DE BLANES

MEMORIA ESCRITA PERA SER LLEGIDA EN LA SESSIÓ LITERARIA QUE
AB MOTIU DEL CUART CENTENARI DEL DESCUBRIMENT DE LAS
AMÉRICAS, TINGUÉ LLOCH Á CANET DE MAR LO DIA 10 DE
SETEMBRE DE 1892, DURANT LAS FESTAS QUE LA COSTA DE LLE-
VANT DE CATALUNYA DEDICÁ EN DITA VILA Á LA MEMORIA DE
CRISTOFOL COLON.

Avuy que ab inusitat entussiasme y may vist esplendor se celebra un succés que influhí poderosament en la marxa de la humanitat, obrint novas y amplas vias á la civilisació y al progrès universal, me proposo, ab més bona intenció que copia de datos, honrar la memoria d' un home tan humil com sabí, tñ sabí com desconegut, sens dubte perque pesa sobre sa memoria la feixuga influencia que ja en son temps comensava á aclaparar l' esperit catalá, fent caure la indiferencia y 'l menyspreu sobre totas las sevas manifestacions y empetitintlo á nostra propia vista.

Sí; entre 'ls homes que deurian ocupar un lloch eminent en la epopeya del descubrimient d' América, n' hi ha un que, sens haver atravessat l' Occeá pera satisfer afanys de gloria ni esperansas de fortuna, hi contribuí d' una manera especial.

Aquest home, com he dit, es per desgracia poch conegut en la que fou sa patria y totalment oblidat dels que tragueren

més profit del bon éxit de la empresa que ell alentá ab un entussiasme desinteressat y expontani, en una época en que fins las corporacions científicas més encopetadas, á falta de millors rahons, buscavan en los texts sagrats arguments especiosos pera fer entendre que era absurdo 'l projecte d' aquell extranger á qui estava reservada la brillant aureola de la immortalitat; d' aquell genovés convensut y perseverant que, faltat fins de lo més precís pera satisfacer sas necessitats materials, oferia un mon á Espanya, en cambi de la protecció que necessitava pera demostrar als seus émuls, ignorants ú obcecats, d' un modo evident é innegable que no era un foll, ni un somniador, ni un aventurer.

Aquell home era un fill de nostra terra, era un catalá, era En Jaume Ferrer de Blanes. Y no dich de Blanes intentant despullar á la vila de Vidreras de la gloria de ser patria d' aquell home eminent, no, senyors; dich de Blanes perque naturals y vehins d' aquesta vila eran sos progenitors; perque sas aficions als estudis cosmográfichs y als viatjes marítims degueren desenrotllarse durant sa joventut, contemplant desde nostra platja 'l sublim espectacle del mar, solcat per las naus que venian de Llevant ó envers ell dirigian sas proas en busca de las ricas manufacturas de la Arabia, de la Persia, del Indostan, de la Xina, del Japó y d' altres païssos, llavors casi desconeguts, que atravessant l' istme, que l' esperit empedor del sigle xix ha convertit en canal navegable, s' acumulavan en Alexandría, Lo Caire y altrás ciutats del extrém Orient, puig es de conjecturar que 'l seu naixement en la esmentada població de la Selva fou accidental y que á Blanes tornaria després sa familia; y per fi, dich de Blanes perque la seva afició y preferencia per la vila que es tinguda per límit de la costa, y que segurament ho era del territori que comprenia la antiga Laletania, 's patentisa en lo fet d' haverse firmat en totes ocasions jaume Ferrer de Blanes, enlassant aixís lo nom de sa nissaga ab lo de la vila ahont passá 'ls jorns de la infantesa, jorns que pera 'ls homes de tots los temps y de tots los païssos han sigut y serán de grata recordansa.

Cosmógrafo eminent, artista distingit, naturalista peritísim en l' especial coneixement de las pedras preciosas, y literat no vulgar, portat per las exigencias del seu art y per l' incentiu de sas aficions als llarchs y arriscats viatjes en sas repe-

tidas excursions al Orient llunyà, ab lo tracte ab homes de diferentas rassas y ab sas propias observacions adquirí gran copia de coneixements, sentí bullir en son magí las mateixas opinions, abrigá las mateixas ideas que havian inspirat á Colon, no la creencia de que existís una part del mon totalment desconeguda, sino la convicció ferma de que era possible abordar á las costas del Orient navegant envers l' Occident. Es á dir: fou l' únich home que, persuadit de que 'l plan del immortal genovés tenia fonament científich y per lo tant era realisable, l' alentá pera que perseverés en una empresa tinguda generalment per temeraria y que ell, ab tanta fe com lo mateix Colon, conceptuava de segur éxit.

Pera persuadirse d' aquesta veritat y de la alta consideració de que gosava com á cosmógrafo, no cal més que llegir la carta que, fexada á Barcelona lo dia 26 d' Agost de 1493, li dirigí lo cardenal arquebisbe de Toledo, don Pere de Mendoza, donantli títol d' especial amich y pregantli que anés á Barcelona portant lo mapa mundi y tots los instruments de cosmografía que tingués; la per ell adreçada als Reis Católichs, á 27 de Janer de 1493, sobre lo compartiment del mar Occeá ab lo rey de Portugal; la resposta d' aquells, dihentli que convenia molt que pera tractar d' aquell assumpto 's trasladés á Madrid, y encarregantli que 's trobés á aquella ciutat á últims del mes de Maig; la que per especial encárrech de la reyna adressá al Almirall de las Indias Cristófol Colon, á 5 d' Agost del mateix any, y, per fi, 'l seu dictámen, vot ó parer referent á la capitulació feta entre 'ls Reis Católichs y 'l de Portugal sobre l' esmentat repartiment.

L' any passat escorcollant los pergamins d' una antiga familia de Blanes successora sens dubte d' un antich clavari (tresorer) dels vescomtes de Cabrera y Bas, vaig experimentar la satisfacció del que troba un tresor escondit que endebades havia cercat fins llavors.

La troballa era l' adjunt Enfranquiment:

Enfranquiment del senyorio directe de varias possessions en lo terme de Blanes y Palafolls, fet á favor de Jaume Ferrer, per don Frederich Enriquez, almirall de Castella, y donya Agna de Cabrera, en Medina de Rioseco (Valladolid) (1)

(1) Ciutat de poch més de 5,000 habitants en la provincia y á 42 kilómetros de Valladolid. Los almiralls de Castella, tenian en ella un palau que encara existeix.

á 23 d' Agost de 1508. A casa d' En Gelabert (plasseta de Vellaconis ó del Guelo) se 'n guarda un trasllat fet á 16 de Maig del any 1598 per lo notari públich de Blanes Joan Plá, y legalisat per Joan Vila y Ranieri Cortils, notaris d' Hostalrich.

«Conocida cosa sea á cuantos la presente verán como nos D. Federique Enriquez de Cabrera, Almirante de Castilla é D.ª Anna de Cabrera, conde y condesa de Módica en el Reino de Sicilia, Viscondes de Cabrera y Bas, Senyores de la villa y Castillo é término de Blanes en el Principado de Catalunya. Considerando que vos Jayme Ferrer vezino de la dicha nuestra villa de Blanes, criado nuestro y Clauario de los dichos nuestros viscondados desde comienzos de nuestra edad, nos haueis fechos muchos buenos servicios y hazeis y esperamos que fareis adelante, plaziendo á nuestro Sr. segun es de costumbre, en parte de remuneración de aquellos que de vos somos obligados; Viendo y atendiendo que vos teneis y poseheys en la dicha nuestra villa y término de Blanes las propiedades, casas, tierras é bienes siguientes, conviene á saber: dentro la dicha villa de Blanes la casa vuestra linderos azia oriente la casa de Joan de Olio é parte con la calle de dicho Olio, é á medio dia las botichas de Carabere, parte con la casa de los herederos den Blay Fabregues, que Dios haia, é á poniente con la casa del dicho fabregues y á cierzo con la casa de dicho Joan de Olio, y en la dicha calle una boticha ó establo, linderos á Oriente con la calle de dicho fabregues é á medio dia con la casa den Joan Martorell é á poniente con la casa de Pedro Plá á cierzo con la casa de Bernardo Bisba, y cerca del portal de la virgen maria un huerto que alinda á oriente con vos mismo, á medio dia con el muro de dicha villa é á poniente con el dicho portal é á cierzo con el camino público que va á Lloret; é anzi mismo otro huerto que alinda azia do sale el sol con el huerto de Bernat Caselles, Baster, á poniente con el muro de dicha vila y á medio dia con un huerto de los pupillos de Salvador Olio, que Dios haia, é á cierzo con el camino que va á Palafolls, y un huerto nombrado los tiradores que alinda al saliendo del sol con vos mismo, é á medio dia con el huerto den Costurer é á poniente con el camino que va á Lloret é á cierzo con el huerto de Jayme Ferrer ge..... (a) ¿geógraf? é un campo que hay un palomar

que alinda azia oriente con el huerto den pere fuster, corredor, é á medio dia con el cimiterio é parte con el muro de dicha villa, é á poniente con vos mesmo, é á cirzio con el huerto den Presbere; é una vinya.... .. que alinda á oriente con el camino que va del Castillo á Sta. Anna, é á medio dia con la pedrera é á poniente con la vinya den... .. padró, é parte con el camino que va á la dicha villa, é á cierzo con el camino que va de la dicha villa al castillo y parte con el dicho castillo. E otra vinya que alinda al saliente del sol con la vinya den..... padró, é á medio dia con un pedazo de bosque en parte y con el barranco á comenzar por la vinya den Costurer, é á cierzo con el bosque de Mos, Manresa, que fué den..... En el término de Palafoxs un pedazo de tierra que alinda azia la salida del sol con el huerto den Carles padró é parte con el huerto de Pere Rubia é á medio dia con el huerto de la viuda Çapatera, é parte con el huerto den Bernat Malet; é parte con el campo den pere ferrer, marinero, á poniente con el dicho campo del dicho pere ferrer, é á cierzo con el huerto den Joan Salabert, é á poniente con los huertos de Mos, Joan Vallet y den Bernat Esmalrique y de Bernaldino Ferrer. Los Quales casas, huertos, campos, tierras, vinyas, arriba dichas, se tienen y estan so alodio y senyoria nuestra, y porqué es conforme á razon y sea nuestra voluntad que de tantos servicios que por el dicho Jayme Ferrer á nos fechos haian vos y vuestros herederos algun provecho é utilidad: Por lo tanto de grado y de nuestra cierta sciencia y mera liberalidad y con ánimo de pura donación, Damos y enfranquimos en puro franco alou á vos el dicho Jaime Ferrer, criado, y clavario nuestro aceptante y á los vuestros successores y á los que vos querrais perpetuamente las dichas propiedades, casas, tierras é possessiones suso deslindadas, así que de aquí adelante no seais tenido ni obligado vos ni los vuestros successores ni los que vos querrais á dar ningun cienzo, ni diezmo, ni otro ningun derecho, antes del día presente en adelante queremos y mandamos que sea cassada y anulada la dicha prestación del dicho cienzo, diezmo y otros derechos, y en cosa ninguna por la dicha, propiedades é possessiones á nos ni á los nuestros herederos y successores vos ni vuestros herederos ni los que vos querrais, no seays ni sean tenidos ni obligados, que nos, como dicho es, en todas dichas casas y

propiedades vos enfranquim y enalodiam, que vos é los vuestros herederos é los que vos querrais las puedan y podais vender y alienar, y qualquiera persona é personas comprar una é muchas vezes, perpetuamente, con la dicha franqueza, de puro franco alou sin ninguna presteacion de los dichos derechos á nos ni á los nuestros herederos, ni successores, ni seays obligados vos ni vuestros herederos ni los que vos querrais de aquí en adelante á pagar por las dichas casas é posesiones loismes, foriscapis ni otros derechos á nos ni á los nuestros successores, y que en la dicha vuestra casa podais y puedan vos y los vuestros tener forno para poder cozer pan para prouicion é necesidad de vuestra casa y familia, é non para otros fuera de vuestra casa. E mandando por la presente á qualesquier nuestros procuradores, clauarios, col-lectores é á otros qualesquier oficiales que cargo tengan de recibir las dichas casas, á los que agora son é serán de aquí adelante, que de vos ni de vuestros herederos ni de quien vos querrais, ni de qualquier otros por las dichas propiedades é possessiones é casas cantidad de pecunia ni de otra cosa ninguna tomen ni demanden, por causa de la presente de la anual prestación de aquellas, ni de los dichos luismes, foriscapis, ni de otros derechos ningunos, que nos de todo en todo de las dichas cosas vos haya enfranquidas y enalvades, así como arriba es dicho, por remuneracion de vuestros servicios á nos fechos, y prometemos como quien somos que las dichas cosas é cada una dellas hauemos por agradables, validas é firmes perpetuament, é contra aquellas nos ni nuestros successores non diremos ni contradiremos por ninguna causa ni razon que sea. En testimonio de las quales cosas mandamos y queremos por la presente que vos sea fecha carta pública, una ó muchas, por el notario abajo scrito, y para mayor seguridad vuestra la firmamos de nuestros nombres con nuestras propias manos, é la mandamos sellar con nuestro sigillo é retrendar de nuestro secretario, que fué fecha en la villa de medina de Riuseco á veinte y tres dias del mes de Agosto, anyo del Senyor de mil é quinientos y ocho anyos, de la cual fueron testigos que stavan presentes á lo que dicho es Joan de Heredia moyordomo é aliende de su Sria. é Sancho de Salmas maestre salas de su sria. é Guabriy Cantor é Joan de Vilaruell, criados todos de dichos Sres.—El Almirante.—La Condesa de

Módica. E yo Diego Barrahona vezino de la villa de medina de Riu-seco, not. público por las autoridades apostólicas y real, que á lo dicho es presente, fuy en uno con los dichos testigos é á ruego é atorgamiento de los sobre dichos sres. Almirante y Condesa, consortes, esta scriptura suso incorporada scriuí, signé, corroboré deste mío signo é nombre, en fe y testimonio de verdad rogado y requerido. Por mandato de sus Srias. Baltasar, su secretario, etc.»

¿Lo Jaume Ferrer á qui 's refereix lo transcrit document era lo cosmógrafo, lapidari y literato? ¿Era son pare? Aquesta última suposició sembla la més verosímil, perque las aficions y l' art á que 's dedicava nostre biografiat, y sos llunyans y repetits viatjes, no permeten suposar que fos ell qui desempeñava 'l càrrech de clavarí de dits vescomtats. ¿Peró—se 'm preguntará—no podía portar lo tal clavarí lo nom de Jaume Ferrer, sense de prop ni de lluny tenir cap relació ab lo seu homónim innoinat de Blanes? Podría portarlo, en efecte, y en lo transcrit document se 'n veu una prova, puig fa esment d' un Jaume Ferrer, quina professió no he pogut averiguar, per ser illegible la paraula que segueix al seu nom y que sens dubte l' expressava; pero ¿es de suposar que en una població reduhida, com era Blanes en aquell temps, hi hagués moltas familias quin patrimoni las hi permetés donar á sos fills la instrucció que suposan los coneixements del biografiat, facilitarli recursos pera dedicarse al art de la joyería y pera fer llarchs y costosos viatjes?

¿No podría ser tot aixó, apart del talent y de las disposicions, efecte de la protecció d' aquella poderosa familia, agrahida als molts y bons serveys que havia rebut dels seus clavaris? ¿No consta que En Jaume Ferrer de Blanes sostenía correspondencia ab don Frederich Enriquez, Almirall de Castilla y vescomte de Cabrera y Bas? Jo no ho dubto, y en aquest sentit dono al transcrit enfranquiment una importancia que, tal vegada, á altres semblará exagerada.

Lo comte Roselly de Lorgues, que en sa historia de la vida y viatjes de Cristófol Colón parla de nostre cosmógrafo ab entussiasta encomi, suposa que era noble y parent del seu homónim lo cosmógrafo del sigle xiv. Jo insistiré en fer observar que 'l lapidari de Burgos consultat per los Reys, hon-

rat ab lo títol d'especial amich pel arquebisbe de Toledo, y que sostenía relacions ab homes ilustres de tots los païssos, degué comptar ab la protecció eficaz y decidida d'algún personatge principal, desde que en la via de la ciencia y de las arts doná 'ls primers passos. ¿Y quí més verossimilment pogué ésser aquest que l'almirall de Castella, senyor de Blanes?

D'injusticia califica l'historiador de que he fet esment, l'oblidat que ha sigut lo sabi fill d'aquesta provincia pels historiadors de Colon, al propi temps que consigna que fou una de las individualitats contemporáneas més notables d'Espanya.

Ab lo tracte d'árabes, persas, indus, tártres, egipcis y etíopes s'afirmá la seva fe, persuadintse de la superioritat de las doctrinas del Redemptor comparantlas ab las creencias d'aquells pobles, y ab sa influencia en la organisació social dels mateixos.

Aixís es que en sos escrits se descubreix la puresa dels seus sentiments religiosos y un fervor per la propagació de la fe catòlica comparable ab lo de Colon.

En fi, lo comte Roselly de Lorgues pera demostrar que En Jaume Ferrer de Blanes era lo cosmògraf més sabi del seu temps, fundantse en la carta que escrigué á Colon lo dia 5 d'Agost de 1495, diu:

«Tres anys avans del descobriment del non continent, y quan encara s'ignorava en Castella lo primer ensaig de circumnavegació intentat per Colon, Jaume Ferrer lo considerava com á realisar.»

Y afegeix:

«Lo lapidari de Burgos fou lo primer seglar que declará, com á conseqüència natural d'aquella empresa, la reunió del Orient ab l'Occident y la propagació del Evangeli en tot lo globo.

Es també lo primer que regonegué la missió confiada al missatger de la salvació, de realisar las profecías relatives á las terras llunyanas.»

Com á literat se sab que escrigué un Comentari á las sentencias y conclusions del eximi poeta florentí, Dante; un estudi ó tractat de las pedras preciosas, lo Mont Calvari y altrás obras que ab las cartas de que he fet esment y altrás del Rey de Xipre y del Almirall de Castella, foren impresas á Barce-

lona á 20 de Desembre de 1545, per Carles Amorós, provençal, per diligencias fetas pel seu criat Rafel Ferrer Coll, dedicant lo llibre á la Ilma. senyora donya Hipólita de Liori y de Requesens comtesa de Palamós.

Conservantse inédit en son temps lo llibre del que fou Rector de Blanes, doctor Boades, que passá á millor vida lo dia 9 de Mars de 1444, maná al ja esmentat Rafel Ferrer Coll que 'n tragués una copia pera ferlo imprimir, pero lo cosmógraf eminent, l' ilustrat literat, l' excursionista incansable, ja sia, com se suposa, cedint als prechs del rey de Sicilia, de quí era joyer, ja per causas ignoradas, trasladá á aquella illa la seva residència y la publicació de la obra del doctor Boades (Feyts d' armes y eccesiástichs de Catalunya) no tingué efecte llavors, puig l' entussiasta blanch, Rvnt. P. Roig, Cronista dels Regnes d' Aragó, diu que tingué la sort de trobarlo manuscrit en un recó d' una notaría ahont s' estava perdent; y llavors, es á dir, á mitjans del sigle xvii, degué donarse per primera vegada á la impremta.

Fins aquí arriban las meas noticias sobre la vida y fets d' En Jaume Ferrer de Blanes. En va he escorcollat los arxius de Blanes, en va he acudit á Vidreras. En aquella rectoría 'l manual de baptismes més antich no passa del any 1643, y segons los meus informes, son nom es allí poch ménos que desconegut. No obstant las conceptúo suficients pera demostrar que mereix que li dediquém un recort en aquest dia.

Lo municipi de la espléndida capital de Catalunya al erigir un monument digne de la alta é inmarcescible gloria de Colón, concedí en tell un lloch al sabí cosmógraf blanch, fent al mateix temps que un acte de justicia, una demostració de patriotisme que l' enalteix.

Imitemlo nosaltres en aquesta ocasió, y sense pretendre rebaixar en lo més mínim l' indiscutible mérit del ilustre genovés quin nom se pronuncia ab respecte y veneració en tots los païssos civilisats, y ab espléndidas festas acaba de conmemorar-se 'l quart centenari de sa arribada á la petita isla de las Lucayas per ell denominada de San Salvador y avuy conegudas per Cat-Island, en totas las poblacions importants del continent per ell descubert y de la nació ab quina ajuda realisá son ardit projecte, avans enaltintlo ab férvit entussiasme, agrahts als elements de riquesa que proporcioná 'l seu descu-

briment á totas las poblacions del litoral catalá, tan prompte com deixá de pesar sobre nostre país la injusta é irritant lley que privaba als naturals de la corona d' Aragó de sostenir relacions comercials ab las Indias, quinas possessions se consideravan excludivament castellanas.

Imitemlo, si. Rendim un tribut de respectuosa recordansa, dediquém un aplauso eixit del fons del cor á tots los catalans que en lo descobriment conmemorat ó en lo seu desenrotllament, tingueren participació. A En Jaume Ferrer de Blanes, per los motius de que ja he fet mérit; al Pare Boil, monjo del llegendari monastir de Montserrat, primer bisbe y patriarca de las terras per Colon descubertas y als dotze monjos que l'acompanyaren; á Pere Margarit, capitá dels primers catalans aventurers que desembarcaren en las platjas d' Occident, en lo segon viatge de Colon, y per fi, en aquest punt concret, al calumniat rey d' Aragó Ferran lo Católich, á qui s' acusa d' haverse oposat á que 's facilitessin á Colon los recursos necessaris pera realisar son projecte, intentant d' aquesta manera empetitir sa figura pera realsar la de sa esposa, la reyna de donya Isabel, ab quin fi s' inventá la novelesca relació d' haver venut ó empenyat las sevas joyas pera reunir los diners que s' invertiren en preparar lo primer viatge del ardit genovés. No obstant, la historia imparcial li farà sempre justicia, puig si be ell, obrant ab la prudencia del home d' Estat que no 's deixa enlluernar per falagueras promesas ni obra á impuls d' entusiasmes impremeditats, prestava preferenta atenció á las cuestiones políticas y á las necessitats de la guerra que sostenía ab los moros de Granada, en la que prengué part tan activa, no es cert que ell se negués á protegir la empresa que 'ns ocupa, com ho demostra fins á la evidencia 'l fet innegable de que 'ls 17,000 ducats ab que 's realisá lo ja esmentat primer viatge de Colon, sortiren de Barcelona, facilitantlos l' escribá racional del Rey Católich, En Lluís Santángel, quin nom també mereix, per tal motiu, ocupar un lloch distingit en la historia del descobriment de las Américas.

JOSEPH CORTILS y VIETA

RONDALLA

¡Ha set grossa la nevada!
tota la nit ha durat;
ja pots mirar, ma estimada,
desde dalt de la serrada
fins al plá, tot es glassat.

No 's veu l' hort, ni las moreras,
ni s' ovira lo torrent,
ni lo bosch de las sureras,
los pinsans y caderneras
van cantant d' anyorament.

Ves qui surt are per fora,
ni pensarhi ¡válgam Deu!
ni es bon día, ni es bona hora,
aném del foch a la vora,
y deixemnos de la neu.

Que allí ab la dolsa alenada
que lo flam despedirá,
vull contarte, ma estimada,

una historia ja oblidada
que 'm sembla t' agradará:

«Una volta era un hereu
que estimava á una pubilla,
si ell era alt y ben plantat
ella era hermosa y garrida.
Lo jovent dels encontorns
¡quanta d' enveja 'ls tenia!
ells envejant al fadrí,
las noyas á la fadrina.
Lo sol de felicitat
brillava hermós cada día.
¡Més que prest se van finir.
las venturas y las ditxas!
Vingué un jorn de trist recort
que al hereu son pare crida;
fill meu del meu cor, li diu
la nostra patria perilla;
va baixant del Pirineu
una rassa malehida
que pot furtarnos l' honor
las hisendas y las vidas;
jo so vell, ja no so bo
per deturar sa embranzida,
si fos tan jove com tu
tal vegada ho provaria,
més ló fill que Deu m' ha dat
la patria 'l demana, sia.
Recorda fill que ton cap
corona la barretina,
recorda que al poble viu
qui t' espera y qui 't desitja,
y recórdat que jo 't dich
primer mort avans que indigne.
Son pare no diu res mes
y plora á llàgrima viva
y s' abrassan pare y fill
y sanglotan y sospiran.
Ja l' hereu pren comiat

de sa estimada pubilla;
¡que lluny estarán abdós
tant apropet que 's voldrían!
De prompte 'l fadrí s' esmuny
d' aquells dos brassos que 'l lligan
y fuig sens girar lo cap
y s' allunya de la villa...»

.

Mes qué fas? qué tens, aymada?
perque ploras, amor meu?
tal volta aixó no t' agrada
ó es que estás emocionada
ó es..... qué tens? dígas, per Deu?

Tinch un dupte que m' aterra;
més ma alegría ha tornat
si 'm juras per nostra terra
que jamay, ni en pau ni en guerra
te mourás del meu costat.

JÀUME NOVELLAS DE MOLINS.

Novembre 1889.

À COLON

AB MOTIU DEL IV CENTENARI DEL DESCUBRIMENT D' AMÉRICA

Catalunya en ta volada
va seguirte enamorada
prestante diners y gent,
arrencant de sotregeda
á la mar un continent.

A Espanya feres penyora
d' aquell nou mon en malhora,
que ingrata t' ho va pagar,
y que avuy perdut anyora
per no saberlo guardar.

.

—No borrarán may la historia
eixas festas en memoria
d' aquell gloriós passat.
¡En premi de tanta gloria
Espanya t' ha engrillonat!

EMILI PASCUAL.

OCTUBRE

De desenganys y esperansas
y de alegrías y dols,
d' un camí de flors y espinas
mitx de vida y mitx de mort;

De lletras y de paraulas,
de fetxas escrits y noms
casi borrats, mes d' Octubre,
ton escut faría jo.

Y al mitx d' ell hi pintaría
lo mes estimat recort:
demunt camp de neu, de plata,
lo naxement d' una flor.....

A. M. P.

SEMPRE

Ets molt lluny, amor ingrata,
mes cada dia t' he vist
y 't sento al fons de mon ànima
mes lo cor es trist, molt trist.

De dia 't veig en la sombra
que deixa en terra mon cos,
mes, ay! de nit á tot hora
l' esguart trist y malmirós.

¡Si 't oblidés! sempre penso
quan més me puny ton recort;
giro 'ls ulls y veus darrera
com l' espectre de la mort;

pujo á la serra més alta,
l' espay es pur y esboyrat
y 't veig lluny mitx amagada
dins d' un crepúscol rosat.

E. MOLINÉ Y BRASÉS

EXCURSIÓ

DESDE SANT JULIÀ DE VILATORTA Á OSORMORT, FONT SEMALLERA,
COLL DE CARÓS, MARE DE DEU DEL COLL, SUSQUEDA, SANT
ROMÁ DE SAU Y SABASSONA.

Primer dia.

Lo punt de partida pera emprendre aquesta interessant excursió á una comarca de nostra Catalunya molt poch coneguda, fou lo pintoresch poblet de Sant Julià de Vilatorta, situat sobre la carretera provincial que va desde Vich á Sant Hilari, y á 6 kilòmetros de la capital de la Plana.

Forem companys d' excursió: lo senyor don Frederich Bordas, tan conegut en los centres catalanistas; lo doctor don Lluís Llagostera, don Eduart Padrós, don Joseph Balsells y 'l firmant d' aquestas ratllas. Tots nos posarem baix la guia d' en Ramon Tort (a) *Bailon*, que coneix la enredada troca orogràfica de las Guillerías tan á ulls cluchs com los pochos carrers del seu poblet, Vilatorta, per haver fet molts anys seguits l' ofici de marxant de tocinos, havent de visitar per tal motiu totas las pagesías que hi ha desde 'l vell Montseny fins al Ter.

Eran las set del matí del dia 17 d' Agost de 1891, que cavallers en alts y robustos matxos emprenguerem la marxa ab cel clar, temperatura de 19° y pressió de 708'2, ab tirada á baixar (1).

(1) Lo punt de sortida está á 575 metros sobre 'l nivell del mar.
LA RENAIXENSA.—Any XXII.

Atravessàrem lo poble sortint per son llevant y seguirem lo pedregós camí que conduheix á la encisadora pagesia de Puig-Sech, avuy molt decayguda, situada al cim d'una boscosa montanyeta, en quin peu hi brolla una font que diuen es ferruginosa, y que per son gust y rovell de las pedras be ho sembla, per més que no falta qui ho dubti.

Desde Puig-Sech lo camí carreter s' enfila molt sobtadament per entre boscos de roures y alzinas poch corpulentas, y per fi arribarem á las 7 h. 25 m. al Coll del Portell, desde ahont s' ovira la vessant de la Riera Major y las montanyas que componen aquella part de las Guillerías, totas cobertas d'espessos boscos, que donan al conjunt del panorama un aspecte grandió.

Baixàrem pel mateix camí carreter, tan descuydat que á trossos no 's coneix, causant admiració que per aquells grahonats de roca pugan tranzitarhi carros carregats. Lo camí de baixada 's dirigeix primer cap á llevant y després á llevant-gargal, vorejant las peladas singleras de Sant Llorens.

A las 7 h. 45 m. passarem per l' encreubament del camí que va al caseriu anomenat La Espluga (679 metros).

Aquí 'l camí torsa á xaloch, passant per entre la grandiosa y rica pagesia coneguda per Verneda de Sant Feliu, que 's deixa á la esquerra, y una humil pagesia anomenada La Cassassa, que queda á més curta distancia á la dreta. Desde aquest punt lo camí baixa en gran pendent per entre un deliciós bosch de pins que embauman la atmósfera ab sas saludables emanacions rehinosas que omplen los pulmons.

A las 8 h. 45 m. acabá la baixada, passant la Riera Major pel tan típich pont del molí de Bojons, mitj enderrocat, lo que li dona un ayre més pintoresch entre aquella espléndida vegetació. (504 metros).

Posàrem peus á terra, agafant nou coratje ab un esmorzar tan bo per sí com per la verdadera fam que dona aquella riquesa d'oxígeno pur, de primera má, sense trafica.

La casa-molí de Bojons es á manera d'hostal si 'l passatjer no es molt exigent, vull dir, si s' ho porta casi be tot: advertint que 'ls mitj esborrats colors vermell y groch de la paret indican que trobará allí matzinas de la Tabacalera.

A 9 h. 5 m. montàrem novament á matxo, tenint lo termómetro á 24° y seguirem la carretera de Vich á Sant Hilari,

que serpenteja enfilantse per la vessant de llevant de la Riera Major. Lo paissatge es preciós, la vegetació exuberant; unas valls que no 's veu lo seu fons, y potser moltes d'ellas no las ha trepitjat l'home. Tan espessa es la boscuria y plantas trepadoras y brossa alta.

De tant en tant, quan lo terreno ho permet, s'ovira alguna feixa de conreu que sembla petita illa en aquell mar de verdura.

A las 9 h. 45 m. passarem pel davant de la barraca dels peons caminers (668 metros), que 'm recordá las farolas situadas en rocas al mitj del mar. Tant sols deuen trobarse aqueixos pobres peons! Continuárem la pujada fins que á las 10 h. 45 m. conseguirem la carena anomenada Coll Sasplanas, ahont s'hi troba un caseriu que serveix de magatzems y taller de fusteria de Ca'n Tortadés, una de las més ricas pagesías catalanas (segons nos digueren), qual **grandiós** y **blanch** casal se descubreix en una fondalada á la esquerra.

Desde Coll Sasplanas s'ovira un nou mon d'innombrables plechs de serraladas que 's perden en l'horisó de llevant.

Lo barómetro acusa una alsada de 917 metros, que 's diferencia molt d'un lleterero posat en una taula de fusta, que diu: 967 metros.

A las 11 h. 6 m. passém per un altre rótul que senyala la divisoria entre las provincias de Barcelona y Girona, y dona d'altitut 941 metros; nosaltres n'hi trobém 963.

Desde Coll Sasplanas se troban arreu los castanyers, arbres tan característichs de las Guillerías, admirables per sas colossals socas y fantástichs enllassaments de sas branques, que 'ns recorda una de las láminas del *Infern* de *La Divina Comedia*, dibuixada per Doré.

Continuant lo camí per la carretera de Sant Hilari, que en la part corresponent á la provincia de Girona sols mereix lo nom de camí carreter, y no pas dels més bons, arribárem á las 11 h. 25 m. al Molí Roqué, pobre casa assentada en una vall á la dreta de la carretera, dessota d'unas feixas de conreu y petita pollancreda (879 metros). Descalcárem pera donar grana als matxos y fer nosaltres un poch de pa y beure. Per cert que l'aygua es riquíssima, sortint d'una font á la temperatura de 11°.

Desde 'l Molí Roqué á Sant Hilari 'ls pagesos sols hi

comptan cinch cuarts d' hora. Vagin á saber ab quinas gambadas.

A las 12 h. 5 m., enfilats de nou dalt de nostres matxos, prenguerem un camí de ferradura que tira més á tramontana que la carretera, per passar pel Coll Savena (949 metros), ahont hi arribárem á las 12 h. 50 m. Durant tot aquest tros de camí 's veuhén moltras pagesías y conreus per las fondaladas de la esquerra, gosantse d' un panorama tan bonich com grandió, per servir de fondo moltras tandas de montanyas, que causan un efecte semblant á las bambolinas de teatro.

En la pagesía de Coll Savena sos felissos habitants, grans y xichs, prenian banys de camas en un sot plej d' aygua, quedant sorpresos al veure que tenian *públich* que 'ls contemplava, cosa estranya en aquells solitaris paratjes.

Lo mateix camínet de ferradura que seguim voreja la serra que queda á la esquerra fins arribar al Coll de la Font Semallera (1,080 metros), ahont hi arribárem á la 1 h. 30 m. Baixant un poch s' arriba al pla de la font (1,056 metros).

Poch després d' haver deixat lo Coll Savena [desapareix lo bosch, substituhintlo arbustos y en particular grossas y hermosas falgueras, y en los turons aixecan son espés brancatje colossals faigs, com si fossen guaytas destinats á comunicarse las novas de la encontrada. Sota del faig que dona ombra á un turó que hi ha sobre la Font Samallera, hi prenia la fresca un remat de blancas cabras, que donavan á tan feréstech paisatje un to de pessebre molt simpátich. La font forma un petit sot, de qual fondo neix una aygua riquíssima pera 'l que arriba assedegat y mort de calor, essent de gran consol la diferencia que hi havia entre 'ls 14° del aygua y 'ls 37° dels raigs que 'ns regalava 'l sol.

Després de mitja horeta de descans y refer un xich la máquina donantli combustible en forma d' un senzillet ápat, regat ab un tragué de ginebra, comensárem la baixada d' aquellas altituts per un diabólich camí pedregós de gran pendent, que 'ns obligá á descavalcar y seguir á peu, puig los matxos relliscavan sovint y nosaltres no 'ns escapárem de donar algun pas més propi de ballarí que de personas sérias.

Com tot lo del món te fi, també acabá la baixada, arribant al Coll de Carós (867 metros) á las 2 h. 45 m. Sota mateix y á má esquerra s' ovira la famosa casa de Serrallonga entre

boscós y un aïslament esgarrafós pera 'ls que estém acostumatats á viure en bona societat.

Si tremenda es la baixada, distreta es després la pujada que va del Coll Carós al elevat Coll de Porta Barrada (1,080 metres), sobrada y també pedregosa per entre arbreda.

En aquest país tot son *colls*: pujeu pera passar un *coll*, si baixeu es pera atravessar altre *coll*, *colls* á dalt y *colls* á baix; sembla que desautorisa 'l nom de *coll*.

La Porta Barrada es una carena en forma d'esquena d'ase entre dos macissos montanyosos, cuberta d'herba petita y rrelliscosa. A cada banda té una gran alsada ó desnivell propi pera donar mal de montanya als que están subjectes á aquesta flaquadat. Diu la tradició que quan la reconquesta 'ls cristians se fortificaren en aquesta estratègica carena y d'aquí li ve 'l nom de Porta Barrada.

Lo panorama que 's domina desde Porta Barrada no es pera ser contat en escrit. Per la dreta ó llevant s'extén una gran part de la província de Girona, ab sa capital que 's veu molt clara, aixís com molts pobles, y al fi de tot la difusa ratlla del mar; per la esquerra ó ponent s'encreuhan las serras de Sant Andreu de Baucells y Carós y la part de las Guillerías que hi ha sobre 'l Ter.

Desde Porta Barrada 'l camí va baixant fins al pla ahont se troba 'l santuari de la Mare de Deu del Coll, ahont hi arribárem á las 4 h. 22 m., fatigats de tan penós y llarch camí y ab una fam molt justificada per no haver dinat encara; mes nostras penas quedaren aviat curadas, gracias á las pressas que 's doná l' hostaler, Agustí Bosch y Pujal, que en un santiamen nos presentá un espléndit dinar, afegint á sa habilitat culinaria una amabilitat y modestia que 'l fan recomanable á tots los excursionistas. No menos amable fou lo senyor rector don Ignasi Llopart, ensenyantnos la iglesia y satisfent las nostras curiosas preguntas. Aquesta hermita (819 metres), segons tradició, fou edificada en l' any 912 per Bernat de Cabrera, en agraïment á la Santíssima Verge, que se li aparegué, ordenantli que á pesar de la pallissa que li donaren los alarbs y d'una ferida que rebé al coll durant la lluyta, ataqués ab te als enemichs de la creu, que guanyaria. Y en efecte, obehint la celestial comanda, embestí als alarbs que s'havian fet forts á la montanya de Sant Benet, quedant casi tots destruhits per la

gent de Cabrera. Y per aixó á la Mare de Deu que 's venera en aquest santuari se la anomena del Coll, com á recort de la ferida del coll de Cabrera, puig la hermita no 's troba sentada sobre cap coll geogràfic.

Prop de la hermita hi hagué monastir, quals restos encara 's descobreixen; sa comunitat de frares gosá de grans privilegis donats per los Bisbes de Vich. En 1492 deixá d'haverhi comunitat sense saberse 'l motiu.

Además de la hermita, casa rectoría y ruinas de casals vells, hermostejan la petita plana de Coll unas cuantas masías entre camps conreuats, donant al conjunt un efecte pastoril digne de ser copiat al cuadro per un bon artista. Causa certa admiració contemplar en aquellas alturas, entre montanyas tan solitarias, tan separadas de tot camí ó pas d'homes, unas pocas casetas abont viuhem felissas, olvidadas del mon, aquellas robustas y sanas familias que no saben may quin govern tenín, qui mana, ni lo que passa, sense diaris, puig no 'ls necessitan. Formarían un petit estat independent governat patriarcalment per lo senyor Rector, si no fos lo cobrador de contribucions, aucell que s'enfila per tot, que 's fica en tots los recons de montanya, y per lo qual no hi ha casal ni barraca que no estigui apuntada en sas inexorables llistas. Més aixó ray, no hi fa res, mentres hi hagi cullita. Allí veuréu un bon planté de la rassa humana, tant homes com donas, ben formats, d'alsada regular, membres robustos y color que respira salut á dojo. Fins la canalleta encanta, puig semblan los angelets grassons y hermosos que 'ls pintors donan per companyía á las Verges.

Lo panorama que s'ovira desde 'l Santuari es també precíós com tots los d'aquestas alturas. Te á sos peus las vilas d'Ossor á la dreta y de Susqueda á la esquerra, y 'l Ter serpentejant per entre aquell mal arreglo de montanyas, formant las curvas més capritxosas, que vistas desde 'l Santuari es molt bonich, puig sembla 'l riu una cinta de plata qual lluhissó contrasta ab los colors foscós de las montanyas.

Despedits del senyor Rector, del hostaler y de tota aquella bona gent, á las 6 h. nos posárem en camí cap á Susqueda per ferhi nit. ¿Qué vos diré del camí? Baixada vertiginosa en zig-zag, per entre frondosíssima vegetació, aspirant las més dolsas aromas de plantas y flors, y topant de quan en quan

algún robust castanyer; fou un camí verament fantàstich, augmentant l'efecte la llum pàlida del capvespre. A mitja baixada s troba lo Coll de Nafre prenent llavors lo camí de la esquerra, puig lo de la dreta porta á Ossor.

A las 7 h. 45 m. ja fosquejant y molt cansats, arribárem á baix, passant lo Ter per lo vell y típich pont de Susqueda, de quatre ulls desiguals, proporcionada sa respectiva obertura ó llum á la part del riu més ó menos caudalosa, y tenint además entre 'ls estrebs altrás oberturas circulars, que forman un conjunt hermós de curvas, ben diferent de la monótona igualtat d' archs dels moderns ponts. Es probable que nostres avis al fer un pont tingueren més en compte las resistencias que havia de sofrir cada part d' ell que la estètica de sa construcció.

Desde 'l mitj del pont, un se troba extassiat, atret per aquella grandiositat. Sembla que 'ls peus quedin clavats y que la imaginació s'enlayri y fugi d' aquest mon. Lo riu en aquest punt passa encaixonat per entre altas montanyas cubertas d' espés bosch, y com que son caudal d' aygua era bastant crescut aquell dia, feya un soroll imponent que contrastava d' una manera senyalada ab la quietut del resto y la foscor de l' hora.

Passat l' esmentat pont, se troban unas quantas casas formant carrer, que se 'n diu l' airabal, y caminant com un quart d' hora s' entra en lo poble per la part de baix. Nosaltres seguirem pujant per devant de la parroquia y entràrem en lo carrer que una desgraciada rajola nos feu saber que era la *Calle de arriba* y descabalcarem al hostal d' en Marés.

¡*Calle de arriba* en un fondo perdut de Guillerías, en una encontrada ahont lo castellá es tan foraster com l' anglés! Com si en catalá no s' pogués dir *Carrer de dalt* ¡Pobre Catalunya! Fins en los més amagats recons de tas montanyas se renega de la parla que Deu te doná! Gran part de culpa d' aquest abandono ó abdicació de la llengua y costums de la terra la tenen los Rectors y Batlles que inconscienment unas vegadas y altrás per ferse agradables als cacichs de la política, no fan lo que deuen, predicant l' amor á la terra, que es l' amor á la familia.

L' hostal d' en Marés (310 metros) es recomanable, sino per lo confort de las habitacions, per lo tracte senzill y cari-

nyós dels amos, y també per una taula que fa tornar de mort á vida als excursionistas que com nosaltres estavam rendits per tan aprofitada jornada; aixís es que ab l' últim mos á la boca 'ns ficárem al llit, substituhint á las comoditats de casa una son de debó que fou bálsam per los nostres capolats ossos.

Segón dia.

Al apuntar lo dia, ja formavam á la llista com veteranos, disposats á fer una jornada digna de la primera.

A las 5 h. 30 m. lo termómetro estava á 22° y 'l barómetro 729 milímetros havent baixat 2'4 milímetros durant la nit, lo que junt ab los cirrus plumiformes que cobreixen lo cel me fa temer mal temps.

Al passar pel devant de la vella iglesia, nos causá gran sorpresa veure enganxat á la porta de la mateixa un edicte del recaudador de contribucions, en castellá com es de suposar. No sabiam que la casa de Deu estés á la disposició del primer empleat del govern que visiti 'l poble. Trasladém aquest asquerós fet al senyor Bisbe de la Diócessis perque obri segons li sembli á fi de no prostituhir las iglesias d' una manera semblant.

Aquell paperót recordava als fills de tan catalana terra que son súbdits d' uns governs que sols se recordan d' ells per tréurerlos hi lo pa de la boca ó embargárlos hi unas vellas barracas que valen á vegadas menos que la contribució, de la qual ni un céntim se destina pera fer un mal camí que uneixi aquellas hermosas valls avuy estáticas ab lo mon dinámich.

A las 6 h. 20 m. sortirem del poble diriginnos cap á Sant Romá de Sau. Al principi seguirem un camí estret en direcció aproximada de Ponent y Lleveig fins á la pagesía de Ca'n Sabaté, per qual paratje s' atravessa la riera de Puig de Rajols que 's voreja per un quart d' hora, fins que s' agafa la pujada que es de las més fadigosas que 's puga donar, tant per lo estret que es lo camí, com per lo pedregós, y ab gros perill en

molts indrets, que está sobre imponents timbas que fan fer lo cap viu, puig á la més petita ensopegada n'hi ha prou porque d'un no se 'n cantés gall ni gallina, estibat en fondaladas potser no trepitjadas per l'home.

A mitja pujada 's troba una caseta de pagés anomenada de Ca'n Xalán, y per fi á las 8 h. 30 m. treguerem lo cap al cim del Pla de Mondois, ben cansats personas y bestias (738 metros.) A la sombra d'un roure traguerem lo ventre de pena, esmorsant ab verdadera fam, ajeguts sobre tova y verda catifa y contemplant al mateix temps un preciós panorama.

Per tramontana teníam la espantosa singlera de Rupit tallada tan verticalment, com si fos una gegantina muralla en la qual augmentavan la grandiositat del efecte unas faixas horizontals de colors cendrós y vermellench, causant contrast ab altres faixas verticals y diagonals de vegetació que ompla los recons y esquerdas d'aquellas áspras rocas.

En una de las vessants que forma aquest estrany terreno, en un pla ficat en mitj d'aquell pedregám semblant las ruinas d'una gran ciutat mitològica, sorprén molt veure la parroquia de Sant Joan de Fàbregas, no tenint explicació desde aquí ahont som com en tan salvatge país hi hagi persona humana, ni veyent com se comunican ab los altres pobles.

Aquesta colossal singlera serveix de muralla septentrional á la conca del Tér per molta extensió, desde Roda fins á Susqueda, formant fantástichs entrants y sortints, com si fossin revellins de grandiosa ciutadela.

A las 9 h. ja un poch descansats, comensárem la baixada que es per demés fer constar que es molt pintoresca; distrahent la vista las moltas pagesías que 's troban á una part y altre del camí. A llarga distancia per mitjorn tanca 'l cuadro lo vell Montseny y serraladas de las Guillerías que ahir atravessárem.

A las 10 h. 15 m. varem fer beguda á Ca'n Solita (673 metros), que es una pagesía ben pobreta, la primera per aquest costat del terme de Sant Romá de Sau. A las 10 h. 45 m. pasárem pel devant de las pagesías anomenadas Ca'n Brugué y Ca'n Parcet.

Desde aquest tros de camí s'oviran al cim de la cinglera las blancas casetas de Tavertet, causant l'efecte de colomets posats en aquellas alturas.

A las 10 h. 55 m. passárem las masías de Sant Sadurní de Sau y Masnou, y baixant sempre, á las 11 h. 30 m. arribarem al famós molí de Sau sobre 'l Ter (386 metros) en qual punt lo riu forma un ample gorch ó llach per ahont navega la barqueta del molí.

Segons l'amich Osona 'l molí de Sau serveix d'hostal, pero nosaltres sols trobarem una vella grunyidora que 'ns deixá *in albis*, vejennos obligats á probar fortuna al poble de San Romá per si trovavam alguna ánima caritativa que 'ns dongués dinar.

Lo poble dista del molí com un quart d'hora de fadigosa pujada, y 's compón de molt pocas casetas pobres en son aspecte, rodejant l'iglesia que també es petita y no se li veu res de notable.

Be prou que 'n trucárem de casas y demanárem un fogonet per coure un arrós. En unas no 'ns obriren y en altrás nos feren lo suech, fins que sitiats de debó per la gana acudirem al senyor Rector que de segur may en sa vida ha fet tan bona caritat com nos feu á nosaltres, disposant que la seva major-dona nos tragués de tan gros apuro. ¡Y que bé que complí! ¡Quín arrós y quins pollastres! era alló lo nectar que rejove-neix.

Ab lo bon senyor Rector don Jaume Soldevila, que 'ns acompanyá á pendre junts una tasseta de café, 'ns ferem aviat bons amichs, puig respecte á regionalisme pensava com nosaltres, resultant haver trobat un entussiasta catalá. Lo bon senyor ja no sabia com obsequiarnos; lo seu desitj era que 'ns quedessim, y no essent aixó possible 'ns feu beurer una ratafia feta seva. De segur que tots recordarém per tota la vida aquell licor tan deliciós.

Fins á las 3 h. estiguerem de sobre taula conversant com si fossim amichs de molts anys, despedintnos ab sentiment de tan bella persona.

Passat lo pont, que es molt semblant al de Susqueda, vorejarem la part dreta del Ter com á mitja hora llarga, atravesant preciosos prats y pollancredas y admirant de pas las magníficas singleras de Sau que son continuació de las de Taver-tet y Rupit, més preciós aquí 'l paisatge per la riquesa de verdor que s' extén per las petites valls que forma la conca del Ter.

Després se comensa forta pujada fins á ca'n Terradas, ahont hi ha una font d' aygua riquíssima; desde aquí 's voreja una respectable singlera per espay d' un quart d' hora, lo que vol dir que no 's pot badar, y després per entre mitj d' un bonich bosch se puja sempre fins á descubrir lo castell de Sabasona, que deixárem á la dreta pera pujar directament á la casa nova de las Punxas (660 metros), ahont ferem pa y beure ajeguts sota 'ls arbres; mes los trons de negre turbonada que s' aixecava per la part de tramontana 'ns feren pujar de nou á cavall y emprendre á pas seguit la baixada, passant pel mas del Coll y Ca'n Tramontana, arribant á Sant Juliá de Vilatorra á un quart de set, estant lo barómetro á 703·5 mm.

A la mitja hora d' haver arribat descarregá un temporal d' aygua y trons, que si 'ns agafa pel camí 'ns converteix en peixos.

Gracias á Deu, arribárem tots sens cap contratemps, molt contents d' haver seguit una encontrada catalana casi ignorada, per ser la part més feréstega de las Guillerías, y entussiasmats per las bonas condicions del nostre guia *Bailon*, que recomaném á tots los excursionistas que vulguin visitar aquellas hermosas montanyas.

JOSEPH RICART GIRALT.

Barcelona 1 de Janer de 1892.

HOMENAJE À COLÓN

(12 D' OCTUBRE DE 1492)

Avuy que 's commemora de nostra pàtria historia
La més grandiosa gesta que Clio en ella escriu,
Lo mon de goig tremola tan sols á ta memoria,
Y á l' ombra de ta gloria
L' América sonriu.

Avuy fa quatre segles, tot just, día per día,
Que 's va cumplir lo somni que acariciá ton cor,
Quan á ta vista ansiosa y en tant lo sol eixía,
Tot un nou mon s' obría
Com una inmensa flor.

Les ones joganeres, d' escuma coronades,
Donávanli sos besos més tendres y suaus,
Ab sonoroses notes, armóniques tonades,
Cantant enamorades
A tes lleugeres naus.

CANT DE LES ONES

«Sobre nostres espatles argentines
Vos durém á les plages ponentines,
Ahont en nacre y en perles hi ha un tresor;
Ahont s' encontren coral y pedres fines
Entre montanyes d' or.

Ahont hi ha planures d' eternal verdura
Orejades tot temps per l' aura pura;
Boschs ahont se troba arrobador encis,
Y aus que fan recordar ab sa hermosura
Les aus del Paradís.

Partim; lo vent á correr nos convida;
Porteu, porteu nous elements de vida
Que sembrar pel nou mon, arreu, arreu,
Y que desperte á l' ombra benehida
De la sagrada Creu.»

Després les illes en concert dolcíssim,
Arrullat per les ones de la mar,
Entonen, tot seguit, ab tó suavíssim
L' amorosench cantar.

CANT DE LES ILLES

«Avant, viatjers, que per ignotes rutes
D' un mon desconegut trobeu l' indret;
Vos donarém, á dolls, sabroses frutes,
Y en nostres rius aplacareu la set.

De huy per sempre més en eterns llasos
Al Continent antich nos hem lligat;
Vosaltres li duréu nostres abrasos
Atravessant llaugers la immensitat.

Açí encà 's troben les costums senzilles;
Poseu en nostres plages vostres peus;
Vingau, viatgers, y nostres fills y filles,
Tot adorantvós, os pendrán per deus.»

Quan van fugint les ombres—pel firmament
Als bells raigs lluminosos—de sol naixent,
Del fons blau de les ones—lo contorn bell
Surt d' una hermosa illa—penjada al cel.
Colón se la contempla—de goig rublert,
Y conmogut li dona—gracias á Deu.
Los mariners se tornen—folls de content,
Y tots volen en terra—posar los peus;
Mes Colón los detura—y á sí mateix,
Refrenant sa impaciencia—també 's conté.
Volent fer sa conquesta—solemnement,
En defecte dels homens,—crida al bon Deu,
Als angels, á la terra,—la mar y 'l cel,
Perque vegem la glória—d' aquell gran fet.
Pren després les insígnies—de visorey
De les terres ignotes—qu' á pendrer ve.
D' almirall del Oceani—se revesteix,
Y penjant á sos muscles—porprat mantell,
Agafa la bandera—ahont es la creu,
Y de Ferrant les xifres—y d' Isabel.
Després, ab son seguici,—la terra pren;
Besa la fresca arena—qu' al sol lluheix,
Y, conmogut de joya,—plora un bon tret,
En tant, la terra, 'ls ángels,—la mar y 'l cel,
Un himne d' alegría—llansen als vents.

HIMNE

«¡Llaor á Colón! La terra, que fou pera ell estreta,
Com poderós atleta,
Al impuls de son geni la aixamplá;
Un terme fins avuy lo mon tenía,
Pero, desd' aquest día
Lo mon no te fí ja.

Ell lo fill es, sens dubte, més gran que te la terra,
Ab sa dissort en guerra,
Lo triomf, al fí, alcansá. ¡Gloria á Colón!
Qui ahir demaná alberch á un monasteri,
Huy troba un hemisferi
Y arredonix lo mon.

CONSTANTÍ LLOMBART

Valencia, Octubre 1892.

JORNS D' ISTIU

¡Bella neix la matinada!;...
L' aucellet deixa son niu!....
¡Quina fresca arreu s' escampa!
¡Quant bonichs los jorns d' istiu!

Lo llindar de la ribera
travessém cada matí
trepitjant las flors y molsa
qu' allá creixen á desdí.

Al creubar nostras miradas
nos sorprén un raig de sol
y lleugeras papallonas
nos rodejan ab son vol...

Asseguts á frech de l' aygüa
¡com s' alegran nostres córs!
¡En son fons s' hi transparentan
de ton rostre los colors!

Un dols mot dich á ta orella
y ton llavi prest somriu.....
¡com m' atrau llavors la vida!
¡Quant bonichs los jorns d' istiu!

LA AMPURDANESA

TEMPS enrera, quan nostra benvolguda Catalunya veyá renyir en fratricida lluyta á sos més preclars fills y 'ls fértils camps y feréstegas selvas eran regadas ab la sanch que 'l plom dels carlins ó lliberals los hi robava, donavan l' últim adeu á un rónech poblet del Ampurdá un vellet d' uns seixanta anys y sa filla Tuyas, gentil donzelleta de disset abrils. en qual rostre angelical é ignocenta mirada s' hi reflectia la bondat més perfecta.

La circumstancia d' haver sigut saquejada per las tropas carlinas la masía de que 'l bon vellet estava encarregat desde la mort de la seva dona, y la amenassa que li feu lo cabecilla de *passarlo per las armas* en cas de continuar servint á un lliberal tan exaltat com lo seu amo, l' obligaren á tornar á sa terra, petit lloch de la costa catalana, acariciat per las afalagadoras besadas que 'l Mediterrani li envia, com amorós galan engelosit de le seva bellesa.

Passém per alt las mil aventuras que durant las cinch jornadas esdevingueren á nostra desigual parella, y traslademnos al dia en que, rendits de fatiga, arribaren á M...

Las foscas tenebras de la nit acabavan de despedirse pera cedir lo lloch á la pintada aurora, y 'l potent bronze del an-

tich cloquer de la parroquia demanava una oració pera 'ls difunts ab son acompassat toch d' *Ave Maria*, quan pare y filla entravan en la població.

Lo cor del caminant semblá rejuvenirse al sentir la veu d' aquell metall que tantas vegadas havia endolsit los seus infants jochs, y venintli á la pensa 'l recort de la seva mare, quan á aquella hora 'l despertava pera 'l reso, 's descobrí 'l cap y de genolls en terra pare y filla saludaren á la Inmaculada ab las mateixas paraulas ab que fou saludada pel diví Arcángel.

Una volta terminaren la oració 's dirigiren en busca d' algun parent. ¡Travall perdut! Ni un sol los ne quedava al poble; tots l' havian abandonat. Los uns pera buscar millor modo de viure, feren via vers las regions americanas; los altres, pera defensar lo partit, s' allistaren voluntariament en las filas lliberals, y 'ls més havian pagat ja 'l tribut que Deu imposá á nostres primers pares al expulsarlos del Paradís.

Tals novas ompliren de tristesa al vellet, pero la Tuyas, veyentlo tan condolit, procurá calmarlo ab aquestas paraulas:

—No us entristiu, pare, y confieu en que Deu no 'ns deixarà mal patir. Encara que som pobrets, nos queda la joya més preciosa que quedarnos pugui: las meas mans. Ab ellas procuraré aliviar vostra vellesa treballant dia y nit pera que no 'ns alcansi la espantosa miseria.

—No peno per mí, pobre vell decrepít... contestá amargament lo pare.

Mes la noya, sens deixar-lo acabar, li digué: Mireu quant vos resta á la bossa.

—Cent duros, gracias á haver fet lo viatge á peu, que del contrari tindriam que restarne una desena part, respongué 'l interpelat després del exámen que feu de son contingut.

—Ja n' hi ha prou pera *plantarme*. Vos sabeu la fama que 'ls meus *gorros* alcansaren en tot l' Ampurdá y, ajudant Deu, espero que molt aviat se 'm coneixerá també aquí á la costa.

Efectivament, al poch temps d' haverse establert la Tuyetas en una modesta botiga, ja s' havia fet seva á tota la població, y ni una sola criatura deixava d' ostentar en lo seu petit cap lo *gorret* adornat de puntas blancas que la aixerida donzella havia confeccionat.

Las mares ¡si n' estavan de cofoyas? Y cóm no, si ab aquella pessa 'ls seus tendres fills semblavan purs angelets deva-

llats de la gloria? Encara avuy, quan alguna mare encarrega un *gorro* pera 'l seu infant, demana que sia ab puntas del Ampurdá y tan elegant com los de la Ampurdanesa. Aixís batejá 'l poble á la Tuyetas.

Pero que es casí... Los gorros que avuy se confeccionan volen imitar als de la Tuyas. Las travalladoras be fan més de lo que poden y tot lo que hi saben, mes los hi falta aquella gracia especial que en cada arruga sabia imprimirli la Ampurdanesa.

Desventurada Tuyetas ¡quánta falta fas á M...!

*
* *

Dos anys, día per día, feya que la Ampurdanesa estava establerta.

La modesta botigueta s' havia convertit en grandiós establiment, ahont acudian á provehir de cretonas, madapolams, indianas y fins de passamanería las famílies de tota la comarca, puig la Tuyas aná apilotant los seus estalvis pera desenrotllar lo seu modo de viure. Son pare y un dependent estavan encarregats de la venda, y ella sols sortia á la botiga quan devia entendres ab algú pera 'l negoci dels *gorros*. Després entrava de nou al obrador ab las aprenentas y fadrinas y la seva agulla y estisoras tornavan á anar com un llamp.

Aquell jorn la botiga de la Tuyetas estava á mitj tancar.

Un atach de feridura havia separat de son costat al seu velllet pare, que fret y ert dormía 'l son etern en artística y elegant caixa de xicranda, colocada sobre una tauleta de fusta á la entrada de la casa, últim tribut que li oferia la carinyosa filla.

Las continuas entradas de gent endolada á la casa; las reuions d' algunas batxilleras davant de la mateixa, critiquejant en veu alta si 'l *solemne* to ab que las campanas anunciaren la mort del botiguer *no feyan pera un terrestre* (aixís se coneix en tots los pobles de marina á tots aquells que no 's dedican á la náutica ó no viuhen de la mar); la impaciencia ab que la brivalla anava y venia de la casa mortuoria al camí real pera

veure si 'ls capellans ja 's veyan, y 'ls dos rengles de pobres que omplian una bona extensió del carrer, sostenint ab sa mà dreta las encesas atxas; tot aixó indicava que d' un moment al altre estava pera arribar lo clero parroquial, encarregat de tributar al difunt los últims honors que la religió prescriu. Mes ¡silenci! que ja arriban y las portas de la botiga s' han obert de bat á bat.

La absoluta ja es feta y 'l dol se posa en marxa... ¡Quín bagul més preciós!... Ja us dich jo que la Ampurdanesa no ha escatimat res á son pare. Set capellans, dos porrers, cuarenta atxas, lo senyor rector ab dol, la creu de plata, bagul de xicanda ab tarima... ¡tot de primera, de primera! Se coneix que molt l' estimava.

Ahónt es ella? me preguntan. Aviat la veurán, tapada ab son manto, presidint lo dol de senyoras. Qué! Contan los homes? Ja se 'n poden desdir, perque se 'n cansarán. Si 'ls preguntan si hi havia molt acompanyament, ja poden ben dir que hi anava tot lo poble. ¡Tenen tantas simpatías!

Mirin, ara passa la Tuyetas. ¿No la coneixen ab los gemechs que li surten del cor?..... ¡Quántas senyoras!..... En fi, vaja, ja ho hem dit, tot lo poble, y encara 'ns quedém curts.

Deixém al dol fer la seva via y penetrém en la solitaria botiga, ahont, si son gustosos, esperarém lo retora de la comitiva. Diuhen que 's cansarán? Donchs escursém lo temps y la distancia. ¡Nosaltres ray que tenim tal privilegi! Tinguín, ja están de volta. ¡Pobre Tuyas, qué afectada ve!

Tothom s' ha despedit, menos un jove que resta vora la habitació de la botiguera ab los ulls fixos en aquella cara tan divina, que sembla la Verge quan trobá á son aymat Fill camí del Calvari.

La Ampurdanesa no devia pas haversen adonat, quan dirigintse al cel, exclamá: ¡Deu misericordiós. compadeixte de mí! Sola resto al mon als dinou anys; ¡sola á aquesta edat tan venturosa en que la terra es un cel y un paradís la vida!... ¡Pietat, Senyor!... En vostre amor confío, ja que cap més me 'n queda al mon.

—S' enganya, Tuyetas, s' apressurá á contestar lo jove, fent un esforç pera rompre 'l silenci que fins llavors havia guardat; s' enganya, encara li queda 'l meu.

—¿Qui'es que aixís parla? exclamá la Tuyetas, incorpo-

rantse sobressaltada, boy escorcollant ab la vista 'l punt d' ahont sortia la veu y adonantse del jove.

—Res temí, que qui aixís parla es en Lluís de la Laya, que conmogut davant de sa trista situació ve á oferirli 'l seu cor, aquell cor que tantas vegadas ha bategat per vosté y que may trobava oportunitat pera oferirli. Admétil, angelical Tuyetas, si vol fer felís al que tant temps per vosté sofreix.

—Inoportú y fins ofensiu considero'l seu oferiment en tals moments de pena.

—Sas penas son també meas, hermosa Tuyas. ¡Be ho sab Deu!

—Si sa llengua diu veritablement lo que, segons sembla, sent son cor, li dono una esperansa... una esperansa tant sols, que ja vindrá la realitat, si 'ls informes que de sa persona prengui, quan revinguda 'm trobi, li son favorables.

—Ob, mil gracias...

—Dintre d' un mes á més tardar sabrá la resposta.

—Ab lo seu permís y ab la confiansa de que seré correspost me retiro.

Lo jove saludá á la donzella y marxá, quedantse novament la Tuyetas sola á la habitació.

Cinch minuts després se presentá á buscarla 'l senyor Ambrós, un vell capitá de barco retirat y vehí seu que li havia ofert hostatje á casa seva fins á tant que hagués trobat una dona capassa pera cuydar, junt ab lo dependent, de la botiga, y una bona criada pera portar la cuyna y demés quefers doméstichs.

..

Han passat quinze dias de la mort del vell.

La Tuyetas cuydava de la botiga á totes horas, menos á las de menjar y dormir, que la tancava pera anar á casa del senyor Ambrós.

La familia de dit subjecte no era pas molt numerosa; la componia tan sols ell y sa filla Isidra, xicota vivaratxa y d' igual edat que la Tuyas, pero vanitosa fins al últim grau.

La Tuyas y la Isidra simpatisaren desde 'l primer moment.

Aquell dia la Ampurdanesa recordá á en Lluís de la Laya y desitjant posar fil á la agulla á la major brevetat, determiná aconsellar-se ab la seva amiga.

—Isidra, li digué al trobar-se solas al cuarto á que 's retiravan cada nit á descansar; seu y escolta: m'ets una verdadera amiga?

—Crech esserte molt més que amiga; soch ta germana.

—Juras, donchs, contestarme á lo que 't pregunti?

—Dubtas de mí, Tuyas!

—Perdónam si t'he ofés. Tal móvil no he tingut al dirirte semblant pregunta; pero l'assumpto de que 't vaig á parlar es tan delicat que 'l temor ha fet que desconfiés. Dispén-sam, amiga meva.

—Inútil dirte que per mí ja ho estás. Parla.

—Coneixes á en Lluís de la Laya?

Qualsevol que no hagués sigut la Tuyas hauria observat que la Isidra mudá 'l color del seu rostre y que tot lo seu cos fou presa d'una excitació nerviosa al finir la Ampurdanesa sa pregunta.

—Enmudeixes?... Oh, per Deu, enrahona, Isidra! No m'amaguis res de lo que sápigas. Lo més mínim detall de sa vida, la més petita taca en sa conducta, si es que tarada 's trobi, no te la callis pas. ¡No vulguis fer desgraciada á la que tant t'estima!

—T'ha demanat, potser?

—Sí.

—Y tú?...

—En res he quedat, respongué la Tuyas, endevinant lo pensament de la seva amiga. Y li explicá tot lo que ocorregué 'l dia del enterro del seu pare.

La Isidra respirá. La malehida enveja, aqueix cranch que rosega y corseca continuament lo cor de mitja humanitat, se despertá en l'esperit de la filla del senyor Ambrós. Recordá que dias passats se feu treure la *planeta* per l'*aucell ensenyat* y tenia tan presents las paraulas del paperet: *De ti dependerá el llamarte esposa del propietario más rico de la población*, que no duptá en contestar á la botiguera:

—Tuyas, vaig á parlarte ab lo cor á la má ja que m' ho exigeixes.

—Y que t' ho agraphiré mentres visca.

—Donchs escolta. En Lluís de la Laya es un bon mosso, no hi ha que dubtarho. Te terras, diners, viu de renda y fins va á missa cada diumenge; pero tas mans se cremarian quan al peu del altar las juntarias ab las sevas, si sapiguessis, com sabém nosaltres, que sas riquesas són resultat d' haverse apoderat de tot lo fondo del barco que comandava, enganyant als motistas. Jo al teu puesto no 'l voldria.

—Me consideraria haver pres part en lo seu crim, si t'intne coneixement ab ell m' enllassava, respongué la Tuyas. Oblidemlo y quedi tal conversa soterrada dintre las parets de nostra cambra.

—Y la resposta? objectá la Isidra.

—Rumiaré per quí podré enviarli.

—Si mon parer tingués de valdre, ja que no vols ferho públich, jo mateixa 'l desenganyaré demá; aixís evitém que tercera persona se 'n enteri. A mí no 'm será gens difícil, puig cada día quan vaig al *born* lo trobo assentat al pedrís de Casa de la Vila. Com he ballat ab ell y'ns coneixém de temps, ningú podrà criticarme. Y veyas, ara comprench lo per qué 'm mira d' aquell modo, com si esperés de mí alguna cosa. ¡Ay, Senyor! Ja te rahó 'l ditxo: *Qui mal no fa mal no pensa*.

—Accepto ton oferiment y creu que 'm treurás un gran pes de sobre.

Las duas amigas deixaren aquest assumpto y entaularen una nova conversa, fins que la pesadés dels ulls las advertí que ja era hora d' anar á descansar.

En Lluís de la Laya no era lo que havia manifestat l' Isidra; y si be es cert que vivia de renda y sense treballar als trenta anys, podía ferho ab la cara molt alta, porque 'l seu pare li deixá una grandiosa fortuna guanyada ab la subor de mitj segle de treball y aumentada ab los inmensos beneficis que correspongueren al fill en los quatre viatjes de capitá que feu á las Américas, quan la carrera de náutica era més considerada de lo que es avuy dia.

L' endemá las duas amigas se llevaren de bon matí com de costúm.

La Tuyas feu via envers la botiga y la Isidra ben *pimpo-*

llada's dirigí al mercat. Mentiríam si diguessim que no feya goig.

D' un tros lluny ja vejé á n' en Lluís, assentat en lo padrís y entretenintse en remoure la fina terra ab son bastonet d' ébano, tal vegada pera inscriure en la sorra aquell nom que 'l seu cor sempre li repetía.

Quan la Isidra li passá per la vora, li digué sense aturarse: Lluís haig de donarte un recado.

En Lluís s' alsá repentinament y anant á collocarse al costat esquerra de la Isidra, li preguntá ab deliri: Es de la Tuyetas?

—D' ella mateixa.

—Son bonas noticias, Isidra?

—No massa, Lluís. M' ha dit que no 't volía, porque...
pica més alt.

Crech inútil descriure la desesperació del jove enamorat ab tal resposta. Si algú dels meus lectors ha sofert un desengany semblant ja se 'n pot fer cárrech.

La Isidra, comprenent que d' aquell instant depenia la seva sort si sabia obrar bé, digué al jove com qui tractés de consolarlo: Vaja, Lluís, no 't desesperis, que no has estat tu 'l primer ni serás l' últim. ¿Recordas lo que vas dirme l' altre dia en lo ball del Circo quan giravoltavam l' últim wals, referinte al deixament de la Quimeta y l' Armengol? *Lo que l' un no vol, un altre ho aprofita.* Vull dir que si la Tuyas te desprecia, un altra 't pendría á mans besadas... ¡La Tuyas! ¿Qué s' ha arribat á figurar que es?... ¡Veyas de quin pa fa rosegons!... Pero jo en lo teu lloch no me la deixaría passar; creu que me la pagaría.

—Qué farías?

—Me venjaría. Qui dona una bofetada 'n mereix una altra. Res de capficarme; are 'm casaría més que may.

—Tens rahó, Isidra, exclamá en Lluís després d' haver pensat breu estona.

Mes la Isidra, aparentant no haver sentit al jove, continuá increpant á la seva amiga d' aquest modo: ¡La senyora Marquesa pica més alt!... En Lluís es poch per *sa senyoria*... ¡Orgullosa!... ¡Ay filla, si á mi 'm passava un partit com are tu.....

—Qué?

—No m' hi pensaria gens.

—De veras, Isidra?

—De veras.

Donchs si vols, serás la meva esposa. Tú ho has dit; qui dona una bofetada 'n mereix una altra.

—Per mi ja tens lo sí y també 't responch del de mon pare. Podrás venir á casa quan la Tuyas torni á sa botiga á tota estada, que donarém disposicions pera la boda. Mentrestant jo 'l prepararé.

—Entesos, Isidra. Sobre tot *mutis*.

—Cumpliré.

—Ah, me 'n descuydava... nos casarém ab *llicencia closa*; aixís lo cop farà més efecte.

Y en Lluís se despedí de la Isidra, satisfet de poder cumplir una venjansa tonta y ridícula que may havia somiat, y la Isidra ab duas calumnias, fillas de la enveja y de la creencia en las *planetas*, lograva casarse ab lo propietari més rich de M..., sense pensar que tal volta sacrificava á una pobre órfana que estava molt lluny d'imaginar que una amiga pogués atentar contra sa felicitat.

Si bé busquessim ¡quántas Isidras no trovaríam en lo mon!

*
* *

Fa dos mesos que la Tuyetas no menja ni dorm á casa 'l senyor Ambrós y 'n fa un que 'l sacerdot benehí á en Lluís y la Isidra, y encara 's murmura en lo poble si aquell casament s' ha verificat per *art de bruixeria*, puig ningú hauria cregut may que en Lluís arribés á enllassarse ab una noya tant vanitosa. Com se 'l tenia per home d'entenimént, tothom ho extranyava.

Y aixís com ningú es capás d'aturar al riu quan se desborda, ningú podia fer callar á tantas y tantas bocas que afirmavan que la noya havia *pescat* á en Lluís perque li doná ab una beguda *polvos de xuxa picats en lo morter*, mentres altres opinavan que tal casament lo negociá una mala vellota,

casamentera d' ofici, *pera fershi 'ls seus*; no faltant també qui assegurés ¡Deu nos perdó!, que 'l propietari corregué á enllassar-se ab la Isidra perquè la seva honra ho reclamava.

Tot lo poble hi deya la seva; tothom enrahonava á la mida del seu gust, menos la Tuyetas, que trista y capficada per la mala partida de la seva amiga, restava muda.

Passaren dias y ab ells s' esmortuhí la murmuració del poble, més la tristesa de la botiguera no s' estingí pas. En lo seu cos apenas hi entrava aliment; sas carns perdían *llegua per hora* y 'l seu dalit pera 'l treball anava minvant. Desde 'l fatal dia del casament d' en Lluís, la Tuyas comensá á decaure. La malehida trahició de la Isidra la dominava á tot hora.

Las fadrinas y aprenentas atribuhían tal cambi al excés de treball de la Tuyas y fins li aconsellavan que no s' hi capfiqués tant, que lo que no 's feya en un dia 's faria en dos; més ella las hi responía que 's trobava divinament, si be de baix en baix repetía: Per lo meu mal no hi valen medicinas, l' únich remey es la fossa.

Una tarde mentres en l' obrador de la Ampurdanesa s' estavan ultimant una série de gorros que devian formar part del *niu* d' un infant, pròxim á omplenar de felicitat á un venturós matrimoni, la Tuyetas caygué desplomada en terra, presa d' un fort accident que li feu perdre lo sentit, efecte de la gran debilitat.

Com es natural, totas las treballadoras s' alarmaren, y mentres las més procuravan retornarla ruixantli 'l rostre ab aygua fresca, lo dependent se dirigía á corre-cuyta en busca del metje.

Lo doctor, provehit ja d' una ampolleta d' éter, se presentá sense perdre temps á casa la malalta, logrant reaccionarla. Més com las preguntas que va ferli respecte á la seva enfermetat lo deixaren bastant contós, maná traslladarla al llit y passá á examinarla detingudament.

Deu minuts després eixía del cuarto acompanyat de la encarregada de la botiga y 's dirigí al obrador pera extendre la recepta. Las treballadoras la esperavan impacientas y febrosas, pero cap s' atreví á preguntar per la malalta perquè 'l metje tenía fama d' *esquerp* y temian d' ell un *botxorno*, cosa que no li hauria costat massa.

Llest ja de sa tasca prengué 'l paperet y l' entregá á la que representava lo cap de la casa (l' encarregada de la botiga) dihenli: Cada hora y mitja li anirá donant una xicreta d' aquest medicament. Més tart, ja tornaré á passar.

—Hi ha perill, senyor metje?

—Aixís ho considero; presenta síntomas que no m' agradan. Jo crech que se li desarrollará la tísis. Podría equivocarme... En fi, veurém...

Ja n' hi hagué prou. Per tot lo poble se passá que la Tuyetas era tísica y 'l temor del contagi va fer que desde la criada y la més petita aprenenta fins á la que portava la tenda deixessin abandonada á la infelís malalta. ¡Si fins las criaturas anavan á fer la volta per no passar per devant de la botiga!

L' Alcaldía prou oferí bonas retribucions pera procurarli assistiment, pero ningú volía exposarse. ¡Feya llavors tanta por la tísis!

No quedava altre remey, donchs, que deixarla morir ó portarla al hospital y s' obtá per lo darrer.

S' inventariá tot lo de la botiga, se sellá la habitació, y en una nit fosca com gola de llop, la Tuyetas era trasladada á la capital en una tartraneta disposada convenientment pera que lo camí li fos lo menos molest possible.

En aquella santa casa trobá lo que se li havia negat en lo poble. Las germanas de la caritat, solícitas y carinyosas, no 's separaren jamay de son costat, y fidels cumplidoras de las prescripcions facultativas, contribuhiren tant com la ciencia al restabliment y curació de la Tuyetas.

¡Benehidas sian!

*
* *

Som al any 1885.

La concorreguda botiga de l' Ampurdanesa ja ni 'n conserva 'l nom.

Avuy se la coneix per *la tenda del tarragoní*, per haverla comprada un de Tarragona á un senyor, que 'ab poders de la Tuyetas, negociá la venda.

Tal vegada vostés se creurán que podrém trobar á la Tuyas en altra localitat atrafegada en la confecció de gorros ó be bressolejant á una tendra criatura, que pera endormiscarse demana ab sas manetas que la seva mare li canti 'l *Sant Ramon Nonat* ó altre dolsa cansó. S' enganyan si tal cosa creuhen.

Si volen veure á la Tuyas han d' anar al hospital. Allá la trovarán vestida ab l' honrós hábit de germana de la caritat, assentada en lo capsal del llit d' una desventurada orfaneta ó ajudant, tal vegada, á ben morir á desamparada vella que en mitj de penosa agonía, lluyta fatigosament pera despendrers dels brassos de la mort.

La atenció y carinyo ab que l' auxiliaren las germanas foren causa de que ingressés en la *comunitat* tan punt se la doná d' *alta*. Vengué la tenda, destiná son producte al hospital, se desposehí de tots los seus estalvis y visqué sols pera 'ls pobres.

Feya anys que la Tuyetas no s' havia deixat veure en lo poble y potser avuy encara l' esperarían, si una trista casualitat no hi hagués fet necessaria la seva presencia.

La terrible epidemia colérica se presentá de sobte en la població. Los *cassos* se multiplicavan de dia en dia y com es natural, de dia en dia aumentavan las víctimas. Lo servey públich era deficient pera atendre á tots los atacats y en sa consecuencia las primeras fortunes proposaren al Ajuntament gestionés del Sant Hospital l' envió d' algunas germanas pera atendre als colérichs.

La sollicitut fou atesa y en un matí d' un dels més calurosos dias de la Canícula, sis d' aquells ángels se dirigian á M... Entre ells s' hi contava la Tuyetas.

Com todas las familias dels colérichs las sollicitavan, la sort tingué de designar quins serían los afortunats d' estar baix lo cuydado de tan exemplars donzellas, havent correspost á la Tuyas l' encárrech d' ajudar á una mare que vivia en una reduhida y miserable caseta que apenas bastava pera hostatjar á ella y al seu fillet, á qui veyá próxim á sucumbir.

Al penetrar la germana en la humil estancia sortí á rébrerla la desconsolada mare; més al trobarse devant de la Tuyas reconegué en aquell ángel á sa antiga amiga. La que pochhs minuts avans havia recobrat la confiança s' espantá.

—Perdónam, per Deu Tuyas; perdó, exclamá afectada ca-

yent als peus de la germana. No per mí que no 'n só digne; per un ignocent te 'l demano. Sálval y després venjat.

—Isidra, respongué la Tuyas que desde 'l primer moment no havia deixat de reconéixerla; la venjansa, aixís com la enveja jamay podrán trobar estada en cap cor noble. Lo perdó que tú 'm demanas no puch concedir-lo, perque fá temps que té l' he otorgat.

L' Isidra no sabia cóm demostrar son agrahiment envers la Tuyas.

—¡Qué bona ets pera la més vil de las donas!—li digué. Jo que vaig robar-te la felicitat, avuy vinch á implorarte que tú me la tornis. Per los set dolors de María t' ho prego; arrenca mon únich fillet de las urpas de la mort. Es l' únich ser que 'm queda. Ell encar pot ferme felís.

—¿Y 'l teu marit...

—La meva folla vanitat lo vá fer pérdrer; vaig malversar-li tots los cabals; la febra s' apoderá de son cap y 'l seu únich remey fou lo manicomi.

—Desgraciat!!

—Es lo cástich que m' estava reservat, Tuyetas... ¡me 'l mereixía!... Sens diners, sens amichs, sens afeccions, visch avuy en aquesta *barraca* purgant amargament la calumnia que 'm feu lladre de la ditja de dos sers. Fins ara no conech l' immensitat de la Divina justícia y m' avergonyeixo de presentarme devant lo mon, per lo temor de que no 'm tirin per la cara las meas malifetas. ¿No 'n tinch prou ab la concien-cia que sempre m' está acusant?

—Deu es molt gran, Isidra, y tindrà pietat de tú. Lo teu arrepentiment té d' ésser l' escala pera pujar al lloch dels benaventurats.

Aixís pagá la Tuyetas la traició d' una mala amiga.

*
* *

L' epidemia ja no regna en lo poble.

Las germanas de la caritat han desempenyat tant dignament la seva missió que tothom, xichs y grans, rics y pobres, acudeixen á despedirlas ab llágrimas als ulls.

Sis ne vingueren; cinch ne retornan. N' hi manca una; es la Tuyetas.

¡Pobreta! Trevallá tant pera retornar lo salut á aquell angelet, que arriba á enmalaltir. L' Isidra no la deixá un instant. Sentint que la mort se li atansava per moments, demaná los auxilis de la Santa Religió y al rébrer la Sagrada Forma, l' Isidra conmoguda per lo present y avergonyida per lo passat, s' abressá ab la germana dirigintli aquesta pregunta: ¿Quan serás á la gloria, pregarás per una *arrepentida*?

La agonisanta li dirigí una expressiva mirada, feu una senyal afirmativa y ab débil y apagada veu pogué dir: Jo torno bé per mal, Isidra... *¡Desgraciat del que torna mal per mal!*...

Al cinch minuts finava ab la mort dels justos.

Lector; si alguna vegada visitas lo cementiri de M..., párat devant lo tercer ninxo de la entrada, que allí hi descansa la Tuyetas, mes no resis per l' Ampurdanesa porque 'ls ángels no necessitan oracions. Recorda tan sols la seva vida, cóntala als que t' acompanyessin y repetéixlosi sas derreras paraulas.

PAU VALLDENEU ESTAPÉ.

Masnou, 1892.

¿PER QUÉ SOMREYAS?

Un jorn... lo recordo encara,
com si fos avuy mateix;
tu t' estavas adormida
á dins de ton bressolet.
A l' altra cambra ta mare
rebía 'ls Sants Sagraments,
y anava acabant las forsas
per instantes jángel de Deu!
Lo sacerdot l' ajudava
á bé morir, y al moment
qu' entregava la seva ánima
ab resignació á l' Etern,
ab lo cor plé d' amargura,
m' arrencaren d' aprop seu
y 'm conduhiren, ma filla,
al costat del bressolet,
y signantme á tu 'm digueren:
—Pensa que tens lo deber
de vetllar per aquest ángel
qu' ella 't deix per consol teu.
Confórmate. Ten esperansa.

Fes lo cor fort. Regoneix
qu'ets pare... Mentres me deyan
eixas cosas, jo, impacient,
de fit á fit contemplava
tas accions y moviments
y 'm vá semblar que somreyas
com més plorava... ¡Deu meu!

¿Per qué somreyas, ma filla?
¿Per qué somreyas? ¿per qué?...
¿Somreyas per qué vas véurer
com ta mare anava al cel?...

RAMON ROCA Y SANS.

LA JUSTICIA D' EN PERET

I

Va naixer, com qui diu, sense ferne cas. —
Sa mare un dia, al llevarse, no 's va trobar be. —
¡Ay, qué tinch..... ay, qué tinch!..... y va naixer en
Peret.

Era un divendres, dia 13 de Febrer de 18...

Sa mare, la Mónica, una pagesassa més robusta que un brau y més vermella que un bitxo, l'endemá á punta de dia va carregarse una magalla á coll y cap al camp, á ajudar al seu marit. Torná á la hora d' esmorzar, doná de mamar al marrech, tot empassantse una suca-mulla com una roda de carro, y altre cop á la vinya, fins á la hora de dinar. A la tarde 's quedá á la casa pera ter *baldeyu*. Mentres tant, en Peret vinga dormir com un terrós de guix. ¿Que 's despertava somicant? Desseguida la Mónica l' amorrava al seu pit, fins que, tot xuclant, xuclant, se tornava á quedar com un terrós.

Aixís passá un dia y un altre y un altre, y aixís en Peret aná creixent, gras com un tuixonet y rodó com una pilota.

II

Quan va comensar á caminar, sa mare l' armá d'una gorra de cop y per contes de deixar-lo al bressol, com feya avans, lo ficava dintre d' una pollera, assentadet á terra y ab unas quantas pedras als dits pera entretenir-se.

Aquella posició no era gayre cómoda, que diriam. En Peret, al cap d' una hora ja n' estava cansat. Tot brassejant tombá la pollera y comensá á corre d' assí y d' allá, més alegroy que unas Pascuas. Aixó sí, una tarde, al arribar sa mare de la vinya, 'l va trobar ab un xiribech al front que feya feredat. Res, s' havia escapullit de la pollera, s' havia tret la gorra de cop y havia caygut, rebent de front á terra.

Feya uns crits que aixordavan.

Sa mare 'l va agafar, li posá 'l cap al abeurador de la mula y li abocá una galleda d' aygua fresca, tot dihentli, pera consolarlo:—¿Qué cridas, que cridas, tabalot?...

Al cap d' un quart, en Peret tan tranquil. Era fort de mena.

III

Passá un any. En Peret ja era desmamat, ja corria y comensava á xarrotejar.

Pero aixó sí; ¡Reys de la vida! ¡quín dimoni n' hi havia d' aquella criatura!

Pera agafar un garrot y no deixar una pessa de terrissa sencera no n' hi havia un altre.

A la casa, com á casi todas las casetas de pagés, los porticons eran tots de fusta y no hi havia més que un vidre petitet al cap de munt. En Peret, ab las sevas trassas y manyas, s'en-

filava á una cadira y ab lo mánech d' una escombra vinga garrotejar lo porticó fins que encertava 'l vidre. Y eran de sentir llavors la rialladas que esclafia 'l molt dimoni, tot repicant de mans.

Oh, y com més anava més mal esperit se tornava aquell ángel de Deu!...

¡Donchs no se li va ocorrer un dia ficarse al corral y escanyar totas las gallinas! ¡Ni una 'n va deixar!

Pero aixó sí, aquella va tenir consecuencias.

IV

L' endemá mateix sa mare, en havent dinat, li rentá la cara y las mans—l' aygua quedá de mil colors—li mudá la batea, li posá las espadenyas novas y, agafantlo de la má, entre empena y revolada sortiren tot dos de casa seva.

Trencant per viarany's á dreta y esquerra, pujant y baixant cent cops, arribaren al cap de mitja hora á un maset que s'al-sava al mitj d' una vall fresca y ombrívola.

En Peret, al entrarhi, lo primer que va veure fou un gosset que, fet un tortell, dormia al peu de la entrada. No 'ls va abordar; se coneixia que estava fet á veure entrar á la casa gent forastera; pero en Peret, com qui no vol la cosa, al passar li etjegá tal puntada de peu, que la pobre bestiola un quart després encara grinyolava.

Més enllanet, á mitja entrada, hi va veure una dotzena, mal contada, de criaturas de *ambos sexes*, fent rotllo al voltant d' una noyeta més gran que ellas, qui ab una canya á la má, anava senyalant uns gargots de tinta negra que hi havia en un cartell penjat á la paret. Y cada vegada que la noya fixava la punta de la canya en un d' aquells gargots, lo rotllo responia cridant: *a...a...a... be...e...e... ce...e...e...*

Mentres en Peret, ab uns ulls com unas taronjas y tot mamentse 'l dit gros de la má dreta s' ho mirava com qui veu visions, sa mare s' entrava per una porta que hi havia á la dreta de la entrada.

—Ave María.

Una dona la sortí á rebre, ab las faldillas arremangadas á la cintura, deixant veure unas enaguas que la pols y la brutícia havian fet tornar de color de terra. En una mà hi portava una cacerola que anava aixugant ab un drap ben be de cuyna.

—Ola, Mónica, li feu; tú per aquí? y donchs, qué tal?...

—Sí, filla; 't vinch á portar lo noy, á veure que me li ensenyis de lletra.

—Ah, be, be!

—Sí, ja veurás, filla; al menos si no pot ser un sabi, que aprengui las becerolas, filla!...

—Es clar, vaja!...

—Una se 'n passa sense saberne de lletra, sabs? *Per contes* que un noy es diferent, filla. Demá per demá que tingui d' anar al servici, al menos que pugui posar quatre mots de lletra als pares, que diria una, sabs?

—Oy, que es un fet!

—Y, filla, al menos estaré tranquila .. porque es un dimoni, filla, un dimoni fet!... Tot m' ho fa anar en renou!... Perret, vina; qué fas aquí fora?... Veus? Aquesta es la senyora mestra, sabs?... Ja cal que fassis bondat de la bona...

—Ah, sí, aixó sobre tot; als noys dolents jo no 'ls estimo.

—Y que creguis tot lo que 't mani, sabs?...

—Ah, sí, aixó sobre tot; als mal-creyents jo no 'ls...

—Y que...

—Ah, sí, aixó...

Y en Peret se las mirava ab uns ulls!... vermell!...

Sa mare, després de conversar bona estona ab aquella senyora, se 'n aná. Al véurela desapareixer, en Peret sentí que 'l coll se li nuava... Las llágrimas vingueren á sos ulls, y, vaga. indescifrable, s' apoderá de son cervell una idea... Adeu, perduda llibertat!

La costura li semblá una presó; la noya de la canya, l' escarcer.

V

Pero 'ls homes, y *por ende* las criaturas, s' acostuman á tot. Aquella presó arribá á serli fins agradable.

L' encongiment dels primers dias passá aviat, y aviat en Peret fou l' amo de la costura. Es un dir.

Pero la sort li preparava una mala passada, que havia de tenir pitjors conseqüencias que la trencadissa dels vidres de casa seva.

En Peret tenia com á vehí en lo rotllo del cartell al fill de la Madrona del Serrat. Un noy lo més totxo del mon, fart com ell tot sol, ploroner, en fi, una persona antipática á tot serho.

Donchs aquest tal, estich que 's deya Nofre, tenia la costum de portar sempre las butxacas plenas de mil lleminaduras, nous, avellanas, rosegons de pa sucab oli, etc. Y succehí que un dia, veyent que de la butxaca d' en Nofre n' eixia una crosteta de pa y sentint certa defalió, lo bon Peret allargá 'ls dits... y ab tota calma 's posá á remugar la crosteta de pa.

Lo propietari—vull dir, en Nofre—se 'n adoná; comensá per fer un patarrell lo més cómich del mon, se posá las mans als ulls y... ah ah ah!... ab unas llagrimassas que li queyan, que ni sigrons!

—Qué tens? digué girantse la noya de la canya.

Y 'l marrech, senyalant á n' en Peret, contestá:

—Pres... pres... lo... lo... pa...a...a...

En Peret, mentres tant, fent lo desentés, anava remugant de bo y millor; pero tot d' un plegat se sentí 'ls cinch dits de la má dreta de la noya á la galta, deixá anar lo pa y, o'brint una boca de pam se posá á cridar ab tota la forsa dels seus pulmons, refregantse 'ls palmells de las mans pels ulls.

Mentres tant en Nofre, aconsolat com per encant al veure 'l pa á terra, l' agafá y per assegurar-se de las tretas d' en Peret per contes de ficársel á la butxaca se 'l ficá... al estómach ab

tota la pressa que la duresa del pa y la flaquetat de sas dents li permetian.

Desde aquell dia en Peret no pogué veure á son vehí; sempre més se 'l mirá de cua d' ull.

Cap al tart sa mare 'l vingué á buscar, cosa que no acostumava á fer, pero la mestra li havia enviat un propi pera que vingués. Un cop la tingué allí, li esplicá de pe á pa tot lo que havia succehit. La Mónica, sense dir una paraula, agafá á n' en Peret d' una revolada, li posá 'l cap entre las sevas camas, li alsá la bateta pel darrera, y surra va, surra ve, lo posá com un tomátech.

Després, á empentas se l' endugué y un cop á casa seva l' acotxá al llit, sense sopar ni res.

VI

La idea de la venjansa feu presa del cor d'en Peret; aquell *mala betia* li tenia de pagar..... pero cóm? Tot rumiant, rumiant, heus aquí la que se 'n pensá.

En Peret anava y venia de casa seva á la costura tot sol, com conto que ja he dit; pero com es molt important pera 'l desenrotllo d' aquesta verídica historia, no ve malament repetirho.

Donchs una tarde, anant á costura en Peret, s' anava omplint las butxacas de cireras d' árbós que arrencava de las matas que á banda y banda de son camí trobava. Cada cirera que trobava li entreobria 'ls llabis ab un somris de satisfacció. Aivó sí, d' esgarrinxadas á las mans no 'n vulguin més; pero qué se n' hi endonava!... ¡Ell arribá á costura, ab una butxaca, la dreta, tota plena de cireras d' árbós, que feyan una olor que tot ho embaumavan.

Se posá al rotllo fent per manera de tenir al vehí del cros-tonet, á n' en Nofre, á la dreta.

La noya de la mestra agafá la canya, senyalá un d' aquells gargots que 'n Peret ja sabia que se 'n deyan lletras y 'l chor de marrechs contestá á una: *aaa .. beee... ceee... deee...*

En Peret feya 'l distret mirant al cartell, pero en realitat tota sa atenció estava recencontrada en son vehí de la dreta... aquell *mala betia* del crostonet.

Lo veyá ensumar per tots cantons, sa inagotable fartanería atreta per la insinuant olor de las cireras d' árbós; lo vejé després fixarse ab uns ulls com unas taronjas en sa butxaca, passar la má esquerra pels llabis, després estirar lo bras, deixar-lo caure; sentí un moviment en la butxaca y vejé com la *mala betia* 's portava rápidament lo puny clos á la boca. En Peret, res, com si no se'n adonés gens ni mica, seguia: *efaaa... hachaaa... iii... cotaaa...*, com si tal cosa.

Al cap d' una estona sentí la butxaca molt més lleugera; tampoch ne va fer cas; després, com qui no fa res, se la palpá; no més hi tenia una cirera, una sola de tantas com n' hi duya!... y ell seguia tot tranquil: *elaaa... ellaaa... emaaa...*

Mentres tant, veyá desenrotllarse en son vehí una lluya interna, horrorosa, crudel; aquella última cirera 'l temptava, 'l seduhía!... las altrás havian sigut tan bonas!... Pero en Peret ho sabia!... Ell havia vist com se palpava la butxaca.... ¿Qué fer?... Agafarla?... Pero ¿y si en Peret se 'n adonava?... ¿No agafarla?... Pero ¿y aquella olor tan atractiva que feya!... Y lo bonas que havian sigut las altrás!...

Y en Peret mentres tant *enaaa... enyaaa... ooo... peee...*

Al fi, en aquella horrible lluya entre 'l deber etern, absolut, inmutablé, y la passió afalagadora y enganyosa; entre la fartanería implacable y la por dels punys d' en Peret, á la manera que en las profunditats del Occeá—me sembla que m' esplíco—lo peix pica la afilada punta del am, en Nofre obrí la boca... y s' empassá la última cirera!

¡Oh, Deu etern! ¿Quí pot esplicar lo que després passá?

En Peret, al sentir-se allugerir la última cirera, jara es hora! 's digué, y sense encomanarse á Deu ni als sants, las emprén á cops de puny ab lo vehinet del crostonet, lo may com se mereix ponderat Nofre.

En un santiamen aquell rotllo, tan pacífich un moment avans, se convertí en una olla de cols. En Peret, agafat ab en Nofre, anava á tomballons omplintlo d' esgarrinxadas y cops de puny. En Nofre prou procurava defensar-sen com podia; pero, més débil que ell, anava sempre á sotà. La demés quitxalla, esvalotada y ardida ab l' espectacle

d'aquella descomunal batalla, 's divertia que era una delícia. La noya de la canya, creyent que 'l millor medi pera posar ordre era la lley marcial, agafá la canya ab las duas mans y sense mirar ahont tocava, garrotada de cego. Lo remey fou en veritat forsa pitjor que 'l mateix mal. A cada garrotada esgalabrava un marrech, y la lluyta, sorda y sense crits en son principi, á causa dels planys dels que rebian, sè torná aviat en la lluyta més baladrera que han presenciát los sigles. Y no per aixó minvava; avans encara creixia. Los cops de puny plovián; no hi havia front sense xiribech... un cop de canya mal dirigit agafá 'l cartell de cantell y 'l partí en dos trossos. La quitxalla s' apoderá del que després del cuadro vingué á terra y ab furia insana las empenqué á introduhir la desunió en las fins llavors ben avingudas lletres del abecedari y allá volavan pels ayres perseguintse y esquivantse una *h* y una *m*, mentres en un recó y á terra 's recargolavan ab estremiments d' epi-léptich furor una *z* y una *f*.

La mestra acudí á corre-cuyta. ¿Qué es aixó?

Llavors lo motí s' apayvagá una mica.

—En Peret ne te la culpa, feu la noya de la canya.

—Es que aquest me robava las cireras d' arbós.

—Que nooo! feu plorant lo víctima, estés de panxa á terra y treballant per aixecarse.

La mestra acudí en son auxili... l' aixecá y... ¡Maria Santíssima!... quína cara feya aquella pobre criatura!... li rajava sanch dels nassos; á la seva cara no hi havia un través de dit que no estés ocupat per una esgarrinxada ó per un morat; lo front semblava una serra de tants bonys com hi portava; tot ell brut, ple de pols, tot lo vestit ple d' esquinsos!...

¡Semblava la cayguda d' Espartero!

—¡Mireu, mireu, poca pena, desvergonyit, brétol, udolá la mestra davant d' aquell espectacle; mireu com m' ha posat á aquest ángel de Deu!... Ves, com li porto jo ara á la Madrona!... Mal llamp t' esquinsi de mitj á mitj!...

Y en Peret, estemordit, casi no gosava á dir:

—Es que 'm robava las cireras d' arbós!...

—Que 't robava, 't robava!... desvergonyit, brétol, poca pena!... fuigme d' aquí, sino 't matol!...

Y en un rapte de santa indignació prengué d'una revolada un samalé que trobá á má, y arremeté ab tal furia contra en

Peret, que si de primer entubi l' arreplega, ja ho deya be, 'l matava.

Sort que en Peret, veyentse la tamborinada á sobre, apretá á corre, amparantse en tot lo que trobava. Pero la mestra al darrera sempre. Sempre aquell samalé bambolejant sobre 'l cap d' en Peret. Tot d' un plegat lo bastó queya, pero en Peret, més llest que un llamp, ja n' era á quatre passas, y 'l samalé descarregava tota la ira que las febrosas mans de la mestra li comunicavan sobre las indefensas espatllas del primer marrech que trobava á tret, que arrencava un plor que partia las entranyas.

A tot aixó 'l gos, engrescat ab aquell xibarri, saltava com un esperitat d' un cantó al altre. S' encertá á veure á n' en Peret que horroritzat corria cap á la cuyna, y sia sense cap mala intenció, sia recordantse de la puntada de peu ab que 'l saludá en Peret lo primer dia de véurel, lo cert es que ja hi va ser! ab quatre bots se li va posar al costat, amenassantlo ab sos uyals esmolats.

—Búscal! li feu sa mestressa, y 'l gossot, més engrescat que may, jnyach! me li clavá 'ls uyals á mitja pantorrilla.

—Ay, ay!... gemegá en Peret, aixecant la cama ferida.

—Ja 't tinch! no 'm fugirás pas, mala bestia! udolá la mestra aixarpantlo per una espatlla ab una má, mentres ab la altra, cop de samalé ve, cop de samalé va, 'l deixava fet un Sant Llatzer... ni que piqués matalassos!...

VII

Al vespre la mateixa mestra l' acompanyá á casa.

—Ola, Mónica. Mira, aquí 't porto aquest bordegás; no 'l vull pas més á costura.

—Y donchs, que...

—Figúrat que m' ha esqueixat l' abecedari que vaig comprar venturer al difunt mestre...

—Y ara!...

—Oh, y que m' ha agafat al Nofre de la Madrona del Ser-rat y me l' ha desgraciat per tota la seva vida!...

—Cóm ha estat?...

—Mírat, aixís y aixás... Y li feu tota la la historia.

La Mónica, sense dir ni una paraula, agafá á n' en Peret, li posá 'l cap entre las sevas camas, li alsá la bateta pel darre-ra, y, surra va, surra ve, lo posá com un tomátech.

Y sense sopar ni res, entre empenya y clatellada, lo va ficar al llit.

Y 'l pobre Peret, entre 'ls sanglots del plor, no parava de dir:

—Donchs perque no li pegavau á n' ell lo dia que jo li vaig pendre la llesca de pa, si avuy que ell m' ha pres las ci-reras me pegueu á mí!...

VIII

Avuy en Peret es home, home fet.

Donchs encara no ha pogut resoldre aquell trascendental problema.

¡Quántas vegadas, cavant la vinya, li ve á la memoria aque-lla nit tan trista, y passa quarts y quarts y fins horas sense po-dersho explicar!...

Y sempre acaba dihent ab un somris de desengany:

—¡La justicia, la justicia!..... per tot es lo mateix..... Ara soch home; que vingui un y 'm prengui un tros de bosch. ¿Li cremo? ¡donchs á presiri! Vaig per justicia?... Encara hi per-dria bous y esquellas!..

¡La justicia!.... Si no la fan al altre barri, lo que es per aquest no s' estila... ¡La justicia!...

Y ningú 'l treu d' aquí!...

¡Mares que teniu fills,—per suposat, si no ja no ho seriau;—aneu ab compte ab las surras: de tal manera 's gravan, que may més s' oblidan!...

CLAUDI PLANAS Y FONT.

..

Aixís 't vull, aixís, dolsa estimada,
esquerpa pe'ls demés, lo teu amor
manyach per mí, com eixa inmensa onada
que á nostres peus s'estrella ab gran remor.

¿No t'agrada eix oreig marí que porta
la sanitosa olor d'un altre mon
ó tal vegada la esperansa morta
d'un mariner que jau en lo pregón?

¿No t'agrada al compás d'eixas onadas
gronxar los nostres cossos jovincells,
com dugas palmas pe'l garví besadas,
com dugas motas d'adornants clavells?

Aixís 't vull, aixís; los cossos nostres
ben junts, ben junts, formant un cos no més
y refregant los rostres
besantse eternament ab un sol bes.

Aixís 't vull, aixís; la mar salada
febrosenca s' agita sens parar;
fins lo jorn delitós en que, m' aymada,
dins mos brassos no 't tinga agarrotada,
ma sanch será aqueix mar.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Mars, de 1892.

CASUS BELLI

Per las branca més baixas d' un vell roure
saltava un reyetó;
ajupintse entre 'ls bruchs que ni fa moure
avansa un cassadó.

Ja l' ha vist y l' hi encara l' escopeta,
mes, repentsantse, diu,
—quina llástima, ¡pobre bestioleta!
potsé te fills al niu!

Y baixa l' arma y tot content, repara
que ha feta bona acció;
mes tot d' un cop sobre del roure 's para
un altre reyetó.

En una branca, junts, se balandrejan
y cantan, bequejant
y 's passen y s' enfadan y alatejan
enamorats jugant.

Lo cassador los veu, s' atura, apunta,
surt lo tret matadó,
y 'ls dos aucells, pobrets, content ajunta
als altres del sarró.

¡Home, 't coneix! ton cor se compadia
d' un miser aussellet,
de dos, ja es diferent... un, no debía
pagá 'l valor del tret!

FERRÁN AGULLÓ Y VIDAL.

*
* *

Quan nos mostre la Natura
la nuesa de sos pits
y 'l cor inflen á las verges
las cansons del mes d' Abril,
de retorn las balsaminas,
quan lo sol ve á redimir
á las tímidas cuquetas,
¿quí pensará en mí?

Quan los joves s' aparellen
y divaguen pe 'ls jardins
en las encizants vespradas
de lo xardorós estiu;
quan plorant dintre ma cambra
veuré anársen lo desitx
com serpent esporuguida
¿quí pensará en mí?

Si malalt assoleyantme,
esmentant recorts d' ahí,
ab lo fret en las entranyas

poch á poch me sent morir;
si á la posta puch volármén
y enllá, enllá 's pert l' esperit,
sobre de la terra trista
¿quí pensarà en mí?

ALFONS M. PARES.

NUVOLADA D' ESTIU

COMPROMÉS á pendre las armas en defensa de la bona causa, valente d' escusas puerils, t' has quedat á la vila, y, lo que es pitjor, ets individuó de la milícia....

—Tots los vehins útils nos veyém obligats á ferho. ¿Quín remey nos queda?

—Ets cobart y traydor á un mateix temps, y ¡viva Deu! pera 'ls traydors no hi haurá misericordia.

—Lo meu fill no pot ser traydor.

—Ho sëmbla, y cal que probi lo contrari.

—¿Qué faria jo sense la seva ajuda? No veus que soch vell y xacrós? Déixal en pau ¡per amor de Deu! Déixal treballar al meu costat pera lliurarme de la miseria.

—No havém vingut á escoltar lamentacions, sino á comunicar ordres terminants. Escolteu: avans de clarejar l' auba del diumenge vinent vostre fill nos trobará al cim del puig; si no acut á la cita, lo tindré per enemich declarat y no trobará en nosaltres la clemencia que solzament mereixen los adversaris leals. Aném, minyons.

En Jaume dels Xórrichs, que era 'l que acabava de parlar, emprengué la marxa, seguit dels seus companys, envers la pineda que en aquell temps s' extenia desde 'l cim del puig fins

al torrent dels Degotalls, deixant á pare y fill silenciosos y apearats.

—¡Malehida guerra! exclamá per fi 'l pare, aixugantse una llàgrima ab la mà.

—No ploreu, pare; Deu nos ajudarà. Anemsen cap á la vila; despedimnos d'aquestas feixas que nostras subadas feyan productivas.

—¡Despedírnosen! ¿Per qué?

—Perque jo tardaré molt á revéurelas; perque vos no podreu conreuarlas sense exposarvos á inichs atropellaments. Deixeu que hi creixin esbarzers y olibardas, que hi pasturin los conills, que 'ls aucells hi fassan tranquilament lo niu, que hi obrin xaragalls las plujas del hivern, que las ressequin las soleyadas del estiu. Deixeu que aquesta vinya, pel treball de tres generacions de la nostra familia convertida en un jardí, torni á ser un tros de terra erm, improductiu, sense valor.

—Tals son los fruyts de la guerra, fill meu; pero ¿qué pensas fer?

—Entre mí y en Jaume dels Xórrichs hi ha la gelosía, hi ha 'l despit de véurem preferit y estimat de la Angeleta; lo destorbo y vol desferse de mí. Veusho aquí tot. A la altra banda del mar hi ha una terra ahont la honradés y la laboriositat son distingidas y recompensadas; aniré á aquella terra desde ahont, si Deu me dona salut, la meva ajuda será més segura y més eficas.

—Vols anar á América! ¿Ab quíns medis comptas?

—Medis? exclamá 'l fill allargant enérgicament los brassos; aquets, y á més d'ells una ferma y decidida voluntat.

—Ja que tens coratje, veshi, fill meu, y que Nostre Senyor y la Verge t'acompanyin.

*
* *

Las conversas que acabo de referir tingueren lloch en una vinya del terme de M..., á posta de sol del dia 14 de Janer de 1834.

Tres horas després en Francesch (aquest era 'l nom del jove) trucava á la porta d'una casa de modesta apariencia, estoig de la joya més volguda de son cor.

No hagué d' esperar gayre. Encara no s' havia extingit lo ressó de la anella de ferro, quan la porta s' entreobrí y una noya garrida com un sol exclamá á mitja veu:

—¡Ay! Alabat sia Deu! No pots figurarte ab quanta ansia esperava la teva arribada.

—¿Ab més que altres dias, prenda meva?

—Oh, sí; ab més, ab molta més!

—¿Per quin motiu?

—Perque he sapigut que hi ha un home temible á qui des-plau nostre prometatje.

—¿Li havias donat alguna esperansa?

—No ha rebut de mí més que desprecis.

—Es ell, pensá en Francesch.

—Es un home que conta ab la impunitat. Ay! Lo cel de la nostra ditxa s' enfosqueix cada dia més.

—Son aprensions tevas, sol de la meva vida.

Interrompé 'l tendre diálech la veu del pare de la Angeleta, que aparegué dihent:

—¿Qué rediantre feu á fora? Entra, Francesch, entra y tanca be la porta, que en lo temps que atravessém un home no está segur ni á casa seva.

Los joves enamorats haurian preferit continuar sols la conversa comensada; pero comprenent que no era possible, barraren la porta y anaren á reunir-se á la familia, que estava sentada al voltant de la llar.

—Noy, digué 'l pare de la Angeleta dirigintse al novament arribat; he de donarte una noticia poch agradable, á fi de que viscas previngut. Travallava al camp sense pensar en mal ni en be, quan se m' han presentat en Jaume dels Xórrichs y tres homes de la seva partida. — No esperavau la meva visita, ha dit acostántsem, y no obstant, pera parlar ab vos he fet una llarga caminada.

—Esplicat, li he dit.

—No ignorau que estich empenadat de la Angeleta.

—Sé que la festejaves, li he contestat.

—La guerra 'm priva de realisar lo meu desitj: de ser primer lo seu promés, de ser després lo seu marit.

—¿Contas ab la seva voluntat?

—D' aixó 'n parlarém una altra estona, ha sigut la seva resposta. Ara vinch á dirvos que no ignoro que desde la meva

desaparició de la vila la rondeja en Francesch, y fins m' han assegurat que ja es lo seu promés y que s' ha allistat en la milícia... Donchs sapigau que com á súbdit leal de S. M. veig en ell á un traydor; com á home, un enemich de la meua felicitat. Aceptaria la competencia ab armas iguals y la Angeleta fallaria lliurement; pero en las actuals circunstancias no puch acceptarla y juro que no 's burlará de mí. Ell pot véurela y parlarli tots los dias; jo no puch ferho sense exposarme á perdre la llibertat ó la vida, tal vegada al tret del arma traydora del que 'm disputa la seva possessió. Per lo tant, pera abreviar, diré lo que exigeixo d' ell, lo que espero de vos. D' ell exigeixo que en curt plasso ingressi en l' exércit leal, com se comprometé á ferho; de vos espero que mentres duri la guerra no permetereu que en Francesch torni á trepitjar lo pedrís de casa vostra, que 's relacioni poch ni molt ab la Angeleta. Si no ho feu aixís, temau un y altre la meua venjansa.

—No us desassosseguin las sevas amenassas; he pres un determini y avuy mateix lo posaré en práctica.

—¿Te 'n anirás á la facció?

—No, me 'n vaig més lluny, y vinch á donarvos la abraçada de despedida.

—¿Ahónt vols anar?

—A América.

Aquesta notícia inesperada impresioná tan dolorosament á la Angeleta, que 'ls ulls se li ompliren de llágrimas.

—¿Per qué ploras, Angeleta? No confias en las mevas promesas? Creus que podré oblidarte per lluny que me 'n vagi? Anantmen asseguro la vostra tranquil·tat y salvo la meua vida; lo demás depén de la voluntat de Deu. Sovint tindrás noticias mevas; t' ho prometo. Lo teu recort endolsirá la amargor de la ausencia y 'm donará alé pera sufrir totas las contrarietats que sobrevenir-me pogan.

—¿Te 'n vas y dius que podré estar tranquila? exclamá la Angeleta. ¡Ingrat! ¿Podrá estarho ni un moment qui haurá perdut l' objecte de la seva estimació més ardenta y acrisolada? Tu 'm deixas perque no m' estimas.

—¿Que no t' estimo! No 'm traspassis lo cor ab injustas re·criminacions. Si tu ho vols, me quedaré; despreciant tots los perills aniré á trobar á en Jaume y li diré: «Un de nosaltres sobra al mon; dispósat á matarme ó á morir á las mevas

mans.» Si no torno, resa un Pare-nostre per la meua ánima, y deixa que 'l meu cos sia pastura dels corbs en la espessor d' un bosch ó al fons d' un barranch.

La Angeleta no insistí; pero la idea d' una ausencia dilatada y á tan llarga distancia omplia d' amargura 'l seu cor.

—¡Desgraciada de mí! exclamá plorant á llágrima viva.

—No 't desesperis, li digué 'l seu pare; cálmate, reflexiona. En Francesch te molta rahó: lo seu determini pot lliurnos d' un conflicte que d' altra manera seria inevitable. Pensa que la necessitat es més poderosa que la voluntat; pensa que en temps de guerra, y molt més si es entre fills d' una mateixa comarca, d' un mateix poble, suran totes las malas passions, y baix la capa del partidari s' hi congrian las denuncias, las falsas acusacions, las revenjas sangrentas. Exigirli que 's quedi es exposarlo á la ira d' un home que l' aborreix porque tu 'l prefereixes. Lo sacrifici que no es necessari no plau á Deu ni als homes. Quan un home mor en defensa de la honra y de la independència de sa terra, com al any 8 ho feren nostres pares, dihém que ha sigut un valent, un bon patriota, un digne ciudadá; pero quan se sacrifica per cosas trivials, per obcecació, sense notori benefici pera la humanitat, pera la patria, pera la familia ni pera ell mateix, llavors no dihém sino que es un temerari. La temeritat d' en Francesch, si tu logressis ferlo mudar d' intent, nos seria funesta, porque, dígam: ¿Si t' oposas á que se 'n vagi á América, voldrás que se 'n vagi á la facció?

—¡Ah, no, pare, aixó no!

—Donchs demanantli que's quedi li donas motiu pera que 't digui lo que tu li has dit fa poch: que no l' estimas. Ell, com casi tots los que tenim per ofici 'l conreu de la terra, no te altres medis de subsistencia que 'ls fruyts que ella 'ns dona com á premi y satisfacció de nostras suhadas; donchs si no se 'n va, ja cal que renuncihi á aquest treball, sino corre molt perill la seva existencia; y si un dia s' atrevissen á atacar la vila y se 'n apoderessin, encara que no més fos per pocas horas, ja prenguéis ó no part activa en la defensa, no es difícil pronosticar quina sort seria la seva. Per la nostra propia seguretat me veig obligat á prohibirli que pública ni reservadament torni á enrahonar ab tu; que mentres duri la guerra torni á posar los peus á casa. De no ferho aixís hi jugo la vida,

hi jugo 'ls fruyts de las mevas possessions, que poden ser incendiats ó malmesos per altres medis. ¿No 't sembla que la prudencia aconsella que procurém evitar una cosa y una altra?

—Sí, pare; pero ¡ay! no puch avenirme ab la idea d' una separació tan inesperada. No penetro las causas de la guerra; no sé de quina banda está 'l dret y la rahó; pero desde ara la maleheixo y la malehiré de tot cor, en tot temps y á totas horas.

—Un dia la inexperiencia y las incitacions dels companys pogueren ferme contraure un compromís quals conseqüencias, si son dolorosas pera tu, no ho son menos pera mí. Avuy, Angeleta, coneixent que las exageracions y las intransigencias d' uns y altres nos deixarán una herencia d' odis inextingibles, m' aparto d' ells com d' un lloch infestat. Per aixó me 'n vaig á América, resolt á no tornar mentres no 's restableixi en absolut l' imperi de la llei, mentres no hi hagi seguretat pera las personas y pera 'ls interessos. No soch dels que s' adormen sobre las sevas resolucions, y per lo tant aquesta la posaré avuy mateix en execució. Tinch lo consentiment del meu pare, conto ab la teva fermesa (no es cert, Angeleta, que hi puch contar? y confio en la ajuda de Deu. A la platja hi ha una barca que 'm portará á Barcelona. Sense diners, casi sense roba, emprench tan llarch viatge; mes aixó no 'm dona gens ni mica d' inquietut. Fa més qui vol que qui pot, y jo, que vull anar á América, hi aniré á pesar de las dificultats que farian desistir de semblant propósit á qui no tingués tan ferma resolució.

—¿De quí 't refías? li preguntá 'l pare de la Angeleta.

—De ningú y de tothom. Confio en trobar plassa en un baixell. Mentres m' hi portin de franch no regatejaré en lo que toca á las condicions; no hi haurá perill que m' aturdeixi, treball que no sia capás de fer, ni privació que no sufreixi resignat. Dintre de mitja hora la barca 's farà á la vela; es necessari, per lo tant, que aprofiti 'l poch temps que 'm resta.

S' aixecá al dir aquestas paraulas, y dirigintse á la Angeleta li parlá d' aquesta manera:

—Fonda es la meva pena, pero ton pare ho ha dit: pot més la necessitat que la voluntat, y pera que pogám assaborir lo plaer de veure complertas nostras promesas y realizadas

nostras esperansas de felicitat, es necessari que ara beguém aquest amarguíssim glop de fel. Te, Angeleta, aquesta creueta de plata, santificada per las oracions y per las llágrimas de la meva bona mare; te la deixo en penyora de la estimació que ompla 'l meu cor y que may será per cap altra substituhida. Sígasne custodia fidel fins al dia venturós que torném á reunirnos. Fa catorze anys que la porto sobre 'l cor; pórtala sobre 'l teu desde ara, y prometem no deixar passar un dia sense besarla, que fentho aixís no es possible que minvi may la teva estimació, ni que per cap motiu pugas dubtar de la meva.

La Angeleta s' alsá; després de besar la creu se la penjá al coll, y llevanten l' escapulari que habitualment portava 'l posá á en Francesch, dihent:

—Que la Mare de Deu del Carme t' acompanyi y 't lliuri de tot mal.

En Francesch li feu una abrassada, y després, resolt á posar fi á aquella dolorosa escena, dirigintse als que conmoguts la presenciavan, se 'n despedí carinyosament.

La noya l' acompanyá, y la imitaren sos pares y germans; pero encara no havian arribat á la entrada quan un fort pich donat ab la anella de la porta ressoná per tota la casa.

—Sigui qui 's vulla, més val que no 't veja—digué 'l pare á en Francesch.—Vosaltres—dirigintse als noys—acompanyéulo á la cort, y aguayteu per la finestra; sino veyeu á ningú en lo carreró, obríuli la porta, y desseguida que haja surtit tanquéula, quedantvos allí mentres no us cridi.

En Francesch seguí als noys sense fer cap objecció, y mare y filla anaren silenciosas, á sentarse vora de llar.

* *

Lo pare se 'n aná cap á la porta, tragué la barra y, obrintla una mica preguntá:

—¿Quí truca?

—Soch jo. Grau Pere. ¿No 'm coneixéu?—respongué un subjecte abrigat ab una manta y ab la barretina ficada fins als ulls, que passá endavant sense esperar que l' invitessen.

Per cá 'n Grau Pere era en efecte coneguda de tot lo poble aquella casa, encara que 'l verdader nom del pare de l' Angeleta era Damiá.

Lo cor m' ho deya — pensá aquest regoneixent al nou arriuat.

Aquest endevinant los seus pensaments li digué:

—Visitas com las que jo m' he arriscat á fervos no poden anunciarse sense perill de cáurer á la rateta.

—¿Me creus capás?...

—No; pero ja sabeu que la por guarda á la vinya. ¿Quí hī ha dintre?

—A la vora del foch la dona y la noya, á la cort los baylets que donan un pinso á la mula.

—Donchs entrémhi—Pero—afegí retrocedint duas passas cap á la porta—¿qué significa tant soroll?

—Sembla que no estás tranquil—li digué en Damiá.

—No n' estich gayre. He entrat á la vila per la tapia del hort d' en Molas, sense ser vist de ningú; pero encara no havia donat dotze passas carré avall un dels bordegassos que per allí jugan á fet m' ha conegut, puig ha dit en veu baixa á un dels seus companys: es en Jaume dels Xórrichs. He seguit caminant sense donarme per entés, pero... Lo soroll va en augment...

—No tingas por. Son fadrins que van pels carrers cantant y fent gatzara.

En efecte, s' ohiren moltes veus desentonadas que cantavan á chor:

De las noyas de la vila
la més maca es la Socós;
tan debó fos menos maca
y no tingués tan mal cor.

—Entremhi, repetí en Jaume, ja més tranquil.

Al véurel, mare y filla quedaren esglayadas.

Lo temor de que 'ls noys haguessen esbombat la noticia de la seva entrada á la vila feu que en Jaume no esmersás temps en fer compliments ni en circumloquis.

—Angeleta, digué, ja sabs que t' estimo, perque t' ho he dit repetidas vegadas en l' espay de dos anys.

—Y jo t' he contestat altrás tantas, te contesto ara y t' contestaré sempre, que has arriuat tart.

—Avans despreciavas al treballador de la terra, ara...

—Ara, replicá ab ironía la Angeleta, al cap de collá que tal vegada te pretensions d' arribar á general.

—De més verdas se 'n maduran, digué en Jaume; y desembrassantse de la manta deixá descubertas las insignias de capitá.

—Si pensas que 'ls galons han de enlluhernarme vas errat de mitj á mitj. En Jaume dels Xórrichs, treballador de la terra, cap de colla, capitá ó general, no torserá la meva voluntat ab galanterías ni ab amenassas.

—La sola idea de que tu pots arribar á ser la esposa d' un altre home, m' exalta y 'm desassossega, Angeleta.

—Sí! ¡Y 't vals d' amenassas, y abusas de la forsa pera separarme del meu promés; del home que, 't placia ó 't desplaçia, estiga ausent ó present, estimo avuy, estimaré demá y sempre, y 'm casaré ab ell ó no 'm casaré ab ningú!

Me 'n burlo de la teva superbia. Has lograt separarme d' en Francesch, pero arrancármel del cor ni de la memoria no ho lograrás may; porque, has de saberho, capitá Jaume dels Xórrichs; te desprecio; t' aborreixo. Res més tinch que dirte.

Y ab una energía que ningú hauría cregut trobar en ella pochs minuts avans, li girá las espatllas.

Llavors en Jaume 's dirigí á en Maciá, pero de sobte s' ohí soroll al carrer, y un cop tan violent que 'ls hi semblá havía esbotzat la porta, 'l deixá ab la paraula á la boca.

—¡M' ho temía! murmurá posant al punt de dalt una pistola de dos canóns.

Mare y filla s' aixecaren aterrorisadas, y fugiren escala amunt.

En Maciá apagá 'l llum y digué á en Jaume:

—Segueixem.

Al pas trobaren als noys que, sorpresos per aquell soroll desusat, preguntaren:

—¿Qué hi ha pare?

—Anéu cap á dalt desseguida, y ficáuvos al llit. ¿Havéu vist gent al carreró?

—No pare.

En Macià acompanyá á en Jaume fins á la porta, y obrint-la, li digué:

—Fuig.

Després tancá, 's dirigí á palpentas á la seva cambra, 's llevá la roba exterior, y obrint la finestra preguntá:

—¿Quí rediantre truca d' aquesta manera?

—Obra la porta, si no vols que te la tirém á terra, respongueren.

—Espereu un xich. ¿Qué voléu que baixi en camisa?

—¡Desseguida! cridaren moltes veus plegadas.

En Macià encengué 'l llum, s' abrigá ab la manta y baixá, dirigintse á la porta, que sacsejavan ab forsa los del carrer. Tragué la barra, y si al girar la clau no hagués tingut la precaució d' arrambarse á la paret l' haurian fet anar á tomballons los que precipitadament entraren.

—¿Ahont es? preguntaren tots á un mateix temps.

—¿Quí? digué en Macià, sense inmutarse.

—En Jaume dels Xórrichs.

—Vosaltres ho sabréu.

—No perdém temps, digué un. Vingan los que portan fanals, y á registrar tots los recóns.

—Sí, sí; á registrar.

Lo forn, la pastera, lo celler, la cort, tots los atuells ahont pogués haverse ficat un home, foren escorcollats; després pujárem á la golfa, penetraren á las cambras, sense fer cas de la Angeleta y de sa mare que esglayadas cridavan: ¡misericordia! Miraren sota 'ls llits, feren obrir totas las caixas, fins que veyent la inutilitat de las sevas diligencias, digué un dels de la colla:

—Aquell malehit bordegás nos ha enganyat.

—O no ha vingut aquí, com nosaltres pensavam.

—Viva Deu! Si ha entrat á la vila, no 'n sortirá ab tanta facilitat.

—¡Al fort, minyons, al fort!

Quan se 'n hagneren anat, en Macià feu un registre general, y convensut de que no quedava ningú amagat á la casa, 's reuní á la familia, los hi encomaná que no diguessen una paraula de lo que havian vist y ohit aquella nit, assegurantlos que ja havia passat lo perill y que podían dormir tranquilament.

Lo rellotje de la parroquia tocava pausadament las onze quan ell obrí un xich la finestra pera donar una mirada al carrer. No s'hi veyia una ànima, pero 'ls finestrons de moltes casas donant pas á la feble claror dels llums de ganxo, que eran los més usuals en aquell temps, eran testimoni de que molts vehins vetllavan espahordits pels freqüents crits d'alerta! dels centinellas, y pel trepitj de las patrullas.

Apenas en Jaume havia arribat á la cantonada quan en l'extrém oposat del carreró aparegué una colla d'homes armats, que feren alto devant de la porta que acabava de tancar en Maciá.

—Heume aquí perseguit com una fera, pensava apretant lo pas. ¡Un tret! Un altre! ¿Qué significa tanta alarma? Per aquest indret no vaig be, perque las entradas de la vila deuen éstar molt vigiladas. Cal que me 'n vaja cap á la platja... Sí; per allí escaparé fàcilment.

Poch li durá aquesta confiança. Apenas trepitjá 'l sorral, dos tirs s'obiren simultáneament: un per la part de llevant y altre per la de ponent.

En Jaume 's vejà perdut, pero avansá ab resolució pensant:

—Me defensaré, y quan no puga més me tiraré al mar; lo que es viu no m'agafarán pas.

Los mariners que havian de portar á en Francesch á bordo, quan s'apercebiren de la alarma, pensant que las sevas familias podian corre algún perill, corregueren cap á la vila. Al poch rato arribá aquell, y trobant la llanxa á punt de variar, confiant en la seva destressa en lo maneig dels remes, d'una empena la feu devallar al mar, y 's disposava á bogar quan un home que s'acostava precipitadament li cridá:

—Atraca que no te 'n penedirás.

Y sense esperar resposta 's ficá al mar y aferrantse á l'orla de la llanxa hi pujá ab lleugeresa.

En Francesch no podia donarse compte de lo que li passava. La seva sorpresa fou tan gran que 'ls remes se li escapa-

ren de las mans y restá inmóvil, silenciós. No cal dir que s' havian conegut.

—Boga depressa, si no vols morir, digué en Jaume apoyantli la boca del canó de la pistola sobre 'l cor.

—¿Ahont he d' anar?

—A la caleta fonda.

Durant la travessía no desplegaron los llavis; pero ¡qué 'n feren de pensaments! En Jaume regoneixent la seva temeritat y consensut de que serían vans tots los seus esforços pera ablanir á la Angeleta, determinava deseixirse per sempre més d' un amor mal correspost y que á tan greu perill l' havia exposat; mentres en Francesch, devant d' aquell home que envejós de la seva ditxa l' obligava á allunyar-se de lo que més estimava: de la patria, de la familia, de la dona aymada, sentía la ardenta set de la revenja.

Arriváren á la caleta.

—Atraca, digué en Pau, trayentse un objecte de la butxaca.

En Francesch obehí.

—Te, digué aquell, disposantse pera saltar á la platja.

—¿Qué es aixó?

—Lo preu de la vida que m' has salvat de grat ó per forsa.

—No admeto diners de las tevas mans.

—¿Qué vols? Demana.

—Dónam una arma y salta á terra, que jo 't seguiré.

—¿Vols matarme?

—Si.

—Ja ho entench, sí; tens rahó. ¡He volgut separarte de la Angeleta...!

En Francesch obrí 'ls brassos pera abrahamarlo.

—No m' obliguís á fer lo que no desitjo, digué en Jaume apuntantli la pistola. Cálmat y escóltam: Posant á Deu, que penetra las meas intencions, per testimoni, 't faig promesa de renunciar fins á la esperansa de ser marit de la Angeleta, de no guardar en mon cor ni un resquici de mala voluntat envers tu, d' ampararte si arriba 'l cas, d' ajudarte en tot lo que puga. ¿No donas crédito á las meas paraulas? Donchs aquí tens aquest paper; guárdal. Es un salvo conducte que 't permeterá anar per tot arreu sense ser molestat per las tropas

del rey. ¿Vols saber la causa d' un cambi tan radical en lo meu procediment? Te la diré: Avuy he vist á la Angeleta y m' he convenut de que no m' estima poch ni molt, de que no m' estimará may. Son pare m' ha fet un servey d' aquells que s' agraheixen mentres dura la vida, á ell dech haver pogut arribar á la platja sense caure en poder dels que 'm perseguían; y tu has completat tan bona obra portantme á aquest lloch ahont me considero segur. Estreny aquesta ma, en senyal de reconciliació, y siguém bons amichs d' aquí endavant.

En Francesch, que vejé 'l cel obert, agafá la má que en Jaume li allargava y li apretá ab tanta forsa com era extraordinaria la seva alegríá, com era veritable l' olvit dels agravis que d' en Jaume havia rebut

—Guarda aquesta bossa, prosseguí dihent aquest. Ja no la admetes en paga d' un servey, sigui ella lo regalo que 'l capitá Jaume dels Xórrichs fa á la filla del home honrat que noblement l' ampará, á la promesa del jove á qui 'm feya aburrir ma insensata gelosía, á qui avuy dono 'l titol d' amich y de salvador.

Li deixá la bossa, saltá á la platja y en breu desaparegué darrera de las espessas verdissas que clouhen la caleta per la part de llevant.

*
* *

Al clarejar lo dia en Francesch se passejava pel carrer, devant la casa de la seva promesa, esperant que obrissen la porta.

No hagué d' esperar gayre. La excitació que degueren causarli 'ls successos durant la vesprada ocorreguts, no impediren que en Damiá 's llevés á la hora de costúm, ab l' afany de comensar la feyna de bon matí.

—¿No ha sortit la barca, li preguntá.

—Si, respongué en Francesch, entrant.

Quan arrivaren al menjador s' assentá á la vora de la taula y afegí:

—He mudat de pensament.

—¿No te 'n vas á América?

—Ja no es necessari.

—¿Qué dius? ¿Ha mort en Jaume? ¿L' han fet presoner?

—No m' ho penso; jo l' he deixat en lloch segur.

—¡Tú!—exclamá en Maciá, cada vegada més sorprés.

—Escoltéume—digué en Francesch, y li referí lo que ja sab lo lector.

—Aquí teniu la bossa—afegí després posantla damunt de la taula.

—¿Qué hi ha?

—Ho ignoro; ja os he dit que es pera l' Angeleta.

—¿Vols que la cridi?

En Francesch que havia ohit un suau remor de petjadas en la escala, s' aixecá somrihent, y senyalant envers aquella direcció, respongué:

—Crech que no es necessari.

En efecte era l' Angeleta. En Francesch se li acostá regositjat, dihentli:

—Ja no me 'n vaig. Tranquilísat.

—Si perilla la teva vida, no 't quedis; t' ho suplico—exclamá ella.

—Ja no perilla.

—¿Quí m' ho assegura?

—Lo que 't referirá ton pare, lo que diu lo paper que tinch á la má.

«D. N. N. Comandant General de las tropas lleys que operan en lo present Corregiment: Concedeixo permís y otorgo salvo conducto al portador d' aquestas lletres pera residir y transitar en tots los pobles y llochs del mateix; y ordeno y mano que baix cap pretest, salvo en lo cas de traició manifesta, s' oposi á son lliure tránzit cap individu de las forsas del meu mando, de qualsevulla graduació que sia, ans lo amporen en sa persona y en sos bens quan necessari sia.

—Hi ha lo sagell y la firma del Comandant General y la del capitá comandant d' aquest partit jurisdiccional.

—¿Del capitá, dius?

—Si; d' En Jaume dels Xórrichs, que te envia aquesta bossa—y dihent aixó la vuydá damunt la taula—com á pre-

sent á la filla del un, y á la promesa del altre, dels dos homes que aquesta nit l' havém salvat d' un greu perill.

—¿Puch creurer y confiar en lo que 'm dius? No haurém de témer, jo la seva persecució, tu la seva gelosia?

—T' asseguro que no.

—¿Qui ha obrat aquest miracle? preguntá l' Angeleta transportada de alegria?

En Francesch, agafantli las duas mans y mirantla ab indefinible tendresa, li respongué:

—La voluntat de Deu, lo teu amor y la teva fermesa, vida meva.

JOSEPH CORTILS y VIETA.

SENSE COR

La Natura, qu' escampa
pe 'l mon sas flors
las ha juntadas totas
en lo teu cos.

T' ha trobat Primavera
dins son verger
y Amor ton humil patge
ha volgut ser.

En tos ulls hi brilleja
foch de passió,
gaya forma ta boca
n' es del petó;

D' ella n' ix á tot' hora
dolceta mel
y harmonías qu' esmentan
cántichs del Cel.

Més, com de la sirena
ta veu será
per quí ton cor de verge
copdiciará;

Qu' entre las flors debades
jo l' he cercat,
y sols hi trobí un cálzer
ja desfullat.

LO NÚMERO 13

(AL BON AMICH PERE M.ª FLAQUER)

Ey!..... Conductor!..... Pst!.... Pst!.... ¿Qué va á la Deliciosa?

—*Si que va... ¡Alsa, puchi... puchi, aprisa!*

—Be, no s' acalori, home, que no n' es temps ara. Tingui: prénguin aquest cove, si es servit, y aquest cistell y aquestos mocadors.

—*¡Apa, mestressa!... Parece que nos traemos aquí la mitad de los encants!*

—¡Tingui y calli!... Ave María!... Ja no tindrian de ser castellans pera ser rondinayres!

Y'l conductor, que no entengué aquella masega de la bona dona, estirá la corretja del timbre.

Ja eram uns quants á dintre; casi be no hi cabian sino un parell més de personas, y encara havian de ser de pocas carns.

Davant meu hi tenia un senyor de certa edat, rodanxó, ab un nas punxagut y unas ulleras molt grossas á cavall del nas, que si no tenia cara de franciscá no sé pas de qué la tenia.

Al costat d' ell hi seyan tres senyoretas escanyolidas, bastant lletjas, y que de segur anavan als banys pera engreixarse, perque talment totes tres semblavan ánimas en pena. Més avall, un pagés de mitja edat, ab barretina morada y vestit de vellut de color de café, anava fumant ab pipa, tot ample y satisfet... probablement perque «ell també anava á pendre banys ab aquella mena de carril petit sense máquina», y completava 'l número just d' assientos d' aquell costat un militar, jovenet y casi be barbamech, que 's coneixia que encara li agradava lluhir l' uniforme, y pegava á las tres germanas cada llambregada que las malmetia.

Davant per davant del Liceo pará 'l cotxe y pujá una xico-teta de bon regent, que tant podia passar per modista com per planxadora.

Quan fou á dalt, ab moviments plens de picardía y atolondrament, buscá assiento.

Jo, que vaig veure una ocasió de fer un punt d' home, m' also y: — Seguí, aixerida, segui, — li vaig dir, tot indicantli 'l meu lloch.

— Gracias, — contestá ab veu indecisa y tendra.

¡Y ja la varem tenir armada!... Es á dir, en tot lo camí no s' interrompé la corrent de miradas establerta entre sos ulls y 'ls meus.

De tant en tant lo cotxero, que era un home ferreny, ab mitjas patillas, maliciós de rialla tant com d' ulls, endressava als matxos alguna *floreta* d' aquellas que saben dir los cotxeros de tranvías y jardineras, y que per sí solas aixeribeixen las orellas de las bestias tant com si 'ls hi corrés la tralla pel damunt.

— Ohosquey!... Mala repunyalada!... ¿Qué diu, si vaig als banys?.... Be pensém arribarhi, si no 'ns morím pel camí.... ¡Ala!... Pujeu, *sogra*, que ja us anyorava jo... ¡Arriba!... Y sí, dona; veniu aquí al davant ab mí!... Aixís com aixís, á din-tre no crech que hi quedi lloch...

En aquest moment lo pagés feu senyas al cotxero pera que cobrés.

— ¿Qué hi ha hereu? Que cobri?... ¡Oh, no soch pas jo que me 'n cuydo!... Ves, tu, *manistro d' Hazienda*, que aquest pagés vol pagar... ¡Vaja, cap viu, home, que sembla que estás tot ensopit avuy!...

—A ver si tiene otra moneda, *mestressa*.

—¿Qué vol dir d' aquesta moneda?... Es més bona que no pas la seva fesomia! Y ara!... ¿Que s' ha pensat que dono gat per llebra jo?... Ja no haurian de ser castellans!...

—Le digo á usted que si tiene otra moneda, que esta es de carton ¿estamos?... Vaya con la mujer esta!

—Tingui, tingui, que encara 'm faria acalorar. Veliaquí mitj duro... Pero á qui li digui que aquesta pesseta es falsa ja li pot contestar que 'l fals es ell. ¿Ho ha sentit?

—Conductor: cobre por las tres señoritas y la mamá que va al lado, — feu en aixó 'l cadet, que no parava ni un moment lo tiroteig de miradas.

Valga dir que jo tampoch parava 'l que sostenia ab la modista ó planxadora, ó lo que fos.

Aquella xicota m' anava engrescant de mica en mica... Se n' aná una dona que seya al seu costat, y no us dich si vaig aprofitar la ocasió pera assentarme frech á frech d' ella.

—¡Ay, quína calor! — exclamá per centéssima vegada la minyona.

—No me 'n parli, filla!—vaig contestar jo.—Ja coneix que vosté se 'n va als banys... Aixó de tenir tanta calor...

Ella va riure una mica; pero no va plular.

—Si ho coneix?... No cal que rigui! ¿A que li endevino desseguida á quins banys va vosté?

—Vaig á Sant Miquel.

—¿Veu? Lo que jo li anava á dir. Está clar: una minyona tan aixerida no pot anar sino á Sant Miquel.

—¡Ey, vosté, jove!... Fassi 'l favor, si 's plau, de tractarme aquets cistells una mica millor!—feu la dona que havia pujat tan carregada y que per qualsevol cosa movia un esvalot.

—Lo que yo digo, morena,—deya mentres tant lo militar, —es que no me vendrá mal ahora un baño, porque hace ya rato que me estoy abrasando vivo en esos ojillos!

La senyoreta, una de las tres escanyolidas, á qui anava dirigida aquella enderga del cadet, va tornarse tota roja y girá 'l cap al altre cantó.

Lo cadet pensá en son llenguatge: «¡Peix al cove!»

Lo senyor del nas llarch s' havia adormit com un patriarca.

La dona dels bultos ja tornava á fer corre la llengua.

—¡Jesús, María!... Y quína calma gastan aquets cotxerois! Si ho arribo á saber!...

—¿Qué hauriau fet si ho arribeu á saber, veyám?—preguntá 'l cotxero mirantse á la dona ab molta patxorra.

—Més valdria que fessis corre als animals en compte d'enrahonar...

—¡Te rahó la dona! Ara sí que m' heu agradat, á bona fe! ¿Vos hi voleu posar vos á menar?

—Poca solta!...

—¿Que sou filla de Gracia vos, pubilla?.... Malaguanyat que 'n perdeu tanta quan enrahoneu.

—¡Vamos!—observá la que havia pujat darrerament y seya al davant ab lo cotxero.—Hi ha donas que sembla que hagin nascut per *pedricadoras*.

—¡També es veritat aixó, sogra!... ¿Veyeu?... Vos sí que... ¡Ey, tú, fora del davant com un diantre!... ¡Vos sí que m' agradariau per sogra, perque no sou reganyosa!

—Calla, gat, calla!—feu la aludida rient:

—Quan sigueu al carrer Nou ja m' avisareu, si us plau,—digué 'l pagés al conductor, tocantlo per un bras.

—¿Al carrer Nou? ¡Anda, anda!... Podia haber avisado en la Barceloneta, hombre!... Estamos en lo *passeig* de Colon!...

—Y be, feu parar, que baixará l'home,—saltá la dona dels bultos, que no podia deixar de ficar cullerada, com sempre — Hi ha gent ben gamarussa, tan mateix ..

Ja estava jo al capdevall de la meva *introducció* amorosa y faltava poch pera comensar la *sinfonia*, quan arribavam als banys.

—¿No diu que ve cada dia á aquesta hora?— vaig preguntar á la minyoneta.

—Sí, cada dia.

—Donchs... á veure si 'ns trobarém... perque ara jo també hi vindré. ¿M' entén lo que vull dir, aixerida?

Ella prou me degué entendre, mes no va piular. Lo cotxero, que acabava de deturar als animals, me mirava ab sos ulls plens de picardía, com volguentme dir: «¡Alsa, payo... ja es teva!» La dona dels bultos baixá tot mormolant de la calma que gastan aquellas jardineras; baixá 'l senyor de las ulleras, á qui despertá 'l paro del carruatje; feren lo mateix *las tres*

hijas de Elena, que ja semblavan ser conquista feta per l' aprofitat cadet, que saltá darrera de la mamá, y després de saltar la meva modisteta y jo, quedá per fi buyda aquella jardinera que jo sempre més recordaré ab carinyo, porque en ella vaig coneixer á la minyona més salada que menja pa á Barcelona.

Cert que 'l número fa de bon recordar.

Era 'l número 13.

RAMON MATEU.

Agost, 1891

L' UNIVERSITAT DE CERVERA

S' han obert ja 'ls estudis á Cervera
per manament exprés del senyor rey.
Son premi té la vila botiflera,
y als catalans també 'l seu los espera,
del vencedor subjectes á la lley.

Jovent de Catalunya, ompla les aules:
ton afany de saber pots ja saciá'.
Dels nous doctors aprén en les paraules
á dir virtut al crim; les noves taules
de la lley vina á pendre de sa má.

Lo dret nou ab la punta de l' espasa
s' escriu avuy: lo dret es del més fort.
¿Qué hi fa qu' ab ell se fassi taula rasa
de lleys y consuetuts que nostra casa
varen alsar, ficanthi l' abundor?

Mani com mani, 'l rey may atropella:
per aixó es rey, per'xó se diu senyor.
Posa de banda, com doctrina vella,
la qu'ahir vas aprendre en Fontanella
y 'l mateix Sant Ramon de Penyafort.

Ta llengua calli, en entredit posada,
com llengua d' un esclau ja desde avuy.
Fou sa tribuna ahir la barricada,
lo seu apóstol lo canonge Anglada,
y 'l lloch de son suplici el Pla d' en Lluy.

Butxí no hi ha prou vil que l' amordassi;
dels acusats vinga lligada al banch;
un bras no veja sens que l' amenassi;
filla escayguda del parlar d' Horaci,
vesteixi dels orats ja 'l trajo blanch.

¿Qué hi fa que fos la llengua dels Usatges
y en Berenguer tingués son precursor,
qu'als almugàvers dongués crits selvatges,
y reys y dames, trovadors y patjes,
dolsa la fessin en les corts d'amor?

Tanca per sempre 'l llibre de ta historia,
que ja en sos fulls may més has de llegir:
de ta noblesa ahir executoria,
épich poema de ta inmensa gloria,
no han de saber tos fills ni confegir.

¿Quí ha de saber demá hont ton rey en Pere
caygué lluytant contra en Simon Monfort?
Y, armat de son tisó y alta cimera,
agegantat de formes com ell era,
ningú coneixerá al *Conqueridor*.

Sicilia y Nápoli, Génova y Provença,
de tes glories padró ja no han de ser;
y has d' olvidar com la més vil ofensa
la guerra dels pagesos de remensa
y l' embaixada, al rey, de Fivaller.

Pigmeus tots ells, per tu creguts colossos,
¿á qué per ells sentirte anyoradís?
De ta bandera amortallats ab trossos,
¿á qué plorarlos tu? Tu, que ni 'ls óssos
sabs hont deixares de ton Pau Clarís.

Oh! Ja veurás demá, ab tals ensenyances,
aprofitant tan excelents llissons,
sens odis, sens amors, sens anyorances,
vivint com un eunuch, qué be descansas,
sense sentir ni 'l pes dels teus grillons!

Cátedra excelsa, paranimf doctíssim,
del nou saber fecunda la llevó'.
La magestat del rey cristianíssim
ab sos augustos llabis lo novíssim
dògma ahir formulá: «L' estat so jo.»

Lo qu'ha de ser será. Demá aquest poble,
embrutit, degradat, lladrant com foll,
tenim de véurel com en pes s' acobla
per profanarse á sí mateix, innoble,
de Poblet en les tombes, y Ripoll.

Per un igual tots vils en l'acomesa,
en va 's dirá l' un negre y l' altre blanch:
qui no hi acosti la feixina encesa,
sa hipocressía hi portará y torpesa,
treientne tots les mans brutes de sanch.

RAMON E. BASSEGODA.

DEL COR

Com un camp tot cobert de bulibardas,
de canyota, d'estepas y de gram,
per l'olvit en que are 'l te son amo
no manant ó no anantlo á conreuhar.
així 's troban molts cors á Catalunya,
que á pesar d'ésser tots bons catalans,
com jamay la llevor de vera patria
en son camp mitj perdut ningú ha sembrat,
malas herbas tan sols allà s'hi crien
que s'arrapan á terra com á cranchs
y ne xuclan y matan l'herba bona
si percás una 'n surt al mitj del camp.

Molts poblets hi ha en la nostra Catalunya
que se troban perduts, casi olvidats,
ahont arrelan també las malas herbas
dals partits madrilenys que xuclan tant.
Allà hi falta un pagés d'aquells que estiman
son terreny ab amor, bon catalá,
que ensenyés quinas son las herbas bonas,
las estranyas á totas arrencant,
y assahonadas aquellas ab l'estudi
del nostre tan hermós com rich parlar
nous rebrots eixirían de la terra
plens de vida y d'amor, valents y grans.

JOSEPH ALEMANY BORRÁS.

LA CAMPANA

POESÍA DEDICADA Á DONYA ANA NICOLAU DALMASES DE ELÍAS.

Benhaja qui 't portá
del bronze filla aymada
que, al peu del campaná',
per ésser batejada
avuy ajups lo front.

Benhajas tu que vens
per defensar lo poble,
tu que 'n lo cor hi sens
la flama de lo noble
de patria, fé y amor.

D' avuy en endevant
serás nostra companya,
lo guayta vigilant
que contra gent estranya
sempre alsará son crit.

Y si fernos esclaus
pretent l' host enemiga,
lluytar podrém com braus

ohint ta veu amiga
que 'ns encoratjará,

Y entrant triomfadors
després de la victoria,
los cántichs y llahors
un himne plé de gloria
per tot escamparán.

Serás en lo bressol
la veu melosa y pura,
la llágrima de dol
que fins la sepultura
com bálsam lliscará.

Serás la amiga fael
que ab naltres abrassada,
en terra y en lo cel,
per sempre més lligada
viurás eternament.

Y quan sens un recort
de la nostra existencia
deixat haja la mort,
ab sa dura inclemencia,
al traurens d'aquest mon;
per naltres pregarás
al menys un colp al dia
y als vius recordarás
que 'n mitj de la alegría
no olviden pas als morts.

Sant Martí Sarroca 10 de Juliol de 1892

¡ LA ORACIÓ DEL REY !...

AL RVN. MOSSEN MIQUEL CABALLERÍA.

I

—¡Quín campaner hi ha á la Seu,
que no toca com tocava!
¡Quín campaner més estrany!!
—¡No ho te d' ésser, si es de Fransa:
Va venir junt ab lo rey,
quan va fer aquí sa entrada,
ab lo ceptre brut de sanch,
y ab lo malhaja en la cara.
Si 'l vols coneixer més-be,
fixat en las batalladas
que avuy, com demá, dará
á las duas de la tarde.
Llavors, tocará pel rey
segons ordre que ha arribada;
llavors sí que podrás dir,
podrás di' ab llágrima amarga...
¡¡Quín campané hi ha á la Seu,
que no toca com tocava!!

II

L' ordre que 'l rey ha donat,
l' ha duta una ponentada:
Si de Castella ha vingut,
cap catalá s' ha dat manya
perque 'l poble sapigués
d' en Felip, nova venjansa:
Los que 'l manament han dat,
han set gent afrancesada;
gent de Castella, que ab goig
á las duas de la tarde,
des de dalt del campanar
publicarán altre infamía,
contra 'l poble, que ab dalit
doná la sanch per la Patria.
¡Escolta be 'l campaner,
que farà dí á la campana:
¡Si sents la oració del rey,
no 't descubreixis, ni parlias!

III

Si 'l pregoner n' ha passat,
també ha dit lo que 'l rey mana;
més... si 'l llengatge ha set dur,
Barcelona no ho estranya,
quan sab, que maná en Felip
en la plassa de Sant Jaume.

.
¡Si tocará la oració,
á las duas de la tarde!
¡Si qui no resi, ofendrà
la magestat sobirana,
que moguda á compassió,
d' aquest poble va apiadarse...

mentre sa sanch, á reguers
per tots los carrers creuhava.

No 't dirém un mot de bé
per més que ab orgull nos manes:
¡Sols malehirém ton cor;
al sentir las batalladas!

IV

¡Quan lo rellotje ha tocat,
lo campané 'l rés tocava!
¡Lo campaner n' es del rey,
mes... no es del rey la campana
que recorda al poble esclau
llibertats que li han robadas.
La que dava als somatents
crit de... alerta... en las murallas,
¡no tocará la oració
per la sort del rey d' Espanya!

Lo só que ix del campanar,
¡á quants cors pega fiblada!
La veu que 'l bronz dona ab dol,
¡quánts renechs y quánta rabia
exigeix á Barcelona
tan perduda d' anyoransa!!
¡¡Ay del rey que per ingrát
se li nega 'l vassallatge!!

V

Per mí sorpresa més gran,
no crech que 'l cel fassa caure,
quan enfront veig mon amor...
lo meu amor, que resava,
al instant que de la Seu

baixavan las batalladas,
las batalladas pel rey...
per lo rey vingut de Fransa.
¡Potser reseu pel butxí?!
¡No, amor meu, reso pel pare
y per tots los catalans
que en defensa de la Patria
varen presentar sos pits
quan l' assalt de las murallas!
¡So catalana de cor,
com tu ho ets de bona pasta;
per xó la oració del rey
n' es per mí un toch de venjansa.

VALENTÍ BAULENAS Y VINYAS.

Manlleu, Setembre 1892.

SÍMBOLS

Com bon catalá, senzill,
honrat y digne era 'l pare,
de qui avuy contan encare
que fou de virtuts spill.
Morí, deixant sols un fill
qui, son amor per mostrar,
en llur tomba fa posar,
ab una cinta molt mona,
de quincalla una corona
y una inscripció en castellá.

PERE MUNTAÑOLA.

LA MORT D' UN AMBICIÓS

UNA vegada n' era un pobre ataconador que, la veritat sia dita, s' ho passava molt malament.

Dona y duas criaturas petites menjavan molt per lo que ell guanyava, y per més que barrinava y feya y per molts comptes que tirés, ja feya prou si, just-just, arribava al cap de la mesada.

Dins de la gabia de llistons y vidres, que 'l senyor li havia fet fer á la entrada, posava mitjas solas y talons per tots los vehins de la casa, y ab aixó y las propinas que avuy aquest, demá l' altre, li donavan per fer de porter anava arrossegant lo carro pel pedregal.

La seva dona li digué:

—Mira, Pere, que es ben retrista la nostra situació. ¿Cóm es que no t' enginyas per guanyarte la vida d' un modo ó d' un altre? Massa bo vol dir tonto. Mirat l' Anton de casa donya Marta. Era ataconador com tu mateix y avuy te una botiga al carrer de la Vidrieria. Com s' ho va arreglar no ho sabem, pero la cuestió es que ell triumpfa y tu y la teva familia casi aném despullats y aixó que travallas tot lo sant dia com un desesperat.

—¿Vols que fem una prometensa?

En Pere pensá:

—La meva dona te rahó. Tinch de buscar alguna cosa per guanyarme la vida. Aixó no pot anar.

Busca d'aquí pensa d'allà, no trobá res que l'iluminés.

A tot aixó la seva dona 's posá malalta, no pogué criar al petit y en Pere 's trobá aygua al coll.

—¿Cóm ho farém ara? pensá.

Sort tingué, que 'ls criats del amo de la casa li donavan lo que quedava dels menjars del senyor. Ab aixó, ell y lo xicotet gran anavan tirant y lo poch que ell guanyava ho repartía entre la dida del petit y lo metje y las medicinas de la dona. La situació ja feya temps que durava, y si be las propinas pujaren un poch, no n'hi havia prou:

En Pere 's desesperá y al mitj del seu desespero oferí l'ànima al dimoni si 'l treya de la situació trista en que 's trobava y li dava salut y feyna per poder posar botiga y guanyar molts, pero molts diners.

Al endemá al matí, la senyora del quart pis que era la més pobre de la casa y la que vivía més aprop del pis del porter, lo cridá y li digué que havia sabut la seva situació trista, y que li pagaría las medicinas de la dona y que li faria pujar caldo cada dia perque s'alimentés.

No cal dir que en Pere tingué una forta alegría, perque ab lo que ell guanyava podria pagar la dida y 'l metje y á lo menos no s'atrassaria tan com avans.

Al cap de dos dias, la senyora del segón pis, á qui la criada li esplicá lo que passava al porter, baixá y li va fer fer unas botinas per ella y unas polacas per una nena que tenia. En Pere que feya molts anys que si feya algunas botas eran per las criadas, s'alegrá molt y pujá corrents á dirho á la seva dona plé de goig.

Feu lo calsat per la senyora del segón pis y tan contenta 'n quedá que sempre més li feu fer totas las de casa seva. Y enterats los demás vehins de la casa, molts d'ells també li donavan la feyna nova, aixís com avans no li davan més que la vella.

Poch á poch se posá bona la seva dona y després de tres setmanas ja pogué tornar á criar lo petit.

Passá temps y no feya pas un any de totas aqueixas cosas

y ja tenia, en Pere, un fadrí á las sevas ordres sentat dins de la porteria.

Tanto manya 's doná y tan rebé complí 'ls encárrechs, que moltíssims vehins del carrer li feyan fer tot lo que necessitavan y en Pere pensá que la miseria s' havia acabat per ell y 's torná orgullósot y ambiçió.

La seva dona li va dir:

—Ja què sembla que la sort se 'ns ha girat, ¿per qué no estalviém per poder plantar una botiga encara que fos petita? ¿Estaríam tan be si no tinguéssim d' abaixar lo cap devant d' aquest amo de casa tan inflat que tením!

A en Pere li semblá també que la seva dona tenia rahó y desde llavors s' escarrassá treballant pera fer un bon raconet.

La feyna creixia y ell per no pagar un altre fadrí, més s' estimava treballar fins á las quinas de la matinada y de cada dia 's tornava més y més agarrat y més y més ambiçió.

Pero tant y tant cresqué la feyna, que, vulgas no vulgas, va tenir que pendre un altre fadrí y no cabent dins de la gabia de la porteria, sortí un d' ells á treballar á fora.

Passá l' anyo, hò va veure y li digué:

—Que no era lo mateix ser porter y treballotejar un poch per guanyarse la vida, que posar taller de sabater. Que prou feya de permetreli que tingués un fadrí per ajudarlo y que fes lo favor de despatxar l' altre ó que 's busqués una botiga perque á casa seva no hi volía tanta gent.

—¿Qué dirá si ve algun senyor á ferme una visita y veu aqueixa entrada tan hermosa y que tants diners me va costar feta un burdell? ¿Qué vos penseu que jo tinch la entrada perque vos vos hi feu rich y perque jo tinga tot lo dia dins á la orella lo vostre repicó? S' ha acabat. No vull que 'm pugeu á las barbas.

En Pere li contestá y li va dir una paraula de més. Lo senyor crida com una fiera y va esbalotar tot lo carrer dirigint á en Pere tots los insults despreciatius que tenia al seu diccionari d' home rich y orgullós, y si en Pere no li tirá una forma pel cap, no va ser perque no ho probés, sino perque la seva dona y 'ls fadrins lo varen aguantar.

Al endemà á la porteria ja no hi havia ningú y en Pere després de buscar tota la setmana un altre porteria y no tro-

barla, pensá buscar una entradeta al carrer de Sant Pau ó al del Hospital y allí á la vora de sos parroquians del carrer de Mendizabal, tentá la sort per veure lo que resultaría.

No 'n trobá més que una al carrer del Hospital, que'era un xich massa grandeta, pero després de parlarne ab la dona, la prengué. Pagá dos mesos adelantats y sense ferhi res més sino posarhi una porta ab vidres, esperá lo resultat que donaría la visita de desagravi que feu la seva dona als vehins de la casa ahont estavan per veure si serian parroquians de la botiga nova.

Tan mateix la parroquia quedá molt minvada, pero ab la que li va quedar pogué tenir un fadrí y anar arreplegant alguns diners pera arreglar un poch la botiga.

Lo carrer del Hospital es de molta passada y desseguida torná á creixer la parroquia y además de tant en tant passava algú que 's deturava, mirava y entrava y comprava unas botinas fetas y deixava 'ls cuartos.

Y tant y tant cresqué la venda, que, al cap de pochs anys, la botiga del senyor Pere era la més gran y hermosa d' aquella barriada.

Guanyava 'ls diners á paladas y aixís no estranyarán que 'ls diga que 'ls conservadors lo feren alcalde de barri y que poch després entrava á casa la ciutat ab barret de copa, y que feu l' ofici de regidor.

Pero 'l senyor Pere no 'n tenia prou.

Buscá un parell de fadrins sabaters joves y aixerits y 'ls enviá á las festas majors y firas á vendre calsat. Prengué contractas per la tropa y per las casas de beneficencia, y de casa seva 'l calsat sortía com un riu.

Pero ell no estava encara satisfet.

Cresqué la venda. Enviava calsat á tot arreu. Las caixas plenas de sabatas y botinas sortían del seu taller, y en totas direccions s' escampavan per tot Espanya. A casa seva un motor de gas travallava de claror á claror y no podia dar l' abast á la feyna.

—Aixó va bé, pero podria anar millor. ¿Cóm?

Plantá una fábrica de calsat ab máquina de vapor.

Al principi la máquina no podia treballar seguit, després no solsament pogué treballar sempre sino que ben prompte no 'n tingué prou. Y com després de la Exposició del 88 la ven-

da aumentá d' un modo tan extraordinari que cada correu enviava un disbarat de caixas de calsat á Cuba y á Filipinas, tingué d' engrandir més la fàbrica.

A tots aquets temps, don Pere havia comprat una torre á la part alta de Sant Martí á mitja hora de la seva fàbrica.

Vivia á un bon pis del Ensanxe, d' una casa que era seva, la seva senyora portava barret y las sevas criaturas anavan á la Universitat y ell mateix criava una panxa que qui 'l coneixia d' ataconador no savia pas d' ahont se la havia tret.

Pero don Pere no estava encara content.

Es lo que ell deya:

—Ja ho sabem que va be 'l negoci, pero encara podria anar millor de lo que va.

Y no sabent com ferho per tindre més parroquians, pensá que per guanyar forsa diners lo millor seria fer l' obra de material dolent y vendrela cara.

—Está clar que la parroquia anirá fugint, pero si dura un parell d' anys ja tindré fets los meus. Després vendré la fàbrica y ab la bossa plena faré 'l senyor.

Tal dit tal fet.

Feu l' últim esforç per aguantar la parroquia y dant per sota má veus de que 's volia vendre la fàbrica posá en práctica sos plans.

Al cap de mitj any, lo calsat que sortia de la fàbrica de don Pere Font, era tant ó més hermós y lluhent que avans, pero dessota d' una sola prima y dolenta tenia no sé quants gruixos de cartró, y la pell que avans era de la bona, ara era de la més dolenta y més barata que podia trobar.

Eran molt semblants al fabricant. Lluhentas y bonicas per de fora, fofas y dolentas per dins.

Quan comensaren á vindrer queixas dels parroquians don Pere buscá cuyta corrents un comprador, que no li faltá sabent com sabian tots los sabaters que la parroquia era bona y que la seva fàbrica estava molt acreditada.

—Jo 'm retiro del negoci. He fet los meus y ja tinch massa anys per anar darrera aquets mals de caps. Un de mos fills es metje, l' altre advocat, y 's guanyan la vida, y no vull sapiguer res més d' aquestas cosas.

Uns quants sabatés de Sant Martí 's van reunir una ve-

gada y una altre, varen enrahonar y discutir, y per últim resolgueren formar una companyia y comprar la fàbrica de don Pere.

Tot estava ja arreglat y á punt per firmar l' escriptura y don Pere content porque li pagavan á bon preu. Va anarsen á la torra y, entussiasmat, va beurer una mica més que no solia.

La seva senyora no cabia dins de la pell, al pensar que ja no li tornaria á passar lo que li passá á casa don Pepe, que un mal educat li va dir *fabricanta de sabatas* devant de tota la gent de la reunió.

Prou eran més de las 12 quan don Pere y la seva senyora varen anarsen á dormir.

Allá á dos cuarts de duas á la porta de la torra van trucar depressa y fort, molt rato seguit.

Al mateix temps que las minyonas anavan á la porta á veure quí hi havia, don Pere sortia la finestra.

No va necessitar preguntar qué es lo que passava.

Allá baix la seva fàbrica estava encesa y 'l magatzém de cartró de las solas, feya una flamarada que feya esgarriar.

—Ves corra, ves allá abaix que jo ja vinch desseguida, digué á en Francisco que era 'l que havia trucat.

Tancá la finestra, 's vestí tan depressa com pogué y mitj *borratxó*, boy adormit y sense sapiguer casi lo que 's feya, sortí al carrer y 's posá á correr.

Lo camí que anava de la torre á la fàbrica feya tortas y era pedregós.

Don Pere corregué tan depressa com lo seu greix li permetia.

—Sí que la he feta bona, pensá. Mireu per quant poca cosa perdo un dineral. Demá quedavan llestos los papers...

Y corregué més que pogué, sense sapiguer porque corria.

A cada pas que donava las pedras del camí se li clavavan á la sola y no tenia pas la quarta part de camí fet, que ja una d' ellas casi no 'n tenia. Lo cartró fet á trossos havia anat quedant pel camí.

Preocupat, s' havia posat las botinas de sola de cartró de la seva senyora.

Las pedras se li clavavan á la carn, pero per aixó ell no parava de correr.

Los ulls de poll, apretats per unas sabatas que no eran del seu peu, li pegavan unas fibladas dolorosas, al mateix temps que 'l peu dret, ja sense sola á la sabata, li sagnava de mala manera.

Don Pere ja no podia més. Combatut per tants dolors á la vegada, anava á deixar-se caure assentat á terra quan una idea terrible se li ficá al cervell.

—Los papers se cremarán y d' aquesta feta no podré cobrar los comptes atrassats.

Aixó 'l revifá y corregué altra vegada camí avall, fosch, llarch y pedregós.

Coneixia ell que corrent com corria, casi descals y ab los peus destrossats, no podria arribar més enllá de la darrera cantonada del camí, pero no per aixó s'aturá, y com més s'hi acostava més y més foras semblava que li vinguessen.

De sobte posá 'l peu damunt d' una pedra més punxaguda que las demés, doná un ¡ay! y vejé clara, molt clara, la realitat de tot lo que li estava passant en aquell moment.

Comprengué la seva impotencia.

Arronsá las camas y 's deixá caure.

Pegá tal cop de cap contra la paret del camí que quedá estaburnit.

Además, d' un trench llarch y fondo li rajava sanch á doll.

Lo seu pit semblava una manxa y un tremolor petit y seguit movia son cos.

Poch á poch sos moviments se calmaren.

Obrí 'ls ulls y li semblá que tot rodava depressa, molt depressa.

Després lo rodament aná deturant-se y una son dolsa y temptadora s' aná apoderant d' ell.

Li semblá que tancava 'ls ulls.

Allá baix de tot la seva fàbrica marxava més depressa que may.

De las finestras sortian dolls inmensos d' or lluhent que feyan una claror que enlluernava.

L' or, de vegadas poch á poch, de vegadas depressa, sortia de las finestras y pujava alt, molt alt, y quan ja s' havia perdut de vista y la claror ja no arribava, una cosa fosca s' anava aixamplant per l' espay y 's dirigia poch á poch cap á casa seva y la omplia tota fins á sobreixir per portas y finestras, men-

tres tots los que passavan pel carrer s'aturaven contemplant ab admiració aquella invasió d'or á una casa del Ensanxe.

Don Pere se sentí plé d'orgull y de satisfacció.

Després, quan la casa fou plena, l'or aná prenent la direcció de la seva torre, que també s'omplí.

Y després se dirigí á ell y las sevas butxacas, la pitrera, 'l sombrero, que estava al seu costat, ne quedaren també plens fins á vessar.

Llavors volgué anar á ensenyarho á la seva senyora. Feu un esforç pera aixecarse, pero 'l pes del or no li deixá fer.

Comensá á buydarse las butxacas pera anar més lleuger, y com més ne treya més n'hi entrava. Ne buydava una y quan anava á ferho ab la altra la primera s'omplia. Quan buydava 'l barret se li ficava á la pitrera, y per més que feu no pogué traures de damunt ni una sola dobla de quatre.

Y vingué més or.

Y don Pere feu esforços pera que, ja que no podia tréure-sel de las butxacas, no se li apilotés damunt d'ell; pero á pesar de tots sos esforços y 'ls grapats d'or que l'ensava á dreta y esquerra, se li anava apilotant, y creixent sempre'l soterrava poch á poch.

Se movia, patejava, bregava furiosament y semblava que com més esforços feya, l'or més y més anava venint. Las venas se li inflavan de tant treballar; la opresió que 'l pes del or li feya anava creixent, y la angoixa y la impaciencia impotent creixeren d'un modo horrorós. Feu l'últim esforç. Desesperat y furiós posá en moviment totas las sevas forsas y ab prou feynas si pogué moures una mica. S'abandoná als brassos de la fatalitat y esperá.

La seva senyora, que 'l veyá tapat y que no podia sortirne, agafá l'or de casa seva y de la torre y omplí caixas, baguls y butxacas, y rient de satisfacció fugia tan depressa com podia ab aquell jove tan atrevit de la reunió de don Pepe.

Los seus fills ab las sevas donas y criaturas anaren també á casa seva y á la torre á agafar or y n'ompliren caixas y més caixas fins afartarsen.

Després vingueren los treballadors de la seva fábrica, 'ls pobres als que no havia volgut fer caritat, los comerciants als que havia enganyat, y tots ab un boig frenesí ne robaren tant y tant que deixaren la casa y la torre buydas.

Passá gent per la vora de don Pere y comensá també á pendre or y ben aviat la montanya que 'l tapava fou desfeta.

Llavors don Pere 's vegé obligat á defensar l' or que era seu d' una manera desesperada. La gent, engegada, no mirava lo que feya, y per més que ell cridava y la insultava ab totas sas forsas, per més que 's revolcá desesperadament, ells, los lladres, ab los brassos fins y lliscosos com anguilas, li prengueren fins á la última moneda.

¡Ell, que moments avans tenia tant d' or que l' ofegava, veures escorcollat tan miserablement!

Quan hi pensava unas horrorosas convulsions d' impotent desespero li movian tot son cos.

Girá la vista cap avall.

La fàbrica encara treballava, pero ja molt poch.

Don Pere s' aconsolá pensant que ab l' or que sortia de la fàbrica 'n tindria prou pera fer lo senyor.

Alguna glopada d' or pujava de tant en tant al cel.

Al ser allí s' escampava y formava un fum sonrosat, transparent y perfumat que omplia tota la vall.

Lo sol que anava sortint ho pintá dels colors més dolsos y armoniosos que ell may hagués somniat.

Mils y mils aucellets de pintadas y hermosas plomas llargas y doblegadissas corrian per tot.

Flors petitetas d' olor fina y penetrant, arbres d' un vert celestial, de brancas caygudas y que 'l vent feya cimbrear ab calma sens igual, estavan per tot escampats.

Semblava 'l paradís.

Poch á poch los aucellets de plomas pintadas s' anaren acostant, y piulejant alegres y hermosos rodaren prop d' ell.

Després las plomas una á una los hi caygueren fent un munt tou, molt tou, sota d' un arbre d' un vert molt clar.

Mentres las plomas los hi queyan, ells anavan canviant de forma.

La pell se 'ls hi torná d' un color d' or fi, y una careta riallera y una cabellera d' or molt llarga 'ls hi sortí. Las potas se 'ls hi allargaren y mentres una olor, que ab prou feynas sentia de tan fina que era, omplia l' espay, los aucellets s' acabaren de transformar en unas royas tan hermosas y encisadoras que don Pere ni en sa joventut s' havia atrevit á somniarlas.

L' agafaren dolsament y 'l posaren damunt de las plomas

dé dessota l' arbre vert clar, mentres al só d' una música més dolça que 'l cant dels aucellets del paradís lo volian fer dormir, y á tot aixó ellas ballavan agafadas de las mans y acompanyant ab armoniosos cants lo refilet de la música.

Tant y tant cantaren y tant y tant ballaren, que don Pere agafá mal de cap.

Las hi demaná que fessen lo favor de callar un instant.

Pero la música 's feu poch á poch més forta y destrempada y las balladoras redoblaren lo seu ball ab frenesí cada volta més gros.

Y van tornar-se más lletjas que 'ls pecats mortals.

De la terra s' aixecava un baf pudent y espés que depressa va fer fugir los núvols hermosos, matá 'ls arbres bonichs y ofegá 'ls pochs aucells que quedavan.

Lo fum se feu casi negre y espés com lo fanch, al mateix temps que las monstruosas ballarinas que tenia al voltant l' agafaren ab una revolada y 'l tiraren en l' ayre á una gran alçada.

Per uns instants vegé, per entre 'l furiós rodament de cap que li agafá y per damunt las montanyas, los núvols sonrosats y sentí la olor dolça que havia sentit avans, y allá lluny, molt lluny, li semblá veure per un moment la fàbrica d' or que encara treballava.

Després caygué altra vegada y en sa cayguda endeviná 'l negre forat d' un abim sense fons, fosch y humit.

Y caygué rápidamente forat endins.

Com més baixava més s' estrenyia y tant y tant s' estrenyé que tot just podia passar per ell. Més avall encara era més estret.

De cap per avall y 'ls brassos enganxats al cos, no podia obrir lo pit porque tocava á totes las parets.

No pogué respirar y l' abim sempre s' estrenyia y estigué apretat del pit d' un modo esgarriós fins casi fer-se impossible aguantar més.

Després s' aná aixamplant altra vegada y encara que anava cayent li semblá que no corria tan depressa.

Una claror blavenca y dolça aná omplint lo forat y fins li semblá com si en compte d' aquella forta de reumátich que acabava de sentir ne sentís una de més agradable.

De sobte l' abim s' aixamplà y de las parets sortiren veus desacompassadas.

Aquellas veus, clavadas al cervell, no li semblaren del tot desconeegudas.

Una sotragada espantosa interrompé la cayguda.

Una sensació semblant á si l' agafessin pel cap y l' aixequessin ab una velocitat tan esgarrifosament rápida que 'l cervell li dongués voltas furiosas per dintre la closca, s' apoderà d' ell.

Las veus desacompassadas continuavan sempre las mateixas.

Dels peus al cap una onada d' una cosa abundant y calenta li pujá com un riu y enterbolintli totas las visions lo deixá suspés entre 'l cel y la terra, y milions d' estrelles d' or del més lluhent y fi que havia vist giravoltavan ab rabia.

Un moment després, acompanyat per una série de sotragadas petites y acompassadas, anava per un camí en una carrossa tirada per una regatera inmensa de cavalls negres ab cabellera d' or.

Lo camí era hermós y llarch y á un costat y altre hi havia plantats rosers ab rosas d' un vermell delicadíssim y ab una olor y una música de cascabels delicada.

Al cap de poca estona 'l camí 's tornava estret y al peu d' una montanya negra com l' or quan surt de la mina y que arribant á mitj camí del cel se perdía de vista, entrava dintre d' un túnel.

La carrossa, depressa y ab un soroll de cascabels sempre més agradable, 's dirigia al túnel.

Las veus desacompassadas anavan seguint.

Pero per més que corrian lo túnel estava sempre lluny y no podian acostarshi gens ni mica.

Fuhetada als cavalls y aquets corregueren més que 'l vent.

Pero 'l túnel no s' acostava.

Sobtadament y mentres una glopada calenta li pujava altra vegada al cap, mentres las veus creixian moltíssim, mentres se sentia masegar á dreta y esquerra y mentres la fosquedat aumentava y las sotragadas acompassadas desapareixian, se trobá dintre del túnel fosch, negre y ab una fortor de cuyro cremat que tapava 'ls esperits.

Lo túnel se feu tan estret que ell tingué d' aprimarse pera

poder passar, pero per molt que s' apimá no pogué ferho prou y 's trobá apretat ab una apretada seca, furiosa, que li esclafá 'l cap mentres instantáneament ab un soroll esgarriofament espantós se trobá llensat al mitj d' un espay infinit d' or fos y d' una lluhissor enlluhernadora, mentres los trossos del seu cap, com los cascos d' una bomba anávan allunyantse en totes direccions per la immensitat y ell, inmóvil allí ahont quedá, 'ls contemplava en sa vertiginosa carrera mentres las veus desacompassadas, adquirint un to metálich molt pronunciat, cridavan més fort que may.

Després... després no sé lo que li va passar, pero no li degué passar res agradable quan, á pesar de la debilitat que devia tenir després d' haver perdut tota la sanch, immediatament després del fort cop de cap que distretament li feren pegar sobre 'l llit, feu un moviment d' horror y s' estirá, mentres tots los que estavan presents arronsaren violentament las cellas y quedavan convensuts de que la hora de la mort es una hora molt horrible pera 'l que en vida no ha tingut altres mérits que la vanitat, l' egoisme y l' orgull com á pares de la ambició y no ha sapigut ó no pogut penedirse á temps de totes sas malas passions.

COLÓN À BARCELONA

¡ Oh noble Barcelona, dels catalans pubilla !
¿ perquè en ton sí reviuhen la ditxa y lo plaher ?
¿ perquè en ton front la glòria com altre estel hi brilla ?
¿ perquè tas mans teixiren coronas de llorer ?

¿ Serà que tos exèrcits retornan plens de glòria
després d'ardida guerra lluytant com braus lleons,
de pols en mitj lo núvol, al só de la cridoria
que aixecan á sos passos conreus y poblacions ?

¡ Oh no ! altra es la causa de t'alegria inmensa,
per fi tos ulls ditxosos avuy contemplarán
lo més sublim ingeni, la més ardida pensa
que 'ls segles may vegeren, que 'ls segles may veurán.

Que d'aytal jorn ne sia eterna la memoria,
que brandin las campanas, retrunyi lo canó,
jamay fet tan insigne vegeren en sa historia
Mallorca ni Valencia, Castella ni Aragó.

Lo marbre immortalisi ab lletres d'or la fama
del génovés intrépit, del immortal Colón,
que al decident portantne de son esprit la flama
als peus dels Reys Católichs farà rodar un món.

.

Per tot regna 'l bullici, per tot viu l'alegría,
de goig los cors bategan, tothom n'está frisós
y ab ánsia espera l'hora de veure aquell que un dia
il·luminá ab son geni lo caos misteriós.

Aixís que 'l bronzo avisa del héroe l'arribada
Heralts de Barcelona caminan al devant,
darrera 'ls nobles duhen al ayre desplegada
d'Espanya la senyera qu'hermosa va onejant.

Portant á las espatllas aucells de fina ploma
sis indians caminan al só dels timbalers,
darrera d'ells segueixen en mitj d'encens y aroma
vestits ab sas gramallas patricis concellers.

Voltat de la noblesa que alegre 'l victoreja
lo gran Colón avansa de port noble y honrós,
l'estesa cabellera damunt l'espatlla oneja,
serena la mirada, lo pas majestuós.

En mitj d'una gran plassa soperb dosser se n'alsa,
de flors bellas garlandas, li fan de cobricel,
sentats en regi trono que l'or y argent realza
los dos grans Reys d'Espanya, Ferrán y na Isabel.

Frenétich entusiasme anima tot lo poble
de ¡Gloria, gloria al geni! arreu lo crit se sent,
devant dels Reys Católichs, Colón lo genoll dobra
y 'l rostre venerable inclina reverent.

La Reyna, la gran Reyna patrona de l' empresa
lo cor plé d' alegría, de goig ni pot parlar;
«Colón, li diu, alseuvos que vostra es la grandesa,
«be pot pitjar la terra qui es rey del Occà.»

Y ja dels reals llabis la vénia concedida
Colón del gran viatge comensa lo relat,
per tot regna 'l silenci, ni sols l' alé de vida
se sent respirá al poble, al poble entusiasmat.

«Reys d' Aragó y Castella, un jorn á trench d' aubada
»del port de Pals eixiren lliscant damunt la mar
»lleugeras carabelas que 'l vent en sa volada
»com mare son fill cerca, nou mon duya á cercar.

»Solcant la blanca escuma, las velas desplegadas
»deixárem bella Espanya per terno mar endins....
»passaren naus y costas, passaren cent albadas,
»tallant las blavas onas corriam con dofins.

»Un jorn al aixecarse del mar lo rey del día
»¡oh Deu! vegí que era mon somni realitat,
»y á mos companys mostrantlo vaig díls hi en ma follia:
»¡Mireu si n' es d' hermosa la verge qu' he somniat!

»Voltada de palmeras, vers lo ponent jayenta
»¡mireu si n' es d' hermosa! d' ulls blaus com cel seré,
»aucells li fan canturias, sa cara es somrisenta....
»mes ¡ay! tan sols li manca la llum de nostra Fé!

»Llavors en platja nova anclá la nau llengera
»y al posar peu en terra á Deu gracias donant,
»clavarem en la sorra d' Espanya la senyera
»creuhada del Calvari ab l' Arbre sacrossant.»

Aixís Colón parlava. A veu tan poderosa
los cors se conmogueren d' aquella multitut,
d' Espanya la gran Reyna son bés en lo front posa
dels indians que mostren rihent sa gratitut.

Y de genolls en terra, al cel la vista alçada,
 «Senyor, digué enternida, lloansas á Colón,
 »y ab vostra omnipotencia junteu d'una llassada
 »per may més separarse un món á un altre món.»

Llavors un crit de gloria s' alsá de Barcelona
 que per l' espay rodola parant de l' au lo vol,
 y 'ls echos que responen de l' altra part de l' ona
 la terra estramordida retruny de pol á pol.

JOSEPH BATLLES.

UN POETA ROSSELLONÈS

O U N T A L .

ARA que las regions del Mitjdia de Fransa se despertan pèr sacudir la centralisació que las aixafa, volguent sobretot, com nosaltres catalans, que llur llengua sia reconeguda y ensenyada ab igual dret que la francesa en las escolas y colegits, será bo fer coneixer en quin estat se troba 'l felibritge en la regió rossellonesa. Eixa antiga provincia de tants preuhats recorts, no ha pas seguit l' avens de sas campanyas, sobretot en lo referent á sa literatura regional. La llengua parlada pel poble en lo Rosselló es la catalana més ó menos afrancesada, llevat de la Cerdanya francesa y del Vallespir ahont lo catalá 's manté casi en tota sa puresa. Es en lo Rosselló y sobretot al plá, al baix Rosselló, que nostra rica llengua catalana s' ha degenerat, tornantse casi patués.

Eix llenguatge parlat sobretot pel poble, mitj catalá, mitj francès, dich mal: molt més catalá que francès, ¿pot definirse d' idioma com lo provençal? No, sens dubte.

Tot lo més se 'l pot anomenar dialecte, fill de la llengua

mare, la catalana, que parlavan ab tanta puresa llurs gloriosos antepassats. Lo dia d'avuy, lo fer reviure eixa llengua en lo Rosselló es impossible; la entendrian parlada, més, escrita, no. Nostres llibres, allí, son ben pochs, per no dir ningú que 'ls llegeixi, perque no 'ls entenen.

Los catalanistas del Rosselló, amichs nostres, que parlan y conreuhan la llengua catalana: En Pepratx, los canonges Boher y Boixeda, Mossen Bonafont, Mossen Aymar, en Juli Delpont y molts altres, si volen ser ilegits, envian llurs travalls literaris á Catalunya.

Donchs qué s' hi farà?... Lo catalá que 's parla en lo Rosselló, absorvit que es pel francés, s' acaba de perdre, y ab ell las paraulas y expressions catalanas verdaderas y típicas que conté, que 's conservan encara del temps vell.

Los rossellonesos no podrian entrar en la lliga regional literaria de sas germanas del Mitjdia, perque s' han deixat perdre en part l' idioma catalá y l' han reemplassat per un patués, ó dialecte patués si vostés volen, compost de catalá en sa essencia, y de francés en sa ortografía y pronunciació. Més eix llenguatge que guarda encara l' ayre, lo parentiu de la llengua mare, que 's va afrancesant cada dia més ¿no hi hauria medi de conservar-lo, de fixarlo, de ferne si massa cal un ver dialecte que no fos sino per las ricas expressions y mots catalans que conté, ferne cos dels elements espargits, donarli reglas, ortografía, forma literaria, presentant al poble son llenguatge en escrits literaris com lo francés, escrits atractius, agradables, humorístichs, que facilitessin sa lectura, que reflectessen sa fesomía, costums y caràcters? Certament, més, per aixó fer, calia un escriptor que possehís be la llengua catalana y la parla rossellonesa.

Eix escriptor es lo distingit poeta rossellonés, popular: en Albert Saisset que 's firma *Oun Tal*, que tinch lo gust de presentar á mos companys catalanistas. Es lo poeta que, dins lo Felibritge, enalteix la provincia rossellonesa. Qué importa si sas poesías son escrites en la parla del Rosselló, ja que d' eixa parla en Saisset n' ha fet un dialecte literari que pot ben anar de parella ab los dialectes de las regions del Mitjdia? Eix dialecte sens dubte es y fora naixent; no te gramática ni diccionari; més ja se sab que las nocions gramaticals residexen més en l' esperit del qui parla que dins lo que 's pot anomenar lo

material del llenguatge. Raras vegades eix catalá rossellonés havia sigut fixat en escrit verament literari; en Saisset nos lo presenta de primera volta baix la forma poética; y, francament, sas poesías deurán haver sorprés als filólechs que hi han vist lo naixement d' un dialecte fins ara per ells desconegut.

Eix dialecte, com ho tením dit, te per mare nostra benvolguda llengua catalana.

Per aixó l' hem de coneixer y estimar; puig que si la llengua catalana parlada per llurs passats s'ha degenerat, no tenen ells tota la culpa. Lo mateix seria del catalá si de molts anys fossem absorvits pels castellans, y sentissem sols parlar llur llengua; be massa s' ha infiltrat dins la nostra! . . No podém gallejar gayre en vista de la anarquía ortogràfica que regna. Ademés hem de tenir en consideració la evolució dels idiommas, sobretot baix la influencia dels elements que 'ls rodejan. Nostre catalá ja no es lo catalá dels cronicayres; s' ha modificat d' un bon tros. En lo Rosselló, baix la absorció de la llengua francesa, la evolució del catalá ha sigut més radical.

La llengua provensala, fa 38 anys, era també considerada com un patués; los trovayres moderns d' avuy dia: en Mistral, Aubanel, Mathieu, Roumanille y altres l' han treta de l' atahut ahont era y fora esmortuhida, l' han reviscolada y adornada de totas las galas de sa antiga esplendor. Lo mateix ha sigut per nostra llengua catalana; més hem de convenir que 'ls provensals son més avansats que nosaltres; sa llengua no te las deficiencias que la nostra, es més unida y las cuestiones ortogràficas y gramaticals fa temps que las tenen ben resoltas.

Parlant no fa gayre de *Lis Oubretos* de Roumanille, deyam que en la literatura moderna pochs son los estudis que sian més dignes d' interés com los del sentiment de la rassa; y 'l catalanisme y 'l felibritje son avans que tot obra del poble que guardan y fan estimar al home de la naturalesa sa llengua, instrument natural. Lo felibritje literari rossellonés, ressucitat per en Saisset, deu ser pres en consideració. Es sols naixent, més hem d' esperar que altres poetas y prosistas seguirán sas petjadas, y 'l dialecte parlat en lo Rosselló pendrá rench al costat dels dialectes del Mitjdia.

Nostre poeta rossellonés se pot comparar á Roumanille: com ell sa poesia es festiva, alegre, humorística, barrejada á voltas de sentiment y de tendresa, ab un fons de filosofia exquisit. Més ningú com ell pinta y descriu les *mœurs*, costums y caràcters de sa terra; en aixó 'l podém un xich també comparar á en Pereda, encara que prosista; més ja se sab que hi ha prosa que conté tanta ó més poesia que un poema.

En Saisset te 50 anys, fill de Perpinyá, pertany á una antiga familia de toga, molt considerada y honrada. Va completar sos estudis financers á la escola superior de comers, de París. Se 'n torná á Perpinyá á la edat de 22 anys, y 's posá al front de la antiga y honrada casa de banca de en Garrreta, que dirigeix encara avuy dia. Ha tingut lo raro talent de conciliar l'estudi positivista dels xifras ab lo conreu de la Musa de la poesia; més m'apar que está molt més dominat per aquesta.

Se reposa dels negocis, fugint de la vila; se 'n va al camp á recorre pla y montanya, vilatjes y masias conversant ab los pagesos, observant llurs costums, notant expressions gráficas, paraulas catalanas ben caracterizadas, retratant al viu la gent del camp, ab llurs qualitats y defectes; son llapis es fí, espiritual, lleuger, rialler. Sas faulas, comedias, cansons, quadrets de costums, descripcions de la naturalesa, son espargits en tot lo Rosselló y llegits en rotllo vora la llar ó en las horas de descans dels travalls del camp. Lo popular poeta *Oun Tal* s'ha fet una nomenada per cert ben merescuda; ho podrán judicar per las obras que te escritas (sense comptar las que vindrán) estampadas per l'editor, en Carles Latrobe.—Perpinyá:

Un Punyat de Catalanadas.—Cosas y Altras.—Historias y Comedias.—Bestias y Gent.—L'hortelana (paraulas y música).—*Vinyas y Donas* (idem).—*Probém de riure.—Gemechs.—Contes del altre mon.—Fablas y Fabliots.—Un poch de tot.—Passa-temps.—Un berrat-cassayre* (paraulas y música).—*Barrajadis*.

Eixos 14 fascículs aplegats formarían un tomo d'unas 300 planas.

Si plassa tingués, voldria traduhir no una ni duas, sino totes sas poesias, puig me trobo *dans l'ambarras du choix*. No obstant ne traduhiré duas com á mostra de lo que valen las demás.

LOU PARDALET

DICHEÛU MÉ BÛUS COUNTÁ CALCOM QU' ES PAS CAP FABLA,
MES OUNE HISTORI BEN BRITÁBLA

Ant ichin da l' ascole, oun cop, qu' éri patit,
amba cálcas coumpagns, countén y achourit,
als llibras sote al bras, passábi sou la Llotja;
ma trapán, par hazart, mouneda pa la potja,
ma bari firá, par oun sóou
d' oun patit pardalet, da poc ichit da l' oou;
era tout bouca-groc, sempra, sempra pioulaba.

Tanía ré qua lou canoú,
marchaba soul bentre, y badába,
par manjá, un pam de cagnoú!

Couant a cása ma l'an bay doúra,
la oun deya: «Ay, poubret! sous dias soun countats!
«par s' acampá caldrá que tingui la pell doúra,
«ou bé nóou bidas, coum als gats!»

L' altra deya: «ten la pipida!»
ouns altres: «Y quin guifé tan gros! s' astoufará!»

Jo 'ls ha dichabi ben parlá,
y d' ell pranía souegn. coum una bona dida,
l' afartán da moulla de pa...

Pourtán la ploúma li crachía,
ma sa feya dal' més bounics;
y ja ben bé ma counachía;
eran coum oun parell d' amics;
al matí, á la nit, coun d' ascola tournabi;
pa la finestra lou cridabi.
fen un xioulet;
y, coun ma beye, al magnaguet,
ma saltabe á l' aspatlle, y jo lou carassabi.

Ah! d' ell coum éri fiert, y coum m' an amprasabi!
quin aoussell tan intalligent!

Si jés parlat, n' ajés moustrat an força gen!

Sous d' al' dits par fe l' ascaletta
may bouréou bestí tan adretta!

Da cops; couan feye als méous daberts,
ell sou la tadula ma saltába!

y, da met dal' cahiets y dal' llibras ouberts
coue an l'ayre, a partout picaján, s' alagrába!

Jo, dal séou patit joc coutén;
ambe ell, sensa dichá la plouma, m' amousábi;
mé, tout an m' amousán, més d' oun verbe asgarrabi;
y l' mestre, al landamá, ma deye, an s' ou bajen:

«Mé, coum m' et pougout fé oun verbe tan doulen?»

Jo raspounii pas, mou tanií calen!

Ma racordi qu' ouna bagáda
qua boulian fe la bougada,
a la couyna oun parol era apountat soul foc,
ascalfán l' aygua a poc a poc;
lou patit aoussallet parquí roundinajava;
saltán d'oune oulla sous d'oun plat;
ou, sou l'astagnéra quitllat,
més qua may alégra, cantába.

Tont d'oun cop, sé pas coum sou fa, pren lou seu bol,
sa gite a drete, asquérré, y caou... dín dal parol!

al malhourous! couan jo bay béoura
aquey tarribla capbousset,
dasasparat, troublat coum bous poudéou pas créoura.
m'an bay fouja coum oun lloucei!

y, santat sous d'oun banc, a oun corn da la classa,
immoubitle an aquécha plaça,
pansatiou, y plé de tristou.

coum an oun doulen somi beya
l'aoussallet, ascaldat, y ja fart de soufrí,
qu' ambe al seu patit cap ma feya
coum oun sínnoú d'adiou antas da sa mouril...

An tournán, couan bay sere a prop da la finestra,
bay fé l' chioulet,
(sense hi pansá, sabéou, la coustouma, poubret!)

Me quin cop da sousprésé, y quin bounhouert ba estra,

ma ba raspondra, lou pioulet!

L' aoussellet era biou! La Paoula, la couynéra
al moumen qu' an al gourc anaba a s' asfounzá,
amba la panna-castagnéra
habie astada prou adretta pal pascá!

Da mànera qu' al lloc de s'an ficá las guettas,
l' aoussell s'an éra tret amba las ploumas nettas,
y amba oun bagn da péous qua l' bia arramountat!

Ara, llouen, rafistoulat,
y cantán, feya l' ascaletta,
coum l' había tan bèn feta.

Aquey dia lou batch afartá da bascouyt.

Me perchó, lou bon téms nous ba pas dourá gayra:
oun ratás, d'al grané, 'bia santit la flayra
d' aquey gibié goustous; acho fa qu' ouna nit,
couan, pa la cása, sen tout hom ben andourmit,
aquecha besti salarata
din da la couyna s' anfourata.

y sa ménja, tout biou, l' aoussell tan astimat!

Poudéou pansá si jo n' bay ser, da dasoulat!

Sempre, sempre m' ha arracat!

Y couan da flours rosas y blancas
pal Match sa bastéchan las brancas;
qu' als aoussellets pals niours fan ohí llour pioulet
mes d' un cop, acotán lous oulls cap á la terra,
ma senti a pal cort calcom qua ma sa serra ..
ma recordi dal pardalet...

L' OULL DA BIDRA

Oun dia, moussou Bep, an coullin ouna rosa
sous d' un rousé salatge, al mârge d' oun roustoull,
ambe oun brout d' aspinás s' era crabat oun oull,
y, par mor d' amagá la cosa,
per oun altra, da bidra, al 'bia ramplaçat.

Ere oun homa moul ourdounat,
qua ré may ou dasgarriaba.
Mi ci coum feya: cada nit,
al moumen da sa pousá l' llit,
sounaba,
y da siguít arribaba oun criat,
pourtán un plat.

L' amou din d' aquey plat lou seou oull fals pousába,
y l' criat, lou frafán pa lou fé ben llouhí,
din d' oun calachou l' adasaba
finse al landamá da matí.
Me bet' aci qu' ouna bagada,
qu' aquey criat era malal
d' habè rabout al mitch d' oun bal
ouna mála parraboustada,
moussou Bep, par sa fer sarbi
ba fé bani

oun moussou d' oun mas qua tanía;
era lou primé cop qu' aquey mignouú l' sarbíá.

Sa trapaba oun poc joubanot
y tambés oun bri tœumagnot.

Oun oull da bidra, acho poc qua sabía qu' era.

Donc la primera nit, couan l' amou sous dal plat
li ba pousá quech oull, ba ser tout astounat;
s' astava aquí plantat coum una tarmanéra.

Anfi moussou Bep, anfadat,

li diou: «Mé qua fas aquí, Pera,
ambæ aquey plat als dits? crec qua t'an manca oun boull!»
Ell raspon: «Asperi l' altre oull.»

LO PARDALET

DEIXEUME VOS CONTAR CALCOM QU' ES PAS CAP FAULA

MÉS UNA HISTORIA VERDADERA

Eixint de l' escola, un cop, qu' era petit
 amb alguns companys, content y aixerit,
 los llibres sota al bras, passava su la Llotja;
 trobantme, per casualitat, moneda en la butxaca
 me vaig firar, per un sóu,
 d' un petit pardalet, de poch eixit del óu,
 era tot boca-groch, sempre, sempre piulava.

Tenia y fora gargamella;
 caminava sul ventre, y badava,
 per menjar, un pam de canyó. (1)

Quan á casa me l'en vaig dú,
 un deya: «Ay, pobret! sos dias son comptats!
 »per s' acampar caldrá que tinga la pell dura,
 »ó bé nou vidas, com los gats!»

L' altre deya: «te la papida!»
 altres: «y quin guifé tant gros! s' ofegarà!»

Jo 'ls deixava ben parlar,
 y d' ell tenia cuydado, com una bona dida,
 afartantlo de molla de pá...

¶ No obstant la ploma li creixía,
 se 'm tornava dels més bonichs;
 y ja ben be ma coneixía;
 eram com un parell d' amichs;
 al matí, al vespre, quan d' escola tornava,
 per la finestra lo cridava,

(1: Canyó en lloch de gola. Lo mot canyó se diu no sols en lo Rosselló y Cerdanya més també en tot l' Ampurdá. Ex. tinch mal de canyó, res puch empassar.

fent un xiulet;
y quan me veyá, 'l manyaguet,
me saltava á l' espatlla, y jo l' acariciava.

Ah! d' ell que 'n era de vanitós, y com m' envaneixía,
quin aucell tan intelligent!

Si hagués parlat, n' hauría ensenyat á força gent!
Sus d'els dits per fer l' escaleta
may hauriau vist bestia tan trassuda.

De vegadas quan escribia mas llissons
ell saltava sobre ma taula;
y en mitj dels papers y llibres oberts
cúa enlayrada, per tot picant, s' alegrava;
jo, del seu petit joch, content;
amb ell, sense deixar la ploma, m' divertía;
pero, tot divertintme, més d' un verb esgabellava;
y 'l mestre, l' endemá, me deya, al adonarsen:

«Mes, com m' ets pogut fer un verb tan dolent?»

Jo responía pas, m' ho tenía calent.
Me recordo d' una vegada,
que volian fer la bugada;
á la cuyna un perol era posat sul foch,
escalfant l' aygua á poch á poch;
lo petit ausellet per llá rondinejava,
saltant d' un' olla sus d' un plat
o, sus l' estanyera quitllat,
més que may alegre, cantava.

De cop, no sé perquè, pren son vol
se tira á dreta, esquerra, y cau... dins lo perol!
lo desgraciat! quan jo vaig veure
aquell terrible capbosset,
desesperat, astorat, com no us podriau figurar
me 'n vaig fugir com un llampech!
y sentat sus d' un banch, á un recó de l' escola,
ínmóvil en aqueixa plassa,
pensívol y plé de tristor;
puig en un dolent somni veyá
l' ausellet, escaldat, y jo tip de sufrir,
que amb' el seu petit cap me feya
com un signe d' adeu, ans de morir!...

Al tornar, quan vaig ser aprop de la finestra,

vaig fer un xiulet,

(sens hi pensar, sabeu... la costum... pobret!)

Mes quin cop de sorpresa, y quina ditxa va ser!...
me va respondre, lo piulet!...

L' ausellet era viu! La Paula, la cuynera
al moment que 'n lo gorch anava á s' enfondir,
amb' la paella-castanyera,
havía sigut prou manyosa, per pescarlo!

De manera que 'n lloch de se 'n ficar las botins (1)
l' ausell se 'n era tret amb' las plomas netas
y amb un bany de peus que l' havia refrescat.

Ara, lluhent, pulit,
y cantant, feya l' escaleta;
com l' havia tant ben feta.

Aquell dia lo vaig afatar de bescuyt.

Mes, per xó, lo bon temps no va pas durar gayre:
una ratassa, del graner, n' havia sentit la flayra
d' aqueixa cassa gustosa; aixó fa qu' una nit,
quan per la casa era tothom ben adormit,
aqueixa bestia-malehida
dins la cuyna s' enforata
y se menja tot viu l' ausell tan estimat!

Ja podeu creure quin desespero tinguí!

Sempre, sempre m' ha arracat!

Y, quan de flors rosas y blancas
pel Maig se vesteixen las blancas,
que 'ls ausellets pels nius fan ohir llurs piulets,
mes d' un cop, baixant los ulls á terra,
me sento pel cor calcom que m' estreny;
me recordo del pardalet.

(1) Se 'n ficar las guettas, vol dir: en lloch de morir, de fersen l' estella, d' anar fer malvas.

L' ULL DE VIDRE

Un dia, mossú Bep, al cullir una rosa
sobre un roser selvatge, al marge d' un rostoll,
amb un brot d' espinas se va reventar un ull;
y per mor d' amagar la cosa,
per un altre de vidre 'l via remplantat,
era un home molt ordenat,
que res may esgarriava.

Ve'ls hi aquí com feya: cada nit,
al moment de ficarse al llit,
tocava la campaneta;
y desseguit arribava un criat
portant un plat.

L' amo dins d' aqueix plat lo seu ull fals posava,
y 'l criat lo fregava per ferlo ben lluhir,
dins d' un calaix l' endressava
fins l' endemà dematí.

Mes, vet ací qu' una vegada
qu' aqueix criat era malalt
d' haver rebut al mitj d' un ball
una mala (parrabostada) patacada;
mossú Bep per sa fer servir
va fer venir

un mósso d' un más que tenia;
era la primera vegada qu' aqueix minyó servia.

Se trobava un poch jovenot,
y també un bri totxorot.

Un ull de vidre, aixó poch que sabia qu' era.

Donchs la primera nit, que l' amo, sus del plat,
li va posar aqueix ull, va ser tot estranyat;
s' estava aquí plantat com una termenera.
Per fí, mossú Bep enfadat,

li diu: «Mes qué fas aquí, Pere,
amb aqueix plat als dits? crech que t' en manca un bull...»
Ell respon: Espero l' altre ull.» (1)

En Saisset á més de ser poeta catalá rossellonés, es també distingit poeta francès; ha publicat poesías que han sigut saborejadas pels *gourmets*; entre ellas: *Poesies Roussillonaises*, y algunas més publicadas en lo *Butlletí* de la Societat agrícola dels Pyreneus Orientals, de quina dirigeix la secció literaria. Té en cartera numerosas poesías encara inéditas que esperém publicarà un dia, puig que sos travalls literaris, sian escrits en francès ó catalá rossellonés, son sempre apreciats y llegits ab fruició.

Rebí mon amich *Oun Tal* una coral enhorabona, en nom meu y de tots los catalanistas de Catalunya. Que Deu li dongui salut y llarchs anys de vida pera que pugua continuar á fer semblants obras.

C. BOSCH DE LA TRINXERIA.

La Junquera 1 Novembre 1892.

(1) Ja 's ven be, per eixas duas poesías que 'ls mots y expressions, son ben be catalans. Se diferencian sols per la pronunciació y ortografia y algun mot barrejat de francès. En Saisset per ferse entendre ha volgut escriure 'l catalá rossellonés tal com es pronunciat y parlat en lo baix Rosselló. Si hagués escrit sas poesías en ver catala pochs l' haurían entés.

PE 'L MAR

(PREMIADA AB LO PRIMER ACCÉSIT Á LA FLOR NATURAL
[DEL CERTÁMEN DE ARENYS DE 1890.]

La nit es dolsa y tranquila
per doná un passeig pe 'l mar;
l' embaumat oreig 'ns besa
ab son alé tant suau;
la lluna argentada 'ns mira,
las onas van mormolant,
y la barca apar que 'ns gronxi
zim, zam.

Aquí, ben lluny del bullici
de las vilas y ciutats,
aquí lluny de llambregadas
y aquí enlassats per las mans,
vull dirte la mia esposa
que estich per tu delirant...
iy com se gronxa la barca!
zim, zam.

Aquí fit á fit mirantnos,
rublerts de ditxa y de pau,
sentint l' olor de tas trenas
que 't relliscan coll avall
vull jurarte per mos avis
que seré sempre t' esclau
iy com gronxola la barca!
zim, zam.

Mira 'l cel. De goig tremolan
las estrellas rutilants;
mira al mar, com cubetejan
los peixets saltironant;
tot respira amor y ditxa
tot respira ditxa y pau,
barca endins ¡y com se gronxa!
zim, zam.

Quina tenda més hermosa
eix mantell de cel brillant,
la barqueta, sent tan xica,
per l' amor ¡y quin palau!
per cansons y per corrandas
lo dols oreig y eixa mar,
qué vols més; gronxa la barca,
zim, zam.

Tots dosets ¡y com viuríam
lluny del mon y falsetats!
no 'ns farían pas enveja
ni l' argent, ni 'ls capitals;
forsa amor, font de ventura,
set de viure y d'estimar
¡y com gronxa la barqueta!
zim, zam.

Quina ditxa viure sempre
flor de llavi, delirant!
com una eura entorn la soca,
com la fulla en lo brancám,
com dos rius que enllá s' ajuntan
y 's confonen al besars;
barca meva, gronxa forsa,
zim, zam.

Eternament, vida mia,
qui pogués tenir vint anys;
tot son rosas y poncellas
tot son flors que 's van badant;
papallons d' aletas rossas

nostres somnis y pesars,
¡que suau gronxa la barca!
zim, zam.

Mes la vida 's descapdella
y van passant anys y anys
y las flors y papallonas
van morint y 's van glassant;
de tú y de mí, vida meva,
quí sab si 's recordarán.
Ja no gronxa tant la barca,
zim..... zam.

Estimemse forsa y forsa
que las penas ja vindrán;
sols á Deu prego una cosa
si es que á vells hem d' arribar;
que tinguém algú que afluqui
nostres ulls envidriats.
Ja no vol gronxar la barca,
zim... zam.

Sols á Deu prego una cosa
si es que á jays hem d' arribar,
quí 'ns sostingui en la vellesa,
quí 'ns encreuhe nostras mans
y qui el caure la llosana
caygui de genolls flectat.
Ja resta inmoble la barca,
zim..... zam.

No t' entristeixis, ma esposa,
no vull que tingas afanys;
¿sabs que també li demano,
á Nostre Senyó al llevar'm?
dos infantets rossos, rossos,
com las espigas del blat.
Mira, la barca ja 's gronxa:
zim zam, zim zam.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

AL "CENTRE ESCOLAR CATALANISTA"

PER delegació del senyor President de la «Lliga de Catalunya» he assistit en representació d'aquesta Societat à la sessió inaugural d'aqueix «Centre» que acaba de tenir lloch, havent merescut tan honrosa comanda ab preferència á altres consocis més dignes que jo de desempenyarla, sols per la circumstancia de tenir en l'actual exercici 'l càrrech de President de la Comissió de Relacions de la referida Societat. Ab motiu, donchs, de tal representació, y al mateix temps ab lo caràcter de president de dita Comissió, no puch menos de dirigir en breus paraulas la meua felicitació á aqueix entusiasta jovent que avuy aquí congregat nos ha donat una vegada més una proba rellevant del seu entussiasme per la causa catalanista, del seu amor á la patria catalana y de la copiosa y ben concentrada sava que per las sevas venas corra y en las cavitats del seu cor s'endinza deixanthi per sempre mes en lo curs de la seva vida, aixís ho esperém al menos, lo preciós caliu que ha d'inflamar las generacions esdevenidoras de la regió catalana.

Tasca penosa pera mí es la de tenir que dirigir la paraula al públich: no tinch dots oratorias, no puch improvisar; ab prou feynas si ab la ploma y á solas puch formular algunas

frases que expressin ab esblaymat color la meua pensa y 'l meu sentir en las cosas de la nostra benvolguda terra; mes al delegarme 'l President de la «Lliga» y al aceptar tal encàrrech vaig créurem obligat á manifestarvos, encara que en pocas paraulas, lo qué penso y sento respecte de la missió d' aqueix «Centre Escolar» en la gloriosa vía de la regeneració de la nostra patria.

Los que com jo 's troban, desde fa pochs anys, en lo devallant de la vida, recordan un passat de Catalunya més llas-timós encara que 'l que atravessem. La nostra parla era casibé morta y per ningú 's veyá conreuhada; las cosas de la terra eran per la inmensa majoría desconegudas y per molts, educats excludivament á la castellana, eran malmiradas y escarnidas. En la montanya hi hagué un llarch período de lluyta entre la tradició y 'l progrés y d' aquella tradició sols ressonava en las orellas dels catalans lo nom de furs y encara no s' usava aquesta paraula sino la castellana de *fueros* porque al dirne furs los mateixos que 'ls defensavan n' haurían fet burla al sentirla, ab una expressiva rialleta. Si alashoras s' hagués parlat de catalanisme y d' autonomía com ara fem públicament, lo monstre del Centre ab los seus cent brassos, com lo gegant de la faula, lo ménos que hauría fet hauría estat estrenyer la gola que hagués proferit tal heretgia, com aixís l' haurían titulada. Si algú hagués somniat sisquera en la idea d' anar en contra la unitat nacional entesa á la castellana, no haurían faltat personas honradíssimas fillas de la mateixa Catalunya, pero cegas, ignorantas y preocupadas, que haurían invocat l' ombra de Felip V porque tornés á la terra á dominarnos, á enderrocar ciutats y vilas y sembrarlas de sal. Si algú, en fí, s' hagués atrevit á escriurer en sério pera 'l públich en catalá, l' haurían tractat d' home enderrerrit, de malíssim gust, de catalanás, grosser é incivilisable.

Los que tan trista época passárem en la nostra infantesa, quan arribárem poch més ó ménos á la edat que ara compteu vosaltres várem sentir los primers accents de la patria que de tan abandonada y adolorida que 's trobava no 's podía contenir. Un poeta publicá en llengua catalana una sentida y valenta oda á la patria; feu bategar ab ella tots los cors que sense saber cóm ni perquè també com ell á la patria anyoravan, y aquells accents ressonaren, com lo corn per los espadats de

las nostras montanyas. Poch després vingueren los Jochs Florals, ab ells lo renaixement de la nostra llengua, de la nostra literatura y de las nostras arts, y posada la regeneració de la patria en aquesta ferma y segura vía, ara aspira á lo que deu aspirar, á reivindicar la seva personalitat, á restablir la seva autonomia dintre de la nació espanyola.

En aquest estat que, relativament parlant, podríam dirne ditxós, trobeu vosaltres á la nostra terra. En més de mitja centuria ha fet un camí molt curt per cert, més profitós; li toca ferlo molt llarch encara, fins que puga arribar á terme; mes d'aquí en avant lo terreno es més planer y vosaltres, enardits com esteu ab lo foch del sentiment patri; essentvos Catalunya ja coneguda perque pot dirse que al deixar la infantesa ja vos vejereu iniciats en los seus secrets y trobeu verament explicada la seva historia; vosaltres que podeu embadalirvos facilment en los monuments artístichs que com fitas inarrencables senyalan lo gloriós curs de la immortal Catalunya, perque gracias á uns catalans entussiasistas per los usos de la terra las han anadas desbrossant tornanilas á la llum; vosaltres que haveu trobat clarament marcat lo comensament d'aqueixa vía y la seva direcció, podeu facilment seguirla y continuarla ab més velocitat.

Ab tot, es precis regoneixer que encara no ha passat ben be aquella época llastimosa del segon ters de la nostra centuria á que avans he aludit; encara hi ha molts catalans que troban de mal gust tot lo que es genuhí de Catalunya; que consideran perturbador per l'avens y la perfecció l'amor á la regió, á la encontrada, al poble ahont s'ha nascut. Encara hi ha catalans que fan gala de no saber llegir ni escriurer en catalá, que prefereixen parlar malament lo castellá á usar paraulas y frases castissament catalanas; encara hi ha pitjor que tot aixó: hi ha catalans que escriuhen en catalá y usan aquest idioma pera burlarse dels que sériament y ab lo més desinteressat anhel treballan pera la complerta regeneració de la nostra ben aymada patria y aquestos tals fan com aquells carlins de que avans vos parlava que boy defensant los furs, al sentir aquesta paraula hi feyan brometa. Aqueixos catalans hipócritas escriuhen en catalá y pensan y obran á la castellana, predican lo que no creuhen y volen fer veurer que es progrés y cosa moderna lo que es retrocés y més antich que l'anar á

peu, aixó es: la explotació del poble ignorant ab l' esqué d una falsa llibertat.

Los que ja aném devallant per lo camí de la vida tením sencera fé en vosaltres; creyém que reforsada ab la vostra víril forsa la nostra empenta, arribareu al cim que nosaltres tan desitjaríam poguer veurer y no es fácil que ho poguéim lograr; mes si aquesta ditxa no podém veurer satisfeta, seguim tranquils la nostra vía y la sentim vivament en lo fons del nostre cor al veureus animats y emprendors per la vía patriótica que aneu seguint, la que quan l' haurem de deixar, debilitats y ensopits per la vellesa, la deixarem tranquils y resignats com lo pare que tota la vida ha treballat pels seus fills y al morir los veu ben colocats y capassos de prosseguir la seva conducta honrada y digna.

PAU SANS Y GUITART.

LO 6 Y 'L 14 DE JUNY DE 1808

POESÍA PREMIADA EN LO CERTÁMEN CATALANISTA
EN LA JOVENTUT CATÓLICA D'AQUEST ANY.

De Judas lo mal bossot
penjat al pom de la espasa,
ab capa de bon amich
entra lo francés á Espanya.
Dringa 'l bossot, mes lo drinch
no tenta á la gent honrada,
y l' àliga, descobert
son intent, á urpá se llansa.
Desde 'l cim dels campanars
eixir del cau l' han llucada,
y 'l *dang dang* del sometent
vibrant per camps y montanyas,
empeuy al turóns del Bruch
la frísosa jovenalla,
que ab l' arma al puny ha jurat
per Deu y la Verge Santa
no sufrir lo jou francés
fins que 'l mon d' una espatllada

llense 'l Pirineu, enllá
d'hont l'Ebro en la mar desaigua.
Y visca Deu no n'hi ha un
á qui no sobre coratge!
¡Ay de qui no fuja d'ells!
¡ay de qui 'ls hi plante cara!
Lo francés pla que se 'n riu;
Europa es més gran qu'Espanya
y besa de Napoleón
las botas, agenollada.
Cap al Bruch van sos soldats,
fer capdill es qui 'ls comanda
¡rellamp, quin torb de canóns,
caballs, granaders y áligas!
¡Ploreu, manresáns, ploreu,
si passen de ca 'n Massana!
Sona un udol de trabuchs;
los caballs als jenets llansan,
y 'l que no fuig desbocat,
espeternegant dessánguas.
—¿Qu' es aixó? fa 'l General.
—Los brigants que 'ns esperavan
—Enjuguéulos los canóns
y que 'ls corassers avansen.
¡Y cóm tenen d'avansar
si 'ls foradan las corassas
com á vidre trencadís,
y avall pe 'l camí 'ls encalsan
Prou que 'l General á crits
vol aturar la riuada
y, redressat als estreps,
blasfema, jura, aménasa...
mes sent tot d'una 'l ressó
d'un timbal que va acostantse;
dupla un instant; voltant seu
plouhen á ruixats las balas
y una onada de soldats
fugitiu, al fi l'arrastra.
¡Au! ¡au! ¡au! que 'ls sometents
s'acuytan á estalonarte!
Lo carrer d'Esparraguera

com un llamp disparat passa ;
camí avall, arriba al pont
d' Abrera, 'ls canons l' embrassan,
s' ensorra, dret Martorell
l' empenyen á escopetadas,
y xafat, malmés, retut,
sense canons y sens' áligas,
de Barcelona á la fi
s' arredossa en las murallas.
¡Bé se 'n podrá recordar
del sis de Juny, Deu me valga!
¿Qué dirá l' Emperador?
¿Qué dirá la invicta Fransa,
al sapiguer que hi ha al mon,
en un recó de montanya,
quí á sos soldats tant temuts
ha fet girar las espatllas?
—Cal venjar aquest afront!
fan dins ciutat.—Sens tardansa,
respon algú, y tot seguit
van al Bruch altre vegada,
ab més gent, ab més caballs,
ab més canóns... y ab més rábia!
mes també lo sometent
altre cop surt á esperalse
y, mentre ab ferro á grapats
á collplé 'ls trabuchs preparan,
enfilan quatre canons
y esmolan coltells y sabres;
tot fent l' ullet, dos minyóns
van diguentse l' un altre:
—Dels que 'l sis clucaren l' ull,
la fossa caldrá aixamplarne.
—No ha de costarnos pas molt,
que la terra es flonja encara.

En aixó sonan trompetas,
lo trot del caballs avansa,
y al pendrer la puntaría,
qui no 's senya diu la Salve:
fors' horas á la rodona
lo responement s' escampal

Al punt ferro ruhent llampega,
sanch bullenta 'l terré enfanga,
blasfemias esgarrifosas
rodolan clapint per l'aire.
A tret de pedra s'enjegan
á cabassos la metralla,
damunt los canons se burxan,
per entre 'ls caballs s'encalsan.
Ara qui fuig torna enrera,
ara 'l ferit vol venjarse,
ara los trabuchs reventan,
ara se torsan los sabres.
Y no hi ha bras que no pegue,
ni cop qu'esboranch no fassa,
ni lluytador que perdone,
ni mort que matant no caiga,
ni al tí montanyés sens veure
als francesos las espatllas,
que altra volta avall, avall,
avall van corrents com l'aiga,
del sis de Juny repetint
lo catorze la jornada....
¡Pobles d'Europa, apreneu
d'ésser lliures, Deu me valga!
Mireu: son los vencedors
d'Austerlitz y las Pirámides,
dos voltas retuts al Bruch:
¡los voltas!... y si os estranya
que aquell poder colossal
quin nom, com si fes miracles,
rendeix nacions, volca imperis
y fins esclavisa al Papa,
s'haja estrellat contra 'l pit
d'un grapat de trabucaires;
penseu que 's perque 'ls trabuchs
qu'enjegan en la batalla,
los omplan, tant com de *ferro*,
de foch del amor de Pàtria!

COLON ⁽¹⁾

Una festa que afalaga,
prenent gran vol, ha esclatat;
hont se lloa y ensemps paga,
sols part d' un deute sagrat.
Arreu se troban cors nobles,
ja en ciutats, vilas ó pobles,
terra, mar, vell y nou mon.
Dolls la gratitut aboca;
y un nom va de boca en boca;
femhi coro, donchs: Colón.

Tot son festas y alabansas,
per l' intrépit navegant;
canonadas, archs, lloansas,
sas grandesas pregonant.
Concerts, congressos, vetlladas;
brotan festas tan variadas,
com pel mes de Maig las flors;
tot' Europa ho solemnisa,
ab un conjunt que eternisa,
sos inmarcessibles llors.

(1) Escrita expressament pera una vetllada literaria, ab motiu del quart centenari del descobriment d' América.

¡Trista condició la nostra!
Te la Historia fets estranys;
puig de goig sols doném mostra,
després de quatrecent anys.
Ell, tingut per visionari,
en un convent solitari,
trobá 'l primer protector.
Ben lluny la visió quimérica,
quan nos hagué dat l' América,
oblidat y pobre, mor.

Pot molt be una nuvolada
enfosquir lo firmament;
més fer eterna sa estada,
es probarho inútilment.
Necessari es que 'l temps passi,
y que 'ls núvols arrabassi,
per tenir més brill lo sol:
Mor Colón quan s' ennuvola;
passa 'l temps y la aureola
de sa gloria, pren més vol.

Lo gran fet es innegable,
com qui 'l concebí y lográ
y sa empresa es venerable,
en lo diví y lo profá.
Per ciutats vellas y novas,
que l' ensalsan ne son probas,
magestuosos monuments:
hont lo bell art d' escultura,
inmortal fa á sa figura,
germanant dos continents.

La nuvolada ja es fosa,
lo sol brilla en tot l' espay;
de Colón, la gesta hermosa,
avuy s' enalteix com may.
Dins d' Espanya y fora d' ella,
un sol fet tot ho agabella,

citant actes immortals,
del que demostrá infant velas,
de tres frágils carabelas,
que 'l *No més enllà*, era fals.

Qui més en est jorn s' apresta,
dins del concert general,
y vesteix de més gran festa,
Barcelona, la Comtal.
Sab del navegant la historia,
y li cap la inmensa gloria,
d' allotjarlo á son regrés;
hont Colón ab bell exemple,
fervorós s' acullí al temple,
per donar á Deu mercés.

Allá al peu de l' Ara Santa,
portant mostras del Nou Mon;
hont lo prech la fe abrillanta,
los genolls flectá Colón.
Allá hont la humana grandesa,
magestat y gentilesa,
es res comparada á Deu;
allá Colón ab pregaria,
sent la Verge intermediaria,
digué humil: ¡Gracias Deu meu!

JAUME CASAS Y PALLEROL.

Octubre 1892.

PECAT DE PROMESOS

Com las flors y papellons
festejan joves y ninas,
y si ells los hi fan petons
se tornan com clavellinas.

Es un pecat de promés
causa d' un amor ardent,
y càrrech se 'n fa 'l confés,
que 'ls petons al fí son... . vent.

E. PASCUAL.

Bruch 1188.

METAMÓRFOSSIS

¡Cóm passa 'l temps! Encara ahir jugavas
y ab tos germans corrías y cantavas
com aucella gentil;
m' apær véuret, cansada, com venías
á mos brassos d' amich y en ells dormías
ab somni dols, tranquil.

Més, allá en l' horitzó somriu l' aubada,
ja refila l' aucell, la flor ja 's bada,
ja vola 'l papelló,
un embaumat alé sos polsos besa
y en tan ignocent cor ja hi deixa impresa
sa flama la passió.

Crissálida d' ahir ja papallona,
no volis pas encara al sentir l' ona
enervant del amor,
dex que 't contempli avuy, que tan xamosa
y tan pura y tan bella, sent ditxosa,
no 't veurá més mon cor;

Que quan arribi de volar son dia,
empesa per l' amor, que don follia,
sas alas cremará
potser lo mateix sol que l' hagi ull-presa,
y qui t' acaróná en ta infantesa
ja no 't coneixerá,

DESEMBRE

Son las festas de Desembre
las festas millor de l' any,
com las flors més olorosas
son las flors del mes de Maig.
¿Qué 'n dirém de la Puríssima,
de Nadal y Sant Tomás,
que son festas dels pagesos,
de la familia y la llar,
y la festa de la reyna
de tots els àngels y sants?
Encenéune d' alimarias;
campanas tocau, tocau;
creman encens dins el temple,
qu' ab la claror dels fanals
mesclat ab sons armoniosos
á n' el cel s' en pujará.
Duys molt que vendre, pagesos,
duys molt que vendre á ciutat;
y de lo que vos fa falta
feys provisió, ciutadans;
qu' els negocis de la terra,

si son negocis lleals,
duan que guanya?á n' els pobres,
recompensan el treball,
y á n' els pobles donan vida
y los fan aná endevant.
Comprau pastors y pastoras,
nins y ninas, comprau galls
y xotets de terra cuyta
per compondre el Betlem ¡ay!
que las ilusions d' infancia
ben prompte vos fogirán,
y are que hi sou y n' es l' hora
bé vos n' heu d' aprofitá.
¡Quí com valtros, sers ditxosos,
pastorèts pogués comprar!
Celebrém ab alegría
la santa nit de Nadal,
qu' es festa del cor, y festa
la més alegre de l' any.
Cantém lo qu' un dia als ángels
á Betlem varen cantá
Gloria á Deu en las alturas.
Volguém en el mon la pau
de que Jesús va ésser nunci,
la que á tots nos fá germans;
y 'l Desembre de la vida
quant per naltros haja estat
poguém dir, del mon enfora,
sense travas ni fermays:
—Aquestas festas eternas
si que son festas ben grans...
totas las flors sense espinas,
tots els mesos mes de Maig.

A. M. P.

DISCURS

LLEGIT PER LO PRESIDENT DEL ATENEO BARCELONÉS, D. JOSEPH
IXART Y MORAGAS, EN LA VETLLA D' OBERTURA DE LAS TASCAS
DEL PRESENT CURS PER DITA CORPORACIÓ.

Senyors:

Un ilustre pensador de la darrera generació literaria francesa, mort per desgracia als 33 anys, deixá escritas en una de sas obras póstumas las següents paraulas:

«La més important tasca del sigle XIX sembla haver sigut
»la de posar de relleu lo costat social del individuo humá, y
»de tot ser viu, aspecte que oblidá 'l materialisme egoista del
»sigle precedent... A mida que la ciencia del sistema nerviós
»aná progressant, s' ha anat comprenent millor que eran in-
»suficients los punts de vista del materialisme en brut. La
»materia s' ha sutilitat als ulls del observador; lo mecanisme
»de Lamettrie es ja impotent pera explicar la vida; la *fisiolo-*
»*gia* afermá son domini apart y per damunt de la *física* ele-
»mental. Per altra banda, l' individuo, reclós fins llavors en
»son solitari mecanisme, aparegué com essencialment pene-
»trable á las influencias agenas, solidari ab altrás conciencias,
»determinable per ideas y sentiments impersonals. Es tan di-
»fícil circumscriure en un cos viu una emoció moral, artísti-

LA RENAIXENSA.—Any XXII.

»ca, etc., com tancar en ell calor ó electricitat. Los fenómenos
 »intelectuals, com los físichs, son essencialment expansius y
 »contagiosos. Los fets nerviosos de simpatía, ja física, ja men-
 »tal, s' estudian avuy millor; lo contagi morbós, la sugestió y
 »la influencia hipnótica comensan á ser investigats científica-
 »ment. D' aquets cassos malaltissos, que son los més fàcils de
 »coneixer, se passarà de mica en mica als fenómenos d' in-
 »fluencia normal entre 'ls diferents cervells, y per aixó ma-
 »teix, entre las diferentes conciencias.

»Per aquí 's fundará la psicología científica y la sociología,
 »com lo sigle XVIII fundá la física y la astronomía.

»La estética, ahont se resumeixen las ideas y sentiments d'
 »una época, no pot mantenirse estranya á aquesta transforma-
 »ció de las ciencias y á aquest predomini creixent de la idea
 »social. La concepció artística, com totas las concepcions, ha
 »de concedir sa part, cada cop més grossa, á la solidaritat hu-
 »mana, á la simpatía ensemps mental y física que fa que la
 »vida individual y la vida colectiva tirin á confondres.»

Fins aquí la cita treta del malaguanyat Guyau.

Pretenia estudiar fa poch y no pera aquest discurs, las vi-
 cissituds de la crítica literaria contemporánea, y vaig tenir de
 recorre finalment, entre altres, á aquest últim llibre del pen-
 sador francés, que de la crítica moderna tracta en un de sos
 capítuls. Vaig comensar á llegir-lo y á las pocas planas me
 vaig fixar en aquesta coincidència. Guyau anuncia, com ve-
 yeu, en magníficas paraulas, la definitiva constitució d' una
 psicología y d' una sociología científicas. Donchs be: del estu-
 dí atent de la crítica é historia literarias de nostre sigle, resul-
 ta aquest fet: en una de sas més grans direccions, relegant á
 lloch secundari 'l judici propiament artístich, se diria que la
 crítica y la historia literarias modernas no han tingut altre fi
 que aportar noticias y datos á aqueixa psicología, á aqueixa
 sociología: á la primera, ab l' empenyo d' investigar los ín-
 tims llassos de la obra y son autor, y per aquí, tot son orga-
 nisme mental: á la segona, en son extens propósit d' inquirir
 las conexions de tota literatura ab la societat que la produheix,
 y per aquí també aqueixos fenómenos de simpatía y contagi
 mentals de que parla Guyau, causa dels éxits, aqueixos obs-
 curíssims problemas de solidaritat de las inteligencias, origen

del parentiu entre la literatura y tot moviment social, aqueixa aracció de las sensibilitats, arrel de tots los fets artístichs.

¿Cóm ha vingut á engrandirse fins á aquets indefinits límits la primitiva crítica literaria casi retórica, casi gramatical? Es molt senzill. «L' ofici propi de la literatura—ha dit un escriptor modern—es lo d' anotar sentiments: com més visibles »están en un llibre, més literari es.» En efecte, no 's tracta aquí de fútils jochs de paraulas ni de faramallas retóricas. Una obra es literaria quan en ella s' hi posa de manifest un cor ab tota diafanitat y energía. Si aixó es aixís, ocorre de moment que als investigadors d' esperits,—si 'm permeteu la frase,—no se 'ls hi pot presentar un document més viu, més immediat, més íntegro y pur, fora del mateix home, que un llibre, un escrit d' aquest home. En cap altra noticia poden trobar, no ja lo que aquest home sent y pensa,—que de vegadas no hi es en lo llibre,—sino lo cóm pensa y lo cóm sent, lo funcionament d' un esperit, l' esperit mateix. Y lo mateix dirém d' una societat. Examineu tots los travalls en que s' exteriorisa, y 's prolonga, concreta y encarna l' esperit d' una época: sas accions, sas industrias, sas mateixas arts. En res d' aixó podreu estudiarla de més prop, més al viu, més íntimament, frech á frech, per dirho aixís, son esperit amagat é impalpable, com en sa literatura: es á dir, en la representació de sas passions, de sas fantasías é imatjes, de sas memorias. Y no porque 'ns donguin sempre noticias certas de sas costums y voluntats y de sas verdaderas opinions,—que aixó, repeteixo, es una altra cosa, — sino porque, fins quan no las donan d' una manera directa, allí 'ns revelan las societats lo modo que han tingut de sentir, lo modo que han tingut de pensar é imaginar, lo funcionament de sas facultats.

Aquesta importancia de las literaturas, no ja per sas bellesas, sino com á revelacions visibles de tot esperit invisible, ha sigut reconeguda per historiadors, psicólechs y sociólechs: tots á la una las miraren com á datos preciosíssims. Res te d' estrany, donchs, que 'ls crítichs, obligats á manejar aquets datos molt sovint, hagin acabat per enamorar-se també de la tásca de buscar en ells l' ànima, la vida, avans de formular un judici literari, ó ab exclusió d' ell.

Figurévos un obrer que 's troba al peu d' una máquina, encarregat de vigilar lo que produheix: la máquina es com-

plicadíssima y perfectíssima: son rodats y sas funcions maravellosos. Oculta ó mitj amagada pera 'ls altres, á ell la hi ofereixen en una urna de vidre transparent. S'escampa per tot arreu la vivíssima curiositat de conèixerla: múltiples ciencias s'ocupan en investigar lo secret d'aquell moviment. ¡Qué te d'estrany que l'obrer que está al peu d'ella acabi per interessarse també, no per lo que la máquina produheix, sino per lo cóm ho produheix. Aixó ha fet la crítica contemporánea: aplicá las instruccions d'altras ciencias que li son superiors, y coadjuvá, intrusa ó invasora unas vegadas, auxiliar altras, á aqueixas psicología y sociología, que semblan atraure en nostre sigle la major y la més poderosa part dels pensadors moderns.

Obligat—ab molta honra pera mí—á discorrer ab vosaltres aquesta nit sobre algun tema científich y literari, vaig creure que potser vos podia interessar fixar vostra atenció en aqueix aspecte de la crítica contemporánea. Ab aquest objecte vaig triar y separar dels meus apuntes tot lo que més determinadament á ell se referia. Pero—dech confessarho ab franquesa—lo tema es tan extens, las cuestiones que desperta tan complexes, la historia d'aqueixos ímprobos travalls ja tan voluminosa en lo dia, que 'l meu resúm, ab tot y ser resúm, m'ha resultat massa extens. Temerós de cansarvos... no hi hagué remey! he tingut de sacrificar parts senceras del meu estudi y limitarme á un sol punt, á una sola d'aqueixas teóries críticas empenyadas totas en demostrar la relació del autor ab la obra y la obra ab son temps. Vos recordaré, donchs, única y molt breument, cóm pretengué resoldre 'l problema la crítica inductiva ó positiva, la que fou fins ara la més moderna y atrevida en sas investigacions, la que, en més ó en menos, tots hem procurat practicar, y en tots ha influhit, inclosos sos adversaris. Veuré després las rectificacions que promou avuy entre sos mateixos deixebles, y acabarém senyalant, mal sia en pocas paraulas, quin fou lo punt del camí ahont arribá 'l criteri comú, iniciant una reacció manifesta y viva. Aquest es lo treball que ofereixo á vostra indulgencia.

La crítica, com tot, no ha fet més que seguir en sas evolucions á las demás ciencias ab aquell paralelisme comú á totes ellas en un moment donat. Totas marxan sempre en filera y de cara. Quan regnava la psicología cartesiana, ó la teoria sensualista del sigle passat, — lo mecanisme de rellotje de *La-mettrie* que diu *Guyau*, — la crítica fou, en general, abstracta, rahonadora més que sentida, técnica y casi limitada á la aplicació d' unas quantas reglas retóricas. La obra d' art era una joia de mestre: hi havia que aquilatarla, pesarla y midarla... y res més. La literatura era en bona part una imitació d' altra literatura: la de grechs y romans, no la expressió de la vida: al crítich, donchs, poch se n' hi endonava en l' autor, l' home, ni en la obra, la vida. Era aquella una literatura petrificada, si 'm permeteu la frase: cap molécula que flotés en l' ayre, cap arrel en la terra.

Pero quan en los temps moderns—y vull referirme al mateix sigle passat, particularment en son últim ters—una revolució literaria verdaderament portentosa calmá sa abrusadora sed de novetats en las fonts de tots los païssos, de tots los temps, de totes las classes; quan se veié que, á més de la anti-guetat, altres pobles havian sentit y fantasiejat d' un modo diferent, cada hu segons son caràcter, sa religió, sas costums, ab un esperit genuí, llavors s' adonaren de que la literatura era, com si diguessem, no de pedra, sino vegetal, es á dir, que tenia sas arrels en lo terror ahont creixia, que xuclava l' ayre ambient, que 's nodria de la mateixa sava de la religió, la política ó las costums, que 's colorejava ab lo mateix sol vivificador de tot un país. Y no aplicaren ja l' escarpell crítich á cap d' aquellas plantas delicadas, sens ensopegar ab alguna d' aquellas fibras entreteixidas ab la bellesa literaria: en una paraula, ab l' esperit humá lliure, variat, apassionat y anterior á la retórica. Pero 'ls temps estavan llavors per una metafísica, per un idealisme absolut ó per l' espiritualisme ortodoxo y tradicional, y en la literatura hi buscaren aquell mateix es-

perit, segons lleys y métodos racionals, ab procés dialèctich, ab teorías *à priori*. Lo crítich, que havia sigut un gramàtich, fou un filosofh; tenia avans per tota ciència conèixer la erudició aristotèlica, las humanitats; tingué desde llavors per auxiliar las ciencias morals y políticas.

Nosaltres hem alcansat un paralelisme igual. Decayguda la metafísica, en augment lo positivisme, aquest nos portá una crítica positiva. En lo regnat del fisiòlech, del naturalista y del enginyer, al escriptor se li demaná que fos, no humanista ni metafísich, sino naturalista y fisiòlech. Una nova filosofia del art identificava 'ls fenòmenos mentals ab los fenòmenos físichs, la concepció intelectual ab la concepció vital; reduhia á una mateixa lley d'unitat l'esperit y la naturalesa. La literatura podia estudiarse, en efecte, com una planta... no metafóricament, com més amunt, no, sino tal com sona. Podia determinarse en virtut de quin adob havia crescut, quinas eran sas condicions climatològicas, quina sa vitalitat física. La psicologia literaria 's convertí en psicologia fisiològica; la sociologia literaria, en un problema de mecànica. Ja veyeu que Guyau la identifica igualment ab la astronomía. Per aquí, las ciencias conexas d'aqueixa nova crítica, han hagut de ser totas las naturals com avans las morals. Aqueixa crítica pressuposá 'l coneixement de tants y tants estudis d'una estètica fundada en las sensacions; en las teorías sobre la acció dels sentits, en la antropologia, en la etnografia, en la psico-física, etcétera. Aqueixa crítica, seguint sempre la línea paralela indicada, fou á la literatura lo que la antropologia al dret penal, la biología á las ciencias jurídicas, lo naturalisme á la novela, lo que tot lo determinisme, per fi, á las ciencias naturals.

De moment, com totas ellas, comensá per la necessitat de la observació del fet literari tal com es, y per aquí per la descripció del mateix; ja la obra, ja l'autor, ja tota una época.

Com en la mateixa novela naturalista, la descripció, la visió de las cosas se li imposava y per las mateixas causas. Quan la sensació es l' origen del coneixement, lo primer es provocar la sensació. Y la descripció, com en la novela, havia de ser total y complerta, corpórea, carnosa; visió de las cosas palpables y tangibles, en sa propia llum, suggerint lo mateix color, exercint sa influencia vital per tots sos poros.

«Una obra—diu un dels deixebles de la escola—hi ha que »revelarla en *acte*, obrant, desenrotllant en l'esperit humá las »emocions que desperta. Hi ha que presentarla com una for- »sa qual xoch s' ha de midar. Essent son efecte la emoció que »causa, y acompanyant á aquesta emoció la imatge sensible de »son contingut, es precis probar la reproducció ategintli son »índex emocional; en una paraula, fer sa paráfrasis.»

Pero no basta descriure la obra, sino l' autor, imaginar l' home. «Quan gireu las grans planas d' un in-folio, — diu »Taine,—los fulls groguenchs d' un manuscrit, un poema, un »símbol de fe, lo primer que ocorre es que alló no s' ha fet »sol. Alló no es més que un motillo, semblant á una petxina »fóssil, un rastre semblant á una d' aqueixas formas deposa- »das en la pedra per un animal que ha viscut y ha mort. Pero »dessota la petxina hi havia l' animal, y dessota 'l document »hi havia l' home. ¿Ab quin fi estudiém la petxina sino pera »figurarnos l' animal? De la mateixa manera, sols s' estudia 'l »document á fi de coneixer l' home que l' ha produhit. La »petxina y 'l document son despullas inertes; sols valen com »índicis del ser sencer y viu. Fins aquest ser viu s' ha d' arri- »bar: aquest es lo que es necessari reconstruhir... l'home ani- »mat, observat, *vist ab los ulls del cap*. Quan s' ha establert la »filiació dels dogmas, ó la classificació dels poemes, ó 'l pro- »grés de las constitucions, ó la transformació dels idiomas, no »s' ha fet més que aclarir lo terreno; la verdadera historia 's »construheix quan l' historiador comensa á distingir a través »de la distancia del temps, l' home viu, actuant, dotat de pas- »sions y d' hàbits, ab sa veu y sa fesomia, ab son gesto y son »trajo, distint y complert, com l' amich que acabém de des- »pedir en la cantonada...»

«Qué hi ha dessota las bonicas planas satinadas d' un poe- »ma modern? Un poeta modern, es á dir, un home com Al- »fred de Musset, Hugo, Lamartine ó Heine, que ha seguit

»una carrera, que ha viatjat, que vesteix frac negre y porta
 »guants, ben vist de las damas, fent á la tarde mitja dotzena
 »de frases, llegint los diaris al matí, vivint generalment en un
 »segon pis, may molt alegre porque es nerviós, y sobre tot
 »perque en la espessa democracia en que 'ns ofeguém, lo des-
 »crédit de las dignitats oficials, ha exagerat sas pretensions
 »realsant sa importancia y la finura de sas habituals sensa-
 »cions li donan la temptació de creures un Deu.» — Ja ho ve-
 yeu: la tasca ha de comensar per imaginarnos l' home com-
 plert, si se l' ha de coneixer be en sas obras.

Suposeu ara que 's tracta, no d'un home, sino de tota una
 colectivitat, y 'l procediment será 'l mateix. Pera la historia
 literaria, la mateixa búsqüeda que pera la biografía: una re-
 surrecció de las societats pintantlas al viu y tal com eran. Res
 d' abstracte y rahonat á *priori*: no 'l rey, ni 'l general en apo-
 teóssis, ni 'l diplomátich ab sas fórmulas buydas, ni 'l sabi ab
 sos descobriments, sino tots á l' hora, tal com visqueren: los
 pobles, en una paraula, vistos, ressucitats «en son taller, á la
 »oficina, al campament, ab son cel y son terror, á casa seva,
 »ab sos trajos, sos conreus, ab son menjar» ab sas miseries; tot
 lo complicat engranatje de la vida social en moviment.

Aquest inmens treball de reproducció ha sigut en gran
 part, la major y més vasta tasca de la crítica contemporánea:
 ho fou en lo periódich diari, ho fou en las biografías dels més
 grans crítichs, de Goethe, ó Carlyle á Sainte Beuve; ho fou en
 la mateixa historia política y social, allissonada per la novel·la
 arqueológica romántica cultivada per tots los grans historia-
 dors desde últims del passat sigle.

En nostres temps, lo procediment no feu més que perfec-
 cionarse; alcansá aqueixa plasticitat rellevant de formas,
 aqueix materialisme de frase, aqueixa energía de color, aqueix
 intensitat casi brutal de la sensació de llums, y fins sons y
 olors, portada á son major grau: una palpitació de vida, que
 avans hauría semblat impossible alcansar ab la ploma. Y 'ls
 resultats—no pot negarse—han sigut artísticament maravello-
 sos: s' ha lograt una compenetració de l' ánima del lector ab
 las cosas, molt més segura pera 'l seu coneixement.

En lo periódich, aqueixa crítica artística, ó sugestiva ó com
 volguéu anomenarla, semblá desde 'l moment, la més oportu-
 na, la més amena. Lo periódich, substituhint á la revista, co-

rrerent de ma en ma, pera tota mena de llegidors, escrit ab premura y febre, no tenia més remey que treurers la pols de las aulas, ó prescindir del grave judici, rahonat, reposat, extens de las revistas. Era forsós que convertís lo seu ofici en apuntar, anotar, descriurer fets literaris y artístichs tal com se succehian. Han sigut aquets apuntes una mena de fenomenologia, corresponent á aquell empirisme dominant. Trasmeter d' un estreno la exacta emoció, son propi calor, lo verdader estat momentani y fugitiu dels ánims; donar un detall fidel de qualsevol solemnitat artística ó literaria; llensar al carrer la primera y més viva impressió del llibre, parlar dels poetas ab poesia, fer la novela del novelista, semblá després de tót lo més segur.

En historia 'l progrés, si cab, fou major. Ab tal manera, tots los erros, tots los rahonaments y preocupacions de secta, han caygut á terra. No puch recordarvos un exemple més immediat que autorisi las meas paraulas, com lo de las conferencias del Centenari celebradas en aquest mateix local. Quan ab lo seu talent y la seva erudició alguns de nostres companys evocavan materialment pera nosaltres, arts, política, costums del sigle xv; oferintnos lo fet viu y real, avans que tot comentari, allavors y sols allavors penetravam en lo coneixement d' aquell sigle; sols allavors arribavam á sentir quelcom de lo que sentiren aquellas generacions mortas. Una especie d' alucinació momentánea era 'l resultat d' aquell recort de la realitat.

Pero es clar que la crítica no podia limitarse á aquesta tasca. No 's reproduheix ni provoca un fenómeno, sino es pera devallar á las sevas causas, á la lley que 'l regeix. «Hi ha un home interior amagat en l' exterior—segueix Taine—lo »segon no fa més que manifestar lo primer. Contempléu á ca- »sa seva, los seus mobles.... escoltéu la seva conversa, las se- »vas inflexions de veu, pera judicar la seva fecundia de parau- »la, la seva indolencia, ó la seva alegría, la seva energia ó »adustesa. Si consideréu los seus escrits, es pera midar la ex- »tensió y 'ls límits de la seva inteligencia, la seva invenció y »la seva sanch freda, l' ordre, la especie, y la potencia habi- »tual de las sevas ideas, de quin modo pensa y 's resol. Totas »aquestas exterioritats no son més que diferents camins pera

»arribar á un centre: l' home verdader: lo grupo de facultats y sentiments que produheix lo restant».

Aquest objecte de la crítica fou realisat també en gran part per insignes biógrafos d' una precedent generació: pero sols alcansá en nostres temps sa major amplitut y lo trabament de tot un sistema. Los primers psicólechs se contentaren ab analisar l' ánima d' un individu, sense remontarse á considerar si hi havia pera totes ellas una lley que 'ls hi sigués comú.

Es lo que 's veu en las celebérrimas planas de Sainte-Beuve, en l' extracte, y com á recepta, del seu método. En ell s' insinúa, entre 'ls crítichs francesos contemporánis, la famosa teoría de la rassa, del medi físich ó terrer nadiu, del medi social, y del moment. La teoría es antiquíssima; pero sense remontarnos molt, se troba en Bacon, en lo seu método experimental, s' aplicá al estudi de las institucions polítiques en lo sigle passat, s' indicá també com á convenient pera l' estudi de la literatura allavors, y per cert per alguns crítichs espanyols: després, ha vingut á ésser la clau de las aplicacions del determinisme. Pero Sainte-Beuve surt solzament d' ella, pera arribar després á una série d' observacions individuals limitadíssimas. La explicació del seu método es casi un simple article de costúms, deliciós com á seu, pero sense abarcar tot lo sistema.

Segons Sainte-Beuve, hi ha que posar al antor al seu país nadiu, y considerarlo en relació ab la seva rassa. Si coneixessim ben fisiològicament los ascendents y avis del escriptor, se tindria molta llum sobre la secreta y essencial qualitat dels esperits; pero las més de las vegadas aquesta arrel fonda s' amaga á la investigació. En los cassos en que no s' amaga enterament es de gran profit observarla. Se regoneix y 's troba ab seguretat l' home superior, per lo menos en part, en los seus pares y sobre tot en la mare, 'l parent més proper, en los germans, en los propis fills. Aixís, en las germanas de Chateaubriand, se trobavan separadas las qualitats del gran poeta: una, tota imaginació, *sobre un fondo de tontería*; l' altra, d' una sensibilitat exquisida, tendra, melancólica; aixís los fills de Madame Sevigné, se repartiren per parts iguals lo talent de la seva mare, y 's trobava en l' home la seva gracia y lleugeresa; en la dona la rahó y la serietat.

Una altra font de coneixements es pera Sainte-Beuve, 'l

grupo literari, un segon parentiu, lo parentiu de l'ànima; la associació espontànea y natural dels que, fins sense assemblarse empengueren la volada per los mateixos dias y en lo mateix vol, nascuts sota un mateix sol, sentintse ab vocació pera una obra comú. Igualment s' haurá d' atendre, segons lo gran crítich, avans que tot, á las primeras obras, á las de la joventut, al talent del seu primer instant de brillantor, en lo seu primer foch, en lo que te de franch y primitiu. Qui coneix al geni en la seva maduresa, no'l coneix be... Pero hi ha un altre moment pera penetrarlo més fondament: quan se gasta, se corromp, decau y 's desvía, lo que produheix allavors revela la seva verdadera qualitat: la seva exageració la denuncia.

Se pot descobrir també la mateixa aptitut en la afectació de la contraria, casi imperceptible falta de sinceritat en que tothom incurreix. Un autor tracta sempre d' amagar, fins á despit seu, la deficiencia que sent per instint, y allavors se tira al vici oposat. No hi ha més que apreciar lo defecte en sentit contrari. Aixís, fixantse ab aqueixos ressorts amagats de l'ànima, 's pot seguir estudiant, la del escriptor en lo seu émulo, en lo seu rival, lo rival elegit, ó que proporciona la sort: cada hu te 'l seu, y dona sempre la mida del valor propi; aixís, en los seus deixebles y admiradors, en aqueixos cómplices del geni, que 'l denuncian, falsificantlo y parodiantlo; aixís, en los seus enemichs, y 'ls que instintivament l' odian: jenemistats comuns entre literats y artistas!—que naixen y duren fins sense coneixers y que no hi ha que atribuhir sempre á la enveja, sino á vivas incompatibilitats de temperament.—Y encara continúa l' autor, acumulant los medis d' investigació pera sorprendre y fixar una ànima. Hi ha que coneixer lo que pensá y sentí sincerament en religió, cóm l' afectava l' espectacle de la naturalesa, quína era la seva conducta en los seus amors, en cuestions de diner, etc., etc.

Tot aixó está molt be pera aixecar y posar dreta una sola figura, pera retratos solts, pero ni es un sistema, ni profunda la lley general dels organismes mentals. La crítica determinista pretengué més: pretengué que 'ls sentiments é ideas humanas obehían á tot un sistema que obrava ab la mateixa inflexibilitat mecánica de las funcions físicas. Pera descobrirho, se sortí del principi sensualista de que en l' home no hi havia

més imatges y representacions d' objectes, y segons fos la mena d' aquestas representacions, aixís tota la vida intel·lectual. «Segons que la representació sia neta y retallada—continúa »Taine—ó confosa y mal delimitada; segons que centri en »ella mateixa un gran ó petit número de caràcters del objecte .. tota la màquina humana 's transforma. Si la concepció »general es un senzilla anotació seca, á la manera xina, la »llengua 's converteix en una mena d' àlgebra, la religió y la »poesía s' atenúan, la filosofia 's reduheix á una mena de bon »sentit moral y pràctic, la ciencia á un conjunt de receptas, »i' esperit enter pren un caràcter positiu. Si, al contrari, la »concepció general es una creació poética y figurativa, un »símbol vivent, com en las rasses árias, la llengua 's converteix en una mena d' epopeya matisada y colorejada, »ahont cada paraula es un personatge, la poesia y la rellegió »prenen una amplitut magnífica é inagotable, la metafísica 's »desenrotlla amplia y sòtilment, sense cuydarse pera res de »las sevas aplicacions positives: l' esperit enter... s' enamora de lo hermós y sublim y concibeix un modelo ideal.»

Aquí teniu resumida tota la lley primera: Totas las variatats mentals dels pobles com dels individus, se deriven, donchs, de la forma d' aquesta concepció, y aquesta dependeix á la vegada de certas forsas primordials. Aquestas tres forsas primordials son prou conegudas: la rassa ó las disposicions hereditarias y nadivas que l' home aporta ab ell al naixer y que per lo comú van unidas á diferencias marcadas en lo temperament y la estructura del cos: lo medi en que 's viu, ó las circumstancias físicas y las condicions socials que complertan ó deprimeixen, afavoreixen ó desvían, pertorban ó educan aquesta naturalesa; y l' element històric: lo resultat de las duas anteriors forsas: ab la impulsió permanent, y l' medi donat, la velocitat adquirida.

Tot es aquí. D' aquest dipòsit, ahont acumulan las sevas ayguas subterràneas aquets tres elements, brollan las causas amagadas de tots los fets històrics; aquestas tres forsas, diversament combinadas, ab impulsions graduals y diferents constitueixen tot lo mecanisme social, y á ellas se deuen los grans regnats d' una forma del esperit ó d' una idea dominant ó las creacions de la inteligencia. La diferencia direcció que han pres pobles d' una mateixa rassa, fins á diver-

gir y presentar caràcters distints y fins oposats, se pot atribuir en gran part á la diferencia de las comarcas en que s' han establert, que ab la seva topografia 'ls ha obligat á una vida diferenta, ha desenrotllat unas aptituts á costa d' altrás, los hi ha imposat una organisació diferenta. Altras vegadas las circunstancias políticas creadas han exercit la seva influencia y determinaren las diferencias entre dos períodos històrichs. En altres cassos las condicions socials han imprés lo seu sagell, per espay de sigles. A un moment d' originalitat, ha seguit un moment d' imitació. Pero sempre, en tota disposició d' esperit, podrá descubrirse la obra d' una d' aquellas tres forasas primordials; sempre y en tot cas se veurá que 'ls seus efectes se distribuheixen per los diferents ordres que componen una civilisació: la religió, l' art, la filosofia, l' estat, la familia, las industrias, donántlosi un caràcter homogeni en cada país, y formant diferents grupos. Aixís s' ha pretengut construir tot un sistema vastíssim al que no escapa cap fet social, convertint, en efecte, la marxa del mon, en lo moviment determinat d' una complicadíssima y gegantina màquina.

La aplicació d' aquets principis á la crítica literaria s' ocorre fàcilment. Tant á una literatura nacional, com á un período literari, com á un autor, quan se l' estudia separatament, se li poden assignar las mateixas lleys resumidas fins aquí. Una literatura no es més que 'l producte de las facultats predominants en la rassa; un período històrich, una idea creatriu que domina, s' explica pel medi social, per la corrent d' ideas comuns que adoptan tots los indivíduos d' una societat, moguts del esperit d' imitació. Y, en últim resultat, lo geni d' un escriptor, comprés dintre del mateix circul, dú també igualment marcats los caràcters del seu poble, per lley d' herencia, se nodreix ab las ideas de la época en que naix, y ab las costums, los espectacles que 'l voltan, la educació que reb y en ell s' enrobusteixen y afirman per selecció unas facultats en detriment d' altrás, gracias á la pressió que exerceixen per un costat en ell los gustos del seu públich, gracias per altre, á la assimilació dels mateixos. Coneguda una facultat en ell dominant, se pot determinar en virtut de quínas lleys adquirí 'l seu desenrotllo ó fou relegada á lloch secundari; coneguda la societat del seu temps, ab totas las sevas ideas y

prejudicis, los seus sentiments y volicions, se pot descobrir en la obra, no sols lo reflexo, sino la assimilació de las mateixas: é inclós l' aspecte de la naturalesa del terror habitat, passa á la seva literatura é influheix en las sevas qualitats de energíá, débil, riallera, gegantina, opulenta, melancólica, etc. Ab aquestas cuestions van resumidas, donchs, lo funcionament de las sugestions mútuas entre 'ls homes, y la trama sutilíssima dels seus sentiments més delicats y en apariencia més lliures. Sense perdre de vista la existencia d' aquellas tres forsas, se pot seguir la seva acció complicada á través del desenrotllo gradual de tota una literatura, que 's converteix en signe, signe viu y parlant de tot un mon misteriós y fondo quals últimas arrels s' endinzan en lo inconscient.

J. YXART.

(*Se continuarà*).

LO PLANY DE LA VIUDA

Que soleta y trista quedo
y obladata ja del mon,
en lo casal dels meus pares
que guarda los bells recorts
de los jorns de ma infantesa,
de mas bellas il-lusions,
y de dolsas alegrías
que omplian de goig mon cor.
Ell recorda las floretas
que cuidava dins mon hort
y los llochs hont hi jugava
ab altrás ninas com jo;
las hermosas romerías,
los aplechs, festas majors,
y las rondallas que 'ls avis
me contavan d' aquells jorns
que eran de sa juvenesa
lo florit temps del amor.
Y 'm recorda 'ls cants d' aucellas
y 'l suau remor de la font,
del temps en que recorría
á sol-ixent d' un nou jorn
la verda prada y montanya
que mon casal té al entorn.
Quan recordo eixas venturas,
es tan gran lo meu dolor,
es tan forta l' anyoransa
y tan trista ma dissort,
que ploro desconhortada
y gemego ab gran tristor,
puig retornan á ma pensa
un á un tots los recorts.
¡Qué trista y soleta quedo
presa de mon greu dolor!
A mí, que 'n la etat més pura
sols me rodejava 'l goig;
que casi enveja tenían
mas amigas, de ma sort,
al véurem garrida y bella

y estimada de tothom.
 Avuy ellas son ditxosas,
 de mí no 'n tenen recort;
 tenen marits que 'ls estiman,
 tenen fills que ab gran amor
 fan sa vida venturosa,
 y que son lo seu consol
 si sofreix alguna volta
 crudel pena lo seu cor.
 Y quan finin los seus días
 puig tot te son fí en lo mon,
 cubrirán sa freda tomba
 las plegarias, y los plors
 de los sers aymats per ellas,
 de los fillets de son cor,
 sen de perlas son sudari,
 y sa fossana de flors.
 Las perlas serán las llágrimas
 que n' arrancarà 'l dolor,
 y las flors sas virtuts santas
 que serán d' etern recort,
 fentlos anyorá una mare
 tota tendresa y amor.
 Mentres que jo trista y sola
 sens pares, fillets ni espós.
 esperaré que s' acabin
 mas penas y mon dolor,
 rosari de pasioneras
 que m' acompanya en eix mon.
 ¡Quan recordo 'ls jorns ditxosos
 de mas mortas il·lusions,
 sento que mon cor se gela,
 sento que 'n mon pit ja han mort
 los afectes purs y tendres;
 sento tristesa per tot!
 Ma mirada febrosenca
 en lo cel hi busca un lloch
 que sens dupte, ma mareta
 m' hi guarda per mon conhort,
 y allà dalt, en mitx dels angels,
 dolsa pátria del amor,
 retornaré á ser ditxosa,
 tornaré á bátter mon cor
 de plaher y d' alegría,
 de pur goig y sant amor,
 sentint cantar las lloansas
 eternas del Creador.

CARME VERDAGUER DE COTS.

Barcelona, Juliol de 1890.

DISCURS

LLEGIT PER LO PRESIDENT DEL ATENEO BARCELONÉS, D. JOSEPH
IXART Y MORAGAS, EN LA VETLLA D' OBERTURA DE LAS TASCAS
DEL PRESENT CURS PER DITA CORPORACIÓ.

(Acabament)

Tal vegada vos haurá semblat un poch llarch lo resúm—
essent resúm—d' aqueixa coneguda teoríá; pero sense recor-
dárvosho, no podría passar á las rectificacions y objeccions
que suscita: en la actualitat sempre combatuda, y 's comprén,
per tot espiritualisme é idealisme aquesta oposició adquireix
més vigor que may; pero avans que ells, y en part ab ells es-
tán los mateixos deixebles acabats d' arribar. Aquets no ne-
gan de cap manera la existencia y 'l valor d' aquellas lleys, ó
al menos de la majoría; son probables, y en molts cassos visi-
bles; ¿pero son totas determinables, ab la precisió y rigidés
científica que se 'ls hi ha volgut donat? ¿pot aixecarse sobre
ells un sistema verdaderament científich? Aixó es una altra
cosa. Tots sabém que lo propi d' una causa es produhir sem-
pre sos efectes; y no obstant, aquí las causas consenten tals
excepcions, que desapareixen ó s' amagan. Los mateixos efec-
tes son difícilíssims de determinar quan s' arriba á cassos con-
crets; ab lo qual no hi ha possibilitat d' investigació científica.

Sobre aquellas causas probables s' aixecan devegadas las generalisacions no probadas, y aixó obliga á una nova revisió dels fets, y á buscar la sortida per altres camins. Hi ha que atendre á las deficiencias de la teoría, hi ha que expurgarla d' errors, hi ha que limitar y precisar alguns d' aqueixos principis prou senzills y comprensius de fenòmenos prou complexos é indefinibles. Tal es l' estat de la cuestió. La cada dia major penetració del problema ha revelat la seva infinita complexitat, y aquesta complexitat ho ha fet fosch é introduhí en ell las distincions y al últim lo dubte. Es lley de tota tentativa científica. Com més s' enfonza, y més se somou lo terrer, com més se ramifican las galerías subterráneas, la claror y l' ayre van faltant á la mina.

La crítica biogràfica de Sainte-Beuve, sembla ja anticuada y en bona part supérflua. Avuy se tira á treure d' ella tot lo que 's refereix á la vida privada del autor, á las sevas flaquezas ó amors, é las sevas costums, al seu caràcter moral en detall. Pera alguns, tota aqueixa inquisició impertinent será molt útil pera una semblansa més ó menos curiosa; será una obra artística en la ploma d' un escriptor de rassa, com aquell portentós mestre, pero d'escàs resultat científich quan se volen determinar las particularitats de la organisació mental d' un geni creador. Aquestas, en definitiva, las manifesta la obra. La creació intelectual es un moment supréu, una funció moltas vegadas excepcional y poderosa; totas las facultats alcansan allavors lo seu major grau d' intensitat y potencia. En la producció intelectual hi ha que buscar, donchs, aquestas facultats ja que allí 's presentan en tota la seva integritat y plenitut. Aquella revelació exterior es la verdadera reveladora del mecanisme interior y de tots los components d' una ànima. Fora d' allí, fora de las obras, tot es nimietat, contradicció y miseria, com pera 'l resto dels mortals. Lo comú y massa visible es que la vida corrent, en la major part dels casos, resulta lo superficial, lo fret, lo deprimit, seguint á tan soberans esforços, y lo prosáych y sense alé després d' haver-se remontat l' escriptor en virtut del impuls de la inspiració. Los contrastes entre la existencia aparent y las obras, abundan. Si hi ha homes que valen més que 'ls seus llibres, per falta d' algun ressort amagat, d' una definitiva potencia de concentració, d' alguna condició de la voluntat ó una altra

causa semblant, en cambi—tal vegada ab més frecuencia—las obras valen més que 'ls homes. D' aquí ve que 'ls admiradors perdin moltes vegades la ilusió, al intimar ab lo seu ídol; d' aquí ve que á tots nos passí lo que al criat, al atansarnos al més gran geni. Olvidém que aquest ho es precisament, no per una potencia contínua é igual, sino per lo dó marvellós d' adquirirla en inesperadas ocasions desconegudas pera ell mateix.—Y no obstant de tot aixó, que se 'ns ha ocorregut llegint moltes biografías massa anecdóticas y trivials de que s' ha abusat; encara que 'l cansament y reacció contra ellas tenen la seva rahó de ser, no s' ha vist be fins á quin punt la única y retallada psicología de las obras, sense la vida, y sobre tot, sense la imatge complerta del autor, com han volgut Sainte-Beuve y Taine, 'ns portará rápidamente á una crítica abstracta altre vegada y sense color ni sava. En un llibre totas las facultats hi son investigables en lo seu grau máxim, pero no tots los indicis funcionals. En las obras únicament, no 's poden estudiar los seus desenrotllos y las sevas causas, ni 'ls efectes que tinguin á la llarga en ellas, las demés impresions de la vida. Y com que 's tracta no sols dels actes del geni sino de lo que sia en sí mateix, vivent, en la seva creixensa, en las sevas vicisituds, en la seva carrera, en las sevas conexions, se reduheix molt per reacció sempre violenta, la part verdadera—ment biográfica de tot talent literari. La cuestió está, donchs, en discernir y apreciar ab tot lo tacte possible, quins epissodis de la vida 's relacionan ab la concepció artística y quins nó; rebutjar la escoria d' una revelació lleugera, impertinent, y alguna vegada, baixa y ridícula, pera recullir los grans d' or d' aqueixa psicología literaria, auxiliar de la general.

Altras objeccions han suscitat lo principi de rassa, la influencia del medi físich y 'l medi social. Totas portan única y senzillament aquest propósit: probar que ni la rassa ni 'l medi son sempre determinables, ni d' un efecte tan extens, com s' ha pretengut. Ningú nega lo evident, y es que aquestas lleys existeixen, pero al baixar á precisarlas en cada cas; la cuestió se complica, las divisions y distincions son cada vegada més necessarias y de difícil precisió. Ho son tractantse de pobles enters, quant més al baixar als individus. Segons la antropología moderna, no hi ha rasses puras, sino barrejadas, y d' aquestas es impossible precisar los caràcters. Las naciones

formadas d' una sola rassa no existeixen tampoch en cap part, després de tantes invasions é inmigracions, guerras y mudansas sens compte que han teixit la espessíssima trama de la historia. La majoria de las nacions son un agregat de diferents pobles, y á vegadas hi ha més diferencias entre 'ls diferents grupos d' una sola nació—com succeheix á Espanya, á Fransa, á Italia, per no citar més que aquéstas—que entre duas nacions entre sí. No 's pot concloure sempre, donchs, del autor á la nació sense una investigació particular, en molts casos impossible.

Pero encara al devallar á aquets grupos pera fixar un acte que 'ls distingeixi, trobém dintre del grupo caràcters oposats y que perteneixen á un altre. De manera que s' aplica un rótul general y confós á un conjunt, literaria ó familiarment resulta aproximat; però quan després se l' estudia y se l' aïsla, fa que apareixen tantes varietats com n' hi han en un círcul més gran. Aixís, per exemple, massa sabem aquí lo que entenen en lo resto d' Espanya per un catalá. Sembla aquest un tipo molt determinat y precisat... per lo menos en la conversació. No obstant, quan un historiador, nostre amich lo senyor Pella, en la seva *Historia del Ampurdán*, penetra en aquestas cuestions étnicas, hagué de separar y distingir á Catalunya duas grans families, una idealista, propensa á la especulació, familia de poetas y filosofhs; una altra, positiva, práctica, donada á las ciencias experimentals, familia d' estadistas, metjes, matemátichs, etc.; en una paraula, la mateixa divisió en dos grans grupos, que altres aplican vagament al resto d' Espanya. Devallant més, se troban á cada comarca vilas y poblets ab rasgos contraposats entre ells, y que 's suposan propis de tipos llunyans. Hi ha pobles en nostre país, als que se 'ls anomena *los andalusos de Catalunya*. Quan s' arriba, donchs, al últim esglahó, als individus, als escriptors, la determinació de lo que deuen á la rassa y en quinas condicions persisteix en ells, se fa ja difícilíssima; y com aquets individus d' herencia tan barrejada, confosa é inconsistent forman las literaturas, s' ha arribat á altre principi: conforme van obrant tan múltiples causas sobre 'ls pobles, las literaturas dels que parlan un sol idioma son literaturas d' idioma, no de rassa. Cada individu porta de llunyanas y obscuras regions del pensament, lo seu temperament individual,

la seva idiosincràcia pròpia. Nos trobem, donchs, en lo cas de noves y analítiques investigacions, conforme 's desitja sortir de las fórmulas y arribar á la realitat.

Més difícil de fixar encara ab rigor científich, l' influència que exerceixin sobre la imaginació del escriptor, en sa joventut, en sa família, en aquella mateixa rassa, lo medi físich en que nasqué. ¿Qué deixan en la retina de sa imaginació 'ls aspectes de la naturalesa en sa infantesa? ¿Cóm influheixen en son talent? ¿Quína direcció li imprimeixen aqueixos caràcters climatològichs, geogràfichs ó pintoreschs d' un lloch? De certes relacions visibles y claras s' induhí altra lley també de possible existencia. La Judea y sos aspectes—s' ha dit—se troban vagament en la forma d' imaginació dels poetes bíblichs; la naturalesa oriental, en la exuberancia literaria dels poemes indis; la Grecia ab sas líneas precisas, en los grechs. Nosaltres hi podríam afegir: los poetes hispano-americans tenen cert inflament y pompa gegantina y aygualida com la vegetació tropical y sos fruyts dolsets. En los meridionals, hi ha certs despilfarros de llum y color. Tot aixó es visible, pero indeterminat; may fixo com una lley física inflexible. Lo geni dotat de condicions oposadas á la naturalesa que 'l volta, escapa á la lley. Sense una predisposició anterior, lo fenómeno no hi es. Entre 'ls espanyols, l' estil clorótic de Martínez de la Rosa no sembla d' un granadí; Becquer, lo poeta que més se va complaure en la poesia de las boyras, dels gnomos, dels silfos cabalcant en son raig de lluna, es de Sevilla; Valera, de judici tan fret, refractari als entussiasmes, enemich d' apassionaments, es cordobés.

Pero encara per lo que 's refereix á la descripció dels paisatjes naturals y á la visió de las cosas, d' una influencia més directa y segura, observeu, per exemple, que á vegadas no son los escriptors de païssos més pintoreschs, los que més acerten en sentir la naturalesa. La majoria dels poetes andalusos veühen los esplendors de son país d' un modo retóric ó d' un modo efectista; substituheixen la descripció ab fraseologia de llibre ó exageran la sensació poch sincera y ménos reposada. Se diria que 's giran d' esquena al mateix que pintan y 's contentan ab vagas aproximacions. Dels americans, alguns escriptors del Nort son los que més senten la sublimitat de las extensas pampas, de las selvas embrolladas, dels boscos cen-

tenaris, grans, com antdiluvians. D'aquí que s'hagi acabat per sentar, que hi ha una influència probable, però débil, ó que requereix una aptitud anterior deguda á altres causes. Del modo com influheixen y com operan aquestas, res se'n sab de fixo.

Pero si en totas las anteriors investigacions sobre la rassa, lo clima, lo medi físich, no s'alcansá altra cosa que mostrar sa indeterminació y no la falsetat de la lley, sino las dificultats de possessionarsen y revelar-la en mitj de sa infinita complexitat, la acció del medi social ha sigut ja més resoltament controvertida y limitada. Es cert y positiu que las ideas corrents, las preocupacions socials, los hàbits y costúms, los moviments literaris anteriors, imprimeixen una direcció general y uniforme als talents. Y, no obstant, aquestas mateixas causas que explican sas condicions, no solzament no poden explicar, sino que contradiuhen la sobtada aparició del geni, del talent superior. Lo propi del talent consisteix en no substraures, en adaptarse al medi social ab lluyta ó sense ella. En cambi lo que caracteriza al geni, es armarse contra ell, vèncel, escapar á la sugestió comú, fentse superior á ella. Lo mon social, com lo mon enter—s'ha dit—obeheix á duas forsas: la imitació que 'ns arrastra á tots, y la innovació, la invenció, que es cabalment la propia del geni. La una no explica la primera: lluny d'aixó, li es contraria. ¿Cóm, donchs, lo medi social, que es la imitació, pot explicar la aparició y caràcters d'un talent superior? Aquest precisament sortit d'un medi social, ab la energía de sas facultats y la adhesió que 'l segueix, crea altre medi. Quan afirma la seva individualitat; quant posa de relleu la personalitat propia, l'original, lo genial, es anomenat aixís, perque contrasta ab son medi; y tot aixó, precisament ha fet grans als grans. Hi ha donchs, en ells, una qualitat irreductible que ni 's determina, ni 's defineix totalment per cap de las condicions externas, per moltas que sian las circumstancias, los datos, los pormenors històrichs que s'acumulin.

Pero altre fenómeno s'ha observat y es: que quan lo medi social se complica, las persolitats s'aferman més y més. Es l'espectacle de las grans capitals en la historia; lo de las modernas com Londres ó París. Ahont la heterogeneitat social domina, la originalitat fa gala de sí mateixa, sens gran esforços,

fins en detalls y pormenors, en direccions raras, extravagants y á vegadas insignificants. Ho demostren avuy dia la literatura y la pintura parisencas, ab tan múltiples y encara oposats ideals y fins, ab tantas individualitats singularíssimas, ab tals independencias de criteri. Aquestas independencias brollan precisament com un prurit y casi una necessitat de no sentar plassa d' imitador en cap ordre. S' extreman, s' agafen á qual-sevol extravagancia ab tal de protestar contra 'l medi social. A tot arreu, pot notarse 'l mateix fet sia quin sia lo círcul, á mida que s' aixampla, y aixís en las costúms, com en la literatura. En la nostra, en la literatura catalana, era més fácil determinar uns quants rasgos comuns als autors, fa uns quants anys, que no ho es avuy, que no ho será demá sens dubte. La major extensió del cultiu d' una llengua, porta ab ella las disgregacions; aquestas facilitan l' esperit d' originalitat; un medi ahir únich, es substituhit per altres: y s' acaba per la impossibilitat de determinarne cap ó per la necessitat dè distingirne varis.

Aixó es lo que succeheix, després de tot, quan s' abarca tota la literatura en son conjunt. Hennequin formá una llista de las principals literaturas d' Europa, detallant los géneros literaris més cultivats en cada país, y resulta que á tot arreu hi ha de tot, realismes, idealismes, clasicismes, en un mateix período històrich. Encara que un crítich espanyol notá ja que la llista de la literatura castellana era incompleta y en part errònea, no 's pot negar, en vista d' ella, que es indubtable que un medi històrich no priva may lo cultiu d' uns géneros, en benefici d' altres. ¿ En qué s' han oposat lo temperament idealista dels llibres de caballería, ó dels grans místichs, al realisme enérgich, varonil y prosaích de las novelas picarescas? ¿ Quí simbolisa y encarna 'l medi social, en temps de Felip IV? ¿ Calderón ab son ideal arrebatat, sa fantasía sutil y quintaessenciada, y sa recarregada dicció, ó Quevedo ab sas grotescas pinturas d' una miseria abjecta y ab sa concisió llatina, ó Alarcón en sa comedia terenciana, equilibrada y discreta? ¡ Tants ingenis y géneros, com son las facultats del ánima! Los exemples podrían multiplicarse. Totas las varietats, totas las modificacions, totas las excepcions apareixen, y la ley se diversifica, s' acentúa, s' altera, oneja y s' enfos-

queix, fins á perdre per complet lo seu enrampament mecánich.

Aixó ha induhit á buscar altra solució, y com sempre, á distingir, á separar, y afinar, en una paraula, l' anàlisis, establint grups y sub-grups, si habíam d' enténdrens: sobre tot, sense abandonar lo principi, se l' ha subvertit. No es lo geni—s' ha dit—lo representant d' una societat, perque d' ella surtí enterament, sino al revés, perque ella l' segueix; no lliguém los genis á las nacions, sino al revés, las nacions als genis; no aném de sos admiradors al autor, sino al revés, del autor á sos admiradors. Aquets se veuhen com realisats y sublimats en ell: un lector troba en una obra sas propias aptituds, sos propis gustos, son propi ideal. Ningú comprén sino lo que ja porta dintre; ningú sent be en la obra literaria sino lo que es capás de sentir avans d' ella. Per l' éxit d' una obra pot afirmar-se, donchs, la existencia d' un grupo que pensa y sent com l' autor; un número de lectors quals particularitats mentals s' assemblan á las del autor; una cantitat numérica positiva que dona un valor de signo social al geni: converteix sa unitat en xifra representativa d' una forsa social, afegintli zeros.... si enteném per zeros als admiradors. Hi ha, donchs, aquí una base de qué sortir, tant més ámplia en quant permet anar distingint en una societat las diferents agrupacions de sa heterogeneitat creixent. Aixís se pot notar d' un modo precís la major ó menor extensió de sos sentiments, sa diversitat, sas modificacions: sortir, en una paraula, de las fórmulas generals.

Lo principi 'm sembla verdader, y no obstant no hi han faltat tampoch las objeccions y las contradiccions. ¿Es possible sempre induhir de la admiració estética d' un lector una perfecta analogía y semblansa d' ideals, de sentiments del mateix ab los del autor predilecte? A ningú li agrada veure contradits en una lectura ni sos pensaments ni sas afeccions: es veritat. Los llibres indecens no complaühen als esperits delicats; las obras juvenils y frívolas sembla que han d' agradar als joves, y las severas y sensatas als homes madurs. Y sempre s' ha dit que es senyal d' elevació d' esperit saborejar los escrits dels grans autors. Y aixís de tot. Pero aixó no vol dir que no hi hagi en aquest punt molts contrastes. Segons aquest principi, hauriam de convenir en que la inmensa majoria de

las personas poch ilustradas, que son las més prosáycas y de vida menos atormentada per la imaginació, tenen precisament l'esperit disposat á las aventuras, una fantasía ardent que sols se sadolla ab maravellas de cuentos de fadas, porque es precisament la lectura que prefereixen. Y no obstant la prefereixen pel contrast ab sa vida. En la majoría dels cassos se busca, pel contrari, un goig estétich en los llibres que més substreuen, no ja á nostras preocupacions, sino al exercici mental de las propias aptituds. Solament las minorías que saborean las verdaderas bellasas—son sempre minorías—troban dobles plahers en veure realisats en lo llibre sos ideals estétichs, y encara llavors sa passió, si s' excita, 'ls porta á tastar tota mena de fruyt, á consumir tots los plats delicats sens excepció, ab lo qual acabarian per donar també xifras enganyadoras á aquestas especiales estadísticas.

A pesar d' aixó, aquestas objecions no'm semblan més que limitacions d' un principi verdader; valen sols com advertencias pera que s' apliqui ab discreció, pero en lo fons, quan los éxits d' una obra, d' una corrent literaria son molt decidits y alcansan grans xifras numéricas, se pot descomptar una cantitat de falsos adeptes, una altra cantitat de lleugers que buscan en lo llibre la satisfacció d' un goig tranzitori, y encara 'ns quedarem ab la seguretat de que aquella xifra importa quelcom en sí mateixa y es una senyal d' un estat social.

Pero ¿fins á quín punt, fins á quín punt la admiració artística, tota d' imaginació y sensibilitat, es senyal de voluntats prácticas, de pensaments positius, de costums reals y corrents? ¿Fins á quín punt va lligada á las creencias, á las conviccions morals, etc., y las reflexa, formula y dona direcció? Héunos aquí, tornant á la cuestió del principi, sens que haguém trobat en la teoría prou llum pera resóldrela. Héunos altra vegada ab lo problema que tantas obras plantejaren y pretengueren aclarir desde 'l sigle anterior, quan trobaren á tot arreu, en tota literatura, una palpitació de vida, una corrent plena, fecunda é inagotable que recull pera son magnífich cabal ayguas y sals de tota religió, de tota política, de tota costum, de tota filosofía; que en cert modo las crea altra vegada y las hi dona cos y membres de persona vida, y un poder emocional pera que arribin á despertar los dos grans agents del mon: la sensibilitat y la imaginació. Pero á pesar

de que aquesta acció es visible, no coneixém sos límits propis, ni hi guanyém més quan se té midada la extensió d' una literatura y sos éxits, ni pot reduhirse á fórmulas geométricas y mecánicas.

Aquestas confusions y delimitacions successivas, corrent darrera de lo impalpable, de lo invisible, de lo que no 's mida ni 's pesa,—lo qual sia dit entre paréntesis ja comensaren per confessar los mestres del sistema—aquestas confusions, repeiteixo, donaren per últim nou coratje á la objecció formidable, may callada ni vensuda, del espiritualisme. ¡Com sempre! Quan una doctrina, un mètode, una idea qualsevol predomina, ve 'l cansament, arriba 'l descoratjament, y llavors se redressa la idea contraria pera imperar altra vegada. Y aquest es l' espectacle que veyém avuy, anunciantse en tot y en part realisat. Una nova metafísica brolla, altra vegada la psicologia espiritualista s' aixeca y conta aquellas rectificacions com á victorias sevas. S' han volgut identificar los fets intelctuals ab los físichs y s' ha vist que era impossible; s' arribá á determinar alguna vegada las condicions de la cosa, pero no s' ha arribat al coneixement de la cosa mateixa, lo únich que pot satisfer á la inteligencia humana. En lo terme de tantas investigacions se troba un element irreductible que escapa á tota lley descuberta; s' ovira un mon inexplorable somés á lleys diferentas; una sutil essencia impalpable y amagada que fuig d' aqueixos instruments y métodos d' investigació que no 's feren pera ella. Per damunt de tantas objeccions que pretenen encara determinar lo indeterminable, s' alsa més irrefutable que cap la existencia del geni y de son enérgich impuls innovador. Lo geni, com l' héroe, ha vingut á tenir en aquesta cuestió un valor indubtable d' argument definitiu. Un y altre s' han convertit en representació y en cert modo encarnació de lo desconegut y de lo diví, y com lo punt més alt en que l' esperit brolla per damunt de totas aquellas lleys de la naturalesa en que viu presoner.

Si en las ciencias y en las arts está visible aquesta nova evo-

lució que rebutja per limitada y estreta tota aplicació del determinisme mecánich, en la crítica literaria's manifesta aquest impuls ab novas tentativas pera basarla en una estética idealista afermant la possibilitat d' un judici objetiu, impersonal, superior al temps, al lloch, á la varietat de dictámens y als volubles cambis del medi social. Altres, precisament los arribats de nou—Carles Morice entre ells—abominan de las críticas de *dilettante*, excépticas, refinadas y bonasminyonas, indignas de la serietat, de la santedat del art, mostra d' anarquía intelectual, disolvent de las societats massa maduras. Altres volen que s' afermi y enfondeixi de nou la distinció entre aqueixa crítica històrica y la pura, exclussivament literaria, que mira resoltament al art y á sa técnica, inclós á la técnica sense més filosofías. Es la crítica que ja fa molt temps evocá á crits Flaubert, en aquella célebre carta que passá de cita en cita: «Me diheu que la crítica mor; jo crech que ara comensa. Avans lo crítich era un gramátich; avuy es historiador. ¿Quán será artista, no més que artista? ¿Quán tornarà á parlar de la obra en sí mateixa, de sas bellesas, de sa composició, de son estil?» Y com pera tornar á aixó s' han d' establir unas quantas veritats abstractas, creure que 'l mon es un ordre, que hi ha categorías, que un principi absolut lo governa y regeix, la evolució está patent en aquesta materia com en totes. Se dona la má ab aqueixos neo-idealismes que naixen, ab aqueixas sordas reaccions religiosas que treballan á tants esperits, ab aqueix retrocés d' espant davant del investigar infatigable de las ciencias, ¡qué més! ab aqueix mateix esforços ja tan avansat per conciliar las grans experiencias adquiridas ab la abstracció racional en una síntessis alta y sincera; jaqueixa reconciliació que torna sempre á la memoria la célebre frase que no recordo en aquest moment de qui es. Se compara en ella á idealistas y positivistas, ab dos exércits que treballan en lo mateix túnel, anant en direccions oposadas fins al punt en que 'l túnel ha de quedar foradat. No s' han trobat encara, pero 's van atansant, atansant, y mútuament senten ja 'l cop metállich dels picots y aixadellas. Quan arribin á abraçar-se, brollará nova llum y 's trobará més ampla sortida á las fosquedats del present. Seguint la comparació, diguém que 's podrán trassar uns quants kilómetros de via pera 'l pervenir.

—*He dit.*

J. YXART.

MAL NET

POESÍA PREMIADA EN LO CERTAMEN DE LA JOVENTUT

CATÓLICA D' AQUEST ANY

Los avis de ca'n Badó
son los més vellets del poble;
ell te cent anys menos cinch,
ella als noranta s' acosta
y encar com enamorats
en lo día de la boda
sempre 's troban plegadets,
no 's poden deixá una estona,
Son llurs vidas febles llums
que en una flama 's confonen
per resistir del hivern
l' alenada rigorosa.

Tots dosets, prenent lo sol
en lo llindar de la porta,
de las cosas d' aquell temps
ne fan renombransa dolsa,
y ensemps lo sol del amor
ab sos raigs los aconsola,

Mes retrayent goigs passats
las penas presents recordan;
tenian son menester
y ara han de viure d' almoyna;
tenian fillas y fills
que avuy ne son brancas mortas;
sols restan los branquillons
que s' allunyan de la soca.
Un mal net ara 'ls manté
que está acomodat de sobras;
te boscos y oliverars,
te plenas de vi las botas,
lo graner de gom á gom,
y li reca 'l pa que 'ls dona!
Diu que no 'ls pot mantenir,
que 'l farian tornar pobre;
diu que sols un ne voldrá!
que altres hi ha que be 'ls pertoca.
Si aixís ho fes lo mal net
no tindria entranyas d' home.
¡Trencar lo que Deu uní!
¡Partir dos cors que un ne forman!

Freda es la tarde d' hivern,
lo sol ja se 'n va á la posta,
y 'ls avis de ca'n Badó
enrera deixant lo poble,
fan vía á la Creu del Puig
ab petxada fadigosa:
ell porta son gayató,
ella un farsellet de roba.
Lo mal net acomodat
no ha tingut entranyas d' home;
sols al jay vol mantenir,
á l' avia la trau defora.
Camí de la creu amunt
¡pobres vellets com sanglotan!

ell la vol acompanyar
 afins que acabi las forsas.
 Arribant al cim del puig
 ja tot lo cos li tremola
 y mitj cau sobre 'l grahó
 de la creu de pedra tosca.
 Aquí mateix asseguts
 una matinada hermosa
 mentres cantavan pinsans
 y florían las ridortas
 paraula de casament
 varen donarse amorosa.
 ¡Válgam Deu que 'n fa de temps!
 mes encara se 'n recordan.
 ¡Si eran ditxosos llavors!
 ¡Si 'n passen ara d' angoxa!
 La tarde ja s' enfosqueix,
 que 'l sol acaba de pondres
 y ha d' emprendre son camí
 la velleta tota sola.
 Agafats de abduas mans
 y estrenyentlas tremolosas
 ¡quínas paraulas s' han dit!..
 quín adeu més trist que 's donan!
 La velleta fent camí
 sovint se gira plorosa;
 quan no la pot veure 'l jay
 se 'n torna cap cot al poble.
 Vehins que 'l veuhen passar
 diuhen ab veu llastimosa,
 —Ara sí que 's morirá;
 ja poden cavar la fossa.

Dematí tocan á morts
 campanas de la parroquia;
 al avi de ca'n Badó
 ja li cantan las absoltas.

¡Deu l' hage ben perdonat!
cent anys tenia á la vora;
tres dias d' anyorament
y ha caygut com fulla morta.
També en lo poble vehí
ara agonetja sa esposa,
cor-gelada de fredor
com planta á qui 'l sol no toca.
¡Malhaja qui l' arrencá
del roser hont florí hermosa!
¡Malhaja 'l mal net que avuy
obrir ne fa duas fossas!
No tindrà pas bona fi,
diu tota la gent del poble:
Deu ja castiga en eix mon
al malvat que als vells no honra.
Li dolia 'l pa per ells,
potsé un jorn no 'n tindrà molla;
potser encara 'l veurém
captantlo de porta en porta.

ANTONIA GILI Y GUELL.

ORACIÓ

Al sonar las batalladas
de las dotze de la nit
Zefir jugava ab los arbres
gronxantlos d' allà y d' assí.

Per dessota las arbredas,
dels rechs y las flors en mitj
vaig sentir remor de besos,
refrech de mans y sospirs.

Y vaig aclucar mos parpres
per veure mellor la nit
mentre la lluna llensava
sa claror damunt de mí.

Aromós perfum de rosas,
violas y jessamins
lo meu cap enterbòlia,
mon pensament condormint.

Y mos llabis s' entreobrían
moguts per estrany encís,
y en mon dins me semblá veure
mon cor de genolls flectit.

J. MERCADÉ y MARTÍ.

Rcus, Maig 1892.

Res 218

